

**T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Türk Dünyası Araştırmaları Anabilim Dalı
Türk Dünyası Edebiyatları Bilim Dalı**

**BAĞIMSIZLIK SONRASI MODERN KIRGIZ ŞİİRİNDE
MİLLÎ TEMALAR**

DOKTORA TEZİ

İsmail Turan KALLIMCI

Danışman: Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN

İZMİR 2009

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğum “Bağımsızlık Sonrası Modern Kırgız Şiirinde Millî Temalar” adlı yüksek doktora tezinin tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

İsmail Turan KALLIMCI

TUTANAK

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 28/05/2009 tarih ve 21/25 sayılı kararı ile oluşturulan jüri **Türk Dünyası Edebiyatları** anabilim dalı doktora öğrencisi **İsmail Turan KALLİMCİ**'nin aşağıda başlığı (Türkçe / İngilizce) belirtilen tezini incelemiş ve adayı 30/06/2009 günü saat 14.00'de **80 dk.** süren tez savunmasına almıştır.

Sınav sonunda adayın tez savunmasını ve jüri üyeleri tarafından tezi ile ilgili kendisine yöneltilen sorulara verdiği cevapları değerlendirerek tezin başarılı/başarısız/düzeltilmesi gerekli olduğuna oybirliğiyle / oyçokluğuyla karar vermiştir.

BAŞKAN
Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN
(Danışman)

Başarılı

Başarısız

Düzeltilme (6 ay süreli)

ÜYE
Prof. Dr. Metin EKİCİ

Başarılı

Başarısız

Düzeltilme (6 ay süreli)

ÜYE
Prof. Dr. İlhan GENÇ

Başarılı

Başarısız

Düzeltilme (6 ay süreli)

ÜYE
Prof. Dr. Alimcan İNAYET

Başarılı

Başarısız

Düzeltilme (6 ay süreli)

ÜYE
Doç. Dr. Mustafa ARSLAN

Başarılı

Başarısız

Düzeltilme (6 ay süreli)

Tezin Türkçe Başlığı : "Bağımsızlık Sonrası Modern Kırgız Şiirinde Milli Temalar"

Tezin İngilizce Başlığı : "National Theme In Modern Kirghiz Poem After Independence"

1. Doktora Tezi savunma süresi asgari 90 azami 120 dakikadır.
2. Tutanak (jürinin karar ve imzaları haricinde) **bilgisayarda** doldurulmalıdır
3. **Tez başlığı (İngilizce ve Türkçe) mutlaka belirtilmelidir.**
4. Doktora Tez savunmasında üyelerden en az birinin **üniversite dışından** olması zorunludur.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖNSÖZ.....	IV

GİRİŞ

1. Kırgızistan ve Kırgız Türkleri Hakkında Bilgiler.....	1
2. Sovyet Dönemi Öncesi Kırgız Edebiyatı (1917 Öncesi).....	6
3. Sovyet Dönemi Kırgız Edebiyatı (1917-1991 Yılları Arası).....	11

I. BÖLÜM

BAĞIMSIZLIK ÖNCESİ MODERN KIRGIZ SOVYET ŞİİRİ (1917-1991)

I. SOVYET DÖNEMİ KIRGIZ ŞİİRİ.....	29
I.1. Kırgız Sovyet Şiirinin 1917'den II. Dünya Savaşı Arasındaki Dönemi.....	29
I.2. Kırgız Sovyet Şiirinin II. Dünya Savaşı ve Sonrasındaki Dönemi.....	38

II. BÖLÜM

BAĞIMSIZLIK SONRASI KIRGIZ EDEBİYATI VE KIRGIZ ŞİİRİ

II.1. Bağımsızlık Sonrası Kırgızistan'da Millî Romantik Yaklaşımlar ve Edebî Hayata Etkileri.....	53
II.2 Bağımsızlık Sonrası Modern Kırgız Şiiri.....	70

II.3. Bağımsızlık Sonrası Modern Kırgız Şiirinin

Önemli Temsilcileri: Hayatları ve Sanat Anlayışları.....	78
II.3.1. Abdirasul Toktomuşev.....	78
II.3.2. Süyünbay Eraliyev.....	79
II.3.3. Tümönbay Bayzakov.....	81
II.3.4. Sooronbay Cusuyev.....	81
II.3.5. Ergeşbay Uzakbayev.....	82
II.3.6. Calil Sadıkov.....	83
II.3.7. Baydılda Sarnogoyev.....	84
II.3.8. Barktabas Abakirov.....	85
II.3.9. Kaçkınbay Artıkbayev.....	86
II.3.10. Esengul İbrayev.....	87
II.3.11. Ernis Tursunov.....	87
II.3.12. Omor Sultanov.....	88
II.3.13. Kambaralı Bobulov.....	89
II.3.14. Esengul Çopiyev.....	90
II.3.15. Kудaybergen Cumanazarov.....	90
II.3.16. Süyörkul Turgunbayev.....	91
II.3.17. Nadırbek Alımbekov.....	92
II.3.18. Anatay Ömürkanov.....	93
II.3.19. Ömürbek Dööleyev.....	94
II.3.20. Turgunbek Bekbolotov.....	94
II.3.21. Şayloobek Düyşeyev.....	95
II.3.22. Turabay Coroyev.....	98
II.3.23. Egemberdi Ermatov.....	98
II.3.24. Akbar Rıskulov.....	99
II.3.25. Markabay Aamatov.....	100
II.3.26. Gülcamila Şakirova.....	101
II.3.27. Maya Osmonkulova.....	101
II.3.28. Baktıgül Çoturova.....	102
II.3.29. Bayas Tural.....	102

II.3.30. Birimkul Alıbayev.....	104
II.3.31. Alik Akimaliyev.....	104
II.3.32. Manap Aliyev.....	105
II.3.33. Atantay Akbarov.....	106
II.3.34. Çınıbay Tursunbekov.....	106
II.3.35. Kocogeldi Kulutegin.....	106
II.3.36. Cediger Saalayev.....	107
II.3.37. Altınbek İsmayilov.....	107
II.3.38. Eldar Attokurov.....	108
II.3.39. Manas Alımbayev.....	109
II.3.40. Erlan Cumagaziyev.....	109
II.3.41. Baktıgöl Çınıbayeva.....	109
II.3.42. Mirlan Samıykoco Uulu.....	110

III. BÖLÜM

BAĞIMSIZLIK SONRASI MODERN KIRGIZ ŞİİRİNDE MİLLÎ TEMALARIN TASNIFI VE İNCELEMESİ

III.1. Millî Temaların Tasnifi.....	111
III.1.1. Vatan Teması.....	111
III.1.2. Millet Teması.....	128
III.1.3. Hürriyet Teması.....	151
III.1.4. Dil Teması.....	169
III.1.5. Sosyal ve Siyasî Meseleleri Konu Eden Şiirler.....	198
III.1.6. Tarihî Olayları ve Kişilikleri Konu Eden Şiirler.....	208
III.2. Milli Temalı Şiirlerin Ortak Şekil Ve Üslup Özellikleri.....	221
III.2.1. Şekil ve Yapı Özellikleri.....	221
III.2.2. Dil ve Üslup Özellikleri.....	228
III.3. Millî Temalı Şiirlerde Karşılaşılan Ortak Kullanımlar.....	233
III.3.1. Millî Temalı Şiirlerde “Ala Too” ve “dağ” Kullanımı.....	234

III.3.2. Millî Temalı Şiirlerde “Kalpak” Kullanımı.....	237
III.3.3. Millî Temalı Şiirlerde “Bozüy” Kullanımı.....	241
III.3.4. Millî Temalı Şiirlerde “Manas Destanının” Kullanımı.....	244
III.3.5. Millî Temalı Şiirlerde Diğer Kullanımlar.....	247

IV. BÖLÜM

ŞAİRLERİN MİLLİ TEMALİ ŞİİRLERİNDEN ÖRNEKLER

Şiir Metinleri.....	251
Sonuç.....	530
Kaynakça.....	533

ÖNSÖZ

Kırgız Türkleri ve Kırgız devleti, bağımsızlıklarının üzerinden geçen on sekiz yıl içinde, büyük değişimler yaşamıştır. Siyasî alanda komünizm gibi sınırlayıcı, baskıcı ve hantal bürokrasi ile işleyen devlet yapısından, baş döndürücü bir hızla değişen yeni sisteme geçiş yapan Kırgız Türkleri; günümüzde hâlâ devam etmekte olan uzun bir adaptasyon süreciyle mücadele içine girmişlerdir. Bu süreçte sevindirici gelişmeler olarak bağımsız Kırgız devletinin kurulması, hür düşüncenin yayılması daha da önemlisi Rus kültürünün hâkimiyeti altında bulunan ve unutturulmaya çalışılan manevî değerlerin canlanmaya başlaması gösterilebilir. Yaşanan bu ağır sürecin en kötü tarafı Kırgız insanının ve toplumunun yaşanan ani ekonomik dönüşüm sebebiyle içine düştüğü yoksullukla beraber gelen hayat mücadelesidir. Bağımsızlığın ilk yılları bu sebeptendir ki Kırgız insanı tarafından doyasıya bir sevinç ve coşkuyla yaşanmamıştır.

Bu çelişkili durum sosyal hayata paralel olarak aynı toplumun bireyleri olan şair ve yazarların eserlerini de doğrudan etkilemiştir. Özellikle şairler, yoksullukla gelen toplumsal psikolojik gerilimi, şiirleriyle azaltmaya çalışmışlardır. Şairler bunun yanında elbette bağımsızlık ve hürriyet ortamını kutlayan şiirler de vermişlerdir. Çalışmamızda ikilem içinde yaşanan duyguların şiirlere aksedişini göstermeye çalıştık.

Giriş bölümünde Kırgız Türklerinin tarihini, özellikle de yakın dönem millî mücadelelerini ön plana alarak genel bir değerlendirmede bulunduk. Aynı bölümün devamında sözlü gelenekten yazılı edebiyata geçiş sürecini kronolojik olarak genel hatlarıyla sunmaya çalıştık. Giriş bölümünde Kırgız Türkleri hakkında bilgiler verdikten sonra, Kırgız edebiyatını, sözlü geleneğin etkili olduğu 1917 öncesi edebiyat, Rus hâkimiyetinin kendini hissettirmeye ve yavaş yavaş ağırlığını koyduğu 1917 sonrası edebiyat olarak iki alt başlık altında inceledik.

“Bağımsızlık Öncesi Modern Kırgız Sovyet Şiiri” adını taşıyan birinci bölümde, ekim devriminden, bağımsız Kırgız devletinin kurulmasına kadar olan süreçte şairlerin verdiği önemli eserleri yazıldığı dönemin özellikleriyle beraber tanıtmaya çalıştık.

Çalışmamızın “Bağımsızlık Sonrası Kırgız Edebiyatı ve Kırgız Şiiri” isimli ikinci bölümünde, bağımsızlıkla birlikte ortaya çıkan siyasî, sosyal ve ekonomik değişimler ışığında, Kırgız edebiyatının geldiği nokta ve yönelimleri belirlemeyi amaçladık. Milliyetçiliğin yükselişiyle birlikte şiirde millî temaların oldukça sık kullanılmaya başlamasıyla birlikte, bu durumun yeni dönem edebiyatının karakteristik özelliğini oluşturduğunu tespit ettik. Aynı bölüm içerisinde bu dönemin millî yapısına uygun eserler veren şairlerin hayatı ve sanat anlayışları hakkında bilgiler verdik.

Üçüncü bölümde “Bağımsızlık Sonrası Modern Kırgız Şiirinde Millî Temaların Tasnifi ve İncelemesi” başlığı altında, şairler tarafından en çok kullanılan millî temaların tespit ve tasnifleri sunulmuştur. Bu bölümde, şairlerin millî temalar etrafında oluşturdukları ortak şiir dili ve üslubunu ortaya çıkarmayı amaçladık.

Son bölümde ise şairlerin dönem içinde vermiş oldukları millî temalı şiirlerden seçme yaparak “Şairlerin Milli Temalı Şiirlerinden Örnekler” adıyla metin transkripsiyonu ve aktarmalarına yer verdik.

Çalışmamızın “Sonuç” kısmında, araştırma konumuzdan elde edilen sonuçlar genel bir değerlendirme şeklinde verilmiştir.

Çalışmamız kullandığımız kaynakların alfabetik olarak sıralandığı “Kaynakça” kısmı ile tamamlanmıştır.

Tez çalışma konumuzun tespitinden, son hâlini aldığı şu güne kadar her konuda desteğini ve yardımını gördüğüm danışmanım, hocam Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN’e minnet duygularımı sunmayı ve teşekkürü bir borç bilirim.

Bilimsel anlamda kıymetli vaktini aldığım ve her konuda yardımlarını gördüğüm Prof. Dr. Metin EKİCİ’ye teşekkür ederim.

Ayrıca çalışmamız süresince desteklerini esirgemeyen Prof. Dr. Alimcan İNAYET’e şükranlarımı sunarım.

İZMİR 2009

İsmail Turan KALLIMCI

GİRİŞ

1. Kırgızistan ve Kırgız Türkleri Hakkında Bilgiler

Sovyetler Birliği yönetimi altında uzun bir dönemden sonra Kırgızistan, 15 Aralık 1990'da egemenliğini, 31 Ağustos 1991 tarihinde de bağımsızlığını ilan etmiştir. 5 Mayıs 1993 tarihinde Kırgız Cumhuriyeti Anayasasının Parlamento'da oy birliğiyle kabul edilmesiyle birlikte Yüksek Şura Genel Kurul Toplantısı'nda bir karar alınarak ülkenin resmi adı Kırgız Cumhuriyeti olmuştur.¹

Kırgızistan'ın Sovyet döneminde başkenti olan Frunze'nin adı, bağımsızlığın elde edilmesinden sonra Bişkek olarak değiştirilmiştir. Kazakistan, Özbekistan ve Çin ile sınır komşusu olan ülkenin yüzölçümü, 198.500 km²'dir. Orta Asya'nın kuzeydoğusunda yer alan Tyan Şan ve Pamir Altay dağ sıraları, Kırgızistan'ın coğrafi özelliklerinin genel karakteristiğini yansıtmaktadır. Deniz seviyesinden ortalama yüksekliği 2 750 m. olan bölgenin konumu iklim şartları, sosyo ekonomik yapı ve bunlara bağlı olarak nüfus dağılımı ve geçim kaynaklarını etkilemektedir.²

Kırgızistan'ın nüfusu, 1999 yılında yapılan nüfus sayımı verilerinde 4.822.938 kişi olarak belirtilmiştir. 2004 yılı itibarı ile bu rakamın 5 milyonun üzerine çıktığı tahmin edilmektedir. Kırgız Cumhuriyeti Milli İstatistik Komitesi verilerine göre, ülkede 80 civarında farklı etnik grup mevcuttur. Ülke nüfusunu oluşturan etnik grupların dağılımı, Kırgız Türkü (67,4), Özbek Türkü (14,2), Rus (%10,3), Uygur Türkü (%1) Ukrayna kökenli (%0,7) ve diğer gruplar (%6,4) şeklinde verilmektedir.³

Kırgızistan'ın bağımsızlıktan sonraki ilk devlet başkanı Askar Akayev'dir ve bu görevi 2005 yılına kadar sürdürmüştür. Akayev ve ona bağlı milletvekillerinin 2005 yılının Şubat ve Mart aylarında yapılan iki turlu parlamento seçimlerini tekrar kazanmaları ülkede gerilimi tırmandırmış; muhalefet, seçimlerde hile yapıldığını iddia

¹ **Kırgızistan Ülke Raporu**, (Haz: Selda ÖZDENOĞLU), Ankara: TİKA, 2005, s. 11.

² a.g.e, 3.

³ a.g.e, 4.

ederek Akayev ve ekibinin görevden uzaklaştırılması için bir ayaklanma hareketi başlatmıştır. Kırgızistan'ın güneyinde Fergana Bölgesi ve ülkenin ikinci büyük kenti olan Oş şehrinde başlayan ayaklanmalar, Oş ve Celalabad şehirlerinde hükümet binalarının ele geçirilmesiyle hızlanmıştır. Yaşanan olayların ardından Devlet Başkanı Askar AKAYEV, muhalefetle görüşmeye hazır olduğunu bildirip Yüksek Seçim Komisyonu'na, parlamento seçimlerinde usulsüzlük yapıldığı yönündeki iddiaları araştırması talimatı vermiştir. Buna rağmen hareket devam etmiş, 24 Mart 2005 tarihinde Bişkek'te yaklaşık 10 bin civarındaki göstericinin Başkanlık Sarayına yürüyüşü ve Başkanlık Sarayı'nı ele geçirmesiyle son aşamasına gelmiştir. 24 Mart 2005 tarihinden sonra Akayev'in istifasını vermesinin ardından devlet başkanlığı ve başbakanlığa muhalefet lideri Kurmanbek Bakiyev'in vekaleten getirilmesi ve geçici bir hükümet kurulması ile siyasi karışıklık ortamı yerini sessiz bir bekleyişe bırakmıştır. Başkanlık seçiminin 10 Temmuz 2005'de yapılmasının Kırgızistan Parlamentosu tarafından karara bağlanmasının ardından yapılan seçimde geçici olarak kurulan hükümetin göreve devamı sonucu çıkmıştır. Bu dönemde başkanlığa seçilen Kurmanbek Bakiyev, Kırgızistan devlet başkanlığı görevini yürütmektedir.

Tarih içinde ilk olarak Hun Devleti döneminde isimlerine rastladığımız Kırgız Türkleri, daha sonra Kök Türk İmparatorluğu içinde yer almışlardır. Kök Türk İmparatorluğu yıkıldıktan sonra bir süre Uygur Kağanlığı egemenliğinde yaşamışlar ve 840 yılında Uygur Kağanlığını yıkarak ilk devletlerini kurmuşlardır. Kırgız Türkleri, yaklaşık yüz yıl ayakta kalan Kırgız Devleti ile parlak bir devir yaşamışlardır. Devletlerinin Çin tarafından işgal edilmesiyle 924 yılında batıya doğru göç etmişler, bu bölgede uzun bir süre Karahanlı Türk Devleti'nin egemenliği altında kalmışlardır. Bu dönemden sonra, XII. yüzyılın başlarından XIV. yüzyılın sonuna kadar Moğol, sonrasında da Özbek Türklerinin hakimiyeti altında yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Moğol saldırılarına karşı koyamayan Kırgızlar göç ederek Kazakistan bozkırlarına gelirler ve Kazak Türkleriyle birlikte yaşamaya başlarlar. Moğolların Asya üzerindeki hakimiyetleri sona erdikten sonra sırasıyla Kalmukların, sonrasında ise kendi istekleriyle Hokand Hanlığının hakimiyetine girmişlerdir. Hokand Hanlığında bir süre için idareyi ele geçirmişlerdir. Buhara Emirliği, Hokand Hanlığının Orta Asya'da giderek artan hakimiyetini kırmak için savaş açmıştır. İki

Türk devletinin birbirine düşmesini fırsat bilen Ruslar önce Hokand hanlığını sonra da Buhara Emirliği'ni işgâl etmiştir. Sonrasında Hive devleti ve Türkmenistan'ı da işgâl eden Ruslar, 1875 yılında tüm Orta Asya'yı yönetimleri altına almışlardır.⁴

Rus işgalini doğrudan kabullenmeyen Kırgız Türkleri, bir süre daha topraklarını savunma gayreti içerisine girmişlerdir. Bu dönemde özellikle, Kırgız tarihinin ilk kadın komutanı olarak bilinen ve Kırgız topraklarını Ruslara karşı müdafaa eden Kurmancan Datka'nın mücadelesi ön plana çıkmıştır. Datka, 1876 yılında başarısını kabullenemeyen bir Kırgız beyinin savunma hattını düşmanlara bildirmesiyle, Rusların eline esir düşmüştür. Ruslarla anlaşmaya varan Kurmancan Datka, Rusların iç işlerine karışmaması karşılığında, saldırıda bulunmayacağı sözünü vererek, ölümü olan 1907 yılına kadar ülkesini ve insanlarını yönetmeye devam etmiştir.⁵

Datka'nın Ruslara esir düştüğü 1876 yılında, Abdırâhman Abtabacı ve Oş şehrinde 1885'te Derviş Han Töre tarafından başlatılan isyanlar Ruslar tarafından kanlı bir şekilde bastırılmıştır. 17-18 Mayıs 1898 tarihinde İşan Muhammed Sabiroğlu önderliğinde Rus garnizonuna karşı baskın düzenleyen Kırgızlar büyük kayıplar vermişlerdir. Sağ olarak ele geçirilenler Ruslar tarafından idam edilmişlerdir.⁶

Ruslar, isyanlar karşısında farklı yöntemlere de başvurmuşlardır. Bu yöntemlerin başında, bölgeye Rus göçmenleri getirilip yerleştirilmesi gösterilebilir. Bölgeye yerleştirilen bu Rus göçmenlere silah ve mermi dağıtarak, bölgedeki etkinliklerini artırmaya çalışmışlardır.⁷

Ruslara karşı 1916 yılında gerçekleştirdikleri en kapsamlı isyandan da sonuç alamayan yüz binlerce Kırgız Türk'ü Çin'e kaçmak zorunda kalmıştır. Kırgız Türkleri'nin bu isyanlar sırasında 673000 şehit verdiği iddia edilmektedir. İsyanın

⁴ Sadettin Gömeç, **Türk Cumhuriyetleri ve Topulukları Tarihi**, Ankara: Akçağ, 2003, s.121.

⁵ Mehmet Saray, **Modern Kırgızistan'ın Doğuşu**, Ankara: TİKA, 2004, s. 76.

⁶ a.g.e. s.78-79.

⁷ a.g.e., s. 80-81.

ardından 300000 Kırgız Türkünün Çin'e sürüldüğü resmi kayıtlarda karşımıza çıkmaktadır.⁸

Bu olayların ardından, 1917 yılında Türkistan Sovyet Komiserliği kurulur. Bu tarihte milliyetçi Kırgız oluşumlarından olan *Şura-yı İslamiye* gibi kuruluşlar Kırgız Türklüğünün hürriyeti için çeşitli çalışmalar yaparlar.

Ekim devriminden sonra, Sovyetler Birliği döneminin ilk yıllarında, Türk topraklarını düşmandan kurtarmak için, silahlı mücadeleye giren Türklere "Basmacı" adı verilmekteydi. Basmacılar, Türklerin yaşadıkları coğrafyayı işgalden kurtarmak için Türkistan'ı işgal eden Rus birliklerine ve buraya getirilip yerleştirilen Rus göçmenlerine baskınlar düzenleme şeklinde bazı hareketler başlatmışlardı. Bu hareketler özellikle, Türkmenistan, Özbekistan ve Kırgızistan'da yoğun olarak karşımıza çıkmaktadır. Gönüllü ve askeri eğitimi olmayan, düzensiz birliklerden oluşan Basmacı hareketi, Sovyetler Birliğini tedirgin etse de, istenilen neticeyi elde edememiştir. Basmacı hareketi, 1930'lu yılların başlarına kadar devam etmiştir.⁹

Basmacı hareketine Anadolu Türklüğünden destek, Enver Paşa ile birlikte gelmiştir. Enver Paşa, Basmacı hareketine katılarak, arkasına aldığı gruplarla mücadelesini yürütmüş, 1922 yılında, Rus birlikleriyle yapılan savaşta vurularak şehit düşmüştür.¹⁰

Kırgız Türklüğü arasındaki Basmacı hareketi ise özellikle 1917-1918 yıllarında, Kuzey Kırgızistan'da etkili olmuşsa da, Kızıl Ordu'nun iç savaşı kazanmasıyla, mücadelenin seyri değişmiştir. "Türkistan Cephesi"ni oluşturan ve başına Frunze'yi getiren Kızıl Ordu, sonrasında Basmacılar'a karşı üstünlük kurmuşlardır. 1920 yılında cılız baskınlarda bulunan Basmacılar, bu baskınlar sırasında başta liderleri Hal Hoca ve Ahundcan'ın da içinde bulunduğu ağır kayıplar vermişlerdir. Küçük ve düzensiz gruplar halinde yürütülen bu mücadele, Rusları meşgul etse de nihai amaca ulaşmakta etkili olamamıştır.¹¹

⁸ Sadettin Gömeç, **a.g.e.**, s. 136.

⁹ Mehmet Saray, **Modern Kırgızistan'ın Doğuşu**, s. 94-95.

¹⁰ **a.g.e.**

¹¹ **a.g.e.**, s. 96.

Bu sırada siyasî alanda Rusların, Türkistan Türklerini parçalama planı karşısında, Sultan Galiyev'in öncülüğündeki Türkler tarafından bir hareket başlatılmıştır. Bu hareketin amacı, Sovyet Türkistan Cumhuriyeti'nin genişletilmesi ve Sovyet Türk Cumhuriyeti'nin kurulmasıdır. Ancak başarısızlıkla neticelenmiştir. 17 Ocak 1920 yılında Turar Rıskulov başkanlığında toplanan Türkistan Komünist Partisi Merkez Komitesi ve Müslümanlar bürosu, Türkistan'da Türklerden oluşturulan ordu ve diğer idari kurumların kurulması çabası, Frunze tarafından ret edildi. Bu şekilde, Rusların Türkistan'ı parçalama ve küçük cumhuriyetlere bölme çalışmasının önüne geçilmek istenmekteydi. Türkistan'daki Türk milliyetçilerinin bu girişimi de sonuçsuz kalmış oldu.¹²

Direnişlerin netice vermemesi, Rusların oluşturduğu baskı ve telkinler sonucunda, Türk ülkelerinin her biri ayrı cumhuriyetler halinde yaşamaya mahkum edildi. 1924 yılında Muhtar bir bölge olan Kırgızistan, 1926 yılında Sovyet Sosyalist Birlik Cumhuriyeti statüsüne alındı.¹³

Bu yıllarda millî ve dinî değerler üzerinde kurulan baskı, sanattan edebiyata, günlük hayattan inanç hayatına dek, hayatın her alanını olumsuz yönde etkilemiştir. Sovyet hakimiyetinin ilk yıllarından itibaren oturtulmaya çalışılan komünist ideolojinin en büyük propaganda aracı, sanat ve edebiyat eserleri olmuştur. Komünist idare, halka ulaşmanın ve onları etkilemenin en pratik çözüm yolunun bu tür eserler olduğunun farkındadır. Komünist ideolojiye karşı çıkan ya da dolaylı olarak eleştirenler hapis, sürgün veya idam ile cezalandırılmışlardır. Sanatta ve edebiyatta sürekli bir denetim uygulanmış, verilen eserler en ince ayrıntısına dek incelenmiştir. İdeolojiye ters düşebilecek, yanlış anlaşılabilir unsurlar eserden çıkarılmış veya eser tamamen yok edilmiştir. Elbette eser sahibi de bundan payını almış, ağır bir soruşturmadan geçirilerek sonraki sanat hayatı devamlı gözetim altında tutulmuştur.

Komünist Partinin sürekli olarak sanat ve edebiyatta izlenecek yolu belirlemesi, bunun haricinde hiçbir çalışma yapılamaması, eser verilememesi, sanatı ve edebiyatı zaman geçtikçe tekdüzeliğe itmiştir.

¹² Sadettin Gömeç, **Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Tarihi**, s. 137.

¹³ **a.g.e.**, s. 138.

Kırgız edebiyatı ve onun bir dalı olan Kırgız şiiri, Komünist ideolojinin yönlendirmeleriyle uzun ve çileli bir süreç yaşamıştır. Şairler ve yazarlar bu dönemde komünist idarenin gösterdiği konular üzerine eser vermek zorunda bırakılmışlardır.

2. Sovyet Dönemi Öncesi Kırgız Edebiyatı (1917 Öncesi)

Kırgız Türklerinin 20. yy'a yıllara kadar yazılı edebiyatları olmasa da, sözlü edebiyat bakımından oldukça zengin bir kültür hazineleri vardır. Halk edebiyatı türlerinin içinde en çok yer kaplayan ürünler, epik türdeki destanlardır. Kırgızların destanları arasında ise kahramanlık destanları başı çekmektedir.

Kırgız edebiyatının ilk basamaklarını oluşturan eserler içinde "Manas" destanı müstesna bir yere sahiptir. Bu destan, Kırgız Türklerinin geçmiş dönemlerine ait tarihî ve kültürel bilgileri içeren en önemli kaynaktır. "Manas", beş yüz bin beyitlik hacmi ile dünyanın en büyük destanıdır. Kırgız halkının hürriyet mücadelesi ve kutsal tutulan vatan için yapılan savaşların anlatıldığı destanda, olaylar kahraman Manas vasıtasıyla verilmektedir. "Semetey", "Manas" destanının ikinci kısmını oluşturmaktadır. Manas'ın oğlu olan Semetey babasının ölümünden sonra Kırgız halkının başına geçer ve esaret altındaki Kırgızlar'a hürriyet mücadelesinde öncülük eder. "Manas" destanının üçüncü bölümü Semetey'in oğlu Seytek'le devam etmektedir.

Türk sözlü anlatı türlerinden destancılık geleneğinin canlı olarak yaşatılmasında önemli katkıları olan Kırgız Türkleri, "Manas" destanının yanı sıra "Kocacaş", "Er Töştük", "Ertabıldı", "Cañıl Mırza", "Olcobay ile Kışımcan", "Sarıncı Bököy", "Kızcibek", "Kurmanbek" gibi destanlara da sahiptirler. "Er Töştük" ve "Kocacaş" destanları masalsı bir yapı içermektedir. Mitolojik unsurlarla örülmüş olan bu destanlar, aynı zamanda Kırgız sosyal hayatını da yansıtmaktadır. Kocacaş destanında göçebe hayat tarzını ifade eden avcılık esas alınır¹⁴. Destanda insanoğlu ile tabiat arasındaki hissî ilişki, insanın tabiata karşı gösterdiği etik davranışlar güzel bir şekilde tasvir

¹⁴ Raisa Kızırbayeva, "Kırgız Folkloru" Akt: Ali Abbas Çınar, **Türk Dünyası Halk Kültürü Üzerine Araştırma ve İncelemeler**, Muğla, Muğla Üniversitesi Matbaası: 1996, s. 71.

edilmiştir¹⁵. Kocacaş destanının üç varyantı vardır ve bunlar yazıya geçirilmiştir. “Kocacaş” destanı Kırgız yazılı edebiyatına da tesir etmiş, M. Bayciyev’in “Eski Masal (Bayırkı Comok)” adlı tiyatro eserinin mayasını oluşturmuştur¹⁶. Kocacaş destanı Türkiye’de Türk Dünyası Destan Projesi kapsamında yayınlanmıştır. Bilindiği gibi birçok destan, Türk halklarının tümü tarafından ortak miras olarak sahiplenilmektedir. Er Töştük destanı da bunlardan biridir. “Er Töştük” Tümen Tatarları, Kazak, Azerbaycan ve Altay Türklerinde de mevcuttur; fakat onlarda nesir biçiminde, küçük masal halinde olan bu destan, Kırgızlarda kahramanlık destanı seviyesine erişmiştir.¹⁷ Destan, kahraman Er Töştük’ün kötü yeraltı düşmanları ile mücadelesini anlatmaktadır.

Kırgız Türklerinin, saydığımız destanlara göre daha geç zamanlardaki toplum ilişkilerini yansıtan epik eserlerine bir örnek olarak “Cañıl Mırza” destanını gösterebiliriz.¹⁸ Destanda, kahraman Kırgız kızı vasıtası ile Kırgızların Kalmuk istilasına karşı mücadelesi konu edilir. “Er Tabıldı” destanı ise boylar arasındaki mücadeleyi konu etmektedir. Destanın üç varyantı tespit edilmiş ve yazıya aktarılmıştır. “Kurmanbek” destanı ile “Er Tabıldı” destanı konu ve fikir bakımından birbirine yakındır.¹⁹ “Kurmanbek” destanı, Kırgızlar’ın yaşadıkları büyük coğrafyada geçen tarihî olayların arasına serpiştirilen hayat tarzları, dil, din, sosyal, siyasî vb. durumları ile bütünleşmiş bir özgürlük türküsüdür.²⁰

“Kızıcbek”, “Olcabay ile Kişimcan”, “Sarinci Bököy” destanları konu bakımından aşk destanı gibi görünseler de muhtevaları bakımından birer özgürlük destanıdır. Kazak Türklerinde de ortak olan Kızıcbek destanı, on beş asırlık bir hayatın çeşitli dönemlerinin birikimi, bu birikimlerin halk tasavvurundaki izleri olup, Türklerin eski hayatlarından izler taşımaktadır.²¹

¹⁵ S. Zakirov, “Kocacaş”, **Kırgız Sovyet Ansiklopedisi**, Frunze, Kırgız SSR İlimler Akademisi: 1978, C. III, s. 295.

¹⁶ a.g.m., s. 296

¹⁷ S. Zakirov, “Er Töştük”, **Kırgız Sovet Ansiklopedisi**, Frunze, Kırgız SSR İlimler Akademisi: 1980, Cilt IV, s. 595.

¹⁸ Raisa Kızırbayeva, “Kırgız Folkloru”, s. 72.

¹⁹ a.g.m., s. 73.

²⁰ Nerin Köse, **Araştırmalar III**, Ankara, Milli Folklor Yayınları, 1998, s. 83.

²¹ Nerin Köse, **Araştırmalar II**, Ankara, Milli Folklor Yayınları, 1999, s. 11.

Halkların edebiyatlarının temelini oluşturan ve bu edebiyatları besleyen destanlar, Kırgız edebiyatına da kaynaklık etmektedir. Destanlarda halkın millî, dinî ve sosyokültürel hayat tarzı hakkında birçok ipuçları yatmakta, günümüz kültürünün, dilinin ve edebiyatının ilk şekilleri görülebilmektedir. Bunun yanı sıra, genel olarak destanların ve bunun içinde Kırgız destanlarının nazım şeklinde olması sebebiyle bundan en çok etkilenen ve destanlar döneminden beslenen tür de şiir olmuştur.

Sözlü edebiyatı, hem yarattıkları türler bakımından hem de yaratılan ürünlerin icra bağlamları, uygulama ve yaşatma bakımından oldukça gelişmiş olan Kırgızlar, folkloru birçok türe ayırmaktadır. Bunların içinde salt ırları (geleneksel şiirler) oldukça yaygındır. Geleneksel şiirler kendi içinde dini, aile hayatını ve sosyal hayatı konu alan şiirler olarak ayrılırlar. Dinî hayatı konu alan şiirler, doğadan gelen felaketlerden ve hastalıklardan korunmak amacıyla söylenmiştir. Aile hayatını konu alan şiirlerin günümüzde bilinenleri, “Bekbekey”, “Saksakay” ve “Şırıldan”dır. Bu şiirler, Kırgız hayatına damgasını vurmuş olan bazı efsane veya geleneklerin yansıması olarak düşünülebilir.²²

Kırgız Türklerinin halk bilimi ürünlerindeki bir başka tür de didaktik şiirlerdir. Sosyal hayatlarını, toplum içinde oluşturdukları normlara göre düzenleyen Kırgızlar, bu kuralları şiirsel olarak kalıplaştırmışlardır. Bu tür şiirlere terme (nasihat) adı verilmektedir. Termeler, konuları itibari ile insan davranışlarını ele alır. Nasihat temasına bağlı olan bu tür şiirlerde insanların yanlışları, kadınların akıllılığı, beceriklilik, hüner, bilgi ve güzellik gösterilir.²³

İnsan hayatının önemli evrelerinin söze dönüştürüldüğü, sevinç ve üzüntülerin dillendirildiği ve bu şekilde önemlerinin vurgulandığı Lirik şiirler, Kırgız folklorunda oldukça yaygın kullanılmıştır. Bu türün içine, beşik şiirleri, evlenme şiirleri, ithaf şiirleri, salıncak şiirleri, koşuklar, aytışlar (atışmalar), şikayet ve arzu bildiren şiirler girmektedir. Aytışlar (atışmalar), şairlerin kopuz eşliğinde, karşılıklı olarak birbirlerine irticalen söyledikleri şiirlerdir. Toktogul Satılğanov, Togolok Moldo atışma türünün önde gelen isimlerindedir.

²² Nerin Köse, **Araştırmalar II**, s. 357.

²³ a.g.e.

Bunların dışında, sözlü kültür yaratmalarından; atasözleri, masallar, bilmeceler, mit ve efsaneler de Kırgız folkloru içinde geniş bir yer tutmaktadır.

Kırgız yazılı edebiyatına geçiş süreci özellikle XIX. yüzyılda görülmeye başlanan elyazması eserlerle yaşanmıştır. Bu dönemin ilk temsilcilerini yine halk şairleri oluşturmaktadır. Bunlardan Moldo Niyaz, Togolok Moldo, Toktogul Satılganov, Isak Şaybekov ve Osmonalı Sıdıkov'u dönemin önemli halk şairleri olarak sıralamak mümkündür.²⁴ Kışlak ve yaylak hayatı sürdüren Kırgız Türkleri, okuma ve yazma, bilhassa Kur'an okumanın öğretildiği mekteplere sahip idiler.²⁵ Bu dönemde Sovyet hâkimiyetinin, Kırgız topraklarında kendini iyiden iyiye hissettirmeye başladığı görülmektedir. Sovyet hâkimiyetinin güçlenmesi, daha yakın zamanlarda başlamış olan elyazması eserlerin kaderini de olumsuz etkilemiştir. Arapça harfler ile yazılmış olan eserler, kurulmak istenilen rejimin karşıtı olarak algılanarak toplatılmaya başlandı. Böylelikle o döneme ait birçok edebî ve kültürel vesika, tarihin karanlık sayfalarına gömülmüş oluyordu.

Yazılı edebiyata geçiş sürecinin yaşandığı dönemde, medreselerde eğitim alan halk şairlerinin eserlerinin içeriğini dinî konular oluşturmaktadır. Durum, yeni yönetimin yürüttüğü siyasete ve ideolojiye ters düşmekteydi. Bu sebepten dolayı, yazılan eserler, "kara sandığın" içine atılarak gün yüzüne çıkarılmadı.²⁶ Dönemin halk şairleri ya mevcut yönetimin ideolojisine paralel eserler vererek varlıklarını devam ettirdi veya susarak zamanla unutulup gittiler.

Bişkek, Prejevalsk (Kara Kol), Oş şehirleri ile Kızıl Kıya ve Sülüktü kasabalarında 1904-1905 yılları itibariyle Marksist hareketler başlamıştır²⁷. Gitgide etkisini arttırmaya başlayan bu hareketler, sonunda sosyal bir patlamaya sebep olmuş, toprak sahibi olan veya yayılmakta olan ideolojiye karşı çıkan Kırgızlar göçe zorlanmıştır. Toprak sahibi köylüler, tüm mal varlıklarının ellerinden alınmasıyla bir şekilde göçe mecbur bırakılmışlardır. Yayılmakta olan ideolojinin halkın içinde

²⁴ Kengeşbek Asanaliyev, "XIX – XX Kılımdardagi Kırgız Kol Cazma Adabiyatı", **Kırgız Edebiyatı (10. Sınıflar İçin Ders Kitabı)**, Bişkek: Kırgızistan Matbaası: 1996, s. 5.

²⁵ Mehmet Saray, **Kırgız Türkleri Tarihi**, İstanbul, Nesil Matbaacılık ve Yay: 1993, s. 10.

²⁶ Asanaliyev, *a.g.m.*, s. 6.

²⁷ Kaçkınbay Artıkbayev, **Kırgız Adabiyat Tarihi**, Frunze, Mektep: 1982, s. 14.

yarattığı sınıf mücadelesi ve bu mücadelenin hayat şartları üzerindeki olumsuz etkileri bu kişilerin yaşadıkları yerlerde kalmalarını imkânsız hale getirmiştir.

Hem siyasi hem de ideolojik bakımdan Rus hakimiyeti altındaki Türk aydınları bu baskılardan kurtulmak için halkı, özellikle de gençleri bilinçlendirerek Cedidçilik hareketini başlatmışlar ve okullar açmaya başlamışlardır. Dönemine göre oldukça modern eğitim veren bu Türk okulları 1900-1910 yıllarında Kırgızistan'da etkin olmaya başlamıştır. Bu okullar Kırgızistan'ın kuzeyinde göçebe Tatarlar, güneyinde ise Kırgızistan'da yaşayan Özbekler tarafından açılmıştır. Okullar yerleşik hayata ve yarı yerleşik hayata geçmiş Kırgız köylerinde hatta bazı dağ köylerinde bile peş peşe açılmaya devam etmiştir.²⁸

Dönemin edebî eserlerinde çokça işlenen konulardan biri, özellikle 1916 yılındaki bütün Türkistan'ı içine alan isyan sırasında binlerce Kırgız Türkünün öldürülmesi ile sonuçlanan olayların, duygusal ve fikrî açıdan yarattığı sosyal yaranın sanatçıların kalemlerine yansımalarıdır. Daha çok bu son katliam sebebiyle Kırgızlar, 1917 ihtilâlini bir kurtuluş olarak değerlendirmişlerdir.²⁹

Rus Çarlığının yıkılışından Kırgızistan'da komünist idarenin kurulmasına kadar geçen süreç içerisinde, edebî hayatta siyasî gelişmeler paralelinde bir hareketlilik görülmüş, serbest düşünce ortamıyla birlikte modern Kırgız edebiyatının ihtiyacı olan imkânlar sağlanmaya başlanmıştır. 1917'den önce Kırgız Türkçesiyle (Arap Alfabetiyle) yayınlanan eserlerin sayısı çok azdır; Sovyet döneminden önce, Gaspıralı İsmail Bey çağında yetişmiş olan Moldo Kılıç Şamırkanuulı, Kırgız Türkçesi'ndeki ilk eserini 1911 yılında yayınlamıştır. "Zelzele" adındaki bu eser, bugün Kırgız kültür tarihinin önemli örneklerinden birini teşkil etmektedir. Bunu, Esengali Arabayev'in Alfabe hakkındaki bir risalesi (1913), Osmanali Sadıkoğlu'nun Tarih-i Kırgızıyya'sı (1913) ve Manap Sabdan'ın Tarih-i Kırgız Sabdaniyye'si (1914) takip eder.³⁰

²⁸ Salıcan Cigitov, "Kırgız Adabiyatının Tarihi Suroo-Cooptor Küzgüsündö", **Kırgızistan Madaniyatı**, Bişkek, 2003, S. 40, s. 12.

²⁹ Şuayip Karakaş, "20. Yüzyıl Türk Dünyası Edebiyatı Üzerine Bir Deneme", **Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi**, Ankara, S. 2, s. 302

³⁰ Yavuz Akpınar, "Kırgızlar", **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, İstanbul: Dergâh Yay., 1982, C. 5, s. 313.

3. Sovyet Dönemi Kırgız Edebiyatı (1917-1991 Yılları Arası)

Ekim devrimiyle birlikte Sosyalizm'in katı kurallarının etkisini henüz hissettirmeye başlamadığı ve Rus hâkimiyeti altındaki halkların önceki döneme göre nispeten daha rahat “yalancı bahar olarak da adlandırabileceğimiz” bir dönem yaşaması edebiyata da olumlu yönde yansımıştır. Bu dönemden itibaren yazılı edebiyatta büyük gelişmeler kaydedilmeye başlanmıştır.

Bu dönemde yazılı edebiyatla ilgili olarak yapılan ilk çalışmalar derleme faaliyetleridir. Türkistan Halk Eğitim Komiserliğinin bünyesinde 1924 yılında yapılandırılan Kırgız İlim Komisyonu, Taşkent'te okumakta olan Kırgız gençlerinden oluşturulan Kültürel Eğitim Topluluğu üyelerini yaz tatilinde Kırgız halkının sözlü edebiyatını derleme işiyle görevlendirmiştir. Özellikle bu yıllarda sözlü mirası derleme işine ağırlık verilmiş, 1922 -1926 yılları arasında “Manas” destanı yazıya geçirilmiştir.³¹

Eğitimin kurumlaşması amacıyla, 1925 yılında Kırgızistan'da ilk eğitim merkezi olan, Kırgız Eğitim Enstitüsü açıldı.³² Sovyet iktidarının ilk yıllarında Kırgızistan'da yüksek okul ve üniversite olmadığı için Kırgız gençleri, Taşkent, Alma Ata ve diğer merkezî şehirlerde eğitim almaktaydı.

Bu dönemde ilk Kırgızca gazete ve dergiler de yayımlanmaya başlamıştır. 1924 yılında ilk millî gazete olan “Erkin Too” (Hür Dağ), 1926 yılında “Leninçil Caş” (Leninci Gençlik), “Kommunist”, 1928 yılında “Cañı Madaniyat Colunda” (Yeni Medeniyet Yolunda) gazeteleri çıkmaya başlamıştır.

Rusya Komünist Partisi Bolşevik Merkez Komitesi, 18 Mayıs 1925'te partinin edebiyatla ilgili siyasetini belirler. Böylece tasvip edilecek ve edilmeyecek edebiyatın hudutları çizilmiş olur. Milliyetçi görüşlere yer veren edebiyatı tasfiye etmek, merkezin görüşlerini kurumsallaştırmak üzere 1927'de, Kırgız Muhtar Cumhuriyeti'nde Kırgızistan İşçi Yazarlar Birliği'nin oluşturulmasına karar verilir.³³

1927 yılında “Kızıl Uçkun” edebî derneği, Bişkek'teki Eğitim Yüksek Okulu'nun öğrencilerini bir araya getirmiş, daha da yaygınlaşarak diğer eğitim merkezlerine ait

³¹ Artıkbayev, **Kırgız Adabiyat Tarihi**, s. 15.

³² **a.g.e.**

³³ Emine Gürsoy Naskali, “XX. Yüzyıl Kırgız Edebiyatı”, **Türk Dili**, S. 505, s. 27.

edebî derneklerin açılmasını sağlamış ve gelecekteki yazarlar birliğinin mayasını oluşturmuştur. “Kızıl Uçkun” un o dönemdeki aktif üyeleri; M. Elebayev, K. Bayalinov, K. Cantöşev, C. Bökönbayev, K. Malikov, C. Turusbekov, M. Tokobayev, U. Abduakaimov, C. Camgırçiyev, M. Abdukarimov, T. Samançın, A. Osmonov, T. Ümötaliyev, T. Sıdıkbekov, Ö. Cakişev, A. Ubukeyev, M. Dögdürov, S. Sasıkbayev gibi şahsiyetlerdir. Bu üyeler, önce Kırgızistan İşçi Yazarlar Birliği’nin ve 1930’lu yıllarda kurulan Kırgızistan Yazarlar Birliği’nin temelini oluşturmuşlardır.³⁴

Kırgız Edebiyatında, 1920’li yıllarda genellikle Sovyet hükümeti, Komünist Parti, Lenin ve 1917 ihtilâli halka iyi yönde empoze edilmeye çalışılmış, yeni Sovyet insan tipi idealize edilerek sunulmuştur.

Kırgız edebiyatının ilk dönem şairlerinden olan Toktogul Satılğanov, Togolok Moldo, Isak Şaybekov’un yanı sıra, Aalı Tokombayev, Cusup Turusbekov, Kubanıçbek Malikov, Coomart Bökönbayev de yeni dönemin genç şairleri olarak konuları itibariyle mevcut rejimi övmeye yönelik birbirlerine benzer eserler vermişlerdir.

Eserlerinde Sovyet ideolojisine yer vermeyen, yeni rejimi benimsemeyen Kasım Tınıstanov, Sıdıq Karaçev, Moldo Kılıç gibi şair ve yazarlara hayat hakkı tanınmamış, hepsi halk düşmanı ilân edilerek öldürülmüştür.³⁵

Kırgız şair ve yazarlarının 1920’li yıllarda yayımladıkları kitap sayısı oldukça azdır. Togolok Moldo’nun “Nasihât” manzumesi, Kasım Tınıstanov’un “Kasımın İrlarının Cıynagı” (Kasım’ın Şiirlerinin Tümü) 1925 yılında Moskova’da, A. Tokombayev’in “Lenin Tuuraluu” (Lenin Hakkında) adlı şiir kitabı 1927 yılında Taşkent’te yayımlanmıştır. 1926 yılında “Kızıl Gül” adlı kolektif bir çalışma olan kitap, 1929 yılında A. Tokombayev’in “Ayaldar Aynegi” (Kadınların Aynası) adlı şiir kitabı, 1928 yılında K. Bayalinov’un “Acar” adlı uzun hikâyesi yayımlanmıştır.³⁶

³⁴ Artıkbayev, **Kırgız Adabiyat Tarihi**, s. 16.

³⁵ Karakaş, “20. Yüzyıl Türk Dünyası Edebiyatı Üzerine Bir Deneme”, s. 302.

³⁶ Artıkbayev, **Kırgız Adabiyat Tarihi**, s. 33.

Kırgız edebiyatında nesir şeklinde yazılan eserlerin ilk örneği K. Bayalinov'un "Acar" adlı uzun hikâyesidir. Hikâye, 1916 yılındaki Ruslara karşı yapılan isyanda yenik düşüp Çin'e göçen Kırgızların hazin serüvenini konu eder.³⁷

Kazak dergilerinde 1920'li yıllarda, K. Tınıstanov'un "Köl Ceginde Mariyam Menen" (Göl Kıyısında Mariya'm İle) isimli uzun hikâyesi yayımlanır, Sıdık Karaçev'in "Erksiz Kündördö" (Tutsak Günlerde), "Erktik Tañı" (Hürriyet Tanı) başlıklı uzun hikâyeleri basılır. Kırgız edebiyatının asıl öncülerinden olan Tınıstanov ile Karaçev, Sovyet düşmanı ilân edilirler, hapse atılırlar ve hapiste iken ölürler. Bu iki yazarın adı Sovyet döneminde yasaklanmış ve son yıllara kadar isimlerinin anılmasına dahi müsaade edilmemiştir.³⁸

Kırgız halkının sosyal hayatını gerçekçi bir şekilde tasvir eden ilk piyes 1927 yılında sahnelenir. Bu piyes Moldogazı Tokobayev'in "Kaygılıu Kakey" (Kaygılı Kakey) adlı tiyatro eseridir. Eser, Kırgız tiyatrosunun ilk örneğidir.³⁹

Kadınların hürriyete kavuşması ile ilgili temalar, 1920'li yılların edebi ürünlerinde oldukça fazla yer tutar. Özellikle tiyatro eserlerinde cumhuriyet öncesi dönemin zor hayat şartları, yaşam koşulları, sosyal bütünlük içerisinde toplumun gelenek ve görenekleri konu edilir. Tiyatro eserlerindeki karakterler her ne kadar bir tek yönleriyle ele alınsalar da tiyatro türü büyük ilgi görür ve yazarlığa yeni başlayan gençler tiyatro eseri vermeye yönelir.⁴⁰

K. Cantöşev'in tiyatro türündeki ilk eseri olan "Karaçaç" (Kara Saç) 1928 yılında, M. Tokobayev'in "Kaygılı Kakey" eserinden sonra yayımlanmış ve bu eserde, Ekim İhtilâli öncesi kadınların toplumdaki yerini, sınıf mücadelelerini geniş bir şekilde işlemiştir.⁴¹

1930'lu yıllar, bütün ülkede Sosyalist düzenin geniş bir alana yayılmasıyla geçer. Endüstrileşme hareketinin ve sanayi bölgelerinin çoğalmaya başladığı sıralarda Komünist Parti ve Sovyet hükümeti köy ekonomisini yeniden yapılandırmayı gündeme

³⁷ Naskali, "XX. Yüzyıl Kırgız Edebiyatı", s. 28.

³⁸ a.g.m.

³⁹ Artıkbayev, **Kırgız Adabiyat Tarihi**, s. 39.

⁴⁰ Naskali, a.g.m., s. 28.

⁴¹ Artıkbayev, **a.g.e.**, s. 40.

alır. Kolektif ekonomiye geçme hareketi, köy hayatının yüzyıllardan beri süre gelmekte olan klasik şeklini değiştirmekle sınırlı kalmaz, köylülerin psikolojisini de etkiler. İşte bu büyük değişimler konu bağlamında Sovyet edebiyatı ile sanatının temelini oluşturacak niteliktedir.⁴²

Kırgız edebiyatının 1930’lu yıllardaki gelişim süreci, o yıllardaki toplumsal hayat tarzıyla doğrudan bağlantılıdır. Kırgız edebiyatındaki içerik ve şekil genel Sovyet edebiyatı ile sıkı bir etkileşime girer ve Sovyet edebiyatı ile olan ilişkiler önceye bakıldığında çok yönlü, çok kollu olmaya başlar. Bunda Kırgız halkının genel olarak kültür seviyesinin yükselişi, (Okumayı bilenler ihtilalden önce %0,6, 1939 yılında %70) aydın sınıfın oluşması, Kırgız yazarlarının teorik, politik, ideolojik ve estetik bakış açısının oluşması gibi rejimin getirdiği etkenler büyük rol oynar.⁴³

Yazılı basının yaygınlaşması, köy ekonomisinin kolektifleştirilmesi, birçok okul, sinema, tiyatro, opera salonunun açılması sosyalizm içerikli millî edebiyat ve sanatın süratli bir şekilde gelişmesine zemin hazırlamıştır.⁴⁴

“İdeolojik temizlik” adı verilen ve 1920’li yıllarda başlayan mücadele, otuzlu yılların başında daha fazla etkisini göstermeye başladı. 1931 yılında yayımlanmaya başlayan “Çabuul” dergisinin ilk sayısında yer alan A.Tokombayev’in “Çabuuldun Mildeti” (Çabul’un Görevi) adlı makalesinde, derginin ideolojik sınıf mücadelesinde yerine getireceği görevler belirtilmiştir.⁴⁵

Kırgızistan’da 1930’lu yıllarda, yirmi üç edebî dernek faaliyet göstermektedir. Kırgız yazarlar “Kızıl Uçkun” derneğine, Rus yazarlar Kırgızistan İşçi Yazarlar Birliği’ne bağlıdır. Dungan ve Özbek yazarların kendi dernekleri vardır. 1930 yılında Kırgızistan İşçi Yazarlar Birliği, Rus İşçi Yazarlar Birliğine (RAPP) bağlanır. Rusya Komünist Bolşevik Partisinin 23 Nisan 1932’de aldığı edebî faaliyetlerin yeniden koordinasyonu ile ilgili kararı gereğince Haziran 1932’de Kırgızistan İşçi Yazarlar Birliği’nin yeniden düzenlenmesine karar verilir ve otuz altı yazarın iştirakiyle

⁴² Artıkbayev, **Kırgız Adabiyat Tarihi**, s. 44.

⁴³ **a.g.e.**, s. 45.

⁴⁴ B. Kerimcanova, “Kırgız Sovyet Adabiyatı Soguşka Çeyinki Mezgilde”, **Kırgız Sovyet Adabiyatı**, Mektep: 1986, s. 165.

⁴⁵ Artıkbayev, **a.g.e.**, s. 45.

Kırgızistan Sovyet Yazarlar Birliği'ni teşkil komitesi oluşur. 22 Nisan 1934'te cumhuriyetin yazarlar birliğinin birinci kongresi yapılır.⁴⁶

Bu kongrede A.Tokombayev; “içeriği sosyalist, şekli milliyetçi olan Kırgız edebiyatı büyüyor ve gelişiyor” adlı bir rapor sunar ve Ekim ihtilâlinden sonra ortaya çıkan yeni edebiyatın gelişme sürecini geniş bir şekilde tahlil eder. İçeriği ve edebî teorik düşünceleri ihtiva etmesi bakımından rapor o döneme göre oldukça üst seviyede hazırlanmıştır. Kongrede A.Tokombayev'i Kırgızistan Yazarlar Birliği'nin yönetim kurulu başkanlığına seçerler.⁴⁷

Bu dönemde edebî derneklerin kurulması ile ilgili faaliyetler ve kongre çalışmaları oldukça hız kazanmıştır. Çok uluslu Sovyet edebiyatının sonraki dönemlerde gelişim sürecini görüşmek için 1934 yılı Ağustos ayında Moskova'da Sovyet Yazarları Birliği'nin ilk kongresi yapılır. M. Gorki, hazırladığı raporda dünya edebiyatının gelişmesini analiz eder, kültürün bütün başarısının halk tarafından gerçekleştirildiği üzerinde durur, halkın emeği ve o emek ile ortaya çıkan halk miraslarının (ayrıca folklorun) öğrenilmesinin bir görev olduğunu söyler. Bununla birlikte yeni Sovyet insan tipinin oluşturulması mecburiyetini bildirir: “Bizim, eserlerimize başkahraman olarak emeği, başka bir deyişle çalışan insanı seçerek almamız lâzımdır.” demiştir. A. A. Jdanov ise yaptığı konuşmasında, sosyalist romantizm ile realizmin birliği hakkında, edebiyatın toplum hayatında oynadığı rolün büyüklüğü üzerinde durur. M. Gorki ve A. A. Jdanov'un bildirimlerinde ve daha birçok yazarın konuşmalarında, sosyalist realizm metodunun Sovyet edebiyatı için tamamen doğru ve verimli bir metod olduğu belirtilir. Bu kongreye Kırgız yazarlarından A. Tokombayev, M. Elebayev, C. Turusbekov, K. Malikov, K. Bayalinov, C. Bökönbayev temsilci olarak katılırlar.⁴⁸ Bütün Sovyet yazar ve ressam birliklerinin katıldığı bu kongrede teşkilâtlanma konusu ve yayım birliğinin nasıl sağlanacağı meselesi görüşülür, tecrübe alış verişinde bulunulur. Bunun neticesinde Kırgız Cumhuriyetinin vilayetlerinde yazarlar birliğine tabi yirmi edebî dernek kurulur, derneklerin başına da istidatlı köylü gençler getirilir. Kırgızistan

⁴⁶ Naskali, “XX. Yüzyıl Kırgız Edebiyatı”, s. 29.

⁴⁷ Artıkbayev, **Kırgız Adabiyat Tarihi**, s. 46.

⁴⁸ a.g.e.

komünist partisi ve hükümeti yazarların eğitimi için gerekli çalışmaları yapmaya başlar.⁴⁹

Komünist Parti'nin, Kırgızistan Bölge Teşkilatı 1935 yılında “Kırgız Sovyet Yazarlar Birliğinin Görevleri” hakkında bir dizi karar almış, Kırgız yazarlarının eser verirken üzerinde duracakları birinci ve asıl görevleri belirtilmiştir. Alınan bu kararlar şunlardır: Eserlerin Komünist ideolojiye uygun ve prensipli bir şekilde, sosyalist realizm metodu kullanılarak yazılması; yazarların edebî ustalıklarını geliştirmeleri, kültürel seviyelerini yükseltmeleri ve çevrelerinde edebî atmosfer oluşturmaları; bey ve ağa taraftarlarıyla, devrim karşıtı ideoloji, hareket ve kalıntılar ile fedakârca mücadele etmeleri gerekmektedir. Bununla birlikte sosyalist düzeni öven eserler verilmeli ve prensipli olarak edebî eleştiri geliştirilmelidir.⁵⁰

1930'lu yıllarda Kırgız yazarlarının çoğu, orijinal eserler yazmakla beraber, başka dillerden, özellikle de Rusçadan çeviriler yapmaya yönelmişlerdir. O dönemde Rusça'yı anlamaktan uzak olan Kırgız okurları için çeviri kitaplarının yerine getirdiği görev çok önemlidir.⁵¹ Bu dönemde Puşkin, Mayakovski, Tolstoy, Şolohov, Gogol, Ostrovski gibi yazar ve şairlerin eserleri Kırgızca'ya çevrilmiştir.

Bu dönemde C. Bökönbayev, K. Malikov, A. Tokombayev, C. Turusbekov ve M. Elebayev gibi yazarlar, şiir bilgilerini ve sanat anlayışlarını geliştirerek yazmaya devam ederler. Temirkul Ümötaliyev ve Alıkul Osmonov bu dönemde yıldızı parlayan ve edebiyata damgasını vuran şairler arasındadır.

Sovyet Rusya'nın siyasî amaçları doğrultusunda, bu dönemde yaratılan edebiyatta “halkların dostluğu”, “aynı hedefi paylaşan insanların birbirlerine yardımcı olacağı” temaları işlenir.⁵²

Yeni rejimin etkisiyle, 1930'lu yıllarda Kırgız halkının hayatında köklü değişiklikler yaşanır. Zengin ağaların ve sınıf ayırımının ortadan kalkması, köy ekonomisinin kolektifleşmesi, köylülerin duygu ve düşüncelerini daha önceden görülmemiş bir biçimde değiştirir. Sanayide olan yenilikler insanların yeni zamana olan

⁴⁹ Naskali, “XX. Yüzyıl Kırgız Edebiyatı”, s. 30.

⁵⁰ Artıkbayev, **Kırgız Adabiyat Tarihi**, s. 47.

⁵¹ **a.g.e.**

⁵² Naskali, *a.g.m.*, s. 32.

ilgilerinin daha da artmasına zemin hazırlar. Sosyal hayatta olan bu büyük değişimleri geniş bir alana duyurabilmek için edebiyatın değişik türlere yönelmesi ihtiyacı ortaya çıkar.⁵³

Bu ihtiyaca yönelik olarak genç şairler, sosyal ve kültürel hayatta olan hızlı değişim sürecini işlemede yetersiz kalan şiirin yerine nesre ve tiyatro eserleri yazmaya yönelmişlerdir.⁵⁴

Yazarların yöneldiği bu yeni türlerden olan nesir türünün olgunlaşması zaman gerektirmiştir. K. Bayalınov'un "Acar" hikâyesi psikolojik derinlikli ilk önemli çalışmadır, zaten bu dönemde bu çapta başka bir esere de rastlanmaz.⁵⁵ O yıllarda dönemin hayat şartlarını tasvir etme üzerinde duran yazarlardan biri K. Malikov'dur. Yazarın "Ayluu Tündö" (Aylı Gecede), "Caş Calın" (Genç Alev), "Açılğan Ayıp" (Açığa Çıkan Suç), "Kamış Kulak" (Uzun Kulak), "Kızıl Alay" (Kızıl Ordu), "Sarala Kozu" (Benekli Kuzu) gibi hikâyeleri tamamen 30'lu yıllarda kasaba ve köylerde baş gösteren hayat değişiklikleri üzerinedir. M. Elebayev'in "Malay Arteli" (Irgat Birliği), S. Sasıkbayev'in "Kızıl Bürkütlör" (Kızıl Kartallar) eserleri de yeni hayat şartları üzerine yazılmıştır. Aynı yıllarda yayımlanan kısa nesir eserlerinin içinde A. Tokombayev'in "Ötköndögü Muñ" (Geçmişteki Nesil), M. Abdukarimov'un "Caşagım Kelet" (Yaşamak İstiyorum), "Al Kezde" (O zaman), "Kanduu Cıldar" (Kanlı Yıllar), R. Şükürbekov'un "Ardaktuu Atçandar" (Kutlu Atlılar), T. Ümötaliyev'in "Duşmandar" (Düşmanlar), K. Bayalınov'un "Turmuş Türtküründö" (Hayatın İçinde), gibi eserlerini de bu gruba ekleyebiliriz. Bu eserlerin önemli bir bölümünde yüzeysel anlatım, gerçekçi insan tipi çizimdeki acemilik, olayları yerleştirememeye, hayat içindeki detayları tespit edememe gibi sanatsal özelliklerle ilgili eksiklikler vardır.⁵⁶

Sovyet yazarlarının ilk genel kongresinden sonra uzun hikâye ve roman gibi türlerin ortaya çıkması hızlanır.⁵⁷ M. Elebayev, 1936'da yayımlanan "Uzak Col" (Uzun Yol) isimli otobiyografik eseriyle ilk realist romanı yazmış olur⁵⁸. T. Sıdıkbekov'un

⁵³ Artıkbayev, **Kırgız Adabiyat Tarihi**, s. 58.

⁵⁴ **a.g.e.**

⁵⁵ Naskali, "XX. Yüzyıl Kırgız Edebiyatı", s. 32.

⁵⁶ Artıkbayev, **a.g.e.**, s. 60.

⁵⁷ **a.g.e.**

⁵⁸ Naskali, *a.g.m.*, s. 32.

“Keñ Suu” (Büyük Su) romanının ilk cildi 1937, ikincisi ise 1938 yılında, K. Malikov’un “Azamattar” (Yiğitler) adlı uzun hikâyesi 1938 yılında, K. Cantöşev’in “Kanıbek” adlı romanının ilk cildi 1939 yılında yayımlanır.⁵⁹

Kırgız nesrinde satirik hikâyelerin yayımlanmaya başlaması 1930’lu yıllarda edebiyatta ortaya çıkan yeniliklerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Yergi konulu ve hiciv tarzındaki bu hikâye türünün Kırgız yazın hayatında yer tutmasında tanınmış komedyen Şarşen Termeçikov’un katkısı büyüktür. Şarşen, sadece söylemekle kalmamış, bu olayları “Şarşen’in Eserleri”(1937) ve “Şarşen”(1939) adı altında kitaplaştırmıştır.⁶⁰ Hikâye ve roman türlerinin konuları genellikle kolektifleşme, sosyalizmin yayılışı, sınıf çatışması üzerinde yoğunlaşmıştır.

K. Malikov’un 1931 yılında yayımlanan üç bölümlük “Teñdik Kurmanı” (Eşitlik Kurbanı) adlı piyesi, kitap olarak basılan ilk tiyatro eseridir.⁶¹ Otuzlu yıllarda Kırgız tiyatrosunun konuları çeşitlenir. C. Bököbayev, C. Turusbekov, K. Eşmambetov, K. Malikov, R. Şükürbekov tiyatro eseri veren ediplerden bazılarıdır. 1937’de K. Eşmambetov “Sarinci Bököy” destanından hareketle “Sarinci” müzikalini yazar. Eserde ahlâkî meselelerin yanı sıra sosyal konular da işlenir. C. Bököbayev, K. Malikov, C. Turusbekov, “Manas” destanının zengin motiflerinden konular seçerek millî operanın ilk eseri olan “Ayçürök” operasının librettosunu yazarlar.⁶² Kolektifleştirme dönemindeki sınıf mücadelelerini anlatmak amacıyla yazılan piyeslerden; C. Turusbekov’un “Beş-Moynoktoğu Okuya” (Beş Moynoktaki Olay), C. Bökönbayev’in “Kargaşa”(1939), “Altın Kız”, K. Malikov’un “Külüypa” (1938), R. Şükürbekov’un “Beyit Arasında” (Mezar Arasında), “Küröş”(Mücadele) eserleri sıralanabilir.⁶³

Genç tiyatro yazarı R. Şükürbekov, N.V. Gogol’ün “Müfettiş” adlı eserinin tesiriyle “Capalak Catpasov” (1935) komedisini yazar. Ücra bir köye gidip kendini görevli memur olarak tanıtan avare bir maceracı piyese konu olur. “Akademiya Keçeleri” (Akademi Geceleri) (1933) piyesinde K. Tınıstanov, Kırgız milletinin

⁵⁹ Sovetbek Baygaziyevev, “Kırgız Adabiyatı Soguşka Çeyinki Mezgilde”, **Kırgız Adabiyatı (10. Sınıflar İçin Ders Kitabı)**, s. 113.

⁶⁰ Artıkbayev, **Kırgız Adabiyat Tarihi**, s. 69.

⁶¹ **a.g.e.**, s. 70.

⁶² Naskali, “XX. Yüzyıl Kırgız Edebiyatı”, s. 33.

⁶³ Artıkbayev, **a.g.e.**, s. 70.

geçmişini yüceltir, Manas'ın yaşadığı yıllardan başlayıp 1920'lere kadar olan dönemin Kırgız tarihini ele alır. Kırgızların geçmiş yıllardaki yaşamını abartılı bir biçimde metheder; fakir - zengin, işçi - ağa bir seviyede takdim edilir. "Akademi Geceleri" ideolojik yönden zararlı bulunur, 29 Mart 1933'te Kırgızistan Komünist Partisinin vilayet komitesi eseri yasaklar.⁶⁴

Bilindiği gibi İkinci Dünya Savaşı yılları, doğrudan savaşa katılan veya ekonomik ve sosyal olarak dolaylı yoldan savaşın etkilerini hissederek halklar açısından önemli değişimlerin yaşandığı dönemdir. Bu dönemde, Kırgız edebiyatında da işlenen konular ve edebî üslûp bakımından değişimler görülmektedir. Yazarlar halkı savaşa, "Ata Meken"i yani ana vatanı savunmaya çağırırlar.⁶⁵ Savaş döneminde Sovyet edebiyatının en önemli teması da doğal olarak savaş olmuştur. Gazete ve dergilerin her sayısında, savaşı konu alan şiir, hikâye ve deneme yazıları yayımlanır. Aynı dönemde, bu küçük eserlerin yanı sıra hacimli eserler de verilmiştir.⁶⁶

II. Dünya Savaşı'nda, Sovyetler Birliği'nde 20 milyondan fazla insan ölmüş, birçok kişi sakat kalmış, aileler parçalanmış, ekonomik yönden fakirleşen halk buhranlı bir dönem geçirmiştir. Savaş yıllarında halkın psikolojisini güçlü kılmak ve yüreklendirmek işi şair ve yazarların sorumluluğundadır. Bu amaçla, A. Tokombayev, C. Bökönbayev, K. Malikov, A. Osmonov, K. Bayalınov, T. Sıdıkbekov, K. Cantöşev eser vermeye devam etmişlerdir. Bunların yanında M. Elebayev, C. Turusbekov, C. Aşubayev, K. Esenkocoyev, C. Camgırçiyev gibi yazarlar da cephede can vermişlerdir.⁶⁷

Aynı dönemde Kırgız Edebiyatında, S. Şimenev, K. Akayev, N. Baytemirov, N. Cetikaşkayeva, N. Udalov, S. Fiskin gibi yeni isimler ortaya çıkar.⁶⁸

Ayrıca, A. Tokombayev, M. Alıbayev, C. Turusbekov, M. Elebayev, K. Malikov, C. Bökönbayev, T. Ümötaliyev, C. Camgırçiyev ve A. Osmonov gibi şairler dönemin ruhuna hitap eden şiirler yazmışlardır.

⁶⁴ Naskali, "XX. Yüzyıl Kırgız Edebiyatı", s. 33.

⁶⁵ a.g.m., s. 34.

⁶⁶ Artıkbayev, **Kırgız Adabiyat Tarihi**, s. 88.

⁶⁷ a.g.e.

⁶⁸ Naskali, a.g.m., s. 34.

Bu dönemde yazılan, küçük şiirlerden manzumelere, denemelerden makalelere her edebî tür, askerleri yürekli olmaya, cephe gerisinde çalışanları çok çalışmaya ve sabır göstermeye çağırıyordu. Askerlerin cebine koyup okuyabilmeleri için küçük kitapçıklar yayımlanır.⁶⁹

Vatanın, yani Sovyetler Birliği'nin müdafaası ve kahramanlık konuları savaş yıllarında Kırgız yazarların eserlerinin temel konularını oluşturmuştur; T. Sıdıkbekov "Tarbiya" (Eğitim), "Eköö" (İkisi), "Zambirekçiler" (Tüfekçiler), K. Baylinov "Köl Boyunda" (Göl Boyunda), A. Tokombayev "Aşırbay", "Uluu Agabız Orus Eli" (Büyük Ağabeyimiz Rus Halkı) hikâyelerini yazarlar. K. Cantöşev'in "Çolponbay" (1943) denemesi ile C. Bökönbayev'in "Düşönkul" (1943) denemesi savaşta ölen Sovyetler Birliği kahramanlarından Ç. Tülöbördiyev ile D. Şopokov'un anısına kaleme alınmıştır.⁷⁰

Bu dönemde hikâye türünde de önemli gelişmeler görülmüştür. M. Elebayev'in "Alıskı Toodon" (Uzaktaki Dağdan) (1942), "Sonku Bir Künü" (Son Bir Gün) (1942), C. Turusbekov'un "Taza Cüröktör Sokkondo" (Genç Yürekler Çarpışırken) adlı hikâyeleri bu gelişimin en güzel örneklerindedir.⁷¹

Savaş yıllarının en seçkin tiyatro eserleri olan K. Cantöşev'in "Kurmanbek" piyesi ile K. Malikov'un "Cañıl" piyesi Kırgızların geçmişteki kahramanlık sembollerinden olan Kurmanbek ile Cañıl Mırza'nın yiğitliklerinden bahseder. Bu eserler benzetme yoluyla günün kahramanlarını yüceltmiş olur. A. Osmonov manzum olarak "Çolponbay" ve "Ekinçi Brigada" piyeslerini yazar.⁷²

Savaştan hemen sonraki yıllarda sosyal düşüncenin, edebiyatın ve sanatın gelişmesi için siyasî ortam oldukça elverişsizdir. Stalinizm ideolojisi baskısını artırır, hür düşünceye öncekinden daha fazla sınır getirir.⁷³

⁶⁹ Artıkbayev, **Kırgız Adabiyat Tarihi**, s. 89.

⁷⁰ Naskali, "XX. Yüzyıl Kırgız Edebiyatı", s. 36.

⁷¹ Salican Cigitov, "Uluu Ata Mekendik Soguş Cana Andan Kiyinki Mezgildegi Kırgız Adabiyatı", **Kırgız Adabiyatı (10. Sınıflar İçin Ders Kitabı)**, s. 254.

⁷² Naskali, *a.g.m.*, s. 36.

⁷³ Cigitov, *a.g.m.*, s. 254.

Komünist Parti, II. Dünya Savaşı sona erdikten sonra, sanat ve edebiyat hakkında izlenecek yolu bazı kararlarla belirler. Bu kararlar, Sovyet kültürünün, özellikle de sanat dallarının aracı özelliğini ve parti uygulamalarının fikrî seviyesini arttırma kisvesi altında alınmış olsa da, gerçekte sanat ve edebiyatta hür düşüncenin kaldırılmasından, güzel sanatları tamamen ideolojik bir platforma sıkıştırmaktan, partinin belirlediği fikirleri işlemek ve bunu tekrar etmekten başka bir şey değildir. Bu sebepten, alınan kararların uygulamaya geçirilmesi sürecinde birçok kültür çalışanı sürgüne gönderilmiş, bir bölümü de Stalinizm ideolojisine değinmeyen eserleri için cezaya çarptırılmıştır. 1917 ihtilâlinden önceki edebî mirasların çoğunluğu, özellikle de her bir halkın övünç kaynağı olan kahramanlıkla ilgili anlatı ürünleri ideolojik bakımdan zararlı bulunmuştur.⁷⁴

Kırgızistan Komünist Partisinin V. (1949) ve VI. Kongre (1952) kararlarında Kırgız edebiyatının eski durumuna ve üstlendiği görevlere dikkat çekilir; Kırgız edebiyatının Sovyet okuyucusunun “yüksek seviyeli taleplerine” cevap verebildiği ve ilgi gördüğü belirtilir. Kırgızistan Komünist Partisinin Merkez Komitesinin ikinci kongre (1952) kararlarında, A. Tokombayev’in “Kanduu Cıldar” (Kanlı Yıllar)ı ve K. Malikov’un “Balbay” adlı eseri tenkit edilir. Çünkü bu eserlerde “önemli ideolojik yanlışlar yapılmıştır; bu yanlışların da Kırgız edebiyatçılarının ve tarihçilerinin emeklerini yok ettiği” ifade edilir. A. Tokombayev eseri yeniden ele alıp düzeltir, 1962’de “Tañ Aldında” (Tan Önünde) adıyla yayımlar.⁷⁵

Bu dönemde, A. Osmonov, A. Tokombayev, K. Malikov, T. Ümötaliyev gibi şairler çok sayıda şiir yazmışlardır. Ayrıca birçok yeni şair, edebiyat dünyasına adımını atmıştır.

Savaş sonrası Kırgız edebiyatında savaş konu eden roman ve hikâye oldukça fazla yazılmış ve bu türler gelişimlerini sürdürmüştür.⁷⁶ K. Bayalınov’un “Bakıt” (Baht) adlı

⁷⁴ Salıcan Cigıto, **Akındın Eki Ömürü**, Bişkek, Kırgızstan:1998, s. 21.

⁷⁵ Emine Gürsoy Naskali, “XX. Yüzyıl Sovyet Kırgız Edebiyatı II. Bölüm (1945-1980 Yılları)”, **Türk Dili**, Sayı: 506, s. 125.

⁷⁶ *a.g.m.*, s. 127

uzun hikâyesi 1947 yılında yayımlanmış, 1952 yılında ikinci cildiyle birlikte “Köl Boyunda” (Göl Boyunda) adıyla okuyuculara sunulmuştur.⁷⁷

Bu dönem eserlerde savaş konusunun yanı sıra ideolojik amaç doğrultusunda “komünist insan tipi” işlenmiştir. T. Sıdıkbekov’un “Bizdin Zamandın Kişileri” (Bizim Zamanın İnsanları) (1948) adlı romanında kolhozda çalışan genç Çargın böyle bir tipi canlandırır. “Bizdin Zamandın Kişileri” romanı 1949 yılında SSCB Stalin Devlet Ödülüne lâyık görülür.⁷⁸

Ayrıca bu dönemde N. Baytemirov’un “Saltanat”, “Caş Cüröktör” (Genç Yürekler), “Akırkı Ok” (Son Kurşun), T. Sıdıkbekov’un “Too Arasında” (Dağ Arasında) romanları dönemin önemli eserleri arasındadır.

Savaştan sonraki Kırgız Edebiyatının mensur türlerinde, roman ve uzun hikâye türlerinin yanı sıra, hikâye, deneme, fıkra türleri de canlanmıştır.⁷⁹ T. Sıdıkbekov’un savaş yıllarında yazmış olduğu hikâyeleri ve denemeleri toplanarak “Abısındar” (Gelinler) adı altında 1949 yılında yayımlanır.⁸⁰

T. Abdumomunov’un “Cakşı Adamdar” (İyi Adamlar), A. Ubukeyev’in “Cırgal” (Zevk), “Koyçuman” (Koyuncu), “Sayakat” (Seyahat), K. Kaimov’un “Soñku Coluşu” (Son Buluşma), “Adaşuu” (Ayrılık), Ş. Beyşenaliyev’in “Ukuk” (Hukuk), S. Sasıkbayev’in “Tañkı Gudok” (Sabah Düdüğü), M. Abdukarimov’un “Üzülböğön Ümüt” (Tükenmeyen Ümit), K. Bektonov’un “Too Arasında” (Dağ Arasında), N. Baytemirov’un “Akıl”, C. Aytmatov’un “Obon” (Ezgi) kitaplarında yayımlanan hikâyeler bu türün ellili yıllarda sayı ve vasıf bakımından ne kadar geliştiğinin bir göstergesidir.⁸¹

Bu dönemin önemli özelliklerinden biri de C. Aytmatov’un edebiyat dünyasına adım atmasıdır. 50’li yılların başında Rusça yazdığı “Gazeteci Juyo” ve “Aşım” adlı hikâyelerinden sonra ilk Kırgızca hikâyesi olan “Ak Caan” (Beyaz Yağmur)u “Sovettik

⁷⁷ Artıkbayev, **Kırgız Adabiyat Tarihi**, s. 167.

⁷⁸ Naskali, “XX. Yüzyıl Sovyet Kırgız Edebiyatı II. Bölüm”, s. 127

⁷⁹ Artıkbayev, **a.g.e.**, s. 173.

⁸⁰ Naskali, *a.g.m.*, s. 127.

⁸¹ Artıkbayev, **a.g.e.**, s. 173.

Kırgızstan” dergisinde 1954 yılında yayımlar. Bunları “Betme Bet” (Yüz Yüze, 1957) ve “Cemile” (1958) hikâyeleri takip eder.

A. Tokombayev, T. Ümötaliyev gibi şairler, Ö. Cakişev, A. Saliyev gibi tenkit türünün önemli yazarları, 1953’te “Leninçil Caş” gazetesinin sütunlarında sanat ve edebiyat üzerine düşüncelerini yazarlar. Bu yazılarda gelenekçilik ve yenilikçilik konusu tartışılır. Edebî eserlerdeki kahramanların karakterlerinin nasıl olması gerektiği hakkında fikirler ileri sürülür. İleri sürülen görüşler, Kırgızistan yazarlarının 2. kongresinde (1954) basılır.⁸²

Sovyetler Birliği Komünist Partisi’nin XX. Kongresi, 1950’li yılların ortalarında yapılmış ve burada yapılan tartışmalarda, 30 yıla yakın bir süredir başta bulunan Stalin ideolojisinin acımasız baskı rejimi sert bir şekilde eleştirilmiştir. Bunun neticesinde üzerinde baskı kurularak korkutulan, cezalandırılan Sovyet toplumu rahatlamış, geçmişine eleştiriyi bakabilme hürriyetine kavuşmuş, hür düşünceye yönelik ilk adımlarını atmaya başlamıştır.⁸³

Bu yıllarda Kırgız edebiyatı ve sanatının Sovyetler Birliği genelinde tanıtımı açısından birtakım gelişmeler yaşanır. Mesela, 1958 yılında Moskova’da, Kırgız edebiyatı ve sanatının II. On Günlük Festivali yapılır. Kırgız tiyatrosu, filarmonisi ve Kırgız edebiyatının bütün türlerinin temsilcileri orada hazır bulunur. Bu etkinlikte 1939 yılından beri Kırgız halkının kültüründe olan değişiklikler ve yenilikler sergilenir, değerlendirilir. Bu etkinlik neticesinde Kırgız edebiyatının geçirdiği evrelerin özetlenmesi yanında bundan sonra izleyeceği yol da belirlenir.⁸⁴

Sovyetler Birliği Komünist Partisininin 20-21. kongrelerinin kararlarına uyma adına Şubat 1959’da Kırgızistan yazarlarının üçüncü kongresi yapılır. Şiirde lirizm, nesirde ise söz kalabalığından ziyade hayatın gerçeklerine eğilmenin gerekliliği vurgulanır.⁸⁵ Sosyalist realizm metodunun edebiyat üzerindeki etkisini artırmak amacıyla yapılan bu uygulama, aynı zamanda edebiyat konularını dar bir çerçeveye içine sıkıştırmış oluyor,

⁸² Naskali, “XX. Yüzyıl Sovyet Kırgız Edebiyatı II. Bölüm”, s. 128.

⁸³ Cigitov, “Uluu Ata Mekendik Soguş Cana Andan Kiyinki Mezgildegi Kırgız Adabiyatı”, s. 252.

⁸⁴ a.g.m., s. 259.

⁸⁵ Naskali, a.g.m., s. 128.

duygulardan arındırılmış kuru ve yavan eserlerin ortaya çıkmasına temel teşkil ediyordu.

Kırgız tiyatrosunun savaş yıllarından sonraki konuları, kolhoz hayatı, işçiler ve emek üzerine yoğunlaşmıştır. Bu konu paralelinde 1950'ye kadar olan dönemde; K. Malikov ile A. Kuttubayev'in birlikte yazdıkları "Biz Bayağı Emespiz" (Biz Önceki Gibi Değiliz), T. Abdumomunov'un "Kumduu Çap" (Kumlu Bayır), K. Cantöşev'in "Bir Üydö" (Aynı Evde), K. Bektenov'un "Aykın Col" (Açık Yol), A. Osmonov'un "Ekinçi Brigada" (İkinci Ekip), "Rakıya", "Korukçu Kooman", "Abılkasım Canbolotov", "Kümüş Bulak" adlı tiyatro eserleri verilmiştir. 1950'li yıllarda Kırgız tiyatro yazarları daha önce çok fazla ele alınmamış olan tarihî gelişim konusuna eğilmişlerdir. Bunların içinden K. Cantöşev'in "El Irçısı" (Halk Şairi), "Kanıbek", K. Malikov'un "Biyik Cerde" (Yüksek Yerde), T. Abdumomunov'un "Aşırbay" piyesleri başarıyla sahnelenmiştir.⁸⁶

Kırgızistan Yazarlar Birliği'nin 1955 yılında yaptığı toplantıda M. Avezov'un edebiyat ve tercüme konusundaki sözleri, Rusça ve Türk lehçelerinden yapılan tercümelerin artmasına vesile olmuştur. Kırgızistan Yazarlar Birliği'nin III. kongresine katılan M. Avezov, C. Aytmatov'un dehasını övücü nitelikte etkileyici bir bildiri sunar.⁸⁷

Bundan sonraki dönemde nazım türünde de önemli çalışmalar yapılmıştır. Özellikle, A. Tokombayev'in, K. Malikov'un, T. Ümötaliyev'in, A. Toktomuşev'in, R. Şükürbekov'un hacimli eserleri Kırgız nazımının 1960'lı ve 1970'li yıllarına damgasını vurmaktadır.

Kırgız edebiyatçıları, özellikle de nesir yazarları, yeni dönemin hayat gerçeklerini eserlerinde çokça işleyen Sovyet yazarlarından etkilenmişler, kendi eserlerinde Sovyet insan tipini oluşturmak, insanları bu yöne sevk etmek ve eğitmek için çaba harcamışlardır. Elbette bu çaba tüm Kırgız yazarlarının eserlerinde başarıya ulaşmamıştır. Buna rağmen, savaştan sonra oluşan yeni dönemde, sosyal hayatta karşılaşılan zorlukları ve acıları, gerçekçi bir bakış açısıyla eserlerine yansıtma uğraşı

⁸⁶ Artıkbayev, **Kırgız Adabiyat Tarihi**, s. 179.

⁸⁷ Naskali, "XX. Yüzyıl Sovyet Kırgız Edebiyatı II. Bölüm", s. 129.

60'lı ve 70'li yılların nesir yazarlarının çoğuna, özellikle de genç yazarlara ait belirgin bir özelliktir.⁸⁸

Kırgızistan yazarlarının dördüncü kongresi 1966 yılında yapılır. Bu toplantıda, edebiyatta nesir türünün canlandırılması konusu görüşülür. Kırgız edebiyatı ile genel olarak SSCB halklarının edebiyatlarının yakınlığı ve ortak yönleri ifade edilir.⁸⁹

Kırgız Edebiyatı'nda nesir türünün 1960'lı ve 1970'li yıllardaki gelişimi C. Aytmatov'un eserlerinin bu dönemde fazlaşmasıyla doğrudan alakalıdır. Aytmatov, sadece güçlü eserleri ile değil edebî gelişme sürecinde bire bir rol oynamış, her türlü fikrî platforma katılmış; görüşlerini, makaleleri ve sohbetleri vasıtasıyla genç yazarların gelişmesi için sunmuştur.⁹⁰

Bu dönem Kırgız nesrinin gelişme sürecinde iz bırakmış yazarları arasında Aytmatov dışında; Ş. Beyşenaliyev, N. Baytemirov, K. Kaimov, S. Ömürbayev, T. Kasımbekov, Ş. Sadıbakasov, Ş. Abdramanov, K. Caparov, B. Cakiyev, C. Mavlyanov, M. Bayciyev, Ö. Danikeyev, K. Cusupov, S. Saspayev, S. Cetimişev, Z. Sooronbayeva, A. Stamov, M. Gaparov, K. Akmatov, M. Murataliyev gibi birçok yazarın ismi sayılabilir. Bu yıllarda T. Sıdıkbekov, K. Bayalinov, K. Cantöşev, A. Tokombayev gibi tecrübeli yazarlar da yeni eserleri ile Kırgız ve Sovyet nesrine katkıda bulunmuşlardır.⁹¹

Bu yıllarda roman, hikâye ve diğer nesir türlerinde sayı bakımından da bir patlama olmuş, 1960'lı ve 1970'li yıllarda verilen eserlerin sayısı Kırgız Sovyet edebiyatının ilk dönemleri ile karşılaştırılamayacak ölçüde artış göstermiştir.

Bu dönemde edebî alanda ve okuyucular arasında ilgi uyandıran hikâyelerden; K. Kaimov'un "Cigit Baratat" (Yiğit Gidiyor), "Kış Irgaktarı" (Kış Yansımaları), "Belgilüü Erkek" (Bilinen Erkek), Ş. Beyşenaliyev'in "Danaker" (Yüce), C. Mavlyanov'un "Turmuş" (Hayat), S. Stamov'un "Keç Küzdö" (Kış Ortasında), "Cañı Tuugan" (Yeni Akraba), "Çüy Bayanı" (Çüy Beyanı), "Nöşördön Kiyin" (Sağanaktan Sonra), Ö. Danikeyev'in "Kızdın Sırı" (Kızın Sırrı), "Kızıl Aska" (Kızıl Tepe), K. Cusupov'un "Caşoo Kumarı" (Yaşama Heyecanı), "Karagayçılar" (Ormancılar), M.

⁸⁸ Artıkbayev, **Kırgız Adabiyat Tarihi**, s. 230.

⁸⁹ Naskali, "XX. Yüzyıl Sovyet Kırgız Edebiyatı II. Bölüm", s. 128.

⁹⁰ Artıkbayev, **a.g.e.**, s. 233.

⁹¹ **a.g.e.**

Bayciyev'in "Çıyır" (Çığır), S. Sasıkbayev'in "Ecenin Ömürü" (Ablanın Ömrü), S. Bölökbayev'in "Çındık" (Gerçek), M. Murataliyev'in "Cañı Konuş" (Yeni Mekân), S. Cetimişev'in "İçki Kayrıkta" (Duygular), K. Akmatov'un "Eki Sap Ömür" (İki Mısra Ömür), E. Otunçiyev'in "Altın Kazık" eserleri sayılabilir.⁹²

Aynı yıllarda Kırgız nesrinde eleştiri ve deneme türlerinin, önceki dönemlerle karşılaştırıldığında biraz daha geliştiğini görebiliriz. Bu türlerde; C. Aytmatov, A. Tokombayev, T. Sıdıkbekov, T. Abdumomunov, T. Ümötaliyev, T. Askarov, S. Ömürbayev gibi yazarlar çok sayıda eser kaleme almış ve okuyucuların ilgisini çekmişlerdir.⁹³

Bu dönemde Ş. Beyşenaliyev'in "Dañka Caraşa Cük" (Şana Göre Yük), K. Cantöşev'in "Han Teñirlik Çaban" (Han Tengirli Çoban), N. Baytemirov'un "Turmuş Elegi" (Hayat Eleği), C. Mavlyanov'un "Biyiktik" (Yücelik), Ş. Abduramanov'un "Dıykandar" (Çiftçiler), S. Sasıkbayev "Tüpkürdögü Nur" (Derinlerdeki Nur) romanları kolhozdaki insanların, çiftçilerin, çobanların hayatlarını konu alan eserlerdir. T. Sıdıkbekov'un "Zayıptar" (Hanımlar), A. Aytbayeva'nın "Tamçı Kan" (Bir Damla Kan), N. Baytemirov'un "Santa" (Santa), "Cıldızkan" (Yıldızhan), "Tarih Esteligi" (Tarihin Hediyesi), S. Ömürbayev'in "Telegey" (Muhit) romanları ise Kırgız kadınının sosyal hayat içerisindeki yerine değinir, geçmiş dönemlerde çektikleri ve hali hazırda çekmekte oldukları zorlukları gözler önüne serer. Bunun yanı sıra altmışlı ve yetmişli yıllarda savaş konulu romanlar da yazılmaya devam etmiştir.

Bu yıllarda diğer türlerin yanı sıra tiyatro eserlerinin sayısı da önceki dönemlere göre oldukça artmıştır. Altmışlı yılların sonuna doğru Kırgızistan'da, Yazarlar Birliğinin tiyatro türü hakkındaki ilk toplantısı yapılır. Bu, Kırgız edebiyat tarihinde, Kırgız tiyatrosu için yapılan ilk toplantıdır.⁹⁴

⁹² Artıkbayev, **Kırgız Adabiyat Tarihi**, s. 235.

⁹³ **a.g.e.**, s. 237.

⁹⁴ **a.g.e.**, s. 249.

Kırgız tiyatro yazarları 1960'lı ve 1970'li yıllarda, dostluk, sevgi ve aile temalarında eserler verirler; fakat bu eserlerde, içinde yaşadıkları cemiyetin ve zamanın izlerini görmek pek mümkün değildir.⁹⁵

Savaş temasının daha önce gösterilmemiş tarafları C. Aytmatov'un eserlerinde farklı bir şekilde ve başarıyla verildiği için onun "Yüz Yüze", "Cemile" ve "Samanyolu" eserleri sahnelenmiştir.⁹⁶

T. Abdumomunov'un eserleri, Kırgız tiyatrosu içinde insanların psikolojisini geniş bir şekilde verebilme ve derinliklerine inebilme özelliğine sahip olması bakımından dikkat çekicidir. O'nun bu yıllarda vermiş olduğu "Abiyir Keçirbeyt" (Vicdan Affetmez), "Iyık Taştar" (Kutsal Taşlar), "Karkıralar Kaytkanda" (Kargalar Dönerken), "Maşırbek Üylöönöt" (Maşırbek Evleniyor) gibi eserleri bu döneme damgasını vurmuştur.⁹⁷

Kırgız Edebiyatının 1960'lı ve 1970'li yıllarında, tarihî veya tarihî özellikler taşıyan türdeki tiyatro eserlerinin çokça yazıldığı bilinmektedir. A. Tokombayev'in "Ölböstün Ürönü" (Ölmezın Tohumu), "Kündün Çığışı" (Güneşın Doğuşu), Ş. Sadıbakov'un "Ak Boz At" (Kır At) ve K. Malikov'un ikinci defa düzelterek sahnelenen "Biyik Cerde" (Yüksek Yerde) eserleri, Kırgız halkının yaşadığı, onları siyasal ve sosyal olarak etkileyen önemli tarihî dönemleri yansıtmaktadır.⁹⁸

Bu dönemde B. Cakiyev, S. Sadıkov, N. Baytemirov, K. Caparov, M. Gaparov, M. Bacıyev, B. Ömüraliyev gibi isimler çeşitli tiyatro eserlerini okuyucuya sunmaya devam ederler.

Kırgız Edebiyatının 1980'li yıllarında tematik bakımdan zenginleştiğini söylemek mümkündür. Perestroyka ile birlikte siyasî alanda görülen değişim edebî eserlere de yansımış, bu siyasî yapının özelliği olan daha özgürlükçü ve serbest ortam edebiyatı da bilhassa temalar yönünden etkilemiştir. Özellikle önceki dönemlerde lirik ve pastoral türlerin hâkim olduğu Kırgız şiiri, siyasî ve sosyal hayattaki meseleleri açıkça konu edebilen didaktik, hatta satirik eserlerin verilmeye başlanmasıyla büyük bir değişim

⁹⁵ Naskali, "XX. Yüzyıl Sovyet Kırgız Edebiyatı II. Bölüm", s. 135.

⁹⁶ Artıkbayev, **Kırgız Adabiyat Tarihi**, s. 250.

⁹⁷ a.g.e., s. 252.

⁹⁸ a.g.e., s. 255.

içine girmiştir. Bu dönemde edebî sahada tanınmaya başlayan Şayloobek Düyşeyev, Anatay Ömürkanov, Bayas Tural, Cediger Saalayev gibi şairler eserlerinde, daha önceki dönemlerdeki Sosyalizmin katı yaklaşımını ve kurallarını yıkarak, ilk defa siyasî düzeni bile eleştirebilme ortamına sahip olmuşlardır.

Layli Ükübayeva, 80’li ve 90’lı yıllarda, Kırgız edebiyatında azımsanamayacak sayıda eserler verildiğini ancak nicelik açısından tatmin edici olan bu rakamın, nitelik açısından tatminkâr olmadığını ifade etmektedir. Ükübayeva, yeniden yapılanma yıllarında yayınlanan bu eserlerin çoğunun, bu dönemden önce kaleme alınmış eserler olduğunu, imkânsızlıklar nedeniyle yayımlanamadığını söylemektedir. Ükübayeva’ya göre bu eserlerin birçoğunda, yeniden yapılanma döneminin ruhunu, sorunlarını ve dönemin insan profilini görmek mümkün değildir. Ükübayeva bir ekleme yaparak, Şayloobek Düyşeyev ve Anatay Ömürkanov gibi şairlerin verdiği eserleri bunun dışında tutmaktadır.⁹⁹

Günümüz Kırgız edebiyatı, üzerindeki yorgunluğu atma sürecindedir. Kullanılagelmiş edebî kuralların bir çırpıda edebiyat üzerindeki etkilerini atmak mümkün değildir. 1990 yılından itibaren Kırgız edebiyatında tematik yönden bir zenginlik göze çarpmaktadır.

⁹⁹ Layli Ükübayeva, “*Çağdaş Kırgız Edebiyat Biliminin Güncel Sorunları Üzerine*” (Akt: Halit Avşar), **Kardeş Kalemler**, Ankara, 2007, S. 5, s. 20.

I. BÖLÜM

BAĞIMSIZLIK ÖNCESİ MODERN KIRGIZ SOVYET ŞİİRİ (1917-1991)

I. SOVYET DÖNEMİ KIRGIZ ŞİİRİ

I.1. Kırgız Sovyet Şiirinin 1917'den II. Dünya Savaşı Yılları Arasındaki Dönemi

Çağdaş Kırgız şiiri, temelini sözlü gelenekten almıştır. Manas başta olmak üzere güçlü bir destan geleneğine sahip Kırgız Türkleri'nin ilk halk şiiri örnekleri irticalen söylenmiştir. Moldo Niyaz (1822-1896), Togolok Moldo (1860-1942), Moldo Kılıç (1866-1917), Osmonalı Sıdıkov (1875-1940), Aldaş Moldo (1876-1930), Belek Soltonoyev (1878-1938), Isak Şaybekov (1880-1957), Eşenalı Arabayev (1882-1934), Abılkasım Cutakeyev (1882-1930) gibi halk şairleri ve yazarlar Sovyetler Birliği dönemi öncesinde eser vermiş ve bu eserleri günümüze dek ulaşmıştır. Bunlardan bir kısmı 1917 ihtilâli ile başa geçen Sovyet iktidarının yanında yer alarak gündemde kalmış, şiirleri yazılı basında yer almış, unutulmamıştır.

Sovyet iktidarının yanında yer almayan, doğrudan veya dolaylı olarak Sovyet yönetimini eleştiren, hatta en azından eserlerinde rejime aykırı unsurlar bulunanlar ise hapse atılmış, sürgün edilmiş veya ortadan kaybolmuşlardır. Sovyet dönemiyle birlikte unutturulan halk şairlerinin arasında Moldo Kılıç, O. Sıdıkov, B. Soltonev gibi isimler ilk akla gelenlerdir.

İhtilâl dönemi olarak da adlandırabileceğimiz yıllarda, Toktogul Satılğanov ve Togolok Moldo isimli şairler, Sovyet Kırgız edebiyatının ilk şairleri olarak ön plana çıkmışlardır. Toktogul, XIX. yüzyılın son çeyreğinde sevilen bir Kırgız şairi olarak ün yapar. Toktogul, Çarlık döneminde Sibirya'ya sürülmüş ve uzun yıllar çalışma kamplarına katılmış bir şairdir. Togolok Moldo ise fakir bir ailenin çocuğu olarak çok

sıkıntılı bir çocukluk geçirmiştir. Bu sebeple her iki yazar da Ekim ihtilâlini büyük ümitlerle karşılar. 1918 – 1920 yıllarına ait olan “Caşasın Keñeş Ökmöt” (Yaşasın Birlik Hükümeti) ve “Kanday Ayal Tuudu Eken Lenindey Uuldu” (Nasıl Bir Kadın Doğurdu Acaba Lenin Gibi Bir Oğlu) şiirleriyle Toktogul, sadece kendi şiiri için değil bütün Sovyet Kırgız nazmı için yeni bir sayfa açar. Yazı yazmayı bilmemesine rağmen, Toktogul’un şiiri, Sovyetler Birliğindeki on beş cumhuriyetin diline çevrilmiştir. Şiirleri kitap halinde yayımlanmıştır (Frunze 1968).¹⁰⁰ Toktogul Çarlık döneminde Sibiryaya sürüldüğünde öfkesini;

<i>Ketmen Töbö cerime</i>	<i>Ketmen Töbö yerime</i>
<i>Barıp ölsöm arman cok.</i>	<i>Varıp ölsem ukdem yok,</i>
<i>Kerimbay’dan kegidim</i>	<i>Kerimbay’dan öcümü</i>
<i>Alıp ölsöm arman cok.</i>	<i>Alıp ölsem ukdem yok</i>

mısralarıyla dile getirmekte, kendisini sürgüne gönderen Kerimbay adlı zengine olan hıncını haykırmaktadır.

Togolok Moldo’nun şiirleri Arap Alfabesiyle 1925’te Moskova’da basılır. Şiirlerinin konusu yine ihtilâldir. Şair ihtilâli över ve bu ihtilâli yapanları halkın desteklemesini ister. Bu şiirler daha sonra bazı değişiklikler yapılarak kiril harfleriyle yayımlanır.¹⁰¹ Okuma yazma bilen bir halk şairi olan Togolok Moldo’nun, Sovyet döneminin ilk yıllarında yazmış olduğu ve bu dönemi övdüğü “Nasihât” (1925’te Moskova’da yayımlanan şiir kitabıdır) ve “Erkindik” (Hürriyet) adlı manzumeleri bulunmaktadır.¹⁰² Şairin “Kemçontoy” (Kemçontoy), “Kuştardın Angemesi” (Kuşların Hikâyesi), “Cer cana Anın Baldarı” (Toprak ve Onun Çocukları), “Eşek Menen Bulbul” (Eşek İle Bülbül), “Talım Kız Menen Köböktün Atışkanı” (Talım Kız İle Köbök’ün Atışması), “Ürpükan” (Ürüpkan) gibi başlıca şiir ve manzumeleri vardır.

¹⁰⁰ Naskali, “Yirminci Yüzyıl Kırgız Şiiri”, s. 998.

¹⁰¹ a.g.m., s. 999.

¹⁰² Artıkbayev, **Kırgız Adabiyat Tarihi**, s. 22.

Barpı Alıkulov, toplumsal işler nedeniyle çeşitli bölgelerde dolaştığı dönemde “Partiyaga” (Partiye), “Lenin Ata”, “Bizdin Tuu” (Bizim Bayrağımız) gibi şiirlerini Toktogul ve Togolok Moldo’dan sonra söylemiştir.¹⁰³

Bu dönemin yine ilk şairleri arasında bulunan isimlerden A. Cutakeyev ve Isak Şaybekov da ihtilâl üzerine yazarlar. Kasım 1924’e kadar Kırgız yazarlarının eserleri Kazak matbaalarında basılır.¹⁰⁴ Isak Şaybekov ihtilâle kadar Kırgız halkı tarafından “Kayran El” (Hayran Halk) adlı manzumesi ile tanınmış, 1918 yılında Alma Ata şehrinde yapılan Sovyetlerin ilk toplantısına delege olarak katılmış ve orada “Kömök” adlı gazetede “Bolşevikter Partiyasına” (Bolşevik Partisine) adlı şiirini yayımlamıştır.¹⁰⁵

Bu dönemde ismini zikrettiğimiz halk şairlerinden başka Kalık Akiyev ve Osmonkul gibi halk şairleri de Komünist parti, Lenin, Sovyet hükümetini övücü eserler vermişlerdir.

Kırgız Edebiyatının 1917 – 1924 yılları arasındaki dönemiyle ilgili olarak, halk şairlerine ait olan şiirlerin geniş bir kitleye yayılmasının yanı sıra bir başka önemli edebî gelişme de; Kırgız gençlerinin Taşkent ve Alma Ata gibi büyük şehirlerde eğitimlerini sürdürmeleridir. Bu gençler arasında edebiyata yatkın olanlar, şiir, hikâye, makale yazarak, oralarda çıkan gazetelerde yayımlamaktaydılar.¹⁰⁶

Kazak matbaalarında ve Kazakça olarak basılan eserler arasında K. Bayalinov’un “Maksatıma Cetembi” (Maksadıma Ulaşır mıyım? - 1923), “Biz Kim Elek Kim Bolduk” (Biz Ne İdik Ne Olduk? - 1924), K. Tınıstanov’un “Tañ” (Tan - 1920) başlıklı şiirleri vardır. Bu dönemde Tınıstanov, milliyetçi ve anti-sosyalist düşünceleri sebebiyle halk düşmanı ilân edilmiştir. Sanayileşmenin zararlarını da dile getiren Tınıstanov, Kırgızlar’da ve Kazaklar’da sınıf çatışmasının bulunmadığı görüşündedir. Sovyet ideolojisini yansıtan kaynaklar, Tınıstanov’un bu görüşlerini ideolojik bir direniş hareketi olan “Alaş Ordoçulor”un fikriyatına yakın bulur ve bu görüşler dolayısıyla yazarın şiirlerini, şairin siyasî bakımdan olgunlaşmadığının delili olarak gösterir. “Kalemge” (Kaleme), “Kurbum” (Arkadaşım), “Ala Toogo” (Ala Dağ’a), “Alaşka”

¹⁰³ Artıkbayev, **Kırgız Adabiyat Tarihi**, s. 22.

¹⁰⁴ Naskali, “*Yirminci Yüzyıl Kırgız Şiiri*”, s. 1001.

¹⁰⁵ Artıkbayev, **Kırgız Adabiyat Tarihi**, s. 23.

¹⁰⁶ a.g.e., s. 24.

(Alaş'a), "Cañıl Mırza" başlıklı şiirler bahsi geçen konuya delil olarak gösterilen şiirlerden bazılarıdır. Bununla birlikte, K. Tınıstanov'un kabiliyeti teslim edilir; istidatlı şair "Enternasyonal"ın ilk mütercimidir. Tınıstanov aynı zamanda, bilim adamıdır, Kırgızca dil bilgisi çalışmalarının temelini atan kişidir.¹⁰⁷

7 Kasım 1924'te sonraları ismi "Sovettik Kırgızstan" olarak değiştirilen "Erkin Too" (Hür Dağ) gazetesinin birinci nüshası çıkar.¹⁰⁸ Kırgızca ilk yayın organları olan "Hür Dağ", "Leninci Gençlik" gazeteleri ile "Komünist", "Çiftçi", "Yeni Medeniyet Yolunda" dergileri, ilk sayılarından itibaren şiir türüne önemli ölçüde yer ayırmışlardır.¹⁰⁹

Dönemin şairlerinden A. Tokombayev'in basılan ilk şiiri "Oktyabrdın Kelgen Kezi" (Ekim'in Geldiği Zaman) "Hür Dağ"ın ilk sayısında çıkar. Şair, sanat hayatının ilk yıllarında "Çalkar" (Isırgan), sonraları da "Balka" (Çekiç) takma isimlerini kullanır. Şairin "Koşeyevge" (Koşeyev'e), "Çalkar Menmin" (Ben Çalkar'ım), "Menin Ünüm" (Benim Evim), "On Çılık" (On Kırgız Âdeti) başlıklı şiirleri propaganda üslûbuyla yazılmıştır. Bu şiirlerde ihtilâl aleyhtarlığını ata erkil toplum yapısına ve feodal düşünce sistemine bağlamıştır. İlk şiir derlemesi olarak yayımlanan "Lenin Tuuraluu" (Lenin Hakkında - 1927) adlı kitabında yer alan "Lenin Cönündö Koşok" (Lenin'e Ağıt), "Caştar Lenindi Coktoşot" (Gençler Lenin'i Anıyorlar), "Lenin" gibi Lenin hakkında yazılmış şiirlerinde, Lenin'in zamansız ölümüne kederlenir ve emekçileri, Lenin'in gösterdiği yolda mükemmeliyete ulaşmaya çağırır.¹¹⁰

Henüz yeni gelişmeye başlayan yazılı basında, 1925 – 1929 yılları arasında dört tane şiir derleme kitabı yayımlanır. Bunlar; K. Tınıstanov'un "Kasım Irlarının Cıynagı" (Kasım'ın Şiirlerinin Tümü) (1925), 14 şairin şiirlerinin yer aldığı bir antoloji olan "Kızıl Gül" (1927), A. Tokombayev'in "Lenin Hakkında" adlı şiir kitabı, B. Kenensariyev ile A. Tokombayev'in ortak çalışması olarak nitelendirebileceğimiz "Ayaldar Aynegi" (Kadınların Aynası) isimli kitaplardır.¹¹¹ Bunlardan A.

¹⁰⁷ Naskali, "Yirminci Yüzyıl Kırgız Şiiri", s. 1002.

¹⁰⁸ a.g.m., s. 1004.

¹⁰⁹ Cigitov, "Kırgız Adabiyatının Telçisi", **Kırgız Adabiyatı, (10. Sınıflar İçin Ders Kitabı)**, s. 75.

¹¹⁰ Naskali, a.g.m., s. 1005.

¹¹¹ Cigitov, a.g.m., s. 76.

Tokombayev'in "Ayaldar Aynegi" isimli kitabında yer alan şiirlerin tümü kadının sosyal hayattaki eşitliğini konu almaktadır¹¹².

Yirmili yıllarda yazılan M. Tokobayev'in "Ömürkul Menen Gülnar" (Ömürkul İle Gülnar) manzumesi, "Kızdar Ay" (Vah Kızlar), "On Saamay" (On Kadın), M. Elebayev'in "Cañılık" (Yenilik), C. Camgırçiyev'in "Kızdarga" (Kızlara), "Talpingin" (Hareketlenin), "Kırgız Ayalı" (Kırgız Kadını), "Bübükan", "Ayaldar Mayramı" (Kadınlar Bayramı), "Kol Sungun Teñdik Gülünö" (El Uzatın Eşitlik Gülüne), K. Malikov'un "Kanday Süygöm" (Nasıl Sevdim), "Taş Küzgünün Tübündö" (Taş Aynanın Dibinde) şiirlerinde kadın eşitliği teması işlenmiştir.¹¹³

Edebiyatın bu yeni döneminde, nazım türü eserlerde halk şiiri etkileri görülür, halk şiiri kalıpları ve tarzı benimsenir; atışma şeklinde şiirler yazılır, vecizelerden istifade edilir. M. Elebayev "Zarıgam" (Sıkılırim - 1924) şiirinde cehaleti kınar ve gençlerin bilgi sahibi olma yolunda zamanı iyi kullanmamalarından, vakit kaybetmelerinden şikâyet eder. Medenî devrim konusunun işlendiği "Bizdin Caştar" (Bizim Gençler - 1928) şiirinde yazar, Kırgız gençlerinin Moskova, Taşkent, Almatı gibi Sovyetler Birliği'nin çeşitli şehirlerinde eğitim görmelerini memnuniyetle karşılar.¹¹⁴

Salican Cigitov, bireysel ve sosyal yönden şiirin veya edebiyatın gelişmesini "tohum metaforuyla" açıklar. Şiiri yazarın ya da toplumun içine atılmış tohumu benzeten Cigitov, toprağa serpilmiş tohumun yeşermesi, filizlenmesi ve meyveye durması için gerekli olan sürecin, şiir için de geçerli olduğunu ifade eder. 1920'li yıllarda ilk ürünlerini vermeye başlayan Kırgız yazılı şiiri, tarihsel, siyasal ve sosyal şartlarla olgunlaşmış, bu süreçle birlikte vücuda gelmiştir.¹¹⁵

1930'lu yıllar, Kırgız Sovyet şiiri açısından ideolojik, tematik ve sanatsallık bakımından bir arayış dönemidir. Sosyalist oluşumun türlü yenilikleri, halkın sosyal hayatındaki köklü değişiklikler, köy ve kasabalarda kolektif ekonomiyi oturtmaya

¹¹² Artıkbayev, **Kırgız Adabiyat Tarihi**, s. 34.

¹¹³ a.g.e.

¹¹⁴ Naskali, *a.g.m.*, s. 1005.

¹¹⁵ Hüseyin Özbay, "Kırgız Şiiri ve Süyünbay Eraliyev", **Kardeş Kalemler**, 2008, S. 18, s. 81.

yönelik çalışmaların etkileri, yeni çalışma düzeni ve bunun doğurduğu neticeler, Kırgız şairlerinin o dönemdeki asıl tematik yönünü belirlemiştir.¹¹⁶

C. Bökönbayev “El Taalayı” (Halkın Kaderi), “Ölbös Lenin” (Lenin Ölmez) gibi şiirlerinde Ekim ihtilâlini ve komünist partiyi konu alır. Şiirlerinin genelinde tema olarak yeni devlet düzenini, Sovyet insanının emeğini över. “Kırgızdın Ala Toosu” (Kırgız’ın Ala Dağ’ı), “Cay Keçi” (Yaz Gecesi), “Caydın Bir Künü” (Bir Yaz Günü), şairin tabiat konulu lirik şiirlerindedir. Bökönbayev, şiirlerindeki akıcı anlatım, heyecan ve berrak ifade ile devrinin diğer birçok şairinden farklıdır.

K. Malikov, “Altın Too” (Altın Dağ) ve “Cañı Ayıldın Erkesi” (Yeni Köyün Nazlısı) şiirlerinde sosyalizmin Kırgızistan’da kuruluş dönemini ve bu dönemde yaşananları, “Capar Menen Şarıypa” (Capar İle Şerife) şiirinde ise aile düzeyinde eski düşünce tarzının terk edilmesi gerektiğini mizahî bir tarzla anlatır. “Candıkka” (Varlığa), “Men Kandaymın?” (Ben Nasılım?), “Kanday Süygöm?” (Nasıl Sevdim?), “Atası Menen Balası” (Baba ve Oğul) şiirleri de şairin hiciv ve mizah türünde kaleme aldığı diğer eserleridir.¹¹⁷

Kırgız edebiyatının bahsettiğimiz dönemiyle ilgili olarak N. B. Ömürzakov bir makalesinde, şiirin şekil ve tür olarak değişen özelliklerini; “*Klâsik Rus edebiyatçılarının (Puşkin’in, Lermantov’un, Krilov’un) eserlerinin Kırgızca’ya tercüme edilmesinin ardından, profesyonel şairlerimiz, bu uyak örgüsünü benimseyerek, kendi eserlerinde kullana gelmişlerdir. Otuzlu yılların başlangıcında ‘Kırgız Edebiyatı Dünyası’ K. Tınstanov, A. Tokombayev, M. Elebayev gibi edebiyatçıların yanında, A. Osmonov, T. Ümötaliyev, M. Alıbayev, T. Sıdıkbekov ve başkalarından oluşan yeni güçlü edebiyatçılarla zenginleşmiştir. Bu dönemde şairler, her konudaki şiirin, gelenek hâline gelmiş uyak sistemini kullanarak, daha çok dört, beş, altı ve sekiz dizeli şiirler yazmışlardır.*”¹¹⁸ sözleriyle özetler.

Dönemin siyasî ve sosyal atmosferinin doğal bir neticesi olarak, Kırgız şiiri üzerindeki en büyük etkinin, Rus edebiyatından giren bazı unsurlar vasıtasıyla

¹¹⁶ Artıkbayev, **Kırgız Adabiyat Tarihi**, s. 48.

¹¹⁷ Naskali, “*Yirminci Yüzyıl Kırgız Şiiri*”, s. 1007.

¹¹⁸ N.B. Ömürzakov, “*Sooronbay Cusuyev’in Sonelerindeki Yenilikler ve Özellikleri Üzerine*”, **Bilge Dergisi**, 2000, s.66.

oluşturduğunu söylemek mümkündür. 1920’li yıllarda öğrenilip benimsenen Rus edebiyatının gelenekleri, otuzlu yıllarda ortaya çıkan eserlerde etkisini bariz bir şekilde gösterir.

Konuya örnek olarak, A. S. Puşkin’in şiirlerindeki lirizm, lâkonizm ve sadeliğin, A. Tokombayev’in sanatına olan önemli etkisi verilebilir. Puşkin’in yanı sıra A. Mayakovski’nin şiirlerindeki ahenk de Kırgız şiirlerine yansımaları bulmuştur.¹¹⁹

A. Tokombayev, o dönemde yazdığı “Dıykan” (Çiftçi), “El İçinde” (Toplum İçinde), “Süylöşüü” (Sohbet), “Ceke Dıykan, kolhozçu, akın” (Yalnız Çiftçi, Kolhozcu, Aşık), “Çüy Boyu”, “Frunze Buruluştá” (Frunze Değişmekte), “Kaparga Kat” (Kapar’a Mektup), “Cumuşçu” (İşçi), “Taşçılar İrı” (Taşçıların Şarkısı), “Brigadirdin İrı” (Yöneticinin Şarkısı) gibi şiirleriyle, bir taraftan halkı kolektif düzene çağırılmış, diğer taraftan ise onun olumlu neticelerini göstermeye çalışmıştır. Bu şiirlerin çoğunluğu şairin 1932 yılında yayımlanan “Ataka” (Hücum) adlı şiir kitabında yer alır.¹²⁰

“Ataka”nın sadece içeriği değil, kitapta bulunan birçok şiir şekil bakımından da rahatça kabul edilebilecek yeni arayışların neticesi olarak görülür. Bu kitaptaki şiirlerin çoğunluğunu, eski geleneksel şiir gibi okumaya imkân yoktur. Bu şiirlerde geleneksel şekil olan tekrarların ve hece sayılarının aynı olması gibi özellikler korunmamıştır. Tam tersi, mısralar değişik hece sayılarından oluşarak, müziğe dökmek için değil okumaya yönelik yazılmıştır. Yani “Serbest Şiir” anlayışı 1920’li yılların sonlarından itibaren A. Tokombayev’in şiirlerinde görülmeye başlamıştır.¹²¹

S. Turusbekov, Mayakovski’nin şiirlerinde görülen tekniği kullanır. 1932’de “Cusuptun İrları” (Cusup’un Şiirleri) adlı ilk derlemesi, 1933’te “Şayıır Caştar” (Mutlu Gençler), 1935’te “Tañdalmaluu İrlar” (Seçme Şiirler), 1939’da “Meken” (Vatan) başlıklı derlemeleri yayımlanır.

Okuyucuların dikkatinin emekçi olarak adlandırılan kitlenin düşünce yapısındaki değişimlere, onların ruh dünyalarına çevrilmesi, 1930’lu yıllardaki nazım anlayışının genel karakteristiğidir. M. Elebayev, A. Tokombayev, T. Ümötaliyev ve C.

¹¹⁹ Naskali, “Yirminci Yüzyıl Kırgız Şiiri”, s. 1008.

¹²⁰ Artıkbayev, **Kırgız Adabiyat Tarihi**, s. 48.

¹²¹ a.g.e., s. 49.

Turusbekov'un eserlerindeki ideal kişiler, kendilerinden önce toplumun çıkarlarını önemseyen ideal insan tipleridir. 1931'de M. Elebayev'in ilk şiir derlemesi çıkar, bunu 1933 ve 1938'de "Maydan" (Meydan) ve "İrlardın Toluk Cıynagı" (Tüm Şiirleri) izler. Buradaki şiirlerin temel konusu Kırgız halkının ihtilâl öncesindeki ağır yaşam koşullarıdır. Şair otuzlu yıllara iyimser gözle bakar.¹²²

Kırgız edebiyatının bu yıllarda atağa kalkması, edebiyata genç, yetenekli yeni şairlerin kazandırılması ve bu şairlerin eser verme yönlerinin gelişmesi, hem niteliğin hem de edebî üretimin zenginleşmesi bakımından oldukça önemlidir. Bu yıllarda T. Sıdıkbekov, T. Ümötaliyev, A. Osmonov, R. Şükürbekov eserlerini geliştirerek kendilerine sağlam bir yer hazırlamışlar ve devrin önde gelen şairlerinden olmuşlardır.¹²³

Henüz 1931 yılında T. Ümötaliyev şair olarak kendinden söz ettirir. 1935-1936 yıllarında ilk şiir derlemeleri olan "İrlar Cıynagı" (Şiirleri) ve "Temirkuldun İrları" (Temirkul'un Şiirleri) yayımlanır. 1938'de "Güldör Ölkösü" (Güller Ülkesi) derlemesi basılır. T. Ümötaliyev, şiirlerinde eski düşünce tarzından kopmayı başarmış yeni insan tipini ele alır. O'nun "Aysuluu" şiiri, Kırgız nazmında önemli bir yere sahiptir.¹²⁴

A. Osmonov'un eserleri de aynı dönemde yayımlanmaya başlamıştır. İlk şiir derlemesi "Tañdagı İrlar" (Tandaki Şiirler) 1935'te çıkar. Şair, Kırgızistan'ın tabiatını anlatır, sosyalizmi anlayabilen sade insanları över.¹²⁵ Genç şairin bu eserini "Çolponstan" (Çolpanistan -1937) ve "Cıldızduu Caştık" (Yıldızlı Gençlik - 1939) izler.

Kırgız edebiyatının, diğer halkların edebiyatı ile 1920'li yıllarda başlayan ilişkisi 1930'lu yıllarda daha da artar. Şairlerin bazıları halkların kardeşliği, ülkeler arası barış gibi temaları işlemiştir. A. Tokombayev "Moskva Cürök" (Moskova Kalptir), "Mayakovski", "Düynölük Mikrofon Aldında" (Dünya Mikrofonu Önünde), "Ene" (Ana), "Gorkiyge" (Gorki'ye), "S. Çüykovga" (S. Çüykov'a), "F. V. Firsovga" (F. V. Firsov'a); M. Elebayev "Puşkinge" (Puşkin'e), "Sergo", C. Bökönbayev "Moskva", "Kurbum" (Arkadaşım), "Abayga" (Abay'a), "İspan Balasının İri" (İspanyol Çocuğun

¹²² Naskali, "Yirminci Yüzyıl Kırgız Şiiri", s. 1008.

¹²³ Artıkbayev, **Kırgız Adabiyat Tarihi**, s. 49.

¹²⁴ Naskali, *a.g.m.*, s. 1008.

¹²⁵ *a.g.m.*, s. 1009.

Şarkısı), “N. K. Krupskayaga” (N. K. Krupskaya’ya), “Mayakovski Amerikada”; K. Malikov “Moskva-Mayram” (Moskova; Bayram Yeri), “Bizdin Sergo” (Bizim Sergo), “A. S. Puşkinge” A. S. Puşkin’e); A. Osmonov “Coldoş Kirov” (Yoldaş Kirov), “Mayakovskigye” (Mayakovski’ye) adlı şiirlerinde halkların kardeşliğini, Rus halkının seçkin kültürünü, Komünist Partinin gücünü överler. Bu dönemde edebî ilişkinin en güçlü şekli olan çeviri işinin Kırgız nazmında biraz geliştiğini söyleyebiliriz. 1930’lu yıllardan başlayarak Rus ve diğer halkların şiirleri Kırgız diline çevrilmeye başlanmıştır. Bununla beraber Kırgız nazmından da Toktogul’un şiirleri ile A. Tokombayev’in “Tutkun Marat” (Esir Murat) adlı şiiri Rus diline çevrilmiştir.¹²⁶

Bu dönemde halk şairleri kendilerini iki yönde geliştirirler. Birincisi, yeni hayatın başarılarını gösteren şiirlerini sadece kopuzun eşliğinde sözlü olarak okumayıp bunları kitaplara toplamış olmalarıdır. Bununla ilgili olarak Toktogul’un şiirlerinin derlenerek 1938 yılında “Toktogul’un Şiirleri” adıyla, 1940 yılında yine aynı ad ile iki cilt halinde yayımlanması büyük kültürel olaydır. İkincisi; halk şairlerinden bazıları, bildikleri destan varyantlarını yazıya geçirerek yayımlarlar. Meselâ; K. Akiyev’den derlenen “Kedeykan”, “Kurmanbek”, “Canış-Bayış”; A.Üsönbayev’den derlenen “Kococaş”, “Sarinci-Bököy”, “Olcobay menen Kişimcan”; S.Karaliyev’den derlenen “Manas” destanının bazı bölümleri ve “Töştük” destanı yayımlanır.¹²⁷

Kırgız aydınının yeni hüviyetinin şekillenışı, 1930’lu yılların önemli özelliklerinden biridir. Bu anlayış değişiminin sonucu olarak özellikle edebî akımlar açısından artık natüralizm ve sembolizmden uzaklaşarak sosyalist realizm prensibi benimsenir.

Moskova’da 1939 yazında tertip edilen sanat toplantısında SSCB’nin Yüksek Sovyet Başkanlığı, Sovyet edebiyatını geliştiren edebiyatçılara nişan verir; şairlerden C. Turusbekov, A. Osmonov, halk şairlerinden Alımkul Üsönbayev ve K. Akiyev nişan alanlardan bazılarıdır.¹²⁸

¹²⁶ Artıkbayev, **Kırgız Adabiyat Tarihi**, s. 55.

¹²⁷ a.g.e., s. 57.

¹²⁸ Naskali, “*Yirminci Yüzyıl Kırgız Şiiri*”, s. 1012.

I.2. Kırgız Sovet Şiirinin II. Dünya Savaşı ve Sonrasındaki Dönemi

İkinci Dünya Savaşı başlarından 1961 yılına kadar olan zaman aralığında Kırgız millî şiiri, önceki dönemlerde olduğu gibi Sovyet hükümetinin siyasetinin, Komünist Partinin ideolojisinin, düşünce kısıtlamasının etkisinde devam etmiştir.¹²⁹ Savaş dönemi Kırgız şiirinde Kırgız şairleri, vatan sevgisini, halk kaderini, vatan savunmasını, birliği, barışı, sevgiyi, dostluğu, zaferi, ölümleri, emeği ve geleceğin güzel olacağı inancını konu etmişlerdir.¹³⁰

Kırgız edebiyatının bu döneminde işlenen konular ve edebî üslûp bakımından bazı değişikliklerin olduğu görülmektedir. Yazarlar halkı savaşa, “Ata Meken”i yani ana vatani savunmaya çağırırlar. Burada bahsi geçen vatan mefhumuyla Sovyet topraklarının tümü kastedilmektedir. T. Ümötaliyev, U. Abdulkarimov, R. Şükürbekov, C. Aşubayev, T. Şamşiyev, Y. Şivaza (Dungan), N. Çekmenyev gibi yazarlar cephede savaşırılar. C. Turusbekov, M. Elebayev ve K. Esenkocoyev cephede hayatlarını kaybederler. S. Şimenyev, K. Akayev, N. Baytemirov, N. Cetikaşkayeva, N. Udalov, S. Fiskin gibi yeni isimler ortaya çıkar.¹³¹

Halk şairleri savaş döneminde eserlerini kopuz eşliğinde söylemiş, bu özellikleriyle farklı bir etki yaratmışlardır. K. Akiyev bir şiirine “Ündöö” (Çağrı) adını vermiştir. Şair, şiirin adından da anlaşılacağı gibi, halkı düşmana karşı birlik içinde olmaya, tüm gücün cepheye aktarılmasına çağırmaktadır. A. Üsönbayev’in “Ölümgö Ölüm” (Ölüme Ölüm), “Aksakallara” (Bilgelere), “Batırdın Antı” (Kahramanın Yemini), O. Bölöbayev’in “Baatır Çolponbay” (Kahraman Çolponbay) gibi şiirlerinde askerlerin vatan savunması için gösterdikleri cesaret ve kahramanlık, cephe gerisinde halkın gösterdiği fedakârlıklar işlenmektedir.¹³²

İkinci Dünya Savaşı yıllarında tecrübeli şairlerden; A. Tokombayev, M. Elebayev, C. Bökönbayev, K. Malikov, T. Ümötaliyev, T. Şamşiyev gibi isimler aktif bir şekilde eser verirler. O yıllarda C. Bökönbayev, “Bürküt Şaşıdı” (Kartal Haykırdı - 1941),

¹²⁹ Salican Cigitov, “Uluu Ata Mekendik Soguş Cana Andan Kiyinki Mezgildegi Kırgız Adabiyatı”, s. 249.

¹³⁰ Artıkbayev, **Kırgız Adabiyat Tarihi**, s. 90.

¹³¹ Naskali, “Yirminci Yüzyıl Kırgız Şiiri”, s. 1012.

¹³² Artıkbayev, **a.g.e.**, s. 90.

“Şumkar İri” (Şahinin Şiiri - 1942), “Kagılayın Tuugan Cer” (Kurban Olayım Vatanım - 1943), “Çabuul” (Akın - 1944); K. Malikov, “Kanga Kan” (Kana Kan - 1942), “Çüy Kanalı Boyunda” (Çüy Kanalı Boyunda - 1943), “Ala Tooluk Kurdaştar” (Ala Dağ’lı Arkadaşlar - 1945); T. Ümötaliyev, “Ceñiş İrları” (Zafer Şiirleri - 1943), “Ceñiş” (Zafer - 1945); T. Şamşiyev, “Fronttuk İrlar” (Cephe Şiirleri - 1942); M. Elebayev, “Uluu Marş” (Büyük Marş - 1943); A. Osmonov, “Mahabat” (Muhabbet - 1945) isimli şiir kitaplarını yayımlamışlardır.¹³³

Savaş döneminde Kırgız şairlerinin, Moskova’yı vatanın sembolü olarak görüp şiirlerine konu ettiklerini görüyoruz. C. Bökönbayev’in “Moskva – Krepost” (Moskova Bir Kaledir), A. Tokombayev’in “Bul Moskva” (Burası Moskova), T. Ümötaliyev’in “Moskvaga” (Moskova’ya), K. Malikov’un “Mekenim” (Vatanım), “Biz Moskvalıkbız” (Biz Moskovalıyız), K. Akiyev’in “Moskva” şiirlerinde Moskova, bütün Sovyet halklarının ve tüm dünya işçilerinin ümidi olarak gösterilmiştir.¹³⁴

C. Bökönbayev, 1941 yılında Sovyet ordusuna gönüllü olarak katılır ve tümene ait olan “Za Rodinu, Vperyod!” (Vatan İçin, İleri!) isimli gazetenin editörü olur. Şair, vatanseverlik konusunun işlendiği “Acal Menen Ar-Namus” (Ecel İle Ar-Namus), “Çepten Erdin Küçü Bek” (Surdan Yiğidin Gücü Sağlam) gibi şiirler yazar.¹³⁵

Savaş yıllarının geniş etkiye ve ilgiye sahip olan edebî şekillerinden biri, mektup tarzında yazılan şiirlerdir. A. Tokombayev’in “Alkoo”, “Kekteybiz” (Kin Tutuyoruz), “Baktıлуу Kel İniçek” (Mutlu Dön Kardeşim), “Süyğönümö Kat” (Sevdiğime Mektup) şiirleri bu kabildendir. Şair bu yıllarda bir dizi şiir kitabı yayımlar: “Manastın Cerdeşi” (Manas’ın Hemşehrisi - 1943), “Alkoo” (1944). Ayrıca, cephede çarpışanlar için halk şiirlerinden oluşan “Cürök Küülörü” (Gönül Ezgileri) isimli bir antoloji çıkarır. A. Tokombayev 1945’te Kırgız SSC Halk şairi seçilir.¹³⁶

Savaş döneminde yazılan şiirlerin çoğunun sanatsal açıdan eksik olmasının sebebi, içinde bulunulan duruma hemen cevap verebilme, hızla değişen siyasî ortama katkıda bulunabilme amacıyla aceleyle yazılmış olmalarından kaynaklanmıştır. Doğal

¹³³ Cigitov, “Uluu Ata Mekendik Soguş Cana Andan Kiyinki Mezgildegi Kırgız Adabiyatı”, s. 249.

¹³⁴ Artıkbayev, **Kırgız Adabiyat Tarihi**, s. 91.

¹³⁵ Naskali, “Yirminci Yüzyıl Kırgız Şiiri”, s. 1013

¹³⁶ a.g.m.

olarak savaşın gergin ortamı şairlere sanat kaygısı taşıyacak zamanı ve huzuru vermemiştir. Buna rağmen, bazı şiirler şair hissiyatı ve heyecanı ile yazılmıştır. Bunlara örnek olarak, C. Bökönbayev'in "Koş, Ala Too, Uuluñ Ketti Maydanga" (Hoşçakal Ala Dağ, Oğlun Savaşa Gitti), C. Turusbekov'un "Kayda Kaçat?" (Nereye Kaçar?), "K. Malikov'un "Kanga Kan" (Kana Kan), M. Elebayev'in "Uluu Marş" (Büyük Marş), "Enesi Menen Koştoşuu" (Anne İle Vedalaşma) şiirleri gösterilebilir.¹³⁷

Bu dönemde, C. Turusbekov'un vatanseverlik konusunda yazdığı birkaç seçkin şiir güçlü bir etki yaratmıştır. "Kayda Kaçat" şiirinde Sovyet insanının zafere olan inancı, "Karakçının Tragedyası" (Haydudun Trajedisi - 1941) şiirinde ise düşmanların taşlı bir dağ yamacındaki vahşeti anlatılır.

K. Malikov'un "Kana Kan" adlı şiirinde düşmanın hunharlığı, "Rossiya" (Rusya) ve "Kreml" (Kremlin) şiirlerinde de Sovyetler Birliğindeki bütünlük havası konu edilir. T. Ümötaliyev'in, "Kün Tuulbayt Ay Batılбайt" (Güneş Doğmaz, Ay Batmaz), "Akırkı Ok" (Son Kurşun), "Cer Küyüp Catat" (Toprak Yanmakta) gibi şiirlerinde Sovyet insanının dayanıklılığı, mertliği ve geleceğe ümitle bakışı verilir. "Üç Baatır Cönündö İr" (Üç Kahraman Hakkında Şiir), "Kubat Cumatayev" adlı şiirlerindeki kahraman tipi, Komünist Gençlik Birliğinin Celal-Abad eyaleti komitesinin eski sekreterlerinden biri ilham alınarak yaratılmış bir karakterdir. Bu genç, elinde bir bombayla kendisini Alman tankının altına atmıştır. T. Ümötaliyev'in savaş yıllarındaki şiirleri, "Ceñiş İrları" (Zafer Şiirleri) ve "Ceñiş" (Zafer) başlıklı antolojilere alınmıştır.¹³⁸

Savaş döneminde yazılan bazı şiirlerde dikkati çeken bir başka özellik ise; bu şiirlerin sözlü edebiyat geleneğine yakın yazılmış olmasıdır. Sözlü edebiyat eserleri ya birçok şiirin içeriğine esas teşkil etmiş, ya da yeni içeriği olan şiirler, halk şiiri şeklinde yapılandırılmıştır. Örnek olarak, T. Ümötaliyev "En Kıyını Kiminsi" (En Güçlü Kiminki?), C. Bökönbayev "Çepten Erdin Küçü Bek" (Surdan Yiğidin Gücü Sağlam) adlı şiirlerini sözlü edebiyat geleneği etkisinde yazmışlardır. Bu şiirlerde düşmanla savaşmak için demir gibi sağlam bir inancın, birliğin gerekliliğini belirtmişlerdir. Bunun

¹³⁷ Cigitov, "Uluu Ata Mekendik Soguş Cana Andan Kiyinki Mezgildegi Kırgız Adabiyatı", s. 250.

¹³⁸ Naskali, "Yirminci Yüzyıl Kırgız Şiiri", s. 1013.

yanı sıra A. Tokombayev “28 Baatır” (28 Kahraman) adlı şiirini, “Manas” destanının motiflerini kullanarak yazmıştır.¹³⁹

İkinci Dünya Savaşı döneminin en belirgin özelliklerinden biri, savaşta yaşanan olayların neticesinde yeni kahramanların ortaya çıkması, bu olay ve kahramanların şiirlerde sık kullanılarak konuların bu yönde seyir izlemesidir. Buna örnek olarak Panfilovcular gösterilebilir. Kırgız Sovyet vatandaşı olan Panfilov ile ona bağlı Kırgız ve Kazaklardan oluşan Birliğin tümü, 1941’de Moskova’nın savunması sırasında ölür. Sovyet tarihinde Panfilovcular diye anılan bu askerlerin unutulmaz yiğitliğinin anısına birçok şiir yazılır. Meselâ T. Şamşiyev’in “Panfilovcular Cönündö Ir” (Panfilovçular Hakkında Şiir)ı, A. Tokobayev’in “28 Baatır”ı, A. Osmonov’un “Çoñ Çüy Kanalı” (Büyük Çüy Kanalı), “Kim Boldu Eken” (Kim Oldu Acaba?), “May Tünündö” (Mayıs Gecesinde) şiirleri savaşın vatansızlığı hakkındadır.¹⁴⁰

Savaş dönemi şiirlerinde oldukça sık işlenen konulardan biri dostluk konusudur. Kırgız şairleri de bu temadan geniş bir şekilde faydalanmışlardır. C. Bökönbayev’in “Bizdin Dos” (Bizim Dostumuz), K. Malikov’un “Kart Dnepr Ün Salat” (Yaşlı Dinyeper Sesleniyor), “Rossiya” (Rusya), T. Ümötaliyev’in “Ugasıñ” (Duyarsın), “Kelbeyt Debe” (Gelmez Deme), “Alga!” (İleriye), “Tur, Oksana” (Bekle, Oksana), A. Tokombayev’in “Koş” (Güle Güle), “Uluu Orus Kırgızdı” (Yüce Rus Kırgız’ı), A. Osmonov’un “Akademik Skryabinge” (Akademisyen Skryabin’e), “Rossiya” (Rusya), “Pokrişkinge” (Pokrişkin’e), A. Toktomuşev’in “Türkmön Kızına” (Türkmen Kızına), “Orus Balası” (Rus Çocuğu) şiirlerinde Sovyet ülkesindeki halkların birbiriyle olan dostluğu ve güveni anlatılmaktadır.¹⁴¹

Orta Asya’daki Türk cumhuriyetlerinde birçok aile savaş sebebiyle yurdundan olur, yetim çocuklar ortada kalır. Bu tema Alıkul Osmonov’un “Rakıya” şiiri, K. Bayalınov’un “Al Emi Cetim Emes” (O Artık Yetim Değil) hikâyesi gibi eserlerde işlenir. 1944’te Smar Şimeyev’in İkinci Dünya Savaşı yıllarında yazdığı şiirler “Paricdin Kaarı” (Paris’in Kızgınlığı) isimli şiir kitabında yayımlanır.¹⁴²

¹³⁹ Artıkbayev, **Kırgız Adabiyat Tarihi**, s. 91.

¹⁴⁰ Naskali, “*Yirminci Yüzyıl Kırgız Şiiri*”, s. 1014.

¹⁴¹ Artıkbayev, **a.g.e.**, s. 98.

¹⁴² Naskali, *a.g.m.*, s. 1014.

Kırgız Sovyet şiiri, savaş bittikten sonra savaş kahramanlıkları ve Kırgız halkının cephe gerisindeki büyük emeklerini konu etmeye başlar.¹⁴³ Bunun yanı sıra savaştan sonraki dönemde, toplumsal düşüncenin, edebiyatın ve sanatın gelişebilmesi için siyasî durumun oldukça elverişsiz, Stalinizm ideolojisinin baskısını iyiden iyiye arttırmış, hür düşünceye öncekinden daha belirgin sınırlamaların getirilmiş olması sebebiyle Kırgız şairler belirlenen sınırlamalar çerçevesinde eser vermeye devam etmişlerdir. Bu dönemde; K. Akayev'in "Bakıt Nurunda" (Baht Nurunda), "Cürök Tolkuşu" (Yüreğin Dalgalanışı), "İrlar" (Şiirler), "Bakıt Cönündö Bayan" (Mutluluk Hakkında Beyan); K. Malikov'un "İrlar" (Şiirler), "Dostuk Cana Mahabat" (Dostluk Ve Muhabbet), "Bizdin Cer" (Bizim Yer), "Kadır Ake" (Kadir Ağa), "İrlar" (Şiirler); T. Ümötaliyev'in "Bizdin Cer" (Bizim Yer), "Meken Küüsü" (Vatan Ezgisi), "Cırgal Turmuş İrları" (Neşeli Hayat Şiirleri), "Kubat" (Kuvvet), "Emgek Gülü" (Emek Gülü); S. Şimeyev'in "Lirika", "Emgek İrları" (Emek Şiirleri), "Ak Kepter" (Ak Güvercin), "Taalay Poyeması" (Talih Manzumesi), "Gülay", "Camiyla" (Cemile); A. Toktomuşev'in "Kün" (Güneş), "Tartuu" (Çekim), "Menin Ölköm" (Benim Ülkem), "Kakşaal'dan Kat" (Kakşaal'dan Mektup), "Emgek Cana Bakıt" (Emek Ve Mutluluk) adlı şiir ve manzume kitapları yayımlanır.¹⁴⁴

İkinci Dünya Savaşından sonraki yıllarda "Kırgızstan Akındarı" (Kırgızistan Şairleri - 1946) şiir antolojisi, A. Tokombayev'in "Tañkı Coluguşuu" (Tan Vakti Buluşma - 1946), T. Ümötaliyev'in "Kırgız Cüröğü" (Kırgız Yüreği - 1947), N. Baytemirov'un "Bir Sovhozdo" (Aynı Sovhozda), "Saltanat" (Saltanat - 1951), K. Bayalınov'un "Bakıt" (Baht - 1949), K. Cantöşev'in "El İrçısı" (Halk Şairi - 1952) isimli kitapları *Sovetskiy Pisatel* matbaasında basılır.¹⁴⁵

1946–1954 yılları arasında yayımlanan şiir kitaplarının içinde, A. Osmonov'un "Cañı İrlar" (Yeni Şiirler), "Menin Cerim; İrdın Ceri" (Benim Yerim Şiirin Yeri); "A. Tokombayev'in "Tandalgan İrlar" (Seçme Şiirler), "Belegim" (Hediyem), "Öz Közüm Menen" (Gözlerim İle); M. Alıbayev'in "İrlar Cıynagı" (Şiirler), "Cañı İrlar" (Yeni Şiirler) adlı kitaplarındaki şiirler hem biçim olarak hem de konu ve işleniş

¹⁴³ Artıkbayev, **Kırgız Adabiyat Tarihi**, s. 159

¹⁴⁴ Cigitov, "Uluu Ata Mekendik Soguş Cana Andan Kiyinki Mezgildegi Kırgız Adabiyatı", s. 251

¹⁴⁵ Naskali, "Yirminci Yüzyıl Kırgız Şiiri", s. 1014

olarak diğerlerinden ayrılır. A. Osmonov'un bu şiirleriyle Kırgız şiirine getirdiği yenilikler dikkati çekmektedir.¹⁴⁶

1945'ten sonra genel olarak Kırgız şiirinin profesyonel anlamda seviyesinin yükseldiğini, felsefi derinliğinin arttığını, Kırgız şairlerinin kendi şiirlerini konu bakımından çeşitlendirdiğini görebiliriz.¹⁴⁷

Bu yıllarda Kırgız şiirinde sadece sosyal hayattaki güzellikleri öven şiirlerin değil; yanlışlıkları, kötülükleri ve çirkinlikleri yeren hiciv türündeki şiirlerin de artmaya başladığını özellikle belirtmek gerekir. A. Tokombayev'in "Konoydun Konogu" (Konoy'un Konuğu), "Çagımçıl" (Müzevir), "Çuu Kuyruk", "Cegen Ooz Uyalat" (Yiyen Ağız Utanır), "Bağınbagan Uşakçı" (Baş Eğmeyen Dedikoducu), "Koşamatçıga" (Müzevire), "Şıkakçıga" gibi herkesçe bilinen hiciv şiirleri 1950'li yılların ilk yarısında yazılmıştır. Bunun yanı sıra hiciv türü, R. Şükürbekov ve M. Alıbayev'in şiirleriyle zirveye ulaşmıştır.¹⁴⁸

Kırgız şairleri arasına savaş bittikten sonraki yıllarda, S. Abdikerimova, E. Uzakbayev, S. Eraliyev, N. Cetikaşkayeva, S. Cusuyev, B. Sarnogoyev gibi yeni isimler katılır. Bu şairlerin ilk şiirleri "Caş Akındar" (Genç Şairler) antolojisinde yayımlanır.¹⁴⁹

Kırgız edebiyatında epik şiirin, özellikle 1950'li yıllarda yeni bir yükseliş içinde olduğu görülür. Bu sadece sayı bakımından değil, vasıf bakımından da bir yükseliştir. İhtilâl öncesi ve sonrası dönemde Kırgız halkının başından geçen tarihî olaylar, halkın hayatında meydana gelen büyük değişiklikler lirik şiirlere sığmamış, bu durum manzumelerin çoğalmasına zemin hazırlamıştır. Bunun en güzel örneğini A. Tokombayev'in "Öz Közüm Menen" (Gözüm İle) adlı manzumesinde görüyoruz.¹⁵⁰ Bunun dışında, S. Eraliyev'in "Ak Möör" (Ak Mühür) manzumesi, okurlar ve edebî çevreler tarafından, Kırgız şiirinin en güzel ve güçlü örneklerinden biri olarak kabul edilir.¹⁵¹

¹⁴⁶ Cigitov, "Uluu Ata Mekendik Soguş Cana Andan Kiyinki Mezgildegi Kırgız Adabiyatı", s. 251-252.

¹⁴⁷ Artıkbayev, **Kırgız Adabiyat Tarihi**, s. 163.

¹⁴⁸ **a.g.e.**

¹⁴⁹ Naskali, "Yirminci Yüzyıl Kırgız Şiiri", s. 1014.

¹⁵⁰ Artıkbayev, **a.g.e.**, s. 163-164.

¹⁵¹ Cigitov, *a.g.m.*, s. 254.

Savaştan sonraki yıllarda şiirlere konu olan unsurlardan biri, memleketin güzelliği, zenginliği, ihtişamıdır. Bu konuda A. Tokombayev'in "Menin Respublikam" (Benim Cumhuriyetim), K. Malikov'un "Arstanbab" (Arslan Baba), T. Ümötaliyev'in "Kırgızstan" (Kırgızistan) gibi şiirleri vardır. A. Tokombayev'in "Issık-Köl" (Isık Göl) şiiri halk şiiri tarzında yazılmış oldukça etkileyici şiirlerdendir.¹⁵²

Bu dönemde işçi sınıfını konu eden şiirler çoğalır: T. Ümötaliyev'in "Cırgal Turmuş Irları" (Neşeli Hayat Şiirleri - 1950) şiir kitabının bir bölümü emek şiirlerine ayrılmıştır. "Üröönçünün İri" (Tohumcunun Şiiri), "Uyku", "Ubakit Kımbat" (Vakit Değerli), "Cazadlı" şiirlerinde öğüt hâkimdir. A. Tokombayev'in "Güldögön Turmuş" (Çiçeklenen Hayat - 1950) ve "Şanduu Kün" (Şanlı Güneş - 1951) adlı şiir kitapları basılır. K. Malikov'un savaş sonrası şiirlerinin birçoğu sözlü gelenekteki irticalen söylenen şiirlere benzer. Bu şiirler insanı ve insan emeğini övüp yüceltir. Şair, "Bizdin Cer" (Bizim Yer - 1950) ve "Irlar" (Şiirler - 1953) adlı şiir kitaplarında Kırgızistan'ın güzelliğini ve zenginliğini anlatır.¹⁵³

Diyalog türünde ve konuşma tonlamasını esas alarak yazılan şiirler de bu dönem Kırgız şiirinde oldukça sık yazılmıştır. Daha önce A. Tokombayev, A. Osmonov ve C. Bökönbayev'in bazı şiirlerinde 1930'lu yıllarda kullanılmış olan bu tür, ellili yıllarda diyalog türü bir dizi şiir ve manzumelerde görülmüştür. Diyalog türünde yazılan şiirlere en uygun örnek olarak, M. Tokobayev'in 1950 yılında yazdığı "Eski Çiyne, Cañı Küz", "Kök Uy Uçkan Kıya", "Güldörünö Suu Septi" adlı şiirleri gösterilebilir. Bu tür A. Tokombayev ve R. Şükürbekov şiirlerinde, ayrıca o dönemin genç şairlerinden B. Sarnogoyev'in "Bayas" adlı manzumesinde başarıyla kullanılmıştır.¹⁵⁴

Fikrî ve estetik arayışların artması ve güçlenmesi, Kırgız Sovyet şiirinin 1960'lı yıllardaki durumuna baktığımızda geçmişten farklı bir özellik olarak göze çarpar. Hem tecrübeli hem de edebî sahaya henüz adım atmış olan tüm şairlerin eserlerinde, içeriğin yeniliği ve derinliğine, biçimdeki çeşitlilik de eklenmiştir. Bu da doğal olarak duygu yoğunluğunu arttırmıştır.¹⁵⁵

¹⁵² Naskali, "Yirminci Yüzyıl Kırgız Şiiri", s. 1022.

¹⁵³ a.g.m.

¹⁵⁴ Artıkbayev, **Kırgız Adabiyat Tarihi**, s. 165-166.

¹⁵⁵ a.g.e., s. 214-215.

Bu yıllarda tecrübeli Kırgız şairleri geçmişte elde ettikleri başarılarla yetinmemişler, şiirlerini geliştirmeye ve yenilemeye gayret etmişlerdir. Bunun yanı sıra yine bu dönemde Sovyet ve dünya edebiyatını yakından takip ederek belirli bir edebî temel edinmiş, fikrî bakımdan kendini geliştirmiş; şiir estetiğini özümsemiş yeni kalemler Kırgız şiirinde isimlerini duyurmaya başlamıştır. M. Abılkasıмова, C. Abdıkalıkov, T. Kocomberdiyev, O. Sultanov, M. Tursunaliyev, E. İbrayev, C. Alıbayev, N. Carkınbayev, C. Tımımseyitova, G. Momunova, B. Karagulov, B. Asanaliyev, C. Mamıtov, K. Taşbayev, S. Akmatbekova bu dönemde ilk kitapları ile Kırgız edebiyatına adım atan şairler arasındadırlar.¹⁵⁶

Kırgız şiirinin günümüze kadar olan gelişim sürecine bakıldığında özellikle tecrübeli şairlerin şiir kitapları ve onların kaleminden çıkan epik türdeki önemli eserler göze çarpar. Bunlar; A. Tokombayev'in "Komuz Küüsü" (Kopuz Ezgisi - 1960), "Taň Aldında" (Tan Vaktinde - 1962), "Mezgil Ünü" (Mevsimin Sesi - 1965), "Cıldızım" (Yıldızım - 1976); K. Malikov'un "Köl Ceeginde Kezdeşüü" (Göl Kenarında Karşılaşma - 1961), "Erteñkini Oylonuu" (Yarını Düşünmek - 1964), "Askadan Ün" (Yücelerden Ses - 1966), "Altın Cip" (Altın İp - 1970); T. Ümötaliyev'in "Baatır" (Kahraman - 1960), "Kutmanım" (Uğurum - 1962), "Narın" (Narın - 1963), "Ir Cürögü Kaarıbayt" (Şiirin Yüreği Yaşlanmaz - 1967), "Kızıl Car" (Kızıl Yar - 1968), "Torgoy Tañşık" (Turgayın Ötüşü - 1969); A. Toktomuşev'in "Süyüü Cana Korkunuç" (Aşk ve Korku - 1962), "Erkin Saptar" (Hür Sefer - 1966), "Altın Too" (Ala Dağ - 2 Kitap; 1965, 1968), "Kalem Kayırığı" (Kalemin Arzusu - 1972); R. Şükürbekov'un "Raykan Şükürbekov" (1961), "Carıyalanbagan Çıgarmalar" (Yayımlanmamış Eserler - 1965); N. Baytemirov'un "Kanattuu Kündör" (Kanatlı Günler - 1962), "Dolon" (1964), "Eriyen Taş" (Eriyen Taş - 1969), "Mahabat Dastanı" (Aşk Destanı - 1975), "Mahabat Cazı" (Aşk Yazı - 1979) gibi kitaplardır.¹⁵⁷

Togolok Moldo'nun 100. Yıl kutlamaları ile C. Bökönbayev'in 50. sanat yılı kutlamaları 1960 yılında yapılmıştır.¹⁵⁸

¹⁵⁶ Artıkbayev, **Kırgız Adabiyat Tarihi**, s. 216.

¹⁵⁷ a.g.e.

¹⁵⁸ Ceenalı Şeriyev – Abdikerim Muratov, **Kırgız AdebİYatı Termİnderin Tüşündürmө Sөzdüğü**, Bişkek, Kırgız Ensiklopediyasının Başı Redaksiyası: 1994, s.145.

Kırgız şiirinde 1960'lı ve 1970'li yıllarda Lenin temasının hâlâ mevcut olduğu görülmektedir. Bu durum, belki siyasî iradenin baskısıyla olan bir mecburiyet, belki edebî ve siyasî bir gelenek, belki de o günlerin siyasetine bir cevaptır. Ancak, hemen hemen her antolojide birkaç Lenin şiirine mutlaka rastlanmaktadır. Meselâ, R. Şükürbekov'un "Lenin Cönündö" (Lenin Hakkında), A. Tokombayev'in "Lenin Tirüü" (Lenin Yaşıyor), S. Eraliyev'in "Lenin", A. Toktomuşev'in "Lenin Cüröktö" (Lenin Yüreğimizde), M. Tursunaliyev'in "Lenin Cana Tınçtı" (Lenin ve Barış) şiirleri buna örnek olarak gösterilebilir. Lenin teması halkların dostluğu temasıyla kaynaşır. Sooranbay Cusuyev'in "Ümüt" (Ümit) şiiri düşünce derinliği bakımından diğerlerinden ayrılır.¹⁵⁹

Kırgız şairlerinin büyük bir çoğunluğu 1960'lı yılların kalıplaşmış şiir biçimiyle (genel olarak 7'li, 8'li veya 11'li hece ölçüsü) yazmalarının yanında, düşünce derinliği, temanın çeşitliliği ile şiirin iç düzeninde yeniliklere yönelmişlerdir.¹⁶⁰

Kırgız şiirinde 1960'lı yıllarda serbest şiirin çokça yer almaya başlaması, S. Eraliyev, M. Abılkasımova, O. Sultanov, R. Rıskulov gibi şairlerin öncülüğünde olmuştur. R. Rıskulov'un yer yer serbest, yer yer kafiyeli dizelerinin birleşmesinden oluşan "Kızdar" (Kızlar) adlı şiiri, 1962 yılında "Ala Too" dergisinde yayımlandıktan sonra bu şiir ve serbest şiir türündeki benzeri şiirlerin etkisiyle "Leninçil Caş" gazetesinde şiirde şekil konusunda bir tartışma başlar.¹⁶¹

Stalin'in ölümüyle sosyalist ideolojinin baskısının hissedilir derecede azalması edebî sahaya da yansımış, tematik bakımdan tekdüze bir yol izleyen, Lenin, Sosyalizm, Komünist parti üçgeninde sıkışmış olan Kırgız şiirinin çerçevesi az da olsa genişleyerek lirik türde şiirler yazılmaya başlanmasına sebep olmuştur. Kırgız şiiri bu dönemde şekil ve tematik bakımdan değişim geçirmiştir. Geleneksel şiir yapısının ve kafiye kullanımının dışına çıkılarak, serbest şiir türünde eserler verilmeye başlanması da bu döneme tekabül eder.¹⁶²

¹⁵⁹ Naskali, "Yirminci Yüzyıl Kırgız Şiiri", s. 1022.

¹⁶⁰ Artıkbayev, **Kırgız Adabiyat Tarihi**, s. 217.

¹⁶¹ a.g.e., s. 221.

¹⁶² Hüseyin Özbay, "Kırgız Şiiri ve Süyünbay Eraliyev", s.82.

Serbest şiir biçimini kullanmada R. Rıskulov ve S. Eraliyev'in başarılı oldukları söylenebilir. S. Eraliyev'in "Cıldızdarga Sayakat" (Yıldızlara Seyahat), "R. Rıskulov'un "Kosmostuk Manifest" (Uzay Manifestosu) manzumeleri birbiri arkasına yazılmıştır. Bu şiirlerde uzayı insanlığa açan Sovyet insanına övgü vardır.¹⁶³

Lirik kahramanın düşünceleri verilerek yazılan manzumeler, Kırgız şiirinde özellikle 60-70'li yıllarda geniş yer almaya başlamıştır. Bu düşünceler, bazen gazetelerde yüksek sesle dile getirilmiş, bazen de lirik kahramanın zor ve çileli yoluyla ilgili ortaya çıkan hissiyatı daha iyi vurgulayabilmek amacıyla lirik türde verilmiştir. Bu türün tümünde bulunan ortak nokta; bireyin toplum içindeki görevi, bireyin insanî vasıflarının oluşmasında toplumun rolü hakkındaki düşüncelerin yer almasıdır. Bu düşünceler elbette her şairin bilgi, beceri ve hayat tecrübesi nispetinde verilebilmiştir. Bu yıllarda yazılan bu tür lirik manzumeler içinde A. Tokombayev'in "Kızıl Müştök" (Kızıl Ağızlık), S. Eraliyev'in "Atam, Cerim cana Men" (Babam, Yerim ve Ben), A. Abılkasımova'un "Estelik Süylöyt" (Heykel Konuşuyor), "Sen Bilesiñ Meni, Mekenim" (Sen Bilirsin Beni, Vatanım), B. Sarnagoyev'in "Ukkun Meni, Çoñ Ata" (Duy Beni, Büyükbaba), S. Şimeyev'in "Kümüş Terek" (Gümüş Ağaç), "N. Baytemirov'un "Dolon", S. Cusuyev'in "Tirüülörgö" (Yaşayanlara), A.Kıdırov'un "Menin Ömür Bayanım" (Benim Hayat Beyanım), R. Rıskulov'un "Respublikam Cönündö Oratoriya" (Cumhuriyetim Hakkında Oratoryo) gibi eserleri dikkati çekmektedir.¹⁶⁴

A. Abılkasımova'nın "Estelik Süylöyt" (1961), "Sen Bilesiñ Meni Mekenim" (1973) şiirleri edep, ahlâk konularını işler. T. Kocomberdiyev, S. Abdıkadırova, C. Abdıkalıkov, İsabek İsakov, O. Sultanov, T. Bayzakov, A. Kıdırov, S. Sıdıkov gibi şairler; parti, ana vatan ve emekçi insanlar konularında şiirler yazarlar.¹⁶⁵

Aynı dönemde, lirik manzumelerin yanı sıra epik manzumelerin de sayı ve vasıf bakımından geliştiği görülmektedir. Bu türde akla gelen ilk örnek A. Tokombayev'in "Tañ Aldında" (Tan Vaktinde) romanıdır. Bu roman, Orta Asya ve Kazakistan bölgesinde yazılan ilk manzum romandır. Şair A. Toktomuşev'in "Altın Too" (Altın

¹⁶³ Artıkbayev, **Kırgız Adabiyat Tarihi**, s. 223.

¹⁶⁴ a.g.e.

¹⁶⁵ Naskali, "Yirminci Yüzyıl Kırgız Şiiri", s. 1029.

Dağ) adını verdiği iki ciltlik manzum romanı da bu türde yazılmış eserlerin başka bir örneğidir.¹⁶⁶

Bu dönemde sosyalist ideoloji hâlâ ön plandadır yani epik türdeki eserlerin konularında bir değişiklik olmamıştır. İnsanların Sovyetler Birliği için çalışmaları kutsallaştırılmış; geleneksel tavırlar, Sovyet dönemi öncesi yönetim ve yaşam tarzı eleştirilmiş; Sosyalist ideolojiye karşı çıkan Basmaçılarla¹⁶⁷ yapılan mücadeleler övülmüştür.

1960'lı ve 1970'li yıllara baktığımızda, poetik eserlerin önceki dönemlere göre sayısal olarak arttığı açıkça görülmektedir. Özellikle T. Ümötaliyev, K. Akayev, M. Cangaziye, K. Malikov, S. Eraliyev, S. Cusuyev gibi şairlerin bu dönemde Kırgızca ve Rusça olmak üzere birçok şiir kitapları yayımlanmıştır. Bu yılların bir özelliği de insanlar tarafından sevilen, ezberlenen bazı şiirlerin bestelenmiş olmasıdır. Bunun en güzel örneği de bestelenmiş olan şiirlerden derlenerek hazırlanmış olan “Ala Too Tañşıyt” (Ala Dağ Dinliyor) adlı kitaptır.¹⁶⁸

Hiciv türünde yazılan şiirler, bu dönemdeki Kırgız şiirinin önemli bir bölümünü oluşturmuş ve hiciv türü, şiir sanatı açısından önemli mesafe kat etmiştir. 1950'li yıllara kadarki Kırgız şiirine baktığımızda, şairler arasında bu türü özellikle kendi tarzı olarak benimsemiş hiç kimse yoktur. 1950'li yıllardan itibaren hiciv türünü benimsemiş olan şairlerin ve yazarların artmaya başladığı görülür. Bu türün yayılması ve gelişmesinde R. Şükürbekov ve R. Rıskulov'un büyük payı vardır. Özellikle hicvi ön plana çıkarmış olan eserler 1960'tan sonra oldukça çok sayıda yayımlanmaya başlar. M. Borbugulov'un “Keregem Saga Aytam” (Gelinim Sana Söylüyorum - 1962), “Tandalgan Tamsilder” (Seçme Temsiller - 1973), M.Tursunaliyev'in “İrlar cana Satıralar” (Şiirler ve Satıralar - 1962), “Miñdin Biri” (Binde Bir - 1966), “Sumsayma” (1968), Mışık Sözü” (Kedi Sözü - 1970), “Çapanbay” (1973), C.Alıbayev'in “Gül cana Tikenek” (Gül ve Diken - 1963), “Keldi, Ketti” (Geldi Gitti - 1967), “Kıyal cana Kıtığı” (Hayâl ve Katığı - 1970), “Bayağı Ele Bekiş” (Eskisi Gibi Bekiş - 1974), Möltür Bulak”

¹⁶⁶ Artıkbayev, **Kırgız Adabiyat Tarihi**, s. 226.

¹⁶⁷ Basmaçı: Sovyet işgali döneminde, Ruslara karşı ayaklanan direnişçi halka verilen isim.

¹⁶⁸ Artıkbayev, **a.g.e.**, s. 228.

(Berrak Kaynak - 1975), “Kübö” (Şahit - 1979) eserleri, hiciv türünün başlıca örneklerindedir.¹⁶⁹

Bu dönemde Kırgızistan’da yaşayan Rus şairleri de kendilerini geliştirmiş ve isimlerini duyurmaya başlamışlardır. 1950’li yıllarda ismini duyurmaya başlamış olan S. Fiksin ve Y. Zemlyak’ı takiben bu dönemde, M. Ronkin, Y. Sınışlyayev, Y. Kolesnikov gibi şairler eser vermişlerdir.¹⁷⁰

1970’li yılların şiirinde temaların çeşitliliğinin arttığı görülür. R. Riskulov’un “Dilbar” (Dilber), S. Turgunbayev’in “Carıktın İri” (Aydınlığın Şiiri), C. Mamıtov’un “Ottu Süyöm” (Ateşi Severim), O. Sultanov’un “Aeropanaroma” şiirlerinde yeni kullanılmaya başlanmış çeşitli temaları görebiliriz.

1970’li yıllar sona ererken A. Tokombayev’e “Sosyalist Emekçi Batırı” unvanı verilir. T. Ümötaliyev’e (1968), K. Malikov’a (1969), A. Toktomuşev’e (1972), S. Eraliyev’e (1972), M. Abılkasımova’ya (1980), T. Adışeva’ya (1980), M. Cangaziyev’e (1981), S. Cusuyev’e (1981) Kırgız SSC El Akımı (Halk Şairi) unvanı verilir. Ş. Beyşenaliyev, T. Abdumomunov, N. Baytemirov, S. Sasıkbayev, S. Şimeyev, N. Udalov, S. Fiskin, M. Bayciyev, K. Kayimov ve O. Orozbayev gibi isimler ise “Cumhuriyetin Sanata ve Medeniyete Emek Veren İşçisi” unvanına lâyık görülürler.¹⁷¹

“Kırgız Adabiyatı” adlı gazetede, 1980 yılında “Şiirde Arayış ve İçerik” konulu bir tartışma açılmıştır. 1981 yılında şair S.Eraliyev’in “Küngö Estelik” (Güneşe Hatıra) ve “Carkıragan Aşuu” (Parlayan Tepe) adlı eserlerine A. A. Fadayeov ödülü verilmiş, aynı yıl şairin “Tañdalğan Çıgarmalar” (Seçilmiş Eserler) adlı şiir kitabı yayımlanmıştır. “İynelik” (İğnelik - 1980) ve “Menin Ustattarım” (Benim Ustalarım - 1983) adlı şiir kitapları yayımlanan Toktosun Tınıbekov ve 1985 yılında şiirlerinin toplandığı bir kitap yayımlanmış olan Zamirbek Üsönbayev’in yanı sıra Almaş Çoybekkızı, Kocakeldi Kultegin, Ömürbek Dööleyev son dönemin şairleri arasında yer almışlardır.

1980’li yıllarda yayımlanan şiir kitaplarının listesi şu şekilde sıralanabilir: I. Şaybekov “Tandalğan Çıgarmalar” (Seçilmiş Eserler - 1981), O. Sultanov “Çarçoonun

¹⁶⁹ Artıkbayev, *Kırgız Adabiyat Tarihi*, s. 228-229.

¹⁷⁰ a.g.e.

¹⁷¹ Naskali, “Yirminci Yüzyıl Kırgız Şiiri”, s. 1030-31.

Cüzünçü İri” (Ölümün Yüzüncü Yılı - 1982), “Adamın Turmuşu” (İnsanın Hayatı - 1986), M.Abilkasımova “Güldör Suu Surayt” (Güller Su İster - 1983), K. Asanaliev “Tañdalmalar” (Seçmeler - 1983), T. Bayzakov “Tañdalmalar” (Seçmeler - 1983), “Ömür Berenesi” (Hayatın Özü - 1986), T. Kocomberdiyev “İr Bulak” (Şiir Bulağı - 1984), R. Rıskulov “İrlar” (Şiirler) ve “İr Mayramı” (Şiir Bayramı - 1984), T.Ümötaliyev “İr Tünögü” (Şiir Yuvası - 1984), C.Mamitov “Carışkan Suular” (Yarışan Sular - 1985), S.Eraliyev “Kıştak Keçteri” (Kışlak Geceleri - 1985), “Kızgılt Bağımdat” (1987), E.Ermatov “Tuyaktın İri” (1988), K.Osmonaliyev “Tün Camıngan Akın” (Geceyi Bürünen Şair - 1989), S. Akmatbekova “Küz İrları” (Güz Şiirleri - 1990).

Bu dönemde, A. Erkebayev’in “Azırkı Uçur cana Kırgız Poezyası” adlı şiir kitabı 1980 yılında yayımlanmış, eleştiri ağırlıklı bu eseri için şaire 1983 yılında Lenin Komsomolu ödülü verilmiştir. Aynı yıl bu ödüle “Mezgil Cebesı” adlı şiir kitabı ve “Küröo Tamır” manzumesiyle A. Rıskulov da lâıyk görülmüştür. B. Kebekova’nın 1985 yılında yayımlanan “Kırgız, Kazak Akındarının Çıgarmaçılık Baylanışı” (Kırgız Kazak Şairlerinin Sanatları Yönünden Ortaklıkları) adlı kitabı dönemin önemli inceleme eserleri arasındadır.

Sovyet döneminde yasak getirilmiş, unutturılmaya çalışılmış olan Moldo Kılıç, Moldo Niyaz, Aldaş Moldo, Arstanbek, Kalıgul, Boogaçı, Kazıbek, Osmonaalı, Kasım Tıstanov gibi halk şairi ve edebî şahsiyetlerin hayatları ve sanatları 1989 yılında yazılı basında çokça yer almıştır. 1990 yılında bu yönde M. Abdıldayev’in “Muras” adlı kitabı yayımlanmıştır.

Sovyet hükümetinin yeniden yapılanma ve açıklık politikası izlemeye başladığı 1980’li yıllarda, öncekine oranla oldukça serbest bir ortamın oluşması edebiyatta da etkisini göstermiş, bu dönemden itibaren içeriği siyasetten arınmış, tarafsız eserler vermeye başlamıştır.

E. Gürsoy Naskali “Yirminci Yüzyıl Kırgız Şiiri” adlı makalesinde son yirmi yılın şiir çalışmalarını bekleediklerini, ancak bu şekilde bir değerlendirme yapılmasının doğru olacağını ifade ettikten sonra “... ancak, hemen ilk bakışta, daha önceki siyasî dönemlerde yazılması mümkün olmayan ve hem içerik hem estetik açıdan dikkat çeken eserlerin yazıldığını gözlemliyoruz. Bunlar arasında Sooranbay Cusuyev’in

'Kurmancan Datka' (Komutan Kurmancan) isimli nazım romanını zikredebiliriz. Kurmancan gerçek bir sima: Kırgızistan'ın elli somluk yeni kâğıt paralarında da resmedilen bu kadın albay, 19. yüzyılda Güney Kırgızistan'ı yönetmiş, gerek Hokand Hanlığına gerekse Rusya'ya sözünü geçirerek Kırgızları yok olmaktan korumuştur."¹⁷² şeklindeki tespitlerini dile getirmiştir.

Kuran'ın mütercimi ve nesir yazarı olarak tanınan ve 1980'li ve 1990'lı yılların yeni isimleri arasında yer alan Ernis Tursunov'un, bu dönemde lirik şiirler de yazdığını görüyoruz.¹⁷³ Mesela "Cerge Taazim" (Toprağa Saygı) adlı şiirinde şair, dinî bir yaklaşımla ve Allah'a içten yakarıyla "Topraktan geldik, toprağa döneceğiz" demektedir.

Bu dönem şairlerinden İsabek İsakov, yeni şiirlerinde Kırgız tarihinin eski dönemlerine uzanır; "Taştağı Cazuu" şiirinde yazısını okuyamadığı taş yazıtların –ki bunların Yenisey Kırgız yazıtları olduğu söylenebilir- içeriğini merak eder, bu sırlı yazıları "yüreğin sevgiyle bir seslenişi" olarak yorumlar.¹⁷⁴

Son dönemin genç şairlerinden Asankul Budayçiyev de "Kırgızdar" adlı şiirinde tarihe bir yolculuk yaparak, Kırgız tarihinin değerleri olan Yenisey yazıtlarını ve Manas'ı şiirine konu eder. Kubanıçbek Adamaliyev'in "Eski Köz" adlı şiirinde dinî ve millî kullanımlar dikkat çekmektedir. Aynı şairin "Munaralar" adlı şiirinde ise Kırgızların tarihî yapılarının yüzyıllardan beri ayakta olduğu vurgulanmaktadır.¹⁷⁵

Kırgız Edebiyat Tarihçisi Kaçkınbay Artıkbayev 1994 yılında yayımladığı "Zamana" (Zamane) adlı şiir kitabındaki ilk şiir olan "Zar Zaman" adlı manzumesinin başına, eskiye nazire yaparcasına Sovyet döneminde yasaklı halk şairlerinden olan Kalıgul, Arstanbek ve Moldo Kılıç'ın mısralarını koymuştur. Bu manzumede özellikle Sovyet döneminde yapılan hatalar ve Stalin iktidarının zulmü anlatılmıştır. K. Artıkbayev'in aynı kitabında yer alan "Ey, Türktör" (Ey Türkler) adlı şiirde ise yıllar yılı bir birlik kuramayan Türk halklarının dramı verilmekte, çok daha geç olmadan birleşmeleri gerektiği anlatılmaktadır. Uzun yıllar boyu Sovyet iktidarının ideolojisi

¹⁷² Naskali, "Yirminci Yüzyıl Kırgız Şiiri", s. 1040.

¹⁷³ a.g.m., s. 1041.

¹⁷⁴ a.g.m.

¹⁷⁵ "Muras" dergisinden derlenmiştir, **İlmîy, Körköm-Adabiy Curnal**, Bişkek, 1993, S. 1-2.

paralelinde eserler veren bir bilim adamının, Sovyetler Birliđi'nin dađılmasından sonra dūřuncelerini sūyleme ve yazmada geldiđi nokta dikkate deđerdir.

E. Gūrsoy Naskali, “Yirminci Yūzyıl Kırgız Őiiri” adlı makalesinin sonunda, 1980 sonrası Kırgız Őiirinin Őnceki dōnemlere gōre geğirdiği değişimle ilgili olarak; “*Seksenli ve doksanlı yıllarda Sovyet temaları Őiir repertuarlarından artık tamamen çıkmıştır. Yeni odak noktaları tamamen belli olmasa da yeni bakış açasının tarih kavramı, yukarıdaki Őiirlerde olduğu gibi, zamanı farklı perspektiflerle, çok daha geriden algılamaktadır. Tarih, farklı yorumlanmaktadır. Zaman kavramı, nesil kavramıyla ifade bulunmaktadır. Őnceki nesiller konusu, meselâ, İsabek İsakov'un “Sıyla Ūydō Karını” (Saygı Gōster Evede Būyūklere) Őiirinde olduğu gibi aile ortamında ele alınmakta, ailenin yaşça būyūk fertlerine saygı teması işlenmektedir. Yine nesil konusunu ele alan Kubanıçbek Adamaliyev, “Menin Muunum” (Benim Neslim) Őiirinde kendi neslini ve menfaatler doğrultusunda, biraz da olumsuz yōnde, değişen değer yargılarını anlatır, eleştiri getirir*” şeklindeki tespitlerini sunmuştur.¹⁷⁶

Çarlık Rusya dōneminin sonlarından itibaren Sovyetler Birliđi ve birliđin dađılma sūrecindeki dōneme kadar olan Kırgız Edebiyatı'nın seyrine genel olarak baktıđımızda konuyla ilgili gōrūřlerimizi kısaca řōyle Őzetleyebiliriz: Sovyet dōnemiyle birlikte oluřan Kırgız yazılı edebiyatı, yayımlanan eser sayısı bakımından oldukça fazla gōrūnse de siyasî baskının etkisiyle konu zenginliđi ve çeřitliliđi yōnünden belirli bir ereve dıřına çıkamamıřtır. Bu kısır dōngū, 1980'li yılların sonlarına kadar devam etmiřtir. Sovyetler Birliđi'nin dađılmasıyla ortaya çıkan dūřune hūrriyeti edebî eserlere de yansımıř, Kırgız edebiyatının ufku açılmıřtır. Būyūk bir sōzlū mirasa sahip olan ve dūnyaca tanınmıř bir yazarı, Cengiz Aytmatov'u, dūnya edebiyatına kazandıran Kırgız edebiyatı, oluřan serbest dūřune ortamıyla birlikte birçok būyūk yazar ve řair yetiřtirmeye adaydır.

¹⁷⁶ Naskali, “Yirminci Yūzyıl Kırgız Őiiri”, s. 1041.

II. BÖLÜM

BAĞIMSIZLIK SONRASI KIRGIZ EDEBİYATI VE KIRGIZ ŞİİRİ

II.1. Bağımsızlık Sonrası Kırgızistan'da Millî Romantik Yaklaşımlar ve Edebî Hayata Etkileri

Sovyetler Birliği döneminin katı rejimi Gorbaçov'un 1986 yılında başa geçmesi ve özellikle ekonomik bakımdan çıkmaza girmiş bu rejimi kurtarma çabalarıyla eskisiyle kıyaslanamayacak derecede yumuşadı. Gorboçov ve yönetiminin açıklık (glasnost) ve yeniden yapılanma (Perestroyka) politikaları nihayetinde sosyal hayatın her türlü alanında yaşanan rahatlama, Kırgız edebiyatı için de yeni bir başlangıç olmuştur. Komünist Parti, komünist ideoloji sorgulanmaya başlanmış, bu çerçevede eserlerde dil, din, millet, vatan gibi benzeri millî kavramlar üzerine, fikirler yürütülmeye başlanmıştır.

23 Eylül 1989 tarihinde Kırgız meclisi tarafından kabul edilen yasa ile Kırgız dili, devlet dili olarak kabul edilmiştir. Bu gelişmelerin yanı sıra Kırgız gençleri de, çökmüş olan sistemin sona erdirilmesi, rejim baskısıyla ellerinden alınan insanî hakların verilmesi talebiyle yürüyüşler ve mitingler tertip etmişler, Bişkek çevresindeki arazilere el koymuşlar, bu arazilerin kendilerine verilmesi için mücadele başlatmışlardı. Bu mücadele zaman içinde dönemin Kırgız aydınları tarafından da desteklenmiş, özellikle şairler şiirleriyle bu harekete destek vermişlerdir. Kırgız gençlerinin "Aşar" adını verdikleri bu hareket Kırgız Cumhuriyeti sınırları içinde kalmamış, ikili münasebetler neticesinde diğer Sovyet ülkelerine de yayılmıştır.¹⁷⁷

Bundan bir yıl sonra, Mayıs 1990'da Kırgız gençlerinin, demokratik hakların verilmesi isteğiyle "Kırgızistan Demokratik Hareketi" adı altında yürüyüş tertip etmişlerdir. Bu yürüyüşte talep edilenler, egemenlik, çok partili siyasî yapı ve özel mülkiyet sistemidir. Bu istekler Kırgız aydınları tarafından da desteklenmiştir.¹⁷⁸

¹⁷⁷ Mehmet Saray, *Modern Kırgızistan'ın Doğuşu*, s. 121.

¹⁷⁸ a.g.e., s. 122.

Ayrıca 1989 yılında “Kırgızistan Genç Tarihçiler Kurulu”nu oluşturan genç bilim adamları ilk toplantılarını Kırgız Türkçesiyle yapmıştır. Kırgız tarihçileri ayrıca, diğer Türk ülkelerinin tarihçileri ile temasa geçerek 1990 Haziran’ında Taşkent’te “Rusya Emperyalizminin Orta Asya’ya Tecavüzü” konulu konferans tertip etmişlerdir. Orta Asya Türklüğünün bu tür çalışmalarla ayağa kalkışı, Rusları rahatsız etmiş, Özbeklerle Ahıska Türklerini, Kırgızlarla Özbekleri birbirine düşürerek kanlı olayların yaşanmasına sebep olmuşlar, amaçlarına da ulaşmışlardır.¹⁷⁹

31 Ağustos 1991 yılında bağımsızlığın ilanından sonra Akayev önderliğindeki yeni Kırgız meclisi, yeni anayasanın oluşturulması, hukuk alanında bireysel özgürlüklerin verilmesi, ve iktisadî alanda birçok reformun yapılması gibi çalışmalara girişmiştir. Siyasî alanda yaşanan bu hareketliliğe paralel olarak kültürel sahada da önemli gelişmeler yaşanmıştır.

Günümüz modern Kırgız edebiyatı değerlendirmeye alınırken dikkat edilmesi gereken önemli faktörler vardır. Bunlardan ilki, Kırgız edebiyatının içinden çıkıp geldiği tarihî süreçtir. Bu süreç içerisinde özellikle, sözlü edebiyatın çok güçlü olmasına rağmen, yazılı edebiyata geçişin ancak 20. yüzyılın başlarında olması, yazılı Kırgız edebiyatının gelişmesini geciktirmiştir. Kırgız edebiyatının yazılı edebiyata geçmez kendisini Rus ideolojisi ve sanat anlayışının kuşatmasında bulması da bu süreci kısıtlayan faktörlerin başında gelmektedir. Dolayısıyla Kırgız edebiyatı çaresiz bir şekilde dünyada yaşanmakta olan edebî akımlar ve teorileri tanıma, takip etme şansını yeterince bulamamış (ya da Sovyet yönetiminin müsaade ettiği ölçüde bulabilmiş), sosyalist realizm metodunun dar kalıpları arasında sıkışarak, modern edebiyatını oluşturabilmiştir.

Kırgız edebiyatında dikkat edilmesi gereken başka bir husus; Kırgız Türklerinin içinde buldukları fizikî çevre, yaşadıkları siyasî ve tarihî süreç ile alakalı olarak Kırgız edebiyatının bir gelişim göstermesidir. Kırgız Türkleri, tarih içinde kendilerini devamlı Çinliler, Moğollar ve diğer Türk boyları ile mücadele halinde bulmuşlardır. Hanlıkların himayesinde veya beylikler halinde yaşamışlardır. Kısır döngü halini alan bu mücadelelerden ötürü hiçbir zaman köklü ve güçlü bir devlet geleneği oluşturamamış olan Kırgız Türklerinin, dış dünyayla olan alâkaları Tanrı dağları ile sınırlanmıştır. Bu

¹⁷⁹ Mehmet Saray, **Modern Kırgızistan’ın Doğuşu**, s. 122.

durum modern dönem Kırgız insanını, dolaylı olarak da Kırgız edebiyatını etkilemiş, tematik ve fikri bakımdan belirli çerçevede kalınmasına sebep olmuştur.

Yukarıda belirttiğimiz sebeplerden ötürü, Kırgız edebiyatı, tek düze ve sınırlı bir gelişim yolunu takip etmek zorunda kalmıştır. Sosyalist realizm metodunun ideolojik ve şekil açısından belirlediği katı kuralları, güçlü ve köklü devlet geleneğinin olmayışının toplumsal ve bireysel bakımdan Kırgızlar üzerindeki menfî etkisiyle birleşince, modern Kırgız edebiyatının sınırlarını zorlaması güçleşmiştir. Sanatsal yönden bunu başaran modern dönem yazarı elbette ki, Cengiz Aytmatov'dur. Ancak günümüzde Kırgız edebiyatında, açık yüreklilikle sorgulanan mesele, Aytmatov'un hangi edebiyata dahil edilebileceği meselesidir. Aytmatov elbette Kırgız yazarı olmasına rağmen gerek eserlerinin büyük bölümünü Rusça yazmış olması gerekse Rus edebiyatı gelenekleriyle ve sanat anlayışıyla yetişmiş olması, Kırgız edebiyatının yanı sıra Rus edebiyatının temsilcisi olarak da görülebileceğinin göstergesidir.

Salican Cigitov, Aytmatov'un eserlerinde Kırgız halkının sosyal hayatına, inanışlarına, felsefesine dair birçok özellikler yattığını söylemekte, yazarın eserlerinin üçte birini Kırgızca yazdığı veya Rusça yazıp kendisi tarafından Kırgız Türkçesine çevirdiğini dolayısıyla da Kırgız edebiyatını kuran isimlerden biri olduğunu söylemektedir. Cigitov, Aytmatov'un eserlerinin üçte ikisi Rusça yazmış olduğunu ve bu eserleri Kırgız Türkçesine başkaları tarafından çevrildiğini de eklemektedir. Dolayısıyla Aytmatov'un eserlerinin ideolojik ve sanatsal bakımdan ortalama Kırgız edebiyatının gelişme süreci kapsamında ve ölçülerinde değerlendirilmemesi gerektiğini ilave etmektedir. Buradan hareketle Kırgız edebiyatının, tarihî ve bilimsel değerler ışığında ele alındığında çok genç bir edebiyat olduğu sonucu çıkarılabilmekte ve klâsik sayılabilecek seviyede özellikler kazanabilmesi için biraz daha zamana ihtiyaç duyduğu görülmektedir.¹⁸⁰ Kırgız bilim adamı ayrıca bağımsızlık ile birlikte, günümüz Kırgız edebiyatçılarının ve Kırgız edebiyat tarihinin, ideolojik ve sanatsal açıdan geldiği noktanın, başarılı ve başarısız yönlerinin, çeşitli sosyal ve bireysel meselelerin objektif

¹⁸⁰ Salican Cigitov, "*Kırgız Adabiyatının Tarihini Cañıça İzildöö Üçün Zarıl Talaptar*", **Kırgızstan Madaniyatı**, Bişkek, S. 1, s. 16.

yaklaşım ve bilimsel değerlendirmelerle yeniden araştırılması ve değerlendirilmesi gerektiğini de ifade etmektedir.¹⁸¹

Aman Toktogulov KGB’da 17 sene çalışmış bir şair olarak Kırgız edebiyatında önemli bir yere sahiptir. Şairin 1992 yılında vefat etmesi Kırgız edebiyatı için önemli bir kayıptır. Çünkü, Kırgızistan KGB’sinin içinde aktif görev yapan birinin, bağımsızlık yıllarından sonra edindiği tecrübeleri etkili bir şekilde yansıtması muhtemeldi. Onun şu görüşü bile bunu açıkça göstermektedir. *“Biz hizmetkâr psikolojisinden daha yenice kurtulduk. Hissiyatımıza eroin gibi sinen komünist fikriyat, komünist ahlaki yaklaşım (ya da komünizmin teorisyenlerinin oluşturduğu değerler kodeksi), yönetilmeye ve emir almaya yönelik alışkanlığımız hâlâ kanımızda dolaşıyor. Bunu hamama girip temizleyemezsin, bıçakla kesip söküp atamazsın. Bu zamanla, yavaş yavaş, oldukça zor hallolacak bir durum. İşte bu sebeplere bağlı olarak bizde, birçok alanda adaletsizlik, zorbalık, insanî değerleri yok sayma, haksız yere karalama gibi hâlâ daha kanayan sosyal yaralarımız vardır. Bunları görürken nasıl demokrat olabilirsin”*.¹⁸²

Bağımsızlık sonrasında, düşünce hürriyeti ile birlikte, ilk adım olarak geçmişte yasaklı olan bazı edebî şahsiyetler ve eserleri edebiyat sahasında kendini göstermeye başlamıştır. Bunlardan özellikle Moldo Niyaz, Moldo Kılıç, Nurmoldo, Arstanbek gibi halk şairlerinin şiirleri ile K. Tınıstanov’un eserleri, T. Kasımbekov’un “Kelkel” romanı, K. Cusubaliyev’in hikâyeleri kitaplaştırılmaya ve onlar hakkında makale ve araştırmalar yayınlanmaya başlanmıştır. Sadık Alahan’ın 2006 yılında yayınlamış olduğu “Unutulgan Adabiyattar” (Unutulmuş Edebiyatlar) adlı kitapta Kırgız halk şiirinin on temsilcisinin sanatı hakkında bilgi, şiirleri ve bunların üzerine yazılmış makaleler bulunmaktadır. Diğer önemli bir şahsiyet de 1911-1912 yıllarında “Zilzila”, “Şabdan Koşogu” adlı eserleri yazmış olan Isak Şaybekov’dur. Ama bu eserler günümüze ulaşamamıştır. Sadece “Şabdan Koşogu” adlı eserden kısa bir bölüm arşivlerde kalmıştır. Bu bölüm, Sovyetler Birliği yıkıldıktan sonra 1991 yılında “Şabdan Batır” adlı kitapta yayınlanmıştır.¹⁸³

¹⁸¹ Cigitov, “Kırgız Adabiyatının Tarihinin Cañıça İzildöö Üçün Zarıl Talaptar”, s. 16.

¹⁸² Uran Botobekov, Alım Toktomuşev, “Aman Toktogulov KGB, Adabiyat C.B. Tuuraluu”, **Alas**, 2006, S. 4, s. 5.

¹⁸³ Salican Cigitov, “Kırgız Adabiyatının Tarihi Suroo-Cooptor Küzgüsündö”, **Kırgızstan Madaniyatı**, Bişkek, 2003, S. 42, s. 4.

Yeni dönem ile birlikte Sovyet döneminde yayınlanmış olan bazı eserler, yazarları tarafından elden geçirilerek tekrar yayınlanmıştır. C. Aytmatov “Yüz Yüze” hikâyesi üzerinde düzeltmeler yaparak tekrar yayınlamış ve ayrıca “Gün Olur Asra Bedel” romanına ek olarak yeni bir hikâye yazmıştır. T. Kasımbekov “Sıngan Kılıç” (Kırık Kılıç), K. Osmonaliyev “Köçmөndör Kağılışı” (Göçebelerin Mücadelesi) adlı romanlarını redaksiyondan geçirip tekrar yayınlamıştır.¹⁸⁴

Moldo Niyaz ve Moldo Kılıç gibi halk şairlerinin şiirlerinin Sovyet Döneminde yayınlanması bir yana yazılı basın organlarında isimlerinin geçmesi bile düşünülemezdi. S. Cigitov, Moldo Kılıç’ın şiirlerinin pek çoğunda Rus karşıtı fikirler, eski yaşama dair övgüler ve dinî öğütler yer aldığı için Sovyet döneminde bunların yayınlanmadığını ifade etmektedir. Moldo Kılıç’ın eserlerinin yayınlanmasına ve üzerlerine araştırmalar yapılması ancak 1985 sonrasında Perestroyka döneminde mümkün olmuştur. Aynı şekilde Moldo Niyaz’ın şiirlerinde de Sovyet ideolojisine aykırı mısraların çok olmasından dolayı, elyazmaları mevcut olmasına rağmen onunla ilgili olarak sadece bir tane Rusça makale yayınlanmıştır. Bu makale de sadece şiirlerin dil özellikleri üzerinedir. Aynı sebeplerden ötürü Nurmoldo’nun eserleri de ancak bağımsızlık sonrasında gün yüzüne çıkma fırsatı bulmuştur. Nurmoldo’nun şiirleri “Zamana” (1995), “Moldo Kırgız Medresesindeki İrlar” (1997) gibi eserlerde yer almıştır.¹⁸⁵

Kırgızistan bağımsızlığını kazandıktan sonra, Kırgız yazar ve şairleri, eski sosyalist realizm metoduyla eserler vermeyi bir kenara bırakarak millî dil, millî tarih ve millî benliği ön plana çıkararak eserler vermeye başlamıştır. Doğal bir süreç olarak karşılanabilecek bu durum karşısında millî romantik bakış açısının güçlenmesi, edebiyatın izleyeceği yolu da belirlemiş oldu.

Bağımsızlık döneminde edebiyatta baş gösteren en önemli yöneliş, tarihî temada yazılan eserlerin önceki yıllarla kıyaslanamayacak sayıda artmasıdır. Bunların içinde özellikle T. Kasımbekov’un “Baskın” romanı gibi edebî yönden önemli eserler de vardır. Bu tür eserlerin “sanatsal değerleri” üzerinde ayrıca durulmalıdır. Ancak bu tür eserlerin, özellikle de Sovyet dönemi öncesi hayata yöneliş ve bunun başlıca temaya dönüşmesi, Kırgız halkının Sovyet döneminde hissettiklerini, düşündüklerini,

¹⁸⁴ İskender Cumabayev, “Cañı Turmuştu Çagıldırış Üçün Cañı Adabiyat Caralış Kerek”, **Kırgızstan Madaniyatı**, Bişkek, 2003, S. 6, s. 13.

¹⁸⁵ Cigitov, “Kırgız Adabiyatının Tarihi Suroo-Cooptor Küzgüsündö”, s. 11.

planladıklarını yazamadığı göz önüne alındığında oldukça önemli bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır.

İskender Cumabayev, günümüz edebiyatının ilk adımlarında, ortaya çıkan sosyal meseleler ve yaşanmakta olan süreç ile ilgili olarak, Kırgız insanının daha önceleri ifade etmek isteyip de ifade edemediklerini edebiyata konu etmesinin şu sıralar uygun olduğunu belirtmekte; ama aynı zamanda bu yayınlanan eserlerin sanatsal ve edebî kaygı içerisinde okuyuculara sunulması gerektiğini de sözlerine eklemektedir. Cumabayev, edebiyatın sadece söylenemeyenlerin söylendiği bir araç olarak kullanılmasının yanında onun, geçmişin ve bugünün anlaşılmasına yardımcı olmasının gerektiğini de ifade etmektedir.¹⁸⁶

Salican Cigitov bu konunun başka bir yönünü tartışmaya açmaktadır. Cigitov'a göre tarihî konular ve tarihî şahsiyetler konusu Kırgız edebiyatında, 70'li yıllardan sonra özellikle de bağımsızlıktan sonra oldukça abartılmıştır. Cigitov bu düşüncesini diğer milletlerin de büyük tarihî şahsiyetlere sahip olduklarını; fakat hiçbirinin millî kahramanlarını destanlaştırmadıklarını, bunun popülist ve sunî bir yaklaşım olduğunu belirtmekte ve bu türün ön plana çıkarılmasına karşı çıkmaktadır. Cigitov, tarihî şahsiyetleri anmak için kutlamalar düzenlendiğini, bu kutlamaların büyük bir kriz içinde olan Kırgız toplumu için büyük külfet oluşturduğunu belirtmiştir. Manas Destanının 1000 yıllık kutlamalarına değinmiş olan Cigitov, bu kutlamaların Unesco, Türkiye ve halktan toplanan yardımlarla gerçekleştirildiğini, bunun Kırgızlar için büyük bir utanç olduğunu söylemiş; “Manas'tan esirgemeyin, Ey Millet” şeklinde bildiri yayınlayan 46 Kırgız aydınının da bu utançta payı olduğunu altını çizmiştir.¹⁸⁷

Bektaş Şamşiyev edebî eserlerde işlenen bu konuların aslında tam anlamıyla edebî bilgi ve estetikle ele alınmadığını belirtmektedir. Ona göre bu tarihî şahsiyetleri edebiyat alanına taşıyan tecrübesiz yazar ve şairler ya o tarihî şahsiyet ile aynı boydandılar, ya “yazayım da tarihte kalsın” düşüncesi ile eserlerini kaleme almaktadırlar veyahut da edebiyat sahasına yeni girip edebî dünyada kendine yer edinmek isteyenlerdir.¹⁸⁸

¹⁸⁶ Cumabayev, “*Cañı Turmuştı Çağıldırış Üçün Cañı Adabiyat Caralış Kerek*”, s. 13.

¹⁸⁷ Salican Cigitov, “*Narkoz Taray Baştadı. Dağı Tarayt*”, *Alas*, Bişkek, 2006, S. 10, s. 4.

¹⁸⁸ *a.g.m.*, S. 11, s. 5.

Bu konuda görüş bildiren bir başka edebiyatçı ise İskender Cumagulov'dur. Cumagulov, bağımsızlık sonrası artan tarihî olayların ve tarihî kahramanların edebiyata konu edilmesini, Kırgız halkının maruz kaldığı baskı rejimine bağlamakta, toplumun bilinçaltına ittiği bastırılmış duygularını bu şekilde açığa çıkardığını savunmaktadır.¹⁸⁹

Bağımsızlık sonrası yaşanan ağır süreçte, aslında edebiyatın bir duraklama dönemine gireceği, her alanda olduğu gibi edebiyatın da zor günler geçireceği, edebiyat çevreleri tarafından bilinen, ifade edilen bir gerçektir. Çok geçmeden bu durum gerçekleşmiştir. Edebî yönden kalitesi tartışmaya açık, muhteva ve tematik bakımdan yetersiz eserler, günümüz Kırgız edebiyatında karamsar bir hava yaratmakta, Kırgız edebiyatının geçmişini aratmaktadır.¹⁹⁰ Özellikle Kırgızca kitaplar basılmamaya, dergi ve gazeteler ise birer birer kapanmaya başlamıştır. “Ala Too”, “Kırgızstan Ayaldarı”, “Kırçın” gibi yayın hayatına Kırgızca devam eden dergiler, bu ağır ekonomik sürece dayanamayarak kapılarına kilit vurmaya zorunda kaldılar.

Bu dönemde insanların da edebiyata olan yaklaşımlarının Sovyet dönemine bakıldığında tamamen değiştiğini söyleyebiliriz. Daha önce, iyi veya kötü mevcut bir sistem içerisinde maddî anlamda geleceklerinden kaygı duymayan ve düşünmeyen Kırgız insanı, doğal olarak yarınları için kaygılanmaya başlamıştır. Daha net bir ifadeyle söylemek gerekirse içinde buldukları zorlu sosyal, ekonomik ve siyasal şartlar nedeniyle öncelikleri değişen Kırgız insanı, edebiyat başta olmak üzere kültürel faaliyetleri kendileri için önemsiz, gereksiz olduğunu düşünmeye başlamıştı. Böyle düşünmeseler de hayatlarını idame ettirebilmek ve geçimlerini sağlayabilmek için kültürel hayatı, dolayısıyla da edebiyatı arka plana attılar. Bağımsızlığın ilk günlerinde, insanların yıllar boyu bin bir emekle oluşturdukları kişisel kütüphanelerini caddelerde veya pazarda tezgâh kurarak satmaya başlamaları bunun en acı örneklerindedir.

Edebiyatçı İskender Cumabayev de Sovyetlerden sonra edebiyatın içine düştüğü kötü durumu ekonomik gidişata bağlamaktadır. Kırgız insanı için artık edebiyat, günlük yaşamını idame ettirme çabalarının içinde, Sovyet dönemindeki gibi ilk başlarda gelen önceliklerinden biri değildir. Cumabayev halkın öncelikli amacının hayatını

¹⁸⁹Cumabayev, “*Cañı Turmuştı Çağıldırış Üçün Cañı Adabiyat Caralış Kerek*”, s. 12.

¹⁹⁰Kanımgül Elkeyeva, “*Kırgız Adabiyatı: Ösöbü, Ölöbü?*” **Zaman Kırgızstan**. Bişkek, 2005, s. 9.

sürdürebilecek maddî imkânlarla kavuşabilmek olduğunu belirtmektedir.¹⁹¹ Kırgız halkının içinde bulunduğu ağır maddi krizden ve sosyal travmadan çıkmasının tek yolunun yeni hayat tarzına uygun yeni bir edebiyat oluşturmaktan geçtiğini ve günümüzde Kırgız halkını meşgul eden iki meseleden biri hayat mücadelesi, ikincisi de siyasettir diyen Cumabayev, halkın bu iki konu üzerinde yoğunlaştığını, içinde bulunulan karamsar havadan çıkılmasında edebiyat ve sanatın en büyük rolü oynayacağını söylemektedir. O, insanın yaşayabilmesi için karnını doyurmaktan başka ruhunu da doyurması gerektiğini belirtmektedir. Edebiyatı, bağımsızlığa kadar olan devirde resmi idarenin kanatları altında yaşayan, bağımsızlıktan sonra ise annesinden ayrılmış, ne yapacağını bilmeyen bir çocuğa benzeterek tasvir etmektedir. Demokrasi ve hürriyet söylemleriyle oluşmaya başlayan serbest piyasa ekonomisine geçiş yapan küçük ve ekonomik durumu kötü olan ülkelerde edebiyatın izleyeceği yolun çok zor olduğunun altını çizen Cumabayev, bunun kabullenilmesinin ve tedbirlerin buna göre alınmasının gerekliliğini ifade etmektedir.¹⁹²

Edebiyatçı Bektaş Şamşiyev Sovyet Dönemi ile Bağımsızlık sonrası edebiyatı mukayese eder. Şamşiyev Sovyet Döneminde neyin, nasıl yazılması gerektiğinin ideolojik ölçüler ve sınırlar çerçevesinde belirlendiğini, başlıca amacın Komünist Partiyi yüceltmek olduğunu söylemektedir. Şamşiyev'e göre o dönemde edebiyat maddî bakımdan "Altın Kafes"te idi. Kitaplar maddî kaygı duyulmaksızın, satılıp satılmayacağı düşünülmeden basılır, yazarlar da kalem haklarını alırlardı. Günümüzde ise sadece maddî durumu iyi olan kişilerin kitap bastırabildiğini, bu durumun da edebiyatın kalitesini düşürdüğünü ifade etmektedir.¹⁹³ Yine, o günümüzde Kırgız edebiyatının dönemin ruhuna uygun olarak hayatın zorluklarını, maddi imkânsızlıkları, yoksulluğu, artan içki tüketimini, kaybolmaya başlayan manevî değerleri, gitgide artmakta olan ahlaksızlıkları, kültürel yozlaşmayı konu alan eserlerin çoğaldığını; bu eserlerin de toplumun talebi doğrultusunda ortaya çıktığını belirtmektedir. Şamşiyev'e

¹⁹¹ Bektaş Şamşiyev, "Adabiyatka Mamlekettik Koldoo Kerekpi?", <http://www.azattyk.org/content/article/1229503.html>, (İnternet gazetesi Azattık'ta Edebiyatçılar ile yapılan söyleşi), 02.10.2004

¹⁹² Cumabayev, "Cañı Turmuştı Çağıldırış Üçün Cañı Adabiyat Caralış Kerek", s. 12.

¹⁹³ Bektaş Şamşiyev, "Uçur Adabiyattın Maselesi Köp", (Röportaj: Olcobay Şakir), **Kırgızstan Madaniyatı**, Bişkek, 2005, S. 1, s. 8.

göre bu durum, Kırgız edebiyatında yeni bir akımdır; kriz halindeki Kırgız edebiyatının çıkış için yöneldiği bir kapıdır.¹⁹⁴

Bağımsızlık sonrası dönemde eser vermeye devam eden yazar ve şairler eserlerinin çoğunu kendi maddi imkânları ile bastırmaktadırlar. Basılan eserler, eskisiyle kıyaslanamayacak kadar az tirajda yayınlanmasına rağmen bunların tamamen tükenmemiş olması bağımsızlık sonrası edebiyat hayatının kötü gidişatının en önemli göstergelerindedir. Salıcan Cigitov, fikir hürriyetinin çok önemli olduğunu; fakat bu fikirleri ortaya koyabilmek için de yazabilmek için de alıp okuyabilmek için de karnın tok olması gerektiğini belirtmektedir. Kitap satışlarını artırabilmek, okuyucuyu kitap almaya teşvik edebilmek için devletin, edebî eserler üzerinden aldığı vergiyi kaldırması gerektiğini söyleyen şair ancak bu şekilde kitap satışlarının bir ölçüde artabileceğini düşünmektedir.¹⁹⁵ Eserlerin yayınlanabilmesi için ayrıca özel yayınevlerinin ve matbaaların kurulması gerektiğini de ifade eden Cigitov, bu sayede edebî sahanın hareketlenebileceğini düşünmektedir. Matbaa malzemelerinin tamamının ithâl olmasının da, basılan eserlerin fiyatlarını artırdığını, bu sebepten eskisiyle kıyaslanamayacak düşük tirajda basımların gerçekleştiğini, dolayısıyla da kitapların halkın arasına nüfuz etmediğini belirtmektedir.¹⁹⁶

Cigitov yayın evlerinin ve matbaaların özel olmasının şart olduğunu, devletin edebiyat sahasına ve kitap yayın sahasına yardım etmemesinin gerektiğine, fırsatçıların bu durumdan faydalanabileceğine inanmaktadır. Bu şekilde edebî ve sanatsal kalitesi bilinen gerçek yazarların kendini topluma anlatamayacağını söylemektedir. Sovyet döneminde de, yazarların hür iradelerini eserlerine yansıtamadıkları bir gerçektir. Cigitov bu bakımdan demokrasinin edebiyat sahası için faydalı olduğu görüşündedir. Cigitov “Günümüzde isteyen ve imkânı olan herkes kitap çıkarabiliyor; ama bu korkulacak bir süreç değildir. Çünkü bastırılan bu kitaplar, az sayıda ve eşe dosta dağıtmak için yayınlanmaktadır.” demektedir, bu eserlerin, edebî yönden bir değerinin

¹⁹⁴ Şamşiyev, “Uçur Adabiyatın Maselesi Köp”, s. 8.

¹⁹⁵ Olcabay Şakir, “El Bayısa, Turmuş Oñolso, Adabiyat Da Oñoluşu Mümkün”, **Kırgızstan Madaniyatı**, Bişkek, 2008, S.1, s. 14.

¹⁹⁶ Elkeyeva, “Kırgız Adabiyatı: Ösöbü, Ölobü?”, s. 9.

olmadığı gibi, kalıcı da olmadıklarını anlatmaya çalışmaktadır.¹⁹⁷ Omor Sultanov bu konuda Cigitov'la aynı düşüncededir. Sultanov'a göre edebiyat, devamlı aynı seviyede ve kalıpta gelişme süreci yaşamaz. Edebiyat bazen duraklama dönemine girer, bazen hızla gelişir; ama hiçbir zaman bu süreç kopmaz, sona ermez.

Maddî imkânsızlıklar dolayısıyla, Kırgız edebiyatının önemli şahsiyetlerinin kaleme almış oldukları büyük eserler de tekrar yayınlanamamış, genç nesil okurlara ulaştırılamamıştır. Edebiyatçı Bektaş Şamşiyev, Sovyet döneminde oldukça fazla olan kitap okuma alışkanlığının önemli eserlerin tekrar yayımlanmasıyla eskisi gibi güçlendirileceğini savunmaktadır. O, Şamşiyev, Aşım Cakıpbekov, Murza Gaparov, Kubatbek Cusubaliev ve Salican Cigitov gibi güçlü yazarların eserlerinin tekrar basılarak okuyucuyla buluşturulması gerektiğini ifade etmektedir.¹⁹⁸

Cigitov, günümüzde kitapların çıkmaya devam ettiğini; fakat yazarlarının edebî seviyelerinin kötü olduğunu söylemektedir. Profesyonel edebiyatın da iyi veya kötü eskisi gibi devam etmekte olduğunu; edebî sürecin yok olmadığını, sadece gücünü kaybettiğini, hastalandığını belirtmektedir. Cigitov günümüz edebiyatının gelişme yollarını şu şekilde değerlendirmektedir: *“Günümüzde edebiyatın iki yönden gelişme göstermesi mümkündür: Birincisi, toplumsal edebiyat. Bu, sıradan halkın rağbet ettiği, aksiyon ve ilginç olayları konu eden edebî eserlerle olur. İkicisi ise yüksek edebiyatın oluşması ile. Edebiyatın gelişme göstermesinin bir başka yolu da, gazetelerin sayısının ve tirajının artarak, edebî eserlerin bu gazetelerde yayınlanmasıyla mümkün olur.”* Cigitov, okuyucudan entelektüel seviyede bir hazırlık talep eden yüksek edebiyatın özellikli edebiyat olduğunu; şiirlerde insanların iç dünyasının, hayata bakışlarının ve hayatta karşılaştıkları zıt kavramların sanatlı bir şekilde yansıtılmasıyla edebî değere haiz olduklarını belirtmektedir.¹⁹⁹

20. yüzyıldaki modern Kırgız edebiyatı, sosyalist realizm metodunun kriterleriyle oluşturulmuş ve değerlendirilmiştir. Bu dönem eserlerinde, sosyalist realizm metodunun

¹⁹⁷ “*Düynö Globaldaşıp Baratat, Ulut Adabiyatı Kanteer Eken?*” (Bektaş Şamşiyev, Fatima Abdalova ve Altınbek İsmailov'un şairlerle yaptığı söyleşi), 31 Ekim 2003, <http://www.azattyk.org/Content/Article/1215739.html>

¹⁹⁸ Bektaş Şamşiyev, “*Bizge uluçulduk sezim cetpey atat*” (Aytış vakfının internet sayfasında Salican Cigitov ile yapılan söyleşi), <http://www.aitysh.org/kg/kalemgher/news/news22.html>

¹⁹⁹ “*Düynö Globaldaşıp Baratat, Ulut Adabiyatı Kanteer Eken?*” <http://www.azattyk.org/Content/Article/1215739.html>

ne derece etkin kullanıldığı, sosyalist hayatın ve insan tipinin ne kadar başarılı verildiği, edebî eleştirilerde kıstas olarak alınırdı. Edebiyatçı Layli Ükübayeva, günümüzde Kırgız edebiyatı için gerekli olan yaklaşımın, tarih prensibini ön plana çıkararak, eserleri, olduğu devrin toplumsal, siyasî ve tarihî şartlarını iyi tahlil etmek olduğunu ifade etmekte, bu sebepten öncelikle Kırgız edebiyatının bilimsel ve teorik açıdan izleyeceği yolun belirlenmesi gerekliliğini belirtmektedir.²⁰⁰

Bağımsızlık döneminde, tüm türlerde olduğu gibi dünya edebiyatından çeviri türündeki kitapların Kırgız edebiyatına kazandırılması da oldukça azalmıştır. Kırgız yazarları, dünya edebiyatını Rusça kaynaklardan takip etmekte ve yaptıkları çevirilerle Kırgız halkına ulaştırmaktaydılar. Bağımsızlık sonrasında bu bağlantının kesilmesiyle Kırgız yazarlarının dünya edebiyatıyla olan ilişkisi durgunluk dönemine girmiş, Kırgız okurları dünya edebiyatında verilen eserlerden habersiz kalmışlardı. Kısacası, Kırgız aydınlarının artık Rusça dışında, başka yabancı dilleri öğrenme mecburiyeti doğmuştu.

Sooronbay Cusuyev “*Günümüzde diğer ülkelerin edebiyatları ile karşılıklı ilişkiye geçmek şöyle dursun, bu edebiyatların yazarları kimlerdir, eserleri nelerdir, haberimiz yok. Bağımsızlık sonrasında Kırgız edebiyatı gücünü kaybetti, edebiyat dünyası karıştı...*” diyerek karamsar bir tablo çizmektedir.²⁰¹

Bağımsızlık sonrası dönemde Kırgız edebiyatçıları tematik bakımdan yeni yönelimlerin içine girmişler, popüler eserlere olan talebin artmasıyla, dedektiflik, korku, fantezi, polisiye türünde romanlar yazmaya başlamışlardı. Ernis Tursunov günümüz edebiyatçılarının, kalemlerini topluma faydalı olacak, onları yönlendirecek konularda yazarak kullanmak bir yana, edebiyatta izledikleri yol konusunda bile istikrarlı olmadıklarını belirterek eleştiride bulunmaktadır. Edebiyat dünyasının, Sovyet dönemindeki edebî estetik ve kaliteyi yakalayabilmek için, sivil inisiyatifin ön plana çıkarak dernek ve birlikler oluşturulması gerektiği savunulmaktadır. Gazatelerin sayfalarını günlük politika ve ekonomi haberlerine ayırması, eskisi kadar edebî faaliyetlere açmaması, Kırgız edebiyatı için olumsuz gelişmelerdendir. Bunun yanısıra edebî şahsiyetlerin ve eserlerin okuyucuya tanıtıldığı edebiyat dergilerinin yayın

²⁰⁰ Ükübayeva, “*Çağdaş Kırgız Edebiyat Biliminin Güncel Sorunları Üzerine*”, s. 20.

²⁰¹ a.g.m., s. 9.

hayatına devam edememeleri, Kırgız edebiyat ve kültür sahası açısından büyük açık oluşturmaktadır.²⁰²

Kırgız edebiyatı bu ağır süreci yaşarken, bazı önemli umutlandırıcı gelişmeler de yaşanmaktadır. Özellikle edebiyat sahasına destek olmak için vakıf ve derneklerin kurulması, ekonomik sıkıntı yaşayan edebî sahayı biraz olsun rahatlatmıştır. Bu vakıfların önde gelenlerinden biri “Aytış” vakfıdır. İsminden de anlaşılacağı üzere, özellikle Kırgızistan’daki akınlık geleneğine ve akınlara destek amaçlı kurulan bir vakıftır. Ama bünyesinde oluşturduğu “Kalemger” adlı edebî kulüple, genel olarak Kırgız edebiyatına büyük destek vermektedir. “Aytış” vakfı gerek düzenlediği kutlama ve ödüllü yarışmalarla, gerek bastığı eserlerle günümüz Kırgız edebiyatında önemli bir boşluğu doldurmuştur. Bunun yanı sıra genç nesil edebiyatçılardan biri olan Mirlan Samykoco Uulu da “Kalem” Edebiyat Kulübü’nü kurarak, kendisi gibi genç nesil edebiyatçıları bir çatı altında toplamaya çalışmıştır.

Edebiyatın gelişmesinde en önemli rol şüphesiz, edebî eleştirilerdir. Eserlerin şekil ve muhteva açısından özelliklerini değerlendirerek, sanatsal seviyeyi belirleyecek ve geliştirecek eleştirel eserlerin bağımsızlık sonrası Kırgız edebiyatında fazla olmaması da edebiyattaki sıkıntıyı artırmaktadır. S. Cusuyev eleştiri türüne önem verilmesi ve tekrar canlandırılması gerektiğini; ancak bu yönde bir edebî duyarlılığın oluşmadığını söylemektedir. Cusuyev edebî eleştiriye uygun olmayan eserlerin verilmeye başlamasının da, eleştiri türünün gelişmemesinde bir etken olabileceğini belirtmektedir.²⁰³

Maddî imkânsızlıklarla mücadele eden Kırgız Yazarlar Birliği bağımsızlık sonrası edebiyatın içinde bulunduğu kötü durum için çözüm üretmez duruma düşmüş, bu da edebiyatçılar tarafından çokça eleştirilmiştir. Bağımsızlık sonrası dönemde uzun süre Kırgız Yazarlar Birliğinin başkanlığını yapan Nadırbek Alimbekov da bu eleştirilerin merkezinde yer almıştır. Kırgızistan Madaniyatı gazetesinde yapılan araştırmada, Kırgız Yazarlar Birliğinin durumu hakkında, bazı şair ve yazarların görüşlerini sorduklarında, genel olarak ne Yazarlar Birliğinin ne de Nadırbek Alimbekov’un dönemin ihtiyaçlarını karşılayacak seviyede olmadıkları yanıtını almıştı. Şair Toktosun Samudinov, Kırgız

²⁰² Elkeyeva, “Kırgız Adabiyatı: Ösöbü, Ölobü?”, s. 9.

²⁰³ a.g.m.

Yazarlar Birliği'nin eski günlerinden çok uzakta olduğunu belirtmiş, örnek olarak bugünkü Kazak Yazarlar Birliğini göstermiştir. O, Yazarlar Birliğinin, aydın kesimi oluşturan şair ve yazarları birleştirmesi gerektiğini ve Kırgız insanını ilgilendiren her konunun orada konuşulup tartişılması gerektiğini ifade etmektedir. Şayloobek Düyşeyev de Yazarlar Birliğinin günümüzdeki konumundan hiç de memnun olmadığını belirtmekte ve Yazarlar Birliğinin günümüzdeki konumunu şöyle ifade etmektedir: *“Çok kritik bir dönemdeyiz. Kapitalist dönem. Kapitalist dönem, meğer arıların balına ihtiyacı yokmuş. Kovanın kapağını kaldırdı ve içindeki arıları salıverdi. İstediği çiçeği sorsun, istediği şekilde bal yapsın ve bunlar istenilen yere satılsın diye... Bu şekilde arıların kovana ve balcıya ihtiyacı kalmadı. Bir düşününün durum böyle ise, arısı olmayan kovan ile kovanı olmayan balcının kime faydası var? Kime gerekli? Gerçi, kovanın kapağını açıp arıları salıverip sonra da arılar ne zaman geri dönerler diye beklemek bir netice verebilir mi? Arıların yerine kovana, arı kılığına girmiş sivrisinek, karasinek ve at sinekleri girip çıkıp duruyorlar. Her şeyden daha vahimi ise, onların bal vermesi beklenirken kurtçuklar bırakıp çıkmaları. Yazarlar Birliğini eski gücüne kavuşması için, kişilere ve yönetime göre değil, dönemin ve kalemin gereklerine göre değişmesi gerekmektedir.”²⁰⁴*

Kırgız Yazarlar Birliği'ne 1991 yılında dönemin hükümeti tarafından 62 milyon som yardımda bulunulmuştur. Ayrıca şehir merkezinde yazarlara 75 daire yapılması için arsa ayrılmıştır. Bu yardım o dönem için, yazarların ve şairlerin ekonomik durumunun belirli seviyede düzelmesi, kitaplarını neşredebilmesi, günlük hayatlarını idame ettirebilmeleri bakımından oldukça büyük bir meblağdır. Ancak, bu 62 milyon somun akıbeti hakkında günümüzde bile en küçük bilgi yoktur. Dönemin Yazarlar Birliği Başkanı Asan Cakşılıkov ve ekibinden hiç kimseye bu paranın nereye gittiği sorulmadı. Daha sonra Yazarlar Birliğini ayağa kaldırma vaadiyle görevi devralan ve uzun yıllar bu görevi yürüten Nadırbek Alimbekov da, yazarlara ev yapılması için ayrılan arsayı satıp paraya çevirdi; fakat bu paranın da akıbeti hiçbir zaman bilinemedi. Ne Cakşılıkov ne de Alimbekov'dan bu paraların hesabı sorulmadı. Eskiden Yazarlar Birliği'nin maddi destek sağladiğı “Nooruz” adlı kafesi, yazarların eserlerini daha kolay çıkarabilmesinde

²⁰⁴ “Akın Cazuuçulorgo Üç Sobol”, (Şairlerle yapılan anket), **Kırgızstan Madaniyatı**, 2003, S. 5, s. 16.

büyük yardımı olan *Araşan Yayınevi* ve bankada bir miktar hesabı bulunan edebiyat bürosu vardı. Şimdi bunların hiçbiri Yazarlar Birliğinin elinde bulunmamaktadır.²⁰⁵

Kırgız Yazarlar Birliği yöneticileri, hükümetin maddi desteğini alabilmek amacıyla birçok defa tasarı hazırlatarak Kırgız meclisinde görüşülmesini sağlamış; ama bunların hiçbirinden Kırgız Yazarlar Birliğini rahatlatacak seviyede bir karar çıkmamıştır. Kırgız Yazarlar Birliği adını 2004 yılında Millî Kırgız Yazarlar Birliği olarak değiştirdikten sonra, Yazarlar Birliğinin yöneticileri birlik adına edebî bir dergi çıkarmaya yönelmişlerdir.

Son 10-15 yıl içinde millî düşüncüyü ve hissiyatı geliştirmek amacıyla yayın yapan “Ala Too” dergisi ve “Kırgızistan Madaniyatı” gazetesi, bağımsızlık sonrası süreçte maddi imkânsızlıklardan dolayı defalarca kesintiye uğrayarak yayın hayatına devam etmiştir. Kırgız Yazarlar Birliği adını değiştirip “Millî” bir yönelime girmesiyle, dönemin hükümeti devlet bütçesinden ödenek ayırma kararı almıştır. Bu karardan sonra “Ala Too” dergisi ile eski “Kırgızistan Madaniyatı” gazetesi “Kırgız Adabiyatı” adıyla birleştirilerek yayın hayatına başlamıştır. Edebî hayat için çok önemli bir gelişme olan bu gazete, 2005 yılında birkaç sayı çıktıktan sonra, yayınlanmamıştır. Edebiyatçı Samsak Stanaliyev “Adabiy AlaToo” adlı başka bir gazete yayınlamaya başlamış lâkin onunun yayın ömrü de kısa sürmüştür. Sonraki dönemde “Kırgız Adabiyatı” tekrar yayın hayatına girmiş ve günümüze kadarki süreçte kesintilerle yayın hayatına devam etmektedir.

Şair Süyörkul Turgunbayev ise Yazarlar Birliğinin en güçlü ve etkili olduğu dönemin 80’i yıllarda Cengiz Aytmatov’un Birlik Başkanı olduğu dönem olduğunu belirtmekte, daha sonra yönetime gelen insanların gerek işlerinin ehli olmaması gerekse kişisel çekememezlikler neticesinde kan kaybettiğini ifade etmektedir. Günümüzde edebiyatın eski günlerine dönebilmesi için Kırgız Yazarlar Birliğinin, küskün usta kalemleri bünyesine katması, onların kitaplarının yayınlanabilmesi için el birliği yapması, içinde yaşadığımız dönemin önemli meselelerini değerlendirmeleri için halk

²⁰⁵ Bahtiyar Şamatov, “*Cazuuçular Soyuzun Ökmöt Bagabı Ce...*”, **Bişkek Times**, Bişkek, 2006, S. 2, s. 8.

ile yazarların buluşturulması, yazar ve şairlerin uluslar arası kültürel toplantılara katılmasının sağlanması gerektiğini belirtir.²⁰⁶

2006 yılının Ocak ayında yapılan Kırgız Millî Yazarlar Birliği başkanlık seçiminin Anatay Ömürkanov ile Bayas Tural aday olmuşlardı. Bu yarıştan Anatay Ömürkanov galip çıktı. Seçimler öncesinde Anatay Ömürkanov'un Alas gazetesinde, hükümete yönelik yazdığı şiirler sebebiyle, başkanlıktan uzaklaştırılması kararının alındığı söylentilerine rağmen Anatay Ömürkanov başkanlığa tekrar seçilmiştir. Ömürkanov amacının, bölünmüş, parçalanmış halde bulunan Kırgız yazarlarını birlik-beraberlik içinde tutmak olduğunu ifade etmiştir. Ömürkanov ve yönetimi, Kırgız Yazarlar Birliğine devlet hazinesinden, yıllık belirli miktarda aktarılan yardımla, bütçe oluşturulması çalışmalarına girmişlerdir. Ancak bu çalışmaların neticesinde olumlu bir gelişme söz konusu olmamıştır. Yazarlar Birliğinin hükümetten yardım alması durumunda, hükümetin ideolojik silahı olarak kullanılabilmesi eleştirileri de yapılmıştır. 2006 yılı itibarıyla Kırgız Yazarlar Birliğine üye yazar ve şairlerin sayısı 250 civarındadır.²⁰⁷

Günümüzde Kırgızistan'da Kırgız Yazarlar Birliği başta olmak üzere, devletin himayesindeki, bu tür kurumların gerekliliği tartışılmaktadır. Bektaş Şamşiyev, Kırgız Yazarlar Birliği'nin gereksiz olduğunu, diğer ülkelerde bu tür kurumların sivil inisiyatifin elinde yürütüldüğünü, devlet desteğinin ve müdahalesinin olmaması gerektiğini savunmaktadır. Yazar ve şairlerin, sosyalist rejimde, devlet tarafından desteklenerek el üstünde tutulduğunu ve desteklendiğini, bağımsızlık sonrası destek göremeyen eski aydınların bu durum karşısında, maddi ve manevi zorluklarla karşılaştığını ifade etmektedir. Bu durumdan çıkış yolunun, aydınlar tarafından oluşturulacak fonlar ve dernekler ile aşılabileceğinin altını çizmektedir.²⁰⁸

Bağımsızlık sonrasında Kırgız eğitimi de köklü bir değişime gitmiştir. 1999 yılında, yeni eğitim kitaplarının yazılması ve basılması doğrultusunda bir yarışma düzenlenmiştir. Bu yarışma ile seçilen kitaplar günümüze kadar basılmaya devam

²⁰⁶ “Akın Cazuuçulorgo Üç Sobo l”, s. 16.

²⁰⁷ Aygül Bakeyeva, “Biz Uluttun Uñgusuna, Kadır-Barkına Kızmat Kılábız”, **Bişkek Times**, Bişkek, 2006, S. 2, s. 7.

²⁰⁸ Şamşiyev, “Bizge ulutçulduk sezim cetpey atat”
<http://www.aitysh.org/kg/kalemgher/news/news22.html>

etmektedir. Ancak bunun önünde büyük bir engel olarak ekonomik sıkıntılar çıkmaktadır. Yeni eğitim kitapları ilk önce, Kırgızistan'da modern basımevlerinin olmaması ve ihtiyaca cevap veremeyecek olması sebebiyle dışarıda bastırılmış, daha sonra “Uçkun” ve “Şam” gibi yayınevlerinin modernizasyonunun gerçekleştirilmesiyle birlikte Kırgızistan'da basılmaya başlamıştır. Bu şekilde belirli bir gelişme sağlanmış olmasına rağmen aslında tam olarak problemler aşılabilmiş değildir. Kırgızistan'da her yıl yaklaşık olarak 70-80 bin öğrenci eğitim hayatına adım atmakta fakat kitaplarının tirajı ise ancak 30-40 bin ile sınırlı kalmaktadır.

90'lı yıllar Kırgız edebiyatı, siyasî gelişmelerin getirdiği belirsizlik ortamında durgunluk devresine girmiş, yayınlanan edebî eserler ve okul kitapları nitelik ve nicelik bakımından geçmiş yıllara oranla önemli ölçüde azalmıştır. Edebiyatçı Melis Abakirov bu konuda günümüz ile geçmiş yıllarda yayınlanan okul kitaplarının arasında yapmış olduğu karşılaştırma oldukça ilginçtir. Mesela 1985 yılında Kırgız devlet basımevlerinde basılan edebî eserlerin tirajı 4 milyon 964 bin iken bu rakam 1995 yılında 59 bine düşmüştür. Edebiyat dünyasında yaşanan düşüşü bu rakamlar açık bir şekilde göstermektedir.²⁰⁹

Akayev döneminde ilk icraatlardan biri eğitim ve bilim sahasında olmuştur. İlk ve orta öğretim alanında 14 yeni yönetmelik hazırlanmış ve yeniden yapılanmaya gidilmiştir. Sovyet döneminde yasaklı olan millî tarih, millî kültür ve hukuk gibi konular müfredatta geniş bir şekilde yer almıştır.²¹⁰ Dönemin iktidarının eğitim alanında almış olduğu bu tedbirler ve kararlar, Kırgız eğitim sistemini bu çıkmazdan kurtaramamıştır.

Salican Cigitov bağımsızlık sonrası eğitimin durumu hakkında hiç de iyimser değildir. Ona göre günümüz Kırgız eğitim sistemi iflas etmiştir. Millî eğitimin ders kitaplarında reforma gitmeyişi, aynı şekilde öğretmenlerin kendi köylerine veya kasabalarına atanmalarını eleştirmiş, tatil günlerinin de çok fazla olduğundan yakınmıştır. Eğitimin en önemli kademesi olan üniversitelerin gerekli gereksiz birçok şehirde açıldığını, bu üniversitelere alınan akademisyen adaylarının çoğunun hakkıyla

²⁰⁹ M. Abakirov; “*Kitepke Ögöy Mamile*”, **Kırgızistan Madaniyatı**, Bişkek, 1997, S. 12, s. 8.

²¹⁰ Mehmet Saray, **Modern Kırgızistan'ın Doğuşu**, s. 132.

seçilmediğini, burada rüşvet ve eş dost hatırının göz önünde tutulduğunu açık bir şekilde anlatmıştır.²¹¹

Bağımsızlık döneminde Devlet himayesinde birçok fon kurulmuştur. Bu fonlardan biri de “Kırgız Dili Fonu”dur. Edebiyatçı S. Cigitov bunun hakkında da itirazlarını dile getirmiştir. Dil fonunun yönetiminin maddi çıkar peşinde olduğunu, bu fonun ne Kırgızlara ne de Kırgız diline en küçük faydasının olmadığını söyleyerek onları sert bir şekilde eleştirmiştir.²¹² Salican Cigitov bunun yanında Rusçaya yapılan üvey evlat muamelesinin de yanlış olduğunu, bu yüzden devlet kütüphanesinde kesinlikle bulunması gereken kitapların akışının durduğunu, Rusça dergilerin ve İngilizce kitapların alımının uzun zamandır gerçekleştirilmediğini belirtmiştir.²¹³

Salican Cigitov röportajın devamında ise Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonraki Bağımsızlık döneminde yaşanan buhran, özellikle de ekonomik kriz ile ilgili olarak şunları söylemektedir: “... *Biz Kırgızlar nice çağlar görmüş, bazen zaferler yaşamış, bazen yenilip talan olmuşuz, hastalanıp ölmüşüz, açlıktan kırılmışız, ama tekrar kök salıp yeniden ayağa kalkmışız. Biz bu neslin evlatlarıyız. Atlatırız bu zorlukları da nasip olursa, zaman içinde bu hayat da yoluna girer. ...Bağımsız bir devlet olduk; örfümüzü, âdetimizi, kültürümüzü, dilimizi yönlendirme gücü kendi elimize geçti. Kendimiz seçimle Devlet Başkanımızı seçtik. Dünyada bulunan birçok ülkenin arasına biz de katıldık. Buna da şükür. Kısacası bu yeni dönem ile ortaya çıkan zorlukları bu düşüncelerle karşılıyor, bu mutlulukla, gülümsemeyle yeniyorum.*”²¹⁴

Türk Edebiyatında Tanzimat ile başlayarak 1908’de meşrutiyetin ilanından 1923’te Cumhuriyetin ilanına kadar olan dönemi kapsayan edebiyata “Millî Edebiyat Dönemi” adı verilmektedir. Bu konuda A. İhsan Kolcu Millî edebiyat dönemini tarif ederken 19. Yüzyıl sonlarından başlayarak Tanzimat’ın ilanı ile ilk adımlarının atılmaya başladığı ve 20. yüzyıl ortalarına kadar Türkçülük ve İslamcılıkla beslenerek devam eden edebî dönem olarak kabul edilebileceğini ifade etmektedir.²¹⁵ Kırgız edebiyatını da aynı yaklaşımla değerlendirmemiz gerekmektedir. Kırgızistan bağımsızlığını 1991

²¹¹ Cigitov, “*Narkoz Taray Baştadı. Dağı Tarayt*”, s. 4.

²¹² a.g.m.

²¹³ a.g.m.

²¹⁴ **Ak Bata**, 1992, S. 2, s. 17.

²¹⁵ Ali İhsan Kolcu, **Millî Edebiyat – II. Meşrutiyet Sonrası Türk Edebiyatı – Şiir I**, Erzurum, Salkımsöğüt Yayınevi: 2008, s. 17.

yılında ilan etmiştir. Eğer Kırgız edebiyatında bir Millî edebiyattan bahsetmek gerekiyorsa, özellikle tam anlamıyla siyasî hayata hâkim olan serbestlikle beraber bunun edebî hayata yansımalarının bağımsızlığın ilanı ile mümkün olduğu söylememiz doğru olacaktır. Ancak, Sosyalist düzenin 20. yüzyıl ortalarından; yani Stalin'in ölümünden itibaren katı rejimin biraz daha hafiflemesi, Sovyetler Birliğinin son devlet başkanı Gorboçov ile birlikte Glasnost ve Prestorayka gibi açılımların sosyal, ekonomik ve siyasî hayata hâkim olmasına paralel olarak edebî sahada da görülen rahatlamalar da göz ardı edilmemelidir. Bunun yanı sıra bağımsızlık sonrasında 2005 Mart Ayaklanmaları ile bu dönemin alevlenerek devam ettiğini de belirtmemiz gerekmektedir. Stalin döneminin sona ermesiyle Manas destanı başta olmak üzere edebî-kültürel mirasın üzerinden yasakların kalkmasıyla başlayan Millî edebiyat dönemi, millî kavramların ön plana çıktığı Gorbaçov devrini, millî temaların çokça ele alındığı bağımsızlık sonrasını ve son olarak da 2005 Mart devrimiyle alevlenerek devam eden bir dönemi içine almaktadır.

II.2. Bağımsızlık Sonrası Modern Kırgız Şiiri

Bağımsızlık sonrası Kırgız şiiri denildiğinde, Kırgızistan'ın Ağustos 1991 yılındaki bağımsızlığından günümüze kadar uzanan süreç düşünülmektedir. Ancak bağımsızlık sonrası Kırgız şiirinin iyi anlaşılabilmesi için, Perestroyka adı verilen dönemdeki Kırgız şiirinin de göz önüne alınması gerekmektedir. Sovyet ideolojisinden arınmış bağımsızlık sonrası Kırgız şiiri değerlendirilecekse, bu ideolojinin sorgulanmaya ve eleştirilmeye başlandığı şiir örneklerini de bu döneme dahil etmemiz doğru olacaktır. Dolayısıyla Perestroyka dönemindeki Kırgız şiirini, Bağımsızlık sonrası Kırgız şiirinin hazırlayıcısı olarak, bir bütün olarak incelemek daha objektif bir yaklaşım olacaktır.

Bağımsızlık sonrası Kırgız şiirinde üç kuşak Kırgız şairi ile karşılaşmaktayız. Birinci kuşak Kırgız şairleri, SSCB dönemi Kırgız şairleridir ki bunlar 1991 sonrasında az da olsa eser vermeye devam etmişlerdir (Süyünbay Eraliyev, Baydılda Sarnogoyev, Sooronbay Cusuyev, Ernis Tursunov, Esengul İbrayev). İkinci kuşak şairleri ise, gençlik ve eğitim yıllarını SSCB döneminde tamamlayıp, şiirlerini Perestroyka döneminde

vermeye başlayan ve günümüzde usta şairler olarak tanınanlardır. (Omor Sultanov, Şayloobek Düyşeyev, Anatay Ömürkanov, Alik Akimaliyev, Bayas Tural, Kocogeldi Kultegin, Gülcamila Şakirova). Üçüncü kuşak ise SSCB dönemini hemen hemen hiç görmemiş veya çok az görmüş olan kuşaktır (Altınbek İsmayilov, Eldar Attokurov, Mirlan Samiykoco uulu). Günümüz Kırgız şiirini değerlendirirken, şairlerin şiirlerini tahlil ederken bu kriterlere dikkat etmek gerekmektedir.

Perestroyka adı verilen, Sovyet Rusya'nın çözülmeye başladığı yıllarda, Şayloobek Düyşeyev, Nasirdin Baytemirov, Anatay Ömürkanov gibi şairler kalemlerine sarılarak Kırgız halkını bu sıkıntılı dönemden en az kayıpla çıkarma uğraşı vermişlerdir. Kültürel hayata da yansıyan serbestlikle birlikte, şiirle iç içe yaşayan Kırgız halkını, bu etkili araç ile bilinçlendirmek ve yönlendirmek, onlarca yıldır sosyalist ideolojinin kullandığı silahın kendisine dönmesi anlamına gelmekteydi.

Bağımsızlık sonrası Kırgız şiiri, duraklama dönemine girmiştir. Bağımsızlığın aniden gelmesi, aydınlar ve siyasetçiler dâhil Kırgız insanının buna hazırlıksız yakalanması coşkulu bir heyecandan çok Kırgızlarda tedirginlik havasının hâkim olmasına yol açmıştır. Bağımsızlık sonrası Kırgız şiirinde sosyal meselelerin konu edildiği pesimist yaklaşımlı şiirlerin nicelik bakımın çokluğu bu şekilde açıklanabilir.

Perestroyka yıllardaki değişim sürecinde kalemini elinden bırakmayan isimlerden biri Nasirdin Baytemirov'dur. Edebiyatın hemen hemen her türünde eserler veren Baytemirov, yazmış olduğu şiir, hikâye ve drama eserleri ile döneme ışık tutmaya, halkı içinde bulunduğu bunaltıcı ortamdan çıkarmaya çabalamıştır. Baytemirov'un 1994 yılında yayınlanan "Kılımdar Demi" (Yüzyılların Nefesi) adlı eseri, gerek Sovyet döneminde yasaklı konular içinde yer alan Kurmancan Datka ve Şabdan gibi tarihî kişilikleri destansı bir dil ile edebî sahaya taşımış olması gerekse kitapta yer alan şiirlerin Kırgız toplumunun içinde bulunduğu meselelere parmak basması açısından önemli bir eserdir. Eserin içinde yer alan şiir ve manzumeler doksanlı yıllarda kaleme alınmıştır. Baytemirov ayrıca "On Dastan" adlı kitabında Baytik Batır ve Şabdan Batır gibi Kırgız tarihinin önemli isimlerini şiirlerinde konu etmiştir. Şairin bunun yanı sıra Kırgızların büyük Manasçı'sı Sagımbay'ı konu ettiği gazelleri de mevcuttur.

Perestroyka döneminde toplumsal meseleleri şiirlerine konu eden ve keskin bir üslup, alaycı bir tavır ve sade bir dil ile şiirlerini yazan şairlerden biri Şayloobek

Düŷşeyev'dir. Düŷşeyev Perestroyka ve bağımsızlık sonrası dönemde Kırgız ŷiirinin en önemli ŷairlerinden biridir. Baydılda Sarnogoyev'e göre, onu diğer ŷairlerden farklı kılan özellik köy ve ŷehir hayatının gerçeklerini çok iyi bilmesi ve bunları ŷiirlerine gerçekçi bir ŷekilde yansıtabilmesidir. Süyünbay Eraliyev ŷairin bir baŷka özelliğinin de toplumun düşünce dünyasına yönelik ŷiirler yazması olduğunu belirtmektedir. Ona göre, onun ŷiirlerinin kaynağını Kırgızların günlük meŷgaleleri oluşturmaktadır.²¹⁶ Mesela ŷairin "Arabadagı Ir" (At Arabasındaki ŷiir) adlı kitabındaki ŷiirlerin hemen hemen tamamı Perestroyka dönemiyle birlikte Kırgız insanının sosyal kültürel ve ekonomik olarak bire bir içinde yaşadığı değıŷimleri, sıkıntıları konu edinmiŷtir. Özellikle "Kaydıgerlik" adlı bölümde "Partiya Menen Süylöŷüü", "Kıyanattık", "Kırgızbay İle Kırgızgüldün Bayanı", "Kütüü", "Kel, Süylöŷölüü" gibi ŷiirlerinde bu karışık dönem, özellikle realist bir bakış açısıyla ele alınmış, insanların psikolojileri doğru bir ŷekilde tasvir edilmiŷtir. Kırgız edebiyat alanında daha önce tanınsa bile ŷayloobek Düŷşeyev'i geniş kitlelere tanıtan ŷiiri "Kaydıgerlik" adlı ŷiiridir. 1985 yılında kaleme alınan bu ŷiiri, ŷair, "Kırgızlar'ın bu dönemde içinde bulunduğu vurdumduymaz, umursamaz yaklaşımlarını, ŷuursuz tepkilerini dile getirmek için yazdığını" ifade etmektedir. "Kaydıgerlik ŷiiri daha sonra bestelenmiş ve halk arasında bilinen ve söylenen ŷarkıya dönüşmüŷtür. Bu ŷiirinin arkasından "Ene Tilin Unutkandar", "Kıyanattık", "Esiñe Kel" gibi ŷiirleri bestelenmiş ve bunlar Kırgızların dillerinden düşürmedikleri sevilen ŷarkılar olarak söylenegelmiştir. ŷairin bu ŷiirleri baŷta olmak üzere, diğer ŷiirleriyle de başarıya ulaşması, yalın bir dil kullanarak Kırgız insanın yüreğinde ve boğazında düğümlenen duygu ve düşünceleri dile getirmesi, onların tercümanlığını yapması, bir baŷka anlamıyla onları onlara anlatmasında yatmaktadır.²¹⁷ "Kaydıgerlik" her ne kadar Perestroyka döneminde kaleme alınmış olsa da günümüzde de Kırgız insanı tarafından en çok sevilen ŷiirlerin baŷında gelmektedir. ŷiir serbest ŷiir türündedir. Yazar ve aynı zamanda akademisyen Prof. Dr. B. Usubaliyev "Düŷşeyev'in mısralarından kan fiŷkirmektedir" demektedir.²¹⁸ Usubaliyev'in bu değerlendirmesinin doğruluğu, ŷairin üslubundaki keskinlik ve büyük vatan sevgisi ile kendini hemen hissettirmektedir.

²¹⁶ Süyünabay Eraliyev; "Cüz Caŷka ŷiltegen Birinçi Kadamın Menen ŷake!", **Asaba**, 2000.

²¹⁷ "ŷayloobek Düŷşeyev Menen Mayek" (ŷair ŷayloobek Düŷşeyev ile Söyleŷi), **Asaba**, 2001.

²¹⁸ B. Usubaliyev, "Cok Degende Eŷtegiñ Kalaar...", Biŷkek, Respublika: 2001.

Bağımsızlık sonrası Kırgız edebiyatında işlenen konulardan birinin tarihî olaylar ve tarihî şahsiyetler olduğunu yukarıda belirtmiştik. Tarihî şahsiyetleri şiirlerine konu eden ve destansı bir dille yazan şairlerden en dikkate değer olanı Nasirdin Baytemirov'dur. Baytemirov, "On Dastan" adlı kitabında Baytik Batır ve Şabdan Batır gibi Kırgız tarihinin önemli isimlerini şiirlerinde konu etmiştir. Bunun yanı sıra şairin Ruslarla mücadele eden kadın general Kurmancan Datka'yı, Kırgızların büyük Manasçı'sı Sagımbay'ı konu ettiği gazelleri de mevcuttur.

Bu dönem içinde, Kurmancan Datka'yı şiirine konu edenlerden biri de usta kalemlerden Sooronbay Cusuyev'dir. "Kurmancan Datka" adlı manzum romanında şair sanatsal bir başarı yakalamış, Kurmancan Datka'nın liderlik yönünden başarısını, sabırlı tutumunu, azimli kişiliğini, bir kadın olarak asaletini ve kutsal analık vasfını ustalıklı şiire dökmüştür. Cusuyev sanatsal bakımdan Kırgız edebiyatının çitasını yükseltmiş, dünya edebiyatında manzum roman türünün kalıplaşmasında büyük katkıda bulunmuştur. "Kurmancan Datka" manzumesinde, Kurmancan ananın kutsal kişiliği vasıtasıyla genel olarak Kırgız kadınlarının aydınlık kişiliği yansıtılmıştır.²¹⁹

Kırgız şiirinde bağımsızlık sonrası dönemde en çok işlenen konu zaman temasıdır. Bu tema aslında Kırgız halk şiirinin de temelini oluşturmaktadır. Kırgız halk şairleri, XX. yüzyılın başlarında "Zamana" adı verilen bir akım oluşturmuşlardır. Bu akımın temsilcileri Orus Tuzem ve Cedit okullarında yetişen yeni nesil halk şairleridir. Amaçları daha çok cehaletle mücadele ve sosyal meseleleri işlemektir. Ceditçilik içinde de değerlendirilebilecek bu akımın temsilcileri, sosyalizmin ağırlığını hissettirmeye başlamasıyla bu düşüncenin saflarında kendilerine yer bulmuşlardır. Bağımsızlık sonrasında "Zaman" teması, Kırgız sosyal hayatında yer alan, Kırgız insanının duygu dünyasında derin yaralar açan, üzüntü verici olayların ele alınarak, içinde bulunulan dönem ile geçmiş dönemin mukayesenin de yer aldığı bir şiir türüne dönüşmüştür. Bu gelenek çağdaş Kırgız edebiyatında da devam etmektedir. Birçok şair, günümüzün ağır şartlarını, değişimle birlikte ortaya çıkan ekonomik, sosyal ve kültürel süreci, geçmiş ile mukayese ederek şiirlerinde işlemiştir.

Geçtiğimiz yıllarda, SSCB'den ayrılan, Ukrayna, Gürcistan ve Kırgızistan'da, iktidara karşı ayaklanmalar başlamıştır. Kırgızistan'da 2005 yılında "Turuncu devrim"

²¹⁹ http://zaman.kg/2007_05_25/pages/madaniyat.php

olarak adlandırılan, önce Oş başta olmak üzere diğer şehirlerde başlayan sonra başkent Bişkek'e ulaşan ayaklanma, 24 Mart'ta halkın parlamento binasını zaptetmesi, iktidarın el değiştirmesiyle neticelenmiştir. Bu ayaklanmanın sebebi, eski devlet başkanı Akayev'in ve aile üyelerinin hukuk dışı uygulamaları ve maddî çıkar sağlamaları olarak gösterilmiştir. Akayev ve ailesinin ülke yönetimindeki adaletsizlikleri ayaklanmada halkı harekete geçirmek adına kullanılmıştır. Ancak esas sebep bu ülkelerin üzerinde Rusların etkilerini kaybetmek istemeyişi, ABD'nin ise bu ülkeler üzerinde, dolaylı olarak bölgede etkili olmak isteğiştir. ABD'nin "Yeni Dünya Düzeni" politikaları ve yönde uygulamaları göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Kırgızistan'da ayaklanmalar neticesinde, Akayev ve kabinesi iktidardan indirilmiş, Kurmanbek Bakiyev ve ekibi yönetime geçmiştir. 24 Mart ayaklanmasının arkasında her ne kadar ABD gösteriliyorsa da, Bakiyev yönetimini yönünü Rusya'ya çevirmiştir. ABD'nin Manas Havaalanı çevresinde yeni bir üs oluşturma girişimleri, Kırgız halkı tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Bakiyev ve yönetimi, Amerikan üssünün Kırgızistan'dan çıkmasını talep etmiştir.

Siyasî alanda yaşanan bu gelişmeler, yankısını şiirde de bulmuştur. 2005 yılından sonra da bazı şairler geçmiş hükümetin tarafını tutan şiirler neşretmeye devam etmişlerdir. Mesela şair Alik Akimaliyev, Askar Akeyev'in kızı Bermet Akeyeva'yı, kimsesiz çocuklar için yaptırmış olduğu ev dolayısıyla bir şiirinde övmüştür. Bu övgü şiiri gerek edebî çevrelerden gerekse yönetim kademelerinden tepki görmüştür.

Ayaklanma sonrası, yeni hükümet çoğu vaadini yerine getirememiş, bu durum halkın ve özellikle de aydın kesimin huzursuzluğunu artırmıştır. Ayaklanma döneminde Kırgız Yazarlar Birliği'nin başkanlığını yürüten Anatay Ömürkanov'un şimdiki hükümete yönelik ağır eleştirilerini bildiren birkaç şiiri gazetelerde yayımlamıştır.²²⁰ Şair bu şiirlerinde Bakiyev'e ve ayaklanmanın önde gelen isimlerinden Feliks Kulov'a eleştirilerini sıralamıştır. Kulov'a yazmış olduğu şiirinde;

Ulutuna küybögön,

Milleti için yanmayan,

Urdum sendey "baatırdı".

Şaşarım senin gibi "batıra"

²²⁰ Alas, Bişkek, 2006, S. 39, s. 5 (Anatay Ömürkanov'un devlet başkanı Kurmanbek Bakiyev'e ve İçişleri Bakanı Feliks Kulov'a ithafen yazmış olduğu şiirler)

diyerek ayaklanma sonucu hapisaneden çıkararak yönetimde söz sahibi olan Kulov'un, kahraman olarak anılmasına anlam veremediğini belirtmektedir. Şiirinin devamında, Kulov'a şöyle seslenmektedir:

*Çındıktı aytıp çırkırap, Gerçeği bağırarak söyleyip,
Küybösöñ küygön eliñe, - Yanmazsan yanan halkına;
Küygültük sendey "kirgizdi" Şeytanî senin gibi "kirgizi"²²¹
Bul el kirgizet çıkkın ceriñe. Bu halk sokar çıktığın yere.*

Halkının yanında yer almayan Kulov'u "kirgiz" olmakla suçlamaktadır. Ömürkanov'un, Kulov'u "kirgiz" olarak adlandırması, onu kültürel bakımdan Ruslaşmış Kırgız olarak düşünmesinden olabileceği gibi, Kulov'un annesinin Rus olmasına da bağlanabilir.

Ömürkanov'un Bakıyev'e ithafen yazdığı şiirinde ise, Bakıyev'in yer altı dünyası ile olan teması dile getirilmektedir. Bakıyev'in halkının isteklerini göz ardı ettiğini ifade eder. Şiirinin devamında ise;

*Ulutka küygün, küy elge, Millete yan, yan halkına,
Uçurba kündö kalpıñdı. Söyleme her gün yalanları.
Kaysalabay kalp ele Çarpıtmadan yalandan
Kalkña aytkın bar çındı. Halkına söyle tüm doğruları.*

diyerek Bakıyev'i yalancılıkla itham etmektedir.

Bu durum hükümetin hiç de hoşuna gitmemiş, Ömürkanov'u başkanlıktan düşürebilmek için hükümetçe büyük çaba sarf edilmiştir. Bu çaba sonuç vermemiş, Anatay Ömürkanov Şubat 2007'de tekrar Kırgız Yazarlar Birliği'nin başkanlığına seçilmiştir. Ancak hükümetin yoğun baskılarına dayanamayan Ömürkanov iki ay sonra görevinden istifa etmek zorunda kalmıştır. Yazarlar Birliği üzerinde iktidarın kurmuş olduğu baskı, Kırgızistan'daki demokrasi anlayışının daha tam olarak oturmadığının açık bir göstergesidir.

Perestroyka döneminde düşünce üzerinde kurulan baskılar azalmış olsa da, Kırgız düşünce hayatının önde gelen isimleri bu durumun geçici olabileceğini düşünerek rejim eleştirilerine hemen hemen hiç girmedikleri görülmektedir. Bağımsızlık döneminin önde gelen şairlerinden olan Şayloobek Düyşeyev'in dahi doksan öncesinde yazdığı

²²¹ Kirgiz: Kültür bakımından yozlaşmış Kırgızlara, Rusça telaffuzla verilen addır.

şiiirlerde bu tedirginliği görmemiz mümkündür. Sosyal içerikli şiiirleriyle günümüz Kırgız şiiirinin en önemli temsilcisi olan Düyyşeyev, kullandığı keskin üslupla Kırgız şiiirinde yer etmiş olmasına rağmen bağımsızlıktan iki yıl önce, 1989 yılında “Süylöşköngö Çeyinki Söz” (Konuşmaya Kadarki Kelime) adlı şiiir kitabında yer alan şiiirleriyle, 1991 yılında yayımlamış olduğu “Kaydıgerlik” adlı eserinde bulunan şiiirleri arasında büyük fark gözlemlenmektedir. Düyyşeyev’in Sovyetler Birliğinin dağılması arifesinde yayımlamış olduğu bu eserinde bulunan “Kaydıgerlik”, “Partiya Menen Süylöşüü” “Ene Tilin Unutkandar” vb. şiiirleri Kırgız halkının içinde bulunduğu çıkmazı, kültürel yozlaşmayı ve Sovyet rejiminin hayatın her yönünde görülen aksaklıklarını gözler önüne sermektedir.

Kırgızistan’da bağımsızlığın beklenmedik bir şekilde ve aniden kazanılması, sadece sıradan halkı değil, aydın kesimi şaşkınlığa sürüklemiştir. Özellikle Sovyet döneminde Sosyalist realizm metoduyla kalemini pekiştirmiş Kırgız şairlerinin eserlerinde, kazanılan hürriyetin sevincinden ziyade, siyasî ve ekonomik belirsizlik ile ortaya çıkan pesimist bir yaklaşım ve burukluk gözlemlenmektedir. Süyünbay Eraliyev, Baydılda Sarnogoyev, Esengul İbrayev gibi, Kırgız şiiirinin önde gelen temsilcilerinin, 90’lı yılların başlarında yazmış oldukları şiiirlerinde bu durum açıkça görülmektedir. Bu şairlerin elbette bağımsızlık sonrasında millî romantik yaklaşımla yazdıkları şiiirler de bulunmaktadır; ancak realist bakış açısıyla yazdıkları didaktik şiiirler çoğunluktadır.

Bağımsızlık sonrasında Kırgız edebiyatçıları, sosyalizm döneminde kitaplarının bedava basılması ve telif ücretlerinin ödenmesi gibi yardımlardan mahrum kalmışlardı. Bunun yanı sıra onlar artık, Sovyet dönemindeki gibi komünist ideolojinin kullandığı bir araç olmaktan da kurtulmuşlardır. Bu konuda Salıcan Cigitov da şöyle demektedir: “*Günümüzde devlet, edebiyatçılardan özellikle de şairlerden devlet propagandasının yapılmasını, fikirlerinin savunulmasını istememekte, onlara bu doğrultuda bir baskı yapmamaktadır. Çünkü hükümet günümüz şartlarında görsel ve yazılı gazeteciliğin desteğine daha çok ihtiyaç duymaktadır. Bu sebeptendir ki yazarlar resmî ideolojiye bağ eğmeden, hür düşünceyle yorum yapabilmekte, hayatta yaşananları siyaset dairesi dışında şiiirlerine aksettirebilmektedir. Hangi temayı işlerse işlesin, buna karşı çıkan hiçbir yönetici çıkmamaktadır. Günümüzdeki tek eksiklik ise geniş kitlelere ulaşabilecek tirajda ve uygun fiyata eserleri bastırıp yayınlatabilmektir*”.²²²

²²² Salıcan Cigitov, “*Akınga Uçkay Apologiya*”, **Bişkek Times**, Bişkek, 2003, S. 9, s. 3.

Şairlerin, Sovyet döneminde olmadığı kadar özgür bir şekilde fikirlerini yazma imkanı bulmaları, şairlerin üslubunda keskin bir dönüşüme neden olmuştu. Daha önce Komünist Partiyi ve idarecilerini eleştirel şiirlerin yazılması ne kadar alışılmamış bir durum ise, bağımsızlık sonrasında ise tam tersine, yönetimi ve idarecileri eleştirmeyen hiçbir şair kalmamıştır. Demokrasi ortamında ortaya çıkan bu durumdan bütün şairler faydalanmışlar, hemen hemen her şair, sosyal durumlardaki zayıf ve çarpık durumlara değinen, gerektiğinde cumhurbaşkanından yönetimin her kademesindeki bireye kadar eleştirilerinin sıralandığı şiirler yazılmıştır.

Ernis Tursunov, günümüz Kırgız şiirinde birçok yeni ismin ortaya çıktığını fakat bu şiirlerin gerek edebiyat estetiği gerekse muhteva açısından istenilen düzeyde olmadığını söylemektedir. Tursunov, bağımsızlık sonrasında, Kırgız edebiyatının dolayısıyla Kırgız şiirinin, Sovyet döneminde olduğu gibi fikri kaynak ve yöntemlerden mahrum kalmasıyla bir boşluk içine düştüğünü söylemektedir. Tursunov bağımsızlık sonrası şiirlerde fikir bütünlüğü olmadığını, bunun sebebinin ise şiir bilgisinin zayıflığından ve klâsikleri az okumaktan kaynaklandığını belirtmektedir. Özellikle Çehov, Dostoyevski, Gogol gibi büyük Rus yazarların eserleri okunup özümsemeden, yeterli eserler verilemeyeceğini belirtmektedir. Sooronbay Cusuyev de, Tursunov'un görüşüne destek vererek, şiirin sadece şekil olarak yaşadığını, kafiye dışında, şiir estetiğinin ve fikri olgunluğun günümüz şiirlerinde görülemeyeceğini eleştirisini getirmektedir. Cusuyev, günümüz Kırgız şiirinde tek olumlu yönün, komünist ideolojinin baskı ve "sansür" uygulamalarından kurtulması ve artık tematik özgürlüğün hüküm sürdüğü eserlerin verilmeye başlanması olduğunu ifade etmektedir²²³.

Anatay Ömürkanov bağımsızlık sonrası Kırgız şiiri hakkında görüşlerini belirtirken "*Son 10-15 yıl içinde sanatsal bakımdan şiir denilebilecek bir kitap dahi okumadım. Şiir yazarlar çok, şiir kitabı çıkaranlar çok; fakat bu eserlerin sahipleri iş adamı, muhasebeci vb. diğer mesleklerden insanlar. Bunların şiir sanatıyla yakından uzaktan alâkası yok. Şiir yazarların birçoğu ise, emekli olup bir köşede oturanlar; bunu bir hobi olarak görüyorlar. Gerçeği söylemem gerekirse, bugüne kadar yayınlanan şiir kitapları içinde beni heyecanlandıran, ilgimi çeken bir eser bile göremedim.*" demektedir. Bir dönem Kırgız Millî Yazarlar Birliği yardımcılığında bulunan Markabay

²²³ Elkeyeva, "Kırgız Adabiyatı: Ösöbü, Ölobü?" **Zaman Kırgızstan**. 16 Sentyabr 2005, s. 9.

Aamatov ise Kırgız şiirinin zor bir dönemden geçtiğini; ama tüm bu zorluklara rağmen, Kırgız şiirinin geleceğini oluşturacak yeteneklerin de olduğunu söyleyerek daha umutlu olduğunu göstermektedir.²²⁴

Aamatov'un bu görüşünü destekler nitelikte, günümüz Kırgız şiirinde hem şekil hem de üslup bakımından sivrilen, sanatsal açıdan kaliteli şiirler veren şairler yetişmiştir. Altınbek İsmayilov, Eldar Ottokurov, Mirlan Samiykocoyev, Manas Alımbayev ve Erlan Cumagaziyev gibi şairler, bağımsızlık sonrası edebiyat sahasında yeni yüzyıla birlikte kendilerini göstermeye başlayan, son kuşak Kırgız şairleridir. Sosyalist ideoloji ile yetişmeyen bu şairlerin şiirlerinde, hürriyet ve bağımsızlık daha coşkulu ve samimi bir üslupla işlenmiştir. Altınbek İsmayilov'un "Taş Küzğü" (Taştan Ayna), Manas Alımbayev'in "Çaňgettin Çabandesi" adlı ilk şiir kitabında Kırgız sosyal hayatının kanayan yaralarına parmak basılmıştır. Kırgız toplumunda yaşanan alkolizm, ahlâkî çöküntü, yoksulluk ve kültürel yozlaşmaya şiirlerde vurgu yapılmaktadır. Eserlerde millî yaklaşımlar da oldukça fazladır. Bağımsızlığın coşkusu genç şairlerin şiirlerinde hissedilebilmektedir. Kısacası bu dönemde Kırgız şiiri konu ve tema bakımından özgürdür. Ancak bu özgürlüğü kullanabilecek gücü kendinde bulamamaktadır.

II.3. Bağımsızlık Sonrası Modern Kırgız Şiirinin Önemli Temsilcileri: Hayatları ve Sanat Anlayışları

II.3.1. Abdırasul Toktomuşev

Abdırasul Toktomuşev, 1912 yılında Kemin ilçesine bağlı Törtkül köyünde dünyaya gelmiştir. Yetim ve öksüz büyüyen şair, 1922 yılından itibaren Tokmok şehrindeki yurttaki yetiştirilmiştir. Orta öğrenimini Bişkek şehrinde devam ettirmiştir. 1928-1931 yılları arasında Taşkent şehrindeki Orta Asya Politeknik Yüksekokulu Ziraat (su idaresi) Bölümünde okumuştur. "Kızıl Kırgızstan", "Leninçil Caş", "Ala-Too",

²²⁴ "Düynö Globaldaşıp Baratat, Ulut Adabiyatı Kanteer Eken?"
<http://www.azattyk.org/Content/Article/1215739.html>

“Çalkan” gibi gazete ve dergilerde çalışmıştır.²²⁵ 1952 yılında Bişkek’teki Pedagojik Enstitüsünün açık öğretim bölümünü bitirmiştir.

Abdırasul Toktomuşev edebiyat sahasına adımını 1930’lu yıllarda atar. “Balbandar” (Pehlivanlar) adlı şiir kitabı 1936 yılında yayınlanır. 1937 yılında yayınlanan “Kakşaaldan Kat” (Kakşaaldan Mektup) manzumesi onun edebî çevrelerce tanınmasını sağlar. “Altın Too” (Altın Dağ) adlı manzum romanı yazar (1965, 1968). Toktomuşev, çocuk edebiyatı için de önemli bir şairdir. Şairin çocuklar için yazdığı birçok eseri bulunmaktadır. Eserleri Sovyet Rusya hâkimiyetindeki birçok halkın diline çevrilmiş, yayınlanmıştır. 1972 yılında Kırgız Halk Şairi unvanı alan şair, birçok ödüle layık görülmüştür. 1938 yılından itibaren SSCB Yazarlar Birliğinin üyeliğinde bulunan şair, 1995 yılında vefat etmiştir.²²⁶

Toktomuşev şiirlerini, geleneksel şiir kalıpları ile yazmış, genellikle 8’li ve 11’li hece ölçüsü kalıplarını kullanmıştır. Toktomuşev, Sovyet döneminde her şair ve yazar gibi rejimin çizdiği sınırlar çerçevesinde eser vermiştir. Tematik bakımdan diğer şairlerden farklılaştığı söylenemez. Lirik şiirleri çoğunluktadır. Bunun yanı sıra Kırgızistan tabiatının güzelliklerini övdüğü şiirleri oldukça fazladır.

II.3.2. Süyünbay Eraliyev

Kırgız şairi, *Toktogul Devlet Ödülünün*, *Fadeyev tüm ittifak ödülünün* ve *Cambıl Uluslararası edebiyat ödülünün* sahibi Süyünbay Eraliyev 1921 yılında Talas bölgesinin Talas regiyonunda Üç Emçek köyünde dünyaya gelir. Şair çocukluğundan itibaren Kırgız halk şiirlerini, masallarını, hikâye ve efsanelerini, dedesi Orozbay’ın komuzundan ve sesinden dinlemiş, edebî ortamda yetişmiştir. Büyüdüğü bu ortam onun vatanını, halkını sevmesine, millî kültürünü, geleneklerini ve dilini korumaya yöneltmiştir. Zengin sözlü kültür ortamı onun edebî hayata açılan penceresi olmuştur.²²⁷

İlköğrenimini ve lise eğitimini Kök Arık’ta tamamlamıştır. 1941-44 yılları arası II. Dünya savaşına katılarak üç defa ağır yaralanmıştır. Savaştan dönünce şair Talas

²²⁵ Komisyon, *Kırgız Poeziyasının Antologiyası*, Bişkek: Kırgızistan Soros Fondu: 2000, C. II, s. 480.

²²⁶ *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kırgız Edebiyatı I*, (Haz: Süleyman Kayıpov), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Türk Dünyası Edebiyatı Dizisi, 2005, C. 31, s. 452.

²²⁷ Lira Turdumambetova, *Süyünbay Eraliyev’in “Cıldızdarga Sayakat” (Yıldızlara Seyahat) Adlı Uzun Şiiri Ve Zamanında Onun Üzerinde Yapılan Tartışmalar*, (Manas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Danışman: Prof. Dr. Salican Cigitov), Bişkek, 2005, s. 24.

bölgesindeki “*Lenindik Tuu*” gazetesinde genel sekreter olarak çalışmaya başlamıştır. Şair Moskova’da Komünist partinin okulunda eğitim alır ve mezun olur. 1954-59 yılları arası “*Kırgızstan Piyoneri*” gazetesinde editör olarak çalışmıştır. Sonraki yıllarda *Kırgızistan Yazarlar Birliği’nin* sekreterliğini yürütmüş ve edebiyat danışmanı olarak uzun yıllar görev yapmıştır.²²⁸

Şairin sanatındaki en önemli hadise savaş zamanındaki hayatların çilekeş manzaralarıdır. Bu zor yıllar, onu, insan olarak da sanatçı olarak da etkilemiş ve geliştirmiştir. 1959 yılında basılan “Ak Möör” adlı manzumesi şairin tanınmasına yol açmıştır. Süyünbay Eraliyev, Kırgız şiirinde serbest şiir tarzını ilk kullananlardandır ve 1966 yılında basılan “Cıldızdarga Sayakat” adlı manzumesi bunun en güzel örneğidir.²²⁹

S. Eraliyev, 1974 yılından beri Halk Şairi unvanına sahiptir. 1958 yılından başlayarak Süyünbay Eraliyev’in birçok şiiri Rusçaya tercüme edilerek “Cazgı Gül” (Bahar Gülü) adı ile yayımlanmıştır. Aynı yıl “Ak Möör” manzumesi “Mahabat Cönündöğü Bayan” adı ile Rusça yayımlanmıştır. Daha sonra “Uyañ Cıldızdar”, “Kök Suluu” manzumeleri de Rusçaya çevrilmiştir. Süyünbay Eraliyev iyi bir çevirmendir. Puşkin ve Lermantov’un bazı şiirlerini Kırgızcaya çevirmiştir. Halk kültürüne ve edebiyata hizmetlerinden dolayı iki defa “Üstün Emek Başarı” madalyası, “Ardak Gramota” sı ile ödüllendirilmiştir.²³⁰

Şairin: “Birinçi Cañırık” (1949), “Tuugan Cer” (1950) “Ak Möör” (1959), “Tünkü Sır” (1960), “Uyañ Cıldızdar” (1962), “Kündör: Satardın Kündölüğü” (1964), “Cayında: Satardın Kündölüğü” (1966), “Cıldızdarga Sayakat” (1966), “Ömürlörgö Sayakat” (1967) “Col” (1969), “San Toolor” (1971), “Karkıralar” (1972), “Kırgız Canı” (1974), “Ayıl Irları” (1972), “Saginganda” (1977), “Tandamalar” (1978), “Bizdin Sular” (1980), “Tandalgan Çıgarmalar” (1981), “Tandalgan Çıgarmalar” (1983), “Bizdin Cerdin Körkü Ay” (1983), “Kıştak Keçteri” (1985), “Kızgılt Bağımdat” (1987) adlı Kırgızca yayınlanmış eserleri mevcuttur.²³¹

²²⁸ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kırgız Edebiyatı I, s. 524.

²²⁹ Lira Turdumambetova, Süyünbay Eraliyev’in “Cıldızdarga Sayakat” (Yıldızlara Seyahat) Adlı Uzun Şiiri Ve Zamanında Onun Üzerinde Yapılan Tartışmalar, s. 25.

²³⁰ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kırgız Edebiyatı I, s. 524.

²³¹ a.g.e.

Süyünbay Eraliyev ilk gençlik yıllarına ait şiirlerini Alıkul Osmonov'un tesiri altında yazmıştır, bu bakımdan birçok şiirinde Alıkul Osmonov'un sanatının etkisi görülmektedir. S. Eraliyev'in eserlerinin birçoğu Rusça, İngilizce, Çekçe gibi dillere çevrilmiştir.

II.3.3. Tümönbay Bayzakov

Bayzakov, 1923 yılında Oş şehrinin, Suzak ilçesinin Bököy adlı köyünde dünyaya gelmiştir. İlköğrenimini Taştak köyünde, 1940 yılında bitirmiş ve Celalabad'daki öğretmen okuluna girmiştir. 1941 yılında ise Grozni şehrindeki askerî okula gönderilmiştir. 1948-1950 yılları arasında Kırgız Devlet Pedagoji Enstitüsünde öğrenim görmüştür. 1954 yılında Kırgız Devlet Üniversitesinden mezun olmuştur. II. Dünya savaşına katılan şair savaşta ağır yaralanarak 1943 yılında vatanına dönmüştür. 1944-1948 yılları arasında Suzak kasabasının okullarında öğretmenlik ve müdürlük yapmıştır. 1950-1952 yılları arası Suzak kasabasının yerel gazetesinde redaktör olarak çalışmıştır. 1954 yılında Kırgız Komünist Parti okulunda öğretmen olarak görev almıştır. 1950'li yıllarda Kırgız Yazarlar Birliği'nde görev yapan şair, 1960 yılında Moskova'daki SSSR Yazarlar Birliği'nin yönetiminde, Kırgız Edebiyatı bölümünde edebî danışman olarak çalışmıştır. İlk şiir kitabı 1958 yılında "Perizat" adıyla yayımlanmıştır. Birçok ödüle ve madalyaya lâyık görülen Bayzakov, 1992 yılında vefat etmiştir.²³²

II.3.4. Sooronbay Cusuyev

Şair Sooronbay Cusuyev, 1925 yılında Oş şehrinin Karakulca ilçesine bağlı Kızıl Car köyünde dünyaya gelmiştir. İlköğrenimini köyünde tamamlamış, 1949 yılında Oş'taki pedagoji enstitüsünü bitirmiştir. 1956 yılında Moskova'daki M. Gorki edebiyat enstitüsünden mezun olmuştur. S. Cusuyev "Çalkan" dergisinin sorumlu sekreterliğini, daha sonra "Ala Too" dergisinin redaktörlüğünü yürütmüştür. Şair, 1943-1945 yıllarında II. Dünya savaşına katılmıştır. İlk şiirlerini savaş yıllarında yazmaya başlayan şairin ilk kitabı 1950 yılında "Emgek Küüsü" adıyla yayımlanmıştır. 1981 yılından beri

²³² Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kırgız Edebiyatı I, s. 552.

Halk Şairi namını taşımaktadır. Şaire bağımsızlık sonrasında “Ak Şumkar” Devlet ödülü verilmiştir.²³³

Cusuyev’in “Emgek Küüsü” (Emek Ezgisi, 1950), “Çındık Menen Ir” (Gerçek ile Şiir, 1952), “Ömür Cazi” (Ömrün Baharı, 1955), “Süyüü Menen İşeniç” (Sevgi ve Güven, 1960), “Çoñ Atam cana Men” (Dedem ve Ben, 1961), “Akın Cürögü” (Şair Yüreği, 1965), “Köñül Küülörü” (Gönül Ezgileri, 1966), “Türmök Buluttar” (Katmerli Bulutlar, 1969), “Daban” (1971), “Altın Çınar” (1973), “Tandalmalar” (Seçmeler, 1975), “Suktanuu” (İmreniş, 1977), “Biyik Asman” (Yüce Gökyüzü, 1979), “Too Cañırtkan Çagılğan” (Dağda Yankılanan Yıldırım, 1985), “Tandalmalar” (Seçmeler, 1984) adlı şiir kitapları yayınlanmıştır.²³⁴

Kırgızistan’ın lirik şairlerinden biri olan Cusuyev, yazdığı soneleri ile dikkati çekmektedir. Bağımsızlık sonrası Kırgız şiirinde sanatını farklı bakış açılarıyla geliştiren şair, tematik bakımdan da sanatını farklı yönde kullanmaya başlamıştır. Millî meseleleri şiirlerine konu etmeye başlayan şair, vatan ve hürriyet, Kırgız ordusuna, sosyal hayattaki problemler işlemeye başlamıştır. Cusuyev’in manzum roman olarak kaleme aldığı “Kurmancan” adlı eseri, millî tarih ve millî kimliğin önemini vurgulayan önemli bir eserdir. Sosyalist dönemde yetişmesine rağmen, bağımsızlık sonrası verdiği eserlerin birçoğunda millî romantik yönelimler göstermektedir.

II.3.5. Ergeşbay Uzakbayev

Ergeşbay Uzakbayev, 1926 yılında Isık Göl ilinin Toñ ilçesindeki Kün Çığış köyüne bağlı Kaynar köyünde varlıklı bir ailede dünyaya gelmiştir. 1942 yılında Toñ ilçesindeki liseden mezun oldu. 1948 yılında Kırgızistan Devlet Öğretmen Enstitüsünde Dil ve Edebiyat Fakültesinde eğitimini tamamlamıştır. Uzakbayev, 1949 yılından itibaren Yazarlar Birliği üyesidir.²³⁵

Bir süre öğretmenlik yapan şair, “Isık Köl Pravdası”, “Kommunistik Emgek”, “Karkol” gibi gazetelerde çalışmıştır. Şairin, Irlar Cıynagı (Şiir, 1949), Tañ (Tan, 1951),

²³³ Komisyon, *Kırgız Poeziyasının Antologiyası*, s. 483.

²³⁴ *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kırgız Edebiyatı I*, s.561.

²³⁵ Komisyon, *Kırgız Poeziyasının Antologiyası*, s. 483.

“Bir Kişidey” (Tek İnsan Gibi, 1955), “Mezgil Saptarı” (Zaman Satırları, 1965) isimli şiir kitapları yayınlanmıştır.²³⁶

II.3.6. Calil Sadıkov

Calil Sadıkov, şair ve oyun yazarıdır. 1932 yılında Kenin kasabasının Kiçi-Kemin adlı bölgesinde doğmuştur. İlk öğrenimini köyünde tamamlayan şair, 1958 yılında Kırgız Devlet Üniversitesinin Filoloji Fakültesini bitirmiştir. 1948-1952 yılları aralığında, kolhoz ve maden işlerinde, 1959 yılında “Kırgızstan Pioneri” gazetesinde bölüm müdürü olarak çalışmıştır. Kırgız Yazarlar Birliğinde, 1959-1963 yılları arasında Narın şehri, 1984-1985 yılları arasında ise Isık Göl bölgesi olmak üzere edebî danışman olarak görev yapmıştır. Sadıkov ayrıca 1964 yılında “Ala Too” dergisinde bölüm şefi, sorumlu yayıncı, 1967 yılında “Caş Leninçil” dergisinde baş redaktör, 1980-1983, 1986-1988 yıllarında Kültür Bakanlığında redaktör, 1988 yılında “Kırgızstan Madaniyatı” gazetesinde baş redaktör olarak görev almıştır. Şairin ilk şiir kitabı 1958 yılında “Ubada” adıyla yayınlanmıştır. Calil Sadıkov günümüzde herkes tarafından bilinmektedir. Şairin yirmiden fazla şiir kitabı bulunmaktadır. Bunun dışında Calil Sadıkov’un bir dizi piyesi, dramaları yayınlanmış, bunların çoğu sahnelenmiştir. Onun önde gelen “Manastın Uulu Semetey”, “Seytek”, “Töştük Baatır”, “Cukeyev-Pudovkin” adlı drama eserleri, piyesleri vardır. 1986 yılında C. Sadıkov “Manastın Uulu Semetey” adlı draması ile Kırgız Cumhuriyetinin Toktogul Satılğanov adına verilen nişanıyla onurlandırılmıştır. Şair, Kırgız sanatının gelişmesinde emek veren işçisi (1986), madalya ve Ardak gramotaları ile ödüllendirilmiştir. Kırgız Cumhuriyeti Yüce Meclisinde milletvekilidir.²³⁷

Calil Sadıkov’un, “Ubada” (Vade, 1958), “Caykı Tanda” (Bahar Tanı, 1961), “Keçeekekinin Küböü”, (Dünün Şüphesi, 1962), “Böcöktördün Ömürü” (Böceklerin Ömrü, 1964), “Kılımdın Baraktarı” (Yüzyılın Sayfaları, 1964), “Akın Çaban” (Şair Çoban, 1965), “Böböktörgö Üyrötkün” (Bebeklere Öğiretin, 1966), “Sarı Özön” (1966), “Menin İrim Mekenim” (Benim Şiirim Vatanım, 1968), “Sırdaşuu” (Dertleşme, 1969),

²³⁶ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kırgız Edebiyatı I, s.565.

²³⁷ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kırgız Edebiyatı II, (Haz: Süleyman Kayıpo), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Türk Dünyası Edebiyatı Dizisi, 2005, C. 32, s. 83.

“Unutulguz Obondor” (Unutulan Ezgiler, 1971), “Coogazın” (1973), “Top Cıldızdar” (Grup Yıldızlar, 1973), “Pyesalar” (Piyesler, 1976), “Tuugan Cer” (Doğduğum Topraklar, 1979), “Möltür Bulak” (Duru Kaynak, 1981), “Manastın Uulu Semetey” (Manas’ın Oğlu Semetey, 1982), “Akkan Suu” (Akarsu, 1984), “Cer Keremeti” (Toprağın Keremeti, 1986) adlı eserleri bulunmaktadır.²³⁸

Sadıkov Kırgız millî marşını yazan isimdir. Şaban Kuluyev ile birlikte sözlerini yazıkları Kırgız millî marşında yanlış kelime kullanımıyla, edebî sahada büyük eleştiriye maruz kalmıştır:

*Bayırtadan бүткөн мүнөз еlime,
Dostoruna dayar dilin berüügö.
Bul intmak el birdigin şiretip,
Beykuttuktu beret kırgız cerine.*

*Ezelden vardır halkımın benliğinde,
Dostlarına amadedir gönül vermeye.
Bu akit, halk birliğini pekiştirip,
Bahtiyarlık verir Kırgız yerine.*

Yukarıda verdiğimiz dördlüğü son mısrasında geçen “beykut” kelimesi şair tarafından yanlış kullanılmıştır. Hatta “mutsuzluk” anlamına gelebilecek bu kelime, şairin kullanımıyla tam tersi manada bahtiyarlık olarak verilmiştir.

II.3.7. Baydılda Sarnogoyev

Sarnogoyev 1932 yılında Talas şehrinin Budyonovka köyünde dünyaya gelmiştir. Esenaman, Cenicok, Kalık, Osmonkul, Alımkul gibi büyük Kırgız âşıklarının şiirleriyle büyümüştür. Eğitimi için Talas’tan Bişkek’e gelen şair burada yatılı okulda kalarak 1951 yılında liseyi bitirmiştir. Edebî yönünün gelişmesinde Bişkek şehrine gelişi ve okuması önemli tesirde bulunmuştur. Daha lise yıllarından itibaren edebî çevreler tarafından tanınmaya başlamıştır. 1956 yılında Edebiyat Enstitüsünden mezun olmuştur. 1959 yılında “Ala Too” dergisinde çalışmaya başlayan şair aynı yıl Kırgız Yazarlar Birliği’nde de görev almıştır.²³⁹

Şairin asıl ismi Ubaydılda Aytmanbetov’dur. Şairin dedesi Aytmanbet Sarı Nogay komşuları tarafından, sarışın olduğu için Sarnogoy (Sarı Nogay) olarak çağrılmış. Şair de bu sebepten Aytmanbetov soyadını değil Sarnogoyev soyadını kullanmaya

²³⁸ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kırgız Edebiyatı II, s. 83.

²³⁹ Kırgız Edebiyatı (11. Sınıflar İçin Hazırlanmış Ders Kitabı), “Baydılda Sarnogoyevdin Çıgarmaçılığı”, Bişkek: Pedagogika, 2000, s. 195.

başlamıştır²⁴⁰. Üç oğul iki kız olmak üzere 5 çocuk sahibi olan şair 2004 yılında dünyadan göçmüştür. Hayatı boyunca birçok eser veren şair, birçok ödülün de sahibidir.

Şairin “Şumkar (1952)”, “Dostoruma (1955)”, “Bala Mergen (1956)”, “Bayas (1956)”, “Coken (1958)”, “Ak Kalpak (1961)”, “Toolor Cana Tooluktar (1966)”, “Üzülbögön Ümüttör (1968)”, “Süylöşüü (1970)”, “Menin Batpas Künüm (1972)”, “Tañdalğan Çıgarmalar (1973, 1974)”, “Aşuudan Bergen Atçyotum (1982, 1984, 1989)”, “Baydılda (1997)” adlı eserleri bulunmaktadır.²⁴¹

Anatay Ömürkanov, şairin sanatını şu şekilde değerlendirmektedir: “*Gerçekte Baydılda şiirlerini hükümetten af dilemek için yazmamıştır. O halkım halk gibi yaşasın, hırsız olamayıp millet olup maya tutsun, hakir düşmesin diye yazmıştır. Milletinin kendine özgüveni kaybolmasın diye yazmıştır. Vatanın tüm dünyada tanınması ümidiyle yazmıştır. İyi niyetini görmezlikten, bilmezlikten gelen kişilere karşı uzaktır ve sözleriyle ateş saçar.*”²⁴²

Şair edebî çevrede hazırcevaplığı ve mizahî üslubuyla tanınmaktadır. Ortama uygun olarak doğaçlama söylediği şiirleriyle nam salmıştır. Hatta Bişkek’e yerleşmek için gelip verdiği birçok dilekçeye rağmen uzun yıllar boyunca ev sahibi olamayan şairin, yöneticilere dilekçe yerine şiirle müracaat etmesi ve;

Üy, üy - dep cürüp agayın,

Ev, ev diye dolandım bilhassa,

Ötkördüm kündün dalayın.

Geçti nice zor günlerim.

Bolboso... şaardan konuş ber

Hiç olmazsa... şehirden yer göster

Boz üydü tigip alayın.

Bozüyümü oraya dikeyim.

diyerek bu şekilde ev sahibi olması onun parlak zekâsının bir ürünüdür.

II.3.8. Barktabas Abakirov

1933 yılında Narın iline bağlı Koçkor ilçesinin, Lenin kolhozunda dünyaya gelmiştir. Orta öğrenimini bitirdikten sonra, Bişkek şehrindeki günümüzdeki ismi Ziraat Akademisi olan, Köy İktisadı Enstitüsü Zooloji Fakültesine girmiş, 1955 yılında mezun

²⁴⁰ Naazira Saaliyeva, “Irlarda Caşayt Baydılda”, <http://www.defacto.kg/news/analitics/386/>, 15 Ocak 2008

²⁴¹ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kırgız Edebiyatı II, s. 80.

²⁴² Anatay Ömürkanov, “Salam Saga Sarnogoydun Korgonu”, *Alas*, Bişkeki 2005, S. 7, s. 5

olmuştur. Kırgızistan'ın çeşitli kolhoz ve sovhozlarında veteriner olarak görev yapmıştır. B. Abakirov, 1960 yılından itibaren gazetelerde çalışmaya başlamıştır. 1960-1963 yılları arasında Sovetik Kırgızistan gazetesinde yazar olarak çalışan Abakirov'un 1961'de çocuklar için "Çaarçık" (Geyik Yavrusu) adlı ilk şiir kitabı yayınlanır. "Too Tanı" (Dağ Tanı), "Biyik Cerde" (Yüksek Yerde), "Narın Agat" (Narın Akar) adlı şiir kitaplarının sahibidir.²⁴³

II.3.9. Kaçınbay Artıkbayev

Şair Kaçınbay Artıkbayev, aynı zamanda akademisyen ve edebiyat tarihçisidir. Profesör Artıkbayev, Kırgızistan Devlet Üniversitesi Kırgız Dili ve Edebiyatı Bölümü Başkanlığını yürütmektedir. Artıkbayev, 1934 yılında Moskova ilçesine bağlı Keper Arık köyünde dünyaya gelmiştir. İlköğrenimini köyünde tamamladıktan sonra Kırgızistan Devlet Üniversitesi, Filoloji Fakültesine girmiş ve 1956 yılında mezun olmuştur. Meslek hayatına "Leninçi Caş", "Ala Too" gazetelerinde bölüm müdürü olarak başlamıştır. İlerleyen yıllarda "Kırgızstan" yayınevinin Görsel Edebiyat bölümünü yönetmiştir. 1967 yılında Kırgız Üniversitesine öğretim görevlisi olarak göreve başlamıştır.²⁴⁴

Artıkbayev çok yönlü biridir. Edebiyat tarihî ve edebî eleştiri üzerine birçok eser vermiştir. Onun "Keşif" (1962), "Arayışlar ve buluntular" (1966), "Her türlü izler" (1968), "Tenkit seferi" (1970), "Eserler ve düşünceler" (1974), "Zaman hatıraları" (1979), "Seçmeler" (1984), "Hakikat dersi" (1991) gibi araştırma kitapları ve çeşitli makaleleri yayınlanmıştır. Artıkbayev üniversite yüksek okullarda okutulan "Kırgız Sovyet Edebiyatının Tarihi" adlı ders kitabının sahibidir. Şairin "Papatya" (1964), "Dağlar ile Sohbet" (1968), "Aydınlık Ömür" (1975), "Yollar ve Kaderler" (1981), "Tazim" (1987) ve "Zamana" (1994) adlı şiir kitapları vardır.²⁴⁵

Artıkbayev bağımsızlık sonrası Kırgız şiirinde fazla eser vermemiş olsa bile, yazdığı şiirlerde, geçiş döneminde Kırgız insanının durumunu yansıtmıştır. Şiir sanatı açısından kalemi çok güçlü olmayan şair, değişik konularda şiirler yazmıştır.

²⁴³ Komisyon, *Kırgız Poeziyasının Antologiyası*, s. 485-486.

²⁴⁴ a.g.e., s. 487.

²⁴⁵ *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kırgız Edebiyatı II*, s. 114.

II.3.10. Esengul İbrayev

Esengul İbrayev satirik bir şairdir. 1934 yılında Tyan Şan ilçesi, Çet Nura köyünde, kolhozcu ailesinde dünyaya gelmiştir. 1952 yılında girdiği Narın şehrindeki Pedagoji Yüksekokulunu başarıyla bitirmiştir. İbrayev ayrıca 1956-1961 yılları arasında Kırgız Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesi Gazetecilik Bölümünde eğitim almıştır. Mezun olduktan sonra “Çalkan” adlı siyaset ve mizah dergisinde uzman ve şube başkanı olarak çalışmıştır. Şair ilk eserlerini 1954 yılından itibaren vermeye başlamıştır. Bu tarihten sonra çeşitli süreli yayınlarda şiirleri, fabl ve satirik şiirleri sürekli olarak yayınlanmıştır. Şair 2005 yılında vefat etmiştir.²⁴⁶

Şairin eserleri şu şekildedir; “Böbögüm” (Bebeğim,1964), “Kiçenekey Manasçı” (Küçük Manasçı, 1966), “Tay Külük” (Küheylan Tay, 1967), “Tañ Şookumu” (Sabahın İlk Işığı, 1968), “Lenin Cüröktö” (Lenin Kalplerde, 1970), “İçin Küysö” (Kıskanıyorsan, 1970), “Karabay” (Karabay, 1971), “Biz - Atalar Murası” (Biz, Babalar Mirasımız, 1974), “Şarkıratma” (Şelale, 1976).²⁴⁷

Esengul İbrayev çocuk edebiyatında da çok önemli eserler vermiştir. Çocukların hayal dünyasını hâkim olan şair, onları güzel ahlaklı olmaya çağırır. Şairin 1992 yılında yayınlamış olduğu “Önör İzdegen Ömör” adlı eseri bu amaçla çocuklar için yayımlanmış bir eserdir.

Şair şiirlerini bağımsızlık sonrası da “Daban” (Divan, 1993) adlı eserinde toplamıştır. Şiirlerini incelediğimizde çeşitli nazım birimlerinde eser verdiğini gördüğümüz şairin, şiirlerinin büyük bir bölümünü serbest şiir türünde yazmıştır. Perestroyka ile birlikte sosyalist düzeni sorgulayan şiirler yazdığı görülmektedir.

II.3.11. Ernis Tursunov

Şair, dramaturg, çevirmen Ernis Tursunov 1935 Bişkek’te memur ailesinin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. İlköğrenimini 1952 yılında Bişkek’te tamamlamıştır. Kırgızistan Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesinden 1958 yılında mezun olmuştur.

²⁴⁶ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kırgız Edebiyatı II, s.112.

²⁴⁷ a.g.e.

Şair ayrıca Moskova'daki Lomonosov üniversitesinde edebiyat eğitimi almıştır. İş hayatına 1958 yılında Kırgızistan Kültür Bakanlığın da memuriyetle başlamıştır. 1960 yılında Kırgız Film, film stüdyosunda redaksiyon bölümü başkanı olarak çalışmıştır. Sonrasında ise çeşitli yayın organlarında görev almıştır. 1980'li yıllarda arasında Kırgız Dram Tiyatrosunda görev yapmıştır. Kırgız Yazarlar Birliği üyesidir.²⁴⁸

Şairin ilk şiir kitabı 1948 yılında “Gül” adıyla yayınlanmıştır. Tursunov birçok tiyatro eserinin sahibidir. Ernis Tursunov dünya ve Rus klasiklerini Kırgız Türkçesine kazandırarak, bu alanda söz sahibi olmuş bir çevirmendir. Tursunov'un “Gül” (1956), “Dostluk Sırrı” (1957); “Aygümeşün Söyledikleri” (1959), “Bülbül” (1965), “Yiğitler” (1970), “Yükseklik” (1973), “Badahşan” (1981), “Sonsuz Sevgi” (1983), “Bahar Yağmuru” (1982) adlı eserleri mevcuttur.²⁴⁹

II.3.12. Omor Sultanov

Sultanov, Kırgızistan'ın Issık Köl şehrine bağlı Ceti Ögüz kasabasının Tosor köyünde 1935 yılında dünyaya gelmiştir. Babası 1943 yılında II. Dünya savaşında, annesini ise 1945 yılında kaybetmiştir. Sultanov 1953 yılında ortaöğretimini tamamladıktan sonra Kırgız Devlet Üniversitesi, Filoloji Fakültesinde lisans öğrenimi görmüş, 1959 yılında mezun olmuştur. İlk şiirlerini üniversitede yıllarında yazan şair, bu şiirlerini çeşitli dergi ve gazetelerde yayınlanmıştır. Şairin “Too Kündörü” adlı ilk şiir kitabı 1961 yılında yayınlanmıştır.²⁵⁰

Sosyal hayatta aktif biri olan Sultanov, Kırgız Millî Yazarlar Birliği'nin çeşitli kademelerinde görev aldıktan sonra ve 2007 yılında Kırgız Millî Yazarlar Birliğinin başkanlığına seçilmiştir. Günümüzde yirmiye yakın kitabı bulunan Sultanov'un, nesir türünde de eser vermiştir. Sultanov'un “Ak Col, Kök Asman”, “Uluu Dayra” vb. hikâye kitapları bulunmaktadır. Ayrıca “Tökmö”, “Akkuular Kongon Aydıñ Köl” adlı sinema filmlerinin senaryolarını yazmıştır. Sultanov ayrıca usta bir çevirmendir. Şair, Pablo Neruda, Nazım Hikmet, Puşkin, Lermantov, Mayakovski, Bertold Breht, Gabriela

²⁴⁸ Komisyon, *Kırgız Poeziyasının Antologiyası*, s. 488.

²⁴⁹ *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kırgız Edebiyatı II*, s.141.

²⁵⁰ a.g.e., s. 159.

Mistral, Mecalaytski, Gamzatov, Yevtuşenkov vb. birçok büyük şairin eserlerini Kırgız Türkçesine çevirmiştir.²⁵¹

Sultanov'un "Too Kündör" (Dağ Günleri, 1961), "Cıldızduu Tündör" (Yıldızlı Geceler, 1965), "Ak Col, Kök Asman" (Ak Yol, Gök Asuman, 1965), "Otuzunçu Stantsya" (Otuzuncu İstasyon, 1968), "Aeroporama" (1970), "Uluu Dayra" (Yüce Nehir, 1972), "Köz İrmem" (Göz Kırpmı, 1975), "Araldar Arasında" (Adalar Arasında, 1976), "Düynö" (Dünya, 1979), "Çarçoonun Cüzünçü İrı" (Ölümün Yüzüncü Şiiri, 1982), "Adamın Turmuşu" (İnsan Hayatı, 1986) adlı şiir kitapları bulunmaktadır.

Şair bağımsızlık sonrasında kaleme aldığı "Tör Aşuu" (Törden Aşmak) adlı şiir kitabı ile 2007 yılında devlet tarafından verilen Toktogul şiir ödülüne lâyık görülmüştür.

II.3.13. Kambaralı Bobulov

Bobulov, 1936 yılında Oş şehrinin Nokat ilçesine bağlı Ösör köyünde dünyaya gelmiştir. Şairliğinin yanında, eleştirmen ve nesir yazarı olarak da bilinmektedir. İlköğrenimini köyündeki okulda tamamladıktan sonra Kırgız Devlet Üniversitesi, Filoloji fakültesinde eğitim almış ve 1958 yılında mezun olmuştur. Moskova'daki Sosyal İlimler Akademisinde yüksek lisans yapmış ve 1965 yılında bitirmiştir. Bobulov 1958 yılından başlayarak "Ala-Too" dergisinde yazarlık, bölüm müdürlüğü, 1963-65 yılları arasında "Pravda" gazetesinde Kırgızistan muhabirliği, 1966 da "Kırgızistan Pioner" gazetesinde redaksiyon şefi, 1976-84 yılları arasında Sovyetler Birliği Müellifler Hukuk Cemiyetinin, Kırgızistan şube başkanlığını yürütmüştür. 1985 yılında Kırgız Yazarlar Birliğinin Edebiyat danışmanlığı görevinde bulunmuştur. Bobulov bağımsızlık sonrasında milletvekilliğine seçilmiştir. "Ene tili (Ana Dil) cemiyetinin başkanlığını yapmıştır. Bobulov 1959 yılından beri Kırgız Yazarlar Birliğinin üyeliğinde bulunmaktadır.²⁵²

Bobulov'un edebiyata olan ilgisi ve edebî yaratıcılığı genç yaşlarda farkedilmiştir. Onun, makaleleri, şiirleri, hikâyeleri ve çevirileri yabancı ülkelere dek yayılmıştır. Bobulov'un "Kuzeyli kız" adlı hikâyesi, "Muhabbet Adası" adlı şiir kitabı ve birçok

²⁵¹ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kırgız Edebiyatı II, s.159.

²⁵² a.g.e., s. 188.

edebî eleştirisi kitabı Rusça olarak yayınlanmıştır. Şairin “Aşk” (1971), “Tan Işığı” (1977), “Şair Hayâli” (1985) adlı şiir kitapları vardır.²⁵³

II.3.14. Esengul Çopiyev

1937 yılında Kemin ilçesinin Kızıl-Bayrak köyünde kolhozcu bir ailede dünyaya gelmiştir. 1956’da liseyi, 1961’de Kırgız Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesini bitirmiştir. Köy okullarında öğretmen olarak çalışmıştır. 1966 yılında Kemin ilçesinde yayınlanan “Emgek Carçısı” adlı yerel gazetede çeşitli görevlerde bulunmuştur. Birçok şiir kitabı yayınlanmış olan şair, Kırgızistan Yazarlar Birliği’nin, aynı zamanda Gazeteciler Birliği Üyesidir.²⁵⁴

Çopiyev’in şiirlerinde sosyal hayatta karşılaşılan meseleler oldukça geniş yer tutmaktadır. Şiirlerinin konularını genellikle ahlâkî değerler üzerine kurduğu görülmektedir. Şiirlerinde Kırgız toplumuna ayna tutan şair, eleştirel bir üslup kullanmaktadır. Sovyet Dönemi kalemlerinden olması sebebiyle daha çok realist bakış tarzını benimsemiştir. Şairin şiirlerinde geleneksel şiir kalıpları ile serbest şiir örneklerini görmek mümkündür.

II.3.15. Kudaybergen Cumanazarov

5 Haziran 1937 tarihinde Toktogul kasabasının Cetigen köyünde dünyaya gelmiştir. Köyündeki Gorki adındaki okulda ortaokul ve liseyi bitirir. Kırgız Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesi mezunudur. K. Cumanazarov’un ilk şiiri 1965’te Leninçil Caş gazetesinde yayımlanmıştır. “Leninçil Caş” ve “Kırgızistan Madaniyatı” gazetelerinde çalışmıştır. Şair “Kara-Köl Ottoru” (Kara Köl Ateşleri, 1969), “At Calındağı Ir” (At Yelesinde Şiir, 1971), “Toguz Kayrık” adlı şiir kitaplarının ve “Uluu Akındın Cergesinde” (Büyük Şairin Yerinde) adlı deneme kitabının müellifidir. Bir

²⁵³ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kırgız Edebiyatı II, s. 188.

²⁵⁴ a.g.e., s. 210.

eseri Rusça olarak yayınlanmıştır. Yazarlar Birliği üyesi ve birçok ödülün sahibidir. 1999 yılında aramızdan ayrılmıştır.²⁵⁵

II.3.16. Süyörkul Turgunbayev

1940 yılında Oş şehrinin Bazar-Korgon ilçesindeki Beş-Kadam köyünde dünyaya gelen şair Süyörkul Turgunbayev, ilk ve ortaöğrenimini Bazar-Korgon'da tamamlamıştır. Kırgız Devlet Üniversitesi, Filoloji Fakültesinde eğitimine devam eden şair, 1964 yılında buradan mezun olmuştur. Üniversiteden mezun olduktan sonra bir süre Oş'un Alay ilçesinde Kırgız Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak görev yapmıştır. 1966 yılında Kırgız İlimler Akademisi, Dil ve Edebiyat Enstitüsünde asistan olarak çalışmaya başlamıştır. 1970-84 yılları arasında "Kırgızstan Madaniyatı" gazetesinde bölüm başkanı, 1986-88 yılları arasında Kırgız Yazarlar Birliğinde Edebiyat Eleştirileri Danışmanı olarak çalışmıştır. Günümüzde "Zaman Kırgızstan" gazetesinde redaktör yardımcısı olarak görev yapmaktadır. Turgunbayev, Kırgız okuyucuları tarafından sadece şair olarak değil aynı zamanda edebiyat eleştirmeni, bilim adamı olarak da tanınmaktadır. 1979 yılından beri Kırgız Yazarlar Birliği üyesidir. Mayakovski, Lermantov, Çavçavadze, Yasir Şivaza gibi yabancı yazar ve şairlerin eserlerini Kırgızcaya çevirmiştir. Şairin aşağıdaki kitapları mevcuttur.²⁵⁶ Şairin; "Salam Saga, Caş Ömür" (Selam Sana Genç Ömür-1969), "Keçki Trolleybus" (Gece Trolleybüsü-1969), "Carıktın İrı" (Aydınlığın Şiiri-1979), "Eki Aska" (İki Kaya-1982), "Kasiyet" (Özellik-1985), "Cıldız" (Yıldız-1988), "Noviy Den" (Yeni Gün-1989), "Carıktın İrı" (Aydınlığın şiiri-1990) isimli şiirleri yayınlanmıştır.²⁵⁷

Şiirleri Rusça'ya çevrilip yayınlanan şairin, Sovyetler Birliği döneminde uzun süre eserleri yayınlanmamıştır. Bunun sebebi şairin sosyalist metodun gereği olan Lenin, komünist parti, işçi, emek temalarında eser verilmesi isteğini kabul etmemesidir. Turgunbayev, bu temaları kabullenmeyip kendi isteği, hayat felsefesi doğrultusunda

²⁵⁵ Komisyon, *Kırgız Poeziyasının Antologiyası*, s. 489.

²⁵⁶ *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kırgız Edebiyatı II*, s. 306.

²⁵⁷ Abdikerim Muratov, "*Karmap Oynop Çağılğanın Mezgildin*", *Kırgızstan Madaniyatı*, Bişkek, 2005, S. 1, s. 13.

yazmaya devam etmiştir. Bu durum Turgunbayev'in şiirlerinin bir dönem okuyucularla buluşamamasına sebep olmuştur.²⁵⁸

Lirik şiirlerinin yanında, didaktik şiirlerinin oldukça fazla olduğu görülmektedir. İnsanoğlunun iyilik ile kötülük arasındaki gelgitlerini, hayatın anlamını çözme yolunda yaşadığı ikilemlerini ve toplumun buhranlarını, eksikliklerini, metaforları sıkça kullanarak bunları şiirlerine konu etmiştir. Şairin bu bağlamda çok güçlü olan “Döngölök” (Tekerlek) ve “Tün” (Gece) adlı şiirleri bu bağlamda en güzel örneği teşkil eder. Turgunbayev'in sanatını konu alan “Bir Sırduu Akın” (Bir Gizemli Şair, 2000) adlı kitap yayınlanmıştır. Kitabın adının, şairin felsefi bakış açısının derinliği ve sanatına yansımaya atfen koyulması, şairin bu özelliğini ön plana çıkarmaktadır.

II.3.17. Nadırbek Alimbekov

Nadırbek Alimbekov, 1944 tarihinde Talas ilçesi Kozuçak köyünde dünyaya gelmiştir. 1967'de Taşkent Tekstil Enstitüsünü bitirmiştir. Oş şehrindeki pamuk fabrikasında 15 sene, mühendislikten müdürlüğe kadar çeşitli kademelerde görev almış, Kara Balta'daki halı fabrikasını yöneticiliğini yapmıştır. 28 Ekim 1996 tarihinde Kırgızistan Yazarlar Birliği Başkanlığına seçilmiş ve bir süre bu görevi yürütmüştür. Birçok şiir kitabının yazarı olan şairin, Moskova'da “Stihi Nadırbek'a (Naderbek'in Şiiri)” gibi kitapları Rusça yayımlanmıştır. 1995 tarihinde “Alıkul Osmonov” şiir ödülüne layık görülmüştür.²⁵⁹

Alimbekov Kırgızistan'ın bağımsızlığının ilk günleri Türkiye'ye gelmiş, Türkiye'deki ve özellikle de İstanbul'daki izlenimlerini ve duygularını şiirlere yansıtmıştır. Alimbekov'un “İrdalıp Bütpöyt Mahabat” (Söylemekle Bitmez Aşk) adlı şiir kitabında, “Stambul” (İstanbul), “Tünkü Şaar” (Geceki Şehir), “Stambul Bazarı” (İstanbul Pazarı), “Okuu” (Okumak) ve “Türk Kızına Tamaşa” (Türk Kızına Şaka) gibi şiirleri Türkiye seyahati konusundadır.

²⁵⁸ Muratov, “*Karmap Oynop Çağılğanın Mezgildin*”, s. 13.

²⁵⁹ Komisyon, *Kırgız Peziyasının Antologiyası*, s. 493

II.3.18. Anatay Ömürkanov

1945 yılında doğmuştur. Anatay Ömürkanov Manasçıların ezgileri, akınların şiirleriyle dolu bir ortamda büyümüştür. Kendisiyle yapılan söyleşide “*Benim çocukluğumdan itibaren dil ve edebiyata ilgili olmamın sebebi, evimizde Toktogul’un şiir kitabının olmasıdır. Bu kitabı babam hemen hemen her gün okuturdu. Toktogul’un şiirlerini çok sevdiğimden, onun şiirlerini şimdi bile ezbere bilirim.*”²⁶⁰ demiştir.

İkisi erkek biri kız olmak üzere üç çocuk sahibi olan şair, eşi Burul Cusupova ile 1966 yılında evlenmiştir. Kırgız Devlet Üniversitesini bitirmiş ve öğretmen olarak görev yapmıştır. “Möltür Sezim (Halis Hisler)”, “Bar Bol (Var Ol)”, “Caşıl Aral (Yeşil Ada)”, “Cankise (Cankese)”, “Kündöğü Tak (Güneşteki Leke)” isimli şiir kitaplarının sahibidir. 2003 yılında sadece bestelenmiş 80’den fazla şiirinin yer aldığı “Ak Tilek (Ak Dilek)” adlı şiir kitabını yayınlamıştır. Devlet tarafından verilmekte olan Alıkul Osmonov şiir ödülüne layık görülmüştür.²⁶¹

Ömürkanov, en büyük problem olarak boy milliyetçiliğini görmektedir. Şiirlerinin büyük bölümünü toplumsal konular üzerine yazan şair, Kırgızların birlik içinde yaşamalarının önemini birçok şiirinde belirtmektedir.

Perestroyka döneminin gerçeklerini, halkın hüznünü mısralarına yansıtan Anatay Ömürkanov, şiirlerinin büyük bir çoğunluğunu serbest şiir türünde kaleme almıştır. Ş. Düşşeyev kadar dönemin siyasî, ekonomik ve sosyal çarpıklıklarına eğilmemiş olsa da “Cankise” adlı şiir kitabındaki “Ayıldıştarıma (Köylülerime)”, “Cer Aldı Kırgız Baldar (Toprak Sahibi Olan Kırgız Gençler)” ve “Karikatura (Karikatür)” adlı şiirleriyle, Perestroyka döneminin sosyal meselelerine realist bir bakış açısıyla değinmiştir.

Anatay Ömürkanov, döneme bağlı olmadan her zaman muhalif bir şairdir. Sosyal ve ekonomik eşitsizlik, toprak reformu, altın işletmelerinin yabancılara verilmesi gibi sosyal meseleler isyankâr bir tavırla şiirlerinde işlenmiştir. “Kandagı Kıykırık” (Kandaki Haykırış), “Bazardagı Kırgız Baldarga” (Pazardaki Kırgız Gençlere) gibi şiirleri bu türden kaleme alınmış şiirlerdendir.

Ömürkanov’un realist yaklaşımları, bağımsızlık sonrası Kırgız şiirinde de devam etmiştir. Birçok şiirinde, Kırgız devletinin ve Kırgız toplumunun kemikleşmiş

²⁶⁰ Nazira Saaliyeva, (Şairle yapılan söyleşi), **Bişkek Times**, 2006, S. 7, s. 10.

²⁶¹ Komisyon, **Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kırgız Edebiyatı II**, s. 382.

problemlerine değinmiştir. Kırgız insanının yaptıkları hataları şiirlerinde açık ve sert ifadelerle eleştirmiştir.

II.3.19. Ömürbek Dööleyev

Ömürbek Dööleyev 1947 yılında, Narın şehrinin Ak Talaa kasabasındaki Koñorçok köyünde dünyaya gelmiştir. Kırgız Devlet Üniversitesi, Gazetecilik Fakültesini bitirmiştir. “Sezim Tamçısı”, “Ümüt Otu”, “Men Mekendin Çırpığı”, “Altın Top” gibi şiir ve poema antolojilerinin sahibidir. Ak Talaa kasabasında, “Ayıl Turmuşu” adlı yerel gazetede redaktör yardımcılığı yapmaktadır. SSSR Yazarlar Birliği’nin üyesidir. Şair yazarlar birliği yönetiminde uzun dönem görev yapmıştır.²⁶²

Şairin “Aldıdağı Ömürlör” adlı ilk şiiri 1969 yılında “Leninçil Caş” gazetesinde yayımlanmıştır. Öğrencilik döneminde “Too Cıldızı” adlı edebiyat derneğine katılmıştır. Burada Turar Kocomberdiyev, Asan Cakşılıkov, Şayloobek Düyşeyev gibi şairlerin de bulunduğu edebî faaliyetlere ve edebî tartışmalara katılmıştır. Yerel ve Ulusal birçok gazete ve dergide şiirleri ve diğer edebî çalışmaları yayımlanmıştır. Yeni kuşak edebiyatçıların çıkardığı “Uçkun” adlı dergide, sonraları ise usta kalemlerin yer aldığı “Calın” ve Rusça yayımlanan “Pereval” almanaklarında şiirleri yayımlanmış, Moskova’da bir milyon tirajla yayımlanan “Rodina” takviminde onun şiirlerinden alınan mısralar yer almıştır. Şairin aynı zamanda çocuklar için “*Altın Top*”, “*Men - Mekendin Çırpığı*” (Ben Vatanın Dalıyım) adlı şiir kitapları da bulunmaktadır. “Sezim Tamçısı”, “Ümüt Otu”, “Ömür Köçü-1”, “Ömür Köçü-2” adlı şiir kitapları ile Kırgız edebiyat sahasında söz sahibi olmuştur. “Ömür Köçü” adlı kitabının önsözünü yazan Omor Sultanov ile Şayloobek Düyşeyev şairin edebiyata ve kültürel hayattaki yerinin önemi üzerinde durmuşlardır.²⁶³

II.3.20. Turgunbek Bekbolotov

Bekbolotov, Kara-Buura ilçesine bağlı Ak Car köyünde çiftçi ailenin çocuğu olarak 1949 yılında dünyaya gelmiştir. Kırgızistan Devlet Üniversitesinin gazetecilik

²⁶² Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kırgız Edebiyatı II, s. 410.

²⁶³ Kutbilim, “*Ruh Sabak*”, Bişkek, 07.09.2007, S. 33 s. 9

bölümünden mezun olmuştur. İlçede yayınlanan “Kara Bura Kabarları” gazetesinde editörlük görevini yürütmektedir. “Köz Karış (Bakış)” ve “Çarçagan Kılım (Yorulan Asır)” adlı şiir kitaplarının sahibidir.²⁶⁴

II.3.21. Şayloobek Düyşeyev

Şair Şayloobek Düyşeyev 1950 yılında Narın bölgesinin At Başı ilçesindeki At Başı köyünde işçi bir ailede dünyaya gelmiştir. Şair ilköğrenimini köyünde tamamlamıştır. Kırgız Devlet üniversitesinin Filoloji Fakültesinden 1980 yılında mezun olmuştur. Yetmişli yılların başında fabrikalarda çalışan şair, sonrasında At Başı ilçe gazetesinde ve Narın bölge gazetesi “Narın Gerçeğinde” muhabir olarak çalışmıştır. Sonraki yıllarda bölge radyo televizyonu komitesinde redaktör olarak görev yapmıştır. 1983 yılından bu yana Toktogul Satılğanov Kırgız filarmonisinde edebî bölümün başkanlığını yürütmektedir. “Uçkul”, “Alev” gibi kolektif şiir külliyatlarının yayınlanmasında görev almıştır. 1968 yılından beri şiirleri çeşitli gazete ve dergilerde yayınlanmaktadır. İlk şiir kitabı “Afitap” adıyla 1985 yılında yayınlanmıştır. 1987 yılından beri Kırgız Yazarlar Birliği üyesidir.²⁶⁵

Şairin sonraki yıllarda yayınlanmış “Arabadagi Ir” (Arabadaki Şiir), “Arabadagi Ir – 2” (Arabadaki Şiir 2), Kaydıgerlik (Kayıtsızlık), “Kakşaaladan Kat” (Kakşaldan Mektup) gibi şiir kitapları yayınlanmıştır.

Düyşeyev edebî sahada tanınmaya 1985 yılında yazmış olduğu “Kaydıgerlik” adlı şiirle başlamıştır. Şair bu şiiri için “*Ben bu şiirde Kırgız insanının kanında var olan vurdumduymazlığı yazdım. Kırgızların her şeye göstermiş olduğu vurdumduymaz yaklaşım, bir şair olarak beni rahatsız etti. Özellikle bestelendikten sonra bu şiirlerle geniş kitlelere ulaşma imkânı buldum.*” demektedir.²⁶⁶ Kaydıgerlik şiiri Perestrojka döneminde yazılmış olsa da, bağımsızlık sonrası Kırgızistan’ını ve Kırgız insanını tasvir eden, sosyal, siyasî eksikleri ve acı gerçekleri yansıtan bir şiirdir. “Kaydıgerlik” başta olmak üzere, şairin “Ene Tilin Unutkandar”, “Esiñe Kel” gibi toplumsal problemleri

²⁶⁴ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kırgız Edebiyatı II, s. 439.

²⁶⁵ a.g.e., 449.

²⁶⁶ Sayrabübü İseyeva, XX. Kılımdın Ayagında Kırgız Poeziyasının İdeyalık-Estetiklik Öngüü Maseleleri, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Bişkek, 2004, s. 18.

konu alan şiirleri, günümüz Kırgız insanı ve özellikle de Kırgız gençleri için oldukça önemlidir. Çünkü bağımsızlık sonrası Kırgız gençlerinin önünde, iyi örnekler oluşturacak, toplumsal ve kişisel eksiklikleri gösterecek, vatan sevgisi ve millî bilinç oluşturacak bu tür edebî eserler oldukça azdır.

Düşşeyev, kendilerinin ardından genç şairlerin yetişmemesinden şikâyetçidir. Bağımsızlık sonrası Kırgız şiirinin durumunu değerlendirirken “Şairler azalmakta, şiir yazarlar çoğalmakta” diyerek durumu özetlemiştir.²⁶⁷

Şairle yapılan röportajda kendisine yöneltilen “Siz kimsiniz? Kendinizi nasıl tarif edersiniz?” sorusuna verdiği cevap aslında Kırgızlar’ın, Sovyet dönemiyle birlikte başlayıp günümüzde halen devam etmekte olan şehirli-köylü ikilemine dikkat çekerek şöyle cevap vermiştir. “*Ben taşradan şehre gelip ne köylü ne de şehirli olamayanlardan biriyim. Bizim gibilerin buraya geliş amaçlarının başında, yozlaşmakta, Ruslaşmakta olan şehirli Kırgız insanına taşranın bozulmamış yaşantısını, harama bulaşmamış temizliğini, imanını, inancını, saflığını getirmektir. Bir anlamda bu insanları Kırgızlaştırmaktır. Fakat bunu başaramadık. Kurduğumuz köprüler eskidi, çürüdü ve yıkılmaya başladı. Kapitalist dönemle birlikte başkaları yeni köprüler kurmaktadır ancak ne kadar sağlam ve güvenilir bunu zaman gösterecek...*” demiştir.²⁶⁸

Düşşeyev’i diğer şairlerden farklı kılan, dolayısıyla Kırgız insanının gönlünde farklı bir yer edinmesinin yolunu açan en başta gelen özelliği, şiirlerinde kullandığı üslubunun, eğitim seviyesi ne olursa olsun herkesin anlayabileceği seviyede sade olmasıdır. Aynı şiir içinde metaforik kullanımlarla birlikte anlam derinliği kazanmış, edebî değeri yüksek bir dil kullanmış olması da onun şiirlerinin diğer önemli bir özelliğidir. “Kaydıgerlik”, “Ene Tilin Unutkandar”, “Esiñe Kel” gibi şiirlerinde bireysel ve toplumsal yozlaşmayı ele alan şair, “Partiya Menen Süylöşü”, “Kompartiyanın Sonku Tarıhınan” gibi şiirlerinde, eleştirilmesi mümkün olmayan, Komünist Partiyi ve yöneticilerini eleştirmiştir.

Düşşeyev, Kırgız halkının ve Kırgızistan’ın geleceğini hiç de iç açıcı bulmamaktadır. Şair, her milletin insanlar gibi doğumunun olduğu gibi yaşlanıp ölümünün de olacağını savunmaktadır. Şair Kırgızların tarihin derinliklerinden gelen

²⁶⁷ Burul Musabekova, (*Şayloobek Düşşeyev İle Röportaj*), **Bişkek Times**, Bişkek, 2003, S. 25, s. 6.

²⁶⁸ a.g.m.

eski halklardan biri olduğunu söylemekte, artık yaşlandığını, millî iradesinin, millî direncinin kalmadığını, dolayısıyla yok olmaya yüz tuttuğunu düşünmektedir. Bunu da diğer etnik grupları göstererek örneklendirmektedir.²⁶⁹ Ancak şairin burada göz ardı ettiği, bilgi eksikliği nedeniyle veya fikri yapısının kendisini yanıltması sebebiyle büyük bir yanlış içine düştüğü görülmektedir. İçinde bulunduğumuz ve küreselleşme ile sınırların artık yavaş yavaş kalkmaya başladığı yenedünya düzeni içerisinde küçük, kültürel ve tarihî derinliği olmayan milletlerin, gelecekte var olmalarını, dünya üzerinde tutunmalarını zorlaştıran şartların doğduğu hepimize malumdur. Bununla birlikte Kırgızlar, Türk milletinin en kadim boylarından biri olarak, gerek kültürel gerekse tarihî bilinçleri ile bu sürece meydan okuyabilecek niteliktedir. Ayrıca Kırgız insanı, iki asrı aşkın bir süredir, her türlü manevî değerinin kısaç altına alındığı, baskı altında tutulduğu, çok ince planlarla yok edilmeye çalışıldığı bir süreçten çok küçük kayıplarla çıkmayı başarmıştır. Buradan hareketle Kırgız insanının geleceğe ümitli bakması için hiçbir engel yoktur.

Son dönemlerde Şayloobek Düyşeyev'e yapılan eleştirilerden birisi onun publitsist bir şair olduğu, halkın nabzına ve arzusuna yönelik şiirler yazdığı yönündedir. Şair bu eleştirileri yapanları yumruk olamayan parmaklara benzetmekte, halkın derdiyle dertlenmeyen, onların dili ile dillenmeyen kişilerin, publitsist şair olmayı küçümsediklerini söylemektedir.²⁷⁰

Eski Devlet Başkanı Askar Akayev, ödül olarak şaire 4 odalı bir ev hediye etmiştir. Daha önce ev sahibi olmayan ünlü şair bu şekilde biraz olsun ekonomik durumunu iyileştirmiştir. Şairin üçü kız, ikisi erkek olmak üzere beş evladı vardır. Hanımı öğretmendir.

Şaire, dönemin devlet başkanı Askar Akayev'in hediye etmiş olduğu ev yazılı basında geniş yer tutmuş, şairin hükümetin yordakçısı olduğuyula ilgili bazı sesler yükselmiştir. Ancak Düyşeyev, Akayev döneminde, muhalif sesler yükselmeye başladığında, ne iktidar ne de muhalefet saflarında yer almamıştır. Şair her zaman, çekinmeden gerçekleri yazan bir aydın olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra,

²⁶⁹ Musabekova, (*Şayloobek Düyşeyev İle Röportaj*), s. 6.

²⁷⁰ a.g.m.

Akayev'in devlet tecrübesi ve görgüsü bakımından, devletlerarası ilişkilerde başarılı olduğunu da açıkça belirtmektedir.

Düşseyev, 2005 yılında, Kırgız Yazarlar Birliği tarafından verilen "Baydılda Sarnogoyev Uluslar arası Ödül"ne "Arabadagı Ir" şiir kitabıyla lâyık görülmüştür.

II.3.22. Turabay Coroyev

Coroyev, 1951 yılında Oş ili Leylek ilçesine bağlı Babil köyünde dünyaya gelmiştir. 1968 yılında liseyi bitirdikten sonra, Oş Pedagojik Enstitüsünün Rus Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun olmuştur. 1982 yılında Gorkiy adındaki Edebiyat Enstitüsünden eğitim gören Coroyev, dört şiir kitabının yazarıdır.²⁷¹

II.3.23. Egemberdi Ermatov

Şair Egemberdi Ermatov 1951 yılında Oş şehrinin Kadamcay ilçesine bağlı Pum köyünde doğmuştur. 1967 yılında sekiz yıllık yatılı okulu, 1970 yılında Oş'taki Pedagoji okulunu, 1979 yılında ise Moskova'daki M. Gorki Edebiyat enstitüsünü bitirmiştir. İlk şiirleri 1970 yılında yayınlanmıştır. Şairin "Ak dil", "Şehir ve Dağlı", "Ömür izleri", "Toynağın Şarkısı", "Desenli Taş" adlı şiir kitapları yayınlanmıştır.²⁷²

Şair ayrıca dramaturg olarak da tanınır. "Ak Satkın ile Kulmurza", "Toynağın Şarkısı", "Yıkılan Oturur" adlı dramaları sahnelenmiştir. Ayrıca Nizami'nin gazellerini de çevirmiştir. 1984 yılında Kırgız Yazarlar Birliğine üye olmuştur.

Bağımsızlıktan sonra dinî inanışları değişen şairler arasında yer almaktadır. Şair bağımsızlık sonrası dönemde Hoca Ahmet Yesevi'nin Hikmetleri'ni Kırgız Türkçesine aktarıp yayımlatmıştır. Ermatov'un ayrıca Hazreti Muhammet'in hayatını konu alan 400 sayfalık manzum romanı da geçen yıllarda yayımlanmıştır.²⁷³ Ermatov bu değişimi şöyle anlatır: "48 yaşından beri namaz kılıyorum. Üniversitede de namazlarımı kılmaya çalışıyorum. 52 yaşında hac vazifemi de yerine getirdim. Gelecek nesilleri yetiştirebilmek adına önce kendimize çeki düzen vermemiz gerekmekte. Söylediğimiz söz

²⁷¹ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kırgız Edebiyatı II, s. 460.

²⁷² a.g.e., s. 455.

²⁷³ <http://www.azattyk.org/content/Article/1284036.html>

ile yaptığımız işin birbirini tutması lazım. Son şiirlerimi kitaplaştıracam, adı da “Mendegi Men” olacak. Çoktan beri söylemeyi arzuladığım fikirlerim bu şiirlerde bulunacak”.²⁷⁴ Yazarın son kitabının adının “Bendeki Ben” olması, tasavvufî bir yaklaşım içerisinde olduğunu göstermektedir ve Yunus’un “Bir Ben vardır benden içeri” mısralarını çağrıştırmaktadır.

II.3.24. Akbar Rıskulov

Akbar Rıskulov, 4 Nisan 1953 yılı Kemin İlçesine bağlı Çim Korgon köyünde doğar. Kırgız Devlet Üniversitesinin filoloji bölümünden mezun olduktan sonra hem “Leninçil Caş” gazetesinde, hem de Yazarlar Birliğinde çalışır. Bir süre Kırgızistan’ın Kazakistan büyükelçisi olarak görev yapmıştır. 1957 yılında ilk çocuk kitabı çıkan şair, 1983 yılında yayımlanan “Mezgil Cebesi (Zamanın Oku)” adlı kitabıyla Gençler ödülüne layık görülmüştür. Başka dillerde de kitapları çıkan şairin kendisi de bir çok şairin eserini Kırgızcaya çevirir. Yazar ve Gazeteciler Birliğinin üyesidir.²⁷⁵

Öskön Danikeyev şairin nazmını şöyle değerlendirmektedir: “Şairin şiirlerinin dili oldukça berraktır. Onun şiirlerinde Kırgız halkının düşünce dünyasını, hayallerini, geleceğe yönelik ümitlerini ve arzularını görüyorum. Rıskulov şiirlerinin anlamına paralel olarak kelime seçiminde oldukça mahirdir. Bu yönüyle kimseyle kıyaslanamaz. Onun birçok şiiri halkın yüreğinde ve zihninde yer etmiş, hâlâ dilden dile söylenmektedir.”²⁷⁶

Şairin hayatının büyük bölümünü Sovyet yönetimi altında geçirmiş olmasına rağmen onun rejimin yumuşadığı dönemleri gördüğünü, 1930-1940’lı yıllardaki Sovyet yönetiminin katı siyasî baskısına maruz kalmadığını ve komünist partinin takibine uğramadığını ifade eden Salıcan Cigitov, Sovyet döneminde onun kaleminden ustalıkla dökülen şiirlerin içinde ideolojik içeriğe sahip olanların da mevcut olmasının yanında

²⁷⁴ Akın Egemberdi Ermatov: “Men Dinge İçki Muktacdık Menen Keldim”, (Anatay Ömürkanov’un şairle yaptığı söyleşi) <http://www.azattyk.org/Content/Article/1209879.html>, 25 Mayıs 2003

²⁷⁵ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kırgız Edebiyatı II, s. 477.

²⁷⁶ Öskön Danikeyev, “Elbizdin Süymönçük Akını”, Bişkek Times, 2003, S. 9, s. 3

kişisel duygu ve düşüncelerini, yergi ve övgülerini, sevinç ve acılarını yansıtan şiirlerin de bulunduğunu ifade etmektedir.²⁷⁷

II.3.25. Markabay Aamatov

Şair 1953 yılında Oş şehrinin Kara Kulca ilçesine bağlı Hay Taala köyünde, öğretmen bir ailenin evinde dünyaya gelmiştir. İlköğrenimini 1970 yılında tamamlamıştır. Oş şehrindeki Pedagoji Enstitüsü Filoloji Fakültesinden 1976 yılında mezun olmuştur. Bir dönem “Lenin Yolu” gazetesinde çevirmen olarak çalışan şair, 1978 - 1980 yılları arasında ise bölge radyo-televizyonunda muhabir, Kırgız devlet radyo televizyonunda redaktör olarak görev yapmıştır. 1982 yılından beri Kırgızistan Yazarlar Birliğinin üyeliğinde bulunan şair, “Görsel edebiyatı telkin” bürosunun üyesidir.²⁷⁸

Aamatov’un ilk şiirleri bölgesel ve ulusal dergi ve gazetelerde, 1970’li yıllardan itibaren yayınlanmaya başlamıştır. İlk şiir kitabı “Selkinçek” adıyla 1982 yılında basılmıştır. Sovyet şairleri İ. Bolbuyeva, K. Kubennefesov, R. Rojdestvenski, S. Tokombayev, O. Şestinski ve İ. Çavçavadze gibi şairlerin lirik eserlerini Kırgızcaya çevirmiş ve yayınlamıştır. Şair 1986 yılından beri Kırgız Yazarlar Birliği, 1980 yılından itibaren de Kırgız Gazeteciler Birliği üyesidir. Aamatov iki şiir kitabının sahibidir.²⁷⁹

Kırgız Cumhuriyetine hizmet ve Kırgız Gençlik ödülü sahibi olan Aamatov’un, 12 şiir kitabı vardır. Markabay Aamatov Rusya tarafından Lomonosov ödülüne lâyık görülmüştür. Şair aynı zamanda Rusya’daki Uluslar arası Yazarlar Birliği üyesidir. “Dom Rostovih” dergisinin redaksiyonunda da görev yapmaktadır. Şair aynı zamanda Rus şairlerinden Tamara Kryukova’nın “Kostya + Nika” adlı şiir kitabını Kırgız Türkçesine çevirmiştir.²⁸⁰

²⁷⁷ Salican Cigitov, “*Akınga Uçkay Apologiya*”, Bişkek Times, Bişkek, 2003, S. 9, s. 3.

²⁷⁸ **Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kırgız Edebiyatı II**, s. 479.

²⁷⁹ Komisyon, **Kırgız Poeziyasının Antologiyası**, s.497.

²⁸⁰ Karbalas Bakirov, “Lomonosov Atındağı Sıyılık”, **Erkin Too**, S. 66, s. 17.

II.3.26. Gülcamila Şakirova

Gülcamila Şakirova, 1955 yılı Ak-Talaa ilçesinin Cañı-Tilek köyünde doğmuş, 1986 yılı Kırgızistan Devlet Üniversitesinin gazetecilik bölümünden mezun olmuştur. “Kıyal” fabrikasında, “Kırgız Dili” cemiyetinde ve Kırgız Ulusal Devlet Radyo ve Televizyon Cemiyetinde gazeteci olarak çalışmaktadır. Kırgızistan Yazarlar Birliğinin üyesidir.²⁸¹

Sapardagı Karkıra (Seferdeki Turna)”, “Dilazık” ve “Daanışman Sözdör” (Bilge Sözler) adlı kitapları bulunan şairin, hayat, aşk temalı şiirlerinin yanında millî konularda kaleme aldığı şiirleri de bulunmaktadır. Kırgız şiirinde güçlü bir yeri bulunan şair, şiirlerini sade bir dille kaleme almıştır. Şiirlerinde göze çarpan bir başka özellik ise kendine has imgeleri kullanmış olmasıdır.

Gülcamila Şakirova'nın “Kırılıp Kalsa Dağı, Kırgızga Küyböyt Alar” (Yok Olup Gitse de Kırgız'a Acımaz Onlar”, “Kırgız Degen El Caşayt” (Kırgız Adlı Halk Yaşar), “Teñirden Suranuu” (Tanrıdan Dileyiş) şiirlerinde, dil, tarih, vatan, millet gibi millî meseleler yönünde, gerek hissediş, gerek kullanılan keskin üslup ile millî romantik bir yaklaşım göstermektedir.

II.3.27. Maya Osmonkulova

Maya Osmankulova, 1955 yılı Talas şehrinin Kara-Suu köyünde dünyaya gelmiştir. 1984 yılı genç şairlerin Bütün Sovyet Birliğinin müşaveresine katılır. “On Üçüncü Ay” (On Üçüncü Ay) şiir kitabı yayımlanır. Kırgızistan Yazarlar Birliğinin üyesidir.²⁸²

Osmonkulova genellikle lirik şiirlerin sahibidir. Bağımsızlık sonrası edebiyatta önemli bir yere sahip olan şair, siyasî çalışmaların içinde de yer almıştır. Günümüzde Ata Meken partisinin kurucu üyeleri arasındadır.

²⁸¹ Komisyon, *Kırgız Poeziyasının Antologiyası*, s. 488.

²⁸² *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi*, s. 497.

II.3.28. Baktıgöl Çoturova

Çoturova, 1955 yılında Toktogul ilçesinin Kara-Cıgaç köyünde doğmuştur. Kırgız Devlet Üniversitesinin filoloji fakültesini bitirdikten sonra “Kırgız Tuusu” gazetesinde muhabir olarak çalışır.²⁸³

Şair, “Kızılat” (Kızıl At), “Boz Torgoy” (Boz Turgay), “Asankul Kuudul” (Komedyen Asankul), “Sagınıç” (Özlem), “Çokmorovgo Ir Deste” (Çokmorov’a Şiir Destesi), “Isıkköl Süyünün Kızındöy” (Isık Göl Aşkın Kaynağı) adlı şiir kitaplarının sahibidir. Alıkul Osmonov adında devlet eliyle verilen edebiyat ödülüne 2005 yılında layık görülmüştür. 2008 yılında Kırgız kültürüne yaptığı katkılardan dolayı “Madaniyattın Mıktı Kızmatkeri” (Kültürün Güçlü Çalışanı) unvanına sahip olmuştur.²⁸⁴

II.3.29. Bayas Tural

Bayas Tural, 1956 yılında Aksı ilçesinin Avastim köyünde dünyaya gelmiştir. 1986 yılında Kırgız Millî Devlet Üniversitesinin Tarih bölümünü, 1991 yılında ise Almatı İdari Enstitüsünün siyaset bölümünü bitirir.²⁸⁵ Şairin “Altın Tuur” (1990) ve “Ular Uçkan Toolor” (2002) isimli şiir kitapları yayınlanmıştır.

Kırgız Millî Yazarlar Birliğinin üyesidir. Şair Yazarlar Birliğinde de oldukça etkili bir isimdir. Ocak 2006 tarihinde gerçekleştirilen kongrede yapılan başkanlık seçimine adaylığını koymuş, az bir farkla rakibi şair Anatay Ömürkanov’a karşı kaybetmiştir.²⁸⁶

Süyörkul Turgunbayev, Bayas Tural’ı anlatırken “Turan ellerinin tarihini uzun süredir araştıran bir tarihçi, bir bilim adamı ve filozoftur. Doğunun büyük âlimlerinin yolunu izleyen bir aydındır.” demektedir.²⁸⁷

²⁸³ **Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi**, s. 486.

²⁸⁴ “*Bütün Alem Beni Gözetliyormuş Gibi...*” <http://tynchtykbek.ucoz.com/publ/1-1-0-1> (Baktıgöl Çoturova’nın, hayatı ve sanatı hakkındaki söyleşi yazısından alınmıştır.)

²⁸⁵ **Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi**, s. 501.

²⁸⁶ Aygöl Bakeyeva, (Şair ile yapılan söyleşi), **Bişkek Times**, 2006, S. 2, s. 7.

²⁸⁷ Süyörkul Turgunbayev, “*Uluu Togo Çıkkın Barbi?*”, **Kırgızstan Madaniyatı**, Bişkek, 2003, S. 6, s. 12.

Şair asıl ismi olan Abdırarman Alımbayev adını Bayas Tural olarak değiştirmiş, eserlerinde de bu ismi kullanmıştır. Tural, millî benliğin korunabilmesi için isimlerin de özen gösterilerek, Kırgızca olması gerektiğini savunmaktadır. Bu konuda “Millî isim – Millî Miras” adlı bir kitap da yayınlamıştır.

A. Sıdıkov ve Y. Abdurrahmanov tarafından 1920 yılında kurulan; ancak Moskova yönetiminin baskısı ile kapatılıp üyelerinin sürgüne gönderildiği “Turan Partisinin” Kırgızistan’da tekrar kurulmasında da rol oynamıştır. Tural, Kırgız Turan Partisinin kurucu üyeleri arasında yer almaktadır.²⁸⁸

Bayas Tural, Kırgız Türkçesinin korunması için de bilimsel ve siyasî mücadelesini sürdürmektedir. Kırgız Devletinin tek resmi dili olması gerektiğini, aksi takdirde Kırgız Türkçesinin Rusçanın tahakkümünden ve yok olmaktan kurtulamayacağını savunmaktadır. Bu konuda gazetelerde birçok makale yayınlamış, bu makalelerini daha sonra Uluttuk Uлуу Kasiyet (Millî Yüce Vasıf)²⁸⁹ adlı kitabında toplamıştır.

Bayas Tural şiirlerinin büyük çoğunluğunu tarihçi olması sebebiyle tarihî temalarda ve serbest ölçüyle yazmaktadır. Siyasî hayatında savunduğu “Turan” fikrinin Kırgız şiirinde de yılmaz savunucusudur. Onu diğer günümüz Kırgız şairlerinden ayıran en önemli özellik budur ve günümüz Kırgız şiirinde bu ideoloji çerçevesinde şiirler yazan tek şairdir. “Turan” tarihinin ihtişamına olan hayranlığı şiirlerinin tümüne sinmiştir. Şiirlerinde “Turan” ülkesinin insanların tarihî kahramanlıklarını, yaşam tarzlarını, mücadelelerini ve dünya görüşlerini zengin kelime kapasitesi, güçlü tasvir gücüyle günümüz okuyucularına yansıtmaktadır. Eski Kırgız tarihi hakkında şiir yazan şairler çok azdır. Bu açıdan bakıldığında Bayas Tural Kırgız şiirinin büyük bir açığı kapatmaktadır.

Bayas Tural’ın verdiği eserlerde onun Kırgız halkı, özellikle de yeni nesil Kırgız gençleri üzerinde millî tarih ve millî kimlik şuuru oluşturma gayretleri göze çarpmaktadır. Yazmış olduğu şiirlerin tümünde, Kırgızların köklü bir tarihe sahip olduğu üzerinde durmaktadır.

²⁸⁸ Kumar Meymanaliyev, “*Turan Partiyası Kayradan Tüzüldü*”, **Bişkek Times**, 04.06.2004, s.7.

²⁸⁹ Bayas Tural, **Uluttuk Uлуу Kasiyet**, Biyiktik, Bişkek, 2005.

II.3.30. Birimkul Alıbayev

Alıbayev, Talas ilçesine bağlı Köpürö Bazar köyünde kolhozcu ailesinde doğmuştur. 1956 yılında Oş ilindeki Bazar Korgon ilçesinde ilköğrenimi tamamlamış, aynı yıl Kırgız Devlet Üniversitesi, Filoloji Fakültesine girmiş ve 1961 yılında mezun olmuştur. Şair aynı zamanda çeviri eserler de vermektedir. Alıbayev Yazarlar Birliği üyesidir.²⁹⁰

Şairin Ak Çardak (Martı, 1968), Burganak (Kasırga, 1970), “Gülburak” (1974) adlı eserleri bulunmaktadır. Alıbayev’in en son eseri “Kataal Kündün Irları” (Zor Günlerin Şiirleri) adını taşımaktadır. Alıbayev lirik bir şair olmasına rağmen sosyal hayata dair yazdığı şiirlerde büyük bir başarı yakalamıştır.

Süyünbay Erالیev şairin sanatı için “O hayatın güzelliklerini, zarafetini en ince detayına dek fark edip aşk gibi devamlı var olan temaya da yönelmektedir. Birimkul hangi temaya yönelirse yönelsin başarılı olmuştur.” demiştir.²⁹¹

II.3.31. Alik Akimaliyev

1957 yılında Toktogul kasabasının Ak Çiy köyünde, eğitimci bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelir. 1985 yılında Millî Devlet Üniversitesinin gazetecilik fakültesini bitirir.

İlk şiirleri 1974 yılından itibaren “Uçkun”, “Kırgızstan Pioneri”, “Kırgızstan Madaniyatı”, “Leninçil Caş”, “Caş Leninçi”, “Alatoo” gibi dergi ve gazetelerde yayınlar.

Şairin yerel “Kommunisttik Emgek” gazetesinden başlayan gazetecilik hayatı, “Kırgız Tuusu”, “Kırgız Adabiyatı”, “Adabiy Alatoo”, “Adabiy Gezit” ve “Bişkek Tayms” gibi ulusal dergi ve gazetelerde, ayrıca radyo televizyon kurumunda devam eder.

²⁹⁰ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, s. 201.

²⁹¹ Süyünbay Erالیev, “Mezgildin Akını”, Kırgız Tuusu, Bişkek, 2008, S. 75, s. 16.

1966-1999 yılları arasında “*Kırgız Ruhı (Kırgız Ruhı)*”, “*Külkü (Kahkaha)*”, “*Süyüü (Sevgi)*” gibi gazete ve dergilerin redaksiyon bölümünde çalışır. 2001-2003 yıllarında toplumsal halk hareketleri olan *Halk Yoksulluğa Karşı* ve *Paydubal* gibi hükümete muhalif oluşumlar içinde bulunmuştur.

Şairin ilk şiir kitabı “*Balamışık (Kedi Yavrusu)*” 1982 yılında yayınlanmış, 1989 yılında “*Künöstüü Elet (Güneşli Zirveler)*” adlı kitabı okuyucuyla buluşmuştur. “*Çırak*”²⁹² adlı şiir kitabında 1988-2000 yılları arasında kaleme aldığı şiirleri bulunmaktadır.

Birçok eserin sahibi olan şair, Yazarlar Birliğinin üyesidir.²⁹³ Ayrıca Gazeteciler Birliğinin de üyesi olan şair, burada denetim komisyonunda görev yapmaktadır.

Şairin konu yelpazesi oldukça geniştir. Şiirlerini sosyal meseleler üzerine kurmuştur. Şair, müzik kültürü, terk edilen çocuklar, kadın hakları gibi sosyal meselelere ve yoksulluk, ahlakî çöküntü gibi Kırgız toplumunun kanayan meselelerine değinmiştir. Günümüzde birçok edebî ve kültürel faaliyetin içinde aktif görev almakta olan şair, gazetecilik mesleğinin yanı sıra edebî kişiliğini de başarılı bir şekilde devam ettirmektedir.

II.3.32. Manap Aliyev

Manap Aliyev, 1959 yılı kara-Kulca ilçesinin 1 Mayıs köyünde doğdu. 1976 yılı Toktogul Lisesini, daha sonra Moskova Devlet Üniversitesinin Gazetecilik bölümünü 1983 yılı bitirdi. Halen Kırgız parlamentosunda Millet Vekilleri bölümünde çalışmaktadır.²⁹⁴ Kırgızistan Millî Yazarlar Birliğinin üyesi olan şair, Alıkul Osmonov şiir ödülünün sahibidir.

Şair “Mart – Cazdın Ayı” (Mart, Bahar Ayı), “Cer Mekeni – Adamzat” (Toprak Vatanı, İnsanoğlu), “İymanın Canın Bir Bolsun...” (İnancın, Ruhun Bir Olsun...) adlı şiir kitaplarının sahibidir.

²⁹² Alık Akimaliyev, “Çırak”, Biyiktik, Bişkek, -2005

²⁹³ Komisyon, *Kırgız Poeziyasının Antologiyası*, s. 498

²⁹⁴ a.g.e., s. 526.

II.3.33. Atantay Akbarov

Atantay Akbarov, 1960 yılı Çatkal ilçesinin Cañı Bazar köyünde doğar. Oş Pedagoji Enstitüsünün filoloji bölümünü bitirir. Çalışma hayatı ilçenin “Çatkal Ottoru (Çatkal Ateşleri)” gazetesinde bölüm başkanı olarak başlar. Birçok yerel ve ulusal yayın organlarında görev yapmıştır. İlk şiir kitabı 1990 yılı yayınlanmıştır.²⁹⁵ İkinci şiir kitabı “Kudaydın İrı” (Allah’ın Şiiri) 1999 yılında yayınlanmıştır. Şair özellikle manzumeleriyle edebî sahada tanınmaktadır.

Atantay Akbarov Kırgızistan Devleti Gençler Ödülünün sahibidir. Akbarov, Mayıs 2008’de Türkiye’nin Konya şehrinde düzenlenen I. Uluslar Arası Şairler Buluşması festivaline, Kırgızistan adına katılmıştır.

II.3.34. Çımbay Tursunbekov

Çımbay Tursunbekov (Akun uulu), 1960 yılında Narın ilçesinin Can-Bulak köyünde doğar. 1983 yılı Kırgız Devlet Üniversitesi’nin filoloji bölümünü bitirir ve Eğitim sisteminde çalışmaya başlar. 1985 yılında “Cüröktöğü Cañırık (Kalpteki Yankı)” adlı ilk şiir kitabı yayınlanır.²⁹⁶ Tursunbekov, bağımsızlık sonrasında iş hayatına atılmış, “Akuun” isimli ticari firma kurmuştur.

II.3.35. Kocogeldi Kulutegin

Kocogeldi Kulutegin 1960 yılında Oş şehrinin Kara Kulka kasabasına bağlı Alayku köyünde dünyaya gelmiştir. Kırgız Devlet Üniversitesi’nin Gazetecilik Bölümü’nü 1983 yılında bitirmiştir. Moskova’daki Gorki Edebiyat Enstitüsü’nde Yüksek Edebiyat Kursu’nda öğrenim görmüş ve 1993 yılında mezun olmuştur.²⁹⁷

Kulutegin’in “Bal Uurtam” (Ballı Lokma), “Darbaza Colgo Açılart” (Pencere Yola Açılır) ve “Colçırak” (Sokak Lambası) adlı şiir kitapları bulunmaktadır.

²⁹⁵ Komisyon, *Kırgız Poeziyasının Antologiyası*, s. 532.

²⁹⁶ a.g.e., s. 534.

²⁹⁷ a.g.e., s. 537.

Erkin Too gazetesinin redaksiyon bölüm yardımcısı olarak görev yapmış olan şair Azattık radyosunda çalışma hayatına devam etmektedir. 1990 yılından beri SSSR Yazarlar Birliği'nin üyesidir. Şair aynı zamanda Kırgız Gazeteciler Birliğinin de üyesidir. Kulutegin Alıkul Osmonov şiir ödülünün sahibidir.²⁹⁸

II.3.36.Cediger Saalaye

Cediger Saalaye 1961 yılında Atbaşı kasabasına bağlı Akmuz köyünde dünyaya gelmiştir. Aynı zamanda avukat ve gazeteci olan Saalaye “Cörölgö”, “Başat”, “Argasızlık Irları” isimli şiir kitaplarının sahibidir. Şair, nesir türünde de eserler vermektedir. “Kırgız Tuusu” gazetesinin müdürlüğünü yapmakta olan şair, aynı zamanda Kırgız Hukuk Akademisinde doçent olarak görev yapmaktadır.²⁹⁹

II.3.37. Altınbek İsmayilov

Altınbek İsmayilov'un “Taş Küzğü” (Taş Ayna) isimli şiir kitabı 2008 yılında yayımlanmıştır. Genç şair Yunus Emre'nin şiirlerini Kırgız Türkçesine aktarmış ve “Süyünün Sultani” (Sevginin Sultani) adıyla yayımlamıştır. Manas Üniversitesi Türkoloji bölümü mezunu olan İsmayilov'un bitirme tezi Mevlana'nın Mesnevisi üzerinedir. İsmayilov ayrıca Mesnevi'yi de aktarıp yayınlamak için çalışmalarını sürdürmektedir.³⁰⁰

Avrasya Yazarlar Birliği, Türk dünyasının edebiyat dergileri yöneticilerini veya temsilcilerini 15-16 Aralık 2007'de İstanbul'da bir araya getirmiş, Kırgızistan'ı ve *Kırgız Adabiyatı* dergisini temsilen Altınbek İsmayilov bu toplantılara katılmıştır. Burada yaptığı konuşmada, ortak dil, ortak edebiyat ve ortak tarihin yanı sıra ortak

²⁹⁸ Komisyon, *Kırgız Poeziyasının Antologiyası*, s. 498.

²⁹⁹ <http://www.kabar.kg/kyr/constkyrg/20060317/74>, (17.03.2006 tarihinde, Kabar gazetesinin internet sitesinden alınmıştır.)

³⁰⁰ Fatima Abdalova, “*Caş Akın Altınbek İsmailov Stambulga Poeziya Mayramına Barat*”, <http://www.azattyk.org/rubrics/culture/ky/2007/08/asp>, 22, Ağustos 2007

dergilerin de Türk Dünyasının birleşmesinde büyük katkıda bulunacağını ifade eden İsmayilov, ayrıca Kırgız şair Şayloobek Düyşeyev'in şiirini okumuştur³⁰¹.

Genç şairin şiirleri, Bağımsızlık sonrası Kırgız şiir için yeni bir soluk olmuştur. Şairin şiirlerinde, yeni kullanımlar göze çarpmaktadır. Şiirlerini genellikle serbest şiir türünde yazan şairin geleneksel şiir kalıplarını kullandığı şiirleri de vardır. "Taş Küzğü" eserinde, bağımsızlık sonrası toplum hayatında yaşanan kaoslara konu eden şair, "Kantip Aytam" (Nasıl Söylerim?), "Taş Küzğü" (Taş Ayna), "Töñkörü" (İsyan), "Üşkürük" (İç Çekiş), "Emneñ Bar" (Neyin Var?), Oygongula (Uyanın) adlı şiirlerinde Kırgız toplumunda baş gösteren sosyal yaralara değinmiştir. Millî dil, millî tarih ve millî kimlik üzerine görüşlerini, sanatsal bir söyleyişle şiirlerine aksettirmiştir.

İsmayilov'un şiirleri günümüzde çeşitli gazete ve dergilerde yayınlanmaktadır.

II.3.38. Eldar Attokurov

1977 yılında Talas ilinin Taldıbulak köyünde dünyaya gelmiştir. Kırgız Devlet Humaniter Üniversitesinin İletişim bölümü ile Psikoloji bölümlerini bitirmiştir.³⁰² Son dönem şairlerinden Eldar Attokurov Kırgız edebiyat sahasına bağımsızlık yıllarında adım atmış bir şairdir. Şiirlerini Kırgızca ve Rusça olarak kaleme almaktadır. Şiirlerinde genellikle sosyal meseleleri ele almasının yanında onun lirik şiirleri de mevcuttur. Sosyal meseleleri ele aldığı şiirlerini Kırgızca, lirik şiirlerini ise Rusça yazıyor olması dikkati çekmektedir. Şiirleri kitaplaşmamış olmasına rağmen gazete ve dergilerde yayınlanan şiirleriyle Kırgız edebiyatının tanınan şairleri arasında kendine yer edinmiştir. Attokurov şiirlerini genellikle 11'li hece ölçüsüyle ve (aba cccdc) kafiye şemasına göre yazmıştır.

Genç bir isim olmasına rağmen, 2000-2003 yılları arasında, Kırgız Yazarlar Birliği yapısı altında oluşturulan genç şairler "Colon Mamıtov" derneğini kurmuş ve yönetmiştir. 2003 yılında Cengiz Aytmatov'un himayesinde yapılan "Debut 2003" (Tartışma 2003) toplantılarında en iyi genç şair seçilmiş, yine Aytmatov fonunun yardımlarıyla şiirleri Rusça ve İngilizceye çevrilmiştir. Güçlü kalemi ve şiirleriyle S.

³⁰¹ Orhan Söylemez, "Türk Dünyası Edebiyat Dergileri I. Kurultayı Toplandı" <http://www.orhansoylez.com/content/view/91/1/lang,tr/>, Ocak 2008

³⁰² Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, s. 570.

Eraliyev, A. Ömürkanov gibi usta şairlerin ve Cengiz Aytmatov'un övgülerini almıştır.³⁰³ Devlet himayesindeki "Nurborbor" isimli genç kalemler derneğinin kurulmasına ön ayak olmuştur. Şair gelecek dönemler için Kırgız edebiyatı ve şiiri adına ümit beslenen isimlerin başında gelmektedir.

II.3.39. Manas Alımbayev

Manas Alımbayev 1980 yılında Oş ili, Özgön ilçesi, Çanget köyünde doğmuştur. Kırgız Millî Devlet Üniversitesi'nin Kırgız Dili ve Edebiyatı Fakültesi'ni bitirmiştir.³⁰⁴ Şairin "Çaňgettın Çabandesı" adlı şiir kitabı yayınlanmıştır. Şair Kırgız şiirinin son kuşağındandır ve kalemini sağlamlaştırma yolunda büyük yol almıştır. Şiirlerinde Kırgız insanının psikolojisi ve yaşam mücadelesini gerçekçi bir şekilde yansıtmaktadır. Lirik şiirleri de oldukça fazladır. Şiirlerinde genellikle geleneksel (aaba cccdc) kafiye yapısını kullanmaktadır.³⁰⁵

II.3.40. Erlan Cumagaziyev

Erlan Cumagaziyev 1983 yılında Narın ilinin Koçkor ilçesine bağlı Kara-Moynok köyünde doğmuştur. İlköğrenimini doğduğu köyde tamamlayan genç şair, 2002'de Bişkek'teki İ. Arabayev Kırgız Devlet Pedagoji Üniversitesinin dilbilim fakültesini kazanmıştır. Şairin henüz bir şiir kitabı bulunmamaktadır.³⁰⁶

II.3.41. Baktıgöl Çımbayeva

Son kuşak Kırgız şairlerinden Baktıgöl Çımbayeva 1981 yılında Narın ili, Atbaşı ilçesi, Baş-Kayındı köyünde doğmuştur. Bişkek Sosyal Bilimler Üniversitesi'nin Türkoloji Fakültesi'ni bitirmiştir. Şiirleri gazete ve dergilerde yayımlanmaktadır.

³⁰³ <http://www.kabar.kg/kyr/constkyrg/20060727/1>, (Eldar Attokurov hakkında Kabar gazetesinde yayınlanmış tanıtım yazısı ve şiirlerinden örnekler.)

³⁰⁴ **Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi**, s.579.

³⁰⁵ http://www.news.org.kg/kitep/mns_alym/1.htm (Manas Alımbayev'in "Çaňgettın Çabandesı" adlı şiir kitabından şiirler verilmiştir)

³⁰⁶ **Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi**, s.583.

II.3.42. Mirlan Samykoco Uulu

Mirlan Samykoco uulu 1984 yılında Narın ilinin Ak-Talaa ilçesinde doğmuştur. Bişkek Sosyal Bilimler Üniversitesinin Gazetecilik Fakültesinden mezun olmuştur. Şairin şiirleri çeşitli dergi ve gazetelerde yayınlanmaktadır. Lirik şair olarak dikkati çekmektedir.³⁰⁷

³⁰⁷ a.g.e., s. 584.

III. BÖLÜM

BAĞIMSIZLIK SONRASI MODERN KIRGIZ ŞİİRİNDE MİLLÎ TEMALARIN TASNİFİ VE İNCELEMESİ

SSCB döneminde sosyalizmin belirlediği katı tutumunun, Gorboçov dönemiyle birlikte yumuşamaya başlamasıyla, tüm SSCB ülkelerinde insanların millî değerleri algılayışlarında ve ifade şekillerinde değişimler yaşanmıştır. Kırgız Türklerinin de bu dönem içinde ve bağımsızlık sonrasında, yaşanan siyasî, sosyal ve ekonomik sürece bağlı olarak millî değerlere olan yaklaşımlarında büyük değişimler görülmektedir. Kırgız Türkleri, ülkelerinin bağımsızlığa kavuşması ve hürriyet duygusunu tatmalarıyla birlikte, vatan, millet, millî tarih, millî kimlik, millî politika gibi daha önce, söylemek bir yana düşünülmesi bile imkansız kavramları tartışmaya başlamıştır. Bu serbestlik ortamıyla birlikte millî konularda çeşitli görüşler, türlü yönelimler dillendirilmeye başlanmıştır. Yaşanan bu süreç edebiyata da doğrudan yansımıştır. Kırgız şiirinde millî romantik yönelimler artmaya başlamıştır. Eski sosyalist realizm yaklaşımlarını birden terk edemeyen şairler, millî romantik yaklaşımlarda da bulunarak bir geçiş dönemi şiiri yaratmışlardır.

III.1 Millî Temaların Tasnifi

Millî temalı şiirleri tasnif ederken, incelediğimiz şiirlerdeki yönelimlerden yola çıkarak, Kırgız şairlerinin üzerinde çokça eser verdikleri temaları belirledik. Bu temaları altı ayrı başlık altında inceledik.

III.1.1. Vatan Teması

Perestroyka dönemi ile birlikte esmeye başlayan hürriyet rüzgârları ile birlikte, Kırgız insanının vatan algısı da değişmeye başlamıştır. Bu dönemde özellikle şairlerin eserlerinde görülen “vatan” anlayışının, SSCB’den, Kırgız topraklarına, Kırgız vatanına

doğru kaydđı görölmektedir. Kırgız şairlerinin sosyalist dönemde kaleme aldıkları şiirlerde, doğduğu köye, kasabaya, şehre ithafen şiirler yazdığı görölmektedir. Bu durum, şairlerin vatan sevgisini, belirli bir bölgeyle sınırlı tutarak, rejimin eleştirilerinden kurtulma çabası olarak düşünölebilir.

Vatan teması başlığı altında inceleyeceğimiz şiirlerde, şairlerin dolayısıyla Kırgızların vatan tanımlarını ve vatana yükledikleri anlamları ortaya koymaya çalışacağız. Ayrıca vatan temasında yazılan şiirlerle, Kırgız insanının vatan sevgisi ve vatanın kutsiyeti yaklaşımlarını, aynı zamanda fizikî olarak şairler tarafından vatana çizilen sınırları da göstermeye çalışacağız.

İlk önce tüm Türklerde olduğu gibi Kırgız Türklerinde de vatanın kutsal bir değer olarak göröldüğünü söylemeliyiz. Vatana yüklenen bu kudsiyet şiirlere de yansımıştır. Vatan kavramı şiirlerde işlenirken inanç sisteminde yer alan diğer kutsal kavramlarla özdeşleştirilerek verilmiştir.

Bağımsızlık öncesi Kırgız şiirinde “Ata Curt”, “Ata Meken” (Ana Vatan) konulu birçok şiir yazılmıştır. Kırgız şiirinde özellikle metaforik kullanımla çoğu şiir Ala Too’yu konu ederek vatan vurgusuyla yaratılmıştır. Bu şiirlerin birçoğu Kırgızistan’dan ziyade SSCB kastedilerek yazılmıştır. Ancak şiirlerde SSCB’ye yönelik atıfların çok zayıf olduğu gözlenmekte, Sovyet dönemi Kırgız şairlerinin, bu şiirlerini kaleme alırken, hangi vatan için duygulanıp yazdıkları sorusu okuyan kişilerde soru işareti oluşturmaktadır. Bağımsızlık sonrasında verilen eserlerde ise vatan teması aynı sıklıkla işlenmeye devam edilmiştir. Yeni dönem şiirlerinin büyük çoğunluğu, yeni kurulan bağımsız devletin, Kırgız vatanının korunması, geliştirilmesi düşüncesini taşımaktadır.

Bu tavır Baydılda Sarnogoyev’in “Kalayık Kalka Kayırлуу” (Sevgili Halkla Söyleşi)³⁰⁸ adlı şiirinde de görölmekte, yeni kurulan Kırgız devletinin korunması, geliştirilmesi öğütlenmektedir:

Cañı ölköbüz—caş bala,

Caşı cetip tolso eken.

Bir cıgılıp, bir turbay

Iylaganın koyso eken.

Yeni devletimiz – ufak çocuk,

Uzun yıllar yaşasın.

Bir düşerek bir kalkarak

Ağlamayı bıraksın.

³⁰⁸ Baydılda Sarnogoyev, **Baydılda**, Bişkek: Kırgızstan, 1997, s. 350.

Şair ufak bir çocuk misali devletinin de geleceğinde birçok iyi ve kötü günleri görebileceğini, bununla beraber devletin ömrünün uzun olmasını dilemektedir. Sarnogoyev yeni kurulan ülkede, sosyal, ekonomik ve siyasal yönden birçok eksikliğin yaşanabileceğini, bunların hiçbirinin ümitsizliğe sebep olmaması gerektiğini mısralarına gizlediği anlamlarla vermeye çalışmıştır. Yaşanacak tüm meselelere rağmen, vatan var olmaya devam edecektir.

Estüü çıgıp, el süygön

Er-azamat bolso eken.

Kalktan bezip çokçuluk

Kalktı aralap tokçuluk,

Bardık cağı cetiştüü

Bay ölkö atka konso eken!

Akıllı, halkını seven biri çıkıp

Er gözüpek olsa keşke.

Halktan korkup yokluk

Halkın içine girip tokluk,

Bütün yönüyle gelişmiş

Zengin ülke namını alsa keşke!

Vatanının gelişmesi, zenginleşmesi, büyük bir ülke olması dilekleri aktarılmaktadır. Ülkenin refah seviyesinin yükselmesi, vatanın gelişmiş dünya ülkeleri seviyesine yükselebilmesinin vatanını karşılıksız seven kişilerle mümkün olacağı anlatılmaktadır.

Şair, aynı şiirinde halkının tarihten günümüze Orta Asya'da vatan yaptığı yerleri göz önüne sermektedir:

Kırgız, Kırgız bolgonu,

Kırgız atka kongonu.

Biyik cerde bir öskön,

Bürküt menen toodoğu.

Boz üylördö törölüp

Boz üy bolğon borboru.

Kırgız Kırgız olduğundan beri,

Kırgız adını aldığından beri.

Yüce yerde birlikte büyüdü,

Kartal ile dağlardaki.

Boz üyelerde doğup

Boz üy oldu başkenti.

Şair şiirini destansı bir söyleyişle kaleme almıştır. Şekil ve yapı olarak da destan türünü anımsatan bu şiirde, destanlarda geçen “*Kırgız Kırgız olduğundan beri, Kırgız adını aldığından beri.*” şeklindeki kalıp ifadeyi de kullandığı görülmektedir. Bu kullanım daha sonra birçok halk şairi tarafından kullanılmıştır. Sarnogoyev, Kırgız halkının yüksekleri seven kartallar gibi yücelerde yaşadığını belirterek bunun halkın ululuğunu belirttiğini, yaşadıkları bozüylerin de(otağ) merkezin sembolü olduğunu ifade etmiştir.

Sarnogoyev ilerleyen mısralarda Kırgız halkının tarih içinde yaşadığı coğrafyayı mısralarına şöyle taşır:

*Kırgız, Kırgız bolgonu,
Kırgız atka kongonu,
Kańça cerdi cay kılıp,
Kayda gana bolbodu...*

*Kırgız Kırgız olduğundan beri
Kırgız adını aldığından beri,
Nice yeri mekân edinip,
Nereelerde olmadı...*

Şair ilk önce tarih içinde halkının birçok toprağı vatan edindiğini belirtmektedir. Sonraki mısralarda, örneklerle tarih içinde halkının yaşadığı Yenisey'i, Altayları, Sayan'ı ve en son Kırgız vatanı Tanrı dağlarını saymaktadır:

*Ene sütü cıttanat
Ene-Saydın boyloru.
Ata cıtı cıttanat
Altay, Sayan tooloru.
Altın beşik Ala-Too
Al baktıbiz koldoğu!*

*Ana sütü kokar
Yenisey boyları.
Baba kokusu kokar
Altay, Sayan dağları.
Altın beşiktir Ala Too
O bahtımızdır elimizdeki.*

Şair için Yenisey, Altay, Sayan hâlâ atalarının kutsal mirasıdır; çünkü onlardan hatıralar taşımaktadır. Ancak Ala Too'nun (Tanrı Dağları) yeri farklıdır. Kırgızların son vatanıdır ve bağımsızlıklarını kazandıkları topraklardır. Ala Too artık hürriyetini eline almış Kırgızlar'ın ülkesidir. Şair bu sebepten onu halkının elindeki en büyük değer olarak görmektedir; çünkü o aslında Kırgızistan'dır.

Çımıbay Tursunbekov ise “Cañılanuu” (Yenilenmek)³⁰⁹ adlı şiirinde yeni kurulan Kırgız vatanını anlatırken metaforik bir anlatımı tercih etmiştir. Yeni vatan “yeni ev” benzetmesiyle verilmektedir:

*Üyübüzdün tört dubalın kötörüp,
Üstün dağı toluk caap bütöbüz.
Cakşı tilek, tattuu ümüt taşınıp
Bıyıl canı tamıbizga köçöbüz*

*Evimizdin dört duvarın dikip,
Üstünü de tamamen kapatacağız.
İyi dilek, güzel ümitler ile,
Bu yıl yeni evimize taşınacağız.*

Kırgızistan'da egemenliğin kabulü 15 Aralık 1990 tarihinde gerçekleşmiştir. Bağımsızlığın yakın olduğunu gören şair, 1991 yılında bağımsızlığın geleceğinden emindir ve bunu müjdelemektedir. Kırgız insanı bağımsızlığın ilanıyla birlikte,

³⁰⁹ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kırgız Edebiyatı II, s. 534.

vatanlarında hürriyet içinde yaşamaya başlayacaktır. Kırgız yeni vatanında, geleceğe ümitle bakmaktadır. Şair ilerleyen mısralarda iyi niyetlerini aktarmaya devam etmektedir:

Üzülbösün artı alıs, cakındın, Kesilmesin ziyareti uzak ve yakınların,
Ak dastorkon bolup elge açılğın. Bereketli sofrı gibi konuğa açılın.
Kara niyetke cabık bolsun eşiğın, Kötü niyetliye kapalı olsun kapın,
Ak tilektüü bolso kenen açılğın. İyi niyetliye ise kollarını geniş açın.

Oluşacak yeni dönemle birlikte, diğer dost ülkelerle barış içinde yaşanması gerektiği ilk iki mısra da açıklanmaktadır. Şair bu dönemde, Kırgız vatanının dostunu da düşmanını da tanıması gerektiği imâ etmektedir. Ülkelerle kurulacak ilişkilerde bu özelliğin göz önüne alınarak politika oluşturulması gerektiği izah edilir. Tursunbekov “yeni ev” ile birlikte, bazı şeyleri de yenilemek gerektiğini açıklar:

Eski oylordu üstübüzdön çeçebiz, Eski düşünceleri üstümüzden çıkaracağız,
Bıyl canı tamızga köçebiz. Bu yıl yeni evimize taşınacağız.
Emgek ata, baktı ene, Erkindik, Emek Baba, Mutluluk Ana, Özgürlük,
Kel, kelgile eşik açıp kütübüz. Gelin, buyurun kapı açık, bekleriz.

Şair “eski düşüncelerin” Kırgız insanının üzerine bir elbise gibi giydirildiğini hayâl etmektedir. Bu eski düşünceler elbette SSCB’nin, komünist parti vasıtasıyla bünyesindeki tüm halklara ayrı ayrı biçip diktiği elbisedir; sosyalist ideolojidir. Artık bu elbise eskimiştir ve Tursunbekov “yeni ev”de, “yeni elbise” ile yeni bir yaşama başlamak gerektiğini anlatır. “Yeni ev”in; yani vatanın kapıları, çalışmaya, mutluluğa ve hürriyete sonuna kadar açıktır.

Çımbay Tursunbekov “Ata Curttan Alıs Cürgöndörgö!” (Ata Vatandan Uzaktakilere!)³¹⁰ adlı şiirinde ise, şiirin adından da anlaşıldığı üzere, vatan sevgisini, vatanından uzak yaşayanların hisleri doğrultusunda dile getirmiştir. Şair başka ülkelerin Kırgız vatani gibi olamayacağını ifade etmektedir:

Siler barğan başka ölkönün asmanı, Gittiğiniz ülkelerin gökyüzü,
Alatoonun asmanınday şaňkaybas. Ala Too ’nun gökyüzü gibi parlamaz.
Azabına kayıl bolup çasasañ, Azabına baş eğip yaşarsan,
Atacurttu süygön cürök kartaybas! Ata yurdu seven yürek yaşlanmaz!

³¹⁰ **Aalam:**2007, Bişkek, S. 6, s. 14.

Şaire göre diğer ülkelerin gökyüzü bile Ala Too'nun; yani Kırgız vatanının gökyüzü kadar parlak değildir. Yabancı ellerde yaşayan insan, hasret çekse bile vatan sevgisi ile yaşayıp vatana olan aşkını hiçbir zaman yitirmezse yaşlanmayacaktır. Şairin burada savunduğu aslında, insanın fizikî bakımdan yaşlanması değildir. Tursunbekov, burada vatan sevgisiyle dolu olan yüreğin, manevî bakımdan gençliğini koruyacağını, insanın vatan sevgisi ile, millî kimlik bilinci ile hareket etmesi halinde ayakta durabileceğini, yaşayabileceğini imâ etmektedir. Şair aynı düşüncesini bir sonraki dörtlükte de verir:

*Aç kalsañ da, körkömünö çulğansañ, Aç kalsan da görkemine teslim olursan,
Atacurttu süygön cürök kem bolbos. Ata yurdunu seven yürek eksik olmaz.*

Vatan sevgisiyle dolu olmayan yürekler yarımdır. Vatan sevgisi taşıyan yürekler, vatanın yüceliğini her şartta hissedebilen insanlar ise tamdır. Dolayısıyla yarım yürek; yani yarım insan olmamak, dört dörtlük bir insan olabilmek için insanın vatan sevgisini yüreğinin en derinlerinde hissetmesi gerekmektedir. Hâl böyle iken “eksik yürek” her tarafta bulunmaktadır:

*Atacurttu süybögöndör mında da, Ata yurdu sevmeyenler burada da,
Tolup catat, dünüyökor, akmağı. Dolup taşar ahmağı, cimrisiyle.
Alkımdarı akça körsö açılıp, Ağızları para görünce açılan,
Arañ turat, toonu, köldü satkanı. Zor duruyorlar dağı, gölü satmaya.*

Şair, vatan kaygısı çekmeyen, vatanın değerini anlayamamış insanların hâli hazırda Kırgızistan'da da oldukça fazla olduğunu belirtmektedir. Bu tür insanların maddiyata olan düşkünlüklerini dile getiren şair, bunların vatana ihânet içinde olduklarını da ifade etmektedir. Tursunbekov'un aslında burada yerdiği kişiler yönetim kademesindekilerdir. Bilindiği gibi Kırgızistan bağımsızlığını kazandıktan hemen sonra, 1992 yılının Ocak ayında başlatılan reformla özelleştirme hız kazanmıştır. Bu mısraları okurken göz ardı etmemiz gereken husus, şairin sosyalist rejimde yetişmiş olduğudur. Yukarıda verdiğimiz “Cañılanuu” (Yenilenme) şiirinde her ne kadar, eski düşüncelerden kurtulup, yeni düşüncelerle hareket etmemiz gerekir dese de şair, yılların vermiş olduğu alışkanlıkla, sosyalist düşünceyi şiirine yansıtmaktan kurtulamamıştır. Tursunbekov'un bakış açısına göre, özelleştirmenin sınırlı olması gerekmektedir. Şairin bu şekilde düşünmesi yadsınacak bir durum değildir; çünkü bilindiği gibi, Türkiye'de özelleştirme

konusunda toplumsal ve siyasal alanda bir uzlaşa sağlanabilmiş değildir. Kırgızistan'da “dağ ve gölün satılması” elbette dikkat edilmesi gereken bir mevzudur. Ancak atıl durumdaki bu alanların işler duruma geçirilmesi, turizme kazandırılabilmesi için devlet destekli özelleştirmeye açılması gerekmektedir. Şair, şiirinin sonunda yad ellerde bulunan Kırgızlar'a seslenmektedir:

*Kaytaar kündü kütüp cürsöñ aman bol, Dönecek günü bekleyerek esen kal,
Meken cerdi süygön cürök oorubas... Vatan yurdunu seven yürek hastalanmaz...*

Görüldüğü gibi şair önce dörtlüklerin sonlarında vatani seven yüreğin yaşlanmayacağı, eksik olmayacağı düşüncesinin paralelinde, vatani seven yüreğin hastalanmayacağını söylemektedir. Tursunbekov, vatani sevmenin, normal bir insan psikolojisi olduğunu, bu sevgiden mahrum kişilerin ise hastalıklı bir tutum içinde bulduklarını imâ etmektedir.

Alik Akimaliyev bağımsızlık sonrasında vatan temasında birçok şiir yazmıştır. Akimaliyev'in Çımıbay Tursunbekov gibi vatani “ev” olarak anlamlandırıldığı, “Menin Üyüm” (Benim Evim)³¹¹ şiirinde vatan sevgisi şu şekilde aktarılmaktadır:

*Kör pendeler kör ookat dep türtüşüp, Kör kullar günlük geçim diye çırpınıp,
Çaçıraştı cıldızdarday ürküşüp... Saçıldılar yıldızlar gibi ürküp...
Ala-Toom, Kırgız ölköm - öz üyüm, Ala Too'm, Kırgız ülkem, öz evim,
Kudurettüü Kudaydan kut, nur tüşüp. Kudretli Allah'tan, kut, nur inip.*

Akimaliyev, görüldüğü gibi vatanına çeşitli hitaplarla seslenmektedir. Ala Too şair için vatan demektir. Halkın hayatın keşmekeşi içinde geçim derdine düştüğünü belirten şair, bağımsızlıkla birlikte Ala Too'ya, evine; yani vatanına nur indiğini söyleyerek, vatanın bağımsızlığını kazandığını anlatmıştır.

Akimaliyev “Kırgız Curt” (Kırgız Yurdu)³¹² adlı şiirinde, vatanın kutsallığını, vatan sevgisinin yüceliğini anlatmaktadır:

*İçkensiym zamzamdagi mürök suusun, İçmiş gibi olurum zezem suyunu,
Kırgız curt, uurtap koysom bulagından. Kırgız yurdu, içersem pınarından.*

³¹¹ Alik Akimaliyev, **Handa Çok Baylık Manassiya**, Biyiktik, Bişkek, 2008, s. 45.

³¹² a.g.e., s. 43.

Şair zemzem telmihi kullanarak, vatanın pınarından içilen suyun kendisi için zemzeme eşdeğer olduğunu ifade eder. Şair şiirinde çeşitli benzetmelerle vatanını yüceltir:

Kırgız curt!

Mazarım sen duba kılğan,

Nanından, suu, tuzundan ibaa kılgam.

Algansıym kırk baatırdın küçün boygo,

Bir colu iskep koysom şıbagından.

Kırgız yurdu!

Mezarım sensin dua ettiğim,

Ekmeğinle, suyunla, tuzunla yetiştığım.

Alır gibiyim kırk batırın gücünü bedenime,

Bir kere koklarsam kır pelininden.

Şair “mezar” kelimesiyle, hayattayken olduğu gibi, ölümden sonra da vatanın kutsal olduğunu ifade eder. Çünkü öldükten sonra vatanın koynunda yatacaktır. Şair, vatana olan minnet borcunu sıralamaktadır; çünkü vatan onu bugüne dek getirmiştir. Şaire bakan, besleyen ve büyüten vatandır. Akimaliyev topraklarından o kadar güç almaktadır ki, kır pelinini koklaması bile ona büyük bir güç vermektedir. Şair sonraki mısralarda;

Kırgız curt!

Sen dep ergiym cabırkasam,

Cürögüm teep sogup kabırgadan.

Supsuluu - zaar tildüü cılanıñ da,

Közümö tatınakay çaar bakañ.

Kırgız yurdu!

Seni düşünerek düzelirim sakatlansam,

Yüreğim çıkacak gibi atar kaburgamdan.

Çok güzeldir zehir dilli yılanın bile,

Gözüme hoş görünür alaca kurbağan.

demekte, vatanın kendisi için manevî yönden büyük bir destek olduğunu belirtmektedir. Vatanın olumsuz yönlerinin bile gözüne güzel göründüğünü ifade etmektedir. Kırgız vatani o kadar kutsaldır ki şair mısralarında;

Kırgız curt!

Canga carık kubatıñdan,

Tamçıñdan çoktoy ısıq caratılgam.

Ter bolup mañdayından çibirçıktap,

Ir bolup agıp turam caraatından...

Kırgız yurdu!

Cana ışık veren kuvvetinden,

Damlandan köz gibi sıcak yaratılmışım.

Ter olup alnında tomurcuklanır,

Şiir olup yarandan bile akarım...

diyerek ruhunu aydınlatan bir ışık olarak görmektedir. Vatan toprağından yaratıldığını ifade eden şair, vatanın çekeceği tüm sıkıntıların kendi sıkıntısı olacağını belirtmektedir. Vatanın acılarına şiirleriyle ortak olacağını anlatmaktadır.

Kırgız Millî Yazarlar Birliği başkanlığı da yapan Omor Sultanov vatan sevgisini coşkunun bir anlatımıyla “Ata Meken” (Ana Vatan)³¹³ adlı şiirinde dile getirmiştir. Şaire göre vatan sevgisi her şeyin üzerindedir:

Al ubakit bir tartılğan cebedey *Bu vakit çekilmiş ok ucu gibi*
Ata-Meken ıyık — calgız enedey. *Ana vatan kutsal, tek ana gibi.*
Al ayaluu kan cügürtkön cüröktöy *O değerli kan pompalayan yürek gibi*
Süyüü kerek eç nersege teñbey. *Sevmek gerek hiçbir şeyle kıyaslamadan.*

Vatan sevgisini anne sevgisi kadar kutsal tutan şair, vatani sevmenin hiçbir menfaat gütmeyen, karşılık gözetmeden olması gerektiğini anlatmaktadır. Şair vatanının her yerini, her anını sevmektedir:

Süyüü kerek cayı menen kıştarın *Sevmek gerek yazı ile kışlarını*
Tüşkö kirgen şaar, cayloo, kıştağın. *Düşe giren şehir, yayla, kışlağını.*
Anan dağı Isık-Kölün, Ala-Tooñ *Dahası Isık Köl'ün, Ala Too'n*
Cürögünö katş alıp büt baarın. *Yüreğine sığdırarak tamamını.*

Sultanov'a göre, vatan sevgisinin içten olması gerekmektedir, vatanın her köşesini yüreğine sığdırabilmelidir. Şair ilerleyen mısralarda şöyle demektedir:

Ata-Meken calgız Alla Taaladay *Ana Vatan tek Allahu Teala gibi*
Mañdayıñda küygön carık paanaday. *Alnında aydınlanan fener gibi.*
Kaytpas anın kargışı bar suusunda *Geri dönülmez kargışı var suyunda*
Kara sanap oylop koysoñ baalabay. *Kötülük düşünüp değer vermezsen.*

Şaire göre, vatan öyle kutsaldır ki, Allah'ın birliğine şahadet edercesine vatan da tektir ve Allah'ın birliğine nasıl şek ve şüphe getirilmez ise vatan da öyledir. Eğer bunun farkına varılmazsa sonuç felâket olur. Çünkü içtiğin vatan suyu, vatanının değerini bilmeyen ve ihanet eden insanı cezalandırır. Sonraki dörtlükte Sultanov:

Könüü kerek anın sürdüü erkine *Alışmak gerekir onun heybetli erkine*
Çıdoo kerek suuguna, örtünö. *Dayanmak gerekir soğuşuna, ateşine.*
Berüü kerek al-küçüñdü akırkı *Vermek gerekir gücünü sonuna dek*
Anda gana çıgat Meken körkünö. *O zaman ulaşır vatan görkemine.*

diyerek onun yüceliğine kayıtsız inanmak gerektiğini söyler. İlk iki mısradaki, yukarıda verilen dörtlükten de hareketle, Allah'ın birliğini ve bahsettiği iyilik ve kötülükleri nasıl

³¹³ Omor Sultanov, **Can Bereli Süyüügö**, Bişkek: Akıl, 1996, s. 153.

sorgulamayıp kabulleniyorsak, vatanın birliğini ve onun iyilik ve kötülüklerini de kabullenmemiz gerekmektedir. Vatan sevgisinin sadece iyi günlerde değil, asıl vatanın içine düştüğü kötü günlerde gerekli olduğunu ifade eder. Zaten gerçek olan vatan sevgisi de bunu gerektirir. Vatanın yücelmesi ve gelişmesi de, insanların bu hissiyatı tereddüt etmeden beynine ve yüreğine işlemesi ile mümkün olacaktır.

Maya Osmonkulova bağımsızlık sonrası Kırgız şiirinin ikinci kuşağını temsil etmektedir. Osmonkulova, “Ata Curtka Algaçkı Ir” (Ana Vatana İlk Şiir)³¹⁴ adlı şiirinde vatana duyduğu sevgiyi şu şekilde ifade etmektedir:

Koldoy körgün urpagındı, Ata-Curt, Kolla daima neslini, Anavatan,
Namızına kir cuguzbay ötömün Namusuna leke bulaştırtmam.
Kayrat alıp, kubat alıp özüñdön Gayret alıp, kuvvet alıp senden
Kayra özüñö bir çoñ kızmat ötöyün. Tekrar sana hizmet ederim.

Vatanın şair gözündeki manevî temizliği o kadar büyüktür ki, onu her şeyden ayrı tutmaktadır. Şair vatandan alacağı gücü, yine onun yolunda kullanacağını ifade etmektedir. Vatan’ın tarihten gelen yüceliğini ise mısralarına şu şekilde yansıtmaktadır:

Turpagındı carsın dübürt ceniştüü, Toprağını yarsın zafer nidaları,
Senin küñüñ mayram bolup bütpögön. Günün bayramlarla doludur senin.
Zor işterge tütpöy calañ cürögün, Büyük işlere doymayan yüreğin,
Colk-colk etip sogup tursun büt deneñ. Heyecanla titresin tüm bedenin.

Kırgızların bu topraklar üzerinde, bu vatanda birçok zafer kazandığını, bu şekilde günümüze ulaştığını belirtir. Osmonkulova, Kırgızların bu vatan üzerinde güzel günler geçirdiğini, aynı şekilde gelecekte de vatanın birçok güzel günler göreceğini dile getirmektedir.

Bağımsızlığın ilanından sonraki süreçte göç, Kırgızistan’da sosyal bir problem olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle bağımsızlığın ilk yıllarında Rus asıllı Kırgız vatandaşlarının, yoğun bir şekilde Rusya’ya ve diğer ülkelere göç ettikleri görülmüştür. Baydıda Sarnogoyev bu durumu iyi analiz ederek, şiirine konu etmiştir. “Canı Köçmөndörgө” (Yeni Göçmenlere)³¹⁵ adlı şiiri, adından da anlaşılacağı üzere 20.

³¹⁴ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kırgız Edebiyatı II, s. 490.

³¹⁵ Sarnogoyev, Baydıda, s. 264.

yüzyılın sonunda yeni bir göçebe topluluğun ortaya çıkışından bahsetmektedir. Sarnogoyev göç edenlere;

Türlü bulak bir özöngö kuyganday *Türlü bulağın bir dereye aktığı gibi*
Tili başka, dini başka tuugandar, *Dili başka, dini başka akrabalar.*

diyerek onları yabancı olarak değil de kendilerinden biri olarak gördüğünü samimi bir ifadeyle belirtmiştir. Onlara “akraba” diyerek seslenmektedir. Şair, bir sonraki dörtlükte de birlik ve beraberliğin önemi üzerinde durmaktadır:

Siler bizge eriş-arkak, bel bolup, *Siz bizlere destek dayanak olup,*
Siler bizge kücürmön küç-dem bolup, *Siz bizlere büyük güç kuvvet olup,*
Çaşasañar calpı üyübüz cañırat *Yaşarsanız ortak evimiz aydınlanır*
Önüp, öskön ölkölörgö teñ bolup. *Gelişen, büyüyen ülkelerle eşit olup.*

Görüldüğü gibi şair Kırgızistan’ı “Ortak Ev” olarak tanımlamaktadır. Ülke sadece etnik olarak Kırgızlar’ın değil, bu ülke için çalışıp çabalayan, yaşayan tüm insanların vatanıdır. Şair, Kırgızistan vatandaşlarının bu ülke için samimi duygular içinde, aydınlık bir gelecek için fedakâr bir şekilde çalışması gerektiği düşüncesindedir. Şair sonraki dizelerde ilginç bir benzetme ile;

Törkün-töşsün köp sağıngan kelindey *Akraba, hısımunı özleyen gelin gibi*
Ana ketem, mına ketem debeylik. *Şimdi giderim, bak giderim demeyelim.*

diyerek nazlı geline benzettiği Rusların her canları sıkıldığında kendi evleri olarak gördükleri Moskova’ya gitmek istemelerine bir anlam verememektedir. Sonraki dörtlükte şair;

Ata-curttu ança kabil albağan *Ata yurdu o kadar kabullenemeyen,*
Ketkenderden kelgender köp kayradan. *Gidenlerden gelenler çok tekrardan.*
Bir kezderde bizdi köçmön deşçü ele *Bir zamanlar bize göçmen derlerdi*
Bu silerdin köçünörgö tañğalam. *Bu sizin göçünüze şaşırırım.*

diyerek Rusya’ya yapılan göçlerin genel olarak daha iyi bir hayat umuduyla yapılmakta olduğunu belirtmekte, gerçeğin hiç de düşündükleri gibi olmadığını anlayan göçmenlerin bir süre sonra da tekrar geriye döndüklerini söyleyen şair Kırgızistan’ın, ülke toprakları üzerinde yaşayan tüm Kırgız vatandaşlarının vatanı olduğunu ifade etmektedir.

Akimaliyev'in Rusça olarak kaleme aldığı "Ya Otçiznu Dal Novoe Nazvaniye" (Vatanıma Yeni Ad Verdim)³¹⁶ adlı şiirinde vatan için hem yeni bir isim hem de yeni bir sınır çizilmiştir. Bu şiir bağımsızlık sonrası Manas'a yüklenen ideolojik anlamı göstermesi bakımından önemlidir. Akimaliyev'in son şiir kitabının ismini "Handa Cok Baylık Manassiya" (Handa Bile Bulunmayan Zenginlik Manassiya) olarak vermesi, manevî bir değer olarak Manas'ın yeni bir ideolojiye dönüşmeye başladığını göstermektedir:

YA otçiznu dal novoe nazvaniye, Vatanıma yeni bir ad verdim,
Ne Kırgızskaya Respublika, Kırgız Cumhuriyeti değil,
Zaçerknu eti slova. Bu sözlerimi bir yere yaz.

Şair vatana yeni bir isim vermek gibi çarpıcı bir ifadeyle şiire başlamıştır. Verdiği yeni isim elbette Kırgız Cumhuriyeti değildir. Ancak o kadar önemlidir ki, okuruna kalem kâğıt alıp yazmasını ister. Şair şiirin devamında:

Ot Urala do Vladivostoka, Ural'dan Vladivostok'a kadar,
Do Kitaya, do Rusi, Çin'den Rusya'ya kadar,
Mesto Vengrii, Turtsii, Macaristan'dan Türkiye'ye,
Naşa dercava ruha, Bizim ruhumuzun devletidir,
İmperiya duha, Ruhun imparatorluğudur,
Nazıvaetsya MANASSIYA... Onun adı MANASSIYA...

demekte ve Manas ruhunun yaşatıldığı "Manassiya" adındaki vatanın sınırlarını çizmektedir. Şairin mısralarında tarif ettiği sınırlar, Türklerin yaşadığı yerlerdir. Akimaliyev bu yaklaşımıyla "Turan" ideolojisini, ismini vermeden mısralarına taşımıştır. Akimaliyev'in söylediği gibi elimize kalem ve kâğıdı aldığımızda ortaya çıkan haritada vatan olarak karşımıza "Turan" ideolojine uygun bir harita çıkmaktadır. Akimaliyev'in bu şiirinde vatan olgusu, Manassiya, dolayısıyla Turan olarak yeni bir tanım kazanmıştır.

Akimaliyev'in günümüz şartları içinde çizmiş olduğu "Turan" sınırları, şair Bayas Tural tarafından da gösterilmektedir. Bayas Tural aynı zamanda bir tarihçi olması sebebiyle şiirlerinin büyük bir çoğunu ortak Türk tarihiyle alâkalı olarak kaleme almıştır. Tural, Rusların sosyalist ideolojiyle uyguladıkları asimilasyon politikasının bir

³¹⁶ **Aalam**, Bişkek, 23.11.07, S. 7, s. 11.

benzerinin günümüzde “küreselleşme” adı altında uygulandığını belirtmektedir. Bunun karşısında durulabilmek, millî benliklerini koruyabilmek için, komşu ülkelerin birleşerek “Avrupa Birliği” gibi bir birlik kurmaları ya da kültür birliği, soy birliği bulunan halkların birleşerek tek devlet, tek millet olmaları gerektiğini belirtmektedir.³¹⁷ Tural, Türk Devletlerinin, “Avrupa Birliği”ni örnek alarak, siyasî ve ekonomik temelde bir birlik kurması gerektiğini savunmaktadır. Bayas Tural görüşlerini, Atatürk’ün 1933 yılında, Cumhuriyetimizin 10. yıl kutlamalarında, Sovyetler Birliği’nin bir gün dağılacığını, bağımsızlıklarını kazanacak olan soydaşlarımıza yardım için hazır olmamız gerektiğini öğütleyen konuşmasıyla desteklemektedir.³¹⁸ Ulu önderimize büyük hayranlık duyan, bağımsızlığını yeni kazanmış genç Kırgızistan devletinin millî politikalarda, Atatürk’ün devrimlerinden faydalanması ve onun izlediği yolu takip etmesinin doğru olacağını belirtmektedir. Bayas Tural’ın birliğe tüm kalbiyle inandığı şiirlerinde açık olarak görülmektedir. Dolayısıyla Tural’ın vatan tahayyülü Kırgızistan sınırlarını aşmaktadır. “Men Adamın” (Ben İnsanın)³¹⁹ adlı şiirinde bunu şu şekilde dile getirmektedir:

Bayas kayda barasıñ? dep surayt

menden mezgilim

*Men “Bayırkı Turanga baratam,-
dep coop berem.*

- Baratam, - deym, -

Birimdikke, Dostukka”

Kırgız elin atak-dañkka bölögön

Keleçekke baram deym

Bayas nereye gidiyorsun? diye sorar

bana zamanım,

*Ben “Eski Turan’a gidiyorum;
diye cevap veririm.*

- Gidiyorum, derim;

- Birliğe, Dostluğa”.

Kırgız halkını şan-şöhrete ulaştıran

geleceğe gidiyorum derim.

Tural’ın hayâlindeki vatan, Kırgızistan ile sınırlı olmayan, tüm Türklerin birlik içinde yaşadığı geniş bir coğrafyaya yayılmaktadır. Şair birlik yolunda gelecekte oluşturulacak büyük vatan; yani Turan üzerine inancını, bir başka şiirinde soru cevap şeklinde tekrarlamaktadır. “Ata Baba cana Urpak” (Baba, Ata ve Nesil)³²⁰ adlı şiirinde önce:

- Kayda uyası köktöğü uçkan bürküttün?

- Nerede yuvası gökte uçan kartalın?

³¹⁷ Bayas Tural, “*Uluttuk İdeologiyanın Uñgusu - Uluttuk Til*”, **Kutbilim**, 2006, S. 2, s. 6.

³¹⁸ Bayas Tural, “*Turan İdeologiyası*”, **Aalam**, 2005, S. 18, s. 6-7.

³¹⁹ Bayas Tural, **Ular Uçkan Toolor**, Bişkek: Biyikti: 2002, s. 20.

³²⁰ **a.g.e.**, s. 66.

Kayda bizdin tüpkü ata curtubuz?

Nerde bizim eski anayurdumuz?

Erteñ üydü kaysıl cerge tigebiz?

Yarın evimizi nereye dikeceğiz?

Kırgız vatanının geçmişte neresi olduğunu, gelecekte de durumunun ne olacağını sormaktadır. Sonraki mısralarda ise;

- Orto Aziya bürküttördün uyası.

- Orta Asya kartalların yuvası.

Turan bizdin tüpkü ata curtubuz.

Turan bizim asıl anayurdumuz.

Erteñ dağı Turanga konobuz.

Yarın dahi biz Turan'da olacağız.

diyerek yukarıdaki soruların cevabını vermektedir. Bayas Tural gelecekte Kırgızların vatanının “Turan” olacağını ifade etmektedir. Şairin bu konudaki yaklaşımları bize Ziya Gökalp’in “Turan” adlı şiirini çağrıştırmaktadır. Gökalp şiirinin sonunda şöyle diyordu:

Vatan ne Türkiyedir Türklere, ne Türkistan,

Vatan, Büyük Ve Müebbet Bir Ülkedir: Turan.

Görüldüğü gibi Ziya Gökalp ile Bayas Tural’ın hayalindeki vatan tahayyülü birebir örtüşmektedir. Tural da Gökalp gibi Kırgızlar’ın vatanının, Kırgızistan ile sınırlı olmadığını, “Turan” olduğunu savunmaktadır.

Bayas Tural “Too Cana Tooluktar” (Dağ Ve Dağlılar)³²¹ adlı şiirinde ise vatan kavramının Kırgızlar için önemini şu şekilde açıklamaktadır:

*Balık üçün kanday maanige ee bolso
muhitler,*

*Balık için ne manâ taşıyorsa
denizler,*

*Kırgız üçün dal oşondoy maanige ee
bul Toolor.*

*Kırgız için aynı manâyı taşır
bu Dağlar.*

Birçok Kırgız şairinde görüldüğü gibi Tural da dağlar ile vatanı anlam bakımından birbiriyle özdeşleşmiştir. Kırgız insanı, dağ olmadan; yani vatanı olmadan yaşayamazlar.

Bayas Tural’ın vatan temasında yazmış olduğu başka bir şiiri de “Kırgız Ölkösü” (Kırgız Ülkesi)³²² adını taşımaktadır. Tural şiirinde vatan kavramını okurlarına anlatmaya çalışmaktadır:

*Uluu Talaa bütkön cerden Uluu Toolor
baştalat.*

*Ulu ovanın bittiği yerden Ulu Dağlar
başlar.*

Uluu Kazak bütkön cerden

Ulu Kazak’ın bittiği yerden

³²¹ Tural, *Ular Uçkan Toolor*, s. 30.

³²² a.g.e., s. 35.

başlat Uluu Kırgız ölkösü!

Başlar Ulu Kırgız ülkesi!

Görüldüğü gibi şair ilk önce Kırgızistan'ın coğrafi tarifini yapmaktadır. Kırgızistan dağların bağrında, Kazakistan ile sınır komşusu bir ülkedir. Şair için dağlar vatan demektir:

Kırgızstan - çokuları kök tiregen

Kırgızistan; zirveleri göğü delen

Teñir-Toonun mekeni!

Tanrı Dağının mekânı!

Tanrı Dağları, sadece Kırgızlar için değil tüm Türkler için kutsallık arz eder. Kırgızistan Tanrı Dağları'nın bulunduğu yerdedir. İlerleyen mısralarda şair Kırgız vatanını masalsi bir anlatımla tasvir eder:

Bul Uluu Too kırlarında şaa müyüzdüü

Bu Ulu Dağın kırlarında çift boynuzlu

topozdor çaşaşkan cer bayırtan.

Camışların yaşadığı yer ezelden.

Bul öröndör alp denelüü colborstor

Bu vadiler alp heybetli kaplanlar(ın)

kamıştardın arasınan suurulup,

sazlıkların arasından sıyrılıp,

coldon ötüp bara catkan saygaktardı

yoldan geçen yabanî koyunları

kubalap,

kovalayıp,

oyun salıp cürgön cer

oyun kurduğu yer

Şairin tasviri ile yabanî hayvanların çokça bulunduğu bâkir topraklar gözümüzde canlanmaktadır. Şair sonraki mısralarda Kırgızistan'ı mistik bir şekilde tasvir eder:

Kırgızstan kündün nuru tögülgön

Kırgızistan güneş nurunun döküldüğü

kızgaldaktuu adırlardın mekeni.

Gelincikli ovaların mekanı.

Saylarının küü agıp, asmanında

Derelerinden ezgi akıp, göğünde

ırlar uçup cürgön cer.

Şarkıların uçtuğu yer.

Kırgızstan -epostordun, ulamıştardın,

Kırgızistan, destanların, efsanelerin,

baatırlardın ölkösü.

Baturların ülkesi.

Bayas Tural Kırgız vatanını, görsel ve işitsel olarak huzur veren bir yer olarak tasvir etmektedir. O kadar huzurludur ki; dereleri akarken ezgiyle akmakta, gökyüzünde kuşlar yerine şarkılar uçmaktadır. Vatanın tarihi de köklüdür; sayısız destan, efsane bu topraklarda baturlar tarafından yaratılmıştır. İlerleyen mısralarda ise;

Menin cerim Süyüü menen Erdiktin

Benim vatanım Sevgi ve Yiğitliğin

ruhunan caralgan.

Ruhundan yaratılmıştır.

diyerek vatan toprağının sevgi ve yiğitlik ile yoğrulduğunu ifade etmektedir. Vatan bu sebepten şairin gözünde yücedir. Kırgızlar yüzyıllar boyu ayakta kalma mücadelelerinde, birçok kahraman çıkarmışlardır. Manas, Kurmanbek, Kurmancan Datka gibi birçok destan kahramanı ve tarihî kahraman çıkaran Kırgız toprakları elbette yiğitlikle yoğrulmuştur. Kaç halkın Kocacaş destanı gibi tabiat ve hayvan sevgisini işleyen destanı vardır? Kırgız toprakları elbette sevgiyle yoğrulmuştur. Tural şiirinin sonunda vatani için dileklerini dile getirir:

<i>Uluu Toodoy tübölökkö çaşasın</i>	<i>Ulu Dağ gibi ebediyen yaşasın</i>
<i>Uluu Kırgız ölkösü!</i>	<i>Ulu Kırgız ülkesi!</i>
<i>Uluu Toonun uuldarı</i>	<i>Ulu dağın oğulları</i>
<i>turalı biz Elibizdin Asmanın</i>	<i>yaşayalım biz halkımızın göğünü</i>
<i>töbübüzgö kötörüp!</i>	<i>Tepemizde taşıyıp!</i>

Dağlar, tüm Kırgız halkında olduğu gibi Tural'ın tahayyülünde de sarsılmaz ve yıkılmazdır. Dağlar, sonsuza dek ayakta kalacak kadar güçlüdür. Bu sebepten dağlar vatan ile özdeşleştirilmektedir. Şair tek dileğinin ve düşüncesinin, dağlar kadar sağlam bu vatanda sonsuza dek yaşayabilmek olduğunu ifade eder.

Kırgız vatanını, Tanrı dağlarıyla özdeşleştirerek veren şairlerden biri de Tümönbay Bayzakov'dur. Şairin bestelenen ve Kırgız halkı tarafından çok sevilen "Kırgız Ceri" (Kırgız Yeri)³²³ adlı şiiri, Kırgız vatanının coğrafi güzelliklerini övmektedir:

<i>Ala-Too ak kalpagın kiygen kezde,</i>	<i>Ala Dağ ak kalpağını giydiği zaman,</i>
<i>Askası kök asmanga tiygen kezde -</i>	<i>Doruğu gökyüzüne değdiği zaman -</i>
<i>Men dağı colgo çıgam tandı toso,</i>	<i>Ben de yola çıkarım tanı karşılamaya</i>
<i>Kuçaktaym oy-kırların nurga koşo.</i>	<i>Kucaklarım vadisini, tepesini onunla.</i>

Şair Ala Too'nun, karla kaplanmasını, kalpak giymesıyla bağdaştırarak farklı bir benzetme yapmıştır. Şair vatanının güzelliklerini tasvire devam eder:

<i>Isık-Köl-cerdin közü, kırlar-kaşı.</i>	<i>Işık Göl toprağın gözü, kırlar kaşıdır,</i>
<i>Adılar -kökürögü, tokoy-çaçı,</i>	<i>Tepeler bedeni, ormanlar saçıdır.</i>
<i>Dayralar - kan lamın, çoku-taacı</i>	<i>Nehirler damarıdır, dağ sırtları tacıdır,</i>
<i>Sebebi, topçuları - ar bir taşı...</i>	<i>Sedeften düğmedir her bir taşı.</i>

³²³ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kırgız Edebiyatı II, s. 552.

Şair kendine has benzetmelerle Kırgızistan'ın Isık Göl'ünü, dağlarını, coşkun ırmaklarını över.

Şair ilerleyen mısralarda vatanının geniş bereketli topraklarını anlatır. Vatanın kendi duygu dünyasında ana-baba şefkati uyandırdığını söyler.

Keñ tüzdüü, gül denelüü - kırgız ceri, Geniş düzlü, çiçek bedenli, Kırgız yeri,
Kün cüzdüü, berekelüü - kırgız ceri. Güneş yüzlü, bereketli, Kırgız yeri.

Körküñö körk koşulat, kırgız ceri! İhtişamına ihtişam eklenir, Kırgız yeri,
Sezilet ata meeri, ene meeri. Hissedilir baba şefkati, ana şefkati.

Bağımsızlık sonrası Kırgız şiirinin genç kalemleri de “vatan” üzerine şiirler yazmışlardır. Erlan Cumagaziyev “Ata Curtka” (Ana Vatana)³²⁴ adlı şiirinde, vatanın varlığı ve selametinin ne anlama geldiğini anlatmaya çalışmıştır.

Cabırkap can düynöñö bülük tüşö, İstirapla maneviyatın bozguna uğrarsa
Caloorup baldarıñdan ümüt kütö. Yalvarıp çocuklarına umut bağlayıp.
Azapka batıp tursañ Ata curtum, Azap içindeysen Ana Vatanım,
Anda men çıgalbasmin biyiktikke. O zaman ben çıkamam zirvelere.

Bilindiği gibi bağımsızlık sonrası, Kırgız topraklarında büyük bir kaos ortamı oluşmuştur. Ekonomik sıkıntıların yanı sıra, siyasî yönden belirsizlik de mevcuttur. Bu sıkıntı ortamında, en büyük görev Kırgız insanına düşmektedir. Şair böyle bir ortamda, Kırgızların şahsî menfaatlerini değil, vatani düşünmesi gerektiğini ifade etmektedir. Vatan refah içinde değilse, bireylerin tek başına refahı hiçbir anlam taşımamaktadır. Bir başka dörtlükte ise şair;

Bilinbey ulam alga örüülögön, Hissettirmeden yükselen her daim,
Biyiktik, uluktugum seni menen. Seninledir yüceliğim, ulviliğim.
Bereke, beypildikte çalkıp tursañ, Bereket, refah ve huzur içinde olursan,
Beyiştin çıkar elem törünö men. Ben cennetin baş köşesindeyim.

demekte ve insanların mevki-makam, şan-şöhret gibi payeleri almasının, ancak vatanın huzur içinde olmasıyla alâkalı olduğunu ifade etmektedir. Vatanın zengin olması,

³²⁴ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kırgız Edebiyatı II, s. 583.

önünün açık olması, her türlü mevki ve makamdan önemlidir ve şair kendini cennetin başköşesine kurulmuş gibi hissetmektedir.

Sonuç olarak şairlerin Kırgızistan'ın bağımsız bir devlet olmasından duyduğu sevinçlerini yansıtan şiirlerinin yanında, vatanın geleceğini düşünen ve bu konuda tedbirli olmaya çağıran görüşleri de görmekteyiz.

Vatan temalı şiirlerde şairlerin vatan algılamasının çeşitlilik arz ettiğini görmekteyiz. Kimi şairde vatan, dağlarla sembolize edilen Kırgızistan iken, kimilerine göre ise “Turan” olarak adlandırılan Türk boylarının yaşadıkları topraklardır. Şiirlerden çıkarılan netice ise, Kırgız insanının gözünde vatanın kutsal olduğudur. Vatan koruması ve vatanın bekası her şeyden önde gelmektedir.

III.1.2. Millet Teması

Millet teması bağımsızlık sonrası modern Kırgız şiirinde en çok işlenen temalar arasındadır. Bu durum şairlerin, SSCB döneminde büyük mesele haline alan millî kimlik ve bilincin yeniden tesisi için çabaları olarak açıklanabilir. Şairlerin şiirlerinde insanlarına, Kırgız Türkçesinde “el”, “curt”, “kalk” gibi gibi Türkçe “halk” kelimesine karşılık gelen kelimeler ve millet anlamına gelen “ulut” kelimesiyle seslendikleri görülmektedir. Şairlerin Kırgız Türklerini “millet” olarak adlandırmalarından ziyade halk olarak adlandırdıklarını görmekteyiz.

Bu durum SSCB’de millet kavramına karşı yürütülen siyaset ile açıklanabilir. Bilindiği gibi sosyalist ideolojide kavramlar sınırlıdır ve “millet” kullanımının yerine “halk” kullanımı seçilmiştir. Bu bağlamda SSCB döneminde yazılmış edebî eserlerde, millîliğe dair kullanımlar ve çağrıştıracabilecek en küçük izler rejimin eleğinden geçememiştir. Dolayısıyla Kırgız şiirinde daha çok halk kullanımının olması bu şekilde açıklanabilir.

Kırgızistan bağımsızlığını kazanırken büyük mücadeleler, büyük çatışmalar yaşanmamıştır. Bağımsızlık, Sovyet Rusya'nın son dönem devlet başkanlığını yürüten Gorboçov'un ve kabinesinin aldığı siyasî karar doğrultusunda Kırgızistan'a altın kasede ikram edilmiştir. Birçok Kırgız aydını bu sebepten bir anda ellerinde buldukları bağımsızlığı sevinçle karışık, tedirginlik ve şaşkınlık içinde karşılamışlardır. Sovyet

Rusya'nın almış olduğu bu karar, bazı Kırgız aydınlarını kandırılmışlık duygusuna itmiştir. Bu duygu Kırgız halkının kendi isteği dışında, Sovyet Rusya'nın almış olduğu kararın yarattığı burukluk ve geleceğe yönelik tedirginlikle açıklanabilir. Bu duygu karmaşası ve kandırılmışlığın verdiği kızgınlık Şayloobek Düyşeyev'in "Arak Kırgız" (Rakı Kırgız) adlı şiirine şu şekilde yansımıştır:

<i>Etin cep,</i>	<i>Eti yenmiş,</i>
<i>söögü kalgan balık sñar,</i>	<i>kılçığı kalmış balık misali,</i>
<i>ce bolboso,</i>	<i>ya da,</i>
<i>cetimiş cıl süyröp cürüp</i>	<i>yetmiş yıl giyip sürüyüp</i>
<i>ırgıtkan çarık sñar,</i>	<i>atılmış çarık misali,</i>
<i>bayoo, momun, calkoo Kırgız</i>	<i>her zamanki, uysal, tembel Kırgız</i>
<i>caaldangan bir tolkunga</i>	<i>celallenen bir dalgayla</i>
<i>carıldıñ kayak sımal...</i>	<i>parçalandın kayak gibi...</i>

Mısralarda verilen "Yetmiş yıl" elbette gelişigüzel seçilmiş bir rakam değildir. Sovyetler Birliğinin hüküm sürdüğü dönemi işaret etmektedir. Şair 70 yıllık süre içinde Rusların maddî manevî her şeyi sömürüp, ne var ne yoksa alarak "kılçığı kalmış balık misali" halkı ortada bıraktığını, ayaklarına giyip sürüdükleri "çarık misali" bir kenara attıklarını söyler. Şairin dizelerinde halkının içinde bulunduğu duruma duyduğu üzüntünün yanında, onların "uysal" ve "tembel" özelliklerinden dolayı öfke duyduğu da görülür. Şair Sovyet döneminde yaşananlardan Kırgız halkını da sorumlu tutmaktadır. Mısralarda aynı zamanda Rusların tavırlarına karşı bir hayâl kırıklığı ve terkedilmişlik hissi sezilmektedir. Bu terkedilmişlik duygusu, diğer birçok Kırgız şairinin şiirlerinde de görülebilmektedir.

Düyşeyev'in komünist idare tarafından Rus milletinin bir anlamda üstün ırk olarak kabullendirilme çabalarını "Kompartiyanın Soñku Tarıhınan" (Komünist Partinin Son Dönemlerinden)³²⁵ adlı şiirinde eleştirmektedir. SSCB'nin çeşitli milletlerden kurulmuş ve sosyalist ideolojinin gereği olarak eşitlik ilkesine dayandığı iddia edilirken Rus milletinin hâkim millet olarak dayatılmasına oldukça içerlemiştir:

<i>"Uluu orus eli" dep sayrap turbadıkpı</i>	<i>"Ulu Rus halkı" diye şakıyıp durmadık mı</i>
<i>Uluu debegenderin caylap turbadıkpı</i>	<i>Ulu demeyenleri cezalandırmadık mı...</i>

³²⁵ Şayloobek Düyşeyev, *Arabadagı Ir 2*, Bişkek: Biyiktik, 2001, s. 136.

Bu durum elbette Kırgız insanının millî bilincinin yanında, millet olarak özgüvenini de menfi anlamda etkilemiştir. Düyşeyev, Kırgız insanının yıllar boyu söylemek isteyip de söyleyemediklerini basit ama etkili bir şekilde dile getirmiştir.

Sovyet kültürü ile yetişmiş ve sosyalist realizm metodu çerçevesinde yıllar boyu eserler vermiş olan Baydılda Sarnogoyev de, aynı şekilde, Sovyet döneminde millî kimlikler üzerine kurulan baskıya değinmektedir. “Milliyetçilik” fikrinin yıllar boyunca ne sebepten suç sayıldığını sorgulamaktadır:

Ulutçul deşet bilbegen, Milliyetçi der bilmeyen
Ulutun kimder süybögön. Olur mu milletini sevmeyen.
Kırgız dep kelip düynögö, Kırgız diyerek gelip dünyaya,
Kırgız dep ötöm düynödön Kırgız diyerek giderim dünyadan.

“Milliyetçi” olmanın suç olmadığını bilakis milletini sevmemenin anlaşılabilir bir tutum olduğunu belirtmekte, coşkulu bir ifade ile Kırgız doğduğunu, Kırgız olarak öleceğini haykırmaktadır. Sarnogoyev Kırgız insanının, özellikle de Kırgız gençliğinin içinde bulunduğu millî özgüven eksikliğinin farkındadır. Şair “Kırgız Cigitterine” (Kırgız Yiğitlerine) adlı şiirinde Kırgız gençliğine seslenmektedir:

Tolkun bolot deñizdin biyik ceri, Dalgadır denizin yüceleri,
Tolkunday bol kırgızdın cigitteri. Dalga gibi olun Kırgız yiğitleri.
Tokson toguz önördün eesi bol dep, Doksan dokuz hüner sahibi ol diye,
Tooluk enem törögön seni, meni. Dağlı anam doğurdu seni, beni.

Şair tabiattan örnekler vererek Kırgız gençlerinin, kişilik ve vasıf olarak kendilerini geliştirmelerini, vakur olmalarını istemektedir. Kırgız anaları bu sebepten dünyaya getirmiştir her bir Kırgız’ı ve her birinin omzunda verilen bu görevin sorumluluğu durmaktadır.

Çoku bolot toolordun biyik ceri, Zirvedir dağların yüceleri
Çokuday bol kırgızdın cigitteri. Zirve olun Kırgız yiğitleri
Çok karmagan kol menen batır bol dep, Kor tutan elinizle batır ol diye,
Çoñ atabız üyrötkön seni, meni. Atalarımız eğitti seni, beni.

Baydılda Sarnogoyev Kırgız gençlerine millet bilincini vermeye çalışırken, onların hedeflerinin de yüksek olmasını öğütlemektedir. Gençlerin hedefleri yüksek olmalıdır; çünkü bu Kırgız gencine atalardan kalan bir mirastır. Sarnogoyev’in Kırgız

halkı için yazdığı birçok şiiri vardır. Bunlardan “Menin Bütpös İrim” (Benim Sonsuz Şiirim)³²⁶ adlı şiirinde, soyuyla duyduğu gurur açıkça görülmektedir. Şiirde:

Kırgızım- bütpös ırımsıñ, *Kırgız'ım, bitmeyen şiirimsin,*
Kıyarbas kızıl tuumsuñ. *Solmayan kızıl sancağımsın.*
San cagiñ çakan bolso da, *Sayın çok az olsa da,*
Sapatıñ menen uluusuñ *Vasıflarınla ulusun.*

diyerek, Kırgızları övmekte, günümüzde sayıca az olan halkının, barındırdığı özelliklerle çok yüce olduğunu belirtmektedir. Şair, Kırgızların güzel özelliklerinden bahsetmeye başlar:

Dosuña tooday bel bolup, *Dostuna dağ gibi geçit olup,*
Toñdurgan kışta cılıusuñ. *Dondurucu kışta ılıksın.*
Kasıña kayra erigis, *Dostu için hiç erimeyen,*
Kadimki tündük uyulsuñ. *Ezelki kuzey kutbusun.*

Sarnogoyev Kırgız halkının dostluğa ne kadar önem verdiğini, onlar için yapmayacağı fedakârlık olmadığını, Kırgızistan'ın zorlu tabiat şartlarından seçtiği benzetmelerle vermektedir. Şair halkının yüceliğini şu mısralarla gösterir:

Enebiz uşul cerdegi, *Annemizsin şu topraklardaki,*
Teñesem saga emneni. *Neye denk tutabilirim seni.*
“Manastay” epos caratkan, *“Manas” gibi destan yaratan,*
Bar beken sendey el degi. *Var mı başka bir halk sen gibi?*

Görüldüğü gibi Sarnogoyev halkını hiçbir şeyle denk tutamamaktadır. “Manas” destanını özünden çıkararak, bugünlere kadar getiren kahraman halk, ne ile denk olabilir ki? Böyle bir kahramanlık destanını yaratan Kırgız halkı elbette büyük bir halktır. Şairin şiirinde, halkının sayısının az olmasından ötürü, günümüz dünya düzeni içinde umutsuzluğa kapılabileceğini öngörerek, halkın yüceliğinin farkına varmasını sağlama çabası dikkati çekmektedir. Şairin bu çabası “Kalayık Kalkka Kayrılıu” (Sevgili Halkıma Konuşma) adlı şiirinde de hissedilmektedir:

Kırgız, Kırgız bolğonu, *Kırgız, Kırgız olduğundan beri,*
Kırgız atka koğonu, *Kırgız adını aldığından beri,*
Kıraandığın köp körgön *Çevikliğini çok gördü*

³²⁶ Sarnogoyev, **Baydılda**, s. 323.

Kıtay, kalmak, moğolu.

Kız alışıp, kız berip,

Kuda tüşkön çondoru.

Çınbı, kalppi... Çiñgizhan

Ceen okşoyt bolcolu...

Kıtay, Kalmuk ve Moğol'u.

Kız alıp, kız verip,

Dünür oldu büyükləri.

Gerçek mi yalan mı... Cengizhan

Yeğenimiz olur tahmini...

Tarih içinde halkının Çinliler ve Moğollarla yapmış olduğu savaşları da hatırlatan şair, onlarla olan münasebetlerini de gündeme getirmektedir. Şair Cengiz Han'ın kendileriyle aynı soydan olabileceğini belirterek devamlı tartışılan konuyu okurlarına açmaktadır.

Sarnogoyev Kırgız halkının asaletinin sebebini mısralarına şu şekilde yansıtır:

Ayköl, baatır atağın

Aktagan kim boldu eken?

Al babañ Manas, kalayık,

Manas dep uraan salalık!

Mert, bahadır adını

Kazanan kim acaba?

Bu atan Manas, halkım,

Manas diye nida salalım!

Şair, Manas'ın şahsının ve Manas destanının birleştirici en önemli güç olduğuna inanmaktadır. Bu sebepten halkın asaletini, yiğitliğini kendisine inandırabilmek, ispat edebilmek için Manas'ı ve onun büyüklüğünü örnek olarak göstermektedir. Sarnogoyev şiirinde halkının gaflet içinde olduğu konuya da değinmektedir. Bu konu "kabilecilik"tir:

Altı duban Kırgızdın

Abiyrin saktap, tökpösök...

Biriksek bir tüp çınarbız

Min cıldap dağı köktösök...

Bölünsök kökcal börü emes

Böltürük, çöö da cep ketet.

Altı vilayet Kırgız'ın

Kutsallarını kaybetmezsek...

Birleşsek aynı çınarın budaklarıyız

Bin yıllar gene yeşersek...

Bölünürsek boz yeledi kurt değil

Kurt yavrusu hatta çakal yer bizi.

Kırgızistan'da, insanlar arasında bölgecilik ve boy milliyetçiliği oldukça yaygınlaşmıştır. Millî birlik ve beraberlik açısından oldukça tehlike arz eden bu meselenin, birlikle aşılabileceğini ifade etmektedir. Birliğin güç getireceğini, ayrı hareketler içinde olmanın ise güçsüzlüğü ve yıkımı getireceğini anlatmaya çalışır. Söylenmesi ve uygulanması gerekeni:

Uruum da Kırgız dep,

Ulutum da Kırgız dep,

Boyum Kırgız diye,

Milletim Kırgız diye,

Cürölükçü bölünböy.

Yaşayalım bölünmeden.

diyerek açıklamaktadır. Halkı birleştirecek en önemli ve en kutsal özellik Kırgız olmaktır.

Baydılda Sarnogoyev “Kırgızıma”³²⁷ adlı şiirinde ise halk kültürünü, halkın ilim seviyesini konu eder:

Bayırtan bolgon bilimi,

Eskiden varmış bilimi,

Bayırtan bolgon ilimi.

Eskiden varmış ilimi.

Elderdi maktap özüñdü,

Diğerlerini överek kendini,

Alardın kılba kiyini.

Onlardan sonraya koyma.

Sovyet dönemi öncesinde, yazılı edebiyatının olmayışının da etkisiyle Kırgız halkına Rusların medeniyeti getirdiği gibi bir inanış yerleştirilmeye çalışılmıştır. Şair bu görüşe karşı çıkmaktadır; Kırgız halkının da çok eskilere dayanan bilimi ve ilimi vardır. Şair, bilim ve ilimin sadece okuma yazma ile sınırlandırılmayacağını savunmaktadır:

Kılımdar açpay sabattı,

Yüzyıllar aşmadan cehaleti,

Karmabay kalem, kagazdı.

Tutmadan kalem, kâğıdı.

Karañğı bolup cürsöñ da,

Karanlıkta bile yaşasan,

Mekendep türlüü taraptı.

Çeşitli yeri mesken edinip.

Men tuulgan doorgo cetkirdiñ,

Benim doğduğum devire ulaştırdın,

Meeñe saktap “Manastı”.

Beynine saklayıp “Manas’ı”.

Kırgız halkının ilminin en güzel kanıtı, “Manas” destanıdır. Halk cahil olsa bile büyük destanları “Manas”ı zihinlerine yerleştirerek günümüze kadar taşıma ferasetini gösterebilmiştir.

Sarnogoyev’in, Kırgız halkını konu eden şiirlerinde, halkın zengin kültürünü, köklü gelenek ve göreneklerini, geçmişten günümüze taşıdığı bilgisini, kahramanlığını, kıvrak zekasını vb. ön plana çıkararak millî bilinç aşılama gayreti görülebilmektedir.

Bağımsızlık sonrası Kırgız halkının durumunu ve ruhunu gözlemleyen ve bu gözlemlerini şiirlerinde sade bir dille ifade eden şair Akbar Rıskulov’dur. Rıskulov “Oylon, Kırgız!” (Düşün Kırgız) adlı şiirinde, Kırgız insanını içinde bulunduğu gaflet uykusundan uyandırmaya çalışmakta, geleceğini düşünmeye davet etmektedir:

Oyunda bir aramı çok,

Fikrinde bir haramı yok,

³²⁷ <http://www.kyrgyzweb.org/songsdetay.aspx?id=481>

*kolunda bir caragı çok,
salıp koygon tam-taşı çok,
sayıp koygon daragı çok,
üydö baatır, Çüydö baatır,
çetke çıksa caramı çok,*

*bal kıımızga toygon kırgız,
bal uykudan oygon, kırgız!*

*elinde bir silahu yok,
üst üste koyduğu damı taşı yok,
dikili bir ağacı yok,
evde batır, Çüy'de batır,
dışa çıksa yararı yok,*

*bal kıımızga kanan Kırgız,
Bal uykudan uyan Kırgız!..*

Rıskulov bu şiirinde, Sarnogoyev gibi, halkın yüceliğini överek onu bilinçlendirme yerine, tersi bir yaklaşımla, eleştirerek eksik yönlerini göstermeye ve bilinçlendirmeye çalışmaktadır. Kırgız halkının geleceği düşünerek yaşaması gerektiğini imâ eden şair, geleceğini imar edebilmesi için kendisine gelmesi, gaflet uykusundan uyanması gerektiğini ifade etmektedir.

Akbar Rıskulov “Kırgız Kalkı” (Kırgız Halkı) adlı şiirinde, bağımsızlık sonrası Kırgız halkının devlet yönetebilecek kapasitede olmadığı, devlet yönetme geleneğinden yoksun olduğu gibi yapılan eleştirilere, yine Kırgız’ın köklü tarihinden örnekler vererek cevap vermektedir. Bir gencin şahsında bazı kendini bilmezlerin yürüttüğü bu karalama çalışmalarına şair, şöyle cevap vermektedir:

*Tokto, dedim, öktöm cigit,
köpkön cigit, toktogun,
sendey, mendey mañkurtardı aşatıp,
künöögö cık, sottogun,
birok, elge til tiygizbe,
elge karşı şiltenebi tokmoguñ?*

*Dur dedim, cesur yiğit,
heyecanlı yiğit, durun,
senin gibi, benim gibi mankurlara sövüp,
günah dolu, yargılayın,
fakat, halka dil uzatma,
halka doğru mu sallanır tokmağın?*

Görüldüğü gibi şair yapılması gerekenin, Aytmatov’un terim olarak Türk dillerine kazandırdığı “mankurt” adı verilen, benliğini yitirmiş kişilerle mücadele etmek olduğunu işaret eder. Şaire göre halk suçsuzdur:

*Kara canıñ kaşaysa da,
karalaba kalkıñdı,
baştı tömön iye berbey,
başkalarıdı süyö berbey,
biyik sakta öz kadrıñ, barkıñdı!*

*kara canın acısa da,
karalama halkını,
başını öne eğmeden,
başkalarını sevmeden,
kutsal tut öz kadrini, değerini!*

Şair halkın her şeyden üstün olduğunu, içinde millî kimliğini kaybetmiş kişiler olsa da halkın kutsal bir değer olduğunu, halka düşen görevin ise bu kutsallığın, bu değerın kıymetini bilip, bu amaç uğruna çalışmak olduğunu ifade etmektedir. Şair Kırgız halkının yeryüzündeki hiçbir halktan eksik olmadığını, kendi gelenekleri ve hayat tarzıyla bugüne kadar geldiğini söyler ve sonrasında:

<i>Sen naarazı bolosuñbu,</i>	<i>Sen razı değil misin,</i>
<i>eer cazdanıp, el korgogon Babana,</i>	<i>eyere yaslanıp, halkını koruyan Babana,</i>
<i>oçoktogu ottu bakkan Eneñe?!</i>	<i>Ocaktaki ateşe bakan Anana?!</i>
<i>Cemeleseñ, mına, meni cemele,</i>	<i>Aşağılarsan işte, beni aşağıla,</i>
<i>til tiygize körbö Umay Eneñe,</i>	<i>dil uzatma sakın Umay Anana,</i>
<i>karalasañ, mına, meni karala,</i>	<i>karalarsan işte, beni karala,</i>
<i>karşı çıkpa kasiyettüü Babaña!</i>	<i>karşı çıkma haysiyetli Babana!</i>

diyerek Kırgız halkını bugünlere taşıyan, at üstünde savaştan savaşa giderek Kırgızları koruyan atalarına razı değil misin diye sorar. Geçmişine, atalarına sahip çıkarak onlardan utanmadan, onların mücadelelerine saygı duyarak millet olunabileceğinin farkında olan şair, geçmişini inkâr etmenin, tarihi karalamanın Kırgız halkına hiçbir şey kazandırmayacağını anlatmaya çalışır. Şair bu düşüncesini sonraki mısralarda da anlatmaya devam eder:

<i>Bababız:</i>	<i>Atamız:</i>
<i>uyutkuluu uluu curttu ulagan,</i>	<i>köklü ulu yurdu devam ettiren,</i>
<i>Uluu Kırgız kaganatın kuragan,</i>	<i>Ulu Kırgız kağanlığını kuran,</i>
<i>Kökteñirden kert baş emes,</i>	<i>Gök Tanrıdan kendi başının değil,</i>
<i>elinin</i>	<i>halkının</i>
<i>erkindigin, esendigin suragan.</i>	<i>hürriyetini, esenliğini isteyen.</i>

Bilindiği gibi Kırgız Türkleri I. Türk Kağanlığının yıkılmasında, II. Türk Kağanlığının kurulmasında büyük rol oynamışlardır. Şair mısralarını bu bilgiler ışığında kaleme almıştır. Han, bey ve kağanların yapacakları işlerde halkın geleceğini düşünerek hareket ettiklerini ve bunun Türk halklarında bir gelenek haline geldiğini belirten şaire göre yöneticiler Tanrı tarafından hizmet için görevlendirilmişlerdir. Şair, ilerleyen mısralarda atalarının tarih içinde göstermiş olduğu kahramanlıklardan bahsetmektedir:

<i>Erkindikke cetken kezde biz emi</i>	<i>Hürriyete ulaştığımızda biz şimdi</i>
--	--

başkalarga bağınbay,

babalarga büksök bolor tizeni!

başkalarına boyun eğmeden,

atalarımızın önünde kırsak olur dizimizi!

Rıskulov, tarih bilincinin, halkta millî bilinç oluşturmanın millet olabilme yolunda çok önemli olduğunun farkındadır. Halkın, tarihinin şanlı sayfalarla dolu olduğunu bilip bilinçlenerek özgüven içerisinde geleceğe emin adımlarla ilerlemesi gerekmektedir. Özellikle bağımsızlığın kazanılmasından sonra bunun önemi daha da artmıştır. Bağımsızlığın sağlam olabilmesi için geçmişle barışık, köklü tarihinin bilincinde nesiller gerekmektedir. Bunun için de ataların maneviyatını kavrayıp, onların izinden gidilmesi gerektiğini ifade eden şair şiirinde millî birlik ve millet olabilmek için Kırgızistan'da yaşayan etnik grupları da içine alan bir birlik sağlanması gerektiğini ifade etmektedir.

Ar başkaça bolso dağı tilibiz,

ar başkaça bolso dağı dinibiz,

biz – tirekpiz

biribizge biribiz,

okşoş capırt peyilibiz,

okşoş capırt dilibiz,

okşoş köktön tiyip turgan Künübüz,

okşop ketken ümütübüz, süyüübüz,

oşonduktan oydo-toodo tileybiz

keregesi

keñ bolso dep üyübüz!

Başka başka olsa dahi dilimiz,

başka başka olsa dahi dinimiz.

biz, direğiz,

birbirimize,

benzer tıpatıp karakterimiz,

benzer tıpatıp yüreğimiz,

benzer gökte ısıtan Güneşimiz,

benzemiş ümidimiz, sevgimiz,

bu sebepten düzde bayırda dileriz

keregesi

geniş olsa diye evimiz!

Kırgızistan'da nüfus olarak Kırgızlar fazla olsa da, diğer etniklerin nüfusları da oldukça fazladır. Şair, başta Kırgız halkı olmak üzere herkesin aynı kaderi paylaştığını, etnik kökeni ne olursa olsun, amaçlarının barış ve kardeşlik içinde yaşayarak, ülkelerini aydınlık günlere taşıma olmasını dile getirerek tüm vatandaşların birlik içinde amaçlarını şöyle açıklar:

oşonduktan baarımızga teñ ortok

Kırgızstan

degen üydü kurmakpız!

bu sebepten hepimize eşit, ortak

Kırgızstan

adlı evi kuracağız!

Kırgızların ve diğer etnik kökene mensup vatandaşların tek amacının bağımsız Kırgızistan'ı kurmak olduğunu savunur. Kırgızistan'ı oluşturan halkların kimlik mücadelesine girmeden, sen-ben kavgasına girmeden yaşaması gerektiğini ifade eder:

Adil bolsun antıbiz:

biz-baarıbiz

Kırgızstan kalkıbiz!

Adil olsun andımız:

biz hepimiz

Kırgızistan halkıyız!

Rıskulov şiirinin sonunda Kırgızistan'da yaşayan her bireyin “Kırgız halkı” olduğunu ifade eder ve bu bilinçle hareket edilmesi gerektiğini savunur.

Gülcamila Şakirova dönemin ikinci şairi olarak, millî konularda en çok eser veren şairler arasındadır. Şairin “Kırgız Degen El Caşayt!” (Kırgız Adlı Halk Yaşar)³²⁸ adlı şiirinde Kırgız tarihinin derinliği ve Kırgız insanının yüceliği konu edilmiştir. Şiirde;

Aziyada eñ bayırkı eldenbiz,

Ar-namısı akılına şirelgen.

Aşya'da en eski halklardanız,

Şanı şerefi aklı ile birleşen.

diyerek halkın köklü ve şerefli tarihi övülmektedir. Aşağıdaki mısralarda ise Kırgızların vasıfları yüceltilerek verilir:

Cigitteri möröy utkan,

Kızdarı kıraan çıkkan.

Nasili uluu elibiz,

Namısın biyik tutkan.

Yiğitleri zafer kazanan,

Kızları çevik çıktı.

Nesli ulu halkımız,

Şerefini yüce tuttu.

Görüldüğü gibi şair soyuyla, yiğitleriyle, kızlarıyla gurur duymaktadır. Çünkü Kırgızlar tarihleri boyunca, şerefli bir halk olarak yaşamayı başarmıştır. Şair halkının yerleşik hayata geçmeden önceki hayatını tasvir eder:

Arkar-kulca askadan tügöldögön,

Asman sırın çetinen bilem! - degen.

Ak boz üyün cayloogo tigip alıp.

Cer caynagan maldarı tümöndögön,

El caşagan, baylıgın ünömdögön.

Dağ keçisi kayalarda dolaşan,

Gök surlarının tamamını bilirim! diyen.

Ak boz evini yaylaya kurarak.

Sürüleri her yeri kaplayan,

Halk yaşardı zenginliğini gösteren.

Kırgız halkı Tanrı Dağlarının kucığında, gökyüzüyle iç içe yaşar. Halkının yücelerde yaşaması ve gökyüzüne yakın olmasıyla, onun gökyüzünün mistik surlarını bilmesinin halkının kutsallıktan pay aldığına delaleti olduğuna inanır. “Otağını yaylaya kuran,

³²⁸ Ayıl Ökmötü, 13.03.2008, S. 9, s. 1

sayısız hayvanları otlaklarda yayılan” bir halk olarak tasvir ettiği halkının huzur içinde yaşadığını belirtmektedir. Şair şiirinin sonunda, Kırgız halkının düşmanının çok olduğunu belirtir:

Can-canınan duşmanı çıgıp turgan, Her yandan duşmanı çıkan,
Cakasına köö bolup cugup turgan, Yakasına is olup bulaşan,
Kırgız degen el çaşayt, Kırgız! - degen, Kırgız denen halk yaşar, Kırgız! denen,
İşeençektik şoronan kurup turgan. Çabuk inanma derdinden çok çeker.
Kurusa da, duşmanga aş sunup turgan, Kurusa da, duşmanına aşını uzatır,
Kırgız degen El çaşayt, Kırgız! - degen. Kırgız denen halk yaşar, Kırgız! denen.

Şakirova, Kırgız halkının düşmanının çok olduğunu, bunların her dönemde, Kırgız’ın geleceği için bir tehdit oluşturduğunu anlatmaya çalışmıştır. Buna rağmen, Kırgızlar düşmanlarına şefkat gösterebilecek kadar yüce bir halktır. Düşmanlarına çok çabuk kanar, bu da halkın başına olmadık işler açar. Şairin burada, SSCB döneminde, sosyalist ideolojiye kayıtsız şekilde inanan Kırgız halkının yaşadığı acıları, sıkıntıları imâ ettiği düşünülebilir. Onun şiirinde Kırgız halkı, köklü tarihi ve kültürü olan, kahraman ve bir o kadar da alçak gönüllü bir halk olarak tanıtılmıştır.

Çımbay Tursunbekov ise “Elime” (Halkıma)³²⁹ adlı şiirinde, halkının köklü tarihiyle duyduğu gururu dile getirmektedir:

Kılımdardın tereñine çaşingan, Asırların derinlerine saklanan,
Koktularga cıldız bolup çaçılğan. Kırlara yıldız olarak dağılan.
Senin ötkön tagdırındı çoğultup, Senin yaşadığın kaderleri toplayıp,
Tarih bolgum kelet cakşı cazılğan. Tarih olmak isterim güzelce yazılan.

Kırgız tarihi, şerefle ve kahramanlıkla doludur ve şair duyduğu gururu bu şekilde dile getirir. Şair geçmişteki Kırgızlar’ın hayatlarını ve yaptıklarını merak etmektedir:

Kanat baylap kimbiz degen tilekten, Ümit bağlayıp biz kimiz dileğiyle,
Kubat alıp bilim attuu tirekten. Kuvvet alıp bilim adlı direkten.
Kumday bolup sapırılğan mezgilden, Kum gibi savrulan zamandan,
Ömürüñdü tapkım kelet men ötkön. Ömrünü bulmak isterim geçmişteki.

Görüldüğü gibi Turusbekov, tarih içine girerek onların yaşadıkları dönemde yaşamayı, onlar gibi olmak istemektedir. Aslında şairin bu hayâlleri, onun halkının büyüklüğünü,

³²⁹ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kırgız Edebiyatı II, s. 535.

günümüz nesillerine aktarabilme kaygısıdır. Turusbekov, atalarının şerefli tarihini ve kahramanlıklarını göstererek, günümüz insanına, izlenmesi gereken yolu göstermeye çalışmaktadır. Turusbekov şiirin devamında;

*Küniñ açık tiygen menen dayıma, Gökyüzün güneşli olmasına rağmen,
Basaar coluñ şıdır emes ali da. Gideceğin yol açık değil halihazırda.*

diyerek, Kırgız halkının bağımsızlığını kazanmış olmasına rağmen, daha önünü göremediğini belirtmektedir. Şair bir taraftan milletin bağımsızlık sonrasındaki durumundan mutludur, ancak gelecek adına aynı umudu taşımamaktadır. Bağımsızlık sonrasındaki belirsizlik ortamını büyük olgunlukla karşılayan halkına;

*Çaşap catkan açuu-tattuu kündördü, Yaşamakta olduğun acı tatlı günlere,
Taazim sendey ak kalpaktuu elime. Hürmet ederim ak kalpaklı halkıma.*

diyerek seslenmektedir. Zor bir dönem yaşamakta olan “ak kalpaklı” Kırgız halkına duyduğu sevgiyi dile getirmektedir şair.

Alik Akimaliyev’in “Kıyın Çakta” (Çetin Dönemde)³³⁰ şiirinde halkının geleceği için endişelendiği görülmektedir:

*Köküröktön calın bürküp, çaçılam... Göğsümden yalaz olup, saçılırım...
Köygöy, korduk köp nerse öttü başıñan. Kargaşa, hepsi geçti başından.
Kıyın çakta ne bolmoksuñ, Kırgız curt, Çetin dönemde ne olacaksın, Kırgız yurdu,
Kıybas elim, tagdırıñan çoçulaym. Paha biçilmez halkım, talihinden korkarım.*

Şair, tarih içinde Kırgız halkının birçok olumsuz olay ile karşılaştığını ancak her seferinde bu olumsuz durumdan çıktıklarını ifade etmektedir. Ancak bu defa durum daha kötüdür, şair bunun ıstırabını çekmektedir. Şairin bu endişesi yersiz değildir. Yeni dönemle birlikte, millet olma vasfının özünü teşkil eden, dil, din, tarih gibi kültürel konulara olan kayıtsız yaklaşımlar şairi kaygılandırmaktadır. Ayrıca ülkenin içinde bulunduğu ekonomik kriz, Kırgız halkının üzerine kara bulut gibi çökmüştür. Akimaliyev halkın bu olumsuz şartlardan kurtulmasının, Kırgız devletinin ve Kırgız insanların geleceğe umutlu bakabilmesinin tek yolunun, birlik içinde yaşayabilmelerinde görmektedir:

*Abaylaçı kışıñ ızgaar, tüniñ suuk, Bir düşün kışların zemheri, gecelerin soğuk,
Kerek sagan ısıq bolor birimdik. Gerek sana sıcak tutacak birlik.*

³³⁰ Akimaliyev, **Handa Çok Baylık Manassiya**, s. 49.

Kubattansa kргыз ayap kргызdı, Kuvvetlense Kırız Kırız'ı tutarak,
Kumurskanday kötörüşök cügün büt! Tüm yükü karıncalar gibi birlikte taşısak!

Son kuşağın bayan şairlerinden olan Baktıgül Çınıbayeva “Kırız Atın Cogotpoylu” (Kırız Adını Kaybetmeyelim)³³¹ adlı şiirinde, halkına duyduğu sevgiyi ve bu doğrultuda çalışma arzusunu mısralarına taşımıştır. Şair bu düşüncesini;

Curtum üçün dayar turgan ömürüm, Halkım için hazırda duran hayatım,
Canı künüm, emgek üçün berilgem. Tüm zamanım, emeğime adanmış.

diyerek ifade etmiştir. Şairin şiirin başlığında “el” (halk) olarak kullanımının yanı sıra, şiirin akışında “ulut” (millet) kelimesini kullandığını görmekteyiz.

Cürögümdö çaşap kelet sır sımal, Yüreğimde yaşıyor bir sır misali,
“Ulut” degen uluu sezim beregi. “Millet” denilen yüce duygu seli.
Çakır bolso, meyli, ötsün bul kündör, Yoksul olursa olsun, geçsin bu günler,
Cogotpoylu “kırız” atın ezeli. Kaybetmeyelim “Kırız” adını ebedi.

Şiirin adından da anlaşılabilirceği gibi, Çınıbayeva Kırız halkının geleceğinden tedirginlik duymaktadır. Kırızistan’da bağımsızlık sonrasında yaşanan ekonomik sorunlar, halk için en büyük ve en önemli mesele olmuştur. Günümüze kadar bu meselenin çözülememiştir. Şair ekonomik şartların halkı zorlasa da hayatın devam ettiğini, esas önemli olanın Kırız adının yani millî kimliğin kaybedilmemesi olduğunu düşünmektedir. Şiir aslında genç şairin, günlük geçim derdine düşen halkını millî düşünceye davet etmesidir.

Kırız şiirinde millet kavramını incelerken dikkate almamız gereken konulardan biri de Türklük anlayışıdır. Bağımsızlık sonrası ortaya çıkan ve bazı aydınlar tarafından üzerinde durulan Türklük anlayışı, bazı siyasî oluşumlar tarafından da desteklenmiştir. Türklük anlayışı edebiyatta da yankısını bulmuş, Bayas Tural, Ömürbek Dööleyev, Kaçkınbay Artıkbayev gibi bazı şairler tarafından şiirlerle işlenmiştir. Komünist idarenin üzerinde durduğu ve uyguladığı milletleştirme ve bu durumu keskinleştirecek ayrıştırma politikaları sonucunda her Türk boyunun millet olarak adlandırılmaya başlanmıştır. Bağımsızlık sonrasında, yeni Türk Cumhuriyetlerinde, köklere dönüş yaşanmaya başlanmış, Türklük anlayışı tekrar ifade edilir olmuştur.

³³¹ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kırız Edebiyatı II, s. 580.

Türklük anlayışı her ne kadar görmezden gelinde de, zihinler “Türklük” bilincini inkâr etmeye çalışsa da nadir de olsa “Türk” kabullenmesini bazı şiirlerde görebiliyoruz. Turabay Kocayev “Nevruz” adlı şiirinde bunu şu şekilde kullanır:

Demek bugün musulman-türk mekeni *Demek bugün Müslüman-Türk'ün yurdu*
Dal cañı cil, mayram küñün tosuuda *Tam yeni yılı, bayramını karşılamakta*
Ak dilderden kaaloo-oylor aytulıp *En içten dilekler, düşünceler söylenip*
Asıl oylor alga karay ozuuda. *Asil düşünceler öne doğru geçmekte*³³²

Bağımsızlık yıllarının başlarında, 1995 yılında ölen Kırgızların aksakal şairlerinden Abdırasul Toktomuşev, tüm hayatı boyunca Sovyet ideolojisi altında yaşamış olsa bile yeni dönemle birlikte, beyninde ve yüreğinde yatan millî aidiyet duygusunu coşkuyla şiirlerine taşımıştır. “Türk Balası Bolobuz” (Biz Türk Çocuklarıyız) adlı şiirinin adından da anlaşılabilceği gibi şair kendini Türk olarak tarif etmektedir. Bağımsızlık sonrası dönemde, iki kardeş halkın karşılıklı ilişkilerini geliştirmesi, iki ülke insanının gidip gelmeye başlaması Toktomuşev’i mutlu etmiş ve bu şiiri yazmıştır. Şair millî aidiyetini şu şekilde mısralara yansıtmaktadır:

Tüpkü atabız Türk bolot, *Atalanmız birdir,*
Til tabıssak kup bolot. *Konuştığımızda anlarız.*
Danakerlep intımak, *Kurarsak birliği,*
Başıbızga bak konot. *Başımıza baht konar.*

Şair iki halkın aynı atanın çocukları olduğunu ve aynı dili konuştuğunu ilk dörtlükte belirtirek başlar şiirinde. Bu şekilde Kırgız Türklerinin de Türkiye Türklerinin de aynı millî kimliği taşıdığını söyler. Şair ilk dörtlükte hemen birlikten bahseder. Kırgızistan ve Türkiye’nin, dolayısıyla insanların birlik içinde olmalarından, bunun büyük bir şans olduğunu ifade eder. İki halkın birliğini ilerleyen mısralarda da değinmeye devam eder:

Bolso eken çın intımak, *Olur ise gerçek birlik,*
Sır çaşırbay kulpulap.- *Sır saklamadan, gizleyip.*
Tolkup Kara-Denizdey, *Kara Deniz'in dalgalanışı gibi*
Tolot ele küç-kubat. *Toplar idik güç dirlik.*

İki halkın arasında kurulacak gerçek bir birlikten bahsetmektedir şair. Toktomuşev’in “gerçek birlik” yaklaşımı, Kırgız halkının 70 yıl boyunca, SSCB yönetimi tarafından

³³² Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kırgız Edebiyatı II, Kültür Bakanlığı Yay., C. 32, s.

aldatılmış olmasıyla ilişkilendirilebilir. Kırgız insanının, özellikle Sosyalist düzen içinde yetişmiş bir insan olarak şairin de tüm kalbiyle inandığı Sovyetler Birliği'nin yıkılması, şairin tüm inançlarını alt üst etmiştir. Dolayısıyla Toktomuşev, Sovyetler Birliği gibi değil samimi ve yalanı dolanı olmayan bir birlik istemektedir. Bu şekilde kurulacak birlik, Karadeniz misali hırçın ve kuvvetli olacaktır. Bir sonraki dörtlükte;

Birge bizdin tilibiz,

Birdir bizim dilimiz,

Birge bizdin dinibiz.

Birdir bizim dinimiz.

Kiçüüsünö - agabız,

Küçüğüne, ağabeyiz;

Uhuusuna - inibiz.

Büyüğüne, kardeşiz.

diyerek dil birlikteliğinin yanında inanç birlikteliğine de dikkat çekmektedir. Şair iki halkın, tarih, dil ve inanç yönünden aynı olduğunu söyleyerek, tek millet olduğunu söylemeye çalışmaktadır. Şairin Türk yurtlarının ve halklarının aralarındaki ilişkinin, resmî ve diplomatik bir yaklaşımdan ziyade, abi-kardeş gibi candan bir şekilde olmasını arzu ettiği görülmektedir. Şair kardeşlerin kavuşmasını coşkuyla dile getirir:

Kuday berdi kırgızga,

Allah verdi Kırgız'a,

Süyünö ber, söz kıska.

Seviniver, söz kısa.

Tübü birge koşulmak -

Kökü bir olana birleşmek,

Bar emespi turmušta.

Elbet vardır hayatta.

Toktomuşev aynı millî kimliği taşıyan halkların birleşmesinin kaçınılmaz olduğunu ifade eder. Bu durumu Allah'ın bir lütfu olarak gören şair, kelimelerin yetersiz kaldığı bu durumun keyfini çıkarmak, sevinmek gerektiğini belirtir. Birliğe olan inancını ilerleyen mısralarda da ifade eder:

Bişkek menen Stambul,

Bişkek ile İstanbul,

Türk uuluna kutman bul.

Türk oğluna kuttur bu.

Kucak cayıp, kol sonup,

Kucak açıp, el uzatıp,

Birdik colun tutkan bul.

Birlik yolunu tutmak bu.

Kırgızistan ve Türkiye'nin başkentlerini zikreden şair, bağımsız Türk milleti için bu durumun kutsal olduğunu söyler. Bağımsızlıkla birlikte, Türk milletinin birlik yolunda geleceğe güvenle ilerlemesi için hiçbir engel kalmadığını, birbirlerine destek olarak, el uzatarak tüm zorlukların üstesinden gelineceğini anlatmaya çalışır. Şair hürriyetin kazanılmasıyla birlikte;

*Bizge kelip azattık,
Kart ömürdü çaşarttık.
Barıp, kelip turuuga -
Tozok colun tazarttık.*

*Bize gelince azatlık
Kart ömrü yeşerttik.
Gelip gidip durmaya,
Cehennem yolunu açtık.*

demektedir. Kırgız insanı hürriyetini kazanınca, yeniden doğmuştur. Türk halkları arasında küllenmiş olan ilişkiler tekrar canlanmaya başlamıştır. Toktomuşev, SSCB'nin yıkılmasıyla adeta “cehennem yolu”na dönüşen, Türk halkları arasındaki münasebetin, artık temizlendiğini sevinçle ifade eder. İlerleyen dörtlüklerde şair bu samimi ilişkilerin kesilmemesi dileğini dile getirir. İki halkın birbirini ziyaret etmesini, iki ülkenin güzelliklerini birbirleriyle paylaşmasını arzunu belirtir. Şair Türkiye Türklüğü için şu ifadeleri kullanır:

*Bir közüm da, bir kolum,
Türk balası bir boorum.
Baktılıuumun dep bilem,
Seni menen bir bohuum.*

*Bir gözüm bir kolum,
Türk oğlu bir bağrım.
Mutluluk sayıyorum,
Seninle birlikte olmayı.*

Türkiye’de yaşayan Türkler Toktomuşev’in, bağrıdır, gözünün ve kolunun biridir, yani yarısıdır. Türklük iki halkı birleştirmektedir. Şair Türkiye Türklerini Kırgız Türklerinden ayrı tutmamaktadır. İki halkın kavuşmaları, ilişkilerini geliştirmeleriyle mutlu olduğunu samimi bir şekilde mısralarına yansıtır. İki devlet tek millet olduklarını şu şekilde ifade eder:

*Tamırları teñ kakkan,
Antkeni anın kanı bir.*

*Yürekleri bir atar,
Çünkü onların kanı bir.*

İki halkın aynı milleti oluşturan temsilcileri olduğunu, kan birlikteliğini göstererek de ortaya koyar. Kırgızlar ile Türkiye Türklerinin tek millet olduğunu söylemeye devam eder:

*Örkünü ösüp batadan,
Öz betinçe çaşagan,
Türk balası bolubuz -
Bir ene, bir atadan.*

*Dualarla büyüyen,
Kendi halinde yaşayan,
Biz Türk çocuklarıyız,
Bir ana bir babadan.*

Şaire göre Türk milleti kedi inançlarıyla büyütülen “kendi halinde yaşayan”, yani toprağına, diline, inançlarına, manevî değerlerine saldırılmadığı takdirde, kimseyle

düşmanlığı olmayan barış içinde yaşayan bir millettir. Uzun bir süreden sonra, kardeş iki halkın görüşmeye başlaması şairi çok mutlu etmiştir. Toktomuşev ilişkilerin geliştirilmesini arzulamaktadır:

Kız berişip, kız alsak,

Kuda kelip, biz barsak,

Derzent körüp eki cak,

Mookumuna bir kansak!

Kız verip kız alsak,

Dünür gelip, biz varsak,

Çocuğu olup iki tarafın,

Onun sevgisiyle kansak.

Görüldüğü gibi şair, mısralarında bir dede edasıyla, iki halkın bireylerinin evlenmesiyle doğacak torunlarını, yeni nesil Türk çocuklarını görme arzusunu ifade etmektedir. Şair şiirinin sonunda:

Cakır, naçar degizbey,

Biröögö cem cegizbey,

Birdik bolso, küç bolot

Narın, Kara-Denizdey.

Yoksul fakir demeden,

Hiç kimseye hak yedirmeden,

Birlikten kuvvet doğar,

Narın, Karadeniz gibi.

diyerek iki halkın işbirliği ile sosyal adaleti güçlü, huzur içinde yaşayan bir millet olunabileceğini belirtmektedir.

Bağımsızlık sonrası Kırgız şiirinin ikinci kuşak şairlerinden olan Ömürbek Dööleyev'in "Türk Atanın Baldarıbız" (Türk Atanın Çocuklarıyız) adlı şiiri millet anlayışını Türklük ile bağdaştıran örneklerden biridir. Dööleyev şiirinde destansı bir söyleyişi tercih etmiştir. Şair mısralarında Türk milletinin kahramanlıkla dolu ihtişamlı tarihini övmektedir:

...Kaңça koom östü cana toktodu,

Ulam door tukumdardı kozgodu.

Çaçılsa da Türk atanın muunu,

Asmandağı cıldızdarga okşodu.

Nice toplum çıktı ve battı,

Devirler nesilleri salladı.

Dağılsa da Türk atanın nesli,

Gökyüzündeki yıldızlara benzedi...

Türk milletinin, tarihin uzun ve çetin yollarını büyük bir başarıyla aştığını ve günümüze kadar ulaştığını belirten şair, gökyüzündeki yıldızlar misali parlayarak varlığını devam ettiğini söyler. Dööleyev Türk milletinin asil ve kutsal bir millet olduğunu savunur:

...Türk tukumu adamzattın çegeesi,

Tüpkü tegiñ kara cana süy, baala.

Kılımdardın özögünön calganıp

Türk soyu insanlığın merkezi,

Soyunu bil, sev ve koru.

Yüzyılların akışıyla gelerek,

Ömür barda çaşay beret Türk ata.

Dünya döndükçe yaşar Türk soyu...

Görüldüğü gibi şair, Türk milletini “insanlığın merkezi” olarak kabul etmektedir. Bu görüş her ne kadar büyük bir iddia olsa da, Türk milletinin tarihiyle, kültürüyle dünya medeniyetleri arasında oynadığı rol bu görüşü destekler niteliktedir. Dööleyev, Kırgız okurlarına, millî kimliğinin bilinmesi, sevilmesi ve gurur duyulması gerektiğini öğütlemektedir. Şair, milletinden o kadar emindir ki; Türk milletinin dünya döndüğü sürece var olacağını şiirinde açıkça ifade edebilmektedir. Türk milletinin kutsallığı hakkında ilerleyen mısralarda şöyle demektedir:

...Atabızdı “Kün” desek, -biz nurubuz.

Atamız Güneş ise biz nuruyuz,

Atabızdı “Too” desek, -biz, suusubuz.

Atamız dağ ise biz suyuyuz,

Baldarımız bababızdın sıymıktuu,

Atalarımızın çocuklarıyız gurur dolu,

Este, al okşop nanımız da, tuzubuz.

Hatırla, onlar gibi ekmeğimiz, tuzumuz.

Celbiregen ar kay cerden carkırap,

Dalgalanan her yerde parlayarak,

Cer şarında Türk atanın tuusubuz.

Yer yüzünde Türk atanın tuğuyuz.

Şairin eski Türk inanışlarından Tanrıçılık fikrinden yola çıkarak, atalar kültü, dağ kültü ve su kültü gibi inanışları mısralarına açmıştır. Dööleyev ataları ile gurur duymaktadır. Atalarını “Güneş” ile, “Dağ” ile denk tutmaktadır. Şairin bu yaklaşımı güneş ve dağların mitolojik dönemdeki inanç sistemlerinde kutsallığıyla ilişkilidir. Dööleyev’e göre dünyanın dört bir tarafında yaşayan Türk atanın nesilleri, bu milleti temsil etmekte, bayrak misali tarihinden aldığı kuvvet ile gurur içinde dalgalanmaktadır.

İkinci kuşak şairlerinden olan Bayas Tural’ın verdiği eserlerde onun Kırgız halkı, özellikle de yeni nesil Kırgız gençleri üzerinde millî tarih ve millî kimlik şuuru oluşturma gayretleri göze çarpmaktadır. Tural da Dööleyev gibi destansı bir anlatım yolunu tercih etmiştir. Bu durum şairin bütün şiirleriyle genellendirilebilir. Yazmış olduğu şiirlerin tümünde, Kırgızların köklü tarihe sahip bir millet olduğu fikrini işlemiştir. Şair “Ata Tektı Taktoo” (Ata Soyunu Bilmek)³³³ adlı şiirine:

Men – Kırgızmın

Ben Kırgız’ım.

Men özümdün tüpkü atamdın kim ekenin

Ben en eski atamın kim olduğunu

ali da tak bilbeymin

hâlâ tam bilmiyorum?

³³³ Tural, **Ular Uçkan Toolor**, s. 34.

mısralarıyla, Kırgız olduğunu bilmenin yeterli olmadığını, kendi üzerinden Kırgızların kökenleri hakkında bilgili olmadıklarını ifade eder. Sonraki mısralarda şair:

- *Menin tüpkü tegimdin kim ekenin
kim bilet*

- *Benim soyumun kökeninin kim olduğunu
kim bilir*

Kimge okşogon can ele?

Kime benzeyen insandı?

Emne kesip kılçu ele?

Ne iş yapardı?

Emne önörü bar ele?

Ne hüneri vardı?

Barbı menin tüpkü atamdı

insanların içinde var mı eski atamı

közü menen körgöndör

gözleriyle görenler?

diyerek etrafındaki herkese kim olduğunu sorar. Aradığı cevabı Hızır'a benzeyen bir ihtiyarda bulur:

- *Senin atan cooker bolçu*

Senin atan savaşçı idi.

Al Turandı negizdegen Alp Turdun

O Turan'ı kuran Alp Tur'un

er cürök bir uulu ele

cesur yürekli bir oğlu idi.

*Közü menen körgön da körbögön da
bilet senin atandı.*

*Gözü ile gören de görmeyen de
bilir senin atanı.*

Görüldüğü gibi şair, Kırgız insanı üzerinde kimlik bilinci ve özgüven oluşturabilmek için kalemini ustaca kullanmıştır. Geçmişteki atalarını tasvir ederken kullandığı “savaşçı”, “cesur yürekli” sıfatları ve “gören görmeyen herkesin” onları tanıması, şiiri okuyanın Turan'da yaşamaktan, Tur'un nesli olmaktan gurur duymasını sağlar.

Bayas Tural, “Turan”da yaşayan Türk halklarının genel adını şiirlerinde “Tur'un nesli”, “Tur'un oğlu”, genellikle de “Oğuz” olarak kullanmıştır. Tüm Türk halkları bu genel kullanımlarla verilmektedir. Şehname'de Firdevsi İran'ın efsanevi hükümdarlarından Feridun'un dünyayı oğulları arasında paylaştığını ve oğlu Tur'a düşen yerlere de Turan denildiğini yazar. Efrasiyap da Tur'un oğludur. Şeyhname'nin, aslında Oğuzname, Feridun'un ise Oğuz Han olduğu tarihçiler tarafından iddia edilmektedir. Bayas Tural da “Tur”u, Oğuz Han'ın oğlu, ona verilen ülke olan “Turan”ı da Oğuzların vatanı olarak şiirlerinde kullanmaktadır. “Atçan El” (Atlı Millet)³³⁴ şiirinde bunu açıkça görmekteyiz;

*Tee bayırtan at üstüne kongon el
kaysıl coldo kelatat?*

*Ta ezelden at üstüne konan halk
böyle nereden gelmekte?*

³³⁴ Tural, *Ular Uçkan Toolor*, s. 29.

*Uluu Turdun urpaktarı kim ekenin
kim bilet?*

*Alar uşul Turandan attanışıp çıktı ele,
dağı dele alar uşul Turanda cürüşöbü,
ce emne?*

*Ce Aziyaga kelattı bele, men körgöndö
oguzdar?*

*Ulu Tur'un torunları kimdir
kim bilir?*

*Onlar şu Turan'dan atlanıp çıkmışlardı,
daha halâ onlar şu Turan'da mı yaşıyor,
yoksa neredede?*

*Yoksa Asyaya mı geliyordu, gördüğümde
Oğuzlar?*

Tural, eskiden “Turan” coğrafyasını vatan edinen milletin nesillerinin kim olduğunu, günümüzde onları kimlerin temsil ettiğini sormaktadır. Şair günümüzde, özellikle SSCB döneminden kalma, Türk boylarını milletleştirme çabalarıyla tarihî gerçeklerin görmezden gelindiği üzerinde durmaktadır. Bu konuda;

*Bul bayırkı el cönünde emne bilet
başka elder?*

*ce başka elder bilgendey bilebizbi
özübüzdün al babalar cönünde?*

diyerek ortak Türk tarihinin Kırgızlar ve diğer Türk halkları arasında bilinmediğini sorduğu sorularla göstermeye çalışmıştır. İlerleyen mısralarda Oğuz soyunun devam ettiğini belirtir:

*“Oguz eli çok bolgon” dep aytışat.
Anda mobul türk elderi kaydan keldi
bul cerge?*

*Ce camgırğa aylanıp, tüşüşkönbü
Zevske okşop Asmandan?
Tüşüşkönbü ce köktön kök Börüdüy
kögüş nurga aylanıp?*

Şair günümüzde yaşamakta olan Türk halklarının hepsinin Oğuz soyundan geldiğini ifade etmektedir.

*Kırgızdarbı, ce kimder oşol eldin
urpagı?*

*Aziyaga atın bergen bayırkı eldin
urpaktarı kaysılar?*

Kimder Uluu Turandı negizdegen

*Bu eski halk hakkında ne bilir
başka halklar?*

*yoksa başka halkların bildiğini mi biliyoruz
kendi atalarımız hakkında?*

“Oğuzlar yok oldu” diye söylerler.

*Öyleyse bu Türk halkları nereden geldi
buraya?*

*Yoksa yağmur olup mu indiler
Zeus gibi gökyüzünden?*

*İndiler mi yoksa gökten bozkurt gibi
gümüş ışığa dönüşüp?*

*Kırgızlar mı, yoksa kimler o halkın
torunları?*

*Asyaya adını veren eski halkın
torunları hangileri?*

Kimdir Ulu Turan'ı kuranlar

Uluu Turdun urpagı!?

Ulu Tur'un torunları?!

Görüldüğü gibi şair, Türk halklarının hiçbir zaman yok olmadığını, asimile olmadığını, Oğuzların, Tur'un mirasçısı olarak "Turan"da yaşamaya devam ettiklerini ifade etmektedir. Tural bu görüşlerini "Kırgız Ölkösü" (Kırgız Ülkesi)³³⁵ adlı şiirinde de savunur:

*Menin elim - Uluu Turdan taragan
bayırkı eldin urpagı.*

*Benim halkım, Ulu Tur'dan yayılan
köklü halkın nesli.*

*Anın uluu maksattarı erteñderge
turat meni çakırıp.*

*Onun ulu maksatları yarınlara
çağırır durur beni.*

Şair atalarıyla ve mensubu bulunduğu soy ile gurur duymaktadır. O, köklü bir milletin temsilcisi olarak, atalarının yüklediği sorumluluğun farkındadır. Bu sorumluluk büyük milletin hak ettiği şekilde, kimseye boyun eğmeden, bağımsız yaşamasıdır. İlerleyen mısralarda millet felsefesinin yüceliğini konu eder:

*Menin elimdin oyloru ötkön doordun
duhu menen şirelip,
Uluu baatır babalardın dañkı menen
kurçup turat dayıma.*

*Benim halkımın fikri geçmiş devrin
ruhu ile mayalanıp,
Ulu batur ataların şanıyla
Sivrilir durur daima.*

Tural, günümüzde Kırgız insanının düşünce yapısının, atalardan miras olarak gelen gelenekle yüceltiğini, aynı şekilde kahraman bir ırkın felsefesini taşıdığını anlatmaya çalışır. Kırgız halkının kanında ve beyinde taşıdığı yüceltiği sonraki mısralarda da işleme devam eder:

*Menin elim az bolso da köp elge
tete bolup*

*Halkım az olsa da çok halklara
denk olup*

çaşap kelet bayırtan.

yaşar gelir ezelden.

*Al antkeni azamatka tolgon eldi
ceñişe albayt eç kaçan.*

*Çünkü bu, cesur insanı bol halkı
yenemezler hiçbir zaman.*

*Akılmanga bay eldi çok kıla albayt
eç bir düşman batınıp.*

*Bilgesi çok olan halkı yok edemez
hiçbir düşman göze alıp.*

Günümüzde Kırgızistan beş milyonun biraz üzerinde nüfusa sahiptir. Kırgız halkının sayı olarak az olmasının insanlar üzerinde yaratabileceği olumsuz etki bazı aydınlar

³³⁵ Tural, **Ular Uçkan Toolor**, s. 36.

tarafından dile getirilmektedir. Bu durum tespiti şairler tarafından da yapılmış ve ülke nüfusunun az olmasının problem teşkil etmediğini şiirlerinde işlemişlerdir. Tural da bu konu üzerinde durmakta, nicelik olarak az olmanın, halkı için sıkıntı yaratmayacağını söylemektedir. Çünkü, Kırgız halkı geçmişinden aldığı güçle her zorluğun üstesinden gelmeyi başarabilecek kudrete sahiptir. Tural, Kırgız halkı sayı bakımından az olsa da, kahraman ve ferasetli insanların çokluğuyla bunun eksikliğini hissetmeyeceğini belirtmektedir.

Bayas Tural'ın Kırgız halkının milli aidiyet duygusunu güçlendirmek adına yazdığı şiirlerden bir diğeri “Turan Baatırları” (Turan Baturları)³³⁶ adlı şiiridir. Şair şiirinde Türk milletinin tarih içindeki kahramanlıklarını destansı bir anlatımla, onları yücelterek tasvir eder:

Turandın alp denelüü baatırları, *Turan'ın alp cüsseli baturları,*
Tüpkü ata-babalardan saltın saktap, *Eski ata babaların geleneklerini koruyup,*
Çokuga başın cölöp çarçaganda, *Zirveye başını yaslayıp yorulduğunda,*
Es algan aşuulardı çıkanaktap. *Dinlenirdi geçitlerde dirseğini dayayıp.*

Turan ülkesinin insanları şairin anlatımıyla o kadar yüceltilmiştir ki, dağlar kadar büyük insanlara dönüşmüşlerdir. Elbette bu abartılı anlatımla ifade edilmek istenen kahraman ataların fiziksel olarak büyüklüğü değildir. Şair çocukların babasını, herkesten ve her şeyden güçlü ve büyük görmesi gibi bir yaklaşımla atalarını, her yönden büyük görmekte, her şeyden üstün tutmaktadır. Atalarının ruhen yüceliği, onların beden de yüce görülmesini sağlamıştır. Tural sonraki mısralarda atalarının neden yüce olduklarını açıklama yolunu tutar:

Turandan Misirge alar kirip bargan, *Turan'dan Mısır'a onlar girmiş,*
Bir doordo bülük salıp bütün elge. *Bir devirde hâkim olup bütün halka.*
Attardın tuyagınan uçkan dañkan, *Atların toynağından sıçrayan taşlar,*
Kayrılıp tüşküçöktü kayra cerge! *Yeniden düşünceye kadar yere!*

Görüldüğü gibi şair, atalarının ihtişamını yine abartılı bir anlatımla dile getirmiştir. Atalarının Turan'dan çıkıp Mısır'a kadar uzanan yolculuğunun ve tüm bu bölgede kurduğu hakimiyetin sadece atın toynaklarından sıçrayan taşların yere düşmesine kadar geçen sürede gerçekleştirdiğini anlatmaktadır. Şair burada Osmanlı İmparatorluğu

³³⁶ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kırgız Edebiyatı II, s. 503.

döneminde atalarının Mısır dahil olmak üzere, üç kıtada kurduğu hakimiyeti işaret etmektedir. Tural, Turan baturlarının kahramanlıklarını anlatmaya devam eder:

Tikeşip nayzalardın uçu menen, Bakarlardı mızrakların ucundan,
Süylöşüp kılıçtardın mizi menen. Konuşurlardı kılıçların keskinliğinden.
Aylanıp cürgön alar Aziyanı, Dolaşıp gezerdi onlar Asya'yı,
Bayırkı babalardın izi menen. Eski atalarımızın izinden.

Şair atalarının savaşçı bir millet olduğunu mızrak ve kılıç sembolleriyle vermiş, onların da geçmişteki atalarının izini takip ettiklerini belirtmiştir. Şair şiirinin sonunda halkının inançlarına değinmektedir:

Teñirge sıyınışkan alar baarı, Tanrıya iman etmişler onların hepsi,
Nur tolgon uluu Köktün sırn açıp. Nurla dolu ulu Gök'ün sırrını çözüp .
Kün çıgıp kelatkanda tuu çokudan, Güneş doğarken tam zirveden,
Aldınan tosup turgan uçuraşıp. Önüne çıkıp karşılayıp selamlaşıp.

Görüldüğü şair, gibi Türk milletinin geçmişte, Gök Tanrı'ya inandıklarını işaret etmektedir.

Sonuç olarak millet temasını işleyen şiirlerde iki tür yaklaşım söz konusudur. Bunlardan ilki, bağımsızlıkla birlikte hürriyet coşkusu yüreklerinde hisseden şairlerin, Kırgızlar'ın geçmişteki kahramanlıklarını şiirlerine konu ederek milli bilinç oluşturma çabalarıdır. Bu tür şiirlerde destansı bir anlatım tercih edilmiştir. İkinci yaklaşım ise, şairlerin bağımsızlıkla birlikte, açık siyasetin getirdiği sosyal ve ekonomik hayatın Kırgız insanı üzerinde oluşturduğu olumsuz etkiyi önlemek adına şiirler yazmış olmalarıdır. Bu tür şiirlerde şairler, değişen dünya düzeni içinde, Kırgız halkının ahlâkî değerlerini kaybetmemesi gerektiğini öğütlemişlerdir.

Millet temalı şiirlerde dikkati çeken bir başka konu, Kırgızlar'ı adlandırmada kullanılan terim meselesidir. Kırgız şairlerinin millet kelimesine karşılık olarak çoğunlukla, “kalk”, “el” ve “cult” gibi, Türkiye Türkçesinde “halk” anlamına gelen kelimeleri kullanmayı tercih etmiş olmalarıdır. Kırgız şairleri, bu kullanımı, Kırgızlar'ın bir millet olmayıp, Türk milletinin bir parçası, boyu olduğu bilinciyle kullanmamışlardır. Şairlerin terim tercihi, SSCB döneminden gelen alışkanlıkla, o dönemde sistemin “millet” yerine “halk” kelimesini kullanmayı müsaade etmesiyle açıklanabilir. Bayas

Tural başta olmak üzere, Ömürbek Dööleyev gibi birkaç şairin “millet” kavramını, Türklük dairesi içinde kullandıklarını görmekteyiz.

III.1.3. Hürriyet Teması

Kırgızistan’da bağımsızlığa giden yolda perestroyka döneminde, özellikle de 1988-1991 yılları arasında yaşanan toplumsal hareketler önemlidir. 1989 yılında Kırgız gençlerinin Bişkek’in çevresindeki arazilerin halka verilmesi için oluşturdukları “Aşar” adındaki hareketin miting ve yürüyüşleri, aynı yıl içerisinde genç tarihçilerin oluşturdukları “Kırgızistan Genç Tarihçiler Kurulu”nun Kırgız Türkçesi ile toplanmaları ve bir yıl sonra bunun tüm Orta Asya’ya yayılması ve ayrıca Rus emperyalizmi konusunda toplantı tertip etmeleri, yine gençlerden oluşan “Kırgızistan Demokratik Hareketi”nin bireysel ve toplumsal özgürlükler adına talepleri, Kırgızistan’da hürriyet havasının hissedilmesinde büyük önem arz etmektedir.

Bu dönemdeki hürriyet havası şairlerin şiirlerinde de hissedilmeye başlanmıştır. Özellikle Kırgız gençlerinin başlattıkları bu hareketler Kırgız aydınları tarafından da desteklenmiştir. Şayloobek Düyşeyev’in “Kırgızbay Menen Kırgızgüldün Bayanı” (Kırgızbay İle Kırgızgül’ün Hikâyesi), Anatay Ömürkanov’un “Cer Aldı Kırgız Baldar” (Toprak Alan Kırgız Gençleri) adlı şiirleriyle, Kırgız gençlerinin toprak talebine destek vermişlerdir. Bu dönemde ayrıca şairler Komünist parti, sosyalist sistem, yöneticiler başta olmak üzere daha önce eleştirilmesi imkansız olan konular üzerinde şiirler yazdıkları gözümüze çarpmaktadır.

Bu konuda Şayloobek Düyşeyev “Kompartiyanın Soñku Tarıhınan” (Komünist Partinin Son Döneminden)³³⁷ adlı şiirinde SSCB dönemini, özeleştiri ile şu şekilde mısralarına aktarmaktadır:

Kompartiya çılımın çegip turduk,

Kommunisttik tarbiya berip turduk.

Moskvanın ıgına könüp turduk,

Moskvaga cün kerek degen küni

Maten bolup cuurkandı sögüp turduk.

Komparti türküsünü söyledik durduk,

Komünist terbiye verdik durduk.

Moskova'nın sözünü dinledik durduk,

Moskova'ya yün gerekli dendiği gün

Üzülp yorganlarımızı söktük durduk.

³³⁷ Düyşeyev, *Arabadığı Ir 2*, s. 136.

Mısralardan da anlaşılabilceği üzere, Kırgız halkının sosyalist idareye canı gönülden inanmışlığını görmekteyiz. Bu inanmışlığın yanında şairin sistemin çözülmeye başlamasıyla birlikte içine düştüğü büyük hayal kırıklığı da mısralarda kendini göstermektedir. Komünist Partiye, komünist ideolojiye, Moskova'ya olan güvenin ve gösterilen fedakarlığın sona erdiğini bu mısralardan anlayabiliriz. Şairin bu konuda yazmış olduğu “Partiya Menen Süylöşüü” (Parti İle Sohbet) adlı bir şiiri daha bulunmaktadır.

1991 yılında kazanılan bağımsızlıktan sonra yazılan şiirlerde, hürriyetin getirdiği büyük sevinç ve coşkuyu görmek mümkündür. Bazı şiirlerde ise, bağımsızlıkla birlikte baş gösteren işsizlik, yoksulluk ve sistemsiz kalmanın bireyler üzerindeki umutsuzluğunu anlatan şiirler de yazılmıştır.

Anatay Ömürkanov “Kızım Menen Süylöşüü” (Kızımla Sohbet)³³⁸ adlı şiiri hürriyet havasının esmeye başladığının ilk örneklerini göstermesi açısından önemli bir şiirdir. Baba ve kızın diyalogları, SSCB'nin ideolojisinin özünü teşkil eden eşitlik ilkesi üzerinedir. Konuşmalar arasında artık hiçbirşeyin eskisi gibi olmayacağı, hürriyetin çok uzakta olmadığı hissettirilmektedir. Kız, sosyalist ideolojinin “eşitlik” söylemine yönelik eleştirisini dile getirmektedir:

- Baaribızga ukuk birdey dep koyup bul emnesi bölgönü bay, kedeydey?	- Hepimize eşit hukuk diyerek bu ne böyle, bölmek zengin, fakir diye?
- Ok, anday dep aytpayt bala cindi bolup ketkensiñbi sen emne, ey?!	- Sus, öyle söylenmez çocuğum delirdin mi sen yoksa, hey?!
- Aytış kerek aytpagandı ak süylöönün keldi muna zamanı.	- Söylemek gerek söylenilmeyenleri doğruyu konuşmanın işte geldi zamanı.

SSCB döneminde her ne kadar eşitlik ilkesi ön plana çıkarılsa da, bunun tam tersi uygulamalar yapılmıştır. “Bal tutan parmağını yalar.” düşüncesi çerçevesinde, Komünist Parti temsilcileri ve yakınları her zaman ayrıcalıklı tutulmuşlardır. Bu durum ekonomik yönden ve sosyal yaşam standardı yönünden insanlar arasında farkların oluşmasına neden olmuştur. Elbette bu durum Kırgız insanının gözünden kaçmamıştır. Şair de bu durumu, şiirinde kızının dilinden gündeme getirmektedir. Kızın sormuş olduğu bu soru karşısında baba, korktuğunu belli ederek kızını susturmaya çalışır.

³³⁸ Anatay Ömürkanov, *Cankise*, Frunze: Adabiyat, 1991, s. 26.

Burada babanın verdiği cevap, adı anılmamasına rağmen SSCB'nin güçlü ve acımasız istihbarat örgütü KGB'den çekindiğini göstermektedir. Kızın verdiği cevap ise, SSCB'nin katı kurallarının artık bittiği, düşüncelerin rahatça ifade edilebileceği, eleştirmeyenlerin eleştirilebileceği, doğruların savunulabileceği hürriyet ortamının geldiğini bildirmektedir. Bu durum karşısında babanın şahsında Kırgız halkının çekincelerini dile getirir şair:

- *Aytkandıñ da cönü bar da,* - *Bir adabı var konuşmanın da,*
munu biröö ugup kalsa *bunu birisi duyarsa*
menin küñim kıyrabaybı *benim başım belaya girmez mi*
tiygen okşop aynek taşka?! *değmiş gibi taş aynaya?!*

Kırgız insanı SSCB döneminden gelen alışkanlıkla, halâ korkularını üzerinden atamamıştır. KGB'nin her yerde dolaştığı, en yakın arkadaşından, dostundan hatta eşinden bile şüphe eder olduğu, kimsenin kimseye güveninin kalmadığı bir ortamda yaşayan insanların bu şekilde düşünmeleri ve davranmaları gayet normal bir tutumdur. Yukarıda verilen ufacık bir eleştirinin dahi babanın “başının belaya girmesi” demektir: Hatta “taşın aynayı parçalaması” derecesinde büyük bir belaya... Şair kızın şahsında, o günlerin artık geride kaldığını şu mısralarla, Kırgızlara ilan eder:

- *Atake, al küñ başka,* - *Babacığım, o gün başka,*
bul küñ başka, *bu gün başka,*
korkunun da ebi bar da... *Bir adabı var korkmanın da...*
Korkpoçu kölököñdön, *Korkma artık gölgenden,*
taştacı münözündü *bırak bu özelliğini*
degendin bardığına kulday köngön. *denilen herşeyi köle gibi kabullenen.*

Korkulmaması gereken günler gelmiştir. Şair “*Bir adabı var korkmanın da...*” diyerek aslında, SSCB döneminde duyulan bu korkuyu da, Kırgız insanının nezninde eleştirmekte, bu kadar çok korkulmasına anlam verememektedir. Bu mısradaki aynı zamanda hür düşüncenin hakim olduğu insanın, SSCB dönemine olan bakışını yansıtmaktadır. Şair SSCB döneminde insanların köleleştirildiğini de belirtmektedir. İnsanların bu kölelik duygusunu, rejime karşı korkak tavrı üzerlerinden atmaları gerektiğini belirtmektedir. Ömürkanov, hür düşüncenin gereğini şu şekilde izah eder:

Andan körö kıykır, çıñır *Aksine bağır, çığır*

*cıylbagan cıynalıştın,
toktolbogon toktomuna:
- Çoñgo bölök, bizge bölök
oorukana kurbagıla.
Bolgula de baarıñ birdey,
çoñdor bizge çirenişpey
cürsün de cöpcönököy
Lenindey.*

*toplanamayan toplantının,
tartışılmayan kanununa:
- Büyüğe farklı, bize farklı
hastahane yapmayın.
Hepiniz eşit olun de,
büyükler bize üsten bakmayıp
yaşasın de oldukça sade
Lenin gibi.*

Görüldüğü gibi yanlışın karşısında dimdik ayakta durabilmek, yanlış olduğunu gerekirse yüksek sesle ifade edebilmek, yanlış yapanlara bunun hesabını sorabilmek hür düşüncenin gereğidir. Sistem içerisinde baş gösteren yönetim kademesindekilere ayrıcalıklı tutumlar ve kanunların kişilere göre yorumlanması şairin isyanına neden olmuştur. Şairin sesini yükseltmesi sosyalist düzenin geldiği noktaya ve uygulayıcılarıdır. Ömürkanov, sosyalist ideoloji ile yetişmiş olmasının getirdiği anlayışla, belki de yukarıda bahsettiği korkunun kendisinde de kırıntıların bulunmasıyla, eşitlik kavramının uygulanmasında Lenin'i örnek göstermektedir. Kırgız insanının hür düşünceye ve hür iradeye çağırın ilk şiirlerden olması bakımından Ömürkanov'un bu şiiri, Kırgız edebiyatı ve şiiri açısından önemli bir yere sahiptir.

Sözlerini Calil Sadıkov ile Şaban Kuluyev'in yazmış olduğu Kırgız millî marşında hürriyet sevinci, mısralara yansıyan coşku ve gelecek için taşınan büyük umutlar ifade edilir:

*Atkarılıp eldin ümüt tilegi,
Celbiredi erkindiktin celegi.
Bizge cetken ata saltın, murasın,
Iyık saktap, urpaktarga bereli.*

*Yerine gelip halkın ümidi dileği,
Dalgalandı hürriyetin sancağı.
Bize ulaşan baba geleneğini, mirasını,
Kutsal tutup, verelim nesillere.*

Uzun yıllar boyunca Kırgız insanının arzuladığı hürriyet kazanılmıştır. Hürriyetini kazanan Kırgız insanının görevi, millî değerlerin; atalardan miras kalan millî-manevî değerlerin gelecek nesillere aktarılmasıdır. Hürriyeti ellerinde bulan Kırgız halkının başka bir görevi ise;

*Algalay ber kırgız el,
Azattıktın colunda.*

*İleri atıl Kırgız halkı,
Hürriyet yolunda.*

Örkündöy ber, ösö ber,

Öz tagdırıñ kolunda.

Serpiliver, gelişiver,

*Öz kaderin elinde.***

çağın gereklerine uygun olarak kendisini geliştirmektir. Artık gelecek başkalarının düşünceleriyle, ağızlarından çıkacak cümlelerle şekillenmeyecektir. Kırgızlar kendi kaderini kendisi çizecektir.

Sooronbay Cusuyev kazanılan hürriyetten duyduğu coşkuyu şiirine aksettirmiş şairlerden biridir. Sooronbay Cusuyev “Han Manas Tukumdarı, Kaydasıñar?” (Han Manas’ın Nesli Neredesiniz?)³³⁹ adlı şiirinde hürriyetin ne demek olduğunu okuyucularına izah eder gibidir:

Akırı adilettik ceñdi mına -

Azattık Ala-Toogo keldi mına!

Özüñ caz, özüñ süylö öz tiliñde,

Özüñ kaz özüñ tapkan kendi mına!

Sonunda adalet kazandı işte,

Hürriyet Ala Too 'ya geldi işte!

Özün yaz, özün söyle, öz dilinde,

Özün çıkar bulduğun madeni işte!

Şair hürriyetin elde edilmesini adaletin tecelli etmesi olarak görmektedir. Dolayısıyla Kırgız topraklarının ve halkının Sovyet döneminde baskılar altında yaşamasını “adaletsiz” olarak nitelenebileceği ortaya çıkmaktadır. Hürriyetin birebir göstergesi olan dil meselesi de hemen ardından gelmektedir. Artık Kırgızlar, kendi dillerinde, yukarılardan bir yerlerden baskı ve denetim olmaksızın, hür bir şekilde yazabilecek, söyleyebilecektir. Şair aynı şiirde;

Köz salıp kuday senin köz caşıña,

Ee bolduñ emi kırgız öz başıña.

Nazar edip Allah senin gözyaşına,

Sahip oldun artık Kırgız, öz başına.

yukarıda bahsedilen adaletin gerçekleşmesini Allah’ın Kırgız halkının gözyaşına nazar salmasına bağlamaktadır. Şair Kırgız halkının gözyaşı döktüğünü ifade etmek hem geçmiş dönemde çok büyük acıların yaşandığını, hem de hürriyetin ne denli arzulandığını anlatabilmesi açısından uygun bir kullanımdır. Şair şiirin devamında

Ulanıp ulam önüp tukumubuz,

Zamandan ubay körör uçurubuz.

Tilektin büt bardığı orundalar

Tiygen kez kolubuzga ukugubuz.

Geleceğe uzayıp gelişip neslimiz,

Bu devirden şefkat görme vaktimiz.

Dileğin tamamı yerine gelir

Geçtiği zaman elimize hakkımız.

³³⁹ Sooronbay Cusuyev, **Adamdar**, Bişkek: Kırgızistan, 1997, s. 9.

diyerek, artık baskı rejiminin ve çekilen acıların geride kaldığını, geleceğin hür Kırgız insanı için güzellikler ve rahatlık getireceğini inanmaktadır. Ancak geleceğin güzel olabilmesi için, yeni dönem ile birlikte Kırgız insanının hürriyetin değerini ve hürriyeti yaşamayı tam anlamıyla öğrenmeleri, bilmeleri gerekmektedir. Bunun için şair öğütte bulunmaktadır:

Öspösök al ukuktan paydalanıp, Büyümezsek o haktan faydalanarak,
Öksüybüz, birkıranıp, maydalanıp. Zayıflarız, bölünüp parçalanarak.
Tüz coldon türtüp iyse bölüp-caruu, Doğrudan rahatsız etse bölmek yıkmak,
Tüşöbüz tuñguyukka taygalanıp. Uçurumdan ineriz yuvarlanarak.

Hürriyet ortamının hazırladığı bu fırsatlardan faydalanmak gerektiğini söyleyen şair, bu fırsatların kaçırılması halinde tam tersi bir durumun ortaya çıkacağını belirtir. Şairin söylemek istediği hürriyetin kazanılması ile, millî birlik beraberliğin pekiştirilmesi yönünde adımların atılması kolaylaşmıştır. Ancak hürriyetin bu yönünün göz ardı edilmesi ve hürriyetin yanlış yorumlanması ile geri dönülemez hataların yapılacağı da kaçınılmazdır. İlk iki mısradaki, Kırgızistan'daki kabilecilik, boyculuk yaklaşımlarına dikkat çekilmiştir.

Cusuyev “Azattık Cönündö” (Hürriyet Hakkında)³⁴⁰ adlı şiirinde bağımsızlık dönemini şu şekilde yorumlamaktadır:

Azır kırgız öz baktısın tapkan kez, Şimdi Kırgız'ın kaderini çizdiği zaman,
Tarihinin cañı betin açkan kez. Tarihinin yeni sayfasını açtığı zaman.
Abalkıday azgırılбай cel sözgö, Evvelki gibi kapılmayıp boş sözlere,
Azattıktın nagız daamin tatkan kez. Hürriyetin hakiki tadını tattığı zaman.

Hürriyet, şair için halkın kaderini kendisinin belirleyebilmesidir. Geçmişten sıyrılarak yeni bir sayfa açan Kırgız halkı, “boş sözlerle” halkı oyalayan, birçok şey vaad eden fakat hiçbirini gerçekleştirilmeyen, eşitlik, dostluk, barış ve hürriyet gibi kavramları sıkça kullanmasına rağmen içi doldurulmayan sözlere artık rağbet etmemelidir. Bu dönem Kırgız halkı için “hürriyetin gerçek tadını” çıkardığı dönem olarak gösterilmektedir. Şair şiirin ilerleyen mısralarında, bu duruma şüpheli yaklaşanlar bulunduğunu söyler:

Birok da bar böödö kaygı cegender, Fakat hâlâ var boşuna kaygı duyanlar,

³⁴⁰ Cusuyev, **Adamdar**, s. 52.

Tili menen buuday kuurgan “berender” Dili ile buğday kavuran “kahramanlar”
“Kırgız kantip bolup ceke mamleket, “Kırgız nasıl olur bağımsız devlet,
Özün özü başkara alsın” degender. Kendi kendini yönetebilir” diyenler.

Bazı Kırgızlar kazanılan bağımsızlığın ve hürriyetin sevincini yaşamak yerine, karamsar bir yaklaşım göstermektedir. Aslında bu yaklaşımın gösterilmesi çok da olağanüstü bir şey değildir. Öncesinde çarlık Rusya, sonrasında ise yetmiş yıllık SSCB dönemiyle birlikte, karar verme yetisini başka beyinlere ve ellere bırakan Kırgız insanının tamamının, ortaya çıkan bu özgürlük havasını, tedirgin olmadan, coşkuyla karşılamaları elbette beklenilemezdi. Bu durum içinde yaşadıkları ve gelenek halini alan “güvensizlik” ortamı ile alâkalıdır. Bilindiği gibi şair ve yazarların eserlerinin sosyalist ideoloji doğrultusunda takibe alınmakta, hayatın her safhası KGB’nin gölgesi altında yaşanmaktadır. Kırgız insanı için yapılması gereken sadece belirlenen doğrultuda yaşamak, şair ve yazarların ise belirlenen ölçülerde yazmaktır. SSCB halklarının gelenek dışı düşünceleri fazlalıktır. Böyle düşünce ortamından çıkan insanın da, hürriyet ve bağımsızlığı algılamasının farklı olacağı aşikârdır. Cusuyev’in şiirinde yansıttığı düşünceleri bu bağlamda değerlendirmek doğru olacaktır. Mısralarda Kırgız halkına yönelik eleştiri devam eder:

“Alduu ölkö, küçtüü ölkö başkarıp, “Kuvvetli ülke, güçlü ülkenin yönettiği,
Al köngön el caltaptap da, cazganıp. Ona alışmış halk, sırnaşıp ve yaslanıp.
Calkoo, ıskoo, calakay el,- deyt alar, Tembel, miskin, uysal halk, der onlar,
Canın ayap, cayrap tınat aç kalıp”. Özüne acıyıp, ölür kalır aç kalıp”.

Görüldüğü gibi, Kırgız halkı, SSCB döneminde belirli kalıplara alışmış olan, bu kalıplar çerçevesinde tüm hayatını tanzim eden, bir fazlasını düşünme, bir fazlasını arzulama gibi lükse sahip olmayan bir toplum olarak değerlendirilmektedir. Kırgız halkının tembel, uysal, miskin gibi olumsuz sıfatlarla değerlendirilmesini mısralarına taşıyan şair, bu şekilde hürriyetini kazanmış Kırgız halkını kendine getirmeye, hürriyetinin ve bağımsızlığının değerini anlamaya çağırır. Bu çaba sonraki dörtlükte daha açık hissedilir:

Anday bolso, kırgızdı kim el desin, Öyle ise Kırgız’a kim halk desin,
Azattıkka çıkkan asıl cergesin Hürriyete kavuşan asil vatanını
Abat kalıp akıl menen başkaruu İmar edip akıl ile yönetmek

Anın kantip öz kolunan kelbesin.

Onun nasıl kendi elinden gelmesin.

Şair hürriyetin ve bağımsızlığın getirdiklerinden bîhaber olan, SSCB yâdigarı düşünce ve hareket kalıplarıyla yaşamına devam edenleri hedef alır. Özgür Kırgız insanının bunun farkına vararak, bağımsızlığını ilan etmiş ülkenin yapılandırılmasında, millî duygu ve düşünceler ışığında geliştirilmesinde rol oynaması gerektiğini ifade etmektedir. Şair şiirinde Kırgız halkını bilinçlendirmek ve yüreklendirmek adına sıraladığı eleştirilerin arkasından şiirinin sonunda, Kırgız halkına güveninin tam olduğunu belirtir:

Tatsa dağı kalkım tagdır kasabın,

Tatsa da halkım kaderin gazabını,

Tartsa dağı turmuşun oor azabın.

Çekse de hayatın ağır azabını.

Aç, cılañaç bolso dağı al azır,

Açbılaç olsa dahi o şimdi,

Artık köröt azattıkta çaşaarın.

Yeğ tutar hür şekilde yaşamayı.

Şair, Kırgız halkının, yeni dönem ile birlikte ortaya çıkan ekonomik meseleler, günlük hayatı idame ettirebilmek adına çekilen dertler, işsizlik ve yoksulluğun artmasıyla oluşan bireysel ve toplumsal buhran hat safhaya ulaşırsa bile, hürriyetini her şeyden üstün tutacak şuura sahip olduğunu belirtir. Şair geleceğin, hürriyetin değerini bilen Kırgız insanının çabalarıyla oluşturulacağını farkındadır ve bu yönde umutludur.

Manap Aliyev Kırgızların hürriyetini kazanmasını “Bolgun Kırgız, Sen, Aman!” (Kırgız Sen Sağ Salim Ol!)³⁴¹ adlı şiirinde, özellikle bu dönemde Kırgız halkının birlik içinde olması gerektiğini belirterek anlatmıştır. Aliyev şiirinde halkına şöyle seslenir:

Körünüp köktün betinen

Görünüp göğün yüzünden

ceti cıldız birigip,

Yedi yıldız birleşip,

birimdigi bilinip

Birliği bilinerek

ıntımak artıp bekigen,

Dayanışma gittikçe güçlenen,

ülgü bolup ün-sözsüz

Örnek olup sessiz sedasız

ündöp çıgıp Cetigen...

Destek çıkıp Cetigen...

Şair gökyüzündeki yedigen yıldız kümesinin, Kırgız halkı için bir örnek teşkil ettiğini belirtmektedir. Yedigen yıldız kümesi, uçsuz bucaksız gökyüzünde yan yana ve birlik içinde yaşamaktadır. Aliyev çağrısını ilerleyen mısralarda da devam ettirir:

Müldö kırgız birigip

Kırgızlar bir araya gelip

³⁴¹ Manap Aliyev,

birimdigiñ bilinip

Cetigenden köktöğü

cetilip ülgü alsañçı?!

Birlikteliğin görülsün

Cetigen'e gökteki

Ulaşıp örnek alsana?!

Ayrıca şairin yedigen yıldız kümseini örnek göstermesinin başka bir sebebi, günümüzde Kırgızistan'ın 7 idarî bölgeye ayrılarak yönetiliyor olmasıdır. Şair Kırgız halkının bu dönemde yapması gerekenleri şöyle dile getirir:

keleçek için kıl çaynap

erteñiñ oylop kögörüüp,

... ara bök işten baştabay

köçüñ ulap ketseñçi?!

keleçekte umtulup

birimdikke ündögön

Cetigenge cetseñçi!?

Gelecek için gam çekip

Yarınını düşünerek gelişsene,

İşi yarımından başlamayıp

Göçünü devam ettirsene?!

Geleceğe ilerleyip

Birlikteliği seslendiren

Cetigen'e ulaşısana!?

Şaire göre Kırgız halkı geleceğini düşünerek hareket etmelidir. Geçmişin “yarım işini” artık bırakmalı, kendi “göç”ünü kendisi yöneltmelidir. Şairin burada kastettiği “yarım iş” SSCB dönemidir, “göç” ise halkının kazandığı özgürlük ve bağımsız ülkesidir. Şair Kırgız halkına seslenmeye devam eder:

Tegi tektüü - Manastan

caralgansıñ kanatçan

azattığıñ algañça

başka tüşüp ar kaçan

özgö biylep özüñdü

ötüp turgan... ar zaman...

keldi bugün kezeğñ

bolgun kırgız, sen, aman!

Kökü derinlerde olan Manas'tan

Yaratılmışsın kanatlı

Azathlığını alana dek

Başındaydı zaman

Başkaları yönetip seni

Geçti gitti... nice zaman...

Geldi bugün senin sıran

Kırgız sen sağ salim ol!

Şair Kırgız halkının Manas'ın nesli olduğunu tekrar hatırlatır. Tarih içinde halkının kendi kendini yönetmediğini, her zaman birilerinin yönetimi altında olduklarını ifade etmektedir. Bağımsızlıkla birlikte artık sıra Kırgız halkınındır. Kırgız insanı, bağımsız ülkesinde, hürriyetini ellerine almış şekilde, kendi kendini yönetecek erke sahip olmuştur. Şair, bağımsızlık dönemiyle birlikte, ülkenin açık Pazar ekonomisine geçmesini fırsat bilerek halkın emeğine göz koyanları şiddetle eleştirmiştir:

*Teñir koldop bergenin
kezeğinin kelgenin
bark albağan ersinip,
Teñirge tete teñsinip
el akın cegen - er kaman!*

*Tanrı kollayıp verdiğini
Sırasının geldiğini
Kendinden küçük görüp,
Tanrı'ya kendini eşit tutup
Halk hakkını yiyen domuzdur!*

Kırgızistan'da, geçiş döneminde kanun ve yönetim boşlukları meydana gelmiştir. Şair, bu boşluklardan faydalanarak bir anda mevki-makam sahibi olan, halkın malına mülküne de el atan kişiler olduğunu belirtir. Bu kişiler Allah'a şirk koşarcasına büyüklenmektedir. Şairin bu tür kişileri “domuz” olarak nitelendirmesi, domuzun maddî ve manvî anlamdaki pis bir hayvan oluşuyla alâkalıdır. Aliyev şiirinin devamında, halkın derdiyle dertlenip, hak-hukuk gözetenlerin ise mal-mülk ve makam-mevki sahibi olmadıklarını, onların bunlarda gözlerinin olmadığını belirtir.

*azattığıñ koluñda,
azaptanuu coluñda
suraganda atıñdı
kelgen - degin - kezeğim!
Kim degende tegiñdi
bergen - degin - Teñirim!*

*Azattlığın elinde,
Azap dolu bu yolda
Sorunca adını
Geldi de sıran!
Kökün kim deyince
Verdi de Tanrı'm!*

Şair göüldüğü gibi hürriyet yolunun zor bir yol olduğunu belirtmektedir. Kırgız halkının önünde çetin bir yol olarak görünse de, hangi yoldan gidileceğini hürriyetini kazanmış olan halk belirleyecektir. Şair, bağımsızlığı Allah'ın lütfu olarak görmektedir.

Kırgız millî marşında ve Sooronbay Cusuyev'in şiirinde hissedilen millî coşku, gelecek üzerine kurulmuş umutlu yaklaşım, Şayloobek Düyşeyev'in “Egemendüü Eşteğ”³⁴² (Egemen Eşteğ)³⁴³ adlı uzun şiirinde yerini, gerçekçi yaklaşımlara, tedirginliğe bırakmaktadır. Düyşeyev bu şiirinde, hürriyetin kazanılması ile birlikte, Kırgız insanının gündelik dertler içinde kaybolup gittiğini, hürriyetini gerektiği gibi yaşayamadığını belirtmektedir. Şair şiirine bağımsızlığın ve hürriyetin gerçek anlamda kazanılıp kazanılmadığını sorgulayarak başlar:

İi, Eşteğ bayke,

Ah, Eşteğ aga,

³⁴² Eşteğ: Bir Kırgızca isim olmakla beraber, vurdumduymaz bir insan tipini temsil etmektedir.

³⁴³ Düyşeyev, *Arabadığı Ir 2*, s.140.

*Oşentip ötköndü da,
ketkendi da estep bolduñ,
ESENG'i içindegi
egemen Eştekte bolduñ.*

*Böyle geçmişi de,
gideni de hatırlar oldun,
BDT³⁴⁴ içindeki.
Egemen Eştekte oldun.*

Şairin Eştekte ismi ile Kırgız insanını sembolleştirdiği bu şiirinde, Kırgız insanının egemenliğinin, Kırgızistan'ın Birleşik Devletler Topluluğuna üyeliğiyle farklı bir boyut kazandığını ifade edilir. Bilindiği gibi BDT 1991 yılında Rusya'nın eski SSCB ruhunu canlandırma çabası, dolayısıyla yeni kurulmuş devletler üzerindeki etkinliğini devam ettirme politikasından başka bir şey değildir. Düyşeyev BDT'ye üye olunmasının, hürriyete ve bağımsızlığa gölge düşürdüğü inancındadır. SSCB içinde yer alan Kırgız insanı ile BDT içinde yer alan Kırgız insanının hürriyeti arasında pek de fark yoktur. Şair sonraki mısralarda egemenlik dönemini değerlendirmeye devam eder:

*Egemen zaman keldi
törünön körü kenen.
İş tappay katınıñ tur,
balañ tur çöbürögön...*

*Egemenlik zamanı geldi
töründen körü geniş.
İş bulamazsın, kadının durur,
çocuğun durur çevrende dönen...*

Bağımsızlık kazanılmıştır kazanılmasına lâkin bu dönemin getirilerinden ziyade götürüleri oldukça fazladır. Bağımsızlık sonrasında açık Pazar ekonomisine geçişin çok ani ve sert olması, iç içe geçmiş SSCB üretim sisteminin bir anda iflas etmesi, insanları yoksulluğa itmiştir. Özellikle bu dönemde artan işsizlik, Kırgız insanını birey ve toplum olarak sıkıntıya sokmuş, şairin de yaptığı gibi hürriyetin sorgulanmasına neden olmuştur. Şair, işsizlik ve geçim sıkıntısı içinde insanların ailelerine karşı sorumluluklarını bile yerine getiremediklerini ifade eder. Bu durumu daha somut örneklerle vermeye çalışır:

*Bölbüröp karap turu cooş ulanıñ,
kızıñdın kiygisi kelip turu
köynöktün cakşıraagin,
ötüktün koozuraagin,
Közüñdü aç Eştekte bayke,*

*Gözünün içine bakar masum oğlun,
kızın giyinmeyi arzu eder
gömleğin daha iyisini,
çizmenin daha güzelini,
Gözünü aç Eştekte ağa,*

³⁴⁴ SNG: BDT ülkeleri

Çocuklarının isteklerini, arzularını bu şekilde veren şair, Kırgız insanının dikkatli olmasını öğütler. İlerleyen mısralarda şair, hürriyet ile yoksulluk arasındaki çelişkili durumu alaycı bir tavırla tasvir eder:

*Emi sen bayagı emes,
egemendüü murza Eşteksiñ.
Tuuñ bar. Gimniñ bar,
tört klass bolgon menen bilimiñ bar,
somuñ bar çöntögüñdö cok bolso da,
etiñ cok bolgon menen ciligiñ bar.*

*Artık sen eskisi gibi değil,
Egemen bey Eşteksin.
Bayrağın var. Marşın var,
dördüncü sınıftan olsa da ilmin var,
somon var, cebinde olmasa da,
etin yok olsa da iliğın var.*

Kırgız insanı artık SSCB dönemindeki gibi değildir. Kendi kararlarını verebilecek, bunları uygulayabilecek, doğruyu da yanlışı da kendi düşüncesiyle belirleyecek konumdadır. Kırgız insanı artık sadece kendisinin beyidir. Bağımsız bir ülkesi, marşı vardır, başının üzerinde hür bir şekilde dalgalanan bayrağı vardır. Eğitim sistemi çökmüş olmasına rağmen, millî değerleri çerçevesinde bilimsel seviyesi vardır. Maddi açıdan yokluk içinde olsa da, artık Kırgız'ın hürriyeti vardır:

*Emi sen bayagı emes,
başkarma cemelegen,
egemen murza Eşteksiñ
erkindik celegegen.*

*Artık sen eskisi gibi değil,
yöneticileri tenkit eden,
egemen Eştekek beysin
hürriyeti takip eden.*

Kazanılan hürriyetle birlikte artık Kırgız insanı, düşüncelerini doğrudan söyleyebilen, yönetimin en üst kademesindeki insanlara bile eleştiri yöneltebilen bir duruma gelmiştir. Gelmiştir ancak Kırgız insanının boğazında düğümlenen, yüreğini dağılayan bir dert ortaya çıkmıştır. Şair hürriyetin bu şekilde, Kırgız insanının hiç de hak etmediği bir seviyede yaşamasını kabul edememektedir. İlk kez bağımsız bir devlet kurarak hürriyeti teneffüs eden Kırgızlar, şaire göre bu dönemi daha farklı yaşamalıdır. Bu şiirde, şair, dönemle, hatta halkının kaderiyle alay etmektedir. Arzulanan, dört gözle beklenen hürriyet, gelmesine gelmiştir ama beraberinde yoksulluğu da getirmiştir. Bu durum Kırgız halkının hürriyet sevincini yaşamasına engel olmuştur.

Alik Akimaliyev ise bağımsız Kırgız devletinin tam anlamıyla hür ve bağımsız olmadığını savunmakta, bunun nedenini ise basiretsiz yöneticilerde bulmaktadır:

*Azat deşet Kırgız ölköm egemen,
Hür derler, Kırgız ülkem egemen,*

*Tütün bulayt tündük, bekem keregeñ.
keregen³⁴⁶.*

*Ar kılbaybiz ne arıgan Atadan,
Uyalbaybiz un suragan Emeden.
Azamatiñ akmaktarga kor boldu,
Döölötün pas, dödüylörüñ zor boldu.*

Duman tüttürür tündük³⁴⁵, sağlam

*Ar etmeyiz ne zayıf düşen Babadan,
Utanmayız ne de un isteyen Anadan.
Kudretliler ahmaklara hâkir oldu,
Devletliler aşağı, budalalar güçlü oldu.*

Görüldüğü gibi şair yeni dönemle birlikte, Kırgız insanının içine düşmüş olduğu durumu gösterir. Ancak bu durumdan sorumlu tuttuğu Kırgız devletini yönetenlerdir. Akimaliyev günümüzde “budalalar” ve “ahmaklar”ın hâkim olduğu bir dönem yaşadığını; anaları, babaları acınacak hâle düşürenlerin de bu beceriksiz yöneticiler olduğunu söylemektedir.

Akbar Rıskulov, Kırgız devletinin bağımsızlığını ve hürriyet sevincini “Kırgız Ulut Uranı” adlı şiirinde şu şekilde ifade etmektedir:

*Azır kırgız başkalarga teñ bolup,
Ala-Too do altı duban el bolup,
Erkin Kırgız mamleketi tüzüldü,
elibizdin keleşegi keñ bolup.*

*Şimdi Kırgız başkalarıyla eşit oldu,
Ala Too 'da altı boy halk oldu,
Hür Kırgız devleti kuruldu,
Halkımızın geleceği açıldı...*

Şair Kırgız halkının bağımsızlıkla birlikte diğer dünya milletleriyle eşit hale geldiğini ifade etmektedir. Şair “eşit” kelimesiyle sosyalist sisteme de atıfta bulunmaktadır. Eşitlik söylemleriyle geçen 70 yıllık bir dönemden sonra, Kırgız’ın ancak bağımsızlığını kazandıktan sonra gerçek eşitliği elde ettiğini imâ etmektedir. Hür Kırgız devletinin kurulmasıyla Kırgız halkının geleceğinin açık olduğunu ifade etmektedir. Rıskulov, şiirin devamında, hürriyetin kalıcı olması için ataların ervahından yardım da istemektedir:

*... Koldo bizdi, Bakay bababız,
korgo bizdi, Manas ababız!
Kırgızımdı düynö taanısın,
kılımdardı közdöp barabız!*

*Kolla bizi, Bakay atamız,
koru bizi, Manas ağamız!
Kırgızım'ı dünya tanısın,
yüzyıllara uzanıp varırız!*

³⁴⁵ Tündük: Kırgız çadırının orta tepesinde, çadırın ışık alması ve dumanın çıkması için bırakılan açıklık.

³⁴⁶ Kerege: Kırgız çadırının iskeltini oluşturan sırtıklar.

Görüldüğü gibi şair, Kırgız halkının manevî önderleri Manas ve Bakay'ın Kırgız halkını koruyacaklarına inanmakta ve bunun için onları yardıma çağırmaktadır. Şairin arzusu Kırgızları tüm dünyanın tanınmasıdır, hür Kırgız insanının, bağımsız Kırgız ülkesinin yüzyıllar boyu hür yaşamasıdır.

Akbar Rıskulov “Azattık İri” (Hürriyet Şiiri) adlı şiirde epik özellikler taşımaktadır. Şair Kırgız halkının hürriyetini kazanmasının coşkusunu, Kırgız Türklerinin köklü ve şanlı tarihini hatırlatarak destansı bir söyleyişle okurlarına aktarmaktadır:

*Aziyada at oynotkon eldenbiz, Asya'da at koşturan halklardanız,
azaptı da, tozoktu da ceñgenbiz. azabı da, cehennemi de yenmişiz.
Asabañdı biyik kötör, kırgızım, Sancağını yüksek tut, Kırgız'ım,
azattıkta caşoo için kelgenbiz! Hür şekilde yaşamak için gelmişiz!*

Asya'da hüküm süren en eski Türk boylarından biri olan Kırgızlar, tarihleri boyunca mücadele içinde olmuşlardır. Bu mücadelelerden, zorlu süreçten günümüze ulaşan halkın bayrağını dalgalandırmasını; yani hürriyetin değerini anlamasını ister. Kırgız halkının “azabı da cehennemi de yenmiş” olması, şairin SSCB dönemine atıfta bulunduğunu düşündürmektedir. Şair, Kırgızların zaten dünyada hür bir şekilde yaşamak için var olduğunu belirtir. Şairin halkıyla, tarihiyle ve halkının mücadele gücüyle gurur duyduğu mısralardan rahatça anlaşılabilir. Aynı coşkun söyleyiş şiirin devamında da görüşmektedir:

*Tarbiyasın babalardın körgönbüz, Babaların terbiyesini almışız,
tarihtı biz taşka cazıp kelgenbiz, tarihi biz taşa yazıp gelmişiz,
kasıbizdı Ata curtkı colotpoy, yağıları Ata yurda bastırmamış
dosubuzga tördön orun bergenbiz! dostumuza başköşeyi vermişiz!*

Kırgız halkının köklü gelenekleri ve kültürüyle övünen şair, düşman karşısındaki yiğitliğiyle, dostuna karşı olan geniş yürekliliğiyle de gurur duymaktadır. Rıskulov bağımsızlığı ilerleyen mısralarda şu şekilde tasvir eder:

*Ala-Too do altı duban el bolup, Ala Too'da altı sancak halk olup,
algaladık başkalarga teñ bolup, ilerledik başkalarına eşit olup,
Azat Kırgız mamleketin kurabız Bağımsız Kırgız devletini kuracağız
Ata curttun keleşegi keñ bolup! Ata yurdun geleceği açık olup!*

*Kızgaldaktay albırgan kızıl tañı,
Erkindigin korgogon Kırgız hanı.
Türmöktölgön buluttar Kögündögü,
Şeyit ketken erlerdin ıyık canı...*

*Laleler gibi atmıştır kızıl tanı,
Hürriyetini korumuştur Kırgız hanı.
Toplanan bulutlar gökyüzündeki,
Şehit olan yiğitlerin kutsal canı.*

Halkının geçmişte birçok savaşta kırıldığını, vatanın kan revan içinde kaldığını, buna rağmen Kırgız hanlarının hürriyeti koruduğunu ifade eden şair, bu savaşlarda şehit olanların ruhlarının gökyüzünde toplanan bulutlara dönüştüğünü söyler. Şehitlerin ruhunun buluta dönüşmesiyle şair, aslında Türkler’in ataların ruhunun halkı koruduğu inanişini hatırlatmıştır. Şiirinin devamında şair, Kırgız halkının karakterine duyduğu saygıyı dile getirir:

*Peyli taza elinin suularınday,
Köönü körköm gülbulak tulañınday.
Öz bedelin tüşürböy biyik karmap,
Özgö eldi barktagan tuğanınday.*

*Yaradılışı temiz halkının suları gibi,
Gönlü görkemli çiçekli bağları gibi.
Değerini kaybetmeyip yüksek tutup,
Özge halklara saygı gösterir yakını gibi.³⁴⁷*

Çeşitli benzetmelerle Kırgız halkının, yaşadığı coğrafyanın özelliğini ruhunda, bedeninde özümsemişçesine saf, berrak, iyi niyetli ve barışçıl bir halk olduğunu belirtir. Cumanazarov bu şiirinde dörtlüklerden sonra verdiği iki mısra ile şiirini sonlandırır:

*Asabası asmandap Kün çığıştan,
Kündü tosup baratkan Kırgızstan!*

*Sancağı gökyüzünde dalgalanıp doğuda,
Güneşi karşılayıp gitmekte Kırgızistan!*

“Asaba” Kırgız Türklerinin tarihte, savaşlara giderken ve dönerken ordunun başında göğe yükselttikleri sancaktır. Şair Kırgızistan ve Kırgızlar’ın bağımsızlıklarını bir savaş, bir mücadele sonrası kazanmışçasına seferden dönüyormuş gibi tasvir etmektedir. Bağımsız Kırgızistan’ın “güneşi karşılayarak” gitmesi ise aydınlık gelecek ile ilişkilendirilerek verilmiştir.

Manap Aliyev “Azattık” (Bağımsızlık) şiirinde yıllar yılı halkın beklediği, arzuladığı hürriyetin sevincini yansıtmakta, aynı zamanda bağımsızlığın değerinin anlaşılması gerektiğini izah etmeye çalışmaktadır.

*Azattık cegen nan emes,
adamga bergen can emes*

*Hürriyet yiyecek ekmek değil,
İnsana verilmiş can değil*

³⁴⁷ Sagın Akmatbekova, Süyörkul Turgunbayev, Toktosun Samudinov; **Kırgız Poeziyasının Antologiyası**, Kırgızstan Sooros Fondu, Bişkek, 2000, sh. 283

*küttürüp cürüp köp kılım,
kapıstan atkan tañ emes!*

*bekleterek çağlar boyu,,
Aniden atmış tan değıl!*

Önce hürriyetin mahiyeti üzerine açıklamalarda bulunan şair, yüzyıllardır beklenen hürriyetin aniden elde edilmediğini ifade etmektedir. Hürriyetin değerini ise şu mısralarla anlatmayı tercih etmiştir:

*Miñ cıldap küsöp cetpegen
azattık - eldin tilegi,
ak calgap Manas koldosun,
azattık keldi, bileli!*

*Bin yıllardır ulaşamayan
Hürriyet halkın dileğidir,
Halk isteyip Manas kollasın,
Hürriyet geldi bilelim!*

Binlerce yıldır Kırgız halkı çok arzuladığı halde hürriyetine ulaşamamış ancak 20. yüzyılın sonunda bu hayâl gerçekleşmiştir. Halkın dualarıyla, dilekleriyle ve mücadelesiyle kazanılan hürriyeti koruması için, Manas'ın yüce ruhuna seslenmektedir. Şair halkı hürriyetin değerini bilmeye çağırmaktadır:

*Azattık keldi, bileli!
Bir ömür aga cetpegen,
kut konup kırgız cerine
oomatı tursun, ketpegen!*

*Hürriyet geldi, bilelim!
Bir ömür buna yetemeyen,
Kut konu Kırgız yerine
Yolu açık olsun hep böyle!*

Kırgız Türkleri bilindiği gibi ilk devletlerini kurmuşlardır. Şair bu sebepten hürriyetin kazanılmasını, vatana “kut konu” diyerek vermekte, kutsallık atfetmektedir. Şair bu kutsallıkla, bu şansla beraber, Kırgız halkının, vatanının yolunun açık olmasını diler.

Genç kuşak şairlerden Altınbek İsmailov, Manap Aliyev gibi düşünmekte, uzun yıllar sonra kazanılan hürriyetin değerini bilmek gerektiği üzerinde durmaktadır.

*Bayandap
Baştan ayak
Aytıp turgan,
Kańça cıl
Katuu azap
çekkeniñdi!*

*Beyan edip
Baştan ayağa
Söyleyip durduğun,
Kaç yıl
Büyük azap
çektiğini!*

İsmailov'un büyük azap ve acılardan kastettiği elbette SSCB dönemidir. Bu dönem Kırgız insanı için unutulmazdır, onun her zaman zihninde ve dilindedir. Şaire göre halkın bu dönemi unutması gerekmektedir:

<i>Baştapkı</i>	<i>Başlardaki</i>
<i>Al küçünön</i>	<i>O gücünden</i>
<i>Kayıp turgan</i>	<i>Mahrum bırakan</i>
<i>Çeç ırgıt</i>	<i>çıkar fırlat</i>
<i>üstüñdögü</i>	<i>üstündeki</i>
<i>Çepkeniñdi!</i>	<i>kaftanı!</i>

İsmailov'un "kaftan" olarak kastettiği, sosyalist düzenin halkın üzerine, yüreğine, kanına sinen fikriyatıdır. Çünkü insanlığı yıllar boyunca uyuşturan bu zihniyet sökülüp atılmadıkça, halkın özgüveni yerine gelmeyecektir. Sosyalist düşünce sistemi, insanın maddî manevî tüm gücünü kısıtlamıştır. Şair insanların ellerine geçen hürriyetin farkına varmalarını istemektedir:

<i>Antkeni,</i>	<i>Çünkü,</i>
<i>Aylap-cıldap</i>	<i>Aylar yıllar sonra</i>
<i>Akıykat</i>	<i>Hakikat</i>
<i>Azattıkka</i>	<i>Hürriyet'e</i>
<i>Cetpediñbi!</i>	<i>Ulaşmadın mı?!³⁴⁸</i>

Eski düşüncelerini, alışkanlıklarını terketmelidir çünkü hürriyet artık Kırgız insanının önünde durmaktadır. SSCB'den miras kalan bu düşünce sistemini, özgür düşünceyle değiştirmenin vakti gelmiştir.

Bağımsızlık sonrası modern Kırgız şiirinde hürriyet temalı şiirlerde dikkati çeken özellik, şiirlerin birçoğunda karşılaşılan, bağımsızlığı ve hürriyeti algılama probleminin mevcut olduğudur. Elbette yabancı olunan bir kavramın, ezberlettirilmiş hatta zorla beyinlerin içine yerleştirilmiş kavramlarla yer değiştirmesi hemen gerçekleşecek bir iş değildir. Hürriyet temalı şiirlerde, şairlerin, Kırgız insanına, bağımsızlığın ve hürriyetin ne demek olduğunu anlatma çabası görülmektedir.

Hürriyet temalı şiirlerde karşılaşılan ikinci husus ise, bazı şairlerin bağımsız dönem ile birlikte yoğunlaşan yoksulluk, işsizlik vb. meselelerden ötürü, bu dönemi

³⁴⁸ Aysuluu Esen Kızı, "Açık Sayasat", **Alibi**, Bişkek, 19.08.2008, s. 12.

sorgulamalarıdır. Bu tür şiirler sayısı bakımından az olsa da, gösterilen yaklaşım bakımından dikkat çekmektedir. Kırgız şairlerinin dolayısıyla da insanının bağımsızlığı, hürriyeti önce algılamaya çalıştıklarını, tedbirli yaklaştıklarını, hürriyetle birlikte gelen sıkıntılara rağmen onu coşku ve sevinçle karşıladıklarını söyleyebiliriz.

III.4. Dil Teması

Kırgız Türkçesinin sıkıntıları bağımsızlık sonrasında da devam etmektedir. Gerek devlet dili, gerek eğitim dili gerekse sosyal hayatta kullanılması bakımından Kırgız Türkçesinin üzerindeki Rusça tahakkümü kalkmış değildir. Bağımsızlık sonrasında devlet dili olarak Kırgız Türkçesinin kabul edilmesi, büyük bir kesim tarafından sevinçle karşılanırsa da, yeni yüzyılın başlangıcıyla birlikte, Rusça da Kırgız Türkçesi ile birlikte devlet dili olarak tekrar resmi statü kazanmıştır. Bu durum birçok Kırgız aydını tarafından protesto edilse de geri adım atılmamıştır.

Aynı durum eğitim dili için de geçerlidir. Bağımsızlık sonrasında millî yönelimlerin artmasıyla paralel olarak Kırgız Türkçesiyle eğitim, Kırgızistan'ın genelinde rağbet görmeye başlamıştır. Ancak, Türk cumhuriyetlerinin dış dünyaya açılan penceresi olarak Rusça'nın ağırlığını hissettirmesi uzun sürmemiştir. Günümüz teknolojisinin ve elektronik dünyanın takibi zorunlu olarak, Kırgız insanları tarafından Rusça ile mümkün olmaktadır. Ayıca maddi imkansızlıklar sebebiyle, matbaa ve yayınevlerinde kullanılmakta olan teknik makineler değiştirilememiş, dolayısıyla, Rusça'nın hiç olmazsa yazılı basın üzerindeki etkisini kırmayı mümkün hale getirecek Latin alfabesine geçiş sağlanamamıştır. Kırgızistan'da iş sahasının az olması, Kırgızistan üniversitelerinde eğitim alan gençlerin birçoğunun, Rusya'ya veya Rusça'nın hüküm sürdüğü eski Sovyet ülkelerinde çalışmaya itmiştir. Bu durum Rusça'yı Kırgız insanının gözünde vazgeçilmez olan yerini sağlamlaştırmıştır. Günümüz Kırgızistan'ında eğitim dilinin tekrar Rusça'ya dönmesinin en önemli sebeplerinden biri budur.

Sosyal hayatta kullanılan Kırgız Türkçesinin durumu bundan farklı değildir. Görsel ve yazılı olarak Rusça kaynaklardan beslenen Kırgız gençleri, özellikle şehirlerde Kırgız Türkçesinden, dolayısıyla Kırgız kültüründen uzak bir hayat

yaşamaktadırlar. Sovyetler Birliği döneminde hüküm süren, Rusça bilen, Rusça konuşan, Rusça düşünen, kısacası Rusça yaşayan suni elit tabaka, günümüz bağımsız Kırgızistanında tekrar baş göstermiştir. Sovyetler Birliği döneminde dayatmalarla oluşturulan bu suni elit tabakanın, günümüz bağımsız Kırgızistanında kendiliğinden oluşması daha acı verici bir durumdur.

Kırgız aydınları ve edebiyatçıları bu durumu ıstırap içinde takip etmekte, eserlerinde, yazılarında bu konu üzerinde sıkça durmaktadırlar. Kırgız şairleri de, Kırgız Türkçesinin, hergeçen gün biraz daha elden kayıp gidiyor olmasını şiirleriyle, Kırgız okurlarına anlatmaya çalışmaktadırlar. Sovyet Dönemi şairleri arasında sayılan ama bağımsızlık döneminde de edebi sahaya eserleriyle katkıda bulunan, Sooronbay Cusuyev, Baydılda Sarnogoyev, Esengul İbrayev ve Ernis Tursunov başta olmak üzere, Sovyetler Birliğinin son dönemlerinden itibaren edebî sahada isimlerinden söz ettirmeye başlayan Şayloobek Düyşeyev, Anatay Ömürkanov, Akbar Rıskulov ve Gülcamila Şakirova; bağımsızlık sonrası edebi sahaya adım atan ve yazmaya başlayan, Kırgız modern şiirinin geleceği olarak gösterilen Altınbek İsmayilov, Eldar Ottokurov ve Mirlan Samiykoco uulu gibi, Kırgız şiirinin bağımsızlık sonrası döneminde eser veren üç kuşağının temsilcileri ana dil meselesindeki görüşlerine şiirlerinde yer vermişlerdir. Kırgız Türkçesinin durumunu, onun üzerine yapılan hataları ve geleceği için ne yapılması gerektiğini, Kırgız insanına, özellikle de Kırgız gençlerine hitaben yazdıkları uyarı niteliğindeki şiirler ile göstermektedirler.

E. Gürsoy Naskali Kırgız Türkçesinde yazılmış ana dil hakkındaki şiirlerin, Türkiye’deki gibi çok olduğunu dikkat çektikten sonra, bu durumu özgüven eksikliğine bağlamaktadır. Naskali’ye göre diline güvenen, dili ile özgüven içinde olan, dünya arenasıyla boy ölçüşebilecek seviyede güçlü bir dile sahip hiçbir millet bu kadar çok ana dil şiiri yazmaz.³⁴⁹ Dil temasında yazılmış şiirlerin çok olması elbette özgüven eksikliği ile açıklanabileceği gibi aynı zamanda dilin, millet ve devlet olabilmesi için şart olduğunun anlaşılabilmesi ile de alakalıdır. Ziya Gökalp’in “Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak” eseri ile açıkladığı ve millet-devlet kavramlarının tam anlamıyla oturabilmesi için sacayaklarından biri de dildir. Günümüzde Kırgızistan’da, bazı

³⁴⁹ **Bağımsız Kırgızistan- Dügümler ve Çözümler**, Kültür Bakanlığı, Türk Dünyası Dizisi, (Derleyen: Emine Gürsoy Naskali), Ankara, 2001, s. 5

aydınlar ve siyasiler tarafından, millet-devlet oluşumunda sacayaklarından birinin ve en önemlisinin dil olduğunun farkına varılamamış olmasıdır. Kırgızistan’da bu durumun farkında olan bazı şairlerin dil konusunda bu kadar şiir yazmalarının sebebi dolayısıyla özgüven eksikliğinden ziyade bunu topluma anlatabilme çabasıdır.

Sosyalist realizm metoduyla, Sovyet edebiyatının da bir parçası olarak kalemlerini geliştirmiş olan şairlerin, dil temalı şiirlerinde, bağımsızlık döneminin şairlerine göre kullandıkları üslup daha yumuşaktır. Şiirlerde Rusça’ya karşı takınılmış keskin bir tavra rastlamak mümkün değildir. Dil temasındaki şiirlerini bu şairler, millî ruh hali içinde coşkuyla yazmaktan ziyade çözüm üretmeye çalışan şiirler yazmışlardır. Şiirlerini sosyalist dönemden miras kalan realizmin etkisinde yazdıklarını söyleyebiliriz.

Sovyet dönemi şairlerinden olan Baydılda Sarnogoyev, bağımsızlık sonrasında yazmış olduğu şiirinde, Kırgız ve Rus insanının çatışmalardan uzak, birlik içinde yaşamalarını okurlarına tavsiye etmektedir. Şairin bağımsızlık sonrası şiirlerinde bu çokça görülmektedir. Rusça’nın ikinci bir ana dil olarak, Kırgız insanı tarafından değer verilip, öğrenilmesi, yabancı dil olarak görülmemesi gerektiğini savunmaktadır. “Tilder Cana Eneler” (Diller ve Analar)³⁵⁰ adlı şiirinde bu görüşünü açıkça ifade etmektedir:

Orus tili ekinçi ene tilibiz, Rus dili ikinci ana dilimiz,
Oşon üçün maktap, cattap cürübüz. Bu sebepten övüp, bilip yaşarız.
Köp elderdin ortosunda köpürö, Birçok halkın arasında köprü,
Uşul tildin uluulugun biliñiz. Bu dilin büyüklüğünü anlayınız.

Şairin Sovyet döneminin son demlerinde kaleme aldığı bu şiirde, sosyalist sisteme olan inanmışlık da gözümüze çarpmaktadır. Sistemin çökmeye başladığı, bağımsızlığın ufukta belirmediği bu dönemde bile, Rus dönemine övgü bulunmaktadır:

Biz Kırgızdar kölçük elek köl bolduk, Biz Kırgızlar gölcük idik göl olduk,
Bul mezigilde deñiz menen teñ bolduk. Bu dönemde deniz ile denk olduk.
Calgız ene, calgız tildüü can elek, Tek analı, tek dilli insanlardık,
Eki enelüü, eki tildüü el bolduk... İki analı, iki dilli halk olduk.

Şair iki halkın birbiriyle dost geçinmesini, vazgeçilmez değerleri olan annelerine ve dillerine saygı gösterilmesi gerektiğini belirtmektedir. Şaire göre ortaya çıkan bu tablo sevindiricidir; iki dost milletten oluşan, iki resmi dili olan bir topluluk. Sosyal,

³⁵⁰ Sarnogoyev, **Baydılda**, s. 322.

ekonomik ve kültürel bakımdan bu günlere ulaşmalarında en büyük payın Ruslarda ve onların kurduğu sosyalist sistemde olduğu düşüncesine inanan pek çok Kırgızla karşılaşmak mümkündür. Sosyalist düzendeki aksaklıkların bireylerin hatalı uygulamalarından (Stalin gibi) kaynaklandığını düşünmektedirler. Sosyalist dönemde yetişmiş aydınlar, yazarlar ve şairlerin çoğu, bazı eleştirilerini sıralasalar da farklı düşünmemektedirler. Sarnogoyev'in bu şiirinde de Ruslara duyulan minnet açıkça görülebilmektedir.

Kim barktasa öz enesin, öz tilin, Kim hürmet ederse öz anasına, öz diline,
Barktay bilet düynö elinin köp tilin, Değerini bilir dünya halklarının dillerinin.
Ar uluttun enesi uluu, tili uluu Her milletin anası ulu, dili ulu,
Öydö, ıldıy dep ayta albaybiz eç birin. Yüksek, alçak diyemeyiz hiçbirine.

Yukarıdaki mısralarda şairin Kırgızlar arasında yükselen milliyetçilik havasının, Ruslara karşı bir harekete dönüşeceğinden çekindiği hissedilmektedir. Bu düşüncesini aktarırken de her toplum ve her insan tarafından kabul edilen evrensel değerlere dayandırmaktadır. 1989 yılında Kırgız Türkçesinin resmi statü kazanması ile, Rusların ve Kırgızların tavırlarının keskinleşmesi üzerine yazılan bu şiirin son dördlüğünde Kırgız gençlerine verilen öğüde devam etmektedir:

Ukkun meni uul, kızım, çaştarım! Duyun beni oğlum, kızım, geçlerim!
Uşul sözüm cadıbalday cattağın. Bu sözümü iyiden iyiye belleyin.
Tildi tilge, ene menen eneni Dili dil ile, anayı ana ile
Çataştırbay öz-özünçö barktağın, Çatıştırmadan başlı başına sayın,
Törtönün teñ tazalığın saktığın. Dördünün de temizliğini koruyun.

Şairin bu şiirde gençlere çatışmadan uzak durmalarını öğütlerken “ana” olgusunu kullanmasının sebebi, onun insanlığın evrensel değerlerinin başında gelmesidir. Şair, Kırgız Türkçesi üzerinden başlayan gerilimi bu şekilde engelleme yolunu seçmiştir. Şiirin yazılmasındaki ana sebep dil meselesinden çok, sert esmeye başlayan milliyetçi rüzgârları engellemektir.

Sovyet dönemi modern şiirinin önde gelen temsilcilerinden Ernis Tursunov'un aynı yıl içerisinde (1989) yazmış olduğu “Ene Til (Ana Dil)” adlı şiirindeki düşünceleri Sarnogoyev'in düşünceleriyle paralellik arzemektedir. Ancak Tursunov'un şiirinin epik

özellikler taşıdığı görülmekte ve şiirin millî bir ruhla yazıldığı dikkat çekmektedir. Şair mısralarına Kırgızların göçebe dönemlerini tasvir ederek başlamaktadır:

<i>Köçüp cürüp çamgaraktuu üy menen,</i>	<i>Göç eyleyip sırkklı eviyle,</i>
<i>Köçmön kırgız kırgız tilde süylögön.</i>	<i>Göçebe Kırgız Kırgız dilinde konuşurmuş.</i>
<i>Ene tilde tuyungan da sıyngan,</i>	<i>Ana dilinde hissedermiş, ibadet edermiş,</i>
<i>El – el bolup bayır algan düynödön.</i>	<i>Halk, halk gibi yaşar imiş dünyada.</i>
<i>Ene sütün emizip-</i>	<i>Ana sütünü emdirip,</i>
<i>Ene tilge oozandırgan eneler,</i>	<i>Ana dili taddıran anneler,</i>
<i>Kırgızdarbız! – degizip,</i>	<i>Biz Kırgızız! dedirtip,</i>
<i>Kıraandardı uluu curtka teñegen.</i>	<i>Yiğitleri büyük vatan için hazırlarmış.</i>

İlk mısrasından itibaren Kırgız halkının tarihinden ve tarih içindeki yaşamından tasvirlerle destansı bir nitelik taşıyan şiirde, dilin önemi anlatılırken “anne” olgusu ve “ibadet” eylemi ile desteklenerek ona kutsallık atfedilmiştir. Annelerin çocuklarına Kırgız Türkçesi ile coşkuyla “Biz Kırgız’ız!” dedirtmesi, şairin Kırgız Türkçesinin önüne birlikte açılan yeni dönemin sevincinden başka bir şey değildir. Ana dilin kutsal olduğu ilerleyen mısralarda birçok defa tekrarlanır:

<i>...Ene tilim – kutman til!...</i>	<i>...Ana dilim; kutlu dil!...</i>
<i>...Ene tilim – Manas tili batırdık,</i>	<i>...Anadilim, Manas’ın kahramanlık dilidir,</i>
<i>Ecigeydey tañdayıma tatırlık...</i>	<i>Peynir gibi damağımda lezzettir...</i>

Bu kutsallık, Türkler için, özellikle de Kırgız Türkleri için başka bir kutsal değer olan Manas’la birleştirilerek desteklenmektedir. Tursunov için Kırgız dili, Manas’ın kullandığı dil olduğu için de kutsaldır. Aynı zamanda kahramanlığın dilidir.

<i>Ene tilim – ıyık Til!</i>	<i>Anadilim, kutsal Dil!</i>
<i>Erdik kılsañ eki tildi kıyın bil!</i>	<i>Yiğitlik yapacaksan iki dili çok iyi bil!</i>
<i>Eki turgay eçen tildin sırın bil,</i>	<i>İki bir yana birçok dilin sırrını bil,</i>
<i>Ene tildi saktap alçu, barktap alçu,</i>	<i>Anadilin korunacağı, değer verileceği,</i>
<i>Eñ bir kımbat kılım bul!</i>	<i>Çok önemlidir bu devir!</i>

Yukarıdaki mısralarda ise Baydılda Sarnogoyev’in yukarıda incelediğimiz (Diller ve Analar) adlı şiiriyle paralellik arzettiğini söyleyebiliriz. Burada “*Yiğitlik yapacaksan iki dili çok iyi bil!*” mısrasında kastedilen ikinci dil elbette Rusça’dır. Sarnogoyev ile aynı görüşü paylaşarak Rusça’nın da bilinmesi gerektiğini söyleyen şair, bununla

yetinilmeyerek başka dillerin de öğrenilmesi gerektiğini öğütlemektedir. Tursunov ayrıca Kırgız diline bu dönemde sahip çıkılması gerektiğini de ifade etmektedir.

Dil temalı şiirlerde dikkati çeken özel bir durum, Sovyet dönemi şairlerinin şiirlerinin, Perestroyka dönemi veya sonrasındaki bağımsızlık dönemi şairlerinin şiirlerine nazaran daha yumuşak üslupla, denge politikası güdülerek yazılmış olmasıdır. Bunun sebeplerinden biri bahsi geçen şairlerin hayatlarının büyük bir çoğunluğunu Sovyet döneminde yaşayarak, eğitimlerini sosyalist sistemin gereğine göre almaları, edebî kişiliklerini ise sosyalist realizm metodunun çerçevesinde geliştirmeleri gösterilebilir. Bir başka sebep ise, Sovyet döneminin sosyal, siyasal ve kültürel hayattaki baskılarını görseler de, bazı çekincelerinden ötürü, üsluplarına ket vurarak, düşüncelerini ifadeye dönüştürerek eser verme cesaretini gösterememiş olmalarıdır. Perestroyka veya bağımsızlık dönemi şairleri ise (özellikle Ş. Düyşeyev ve A. Ömürkanov) bu tedirginliği üzerlerinden atmışlardır. Bunun sebebi ise bahsi geçen şairlerin, kendilerini bulmaya başladıkları gençlik ve eğitim dönemlerinin Stalin'in ölümünden sonra başlayan, rejimdeki çözülme sürecine rast gelmesi olarak düşünülebilir. Zaten bahsi geçen şairler Perestroyka dönemiyle birlikte edebi sahada isimlerinden söz ettirmeye başlamışlardır.

1989 yılında yaşanan tartışmaların benzeri, 21. yüzyılın hemen başında Rusçaya tekrar resmi dil statüsü verilmesi ile yaşanmış; alınan bu karar Kırgızistan'da birçok aydının tepkisine yol açmıştır. Kırgız dilinin kendisini günümüz dünya perspektifine göre ayarlayabilmesi, durmaksızın gelişen teknolojiyi takip edebilmesi ve kendini geliştirebilmesi için oldukça ters etkisi bulunan bu karara karşı çıkanlardan biri de Şayloobek Düyşeyev'dir. Şair, dış siyaset gereği daha doğrusu Rusya ile iyi ilişkiler içinde olma gerekçesiyle dönemin devlet başkanı Askar Akeyev ve yönetiminin almış olduğu bu kararın Kırgız dilinin geleceğine ağır bir darbe indirdiği görüşündedir. Şair, Kırgız dilinin eksiklerini gidererek geliştirmek gerektiğini, bu hareketin toplumsal bir nitelik taşımasının zaruretini savunmaktadır.

Günümüzde Kırgız aydınlarının en çok sıkıntı duydukları, kaygılandıkları durum, Kırgız gençlerinin, kendi aralarında bile Kırgızca konuşmamasıdır. Sovyet döneminden gelen bir alışkanlık ile Rusça konuşmak, özellikle gençler arasında, medeniyet göstergesi olarak kabul görmektedir. Gençlerin Kırgızcaya yönelik bu vurdumduymaz

tavırları, Şayloobek Düyşeyev'i de oldukça rahatsız etmektedir. Şayloobek Düyşeyev "Ene Tilin Unutkandar" (Ana Dilini Unutanlar)³⁵¹ adlı şiirinde, Kırgız gençlerinin nasıl olması ve nasıl olmaması gerektiğini, basit ifadelerle anlatmaktadır:

<i>Kırgızın deysiñ maga</i>	<i>Kırgız'ım dersin bana</i>
<i>kıyşaktap biylep turup,</i>	<i>sırıtp dans ederken,</i>
<i>kırgızın deysiñ maga</i>	<i>Kırgız'ım dersin bana</i>
<i>tamekiñdin tütüñün üylöp turup,</i>	<i>sigaranın dumanını üflerken,</i>
<i>Kırgızın deysiñ maga</i>	<i>Kırgız'ım dersin bana</i>
<i>kırgızça arañ süylöp turup.</i>	<i>Zar zor Kırgızca konuşurken.</i>

Şair yukarıdaki mısralarda, günümüz Kırgız gençlerinin, geleneklerinden uzaklaşmalarını ve Kırgız gencine yakışmayacak tavırlarını, ciddi bir meselelerde bile gayri ciddi tutum sergileyerek davranmalarını ("sırıtarak dans etmeleri", "sigaranın dumanını üflemleri") eleştirmektedir. Kırgız olmanın, Kırgızca bilmek ve konuşmakla mümkün olacağını belirtmektedir. Şiirin ilerleyen mısralarında şair, dilin değil, dili unutturmayacak olan "ruhun" kaybedilmemesi gerektiğini ifade eder:

<i>Til cogolboyt,</i>	<i>Dil yok olmaz,</i>
<i>cogolso, cogolot dil,</i>	<i>yok olsa, yok olur ruh,</i>
<i>uuluñ dagı,</i>	<i>oğlun bile,</i>
<i>kızıñ da</i>	<i>kızın bile,</i>
<i>cogolot bil!</i>	<i>yok olur bil!</i>
<i>Til cogolboyt</i>	<i>Dil yok olmaz</i>
<i>cogolso aylanasıñ</i>	<i>yok olsa dönersin</i>
<i>kolu-butuz muncuga togolok bir!</i>	<i>elsiz ayaksız bir bedene!</i>

Dilin yitirilmesinin, "ruh" olarak anlamlandırıldığı, millî kimlik bilincinin yitirilmesi ile söz konusu olacağını, dolayısıyla, Kırgız milletinin varlığının bu ruhu kaybetmemesi ile bağlantılı olduğunu söyler. Dilin kaybedilmesi ile milletin elsiz ayaksız bir insana benzeyeceğini ifade eder. Ellerinden ve ayaklarından olan insan da başkalarının bakımına ve yönlendirmesine muhtaç yaşamaktan başka hiçbir şansa sahip değildir. Şair şiirinde, Murat adındaki bir Kırgız gencinin şahsında, Kırgız gençlerinin millî dil hususunda yaşadıkları buhrana ve ikileme dikkat çeker:

³⁵¹ Şayloobek Düyşeyev, **Kaydıgerlik**, Bişkek: Adabiyat, 1991, s. 17.

*“Eneke,
enekebay,
özüñdü tüşünsöm da,
sözüñdü tüşünböymün,
tuugan el keçir, keçir,
tuz-nanına tükürböymün,
a birok emne kılam,
enemdi tüşünsöm da,
ene til degenge men tüşünböymün.*

*“Anne,
anneciğim,
seni anlasam da,
dediğini anlamıyorum,
halkım beni affet, affet,
tuzuna ekmeğine tükürmem,
fakat ne yapabilirim,
annemi anlasam da,
ana dil denileni ben anlamıyorum.*

Murat’ın, dil konusunda yaşadığı ikilem ve iç dünyasında ortaya çıkan sıkıntı, aslında Kırgız gençlerinin, şairin penceresinden olması gerekenin verilmesinden başkası değildir. Mısraları okuyan ana dil hususunda gerekli itinaı göstermeyen bir gencin, suçluluk hissetmemesi imkânsızdır. Bir gencin, annesinin dediklerini anlamamasıyla, yabancılaşmanın en acı örneğini mısralarına yansıtan şair, Kırgız gençlerinin sadece Kırgız Türkçesini bilmelerinin yeterli olmayacağını, “ana dil” denilen kavramın anlaşılmasının daha önemli olduğunu ifade etmektedir. Şair, Murat’ın ana dili kavrayamamış olmasından kaynaklanan durumu:

*Tüşünböymün
ırıñdı,
makalıñdı,
Koşoyuñ, Bakayıñdı?*

*Anlamıyorum
şiiirini,
atasöziñü,
Koşoy’unu, Bakay’ını?*

mısralarıyla açıklamaktadır. Düşeyev’in anlatmaya çalıştığı “ana dil” meselesi sadece, Kırgız Türkçesinin, Kırgız insanları tarafından konuşulması, anlaşılması değildir. Kırgız Türkçesinin bilinmesi, şiirlerin ve atasözlerinin anlaşılması, Manas destanının kahramanları olan Koşoy ve Bakay’ın bilinmesi demektir. Bunların anlaşılması, Kırgız millî kimliğinin, anlaşılması ve bilinmesi yönünde anlamlandırılmaktadır. Şair, Murat’ın şahsından Kırgız gençliğinin durumunu tasvir etmeye şu şekilde devam eder:

*Ay Murat, Murat, Murat
bir boorum kağlayın,
Tili bar bolgon menen
til katıp ündöy albay,*

*Ah Murat, Murat, Murat
ciğerim benim, kurban olayım,
dili olmasına rağmen
dile gelip konuşamadan,*

tili bar bolgon menen

kañçalar sen sıyaktuu duduk boldu

ene tilin

tilmeçsiz süylöy albay?

dili olmasına rağmen,

niceler senin gibi dilsiz kaldı

ana dilini

tercümansız konuşamadan?

Görüldüğü gibi şair, Kırgız gençliğinin vurdumduymaz tavrına, millî konularda hassasiyet kazanamamış olmalarına çok üzülmemektedir. Kırgız gençliğinin durumunun acınacak derecede olduğunu göstererek onları hırslandırma çabası mısralarda kendini hissettirmektedir. Dili olmasına rağmen konuşamayan, kendini ifade edemeyen, “ana dili”ni bir tercüman olmadan anlayamayan ve anlatamayan bir insan tasvirinin, az da olsa millî hassasiyeti olan Kırgız gencini etkilememesi, ona durumun vahametini hissettirmemesi düşünülemez. Şair eleştirilerini Kırgız gençliğinin üzerinden alır, Kırgız halkının genelini eleştiren mısralarla devam eder:

Kalaylık keçir meni,

koygum çok men künöönü,

til için calgız gana Murat emes

sen künöölü,

sen künöölü!

Halkım affedin beni,

suçlamak değildir niyetim,

dil için yalnız Murat değil

sen suçlusun,

sen suçlusun!

Kırgız halkından önce af dileyerek şaşırtır, ama af dilemesinin sebebi sadece Kırgız gençliğinin üzerine gitmesi ve onları suçlamasıdır. Şair “sen suçlusun!” diye iki defa haykırarak, asıl suçlunun, Kırgız’ın kendisi olduğuna işaret eder. Burada suçlu olan “sen”, günümüze kadar Kırgız Türkçesinin bu hale gelmesine sebep olan ve hiçbir şey yapmayan Kırgızlardır. Aydın, şair, bilim adamı, işçi, memur gibi toplumun her kesiminden insanların vurdumduymaz tavırlarıyla, Kırgız Türkçesini ve Kırgız gençliği bu hale gelmiştir. Şair şiirine şöyle devam eder:

ene tilin unutup mansap için

eh kañçalar mañkurtka aylanışkan.

ana dilini unutup makam için

Ah niceleri var mankurt olan.

Görüldüğü gibi şair, şiirindeki eleştirel üslubunu daha da keskinleştirmektedir. Cengiz Aytmatov’un “Gün Olur Asra Bedel” adlı millî kimlik üzerine yazılmış en anlamlı romanına atıfta bulunarak, mevki makam sahibi olabilmek amacıyla “ana dili”ni, kimliğini unutan mankurt tabir edilen kişilerin günümüzde sayılarının çok

olduğunu söyler. Eleştirilerini sıradan halktan ziyade koltuk sahibi Kırgızlara yöneltmeye başlar:

bilebiz dep töştörün kakkın menen biliyoruz diyerek böbürlenmesine rağmen
bilbegender öz tilin kırgız emes! bilmiyenler öz dilini Kırgız değildir!

Şaire göre Kırgız Türkçesini bilmek, tam anlamıyla bilmek değildir. Kırgız Türkçesini bilmek, ana dilin önemini kavramak bu çerçevede hareket etmektir. Kısacası millî kimlik bilincinin hissedilerek yaşanması gerektiğini, bunun hissedilemeden Kırgız Türkçesini bilmenin bilmek olarak kabul edilemeyeceğini ifade etmektedir. Düyşeyev şiirine;

Kaldaygandın baarı ele kanat emes, Yayılanın hepsi kanat değildir,
kabılandın baarı ele Manas emes, kaplanların hepsi Manas değildir,
kalkın çangan, kalkının tilin çangan halkını küçümseyen, dilini küçümseyen
han bolso da kırgızdın balası emes! han olsa da Kırgız oğlu değildir!

mısralarıyla devam etmektedir. Şair “kaplanların hepsi Manas değildir” dizesiyle Kırgız halkını yöneten gelmiş geçmiş tüm Kırgız büyüklerini bu durumdan mesul tutmaktadır. Komünist idarenin etkisiyle, kraldan çok kralcı geçinen Kırgız devlet adamlarının ve aydınlarının varlığı, şairi kaygılandırmakta, kızdırmaktadır. Şair halkını, dilini, tarihini, kimliğini küçümseyecek kadar küçülen bu kişilerin, Kırgız olamayacağını iddia eder. Bunlar Kırgız devletini ve halkını yöneten, söz sahibi insanlar olsalar bile, şairin gözünde Kırgız değildir. Düyşeyev şiirini şu şekilde neticelendirir:

Til cogolboyt, Dil yok olmaz,
cogolso, cogolot dil, yok olsa, yok olur ruh,
tukumuñ da, neslin de
tuuruñ da vatanın da
cogolot bil! yok olur bil!
Til cogolboyt, dil yok olmaz,
cogolso aylanasiñ yok olursa dönersin
kolu-butuz muncuga togolok bir... elsiz ayaksız bir bedene!

Şair için her şeyden önemli millî ruhun, millî bilincin oluşturulması gerekmektedir. Bu ruhun Kırgız toplumunda hakim konuma gelmemesi ve önemsenmemesi durumunda, başta dil olmak üzere, millet ve vatan da tehlike içinde

bulunuyor demektir. Dolayısıyla millî ruhun oluşturulması dilin yaşaması demektir, dilin yaşaması demek milletin ve vatanının bekası anlamına gelmektedir.

Düşeyev Kırgız Türkçesi ve Kırgız Türklüğü üzerindeki tehlikenin ilk farkında olanlardan ve bunu şiirlerinde sert bir üslupla konu edenlerin başında gelmektedir. Tema olarak Kırgız Türkçesi üzerine yazmış olduğu başta “Ene Tilin Unutkandar” şiiri dışında da birçok şiirinde bu tehlikeye dikkat çekmiştir. Düşeyev perestroyka döneminden itibaren, Kırgız toplumunu bilinçlendirme adına, şiirlerini bir araç olarak kullanmıştır.

Ş. Düşeyev “Kıyanattık” (İhanet)³⁵² adlı şiirinde yine dil meselesi üzerinde durmuştur. Kırgız coğrafi isimlerinin Rusça olması, Kırgız isimlerinin kısaltılıp söylenmesi gibi olumsuzluklar üzerinde durmaktadır. Düşeyev bu şiirde, sorular sormakta, sonrasında cevapları kendisi vermektedir:

Kırgız cerim

atiñ cokpu?

Atiñ kana?

Ata-babañ kaltırgan,

ata-babañ?

Kırgız yerim

adın yok mu?

Adın nerede?

Atanın babanın bıraktığı,

Atanın babanın?

Şair, binlerce yıldır, atalarından miras olarak gelen toprakların adlarının değiştirilmesini kabullenememektedir. Bir insanın adını kaybetmesi, ona sahip çıkamaması çok vahim bir durumdur, şair “Adın nerede?” diye sorarak okurda bir farkındalık uyandırmak istemektedir. Şiirin ilerleyen mısralarında, yukarıda sorduğu sorunun cevabını Kırgız halkının özeleştirisi niteliğinde cevaplandırmaktadır:

Cer atarın özgörtüp kıyamattık,

cerge-suuga casadık kıyanattık!

Caman emne,

cakşı emne ulgabadık!

Yer adlarını değiştirip sonsuza dek,

toprağa suya ihanet ettik!

Kötü nedir,

iyi nedir önemsemedik!

Şair, coğrafi isimlerin Sovyet dönemiyle birlikte değiştirilerek onlara Rusça isimlerin verilmeye başlamasını, Kırgız insanının toprağa, suya, daha net bir ifadeyle vatana ve atalara ihanet etmesi olduğunu söylemektedir. Kırgız halkının iyi ile kötüyü ayırt edemeyecek derecede acizlik içerisinde olduğunu belirtir.

³⁵² Düşeyev, **Kaydigerlik**, s. 23.

Bu acizlik o kadar hat safhadadır ki, isim değiştirmeler yazılan bir dilekçe ile gerçekteştirilmekte ve bu duruma muhalefet eden hiç kimse bulunmamaktadır.

balık karmap olturgan çal arızdansa balık tutup oturan ihtiyar arzuhal yazsa
Balıkçıñdı özgörttüñ “RIBAÇIYE” dep. Balıkçı’yı değiştirdin “RIBAÇIYE” diye.

Balıkçı kasabasının, orada balıkçılık yapan kişilerin dilekçesiyle Rusça aynı anlama gelen isimle değiştirilmesini örnek vermektedir. şair şiirin devamında Kırgız yer isimlerini sayarak, Kırgızca isimlerin ne kadar güzel olduğunu göstermeye çalışmaktadır:

Ketmen-Töbö, Kenen Çüy çalkıgan cay, Ketmen Töbö, geniş Çüy uzanan yerler
Kemin, Oşuñ, Keñ-Koluñ, Karkırañ bar. Kemin, Oş’un, Keñ Kol’un, Karkıra’n var,
A birok ařuulariñ, cazuulariñ Fakat geçitlerinden, ovalarından
atınan ayrılbağan kaysı cay bar? adından ayrılmayan neresi var?

Kırgızca olan bu yerleşim yerleri isimlerinin, Kırgızistan’da bulunan geçit ve ova isimlerine varana dek değiştirilmiş olduğunu ifade etmektedir. şiirin devamında Narın, Arstanbap, Ak Say, Suusamır, Çatkal, Alay vb. Kırgızca yer adlarını sayar ve:

a birok ayıldariñ, kıştaktariñ fakat köylerin, kışlakların
atınan ayrılbağan kayagiñ bar? adından olmayan neren var?

diye tekar sorarak adı Rusçaya dönüştürülmeyen hiçbir yerin kalmadığını anlatmaya çalışır. Kırgızlar dil meselesi üzerine o kadar vurdumduymazdır ki Kırgız Türkçesi olan isimlerini, Rusça dil kurallarına göre söylemeyi alışkanlık haline getirmişlerdir:

Cadagalsa cakşınakay Sadece bu değil hoşça
Gülcan degen atın çangan Gülcan denen adını beğenmeyen
Gulya degen ayalıñ bar! Gulya denen hanımın var!

Gülcan olan ismin, Rusça takı getirerek “Gulya” olarak söylenmesi, şairi rahatsız etmektedir. İlerleyen mısralarda bu örnekleri çoğaltır:

Coloman Corik atka konup algan, Coloman Corik adına konu kaldı,
Toktobay Tolik atka konup algan, Toktobay Tolik adına konu kaldı,
ömürü uzun bolsun dep tileşip ömrü uzun olsun diye dileyip
ısumın Ömüraalı koyuşkandar ismi Ömüraalı koyulanlar
“umru” dep, “umru” diyerek,
Umrali bolup algan! “Umrali” oldu kaldı!

Kırgız insanının isimlerine karşı takındığı bu umursamaz tavır, Kırgız maneviyatıyla tezat teşkil etmektedir. Bu tezadı “Ömüraalı” (Ömüralı) isminin çocuğa uzun ömürlü olması niyetiyle verildiği unutulurken, Rusça söyleyiş kurallarına göre ve “ölüm” anlamına gelen “umru” kelimesi eklenerek “Umralı” şeklinde söylenmesi ve verilme nedeniyle tamamen zıt bir anlam kazandığını, kelimelerle göstermektedir.

İlerleyen mısralarda, bu sefer yerleşim yerlerinin Rusça isimlerini sayarak daha etkili bir anlatımını tamamlar:

<i>Kırgız ceri kırgızça emes,</i>	<i>Kırgız yeri Kırgızca değil,</i>
<i>Malinovka, Kalinovka, İvanovka,</i>	<i>Malinovka, Kalinovka, İvanovka,</i>
<i>Kırgız ceri kırgızça emes</i>	<i>Kırgız yeri Kırgızca değil,</i>
<i>Zagotzerno, Novo-Rossiyka, Molozavod,</i>	<i>Zagotzerno, Novo Rossiyka, Molozavod,</i>
<i>Kırgız ceri kırgızça emes</i>	<i>Kırgız yeri Kırgızca değil,</i>
<i>Mihaylovka, Klyuçevka, Konezavod!</i>	<i>Mihaylovka, Klyuçevka, Konezavod!</i>
<i>Kırgız ceri kırgızça emes,</i>	<i>Kırgız yeri Kırgızca değil,</i>
<i>Serafimovka, Bıstrovka, Orlovka,</i>	<i>Serafimovka, Bıstrovka, Orlovka,</i>
<i>Kırgız ceri kırgızça emes</i>	<i>Kırgız yeri Kırgızca değil,</i>

“Kırgız yeri Kırgızca değil!” mısrasını defalarca tekrarlayarak, okuyucunun üzerinde baskı oluşturmaya ve onları dil meselesi üzerine bir şeyler yapmaya mecbur etmeye çalışmaktadır. Şair şiirini, şiirinin başındaki mısralarını tekrarlayarak “babanın, atanın bıraktığı adın nerede?” diye sorarak bitirmektedir.

Düşşeyev millî dil meselesinde oldukça hassastır. Bu hassasiyetini, Kırgız şiirinin millî şiir örneklerinin zirvesi olarak kabul edebileceğimiz “Kaydıgerlik” adlı şiirinde de göstermektedir. Şiirde mısra aralarında dil meselesi üzerinde durmaktadır. Şiirde;

<i>Kalk mirasın</i>	<i>Halk mirasını</i>
<i>kagazga kaalaganday özgörttük büt,</i>	<i>kâğıtta isteğimiz gibi değiştirdik tamamen,</i>
<i>köynöktü özgörtköndöy</i>	<i>gömlek değiştirir gibi</i>
<i>cer-suunun attarın da</i>	<i>yer ve akarsuların adlarını da</i>
<i>özgörttük büt.</i>	<i>değiştirdik tamamen.</i>

şeklindeki mısralarda geçmişten miras kalan coğrafi isimlerin “gömlek değiştirir gibi” çok kolay bir şekilde, vicdanlar sızlamadan değiştirilmesine şairin içinin yandığı belli

olmaktadır. Sonraki mısralarda, “Kıyanattık” şiirinde verilen mısralarla benzer duygu ve düşüncelerle, dil meselesi üzerinde durmaktadır:

<i>Koçkordu Koçkor debey</i>	<i>Koçkor’a Koçkor demeyerek</i>
<i>“Koçkorka” dep,</i>	<i>“Koçkorka” diyerek,</i>
<i>koygo aylantık.</i>	<i>Koyuna dönüştürdük.</i>
<i>Tokmoku “Takmak” dedik,</i>	<i>Tokmok’a “Takmak” dedik,</i>

“Koçkor”, Kırgız Türkçesinde “koç” anlamına gelmektedir. Rusça söylenişinde, dişil takı olan –ka sonuna eklenerek söylenmektedir. Bu durum, kelimenin manasında, Kırgız Türkçesiyle düşünüldüğünde tezat teşkil etmektedir. “Koç” bilindiği günlük konuşmalardaki kullanımlarımızda, deyimlerimizde ve hatta atasözlerimizde erkekliğin sembolü haline gelmiştir. Bu kelimenin Rusça dişil takıyla, yumuşatılmasını yakalayan, bu durumdan yola çıkarak, yer isimlerinin değiştirilmesinin komik, aynı zamanda iç acıtan yönünü gözler önüne sermektedir. Şair sonraki mısralarda asıl söylemek istediğini ifade eder:

<i>kırgızdı kırgız debey</i>	<i>Kırgız’a Kırgız demeyip</i>
<i>“kırgız” dedik.</i>	<i>“Kırgız” dedik.</i>

“Kırgız” kelimesi, Kırgız kelimesinin Rusça ifadesidir. Bu ifade Kırgızlar tarafından, millî benliğini kaybetmiş, Rus kültürünün etkisini fazla yansıtan Kırgızlara verilen isim haline gelmiştir. Düşşeyev bu iki mısra ile aslında görüşlerini özetlemiştir. Kırgızca coğrafi adların, insan adlarının değiştirilmesi, aslında, Kırgız benliğinin, kimliğinin, kültürünün, felsefesinin değiştirilmesidir. Kırgız Türkçesinin korunabilmesi, Kırgız halkının ve devletinin korunabilmesi ile paralellik arz etmektedir.

Şairliğinin yanında güçlü bir tarihçi olan Bayas Tural, tarih ve siyaset alanında günümüz Kırgızistan’ında yaşanan gelişmeleri Uluttuk Uluu Kasiyet (Millî Yüce Vasıf) adlı kitabında toplamıştır. Tural bu kitabında, Kırgız Türkçesinin iki düşmanından bahsetmektedir. Bunlardan ilki Kırgız Türkçesinin önemini kavrayamamış, egemenliğin Kırgız Türkçesiyle mümkün olacağını anlayamamış “Kırgız”lardır³⁵³. Tural bu tür kişileri Cengiz Aytmatov’un “*Gün Olur Asra Bedel*” romanın mankurtlaştırılmış kahramanı *Coloman*’a benzetmektedir. Kırgız Türkçesinin ikinci düşmanı olarak

³⁵³ Kırgız Türkleri, Kırgız kültüründen uzaklaşmış, Rus kültürünün etkisinde fazlaca kalmış Kırgızları, Rusça söylenişle “Kırgız” olarak adlandırmaktadırlar.

Rusçayı görmektedir. Kırgız Türkçesinin geleceği açısından Rusçanın tesirinden kurtulması gerektiğini savunmaktadır.³⁵⁴ Bayas Tural ile aynı görüşleri paylaşan şair Anatay Ömürkanov “mankurt”laşmayı başlıksız şiirinde, mısralarına şu şekilde taşımıştır:

Kırgızca bir söz bilbey, *Kırgızca tek kelime bilmeden,*
Kırgızdardın tagdırın çeçip catkan *Kırgızlar'ın kaderini belirleyen*
Kırgız menen mañkurt birdey *Kırgız ile mankurt aynıdır*
Enesine caa tartkan *Anasına yay geren.³⁵⁵*

Şair hiç olmazsa Kırgızları yöneten liderlerin, toplumun önde gelenlerin Kırgızca bilmesi gerektiğini ifade ederek, Kırgızca bilmeyenleri “mankurt” ile eşdeğer tutmaktadır. Ömürkanov’a göre devlet yöneticileri, dil şuuru içinde hareket edip topluma örnek olmalıdırlar. Dil şuuru olmayan yöneticilerin, halka ve vatana ihanet içinde olduklarını ima etmektedir.

Bağımsızlık sonrası Kırgız şiirinin önemli temsilcilerinden biri olan Gülcamila Şakirova “Kırılıp Kalsa Dağı, Kırgızga Küyböyt Alar!” (Kökü Kurusa Dahi, Kırgız’a Yanmaz Onlar!) adlı şiirinde, baştaki yöneticileri sert bir üslupla eleştirilmektedir:

...El üstünön güldögöndör, *...Halk üstünden çiçek açanlar,*
Eldi közgö ilbegender. *Halkı nazarına almayanlar,*
Ene-tildi bilbegender, *Ana dili bilmeyenler,*
Kırgız sözdön cadadık-dep. *Kırgızcadan bıttık diye.*
A körökçö: Orus menen anglis *Onun yerine; Rusça ile İngilizce*
tilin bil-degender, *dillerini bil diyenler,*
Tübü alardın kırgız emes!... *Kırgız değildir onların kökü!...*

Halkın sayesinde belirli makam ve mevki sahibi olanların, Kırgızcaya gereksiz bir dilmiş gibi tavır almalarını, Kırgızca yerine yabancı dillerin gerekli olduğunu savunanları yermektedir. Şakirova’nın nazarında onlar Kırgız değildir. Şiirin devamında bu tür kişilerin tavırlarını tasvire devam eder:

...Kırgızca söz süylösöñ, *...Kırgızca söz söyleyen,*
Çüyrüyüp ukkusı çok. *Dönüp duymak istemez.*

³⁵⁴ Bk. **Uluttuk Uлуу Kasiyet**, s. 20-21

³⁵⁵ Ömürkanov, **Cankise**, s. 8.

Kırgız tilin tübölökkö,

Til kılıp tutkusu cok!...

Kırgız dilini ebediyen,

Dil diye tutmak istemez!...

Görüldüğü gibi Kırgız yöneticilerin içinde, Kırgızcaya tahammül edemeyen, onun devlet dili olması bir yana günlük hayatta konuşulmasından bile haz etmeyen yöneticiler bulunmaktadır.

Anatay  m rkanov'un Kırgız Türkçesinin Sovyet döneminde Ruslar tarafından gördüğü muamele oldukça h z nlendirmiştir. şair "Kırgızdı Kemsintken Bir dg " (Kırgız'la Alay Eden Birisine)³⁵⁶ şiirinde, Rusların yıllar boyu Kırgız insanına ve Kırgız Türkçesine karşı tutumlarını konu etmektedir.  m rkanov, Sovyetler Birliği döneminde ifade edemeyip içinde biriktirdiklerini bağımsızlık sonrasında söylemiştir. Bu şiir Ruslara karşı yazılmış en açık şiirlerden biridir.  m rkanov şiirine:

Atiň emes citiň cokto bul cerde

kırgız caşap kelgen süylöp kırgızça –

oşol tili emi kayra s yl ts ,

kan iř d y karřılařtiň ne mın a?!

Adın değil kokun bile yokken burada

Kırgız yaşar idi konuşup Kırgızca;

o dili şimdi tekrar konuştursa,

kan içmiř gibi karřıladıń niye bunca?!

mısralarıyla başlamaktadır. İlk iki mısrada, Kırgızların Kırgızca konuşan ve yaşayan bir halk olduğunu ifade ederek şair; Rusların Kırgızlara ve Kırgız Türkçesine kendilerine minnet duyması gerekiyormuş gibi tavır almalarına gönderme yapmaktadır. Kırgız Türkçesinin, devlet hayatında, eğitimde ve sosyal hayatta biraz olsun canlanmaya başlamasını, biraz olsun önem kazanmasını içine sindiremeyen Rusların bu tavırlarına şaşırmaktadır. şiirin devamında ise, Rusçanın halen her yerde hüküm sürdüğünü belirterek devam etmektedir:

Ce cumuşka ce okuuga baratıp

calaň gana oruřca söz ugamın,

can cagımda calaň orus adařıp

c rg ns ym n şaarında Rossiyanın.

Ya işe ya da okula giderken

sadece Rusça sözler duyarım,

yan taraşımda sadece Rus kaplayıp

Dolaşıyormuşum gibi şehrinde Rusya'nın.

Rusçanın günlük hayat içinde her yeri sardığını söyleyen şair, yaşadığı ortamın Rus şehirlerinden farkının olmadığını belirtir.  m rkanov takip eden mısralarda Ruslardan, hesap sormaktadır:

 lt rs ň da sözün aytam çındıktın,

 ld rsen de sözünü söylerim gerçeğin

³⁵⁶  m rkanov, **Cankise**, s. 13.

*Öydö bolup össö eken dep kırıgızga
emne berdiñ*

*tanıp tilin, tarihın
aylandırđıñ dostuğunđu kuldukka.*

*Aşağıda kalıp gelişmese diye Kırgız'a
ne verdin*

*inkâr edip dilini, tarihini
döndürdün dostluğunu, köleliğe.*

Kırgızların Sovyet dönemi boyunca hakir görüldüğünü, bilerek gelişmesine engel olduğunu belirten Ömürkanov, Rusların Kırgız halkının tarihini ve dilini hiçe saymalarını, dostane yaklaşımlarının, eşitlik ve barış gibi kuru nutukların altında aslında gerçeklikle bağdaşmayan köleleştirme senaryosu yattığını belirtmektedir. Şairin herkesin bildiği fakat bağımsızlık sonrasında bile söylemeye cesaret edemediği düşünceleri bu denli sert bir üslupla dile getirmesi, muhteva açısından şiiri farklı bir yere taşımıştır. Şiirin ;

*A bolboso kileñdebe,
basıntpa,
bizdin çoñdor kızmatı üçün baarına
çıdayt, çıdayt
birok el-curt çıdabayt
seldey kaptayt tiye berseñ kaarına.*

*Hiç olmazsa aşağılama,
hakir görme,
bizim büyükler makam için hepsine
katlanır, katlanır
fakat halk, yurt katlanamaz
sel gibi kaplar dokunursan damarına.*

demekte ve Rusların Kırgız insanına, tarihine ve diline karşı tutumlarını karşı isyan bayrağını çekmektedir. Bu tavırlar karşısında Kırgız devlet yöneticilerinin sessiz kalabileceğini fakat Kırgız halkının hiddetlendiğinde önünde durulmayacağı mesajını vermektedir.

Ömürkanov “Kuurugan Düynö” (Batası Dünya)³⁵⁷ adlı şiirinde Kırgız Türkçesinin geleceği hakkında kaygılanmakta, Kırgız devletinin yöneticilerinin, dil meselesi üzerine umursamaz tavırlarını eleştirmektedir:

*Tordo tuylap turgan balık -
kanday bolso tak oşondoy,
tak oşondoy
Erkindigim.*

*Emne bolot erteñimde
ezelmeden kelgen tilim!*

*Ağda çırpınıp duran balık,
nasılsa tam da öyle,
tam da öyle
Hürriyetim.*

*Ne olacak geleceğimde
Ezelden beri gelen dilim!*

³⁵⁷ Ömürkanov, **Cankise**, s. 15.

Bağımsızlığın kazanılmasıyla gelen hürriyetin çok sancılı bir dönemde olduğunu ifade eden şair, Kırgız dilinin geleceğinden umutsuzdur. Bilindiği gibi bağımsızlık sonrasında Kırgız Türkçesinin devlet dili olup olamayacağı tartışılmaya başlanmış, ilk önce devlet dili olarak Kırgız Türkçesi kabul edilmiş, sonrasında ise ikinci devlet dili olarak Rusça kabul edilmiştir. Bu tartışmalardan rahatsız olan şair, bu rahatsızlığını şiirine şöyle aksettirmektedir:

Öz cerimde, öz elimde:

*“Ene tiliñ carabayt dep
carabayt dep ökmöt tilge –”*

kelekelep kemsintkenge

kantip çıdaym,

çıdaym kantip?!

Öz vatanımda, öz halkımda:

*“Ana dilin işe yaramaz diye
yaramaz diye devlet diline”*

aşağılayıp hakir görenlere

nasıl katlanırım,

katlanırım nasıl?!

Ömürkanov, ana dili olan Kırgız Türkçesinin, yeni kurulan Kırgız devletinde, kendi ülkesinde, resmi devlet dili olup olamayacağını tartışanlara katılmanın çok zor olduğunu ifade etmektedir. Şairin, şiirin devamında ise sosyalist düzenin kurucusu olan Lenin’i bu konuda referans göstermesi dikkat çekicidir:

Çıkrırap tüşüp çokko

beremin kaysı sotko?!

Eerçitip barsam eger

uşulardı Leninge

emne dep aytar ele?!

Akıl menen tarihtı elep:

- Cer – elsiz

El – tilsiz bolboyt demek!

Çırpınıp düşüp köze

veririm hangi mahkemeye?!

Yanımda götürsem gitsem eğer

bunları Lenin’e

ne söylerdi acaba?!

Akılla tarihe dayanıp:

- Vatan, halksız

Halk, dilsiz olmaz, derdi!

Ana dil meselesinin Lenin’e sorulması durumunda bile ondan alınacak cevabın ana dilin yok sayılamayacağı yönünde olacağını iddia etmektedir. Şairin bu inancı aslında Kırgız Türklerinin Sovyet Dönemine olan genel bakış açısını yansıtmaktadır. Kırgız Türkleri sosyalizm oluşturulmasında Lenin’in hata yapmadığını, sosyalist sistemdeki büyük hataların Stalin döneminde yapıldığını inanmaktadırlar. Şairin Lenin’in dil meselesinde bu şekilde bir yargıya varacağına inanması bu sebeptendir.

Anda nege бүгүнкүлөр:

O zaman niye şimdikiler:

az el tili

ökmöt tili bolalbayt dep

oozun keret,

oozun kerip tim bolboston

oyo tiktep

oozum keret?!

az halkın dili

devlet dili olmaz deyip

ağızlarını açarlar,

ağızlarını kapatıp susacaklarına

dik dik bakıp

susturmaya çalışırlar?!

Yönetimdekilerin, Kırgızca konuşan halkın sayısının az olduğunu öne sürerek, resmi devlet dili sayılamayacağını savunmaları, bunun karşısında tavır takınan ve düşünenler üzerinde baskı oluşturmaya çalıştıkları Ömürkanov tarafından verilmeye çalışılmıştır. Ömürkanov bu Kırgız diline karşı bu tavrı takınanlara şöyle seslenmektedir:

Tışım bütün

içim tütün,

kılıç çappay,

multık atpay

tilin sonun dep baykatpay

anan oşol tildi suuruş

çın dostukka catat beken?!

Dışım tam

içim duman,

kılıç sallamadan,

kurşun atmadan,

dilin güzel diye çaktırmadan

sonra o dili yok etmek

gerçek dostluğa sığar mı?!

Şair, Rusların dostça yaklaşıp, içten içe düşmanlık sergilediklerini, Kırgız dilini bir yandan överken diğer yandan onu yok etmek için ellerinden geleni yaptıklarını ifade eder. Ömürkanov'un burada bahsettiği Rus yönetiminin, Kırgız dilinde eğitim yapılmasına, gazete çıkarılmasına, radyo ve televizyon yayını yapılmasına izin vermesine rağmen, Rusçayı tüm Sovyetler Birliği genelinde cazibe merkezi olarak belirlemesi, zaman içinde Kırgızca eğitim-öğretim yapan okulların sayısının gitgide azalması dolayısıyla Kırgız dilinin, ana dili olan Kırgızlar tarafından bile rağbet gösterilmeyen bir dil halini almasıdır. Bu durum dostça yaklaşarak düşmanlık beslemekten başka bir şey değildir.

uşul dağı kalıstıkpi

ce teñdikpi biz eñsegen?!

uşu dağı maselebi

baş oorutup çeçip berçü?!

bu da bir vefa mıdır

yoksa eşitlik midir istediğimiz?!

bu da bir mesele midir

baş ağrıtıp karar verilecek?!

Kırgız Türkçesinin resmi devlet dili olması Rusların minneti değildir. Sadece yıllar boyu bayraklaştırdıkları eşitlik narasının gereğidir. Şaire göre, yapılması gereken belliyken, Kırgız dili üzerine yapılan bu tartışmalar ve bunun bir problem haline dönüştürülmesi gereksizdir:

<i>Uyat emespi,</i>	<i>Ayıp değil mi,</i>
<i>respublika bolup turup</i>	<i>cumhuriyet olmuşken</i>
<i>kırgız tili ökmöttük til</i>	<i>Kırgız dili devlet dili</i>
<i>bolalabı deştin özü?!</i>	<i>olabilir mi demenin bile kendisi?!</i>

Kırgızistan bağımsızlığını kazanmışken ve ayrı bir devlet olmuşken, Kırgız Türkçesinin resmi statüyü kaldırıp kaldırmayacağını gündeme getirmek, böyle bir tartışma ortamı hazırlamak bile abesle iştigaldir. Şairin Ruslara olan kızgınlığı mısralardaki gerginlikle hissedilir:

<i>Ne berbedik,</i>	<i>Neler vermedik,</i>
<i>ne albadıñ</i>	<i>neler almadın,</i>
<i>bergen mart emes algan mart</i>	<i>veren mert değil alan merttir;</i>
<i>emi ene tilim alsañ</i>	<i>şimdi ana dilimi alsan</i>
<i>emnem kalat?!</i>	<i>neyim kalır?!</i>
<i>emnem kalat?!</i>	<i>neyim kalır?!</i>

Ruslar, Çarlık Rusya döneminden başlayarak Sovyetler Birliği döneminde devam eden işgallerinde, Kırgız Türklerini maddî-manevî her bakımdan sömürmüşlerdir. Yer altı ve yer üstü maddî sömürülerin yanında din, dil, kültür gibi manevî yönlerden uygulamaya koydukları stratejik asimilasyon politikası, Ömürkanov'un yüreğini acıtmaktadır. Şair Kırgızların elinden ana dillerinin de alınması halinde, umutlu olmak adına hiçbir şeyinin kalmayacağını ifade eder ve Kırgız halkının ve dilinin geleceği hakkında bu umutsuzluğunu açıkça belirtir:

<i>Azaygan elegimdey,</i>	<i>Azalan eleğim gibi,</i>
<i>azaygan balıgımday</i>	<i>azalan balıgım gibi</i>
<i>azaygan Ene tilim-</i>	<i>azalan ana dilim;</i>
<i>bütöbü içer suuñ</i>	<i>bitiyor mu içecek suyun</i>
<i>bütöbü körör küñüñ?</i>	<i>bitiyor mu görececek günün?!</i>

Bu mısralarda karşımıza çıkan pesimist yaklaşım, Kırgız dilinin gün geçtikçe kan kaybetmesi ilerleyen mısralarda yerini isyankâr bir tavra bırakır:

<i>Öz tilibiz özübüzgö</i>	<i>Öz dilimiz özümüze</i>
<i>too, köl menen süylöşüügö</i>	<i>dağ, göl ile söyleşmeye</i>
<i>buyurbasa</i>	<i>izin vermezse</i>
<i>çaşap ne bul ömürgö...</i>	<i>yaşamak ne lazım bu ömürü...</i>

Ömürkanov, Kırgız Türkçesinin kaybolup gitmesi ve zayıflamasıyla oluşacak durumu tasvir etmektedir. Kırgız Türkçesinin zayıflaması ile dünyayı ana dilinde algılamayacak olmanın, Kırgızca düşünemeyecek olmanın kaygısını çeken şair için hayat bir anda anlamını yitirmektedir. Kırgız Türkçesi, şair için, Kırgız Türkü için hayati öneme sahiptir. Çünkü şair, dilsiz devlet, dilsiz millet olamayacağının farkındadır. Şair şiirini:

<i>Kurugan düynö...</i>	<i>Batası dünya...</i>
-------------------------	------------------------

mısrasındaki isyankar tavrıyla sonlandırır.

Ömürkanov “Aytçı Kaçan?” (Söyle Ne Zaman?)³⁵⁸ adlı şiirinde ise Kırgızların Kırgız dilinin içinde bulunduğu sıkıntılı durumdan bihaber bir şekilde, kendilerini dev aynasında görerek, kuru haykırışlarla meseleye yaklaşmalarını yadsımaktadır.

<i>Oo, Kırgız tilim bay – dep,</i>	<i>Ah, Kırgız dilim zengin diye,</i>
<i>tarihim tereñde – dep</i>	<i>tarihim derinlerde diye,</i>
<i>mançırkagan</i>	<i>kibirlenen</i>
<i>sen nege tiliñ menen tarihiña</i>	<i>sen niye dilin ile tarihine</i>
<i>tatıktuu bolalbaysıñ büt cagınan?!</i>	<i>layık olamazsın her yönüyle?!</i>

Kırgızistan bağımsızlığını kazandıktan sonra, Kırgız edebiyatında, şiirinde, gazete yazılarında, makalelerde, siyasilerin konuşmalarında, akademik değerlendirmeler ve toplantılarında, günlük hayat içindeki ikili sohbetlerde dile getirilen, Kırgız dilinin, tarihinin ve kültürünün çok zengin olduğu yönündeki düşüncelere karşı çıkmaktadır. Kırgız Türkçesi elbette köklü bir tarihi derinliği olan, Türk lehçelerinden biridir. Ömürkanov Kırgız dilinin bu yönünü bilmektedir. Ancak, Kırgız kültürü ve dili büyük bir erozyona uğrarken, bunu görmezden gelip bu büyüklükle övünmek kibirden başka bir şey değildir. Ömürkanov bu konuda çok haklıdır. Hızla gelişen teknoloji dünyasını

³⁵⁸ Ömürkanov, *Cankise*, s. 10.

yakalamak aslında Kırgız Türkçesine koyulan bir hedef olmalıdır. Bu açığı fark eden şair, Kırgız insanının dış dünyaya açılan penceresinin hâlihazırda Rusça olmasını kabullenememekte, Kırgızları tarihine ve diline lâıyk olmaya çağırmaktadır.

Akbar Rıskulov, Kırgız Türkçesinin hızla kan kaybettiğinin farkındadır. Kendisi uzun süre büyükelçilik yapan Rıskulov, diplomasinin içinde olan biri olarak okurlarına defalarca Kırgız dilinin “Gerekliliği Ne?” diye sormaktadır:

Kırgızga kırgız tildin keregi ne? Kırgız’a Kırgız dilinin gerekliliği ne?
Kızmatta carabasa keregiñe, İş hayatında yaramaz ise bir işine,
bilimdin bara albasañ biyigine bilimin ulaşamazsan yükseğine
ilimdin kire albasañ tereñine; ilmin giremezsen derinine;
kırgızga kırgız tildin keregi ne? Kırgız’a Kırgız dilinin gerekliliği ne?

Akbar Rıskulov, Ş. Düşeyev ve A. Ömürkanov gibi bağımsızlık döneminin önde gelen şairleri gibi Kırgız Türkçesinin sosyal hayatta ve eğitim dili olarak içine düştüğü durumdan üzüntü duymaktadır. İş hayatı, bilim hayatı gibi, dilin kullanıldıkça geliştiği en lüzumlu alanlarda bile Kırgız Türkçesinin kullanılmıyor olması şairin “Kırgız’a Kırgız dilinin gerekliliği?” nedir diye sormasına neden olmaktadır. Şair ilerleyen dizelerde, teknoloji dilinin bile Kırgızları anlamadığını mizahî bir yaklaşımla dile getirmektedir:

...kokustan sınıp kalsa “Moskviçiñ”, bir anda bozulursa “Moskoviç’in”,
kançalık kakşasañ da oñdolboso- ne kadar sövsen de tamir olmazsa;
kırgızga kırgız tildin keregi ne? Kırgız’a Kırgız dilinin gerekliliği ne?...

“Moskoviç” Rus üretimi bir araba modelidir. Şairin burada bu araba modelini seçmesindeki sebep adından kaynaklanmaktadır. Rusçanın Kırgız topraklarındaki hâkimiyetini bu şekilde anlatmayı tercih eden şair, arabanın bozulmasıyla da Sovyet döneminin bitmesini ima etmektedir. Kırgız Türkçesiyle küfretse de hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktır. Şiirin devamında ise Kırgız dilinin sosyal hayat içindeki durumunu tasvir etmektedir:

Kuduñdap kurbuñ menen körüşpösöñ, Şakalaşıp arkadaşınla görüşmezsen,
kuttuktap kubanıçın bölüşpösöñ, kutlayıp sevincini bölüşmezsen,
kıcırñ kaynap tursa köp işke sen sinir olduğunda birçok işe sen
kırgızça mookuñ kana söğüşpösöñ- Kırgızca rahatça sövemezsen

kırgızga kırgız tildin keregi ne?

Kırgız'a Kırgız dilinin gerekliliği ne?

İnsanoğlunun temel ve coşkun duygularının ifadeleri olan şakalaşmak, sevinmek, kızmak, küfretmek gibi eylemlerin bile ana dilinde yapılmıyor olduktan sonra “Kırgız’a Kırgız dilinin gereği yoktur. Günümüzde özellikle gençler arasında hakim dil Rusçadır. Sosyal hayat içindeki en basit diyaloglar bile şairin belirttiği gibi Rusça ile yapılmaktadır. Millî hassasiyet sahibi bir insan için ortaya çıkan bu tablo kabullenilemezdir. Rıskulov ilerleyen mısralarda durumu biraz daha ileri götürmekte, daha vahim bir tablo çizmektedir:

enenin sütündöy ak ene tilde

ananın sütü gibi ak ana dilde

beşik ır eşitpesek kelinderden-

beşik türküleri işitmezsek gelinlerden;

kırgızga kırgız tildin keregi ne?!

Kırgız'a Kırgız dilinin gerekliliği ne?

Çocukların kulaklarına ilk kez söylenen ninnilerin bile artık Kırgızca yapılmaması şairin aynı soruyu sormasına sebep olmaktadır. Rıskulov şiirinin sonunda:

Kupşundap surap turat debegile,

İmalı sorular soruyor demeyin,

kur namıs tartpayt bekem men emine?

gereksiz evham mı yapıyorum ben yoksa?

Kursak tok, kiyim bütün bolso boldu-

Karnı tok, giyimi tam olsa yeter

kırgızga kırgız tildin keregi ne?

Kırgız'a Kırgız dilinin gerekliliği ne?

diyerek gereksiz evham gösterdiğini düşünenlere seslenmektedir. Kırgız'ın günümüzdeki tavrının sadece gündelik hayatını idame ettirebilmek üzerine kurulduğunu, maddi anlamdaki temel ihtiyaçlarını giderdikten sonra, manevî eksikliklerinin farkına bile varmayacağını belirtmekte ve son kez sormaktadır; Kırgız'a Kırgız dilinin gerekliliği ne?

Bağımsızlık dönemiyle birlikte edebi sahada adından söz ettirmeye başlayan şairlerden Çınbay Tursunbekov, “Til” (Dil)³⁵⁹ adlı şiirinde Kırgız Türklerinin ana dillerine kayıtsız kalmalarına kızmakta ve bu olanlara yüreği burkulmaktadır. Kırgızistan'da, özellikle şehirlerde yaşayan Kırgızlar günlük hayat içinde, ne Kırgızca ne de Rusça olduğu belli olmayan karışık bir dil kullanmaktadırlar. Tursunbekov şiirine bunu ima ederek başlar:

Köçölördön, avtobustun içinen,

Sokakların, otobüslerin içinden,

Buruu tildüü kırgızdarga kezigem.

Dili bozuk Kırgızlara rast gelirim.

³⁵⁹ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kırgız Edebiyatı II, s. 534.

*Balkim alar tüşünüspöyt meni ança,
Men da alardı çala-moñol tüşünöm.*

*Belki onlar beni yeterince anlamıyorlar,
Ben onları iyi kötü de olsa anlıyorum.*

Ne olduğu belli olmayan bu dili konuşan insanlara her yerde rastlamak mümkündür. Asıl acı olan taraf, bu tür insanların Kırgız Türkçesini hemen hemen hiç anlayamıyor olmalarıdır. Tursunbekov hem Kırgızca hem de Rusça'yı iyi bildiği için onların sohbetlerini az da olsa anlayabilmektedir. Şair kendi kültürüne, kendi diline yabancılaşan toplumu gördükçe, kendisinin yabancılaştığını düşünür:

*Bolom çooçun el içinde cürgöndöy,
Çooçun tildi bir az, bir az bilgendey.
Alar dağı kalpaktı başına
Kızıkçılık üçün gana kiygendey.*

*Yabancı bir halkın arasındaymışım gibi,
Yabancı dili iyi kötü biliyormuşum gibi.
Onlar da ak kalpağı başlarına,
İlginç olduğundan giymiş gibi.*

Şair, Kırgızistan'ın caddelerinde dolaşırken her yerde Rusça konuşulmasından dolayı bir şiirinde “*Dolaşıyormuşum gibi şehrinde Rusya'nın*” diyen Anatay Ömürkanov ile aynı hisleri paylaşmaktadır. Tursunbekov ana dil meselesine vurduymaz bir yaklaşım gösteren Kırgızların başlarına giymiş oldukları “Ak kalpak”ı da bilinçsizce taşıdıklarını iddia etmektedir. Sonraki mısralarda ortaya çıkan karışık dil hakkında görüşlerini dile getirir:

*...Eki tildi eldir-seldirbilgençe,
Tagdır maga bir cakşına til bersin.*

*...İki dili şöyle böyle bilmektense,
Kader bana güzelce bir dil versin.*

Şair Rusçayı ve Kırgızçayı tam anlamıyla bilmeden karışık bir dil bilmektense, tek dili hakkını vererek bilmeyi tercih eder. İsteği de, duası da bu yöndedir. Şair son dördlükte şiiri okuyanlara ana dil meselesine yaklaşımın nasıl olması gerektiğini göstermektedir:

*“Ene tiliñ erten ölot dese ele,
Dayarının men bugün ölüp kötүүgö”
Degen sözün Gamzatovdun kayradan,
Salgım kelet ar bir adam esine.*

*“Eğer anadilin yarın ölecek deseler,
Hazırım ben bugünden ölmeye”
Dediği Gamzatov'un bu sözünü yeniden,
Hatırlatmak isterim her insana.*

Dünyaca tanınmış Avar şair Rasul Gamzatov'un şiirinden iki mısrayı alan şair dil konusuna yaklaşımın bu şekilde olması gerektiğini, ana dilin devamlılığının, bireysel yaşamlardan bile üstün tutulması gerektiğini öğütler.

Bağımsızlık dönemi şairlerinden Kocogeldi Kultegin ise “Cetigen” (Yedigen) adlı şiirinde Sovyet dönemi ile unutulmaya yüz tutmuş Kırgız dili için kaygılanmaktadır:

Akkan dayra kayrılбайт,

Akan nehir geri dönmez,

anı eerçip say cılbayт...

onun peşinden yatağı gitmez...

Ene-tildin özönün

Ana dilin mecrasını

eñşeriltken san cıldı ay.

Kurutan nice yıllar ah...

Kultegin’e göre Sovyetler Birliği dönemi, Kırgız dili için boşa geçirilmiş yıllardır. Kırgız Türkçesini tükenme noktasına getirmiş bu dönemin telafisi yoktur; ancak şair yapılması gerekeni şiirin sonraki mısralarında açıklamaktadır.

Ana oşol cetigen, -

İşte o yedigen,

al emne üçün cetiden”? -

o niçin yedi tane?

Ceti kündü ötkörböy

Yedi günü geçirmeden

öz tiliñe cetip öl!..

öz diline erip öl!..

Ene-tilge cetip öl...

Ana diline erip öl...

Kocogeldi Kultegin, boşa geçirilen yılları telafi etmenin tek yolunun, Kırgızların kendi dillerini çok iyi öğrenmesinden geçtiğini belirtmektedir.

Bağımsızlık sonrası Kırgız modern şiirinin üçüncü kuşak temsilcileri Kırgız dili konusunda daha hassas ve daha millî bakış açısına sahiptiler. Millî romantik akımın tesiriyle kendinden emin, coşkun söyleyişlere daha çok karşılaştığımız bu dönem şairleri (Altınbek İsmayilov, Eldar Attokurıv, Mirlan Samiykoco uulu) gelenek halini alan realist yaklaşımlarını da elden bırakmamışlardır. Edebiyatı bir bütün olarak düşündüğümüzde, beslendikleri kaynaklar bakımından böyle olması en tabîî görünüştür. Son kuşak temsilcilerinin şiirlerinde de, Kırgız Türkçesinin geleceğinden duyulan şüphe ve tedirginlik belirgindir. Ancak dönemin şairlerinin eserlerinde artık, Sovyet döneminin baskıları görülmemektedir.

Yeni kuşağın önde gelen şairlerinden Altınbek İsmailov, Kırgız dilinin millet olma sürecindeki önemini “Kantip Aytam” (Nasıl Söylerim)³⁶⁰ adlı şiirinin mısralarına şu şekilde yansıtmıştır:

Kakşap kelem: doo ketip baldarıña,

Kızar söylenirim; suçlayıp çocuklarınıza

Kargış sözgö kabılıp kalbagıla.

Takılıp kalmayın söylediğim bu kargışa.

³⁶⁰ **Aalam**, 02.11.07, S. 4, s. 12.

*Burmaladık tildi dep kantip aytam,
Babalardın bayırkı arbagına?!*

*Dilimizi bozduk diye nasıl söylerim,
Ezelki atalarımızın ervahına?!*

Genç şairin mısralarında, Kırgız dili için duyduğu sorumluluk dikkati çekmektedir. Çocuklara dil bilinci aşılarmayan anne babalara sitemde bulunan şair, emanet olarak gelen Kırgız Türkçesinin durumunu atalarına nasıl açıklayacağını düşünmekte, sıkıntı yaşamaktadır. İlerleyen mısralarda şair;

*...Unuttuk dep tilimdi kantip aytam,
Urpaktarga uyalbay arkamdagi?!*

*Dilimizi unuttuk diye nasıl söylerim,
Utanmadan ardımdan gelecek nesillere?!*

diyerek bu sorumluluğun sadece atalarına karşı olmadığını gösterir. Geçmişten gelen emanetin, tertemiz ve eksiksiz olarak gelecek nesillere bırakılması hususunda kendisini sorumlu hissetmektedir. Bu sorumluluğun ağırlığını omuzlarında hisseden şair sonraki mısralarda üslubunu sertleştirir:

*...Ene tilin esirip tangandardı,
Ene tilde aşatıp sökküm kelet!..*

*...Şuursuzca ana dilini hakir görenlere,
Ana dilimde sövüp saymak isterim!..*

Kırgız Türkçesine yöneltilen tehditleri ve bu duruma kayıtsız kalanlara kendi ana dilinde, Kırgız Türkçesiyle küfretmek ister. Dil meselesinde gösterdiği hassasiyetin sebebi sonraki mısralarda açıklığa kavuşur:

*...Tilsiz eldin tukumu kurut bolgon,
Tilin saktap kalgan el ulut bolgon.*

*Dilsiz halkın tohumu kurumuştur,
Dilini koruyan halk millet olmuştur.*

Kendi diline sahip çıkamayan milletlerin yok olması kaçınılmazdır. Şair millet olabilmenin en önemli kaidesini bu şekilde son iki mısırada ifade etmiştir.

İsmailov “Emneñ Bar?” (Neyin Var?)³⁶¹ adlı şiirinde yönetim kademesindeki insanların dilin önemini kavrayamamış olmalarını ve kayıtsız kalmalarını eleştirmektedir:

Burmalap

Yozlaştırıp

Ene tildi

Ana dilini

Keskilegen,

Parçalayan,

Bayırkı

Eski

Tarih menen

Tarih ile

Sancırañdı

Şecereni

³⁶¹ <http://www.aktilek.com/Topic.aspx?BoardID=18&TopicID=678>

*Sandırak, Boş söz,
Eski degen Eski diyen
Çoñ kursak, Koca göbekli
Kıyın çıkma Olduğunca iri
Çoñdorun bar! Büyüklerin var!*

Kırgız Türkçesinde karşılığı olmasına rağmen çoğu terimin, işyerleri isimlerinin Rusça kullanılması günümüzde Kırgızistan’da Rusça tahakkümünün devam ettiğinin göstergesidir. Şair, buna göz yuman veya bu yozlaşmaya kendisi de dahil olan Kırgız yöneticilerini eleştirmektedir.

Bağımsızlık sonrası Kırgız şiirine adım atan, son kuşağın güçlü kalemlerden biri olan Eldar Attokurov da Kırgız dilinin doğru kullanılmamasından şikâyetçidir. Üç mısralı olarak kaleme aldığı “Bardığı Teñ Casalma” (Her Şey Yapmacık)³⁶² adlı şiirinde şair bunu çarpıcı bir şekilde ifade etmiştir.

*Casalmaloo colun abdan üyröndük. Yapmacıklık yolunu çok iyi öğrendik.
Tiliñdi da cön süylöböy burmalap, Dilini de doğru kullanmayı çarpıtıp,
Dilimiz da kalmay boldu kürmölüp!. Gönlümüz de kalmak üzere karışıp.*

Genç şaire göre dilin doğru kullanılmaması, özelliğini kaybetmeye başlaması ve kirlenmesi, gönüllerin de karışmasına; yani kirlenmesine sebep olmaktadır.

Sarnogoyev ise “Cañı Köçmödörgö (Yeni Göçmenlere)” adlı şiirinde, bağımsızlık sonrası Kırgızistan’ı terk edip, Rusya’ya göç eden Ruslara diğer dil temalı şiirinde olduğu gibi, birlik ve beraberlik çağrısı yapmaktadır. Kırgız devletinin ve Kırgız insanının Kırgız vatandaşı Ruslardan tek isteğini Kırgız dilini bilmeleri, öğrenmeleri ve Kırgızistan’ı benimsemeleridir.

*Egemendüü ölköbüz dep turabız, Egemen ülkeyiz der dururuz,
Siler menen bolsok deybiz bir egiz. Sizler ile ikiz gibi olsak deriz.
Kırgız tilin bilse degen bir tilek, Kırgız dilini bilseler tek dilek,
Andan başka nede bizdin künöbüz?! Ondan başka nerde bizim suçumuz?!*

³⁶² <http://www.kabar.kg/kyr/constkyrg/20060727/1>, (Eldar Attokurov hakkında Kabar gazetesinde yayınlanmış tanıtım yazısı ve şiirlerinden örnekler.)

Sarnogoyev “egemen ülke” olabilmeyen ilk şartının dil olduğunun farkındadır. Bunun için de Kırgız dilinin bu ülkenin dili olarak diğer etnik gruplar tarafından benimsenmesi gerektiğini ifade eder.

Yeni nesil şairlerden olan Mirlan Samiykocouulu ise eğitim dilinin Rusça olmasından kaynaklanan sıkıntıyı “Kayran Til” (Zavallı Dilim)³⁶³ adlı şiirinde konu etmiştir. Kırgızistan’da kırsal kesimde büyümüş olan, ilköğrenimini yaşadığı şehirde tamamlayan gençler, yükseköğrenim için geldikleri şehirlerde, gerek sosyal hayat içinde, gerekse eğitim alanında büyük zorluklar çekmektedirler. Samiykocouulu’nun şiirinde, köyde yetişmiş, Rusça bilmeyen bir çocuğun, Rusça bir sınava girdiğinde yaşadığı sıkıntı anlatılmaktadır.

*Kolumda depter barağı sözgö toltura, Elimde defter sayfası dolu sözlerle,
Ürgülöp barıp üstölgö kettim oltura. Çekinerek gidip oturdum sandalyeye.
Kısılıp ünüm kımbatka turdu söz aytuu, Kısılıp sesim çok zor geldi söz etmek,
Öz ene tildi almaşış kıyın bolçu da. Kendi ana dilini başka dille değiştirmek.*

Bağımsızlığın hemen sonrasında Kırgız Türkçesi ile eğitim yapan okulların sayısı artmaya başlamıştır. Fakat son yıllarda bu durum tersine dönmüş, Rusça eğitim-öğretim haddinden fazla güç kazanmıştır. Taşradan gelen bir öğrencinin iç dünyasını anlatan bu şiir bu bakımdan önemlidir. Şiirin devamında;

*Kırgız emes, orustan bolup ecekem, Kırgız değil, Ruslardandı öğretmenim,
Kırgızca emes oruşca bolçu erecem. Kırgızca değil, Rusça oldu kurallarım.
Kıyılıp ketti, kıyılıp ketti kayran til, Kıyılıp gitti, kıyılıp gitti zavallı dilim,
Kımbatı mina çaşoodon algan eresem. Değeri bu hayattan aldığım büyük dersimin.*

diyerek şair, öğretmeni ve kuralları Rusça olan bir eğitim sisteminin, bir Kırgız genci için ne kadar ağır ve onur kırıcı olduğunu anlatmaktadır. Şairin hayattan almış olduğu en büyük dersin bu olduğunu söylemesi, Kırgız Türkçesinin durumunun ders alınması gereken bir durumda olduğunu ima etmesidir.

Kırgız şiirinin son dönem şairlerinden olan Melis Rıspekov “Til Cönündö” (Dil Hakkında)³⁶⁴ adlı şiirinde, ana dili bilmenin önemi üzerinde durmaktadır:

Orus tilin dayım ele suuday bil, Rus dilini daima su gibi bil,

³⁶³ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kırgız Edebiyatı II, s. 584.

³⁶⁴ Ayl Ökmötü, 27.03.2008, S. 11, s. 5.

*Coltoo bolup coluñ tosot aytçı kim? Engelleyip yolunu keser kim?
Öz tiliñdi özüñ bilbey deldeyseñ, Öz dilini özüñ bilmeyip boşversen,
Anda emese kırıgızmun dep aytpay cür! O zaman ben Kırıgız'ım diye gezme!*

Genç şair, Kırıgızların ana dilini bilmesinin şart olduğunu, dil meselesinde vurdumduymaz tavır sergileyenlerin, Kırıgız olamayacağını sert bir dille ifade etmektedir. Rusça'yı da bilmek gerektiğini ancak bu konuda yürütülen tartışmaların da gereksiz olduğunu belirtmektedir. Rusça öğrenmenin üzerinde hiçbir baskı ve engellenmenin olmadığını, dileyen kişinin bu dili öğrenebileceğini ifade etmektedir. Şair özellikle Kırıgız dilini bilmenin, Kırıgız olmakla eşdeğer olduğu üzerinde durmaktadır:

*Kırıgızına çın işense kim eger, Kırıgız olduğuna kim inanırsa gerçekten,
Adegende öz tiliñdi bilegör. Öyle ise öz dilindi iyice öğren.*

Şaire göre Kırıgız olduğunu söyleyenlerin, ilk önce Kırıgız dilini bilmeleri gerekmektedir. Şair sonraki dörtlükte, Kırıgız dilinin ise Rusça karşısında ikinci sınıf dil muamelesi görmesini anlayamadığını belirtmektedir:

*Ar bir ulut öz tilinde süylöşöt, Her bir millet öz dilinde söyleşir,
Acıratıp koyo albaysıñ bir münöt. Ayırıp alamazsın bir dakika.
Kıyla curıka uyat bolup tilinen, Nice halka utanarak dilinden,
Kırıgız nege orus tilde süylöşöt. Kırıgız niye Rus dilinde söyleşir.*

Görüldüğü gibi dünya milletlerinin ana dillerine sahip çıkarak, kendi dillerinde konuştuğunu, ancak Kırıgızların anlaşılmaz bir tavırla Kırıgızca konuşmaktan kaçındıklarını, Rusça konuşmayı tercih ettiklerini söylemektedir. Kırıgızistan'da bağımsızlığın ilk yıllarında, yükselen milliyetçilikle birlikte Kırıgız Türkçesinin en parlak dönemini yaşadığı ancak daha sonra Rusça konuşmanın özellikle gençler arasında moda olduğu bir gerçektir. Şairin duyduğu sıkıntı bu yöndedir ve meselenin çözümünün devlet yöneticilerinden geçtiğini düşünmektedir.

*Başçılariñ bapıldabay orusça, Yöneticilerin mırıldanmayıp Rusça,
Süylöp tursa oşoloruñ kırıgızça. Söyler durursa onlar Kırıgızca.
Tili oñolso çopkut kiygen çoñdordun, Dili düzelirse çopkut giyen büyüklerin,
Çoñ taasiri tiygen turat kırıgızga. Büyük tesiri dokunur Kırıgız'a.*

karşı bir tavır geliştirebilmesi için aydınların üzerine düşen sorumluluk artmıştır. Doğal bir işleyiş olarak şairler bu sebepten şiirlerini daha çok sosyal ve siyasî meselelere ayırmışlar, Kırgız halkını bilgilendirmek amacıyla şiirler yayınlamaya başlamışlardır.

Siyasi ve ekonomik şartlar edebiyat ve sanata büyük bir darbe vurmuş olsa da, Kırgız toplumunun içinde bulunduğu durumdan rahatsız olan duyarlı şair ve yazarlar kalemlerini bırakıp pes etmemişlerdir. Kırgız toplumunda birer bulaşıcı hastalık gibi baş gösteren ve günden güne yayılmaya başlayan hırsızlık, alkolizm, işsizlik, çetecilik gibi toplumun ahâlî yapısındaki birçok rahatsızlığı kalemleriyle tedavi yoluna giden yazar ve şairlerin sayısı da az değildir. Ahlaki konuların yanı sıra kültürel yönden yaşanan erozyon da birçok edebi esere konu olmuştur. Bu eserlerin çoğuna ortak özellik olarak bağımsızlık sonrası dönem ile öncesi dönemin karşılaştırılmasıdır.

Bu dönemde, özellikle perestroyka döneminden başlayarak, Baydılda Sarnogoyev, Sooronbay Cusuyev, Şayloobek Düyşeyev, Anatay Ömürkanov gibi kalemler sosyal ve siyasî konular üzerine yoğunlaşmışlardır.

Calil Sadıkov'un "Korkunuçtuu Bir Suroo" (Korkunç Bir Soru); Şayloobek Düyşeyev'in "Kaydıgerlik" (Kayıtsızlık), "Partiya Menen Süylöşüü" (Parti ile Söyleşi), "Kompartiyanın Sonku Tarihnan" (Komünist Partinin Son Dönemlerinden), "Kırgızgül Menen Kırgızbaydın Bayanı" (Kırgızgül ile Kırgızbay'ın Hikâyesi), "Aarak Kırgız" (Rakı Kırgız), "Esine Kel" (Kendine Gel); Anatay Ömürkanov'un "Kırgız Baykuş" (Zavallı Kırgız), "Kurugan Düynö" (Batası Dünya), "Cer Aldı Kırgız Baldar" (Toprak Alan Kırgız Gençleri), Baydılda Sarnogoyev'in "Canı Köçmөndөrgө" (Yeni Göçmenlere), "Altımış Degen Beldemin" (Altmış Denen Geçittiyim), "Kalayık Kalkka Kayrıluu" (Sevgili Halkıma Konuşma); Esengul İbrayev'in "Kayda Elek" (Neredeydik?); Sooronbay Cusuyev'in "Keçee" (Dün) gibi şiirler sosyal ve siyasî hayatta yaşanan meselelere eğilmektedir.

Şayloobek Düyşeyev'in "Kaydıgerlik" (Kayıtsızlık)³⁶⁵ adlı şiiri bu konuda yazılmış en güzel örneklerden biridir. Sovyetler Birliği iktidarının son döneminde kaleme alınmış olan bu şiirde, Kırgız ülkesi ve Kırgız insanı içinde baş gösteren sosyal hastalıklar keskin bir dille ele alınmıştır. Şiirin adından da anlaşılacağı üzere,

³⁶⁵ Düyşeyev, **Kaydıgerlik**, s. 11.

Kırgızların “Kaydıgerlik” yani kayıtsız kalma, vurdum duymazlık içine düştüklerini ifade etmektedir.

Kaydıgerlik degen eme

Karakçıday kaytarıp özübüzdü,

kaydıgerlik degen emne,

kaşaytıp közübüzdü,

ayttırbay sözübüzdü

bıçaksız kanap büttük,

kaydıgerlik degenden biz

taptakır tacap büttük!

Kayıtsızlık denen şey

Haydut gibi yönlendirip özümüzü,

kayıtsızlık denen nedir,

belertip gözümüzü

söyletmeyip sözümüzü

bıçaksız kanayıp bittik,

kayıtsızlık denenden biz

tamamen usandık tükendik!

Mısralarıyla başlayan şiirde, şair, kayıtsızlığın bir “haydut” gibi yönlendirerek Kırgız insanının karar verme ve söz söyleme yetisini kaybetmesine neden olduğunu anlatmaktadır. “Bıçaksız kanama” ifadesiyle ise, toplumun insani ve millî değerlerinin savaşa ve kan akıtılarak değil, siyasî oyunlarla yitirildiğini anlatmak istemektedir. Bu durum şiirin devamında daha açık bir şekilde dile getirilmiştir:

Kaydıgerlik degendin

kapkanınan çıkpay cürüp,

camanın da,

cakşısın da,

gülün dağı,

külün dağı

bir cerge kamap büttük.

Kayıtsızlık denilenin

sınırlarından çıkamayıp,

kötüsünü de,

iyisini de,

gülünü bile,

külünü bile

aynı yere kapatıp bitirdik.

Şair Kırgız toplumunun içine düşmüş olduğu vurdumduymazlık ile olaylar ve meseleler hakkında yorumlama, değerlendirme kabiliyetini kaybederek, kendisine dikte edilen öğretileri sorgulamadan kabullendiğini ifade etmektedir. Düyşeyev şiirin ilerleyen mısralarında meseleyi daha somut halde ele almaktadır:

Cerdi oyloboy,

itibiz ürüp tursa,

işibiz cürüp turat dep oyloduk,

eldi oyloboy,

ebin taap içip-cemey adat boldu,

Vatanımızı düşünmeden,

itimiz ürümeye devam etse,

işimiz yolunda diye düşündük,

halkı düşünmeden,

bir yolunu bulup yemek içmek adet oldu,

*es tartkan ulanıñdın
eşikke çıgar zamat
es-dartı arak boldu.*

*ergenliğe adım atan oğlunun
dışarıya çıktığı zaman
aklı fikri içki oldu.*

Kırgız insanının “bana dokunmayan yılan bin yıl yaşasın” mantığıyla hareket ettiğini, günlük hayatını kurtarma telaşı içine düştüğünü, vatan gibi millet gibi kutsal kavramların artık önemsenmez olduğunu dile getirmekte, gençliğin “alkolizm”in pençesine düştüğünü belirtmektedir.

Şayloobek Düyşeyev bu konuda: “Zavallı halkımın hatipliğine sevinsem, sağlamlığına, mertliğine sevinsem, kendine yönelik acizliğine, ilme ve sanata olan duyarsızlığına üzülürüm. Misafirperver, yüreğinin geniş olmasına sevinsem, hazır mezar gösterecek kadar hazıra alışmış olmasına yanarım. Geçmişinin köklü olmasına sevinsem geleceğinin karanlık olmasına yanarım...”³⁶⁶ demektedir. Şair bağımsızlık ile ortaya çıkan sürecin Kırgız toplumu üzerindeki olumsuz etkilerini dile getirmektedir. Şair bu konuda duyduğu üzüntüsünü Agım gazetesinde yayınlanan şiirinin mısralarına şöyle yansıtmaktadır:

*Buk töktüm uşul tünü men,
Bul eldi körüp kıyragan.
Manas dep masın sıylagan,
Mas bolgon sayın cırgagan,
Malga okşoş momun, mañıroo,
Mamaydın görü kıynagan.
Mañızsız kündör ezgende
Mazesin çağıp ıylagan.
Buk töktüm uşul tünü men
Bul eldi körüp kıyragan...*

*Acı çektim bu gece ben,
Halkımı görerek dağılan.
Manas deyip hürmet eden,
Sarhoş olunca neşelenen,
Mal misali miskin, uysal
Türlü zulme baş eğen.
acı dolu günler ezerken
İç çekip ağlayan.
Acı çektim bu gece ben
Görüp halkımı dağılan.³⁶⁷*

Şair Kırgız halkının şimdiki durumunu ve geleceğini hiç de aydınlık görmemektedir. Kırgız insanının büyük bir problemi olan alkolizme de vurgu yapan şair, etkisiz ve tepkisiz bir toplumun ortaya çıktığını ifade etmektedir.

³⁶⁶ Şayloobek Düyşeyev, “Açılalek Sandıkta”, Agım, 2006, S. 13, s. 16.

³⁶⁷ a.g.m., s. 16.

Günümüz Kırgızistanının en büyük sosyal meselelerin başını çeken konu alkolizmdir. Alkolizm ile mücadele konusunda hükümetin ciddi girişimleri göze çarpmamaktadır. Tamamen Rus kültürünün bir yansıması olan bu mesele sadece Kırgızistan'ın değil, Rusya başta olmak üzere tüm eski SSCB ülkelerinin çözümü en zor olan meselelerinin başında gelmektedir. Alkol tüm bu ülkelerde artık gelenek halini almıştır ve de birçok kişi bu sebepten hayatını kaybetmektedir. Kırgız şairleri arasında çok içmesi ile tanınan ve alkolizmin pençesinden kendisini ancak hayatının son demlerinde kurtarabilen Baydılda Sarnogoyev durumunu “Sopu Boldum Karganda” (Sofu Oldum Yaşlanınca)³⁶⁸ şiirinde mizahî bir anlatımla dile getirmiştir:

<i>Körböy carık düynönü</i>	<i>Görmeden dünyanın güzelliğini</i>
<i>Közdüü tutup kaşaydım.</i>	<i>Gözlerim varken kör oldum.</i>
<i>Eldik akın atanbay</i>	<i>Millî şair denilmeden</i>
<i>“Eldik aklaş” atandım.</i>	<i>“Millî alkolik” adını aldım.</i>

Sarnogoyev alkole olan düşkünlüğü ile hayatta birçok güzellikten mahrum kaldığını, bunları göremeyecek kadar “kör olduğu”nu ifade etmektedir. Yeni nesillere öğüt niteliğindeki bu şiirin devamında:

<i>Köp ırımdı güldötçü</i>	<i>Nice şiir çiçeklendirebileceğim</i>
<i>Köp cıldarım kuru ketti.</i>	<i>Nice yıllarım boşa geçti.</i>
<i>Tüz columdan adaşıp,</i>	<i>Düz yolumdan yanılıp,</i>
<i>Tumşuguma suu cetti.</i>	<i>Burnuma dek bela yetti.</i>
<i>Esiñe kel Bake – dep</i>	<i>Aklını devşir Bake – deyip</i>
<i>Emi turmuş üyröttü.</i>	<i>Sonunda hayat öğretti.</i>

Diyerek, hayatta daha birçok güzel şiir yazabilecekken, alkolün pençesine düştüğünü belirtmektedir. Şair ancak hastalandıktan sonra alkolü bırakabilmiştir.

Calil Sadıkov, “Korkunuçtuu Bir Suroo” (Korkunç Bir Soru) adlı şiirinde bu tehlikenin altını çizmektedir. Günümüzde Kırgız halkının büyük çoğunluğunun içki illetinin pençesinde olduğunu, bu durumun da toplumun inanç sistemini temelden sarstığını düşünmektedir:

<i>Oygo kelbeyt üydö sınık nan barbi,</i>	<i>Akla gelmez evde bir parça ekmek var mı,</i>
<i>Kim toyuntat aç, cılañaç baldardı?</i>	<i>Kim doyurur açbılaç çocukları?</i>

³⁶⁸ Sarnogoyev, **Baydılda**, s. 336.

*İçken caktan orus menen çukçadan,
Bizdin el da kem kalıspay kalganbı?*

*İçtiği için Rusla birlikte büyük kupadan,
Halkımızda onlardan eksik kalmamış mı?*

Şair Kırgız toplumunun alkol alışkanlığının Ruslar'dan kaldığını da ima etmekte, adeta onlarla yarışmak için bu duruma düştüklerini söylemektedir.

Şaylobek Düyşeyev “Cüz Kat” (Yüz Mektup) adını verdiği seri şiirlerinden “Otuz Birinci Kat” (Otuz Birinci Mektup)³⁶⁹ adlı şiirinde alkolün Kırgız gençliğine olan etkisini şu şekilde dizelerine yansıtmaktadır:

*Karañgı or bolduñar,
kaynagan şor bolduñar.*

*Karanlık kuyu oldunuz,
kanayan yara oldunuz.*

*Kayran gana kırgızdın cigitteri
kanatıñ kata elekte
araka kor bolduñar...*

*zavallı Kırgız'ın yiğitleri
daha kanadınız sertleşmeden
arağa tutsak oldunuz...*

Düyşeyev Kırgız gençlerinin, hayatlarının en güzel çağlarında, daha fiziksel ve ruhsal gelişimlerini tamamlamadan bu belanın içine düşmelerine acımaktadır. Kırgız gençlerinin alkole olan düşkünlüklerini, büyük bir problem olarak görmektedir.

Sosyal ve ekonomik problemler sebebi ile Kırgız toplumunda oluşan puslu ve kaygılı vaziyet neticesinde, toplumda en büyük zararı yaşlılar görmüştür. Zaten ekonomik güçlüklerle boğuşan Kırgız toplumunda, evlerin kut'u sayılan ana-babalarına karşı kötü tutum ve davranışlar artmıştır. Şayloobek Düyşeyev “Esiñe Kel” (Kendine Gel) adlı şiirinde kanayan bu yaraya parmak basmakta ve sormaktadır:

*Kalayık,
kagılayın,
kalkıña Talas batkan,
kanıkey, Manas batkan,
kalkıña kırgız batkan,
kadimki Çiñgiz batkan
bir kempir batkan cokpu?
bir kempir batkan cokpu?*

*Halkım,
kurban olayım,
halkına Talas sığmış,
Kanıkey, Manas sığmış,
halkına Kırgız sığmış,
bildiğimiz Cengiz sığmış
bir yaşlı kadın sığmadı mı?
bir yaşlı kadın sığmadı mı?*

³⁶⁹ Düyşeyev, *Arabadığı Ir 2*, s. 93.

Şair, örnek olarak aldığı bir yaşlı kadının şahsında yaşlıların, aileleri tarafından yalnız bırakılmaları meselesini ele almıştır. Düyşeyev, Kırgız insanına, bakıma muhtaç büyüklerini yanlarına sığdıramadıkları için sitemde bulunmaktadır.

Bağımsızlık sonrası ortaya çıkan büyük problemlerden biri de, kimsesiz çocukların sayısının gün geçtikçe artmasıdır. Ekonomik şartlara bağlı olarak büyüyen bu problem şairi gelecek için kaygılandırmaktadır. Aç ve açıkta büyüyen bu çocuklar ne yazık ki manevî değerler yönünden de eksik kalmakta, kötülüğe yönlendirilmesi, kullanılması çok da zor olmayan bireyler olarak yetişmektedirler. Şair bu durumu şöyle özetlemiştir:

Manas tuulgan el içinen

çıkpayt desem, cañılıpmın kanteyin,

Manas bolçu cigitteriñ

*manap bolup özübüzdü tonop tur.*³⁷⁰

Manas'ın çıktığı halk içinden

çıkamaz desem, yanılmışım ne yapayım,

Manas olacak yiğitlerin

Ağa olup bizi soymaktadır.

Manas gibi kahramanları yetiştiren Kırgız halkının içinden, kötü niyetli insanların çıkmasına şaşırın, aynı zamanda üzülen şair, başıboş yetiştirilen çocukların, sonradan içinde yaşadıkları toplum için büyük tehdit oluşturduklarını söylemektedir.

Anatay Ömürkanov “Beton”³⁷¹ adlı şiirinde, yukarıda örnek olarak verdiğimiz kimsesiz çocuklar ve sokağa bırakılan yaşlıların niye bu hale düştüklerini sembolik bir dille özetlemektedir. Ömürkanov bu şiirinde Kırgız insanının, Rus kültürü altında gitgide olumlu özelliklerini kaybettiklerini anlatmaya çalışmaktadır. Kırgız kültüründeki olumsuz değişimlere ve yozlaşmalara dikkat çekmektedir. Şair mısralarında, Tanrı dağlarının sonsuz bozkırında, hürriyet rüzgarının serinliğinde kurulmuş olan bozüylerden, demir ve beton yığını olan binalara geçmenin Kırgız Türklerinin ruh aleminde meydana getirdiği sıkıntıyı resmetmiştir.

Ayalı – küyöösünö

atağa – bala beton,

nan suragan alakanga

kızıl çoktu sala koygon,

taşkindap taş boorluk

Hanımı kocasına

babaya oğul beton,

ekmek isteyen avuca

kızıl köz bırakan,

taşarak taş kalplilik

³⁷⁰ Şayloobek Düyşeyev, *Agım*, 2006, S. 87, s. 7.

³⁷¹ Ömürkanov, *Cankise*, s. 30.

işeniçti oyrondogon

SPİDden da miñ bir ese

korkunuçtuu uşul beton.

inancı alt üst eden

İSPİTOdan bile bin bir kat

korkunçtur bu beton.

Şiirinin devamında “beton”laşmanın hayatın her alanına sirayet ettiğini ifade etmektedir. İnsanların bu taş ve beton yığınlarının içinde, o binalar gibi kalpsiz ve duyarsızlaştıklarını belirtmektedir. Şair kültürdeki yozlaşmanın ve ahlâkî çöküntünün alkolden bile kötü olduğunu düşünmektedir.

İrımдын kanın sorgon

a menin canım sorgon

oyumdu muundurup

tagdırıma

çıkan bir

çıykan bolgon

uşul beton...

Şiirimin kanını soran

benim ise ruhumu soran

fikrimi boğarak

kaderimde

biten bir

ayrıkotu olan

bu beton...

Şair, Rus kültürünün sosyal ilişkiler üzerinde adeta “beton” etkisinde bulunduğunu belirtmektedir. Betonun soğuk ve sert özelliğinden faydalanarak ve beton kelimesini birçok defa kullanarak, şiirinin dilini, anlam olarak da sertleştirmektedir. Ömürkanov betonlaşmayı dolayısıyla kültürde yozlaşmayı, ayrıkotu olarak görmektedir. Kırgız insanının hayatına yerleşen yozlaşma, şiirini bile olumsuz yönde etkilemektedir.

Hem sosyal hem de siyasî yönü olan bir başka mesele ise, hemen her alanda yürütülen reformlar ve özelleştirmelerdir. Yeni dönemde kamuoyunu en çok meşgul eden meseleler arasında yer alan bu konu, şairlerin şiirlerinde de işlenmiştir. Özelleştirmeler elbette sosyalist yaşam şartlarına alışmış olan Kırgız aydınları için de anlaşılması kolay olmayan bir durum olmuştur.

Şayloobek Düyşeyev bu konudaki tepkisini şiirinde³⁷² açık bir şekilde dile getirmiştir:

Akıl berbey, akça berdi kim elge,

Alatoodo teşik barbı kireerge?

Cankeçtiler satıp ketip baratat,

Cadagalsa cer kaltırbay siyerge.

Akıl vermeyip kim para verdi ki millete,

Ala Too'da delik kaldı mı girmeye?

Hainler her yeri satıp savmaktalar

Hatta hiçbir yer bırakmayıp işemeye.

³⁷² “Ala Toodo Teşik Bar Bı Kireerge”, http://news.org.kg/agym/07/0126_13.htm, Ocak, 2007.

Görüldüğü gibi şair, özelleştirmelerin yapılmasına karşı çıkmaktadır. Düyeşeyev'in tepkisi bununla sınırlı kalmamakta, özelleştirmeyi yapan yönetimi hainlikle suçlamaktadır.

Yeni dönem ile birlikte, halk arasına SSCB döneminde tohumları atılan, boylar arası iktidar kavgası artış göstermiştir. Bu konuda birçok şair sanatını kullanarak, halkı birlik olmaya çağırmıştır. Bağımsızlık döneminin en büyük aydınlarından olan Salican Cigitov bu konu üzerinde duranlardan biridir. Bölgecilik (Kabilecilik) hakkında görüşlerine yer verdiği röportajında S. Cigitov aslında bu durumun suni bir durum olduğunu, şehirleşme ve ekonomik gelişme ile bu durumun kendiliğinden ortadan kalkacağını ifade etmiştir. Bölgecilik üzerine aslında cezalarla gidilemeyeceğini, cezaların bu durumu daha da güçlendirdiğini ve içinden çıkılmasını güçleştirdiğini, konunun daha çok Rusça yayın organlarında gündeme getirildiğinin altını çizmiştir.³⁷³ Şairle röportaj bağımsızlığın ilk aylarında, 1991 yılının sonunda gerçekleştirilmiştir. Tanınmış şair, röportajda kendisine yöneltilen soru üzerine Kırgız halkı içinde yapılan boy milliyetçiliğine dikkat çekmekte, birlik çağrısında bulunmaktadır:

Kara kıldı kak carıp,

Kara kılı ortadan yarıp,

Kalısın süylöyt er kişi.

Doğrusunu söyler yiğit kişi.

Uuçtan aşpas kırgızdı,

Bir avuç Kırgız'ı,

Uruuga kelbeyt bölgüsü.

Boylara bölmek istemez.

Görüldüğü gibi şair, zaten sayı olarak az olan Kırgız halkını boylara bölerek zayıflatmanın, insanlığa, yiğitliğe sığmayacağını belirtmektedir. Günümüz Kırgızistan'ın da bu ayrımın kabul edilemeyeceğini ifade eder:

Sarbağış, Sayak degen söz,

Sarbağış, Sayak kelimeleri,

Zakongo cakpayt emdiki.

Kanuna uymaz şimdiki.

Azamat çıksa akılduu,

Bir akıllı adam çıksa,

Al calpı Kırgız eldiki.

O bütün Kırgız halkınıdır.

Kalk için bölgön maydalap,

Halkı içten bölüp parçalamak,

Bir gana

Sadece

Karañgılıktn belgisi.

Karanlığın işaretidir.

³⁷³ **Kırgızstan Madaniyatı**, Röportaj: Alım Toktomuşev, 2005

Şair, halkın arasında boy milliyetçiliğinin güçlendirilerek yapılmak istenenin, aslında Kırgız halkını ve devletini bir çıkmaza sürüklemekle eşdeğer olduğunu anlatmaya çalışır. Şiirin devamında Kırgızların tarih içindeki kahraman büyüklerinin bile boylarına göre değerlendirilmeye başlamasına dikkati çeker:

<i>Bugudan çıkan Balbay dep,</i>	<i>Bugular'dan çıkmış Balbay diyerek,</i>
<i>Sarbagış eken Şabdan dep.</i>	<i>Sarbagış'lıymış Şabdan diyerek.</i>
<i>Azırkı cürgön çoñdordun,</i>	<i>Şimdi başta bulunan büyüklerin,</i>
<i>Ata-tegi kaydan dep.</i>	<i>Soyu sopus kimlerden diyerek.</i>
<i>Emne için bizdin uruudan,</i>	<i>Ne sebepten bizim boyumuzdan,</i>
<i>Cakşılar çıkpay kalgan dep.</i>	<i>Büyükler çıkmıyor diyerek.³⁷⁴</i>

Günümüz Kırgız insanının, kendi boylarını üstün tutma gibi bir tutum içine girdiklerini, kendi boylarından olan Kırgız tarihinde iz bırakmış kişilerle iftihar edildiğini söyler. Bu durum halkın kendi içerisinde bölünmesine, bölgesel milliyetçiliğin artmasına sebep olmuştur.

Sooronbay Cusuyev de genç Kırgızistan devletinin ve Kırgız insanının önündeki en büyük problemlerden biri olarak boy milliyetçiliğini göstermektedir. Bu konuyu birçok şiirinde gündeme getiren şair, “Han Manas Tukumdarı Kaydasınar”³⁷⁵ adlı şiirinde, boy milliyetçiliği yapanlara meydan okumaktadır:

<i>Kim azır kayra elimdi bölgüsü bar,</i>	<i>Kim şimdi halkımı bölmek istiyor,</i>
<i>Kızıl kan tögülgönün körgüsü bar?</i>	<i>Kızıl kanın aktığını görmek istiyor?</i>
<i>Kim azır han Manastın arbagı urup,</i>	<i>Kim şimdi Han Manas'ın ervahı vurup,</i>
<i>Kalkımdın kargışınan ölgüsü bar?</i>	<i>Halkımın kargışıyla ölmek istiyor?</i>

Şair, boy milliyetçiliği yaparak Kırgız insanını bölmeye, birlik ve huzur içerisinde yaşamasına engel olmaya çalışanların, Manas'a ve halkına karşı bir eylem içerisinde olduklarını hatırlatmaktadır. Bu tür faaliyetler içinde olanların cezasını yine Manas'tan ve halkın bedduasından alacağını ifade etmektedir. Şiirin devamında:

<i>Kim kaalayt bit-çıt çıgıp bilçıraştı?</i>	<i>Kim ister suyu çıkana dek ezilmeyi?</i>
<i>Kim kaalayt dağı kañduu ikkilaptı?</i>	<i>Kim ister bir daha kanlı inkılabı?</i>
<i>Turalı arabızdı danakerlep</i>	<i>Aramızı daima düzgün tutalım</i>

³⁷⁴ **Ak Bata**, (Şairle Yapılan Söyleşi), Bişkek, 1992, S. 2, s. 14

³⁷⁵ Cusuyev, **Adamdar**, s. 9.

Tuu kılıp birimdikti, intımakti!

Bayrak edip birleşmeyi, birliği!

diyerek, yıllar boyu türlü kanlı ayaklanmaları hatırlatmakta, bu tür acıları ve ölümleri kimsenin isteyemeyeceğini belirtmektedir. Bu acıların tekrar yaşanmaması için ise birlik içinde yaşamak olduğunu öğütlemektedir. Şair şiirin sonunda gençlere seslenmektedir:

Ar dayım ata curtkı paydası bar,

Her zaman ata yurda faydalı

Aklı, namısı bar, kayratı bar

Aklı selim, namuslu, gayretli

Oylogon kırgız arın, kırgız kamın

Kırgız arını, Kırgız gamını düşünen

Han Manas tukumdarı, kaydasıñar?!

Neredesiniz Han Manas'ın nesli?

Sooronbay Cusuyev Kırgız halkı arasındaki tehlikeyi “*Bazı ahmaklar, birlik içindeki halkımızı, ayırıştırıp bölmek istemekte. Güneyin de kuzeyin de hem ahmakları hem akıllıları var. O ahmakların yüzünden, tüm güney veya tüm kuzey insanlarını kötölemek olmaz. Kırgız aydınları bu bakımdan insanlarımıza örnek olması gerekmektedir. Birlik ve beraberlik tüm zorlukların üstesinden gelir. Bizim bunu hiçbir zaman aklımızdan çıkarmamız lazım.*” diyerek özetlemektedir.³⁷⁶

Sonuç olarak Kırgız şairlerinin, bağımsızlık sonrası sosyal hayatta yaşanan her türlü meselelerle ilgili geniş yelpazede eserler vermişlerdir. Yaşanan olumsuz durumlara duyarsız kalmamışlar, meselelere çözüm yolları aramışlardır. Bu konular etrafında verdikleri eserlerle aynı zamanda Kırgız halkını bilgilendirmeyi de kendilerine vazife görmüşlerdir. İncelediğimiz şiirlerden hareketle, yeni dönemle birlikte Kırgız Türklerinin önünde, bölgesellik ve boy milliyetçiliği en büyük mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer büyük mesele ise özelleştirmeler ve reformlar olarak görölmektedir. Bahsi geçen meselelerin, sosyalist rejimin etkilerinin zaman içerisinde kaybolmasıyla çözüleceğini düşünmekteyiz.

III.1.6. Tarihi Olayları ve Kişilikleri Konu Eden Şiirler

Bağımsızlık sonrası, Kırgız tarihinin özellikle de genel Türk tarihinin ortak şahsiyetlerini konu alan ya da atıfta bulunulan şiirlerin aysısı oldukça artmıştır. Kırgız şairleri, toplum üzerinde büyük etkileri olan, halk kahramanlarını şiirlerine konu

³⁷⁶ Aybek Şamşıkeyev, “*El Baatırı Emne Deyt?*” (Sooronbay Cusuyev ile Söyleşi), **Alibi**, Bişkek, 2008, S. 66, s. 6.

ederken Kırgız insanının unutmaya yüz tuttuğu tarih ve millî bilinci yeniden teşekkül ettirme yoluna gitmişlerdir.

Şayloobek Düşeyev, Kırgız Türklerinin tarihlerine karşı gösterdikleri vurdumduymazlığı “Kaydıgerlik”³⁷⁷ adlı şiirinde örneklendirerek vermektedir. Şair:

Esteligi çok degi tarih barbı?

Heykeli olmayan tarih var mı?

Tarihi çok estelik estelikpi?

Tarihi olmayan heykel heykel midir?

diye sorarak okuyucuyu önce ilerleyen mısralarda savunacağı fikir alanına çeker.

Sonrasında ise düşüncesini somut örneklerle okuyucunun önüne getirir:

Dzerjin gülzarında –

Dzerjin gülzarında,

Mihail Vasiliyeviç

Mihail Vasiliyeviç

kılıçın kına salıp

kılıcını kınına sokmuş halde

atına minip turat.

atının üzerinde duruyor.

Dzerjin gülzarında

Dzerjin gülzarında

Feliks Edmundoviç

Feliks Edmundoviç

muştumun tüyüp turat.

Yumruğunu sıkmış duruyor.

Kızıl taş kıyla estelik

Sanat eseri nice heykel

kırgızdın borborunda

Kırgızlar'ın başkentinde

Küyüp turat.

Parlayıp duruyor.

Şairin yukarıda ismini zikrettiği Rus komutanların heykellerinin, Kırgızların başkenti Bişkek'te bulunduğunu vurgulayarak yadırgadığını belli etmektedir. Düşeyev'in komutanlardan birinin “kılıcı kınında” diğerinin de “yumruğunu sıkmış” halde olduğunu ifade etmesi boşuna değildir. Şair bu şekilde baskıcı komünist idareye de atıfta bulunmaktadır. Bu heykellerin birer sanat eseri ihtişamında olduğunu da belirten şair ilerleyen mısralarda ise:

Karaçı esteligin Toktoguldun?

Baksana heykeline Toktogul'un?

Ak tañday akına emes,

Söz üstadı bir şaire değil,

ot cerge koyun cayıp

yeşillik yere koyunlarını yayıp

olturgan çapanga okşoyt,

oturan çobana benziyor...

³⁷⁷ Düşeyev, **Kaydıgerlik**, s.11.

diyerek yukarıdaki Rus komutanların heykelleriyle bir mukayeseye gidiyor. Kırgızların yetiştirdiği en büyük âşıklardan biri olan Toktogul’un heykelinin asıl amacından uzak bir şekilde yapılmış olmasını içine sindirememektedir. Düşşeyev şiirin devamında:

Kıpkızıl askalardın arasında

ıylap turam

“kırgızdar,

tarih muzeyine tam bergile?” – dep,

kırgızdar,

tarihiñarga kan bergile?” – dep.

Kıpkırmızı kayalıkların arasında

ağlar dururum

“Kırgızlar,

tarih müzesine bina verin lütfen?” diyerek,

Kırgızlar,

tarihinize kan verin lütfen?”

diyerek, adeta yalvaran bir haykırıyla Kırgızların tarihine sahip çıkması, Kırgız Tarih Müzesinin açılabilmesi için yer bulunmasını istemektedir. Sonraki dizelerde sitem dolu yalvarışlarına devam etmekte, Kırgız tarihi ve kültürü için büyük şahsiyetlerin heykellerinin dikilmesi için neyin eksik olduğunu sormaktadır:

Aytkılaçı,

estelik turguzganga

emne cetpeyt,

taş cetpeybi,

bolboso

baş cetpeybi?

Aytkılaçı?

Eki metr böz ketken Alıkulga,

eki metr cer ketken Alıkulga

kaç taş ketet ele?

Söyleyin lütfen,

heykel dikmek için

ne yetmiyor,

taş mı yetmiyor

yoksa

baş mı yetmiyor?

Söyleyin lütfen?

İki metre bez yeten Alıkul’a,

iki metre yer yeten Alıkul’a

kaç taş yeter idi?

Şair, çağdaş Kırgız şiirinin kurucusu olan Alıkul Osmonov’un heykelinin dikilebilmesi için “taş”ın mı yoksa “baş”ın mı eksik olduğunu sormaktadır. Burada kastedilen “baş” elbetteki, millî hissiyattan başka bir şey değildir. Yakın geçmiş tarihten örnek olarak alınan Alıkul Osmonov’un adının verilmesi aslında gelişigüzel seçilmiş bir örnek değildir. Şair, Kırgızların yakın geçmiş tarihindeki şairini bile unutarak büyük bir vefasızlık örneği gösterdiğini anlatmak istemektedir bu mısralarında.

Aynı durumu daha sert bir dille kaleme alan A. Ömürkanov, mısralarında, Kırgız Türklerinin büyük şairlerinden üçünden af dilemekte, bazı Kırgızlar'ın büyük vefasızlık yaptığını belirtmektedir.

*Kalıgul, Arıstanbek, Moldo Kılıç,
Silerge keçirbestey kaldık kalmış...*

- *Çoñoytom çoñ ataña tükür – dese*

Tükürüp ketet eken kee bir kırgız.

Kalıgul, Arıstanbek, Moldo Kılıç,

Sizlere karşı affedilemez suç işledik...

Büyütüp büyük babana tükür, deseler

*Tükürür geçer bazı Kırgızlar.*³⁷⁸

SSCB döneminde, mısralarda adları zikredilen halk şairlerinin eserleri sosyalist rejimin baskısıyla unutulmaya yüz tutmuştur. Ömürkanov, bu şairlerden özür dilemekte, Kırgızlar'ın günümüzde de devam ettirdiği vurdumduymaz tavrı sert bir dille eleştirmektedir.

Bu dönem içerisinde tarihî kişilikleri konu alan eserlerin başında Sooronbay Cusuyev'in "Kurmancan" adlı manzum romanı gelmektedir. Anatay Ömürkanov "Kurmanbek", "Arslanbap", "Taylak Baatırdın Kümbözünde", adlı şiirleri tarihî kişilikleri konu etmektedir. Ömürbek Dööleyev'in "Kurmancan Datka", Egemberdi Ermatov'un "Manas Atanın Kümbözü" (Manas Atanın Kümbeti), Alik Akimaliyev'in "Cusup Balasagin" (Yusuf Balasagin) adlı şiirleri bu konu üzerine kaleme alınmıştır.

Bağımsızlık döneminde tarihî kişilikleri konu eden şiirlerin artmasının sebebi, daha önceden, SSCB döneminde rejimin buna izin vermemişidir. İkinci sebep ise, şairler tarihî isimleri Kırgız halkına örnek göstererek sosyal ve siyasî hayatta bağımsızlık sonrası yaşanan sıkıntıların üstesinden gelmeyi bu yolu kullanarak denemiş olmalarıdır.

Bu konuda en çok örnek ise, tahmin edilebileceği gibi Manas'ın kendisi ve Manas destanında adı geçen kahramanlar üzerinedir. Bilindiği gibi Manas destanı, Kırgız kültürünü yansıtan ve Kırgız Türklerinin geçmişteki sosyal ve siyasî hayatlarından kesitler sunan bir belge niteliğindedir. Günümüz Kırgız şairleri de Manas'ı gerek konu olarak gerekse telmihlerle şiirlerde kullanmışlardır.

Kırgız edebiyatında Manas'a yüklenen anlamlar oldukça fazladır. Mesela Aşım Cakıpbekov'un "Teñiri Manas" adlı romanı, büyük bir ustalıkla kaleme alınmıştır. İsminden de anlaşılacağı gibi Manas'a büyük bir kudsiyet yüklenmektedir. Şiirde ise aynı yaklaşım Alik Akimaliyev göstermektedir. Şairin son dönemde yayımlanan şiir

³⁷⁸ Ömürkanov, **Cankise**, s.47.

kitabının adı “Handa Cok Baylık Manassiya” (Handa Bulunmayan Zenginlik; Manassiya) adını taşımaktadır. Kitabın ismi Manas’ın şair ve Kırgız halkının gözündeki yeri göstermek bakımından dikkate değerdir.

Baydılda Sarnogoyev “Kalayık Kalkka Kayrılıu” (Sevgili Halkıma Söyleşi)³⁷⁹ adlı şiirinde Manas’ın Kırgızlar için önemini şu şekilde özetlemiştir:

Tulpar bolboyt tuyaksız, Yürük olmaz toynaksız,
Şumkar bolboyt kanatsız. Şahin olmaz kanatsız.
Dal oşondoy Kırgız da Aynı bunun gibi Kırgız’ın da
Danktuu bolboyt Manassız! Değeri olmaz Manas’sız!

Sarnogoyev’e göre, Manas olmaz ise Kırgız’ın hiçbir önemi kalmaz. Çünkü Manas Kırgız kültürünün mayasıdır. Şair aynı şiirinin devamında şöyle demektedir:

Al babañ Manas, kalayık, Atandır Manas, halkım,
Manas dep uraan salalık! Manas diye nida atalım!
Arbagı koldop, Kırgızdar Ervahı korusun, Kırgızlar
Ak şumkarday taranıp Ak şahin gibi dolaşıp

Şair Kırgızların soyunun Manas’tan geldiğini, bunun ise bir övünç kaynağı olduğunu düşünmektedir. Sarnogoyev, Manas’ın ruhunun Kırgız halkının üzerinde durduğunu ve onları koruduğuna da inanmaktadır.

Bağımsızlık sonrası, sosyalizmin çökmesiyle siyasî alanda oluşan boşluk, yeni fikirlerle doldurulmaya çalışılmıştır. Genel olarak aydınların, Rus veya Amerikan tarafkırılığı ve bu yönde çekişmesi ve fikrî çatışması yaşanmaktadır. Sarnogoyev ise kendi öz kültüründen çıkan değerlere sarılmak gerektiğinin farkındadır. Bunun için şu öneriyi getirmektedir:

Caşasın marksizm dep Yaşasın Marksizm diye
Cay kaldı şanduu olturçu. Çağ kaldı gerilerde.
Caşasın Leninizm dep Yaşasın Leninizm diye
Kep kaldı ooz tolturçu. Söz geride kaldı ağız dolusu.
Aykeli barat, cok bolup Heykeli gittikçe kayboldu
Ar şaarda bizge kol sunçu. Her şehirde bize el sallayan.
Eköo teñ ketti, el kaldı, İki de gitti halk kaldı,

³⁷⁹ Sarnogoyev, **Baydılda**, s. 350.

El menen Manas Şer kaldı.

Halkla Manas aslan kaldı.

Markstın emi orduna

ŐimdiMarks'ın yerine

Manasizm bolsunçu!

Manasizm olsun inşallah!

Sosyalizmin öğretileri olan Leninizm'in ve Marksizm'in günümüz şartlarında bir öneminin kalmadığını, Kırgız halkının Manas'ın değerlerine sarılması gerektiğini belirtmektedir. Sarnogoyev'in mısralarında belirttiği gibi Manas ideolojiye dönüŐtürme çabaları göze çarpmaktadır. Şair Şiirinin sonunda ise:

Manas atam koldosun,

Manas babam kollasın,

Manas, Manas deyliçi.

Manas, Manas diyelim.

Urpaktarının uraanın

Nesillerinin nidasını

Uga bersin cer cüzü!

Dinlesin tüm yeryüzü!

diyerek Kırgız halkını Manas'ın değerlerine sahip çıkması durumunda Manas'ın ruhunun halkı koruyacağı inancını dile getirmektedir.

Manas birliğin sembolü olarak Şiirlerde yer bulmaktadır. Sarnogoyev "Bir Cakadan Baş Çıgar" (Bir Yakadan Baş Çıkart) adlı Şiirinde, bağımsızlık sonrası artan boy milliyetçiliğini Manas ile önlemeye çalışır:

Uzak mezigil siňip kelgen sezimge

Uzun zamanlardır sinmiş sezilere

Uruk, uruu kerek çıgar kezinde...

Boy, kabile gerekli zamanda...

Başında oy maydalanıp baratsa

Onların birlikleri kopmaya başlarsa

Manas degen babaň tursun esinde.

Manas denen baban dursun aklında.

Manas Kırgız halkı tarafından millî birliğin sembolü olarak görülmektedir. Boy milliyetçili yaparak hataya düşenleri Manas'ı hatırlatarak, yanlışlarından geri dönmelerini istemektedir.

Sooronbay Cusuyev ise "Han Manas Tukumdarı, Kaydasıñar" (Manas Hanın Nesli, Neredesiniz?) adlı Şiirinde ise, Kırgız insanını doğruluğa, yiğitliğe, Kısacası Manas'a lâyıık nesiller olmaya çağırılmaktadır. Manas'ı örnek göstererek bağımsızlığın, hürriyetin değerini anlamaya çağırılmaktadır.

Mirlan Samıykoco "Manas Ata Arbagın Koldogula" (Manas Ata Ruhunu Koruyun) adlı Şiirinde, Cusuyev ile aynı duygu ve düşünceleri taşımaktadır. Manas'ın yolunun takip edilmesi gerektiğini savunan Şair, Kırgız insanını soyuyla gurur duymaya çağırılmaktadır. Samıykoco Şiirinin sonunda;

*Atıbiz alıs ugulsun deyli,
İşibiz ońgo burulsun deyli,
Manas ata arbagı koldop,
Düynögö başçı bololu deyli...*

*Adımız uzaklara duyulsun diyelim,
İşimiz doğruluğa dönsün dileyim,
Manas Ata'nın ervahı kollayıp,
Dünyayı yöneten olalım diyelim.*

diyerek, Kırgız insanının ve devletinin gelişmesinin yolunu Manas ruhunun hissedilmesiyle gerçekleştirebileceğini düşünmektedir.

Manap Aliyev ise “Manas Kerek” (Manas Lâzım) adlı şiirinde:

*Cakşılıktı köktön, köktön izdebey
tuugan cerdin turpagınan izdegen:
kerek elge, Manas kerek! - oo, bugün –
öziün koyup, elin süyüp “siz” degen.*

*İyiliği gökyüzünden aramayıp
Doğduğun topraklarda arayacaksın:
Halka lazım, Manas lazım! İşte bugün
Kendini bırakıp, halkı severek “siz” diyen.*

demektedir. Aliyev, Kırgız halkını, devletini bağımsızlık sonrası kaos ortamından kurtaracak değerler, Manas gibi kahramanların ortaya çıkmasıyla mümkün olabileceğini savunmaktadır. Bunun içinde Kırgızlar kendilerine dönmeli, Manas gibi değerleri kendi içlerinden çıkarabilmelidirler.

Egemberdi Ermatov “Manas Atanın Kümbözü” (Manas Atanın Kümbeti) adlı şiirinde, Manas'ın mezarına ziyarete gittiğinde hissettiklerini mısralarına yansıtmıştır:

*Manas ata senin piriñ turganda
Kırgız degen uluu darak cıgılbayt...*

*Manas ata gibi senin pirin varken
Kırgız denen ulu ağaç yıkılmaz...*

Şair şiirinde, Manas'ın manevî varlığının ve halkının yaşattığı değerlerin sayesinde Kırgızlar'a hiçbir zarar gelmeyeceğini, devletlerinin de yıkılmayacağını ifade etmektedir.

Yukarıda bahsettiğimiz gibi bağımsızlık sonrası Kırgız şiirinde Manas dışında diğer Kırgız kahramanlarının ve tarihî isimlerin kullanıldığı şiirlerin sayısı oldukça fazladır. Bunlardan, Anatay Ömürkanov'un “Kurmanbek”^{380*} adlı şiiri, Kırgız topraklarını Ruslara karşı korurken şehit düşen Kurmanbek'i konu etmektedir. Şair, Kurmanbek'in şahsında, her bir Kırgız'ın, devletinden ve milletinden sorumlu olduğunu anlatmaya çalışmıştır. Kurmanbek Kırgız halkı tarafından çok sevilmekte, çocuklarına bu ismi çokça koymaktadırlar. Ömürkanov şiirinde Kurmanbek gibi yiğitlerin olması

³⁸⁰ Anatay Ömürkanov, *Asmansız Cıldızdar*, Bişkek: Kırgızistan, 2001, s. 25-26.

* Kurmanbek 18. yüzyılda Kalmuklarla savaşan, tarihî Kırgız kahramanıdır. Adına destan yaratılmıştır.

halinde Kırgızların, Kırgızistan'ın bugünkü kötü gidişatının olmayacağını söylemektedir. Şiirin devamında ise:

*Senden kiyin sendey uul bolup kem-kem, Senden sonra adamlar olduk senden eksik,
Ayrıldık ata konuş dalay cerden. Ayrıldık atalarımızın yerlerinden.
Antkeni kiyin baatır atanıştı Çünkü batır olarak nam saldı
Kılıç çappay baskınçıga altın bergen Kılıç sallamadan baskıncıya altın veren.*

diyerek şiirin akışını ustalıkla günümüz meselesine getirmektedir. Bu, Kırgızistan'ın Kum Tör bölgesinde bulunan altın kaynaklarının işletilmesi hakkının Kanada'ya verilmesidir. Yöneticilerin hiçbir mücadele vermeksizin, kendi elleriyle yabancılara teslim etmeleri şair için büyük ıstırap olmuştur. Şair şiirin sonunda:

*Canınan artık körüp tuulgan cerin Canından çok sevip memleketini
Korgogon sendey bolso coodon elin, Koruyan çıksa senin gibi milletini,
Ömrümö kılday arman kalbas elem... Ömrümde kıl kadar arzum kalmaz idi...*

diyerek düşmanlara karşı Kurmanbek gibi kahraman kişilerin çıkması halinde gönlünün rahat olacağını belirtmektedir.

Bağımsızlık sonrası Kırgız şiirinde, tarih içinde Kırgız halkının başından geçen üzücü tarihî olayları konu eden eserler vermeye başlamıştır. Bunlardan birisi 1916 yılında, Kırgızların “Ürkün” adını verdikleri, Ruslar'ın istilasıyla Kırgız halkının Çin'e göç etmelerini anlatan edebî eserlerdir. Bu eserler içinde şiirler de vardır. Kırgız edebiyatında bu konuda yazılan şiirlere “Ürkün İrları” (Ürkün Şiirleri) adı verilmektedir. Son dönem edebiyatında da “Ürkün” isyanını konu eden şiirler yayınlanmıştır.

20. yüzyıl içinde, Kırgız tarihinin iki karanlık olayı “Ürkün” ve “Çong Taş” faaciyelerinin yanı sıra, SSCB'nin yıkılması arafesinde yaşanan “Fergana” olayları ve 21. Yüzyılın başlarında halk ayaklanmasıyla yaşanan “Aksı” olayları da şiirlerde akislerini bulmuştur. 2005 yılındaki, hükümeti devirmek için başlatılan isyan da son dönem şiirlerine konu edilmiştir.

Kırgız insanını derinden etkileyen ve Kırgız sosyal hayatında yürek burkan olayların başında 1990 yılında Kırgız Özbek sınırında Özbeklerle yaşanan üzücü olaylar gelmektedir. “Fergana Olayları” olarak bilinen bu olaylar yakın tarihe büyük bir leke olarak kazınmıştır. Görünen çıkış sebebi olarak bir Kırgız Türkünün Özbek topraklarına

ev yapmasına izin verilmesi olarak gösterilen bu olaylarda gerek Özbek gerekse Kırgız Türklerinden yüzlerce insan can vermiştir. Daha sonraları Rus istihbarat servisinin kışkırtması sonucu çıktığı anlaşılan olaylar, Orta Asya Türklüğünün duygu ve düşüncelerinde yer etmiş, bunların birer yansıması olarak son dönem edebiyatında, yer bulmuştur.

Sooronbay Cusuyev bu konu üzerinde çokça duran şairler arasındadır. Bir aydın olarak bu olayların içyüzünü bilen şair, bunları halka en sade biçimde anlatmaya çalışmıştır. Şairin bu konu üzerine 90'lı yılların başlarında yazmış olduğu "Naalat", "Caraşkıla Tuugandar", "Oş Menen Özgön" gibi şiirleri söyleyebiliriz. Şair "Naalat" adlı şiirine, çok üzgün ve canının çok sıkıldığını ifade ederek başlar. İlerleyen dizelerde bunun sebebini şöyle açıklar:

<i>Coldoru bir toomdoş,</i>	<i>Yollarının açıldığı aynı kavşak,</i>
<i>Talaaları caykalışkan,</i>	<i>Toprakları bir uzanan,</i>
<i>Tagdırları aykalışkan,</i>	<i>Kaderleri bir yazılan,</i>
<i>Te bayırtan doorloş,</i>	<i>Ta ezelden geçmişi ortak,</i>
<i>Cayıttarda malı birge,</i>	<i>Otlaklarda malları bir,</i>
<i>Canaş öskön bağı birge</i>	<i>Yan yana yetişen bağları bir</i>
<i>Kalk elek go boordoş.</i>	<i>Kardeş birer halk idik.</i>

Şair Kırgız ve Özbeklerin aynı topraklarda, ortak tarihi geçmişi olan, barış içinde yaşayan iki kardeş halk olduğunu ifade eder. Sonraki dizelerde kardeş iki halkın niye bu hale geldiğini sorgulamaya başlar:

<i>Anan nege kuturuşup,</i>	<i>Sonra niye kudurup,</i>
<i>Izırınıp, cutunuşup,</i>	<i>Hiddetlenip, saldırap,</i>
<i>Bir-birine kekendi?</i>	<i>Birbirine kinlendi?</i>
<i>Kimder mintip taysaştırdı,</i>	<i>Kimler böyle kızıştırdı,</i>
<i>Kimder mintip kayraştırdı</i>	<i>Kimler böyle karıştırdı,</i>
<i>Intımtuu eki eldi?</i>	<i>Birlikte yaşayan iki halkı?</i>

Barış içinde yaşayan iki halkın ilişkisinin bu durma gelmesine bir anlam veremeyen şair sebebi bir dış etkende aramaya başlar. Durup dururken kardeşlerin arasında böyle bir husumet çıkamayacağını açık ve net bir şekilde okuyucusuna aktarma yolunu seçmiştir. Sonrasında husumet tohumlarını ekenlerin kimler olduğunu sorar.

<i>Özbek, seni arbap süylöp,</i>	<i>Özbek sana kötü söyler,</i>
----------------------------------	--------------------------------

Kırgız, seni aldap süylöp

Kim özünö imerdi?

Köñüldörgö uunu bürküp,

Koltuktarga suunu bürküp,

Kim tukurdu silerdi?

Kırgız sana yalan söyler

Kim kendine benzetti?

Yüreklere zehir akıtıp,

Aranıza fesat sokup,

Kim kışkırttı sizleri?

İki halkın birbirine karşı uygunsuz tavırlarından bahseden şair, bu kötü özelliklerin Özbek ve Kırgızlara has olmadığını, “birisine” benzediklerini ifade eder. Sonraki dizelerde, iki halkın aklını başını alması yönünde uyarılarda bulunur:

Kimiñ kimdi ceñdiñer?

Börüdüy cep paralardı,

Bölüp-cargan arañardı

Buzuktardı el biler...

Aldap türtkön azap-şorgo

Siler kaysıl mansapkorgo

Kural bolup berdiñer?..

Hanginiz kimi yendi?

Kurt gibi yiyip rüşvetleri,

Bölerek açtı aranızı

Hainleri halk bilir...

Aldatıp içine çeken belanın derdin

Sizler hangi makam mevkinin

Silahlı olarak kullanıldınız?..

Halkı birbirine düşüren hainlerin halk tarafından bilindiği şair tarafından ifade edilmektedir. Özbek ve Kırgızların “mevki makam sahipleri”nin silahı olarak kullanıldığını açıkça söyleyerek, o dönemde tek yetkili olan Sovyet idaresini kastetmektedir. Şiirin sonunda şair çözüm sunmaktadır:

Alardı tez tappaganda,

Bet pardasın açpaganda,

Erteñ kayra çır salat.

Çırtkış bolup köpköndörgö,

Çırtkıştay kan tökköndörgö

Boluu üçün bir sabak

Alar katuu cazalansa,

Alar cerden tazalansa,

Anan eki el tınç alat!

Onlar tez elden bulunmazsa,

Yüzlerindeki perde açılmazsa,

Yarın yine kavga çıkarır.

Yırtıcı hayvan olup kabaranlara,

Yırtıcılar gibi kan akıtanlara

Bir ders olması için

Onlar sert cezalandırılrsa,

Onlar topraklardan arındırılrsa,

Böylelikle iki halk barış bulur!

Bu işi yapanların yüzlerindeki “perde”nin kaldırılması ise şairin boşuna kullanmış olduğu bir kavram değildir. İlerleyen yıllarda, olayları kışkırtan kişilerin Rus KGB’sinin adamları olduğu ortaya çıkmıştır. Şair o dönemde bunu bildiği halde açık bir şekilde

ifade edemese bile “perde” kelimesiyle bu gizli örgüte göndermede bulunmuştur. Dolayısıyla burada cezalandırılması gereken, topraklardan temizlenmesi gereken suçlulardan ziyade, rejimin zihniyeti olarak karşımıza çıkmaktadır. Şair “Fergana” olayları ile ilgili yazdığı bir diğer şiiri olan “Oş Menen Özgön”de bu olaylardan duyduğu acıyı şu dizelerle vermektedir:

...Kanga batsa eki şaarım köşülgön Kana bulansa iki şehrimde kösülen
Kan cılcıdı menin iki közümdön. Kan boşaldı benim iki gözümde...

Özbek ve Kırgızların yoğun olarak birlikte yaşadığı Oş ve Özgön şehirlerindeki kanlı olaylardan duyduğu üzüntüyü, gözlerinden gözyaşı değil kan akıttığını ifade ederek anlatmaktadır. Şair Kırgız – Özbek kardeşliği doğrultusunda yazmış olduğu “Tagdırı Bir Eki Kalk” adlı şiirini de bu kavga ortamını bitirmek için yazmıştır. Şiirde iki halkın ezeli ve ebedi dostluğunu, kültürel değerleri örnek vererek gösteren şair, son dördükte:

...Bir bizdin şamalımız, camgırımız, Aynıdır rüzgarımız, yağmurumuz,
Közdöybüz bir maksattı bardığımız. Hedefleriz bir maksadı hepimiz.
Bir coldon taygılbaybiz, ayrılбайbiz - Aynı yoldan çıkmayız, ayrılmayız
Birikken tübölökkö tagdırımız. Birleşmiş ebediyete dek kaderimiz...

diyerek aynı yolda ilerleyen, amaçları ve kaderleri aynı olan iki halk olarak tasvir etmektedir.

Aksı olayları da Kırgız yakın tarihinde gerçekleşen üzücü olaylardan biridir. 17 Mart 2002 de Aksı’da toplanan yaklaşık bin kişilik bir grup, bölgenin meclisteki milletvekili Azimbek Beknazarov’un görevini kötüye kullanma gerekçesi ile tutuklanmasını protesto etmek için meydana inmiş ve hükümeti eleştirmiştir. Bir süre sonra polise taş ve şişe atılması sonucu polis Kırgızistan tarihinde ilk kez halkın üzerine ateş açmış ve 6 kişinin ölümüne neden olmuştur. Bu konuda Alik Akimaliyev “Caman Kişiler” (Kötü Kişiler)³⁸¹ adlı şiirinin bir bölümünde Aksı olayları hakkında hükümetten ve yargıdan hesap sormaktadır:

Tur, Prezident, orduñan!!! Kalk, Cumhurbaşkanı, yerinden!!!
Erteñ kaçıp biyligiñden ketpegin, Yarın kaçıp yönetimden gitmeyin,
Tee, Aksıda emne boldu estegin. Taa, Aksı’da ne olmuştu hatırlayın.
Al ayıpsız cigitterdin kanınan, O suçsuz yiğitlerin kanı ile,

³⁸¹ Akimaliyev, **Handa Çok Baylık Manassiya**, s. 138.

Men ır cazıp, tüküröm sot betterin!

Ben şiir yazıp tükürürüm dava sayfalarına!

Ancak ateş emrini kimin veya kimlerin verdiği bugün bile aydınlatılabilmiş değildir. Olaydan sonra faillerin ortaya çıkarılması ve yargılanması için soruşturmalar başlamıştır. Aksı olaylarında ölenlerin yakınları ve kamuoyu, bu katliamı olay gerçekleştiği tarihten bu yana sürekli gündemde tutmaktadır. Ancak hâlâ bir netice alınabilmiş değildir. Akimaliyev suçluların bulunup yargılanamamasına kızamakta, üslubunu sertleştirmektedir.

Bu olayı şiirine konu eden şairlerden biri de Turgunbek Bekbolotov'dur. Bekbolotov "Kalkım Ay!" (Ah Halkım!)³⁸² adlı şiirinde bu olaydan duyduğu üzüntüyü mısralarına taşır:

*Sınıp çındık, kalıstık uurdalganın,
Ukkan sayın ızaga uulangamın.*

*Gerçeğin kırılıp, özverinin çalındığını,
Duyar duymaz üzüntüye zehirlendim.*

*Katar turup, kaygıñdı bölüşalbay
Kanday kılam, aksılık tuugandarım?*

*Yanınızda olup kaygıya ortak olamayıp
Nasıl yaparım, Aksı'lı kardeşlerim!*

Şair Aksı'lı Kırgızlar'ın yanında olamayışına içi yanmaktadır. Haksız yere öldürülen insanların acısını yüreğinde hissetmektedir.

Bütö turgan iş ele cakşılıkça,

Bitebilecek bir iş idi güzellikle,

Ok atılıp kapilet aksılıkka.

Kurşun sıkılıp aniden Aksı'lılara.

Ala- Toonu aralap cüröt okşoyt,

Ala Too'nun içinde dolaşır gibi,

Arbaktarı aylanıp ak bulutka.

Ervahları dönüşüp ak buluta.

Şair, bu olayların gereksiz yere büyüdüğünü, diyalogla aşılabilecek meselenin, kanlı bir katliama dönüştüğünü belirtmektedir. Bekbolotov, bu olayda yok yere ölenlerin ruhlarının, buluta dönüşerek, Tanrı dağlarının üzerinde dolaştığına inanmaktadır.

Kantip attıñ , katıgün, öz eliñdi?

Ne yaptın, felaket günü, öz halkını?

Örttödübü ökünüç özögüñdü?

Ateşe verdi mi bu acı ciğerini?

Kaşaygır ay, kaşayıp kalgırdıki,

Ah kör olası, kör olup kalası,

Ata-eneñe avtomat kezediñbi?

Ananı babanı makineliyle taradın mı?

³⁸² Turgunbek Bekbolotov'un şiirleri **Aalam** (2007, S. 3, sh. 4), http://www.news.org.kg/kitep/mns_alym/1.htm

Şair, devletin kendi halkına kurşun sıkmasına bir türlü anlam verememektedir. İşin en acı yanı da budur. Bu durumu ana-babaya kurşun sıkılmakla eşdeğer gören şair, şiirin devamında bu katliamı yapanları araştırmaktadır:

Kanga boyop Bospiyek, Kerben cerin *Kana boyayıp Bospiyek, Kerben yerini*
“Atkıla “ dep buyruktu bergender kim?” *“Ateş” emrini verenler kim?*
Calgan kuran ayının on cetisi - *Calgan Kuran³⁸³ ayının on yedisi;*
Biylik için tarihta şermende kün. *İktidar mücadelesinde kara gün.*

Bekbolotov’un mısralarında yer verdiği yerlerde gerçekleşen Aksı olayı, kamuoyunda dönemin yönetiminin iktidarını korumak için gerçekleştirdiği bir olay olarak bilinmektedir.

Alar dele kaalagan baş amandı, *Onlar da isterlerdi sükuneti*
Bir az ele cakşıraak çaşagandı. *Az da olsa iyi yaşamayı.*
Kan kakşagan kalk ünün ukpagandar, *Kan kusan halkın sesini duymayanlar,*
Kuday bersin silerdin cazañaradı! *Allah versin sizlerin cezanızı!³⁸⁴*

Şair şiirinin son mısralarında yaşanan bu olaya isyan etmekte, Aksı olaylarının sorumlularını Allah’a havale etmektedir.

24 Mart 2005 yılında Askar Akayev’in ve ekibinin devletten el çektilmesi ile sonuçlanan devrim, o dönem içerisinde şiirlere de yansımıştır. Alik Akimaliyev 24 Mart ayaklanmalarını Kırgız halkının geleceği için büyük bir şans olarak görmektedir:

Ceñ, İnkılap 24üm namıstuu, *Yen, 24 Mart İnkılabı namusunla,*
Celbiretsek kızıl, kögüş, çaşıl tuu. *Sallayalım kızıl, gök, yeşil sancakları.*
“Manassiya” dep atalgan biz tüzgön *“Manassiya” adında kurduğumuz*
Köröm : Ruh Derjavamdı alıskı... *Görürüm Ruh beyliğimi uzakta...³⁸⁵*

Şair 24 Mart ayaklanmasıyla birlikte, Kırgız devletinin ve halkının daha iyi günlere ulaşacağını düşünmektedir.

Son dönem şairlerinden Altınbek İsmailov, 2005 Mart ayaklanmalarından önce kaleme almış olduğu “Töñkörüş” (Ayaklanma)³⁸⁶ adlı şiirinde bu ayaklanmaların Kırgız devleti ve toplumu için birçok değişikliklere gebe olduğunu bildirmiştir.

³⁸³ Calgan Kuran: Kırgız Türkçesinde Mart ayının adıdır.

³⁸⁴ Alibi, 26.03.2008, S. 37, sh. 6.

³⁸⁵ Akimaliyev, **Handa Çok Baylık Manassiya**, s. 114.

³⁸⁶ <http://www.aktilek.com/Topic.aspx?BoardID=18&TopicID=678>

Bayka kırgız, bir nerse baştaluuda: Fark et Kırgız, bir şeyler başlamakta:
“Batkak” keçken kadamdar taştaluuda. “Bataklık” geçen adımlar atılmakta.
Kara kursak kampayıp toygon menen, Kursamız bir şekilde doysa bile,
Korkom, korkom, candüynöñ aç kaluuda! Korkarım, korkarım, ruhun aç kalmakta!

İçinde yaşadıkları dönemi “bataklık geçme”ye benzeten şair, Kırgız insanının bu dönemde “ruhunun aç kaldığını” belirtmektedir.

III.2. Milli Temalı Şiirlerin Ortak Şekil Ve Üslup Özellikleri

Modern Kırgız şiiri, iki önemli kaynaktan beslenmiştir. Bunlardan ilki binlerce yıllık tarihin süzgecinden geçmiş sözlü halk yaratıcılığının etkisidir. İkincisi ise SSCB döneminde yazılı edebiyatın gelişmesi ve şairlerin Rus edebiyatının klasik şairlerinin eserleriyle tanışmasının getirdiği tesirdir.

Modern Kırgız şiiri, büyük bir oranda kaynağını geleneksel şiirden almaktadır. Halk şiirinin şekil ve dil özelliklerini barındırdığı görülmekte ve özellikle şekil ve yapı bakımından Kırgız destanlarıyla paralellik arz eden şiirlerin çokluğu dikkat çekmektedir. Millî temalı şiirlerde bu durum daha belirgin bir hâl almaktadır. Baydılda Sarnogoyev başta olmak üzere hemen hemen bütün Kırgız şairlerinin, halk şiirleri ve destanların nazım özelliklerinden etkilendiğini görmekteyiz.

III.2.1. Şekil ve Yapı Özellikleri:

Modern Kırgız şiiri, SSCB döneminde, 1960’lı yılların sonlarına dek halk şiiri kalıplarının tamamen hükmettiği bir gelişim göstermiştir. Bu tarihlerden itibaren şiirlerde gözle görülür bir şekilde değişim gözlemlenir. Geleneksel şiir kalıplarının dışına çıkılır, serbest şiir şairler tarafından tercih edilmeye başlanır. Perestroyka dönemi ve bağımsızlık sonrası dönemde ise, özellikle son kuşak Kırgız şairlerinin daha çok serbest şiire yöneldiklerini söylenebiliriz. Ancak son kuşak şairleri geleneksel şiir anlayışını tamamen terk etmiş değillerdir.

Geleneksel şiir anlayışıyla kaleme alınmış şiirlerde kafiye oluşturmada, halk şiirinin özelliklerini görmekteyiz. Süyünbay Eraliyev, Baydılda Sarnogoyev, Sooronbay

Cusuyev ve Abdırasul Toktomuşev gibi SSCB dönemi şairi olup bağımsızlık sonrası dönemde de eser vermeye devam eden şairlerin şiirlerinde halk şiirinin şekil ve yapı özelliklerini tamamen yansıttıklarını görmekteyiz (Adı geçen şairlerin sanatında perestroyka dönemi sonrası serbest şiire meyil ettikleri görülmektedir). Dörtlükler halinde kaleme aldıkları şiirlerinde 7’li, 8’li ve 11’li hece ölçüsü kullanmışlardır. Kafiye olarak ise genellikle yarım ve tam kafiye oluşturulmuştur.

Örnek olarak Baydılda Sarnogoyev’in şiirlerinin birçoğunda 11’li hece ölçüsünü kullandığı gözlemlenmektedir. Örnek olarak “Bir Cakadan Baş Çıgar” (Bir Yakadan Baş Çıkart)³⁸⁷ adlı şiirinde 11’li hece ölçüsünün 4+4+3 durak kalıbı kullanıldığı görülmektedir:

Kır-gız e-lin / öz e-lim dep / ayt-çu-lar, (a)
Kır-gız ce-rin / öz ce-rim dep / bas-çu-lar, (a)
Bı-tı-ran-dı / u-ruu-lar-ga / bö-lün-böy (b)
Bir cen-den kol, / bir ca-ka-dan / baş çıgar! (a)

U-zak mez-gil / si-ñip kel-gen / se-zim-ge (c)
U-ruk, u-ruu / ke-rek çı-gar / ke-zin-de... (c)
Ba-şın-da oy / may-da-la-nıp / ba-rat-sa (d)
Ma-nas de-gen / ba-bañ tur-sun / e-sin-de. (c)

Sarnogoyev’in şiirinde kullanılan kafiye örgüsü, Kırgız şiirinde en çok kullanılan kalıplardandır.

İncelediğimiz şiirlerde şairlerin, kafiye oluşturmada kurallara pek riayet etmedikleri dikkat çekmektedir. Yukarıda verdiğimiz örnekte de görebileceğimiz gibi kafiye oluşturmada aynı ses yerine benzer sesler kullanılmıştır.

Millî temalı şiirlerde kafiye oluşturmada rediflere de sıkça başvurulduğu görülmektedir. Bu durum kafiye kullanmada yaşanan sıkıntının rediflerle kapatılması olarak da görülebilir. Örneğin Şayloobek Düyşeyev “Ene Tilin Unutkandar” (Ana Dilini Unutanlar)³⁸⁸ adlı şiiri dörtlükler ve serbest şiirin bir arada verildiği ilginç bir örnektir. Şair şiirinin ilk iki dörtlüğünde *bar* (var) kelimesi ile redif oluşturarak başlar:

³⁸⁷ Sarnogoyev, **Baydılda**, s. 357.

³⁸⁸ Düyşeyev, **Kaydıgerlik**, s. 17.

*Çırıldagan iştin da çatışı **bar**,
çındıktın da çığışı, batışı **bar**,
çıtırmandıñ kудayı pil ele emes,
çımındın da caşoogo akısı **bar**.*

*İyi giden işin de bir sonu var,
gerçeğin de doğuşu, batışı var,
sineğin Allah'ı fil değıldir
sineğin de yaşamaya hakkı var.*

*Saydın dağı baştağan başatı **bar**,
sayapkerdin saktagan takası **bar**,
öröndögü kenedey özöndün da
öz tilinde çardagan bakası **bar**.*

*Çayın bile başladığı kaynağı var,
seyislerin sakladığı takası var,
Havzadaki küçücük derenin de
kendi dilinde bağırان kurbağası var.*

Düşeyev bu şiirinin başındaki iki dörtlükten sonra, devamını serbest şiirle yazmıştır.

Modern Kırgız şiirinin geneli göz önüne alındığında şiirlerde nazım birimi olarak dörtlüklerin daha çok olduğunu görmekteyiz. Ancak çeşitli sayıdaki bendlerle oluşturulan şiirler de vardır. Kırgız şiirinde sone ve baladların da kullanıldığını görmekteyiz.

Millî temalı şiirlerde, şairlerin kafiye oluşturmada kullandıkları yollardan biri de, özellikle Türk destanlarında ve halk hikâyelerinde karşılaştığımız, mısra başı kafiye oluşturma alışkanlığıdır. Bu durum şairlerin, Manas destanının, Manasçılar tarafından ezbere okunduğu güçlü bir geleneksel şiir ortamında yetişmiş ve kalemlerini sağlamlaştırmış olmalarıyla açıklamak mümkündür. Özellikle bağımsızlık sonrası birinci ve ikinci kuşak şairlerinin şiirlerinde mısra başı kafiyelendirme özelliği sıkça görülmektedir. Şairler mısra başı kafiyelendirme ile şiirlerinde güçlü bir ahenk oluşturma amacını gütmüşlerdir.

Şayloobek Düşeyev'in şiirlerinin birçoğunda bu özellikle karşılaşmak mümkündür. “Kaydıgerlik” (Kayıtsızlık), “Kıyanattık” (İhanet), “Bölüngöndön Akırı Ölöt Kırgız” (Bölünürse Ölür Kırgız) gibi şiirleri başta olmak üzere, mısra başı kafiyelendirmenin başarılı örnekleri bulunmaktadır. Mesela “Kaydıgerlik” (Kayıtsızlık) adlı şiirinde şu mısralar göze çalınır:

*Çıyırdıñ çındap bugün
Çıñırıp arman tuudu,
Çımından balban tuudu,
Çındaktan calgan tuudu,*

Çıngızhan töröyt deseñ,

Çınığı dardañ tuudu!

Şair bu şiirinde mısra başı kafiye oluşturmanın en güzel örneklerini vermiş, çı hecesi ile oluşturduğu kafiyenin yanında asonans ve aliterasyonla şiirinin ahengini yükseltmiştir.

Baydılda Sarnogoyev de mısra başı kafiye oluşturmayı sıkça kullanan şairlerdendir. Şairin “Komuzum” (Kopuzum)³⁸⁹ adlı şiiri bunun için güzel bir örnek teşkil etmektedir:

Çeberdin tiyse kol uçu,

Çer cazgan mukam dobuşu.

Çertilip keldin bayırtan,

Çeçen til Kırgız komuzu.

Mısra başı kafiye oluşturma, bağımsızlık sonrası kuşağın temsilcisi olan, genç şair Mirlan Samiykoco tarafından da sıkça kullanılmaktadır. Örneğin şairin “Manas Ata Arbagın Korgogula” (Manas Ata Ruhunu Koruyun) adlı şiirinde şöyle kullanmıştır:

Satpagıla suranam ceriñerdi,

Saktagıla Ak kalpak eliñerdi!

Sayıp berem başımdı kırgız üçün,

Salttı satpay satkıla teñiñerdi.

Şiirin tamamında dörtlüklerin büyük bir çoğunluğu aynı ses ile başlamış ve devam etmiştir.

Üç örnek ile gösterdiğimiz mısra başı kafiye oluşturma, şiirlerini daha akıcı ve ahenkli kılma adına tüm Kırgız şairlerinin başvurdukları bir yol olduğu dikkati çekmektedir.

Millî temalı şiirlerde dikkati çeken bir başka husus ise, mısra başı kafiyelendirme yapılan şiirlerin, aliterasyon ve asonanslar ile ses ahenginin güçlendirilmesidir. Şiirlerde tınıyı artırmak, ses özelliklerinden faydalanarak şiirin ahengini güçlendirmek için başvurulan yollardan birisi olan aliterasyon ve asonans kullanımı Kırgız şiirinde sıkça karşılaşılmaktadır. Geleneksel şiirler ve Türk destanları içinde sıkça karşılaşılan bu ses hadiseleri, modern Kırgız şiirinin de bir özelliği olarak kalıplaştığını söyleyebiliriz.

³⁸⁹ Sarnogoyev, **Baydılda**, s. 324.

İncelediğimiz şiirlerde ses özelliklerinde karşımıza çıkan ortaklıklardan biri, şiirlerde oluşturulan aliterasyonların sert sessizlerle daha çok yapılıyor olmasıdır. Şairler şiirlerinde hoş bir tını oluşturabilmek amacıyla s, p, ş, ç, ş, t ve k seslerini aynı dörtlük ve aynı mısra içinde sıklıkla kullanmışlardır.

Turgunbek Bekbolotov'un "İrim Menin – Piketim" (Şiirim Benim Sesimdir) adlı şiiri bunun için güzel bir örnektir:

Kırgız**b**ız, **k**ır elderi atalgan**b**ız,

Kıtayga **k**ılıç şiltep, bata algan**b**ız.

Kokuy ay, **k**urup bara catpay**b**ız**b**ı,

Kursak**k**a kul bolobuz **k**açanga biz.

Görüldüğü gibi şair, mısra başı kafiyeye oluşturmanın yanında, mısra içinde kullandığı *k* diğer sert sessizlerle aliterasyon oluşturmuştur.

Aliterasyonu şiirlerinde sıkça kullanan şairlerden biri de Akbar Rıskulov'dur. Şairin "Kırgız Ulut Uraanı" (Kırgız Millî Parolası) adlı şiirinde ses ahengini şöyle sağlamaktadır:

Kır-kırlarda **k**ızgaldagı **k**ulpunat,

kız-ulanı ar-namıs**k**a umtulat.

Kuralı**b**ız: üç **k**ıl **k**ırgız **k**omuzu,

uraanı**b**ız: "İris aldı-ıntı**m**ak!"

Rıskulov da *k* sesinin tekrarından faydalanarak, şiirinde ses ahengi yakalamıştır.

Omor Sultanov'un "Kurbuma Kat" (Arkadaşıma Mektup)³⁹⁰ adlı şiirinde ise aliterasyonun güzel bir örneğiyle karşılaşmaktayız:

Uşul küngö **u**şalanı**p** cetı**pp**iz

Uurusu **k**ö**p** kul**p**ularday bekı**pp**iz.

Şamaal oynop **k**ökürögüm boş turat

Üygö okşo**ş**up terezesiz, eşiksiz...

Görüldüğü gibi şair *ş* ve *p* sesinin kullanımıyla şiirinin tınısını yükseltmiştir. Ayrıca *k* ve *t* sesleri ile ahenk tamamlanmıştır.

³⁹⁰ Sultanov, **Can Bereli Süyüügö**, s. 149.

Altınbek İsmayilov şiirin iç ahengini oluşturma bakımından oldukça başarılıdır. Örnek olarak “Kantip Aytam?” (Nasıl Söyleyeyim?) adlı şiirinden bir dörtlükte şöyle aliterasyon oluşturmuştur:

Taştı sıgıp, tarihtı tökküm kelet,

Tilimdi men tuu tutup ötküm kelet.

Ene tilin esirip tangandardı,

Ene tilde aşatıp sökküm kelet!

Görüldüğü gibi şair “til” kelimesini birkaç kere tekrarlayarak ve *t* sesini kullanarak aliterasyon oluşturmuş, şiirin tınısı güçlendirmiştir.

Kırgız Türkçesinin bir özelliği olan yuvarlak ünlülerin, dilde sıklıkla kullanılması, şiirlerde de göze çarpmaktadır. Asonans oluşturmada yuvarlak ünlülerden çokça faydalandığı dikkati çekmektedir. Ömürbek Döoleyev’in “Türk Atanın Baldarımız” (Türk Atanın Çocuklarıyız) şiirinde bu asonans kullanımıyla ilgili şu mısralar örnek olarak verilebilir.

Kaça koom östü cana toktodu,

Ulam door tukumdardı kozgodu.

Çaçılsa da Türk atanın muunu,

Asmandağı cıldızdarga okşodu.

Bul düynönü turat körktöp cılıtıp,

Kün çığıştın tabı uluu ottoru.

Görüldüğü gibi mısralar içine serpiştirilmiş yuvarlak ünlüler, şiire ayrı bir ahenk katmakta, şiirin ritmini güçlendirmektedir.

Kırgız modern şiirinde, geleneksel şiir kalıplarına bağlı kalmadan şiirler yazan ve bağımsızlık sonrası Kırgız şiirinde, serbest şiirin en önemli temsilcisi olan isim Bayas Tural’dır. Tural’ın hemen hemen tüm şiirleri serbest ölçü ile kaleme alınmıştır. Tural’ın yanı sıra aynı kuşak şairlerinden olan Alik Akimaliyev, Şayloobek Düyşeyev, Anatay Ömürkanov, Akbar Riskulov ve Süyörkul Turgunbayev gibi isimler de şiirlerinin önemli bir kısmını serbest ölçü ile yazmışlardır. Kırgız şairler tarafından yazılan serbest ölçülü şiirler, mısra başı kafiyelendirmeler, aliterasyon ve asonans gibi ses özellikleri bakımından güçlü oldukları için, kendilerine has bir ahenk oluşturmaktadırlar. Serbest şiirin, millî temalı şiirlerde daha çok kullanıldığı dikkat çekmektedir. Bu durum,

şairlerin millî konulardaki hassasiyetlerini daha özgür şekilde dile getirebilme zeminini serbest şiirde bulmalarıyla açıklanabilir. Belirli bir kafiye örgüsü ve hece ölçüsüne bağımlı kalmadan duygu ve düşüncelerini istedikleri gibi şiirlerine yansıtabilmektedirler.

Bu konuda Şayloobek Düşeyev'in bir şiirini örnek olarak alalım:

*Tuugan el kelatamın
sındırıp kabırğañdı,
sızdatıp cülünüñdü,
culdurup kanatıñdı!
Sen kimsiñ?
Çoñsuñbu,
kiçüüsüñbü,
balasıñbı?*

*Halkım yaşıyorum
yakarak yüreğini,
parçalayıp ciğerini,
kırarak kanadını!
Sen kimsin?
Büyük müsün,
küçük müsün,
çocuk musun?*

*Til cogolboyt,
cogolso, cogolot dil,
tukumuñ da,
tuuruñ da
cogolot bil!
Til cogolboyt,
cogolso aylanasıñ
kolu-butsuz muncuga togolok bir...*

*Dil yok olmaz,
yok olsa, yok olur ruh,
neslin de
vatanın da
yok olur bil!
dil yok olmaz,
yok olursa dönersin
elsiz ayaksız bir bedene!*

Şairin “Ene Tilin Unutkandar” (Ana Dilini Unutanlar)³⁹¹ adlı serbest ölçüyle yazmış olduğu şiirden aldığımız bu bölümler, mısra sonu ve başı kafiye oluşturma, redif yardımıyla kafiyeyi tamamlama ve mısralar içinde ritm oluşturmada kullanılan asonans ve aliterasyonlardan faydalanma bakımından oldukça başarılıdır. Şiirde ayrıca kelimelerin tekrarı ile şiir dilindeki ahenk güçlendirilmiştir.

Sonuç olarak millî temalı şiirlerde nazım birimi olarak genellikle dörtlük kullanılsa da, diğer nazım birimi örnekleriyle de karşılaşmaktayız. Mısra sonu

³⁹¹ Düşeyev, **Kaydigerlik**, s. 17.

kafiyelerde genellikle yarım ve tam uyak kullanılmıştır. Kırgız şairlerinin kafiye oluşturmada bazı eksiklikler içinde olduklarını söyleyebiliriz. Kafiye oluşturmada şairler redifi sıkça kullanmaktadırlar. Şiirlerde karşılaşılan bir başka özellik ise, Kırgız Türkçesinin özelliğinden de kaynaklanan, genellikle sert ünsüzler ile aliterasyon, yuvarlak ünlülerle asonans oluşturmalarıdır. Bu durum şiirlerde ahenk oluşturmaktadır. Bağımsızlık sonrası Kırgız şiirinde serbest ölçünün geçmişe oranla daha fazla kullanıldığını söyleyebiliriz.

III.2.2. Dil ve Üslûp Özellikleri

Şiir dili, kelimelerin özenli seçimiyle, kendi aralarındaki uyumu, kendine has kullanımı, aralarında oluşan ahenk ile ortaya çıkmaktadır. Bu konuda Cemal Süreyya “Çağdaş şiir geldi kelimeye dayandı” demektedir.³⁹² Şairler seçtikleri kelimelerin kendi aralarındaki uyumuyla yeni anlam bağınıtları oluşmaktadır. Dolayısıyla şiir dili, şairin kelimelerin özenli seçimiyle kendi imgelem dünyasını oluşturmasıyla meydana gelmektedir diyebiliriz.

Millî temalı şiirlerin, üslup özelliklerini incelerken, öncelikle şiirlerin geneli göz önüne alındığında paralellik arz eden çizgilerin olduğu dikkatimizi çekmektedir. Millî temalarda yazılan şiirler, tüm dünya edebiyatlarında, genellikle millî duyguların coşkuyla dillendirildiği şiirler olarak karşımıza çıkmaktadır. Kırgız şiirlerinde ise bu durum, biraz farklılık göstermektedir. Elbette coşkuyla kaleme alınmış ve o heyecanı, okuyucusuna yansıtan şiirler vardır. Ancak, bağımsızlık sonrası oluşan siyasî ve ekonomik belirsizlik, bu durum ile birlikte ortaya çıkan sosyal buhran, hürriyet sevincinin bağımsızlık sonrası şiire tam anlamıyla yansımaya mâni olmuştur.

Bağımsızlık sonrası Kırgız şiiri, genellikle didaktik türe yönelmiştir. Bu dönemde eser veren şairlerin hemen hemen hepsi sanatlarını, halkı akliselime davet etmek, yaşadıkları sıkıntılı dönemde yapmaları gerekenleri göstermek ve millî değerlerin önemini anlatmak için kullanmaya başlamışlardır. Elbette bu durum şiirlerin dilini ve üsluplarını da etkilemiştir.

³⁹² Cemal Süreyya, **Folklor Şiire Düşman**, Can Yay., İstanbul, 1992, s. 23

Bağımsızlık sonrasının birinci kuşak şairlerinden Baydılda Sarnogoyev ve Sooronbay Cusuyev'in şiirlerinde didaktik özellikler daha çok görülmektedir. İkinci kuşak şairleri olarak adlandırdığımız Anatay Ömürkanov, Nadırbek Alımbekov, Kocogeldi Kultegin, Şayloobek Düyşeyev, Alik Akimaliyev, Gülcamila Şakirova, Cediger Saalayev gibi önde gelen şairlerin, millî temada kaleme aldıkları şiirlerinin büyük bir bölümü didaktik türde yazılmıştır. Bu dönemde ikinci kuşak şairlerinin, birinci kuşak şairlere göre daha çok didaktik türe yöneldiklerini söyleyebiliriz. Altımbek İsmayilov, Eldar Attokurov ve Mirlan Samiykoco gibi üçüncü kuşak şairleri ise, sanatlarını büyük ölçüde ikinci kuşak şairlerinden etkilenerek oluşturmuşlardır. Onların şiirlerinde de didaktik tür baskınlık gösterir. Kırgız şiirinde millî temalarda yazılmış olan şiirler bu bakımdan toplumcu bir yaklaşım içindedir.

Millî temalı şiirlerde karşılaştığımız bu öğretici tavır, bazen de satirik türe kaymaktadır. Şayloobek Düyşeyev'in mısralarında didaktik özellikler, yerini çoğu zaman keskin bir yergiye bırakmaktadır. Şairin "Egemendü Eşte" (Egemen Eşte) şiirinde bağımsızlık sonrası sosyal, siyasî durum anlatılırken ağır ve alaycı bir tavır takınılmıştır. Şair'in Kırgız halkını Eşte ismi ile sembolize ederek verdiği diğer şiiri de satirik türde yazılmıştır. "Küt Emi Eşte Bayke, Kütkün da Cata Bergin" (Bekle Artık Eşte Bayke, Bekleyin de Yatıverin)³⁹³ adını taşıyan bu şiirde şair, Kırgız halkına kızmaktadır:

<i>Başkarganga</i>	<i>Yönetmeye</i>
<i>Eşte bayke,</i>	<i>Eşte ağa,</i>
<i>eşte emes plan kerek,</i>	<i>hiçbir şey değil plan gerekir,</i>
<i>eşte emes,</i>	<i>hiçbir şey değil,</i>
<i>eştey kara küçüñ,</i>	<i>Eşte gibi kaba kuvvetin,</i>
<i>gezit-kitep oku dese kuzguñ kelgen</i>	<i>gazete, kitap oku dense kusmak ister,</i>
<i>karañgi türkölügüñ,</i>	<i>kara cahilliğın,</i>
<i>anan dağı</i>	<i>sonra da</i>
<i>kıynalsa kayıl bolup</i>	<i>zorlanınca tepki göstermeden</i>
<i>baarına könö bergen</i>	<i>herşeye baş eğen</i>
<i>kırgızça iman kerek.</i>	<i>Kırgız 'ınki gibi iman lazım.</i>

³⁹³ Düyşeyev, **Kaydigerlik**, s. 19.

Düŷseyev, millî temalı ŷiirlerde sert bir üslup kullanmaktadır. ŷair kullandığı “eŷek gibi kaba kuvvet”, “kara cahillik”, “baŷ eğmek” gibi tanımlamalarla ŷiirdeki üslubunu sertleŷtirmiŷtir.

Düŷseyev’in ŷiiriyle örnek verdiğimiz, millî temalı ŷiirlerde didaktik türde yazan ŷairlerin çoğunun kullandığı keskin üslup ve yergi, ŷiirleri satirik türe yaklaŷtırmıŷtır.

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi didaktik türde, toplumcu bir yaklaŷımla eser veren ŷairler, ŷiir dilinin sade ve anlaşılır olmasını seçmiŷlerdir. Bağımsızlık sonrası eser veren hemen hemen tüm ŷairler bu özelliğe uymaktadır. Birimkul Alıbayev’in “Intımak ırı” (Birlik ŷiiri) ŷiirinde düŷünceler basit bir dille dile getirilmiŷtir:

Intımağı çok elden

İris kaçat, kut kaçat.

Uçat kelgen bakıt da

Barktap, bağıp turbasak.

İttifağı olmayan halktan,

Rızk kaçar, kut kaçar.

Uçar gelen baht dahi

Değerini bilip, bakmazsak.

İrskığa ŷerik ay

Intımakka kelip ay,

Bir maksattı arkalap

Birikkile elim ay!

Rızka ortak ah

İttifak kur ah,

Bir maksatı omuzlayıp

Birleŷin halkım ah!

Intımak menen bizdin el

Önükkön, öskön elęe teñ.

Intımak bolso-ırıs bar!

Intımak bolso-düynö keñ!

İttifak ile bizim halk

Geliŷmiŷ, büyümiŷ halklara denk.

İttifak olursa rızk var!

İttifak olursa dünya geniŷ...

Alıbayev, ŷiirini oluŷtururken, kendi hayâl dünyasını yansıtan kullanımlardan faydalanmak yerine, her kesimden insanın çok rahat anlayabileceği ŷekilde, kısa ve kesin yargı bildiren mısralarla düŷünceleri aktarma yolunu seçmiŷtir. ŷair Intımak (İttifak) kelimesinin mısralar içinde tekrarlanması ile anlatımını güçlendirmeye çalıŷmıŷtır.

Düŷüncelerin okuyan tarafından daha rahat anlaşılabilmesi için ŷiir dilinin basite indirgenmesi, çoğu ŷiirde ŷiir dilinin konuŷma dilene yaklaŷmasını saęlamıŷtır. Bu özellik millî temalı Kırgız ŷiirlerinde sıkça karŷılaŷılan bir özellik olarak karŷımıza

çıkılmaktadır. Son kuşak şairlerinden Altınbek İsmayilov'un "Kantip Aytam?" (Nasıl Söylerim?) şiiri şu mısralarla başlamaktadır:

Eh, kırgızım, oylonçu, esti cebe, *Ah Kırgız'ım bir düşün, delirme,*
Ene-atañdın aytkanın eski debe. *Ana babanın söylediklerine eski deme.*
Tarıhtı sen tars atıp salgan menen, *Tarihi sen bir kenara atıp bırakırsan,*
Tañdayıña sayılat eski cebe! *O eski ok gelir saplanır damağına!*

Görüldüğü gibi şair mısralarında Kırgız insanına tarih bilincinin önemini anlatırken ilk iki mısradaki şiir dilini, konuşma diliyle özdeşleştirerek vermiştir.

Anatay Ömürkanov SSCB'nin son dönemlerinde yazmış olduğu "Kızım menen Süylöşüü" (Kızım ile Sohbet) adlı şiirinde sosyalizmi eleştirirken konuşma dilini mısralarında kullanmıştır. Şiir şairin kızı ile bu konu üzerine konuşmasıyla oluşturulmuştur:

- Körgöndördü tañ kaltırış üçünbü, *Görenleri hayrete düşürmek için mi,*
nege mınça zañgıratkan bul üydü? *niye bunca heybetli dikilmiş bu bina?*
- Mansaptuular darılançu cay uşu, *- Önde gelenlerin tedavi edildiği yer burası,*
kabil albayt katardagı kişini. *kabul etmezler sıradan bir kişiyi.*
- Emne üçün kabil albayt?! *- Niye kabul etmezler?!*
- Antkeni, *- Bunun sebebi,*
ce raykom, ce deputat belgisi *ya bürokrat ya vekil özelliği*
boluş kerek, al bolboso colotpoyt *olması gerek, yoksa içeri almazlar*
eç-eç kimdi, eç kimdi! *hiç, hiç kimseyi, hiç kimseyi!*
- Sizdi dagı colotpoybu, atake? *- Sizi de mi almazlar babacığım?*
- Colotkuday men çoñ belem bir cerde? *- Alacak kadar büyüğü müyüm bir yerin?!*

Şiirde geçen sorular, Kırgız Türkçesinde günlük konuşma dili içerisinde kullanılan cümlelerdir. Şiir içinde seçilen kelimelerde de günlük konuşma dilinin kelimeleridir.

Bağımsızlık sonrası şairleri, şiirlerini etkili kılabilmek adına, şiiri gündelik hayattan uzak tutmamak için, konuşma dilini şiir dili içinde eritmişlerdir. Kırgız şairleri, düşüncelerinin kalıcı olmasının ancak şiirlerinde sade dil kullanmakla mümkün olacağını bilmektedir.

Şiir dilini etkili kılan yollardan biri de mısralarda özel adları kullanmaktır. Doğal olarak Millî temalı şiirlerde bu özellik daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Kırgız Türklerinin tarihine ait önemli şahsiyetlerin isimleri kullanılarak, şiir dili desteklenmiştir. Millî temalı şiirlerde özel adların kullanılmasının büyük bir bölümü Kırgız tarihi, kültürü, ve tarihî kahramanlar çevresinde şekillenmektedir. Örneğin en çok özel ad kullanımı Manas başta olmak üzere, Kanıkey, Bakay gibi kahramanlar şiirlerde yer bulmakta, onların halk üzerindeki etkisinden faydalanılarak, şiir dili güçlendirilmektedir. Manas destanına bağlı özel ad kullanımları şairlerin şiir sanatlarında bir ortaklık olarak görülmektedir.

Calil Sadıkov'un "İr Bütsö" (Şiir Biterse) şiirinde;

Ceñişi ırğa aylanıp, -Manas bolup, Zaferi şiire dönüşüp, - Manas olup,
Ceñilse, - küü bozdotup kalıştıptır. Yenilgisi, - ağıt olup yakılmıştır.

Baydılda Sarnogoyev "Menin Bütpös İrim" (Benim Sonsuz Şiirim)³⁹⁴ adlı şiirinde;
"Manastay" epos caratkan, "Manas" gibi destan yaratan,
Bar beken sendey el degi. Var mı başka bir millet sen gibi?

Manas adını kullanılmaktadır. Manas adının kullanımıyla ilgili örnekler elbette uzatılabilir. Kırgız kültürünün mayası olarak kabul edilen Manas destanından özel ad kullanımı, destanın diğer kahramanlarının adlarının kullanılmasıyla da yapılmaktadır.

Şiir dilinde özel ad kullanımıyla ilgili kullanımlar Manas ile sınırlı değildir elbette. Kırgız Türklerinin tarihinde ve kültüründe iz bırakmış Kurmanbek, Kurmancan, Şabdan Baatır vb gibi büyük isimlerin şiir dili içinde kullanıldığını görmekteyiz.

Ayrıca din büyüklerinin isimlerinin de şiirlerde kullanılmaktadır. Alik Akimaliyev'in "Çırac" (Kandil)³⁹⁵ adlı felsefî şiirinde insan ve insanlığın ne olduğunu sorgularken, birçok dini ismini kullanmaktadır:

Kayrılıp kördüm Başvurdum
Teñir paygambarga Tanrı ve peygamberlere
İsus Hristos, Kutsal İsa'ya,
Buddaga, Budda'ya,
Muhambetke, Muhammed'e,
Cana coop bere albadı Onlar da cevap veremediler
Ayup, Ayup,

³⁹⁴ Sarnogoyev, **Baydılda**, s. 323.

³⁹⁵ **Aalam**, 26.10.2007, S., 3, Sh. 12.

*Musa,
Danışman
Azireti, Sulayman da...*

*Musa,
Danışman
Hazreti Süleyman da...*

Özel adların kullanımıyla şair, savunduğu düşünceyi, okuyucuya vermek istediklerini, örnek verdikleri şahısların kişilikleriyle bağlantı kurarak daha etkili ve inandırıcı bir şekilde sunmaktadırlar.

Millî temalı şiirlerde, didaktik türden sonra en çok epik türde eserler verilmiştir. Kırgız şiirinde epik şiirin en önemli temsilcileri, Egemberdi Ermatov, Bayas Tural, Ömürbek Dööleyev ve Akbar Rıskulov'dur. Bayas Tural, Kırgız Türklerinin, Oğuzlar dönemindeki tarihini ve "Turan" ülkesinin insanların kahramanlıklarını şiirleştirmiştir. Tural'ın "Turan Ceri" (Turan Yeri), "Turan Baatırları" (Turan Baturları) Ömürbek Dööleyev'in, "Türk Atanın Baldarıbız" (Türk Atanın Çocuklarıyız) gibi şiirleri destansı bir dille kaleme alınmıştır. Epik şiirlerin dili, destansı bir kullanıma yaklaşmaktadır.

III.3. Millî Temalı Şiirlerde Karşılaşılan Ortak Kullanımlar:

Perestroyka dönemiyle beraber Kırgız şiirine, daha önceden kullanılmayan ya da başka anlamlarda kullanılan sembol, simge ve imgeler girmeye başlamıştır. Bu dönemde, halkın kültürünü, felsefesini, inanışlarını konu eden eserlerin içinde, millîliğe dair soyut kavramların, somut kavramlar ile özdeşleştirilerek verildiği görülmektedir. Bu kullanımlar, Kırgız şairleri tarafından millî konularda kullanılan bu tür semboller, millî temalı şiirler içinde ortak imgelere dönüşmüştür. Özellikle Kırgız kültürünün en önemli semboller olan Ala Too, Kalpak ve Bozüy (otağ) Kırgız şiirinde sanatsal kullanımlarla millîliğe dair vazgeçilmez kelimeler olmuşlardır.

Bu kullanımlar bazı şiirlerde bir arada görmek de mümkündür. Örneğin Manap Aliyev'in "Ötköndün Belegi Tilibiz, Keleçektin Celegi Dilibiz" (Geçmişin Hediyesi Dilimiz, Geleceğin Sancağı Yüreğimiz) adlı şiirinde:

Ala-Toosun teñir tutup

Ala Too'sunu Tanrı bilip

Kök-Asaba ıyık tuusun peyil tutup,

Gök Sancağını kutsal bayrağını yüce bilip,

*Ak kalpağın başındaki tüşürböy,
Kut tünögön üstündöğü
Boz üyün çeçip büktöböy,
dilinen Ak tüstü caktırgan
Ak peylin ketirbey cürüp mına!*

*Başındaki Ak Kalpağı düşürmeden,
Kut kaplayan üstündeki
Otağını çözüp katlamadan,
gönlünden aklığı benimseyen
Ak kişiliğini kaybetmeden işte böyle!*

şeklinde üç önemli unsur birlikte verilmiştir. “Ala Too’nun Tanrı bilinmesi”, “başındaki kalpağı düşürmemesi”, “otağın çözülüp katlanmaması” gibi kullanımlar ile peşi sıra imgelemeler yapılmıştır. Türklerin, eski inanç sisteminde dağlara yüklediği kudsîyet ve mitolojik anlamlandırmalar, bugün Kırgız Türkleri tarafından Ala Too’ya karşı devam ettirilmektedir. Kırgız Türkleri’nin Ala Too’yu bilmesi, dağların koruyucu özelliğine dayanılarak verilmiş bir kullanımdır. Kırgızların “başındaki kalpağı düşürmemesi” ise, yine kalpağın hürriyet ve bağımsızlık sembolü olmasından kaynaklanmaktadır. “Otağın çözülüp katlanması” gerçek anlamda göç etmeye hazırlık olarak anlamlandırılır. Ancak bu mısralarda anlatılmak istenen Kırgız devletinin bekasını sembolize etmektedir. Bu şiirden de anlaşıldığı gibi Ala Too, Kalpak ve Bozüy kullanımı Kırgız şairlerinde sembolik kullanımlarla, millî konulara değinen şiirlerde imgelere dönüşmüştür. Bu durum millî temalı şiirlerin ortak dil özelliği ve üslûbunu oluşturmaktadır.

III.3.1. Millî Temalı Şiirlerde “Ala Too” ve “dağ” Kullanımı

1924’te yayınlanan Kırgız dilindeki ilk gazetenin isminin “Erkin Too”, 1956 yılında yayın hayatına başlayan edebî derginin isminin “Aloo Too” olması, Kırgız Türklerinin sosyal ve kültürel hayatında “dağ” kavramının ne derece önemli olduğunun göstergesidir. Kırgız edebiyatında şair ve yazarlar birçok esere “dağ” ile ilgili isimler vermişlerdir. Bunun yanı sıra edebiyat alanına adım atan her şair veya yazar “Ala Toogo” (Ala Dağa) veya dağlara ithafen şiirler yazmıştır. “Dağ” konusunun bu denli sık işlenmesinin sebepleri, şairlerin şiir gücünü ispat etme merhalelerinden biri olmasının yanı sıra, baskıcı Sovyet yönetimi altında bazı yasaklı konuların ele alınamamasından kaynaklanmaktadır. Kısacası “dağ” konusu Kırgız şairleri için SSCB döneminde bir kaçış, bir sığınma olarak kullanılmıştır.

Dağlara, hem şekilleri itibariyle, hem de yüreklere verdikleri manevî güç yönüyle Kırgızlarda koruyucu bir misyon da yüklenmiştir. Türk kültüründeki dağ kültürünün yücelik, yaşam kaynağı ve yurdu çevreleyen, sarmalayan bir tür sur olarak tasvir edilmesiyle kutsallık kazandırılan önemli bir unsur olmuştur. Sözlü kültür ürünlerinde sıklıkla görülen ve yazılı döneme geçtikten sonra da etkisini devam ettirebilen kült olarak dağ, her zaman şefkatiyle bir ana kucağı, zirvesiyle gücün ve kudretin temsilcisi, etrafı sarmasıyla düşmana karşı kale olarak görülmüştür. Tüm bunların etkisiyle dağ, Türk'e tabiatın bahşettiği bir siper olmuştur. Kırgız kültüründe ve edebiyatında Ala Too'nun yeri oldukça farklıdır.

Kırgız şiirlerinde dağların Kırgız halkını birleştirici bir unsur olarak görülmesi dikkat çeken hususlardan biridir. Halkın birlik ve beraberliğinin timsali dağlarla sembolize edilmiştir. Tümönbay Bayzakov'un aşağıdaki şiirinde bu durum açıkça ifade edilmektedir:

Ala Too – asıl aymak. Köktö cıldız

Ala Too, asil mekân. Gökte yıldız

Al cerde çaşagandın – köbü Kırgız.

Orada yaşayanların çoğu Kırgız.

Törü keñ, kölü tereñ, el elge mak,

Toprağı geniş, gölü derin, halk birlik içinde

Bolottoy şiretilgen dostuk sıngıs.

Çelik gibi pekiştirilen dostluklar kırılmaz.

Görüldüğü gibi Ala Too'nun asil mekân olarak görülmesi ve gökyüzündeki yıldızla benzetilmesi ona yüklenen yücelikle ilişkilidir. Ala Too aslında Kırgızlar'ın vatanıdır, kastedilen Kırgızistan'dır. Kırgızistan'da yaşayan halk ise birlik içindedir.

Sooronbay Cusuyev "Han Manas Tukumdarı Kaydasıñar?" (Han Manas'ın Nesli Neredesiniz?)³⁹⁶ adlı şiirinde Ala Too'yu aynı anlamda kullanmaktadır:

Akıri adilettik ceñdi mına -

Sonunda adalet kazandı işte,

Azattık Ala-Toogo keldi mına!

Hürriyet Ala Too 'ya geldi işte!

Özüñ caz, özüñ süylö öz tiliñde,

Özün yaz, özün söyle, öz dilinde,

Özüñ kaz özüñ tapkan kendi mına!

Özün çıkar bulduğun madeni işte!

Şair vatan yerine Ala Too'yu kullanarak hürriyetin kazanıldığını ifade etmekte, sonunda adaletin sağlandığını belirtmektedir.

³⁹⁶ Cusuyev, **Adamdar**, s. 9.

Barktabas Abakirov da “Kırgız Ünü” (Kırgız Sesi)³⁹⁷ şiirinde bağımsızlığın kazanılmasını anlatırken:

Ata konuş Ala-Toobuz kabuldu, Babalar mekânı Ala Too ’muz yeşerdi,
Altın şoola küin nuruna cuundu. Altın huzme güneş ışığıyla yıkandı.
Kılım köçün ceteleşti, bel aştı, Yüzyıl göçünü ilerletti, geçit aştı,
Kırgız ünü büt düynögö uguldu. Kırgız ’ın sesi bütün dünyada duyuldu.

demektedir. Ala Too şiirde “vatan”ın yerine kullanılmaktadır.

Baydılda Sarnogoyev ise “Kalayık Kalkka Kayrılıu” (Sevgili Halkıma Söyleşi)³⁹⁸ Ala Too’yu benzer bir yaklaşımla kullanmaktadır:

Altın beşik Ala-Too Altın beşiktir Ala Too
Al baktıbiz koldoğu! O bahtımızdır elimizdeki.

Sarnogoyev’in bu mısralarında Ala Too, Kırgız halkının beşiği olarak verilmektedir. Kırgız şiirinde sıkça başvurulan benzetmelerden biri dağların beşiğe benzetilmesidir.

Sooronbay Cusuyev de “Toolor Cana Tooluktar” (Dağlar ve Dağlılar)³⁹⁹ adlı şiirine başlarken:

Kırgızdın beşiği - uluu toolor, Kırgız ’ın beşiği, ulu dağlar,
İrskı-keşiği - uluu toolor. Rızkın ziyafeti, ulu dağlar...

demekte, dağları Kırgızlar’ın beşiği olarak tasvir etmektedir.

Kırgız şiirinde dağlara bir kutsiyet yüklendiğini görmekteyiz. Dağların zirvesinin Gök Tanrı’ya yakınlığı ve eski Türk inancında önemli bir yer tutmaktadır. Bu durum günümüz Kırgız şiirinde de devam etmektedir. Dağların kutsal oluşunu Sooronbay Cusuyev şöyle dile getirir:

Men sıyınsam toolorgo sıyınamin, Ben tapınsam, dağlara tapınırım,
Ben cıgılsam toolordon cıgılamın. Ben yıkılsam dağlardan yıkılırım.
Bütsö kerek too menen boorum birge- Çıkmıştır bağrım dağ ile birlikte
Men toolorgo toorulup, kıyılamin. Ben dağlara kuşatılıp, kıyılırım.⁴⁰⁰

³⁹⁷ Barktabas Abakirov, **Kırgız Ünü**, Bişkek, 1997, s. 5.

³⁹⁸ Sarnogoyev, **Baydılda**, s. 350.

³⁹⁹ Sooronbay Cusuyev, Adamdar, Kırgızstan Yayınevi, Bişkek, 1997, s.

⁴⁰⁰ Sooronbay Cusuyev, **Kurbanalı Sadırov - Orto Caş**, Adabiyat, Bişkek, 1992, s. 12.

Yeni dönemin İkinci kuşak şairlerinden Bayas Tural, dağ ile Tanrı arasındaki yakınlığı, dağları ve onların zirvelerini, Tanrının bile sevdiği mekânlar olarak görmektedir:

*...Bayırkı eldin tüşünüğü boyunça, Ezelki halkın anlayışına göre,
Kudaylar da toolordo, çokularda çaşaşkan. Tanrılar da dağlarda, zirvelerde yaşardı.
Biyiktikti, sululuktu süyüşkön alar dagı Yüceleri, güzellikleri sevmiş idi onlar da
bizge okşop. bizim gibi.
Adamdarday alar dagı kızığışkan İnsanlar gibi onlar dahi merak etmişler
sırlarına Asmandın. gizemlerini Gökyüzünün.⁴⁰¹*

Görüldüğü gibi dağların özellikle de Ala Too'nun şiirlerde kullanılması, bağımsızlık sonrası şiir dilinde, şairlerin ortak üslubu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ala Too'nun vatan olarak algılanması ve şiirlerde bu yönde kullanılması, dağlara kutsallık atfedilmesi hemen hemen her şairin şiirlerinde kullandığı ortak özellikler olarak dikkat çekmektedir.

III.3.2. Millî Temalı Şiirlerde “Kalpak” Kullanımı:

Yeni dönem şiir dilinde ortak kullanımlardan bir diğeri kalpak'tır. Şairler kalpak üzerine oluşturdukları edebî sanatlarla, kalpağın millî baş giysisi olma özelliğinden faydalanarak ortak bir üslup oluşturmuşlardır.

Kalpak, Kırgız Türklerinin sadece başlarını sıcaktan ve soğuktan korumak için kullandıkları bir başlık değildir. Sadece insanların toplumsal statüsünü belirlemek için kullandıkları bir giyim eşyası da değildir. Kırgız kalpağı onlar için kutsaldır; atalarından miras bir emanet, hatta Allah'ın Kırgız insanına büyük bir armağanıdır. Bu çerçeveden baktığımızda Kırgız toplumu için kalpağın ne anlama geldiğini daha iyi anlayabiliriz.

Kırgız yazarı Abdımambet Sariyev'in “Kalpak” isimli yazısında, kalpağın, Kırgızların manevi dünyasının yüceliğini yansıttığını, özellikle de Kırgızlar'ı diğer Türk boylarından ayıran en önemli özellik olduğunu belirtmektedir. Kalpağın, Allah'ın bir lütfü olarak düşmana karşı Kırgızlara heybet ve gizem kattığına da inanılmaktadır. Destanlarda, özellikle de Manas destanında, erkeklerin kalpak giydiğini görmekteyiz.

⁴⁰¹ Ala Too, Bişkek, 1988, S. 10, s. 61.

Kırgızlar kalpağı hor kullananların cezaya çarptırılacağını düşünmektedir. Uyurken kalpağı ayakucuna koymazlar, başuçlarında yüksekçe bir yere koyarlar. Ayrıca kalpağı kirli elle tutmak da yasaktır. Kalpağın temiz bir şekilde kullanılması, hatta onu giymeden önce abdest alınması gerektiğine inanılmaktadır. Kalpağa gösterilen bu hassasiyet, Müslümanların “Kuran”a karşı gösterdikleri hürmet ile birebir örtüşmektedir.

Bağımsızlığın ilk yıllarında, Kırgız erkeklerinin statüsü ve yaşı ne olursa olsun, susamışçasına kalpağa sarılmaları her ortamda giymeye başlamaları dikkat çekici bir toplumsal tepkidir. Kırgız Cumhuriyetinin kurucusu ve ilk devlet başkanı Aksar Akayev’in toplumun önüne hatta yabancı delegasyonların karşısına çoğu zaman kalpakla çıktığı müşahede edilmiştir. 2005 yılının mart ayında “Lale Devrimi” ile devlet başkanlığından el çektirilen Akayev’in, halk tarafından takdir edilen davranışlarından biri budur. Akayev’in önderliğinde Kırgız halkı, unutulmak üzere olan bir milli değerini tekrar hatırlamış ve baş tacı etmiştir. Kalpağın günümüz Kırgız edebiyatında da yer bulduğunu görmekteyiz.

Kalpak’a atfedilen bu kudsîyet birçok şairin şiirinde yer almıştır. Özellikle bağımsızlıktan sonra “kalpak” ithafen yazılan birçok şiir bulunmaktadır. Kırgız kültüründe kalpak, millî bir değer olarak, daha da önemlisi bir sembol olarak kullanılmaktadır. Hürriyetin sembolü olarak kalpak, şiirlerde imgeye dönüşmüştür. Kalpak, bağımsızlığın, hür düşüncenin, Kırgız ahlâkının dolayısıyla millî kimliğin, kutsallaştırılmış somut bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şayloobek Düşeyev “Ene Tilin Unutkandar” (Ana Dilini Unutanlar)⁴⁰² adlı şiirinde şöyle bir yargıyla yaklaşmaktadır:

kırgız emes kıyşaytıp kalpak kiyip *Kırgız değildir eğerek kalpak giyip*
kaada-saltın kalkının unutkandar! *halkının gelenek göreneğini unutanlar!*

Mısralardan Kalpak giymenin bir adabı olduğu anlaşılmaktadır. Kalpak, şeref, ahlâkın bir sembolü olarak görülmektedir. Buradan hareketle, kalpağın eğiri olarak takılması hem kalpağın kutsallığına hakaret olarak algılanmakta hem de bu kutsal baş giysisinin taşıdığı değerlere hakaret olarak düşünülmektedir. Düşeyev aynı düşüncelerine paralel olarak “Kıyanattık” (İhanet) adlı şiirinde şu mısraları yazmıştır:

⁴⁰² Düşeyev, **Kaydigerlik**, s.17.

körüngöngö kalpaktı belek kılıp, gördüğümüze kalpak hediye edip,

körüngöngö koldu biz bulgaladık, gördüğümüze biz el salladık,

Mısralardan da anlaşılacağı üzere Kalpak kutsal tutulması ve taşıdığı anlam bakımından, her insanın takabileceği bir baş giyimi değildir. Onu takacak insanın ahlâklı ve dürüst olması gerekir.

Kalpağı takacak insanın özellikleri bu şekilde belirlenirken Çınbay Tursunbekov “Til” (Dil)⁴⁰³ adlı şiirinde, millî bilince sahip olmayan kişilerin kalpak giymesini yadırgadığını ifade etmektedir:

Bolom çooçun el içinde cürgöndöy, Yabancı bir halkın arasındaymışım gibi,

Çooçun tildi bir az, bir az bilgendey. Yabancı dili iyi kötü biliyormuşum gibi.

Alar dağı kalpaktı başına Onlar da ak kalpağı başlarına,

Kızıkçılık üçün gana kiygendey. İlginç olduğundan giymiş gibi.

Şair, Kırgızların, Kırgız Türkçesini kullanmayıp başlarına kalpak geçirmesine bir anlam verememektedir. Turusbekov’a göre, kalpağı giyen kişi onun yüklediği sorumluluğu taşıyabilmelidir.

Çünkü kalpak başa geçirildiğinde, başın üst kısmı ile kalpağın tepe noktası arasında bir boşluk kalır, bu boşluk hürriyetinin sembolüdür. Kalpağı giyen kişi hiçbir yönlendirme ve baskı altında kalmazlar. Düşüncelerini ve davranışlarını hür bir şekilde sergileyebilirler, korlu ve çekimsizliği üzerlerinden atarlar. Dolayısıyla kimlik bilinci, kalpak ile koruma altına alınmış olur.⁴⁰⁴ Bu düşünce bize Cengiz Aytmatov’un “Gün Olur Asra Bedel”⁴⁰⁵ romanında roman kahramanı Dönönbay oğlu Coloman’ın Juan Juanlar tarafından mankurtlaştırılması hikâyesini hatırlatmaktadır.

Süyörkul Turgunbayev kalpak giyen kişinin nasıl olması gerektiğini “Kalpakçan Cigitke” (Kalpaklı Yiğide) adlı şiirinde tarif etmiştir.

Ey, kalpakçan! Ey, kalpaklı!

Kaykayıp kalpak kiyip, Dimdik kalpak giyip,

Karsıldap el aldında süylöp catsaň Bağırarak halkın önünde konuşursan,

Ar sözün oozdon çıkkan Her sözün ağzından çıkan,

Söz bolsun kalpağıña kup caraşkan, Söz olsun kalpağına yaraşan,

⁴⁰³ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kırgız Edebiyatı II, s. 534.

⁴⁰⁴ <http://janyzak.narod.ru/kitep/rsbk/01.htm>

⁴⁰⁵ Cengiz Aytmatov, **Gün Olur Asra Bedel**, İstanbul: Ötüken Yayınları, 2001.

Kalpak giyen kişi kalpağın manevî ağırlığını kaldırabilmelidir. Dudakları arasından çıkacak sözler, başındaki kalpağın değeriyle eşdeğer olmalıdır. Kırgızlar kalpağın kutsal özelliğini, ancak onu giyen kişinin hissedebileceğini, anlayabileceğini inanırlar. Kalpak giyen insanın atalarının yolunu izleyeceğini, onların duygu ve düşüncelerini böylelikle benimseyebileceğini düşünmektedirler. Şair şiirin devamında kalpağın taşıdığı anlamı şöyle özetler:

Bilgin dayım *Daima bil,*
Cürgönüñ too kötörüp. *Dağı taşıdığını.*

Kalpak giyen kişi dağı başında taşımaktadır. Dağ ise Kırgız şiirinde Kırgız vatanını sembolize etmektedir. Dolayısıyla kalpağı başında taşıyan kişi, vatanı temsil etmektedir.

Turgunbayev şiirinin sonunda;

Caraşasıñ kup gana sen kalpakka - *Yaraşsın sen tam kalpağa,*
Caraşat saa kup gana kalpağıñ da. *Yaraşır kalpağın sana da.*

diyerek kalpağı giyen kişinin Kırgız halkını ve vatanını temsil ettiğinin bilincinde davranması durumunda hakkını vererek kalpağı taşımış olacağını belirtir.

Kırgız şiirinde kalpak, beyaz zirveli dağlara benzetilmektedir. Cediger Saalayev “Ak Kalpak” adlı şiirinde bu benzetmenin tersini kullanmakta, Ala Too’yu kalpağa benzetmektedir:

Kırgızdıgın ar kaçan ayginelep *Kırgızlığını her daim ilan edip*
Ak kalpağım Ala-Toom okşop turat. *Ak kalpağım, Ala Too ’m ile benzeşir.*
Kalpak kiygen cigitter ayı kün ele *Kalpak giyen yiğitler ay ve güneş*
Öñdönüşüp, cergemdi kozdop turat. *Misali, toprağını güzelleştirir.*

Saalayev, Ala Too’nun kalpağa benzemesiyle, Kırgız’a ait bir değer olduğunu ifade eder.

Sooronbay Cusuyev “Kırgız Ceri” (Kırgız Yeri) adlı şiirinde vatanı tarif ederken;

Kırgız ceri - biyik cer, *Kırgız yeri yüce yer,*
Kırda oynogon kiyikter. *Kırda oynayan geyikler.*
Ar çokusun karasañ - *Her bir zirvesine baksan*
Ak kalpaktuu cigitter. *Ak kalpaklı yiğitler.*

demektedir. Şair Kırgız dağlarının karla kaplı zirvelerini, kalpak giymiş Kırgız yiğitlerine benzetmektedir. Bu benzetmeye Kırgız şiirinde sıkça karşılaşılmaktadır.

Dağa atfedilen kutsallık ile kalpağa atfedilen kutsallık birçok Kırgız şiirinde özdeşleştirilerek verilmektedir.

Bayas Tural “Ak Kalpak Cönündö Ballada” (Ak Kalpak Üzerine Balad)⁴⁰⁶ adlı şiirinde Kırgız halkının kahramanlığını ve yüceliğini dağ ve kalpak tasvirleriyle vermektedir:

Biz – Kırgızdar, ak kar baksan askaluu *Biz Kırgızlar, ak kar kaplı kayalıkların,*
Çokuların obrazın başıbizga kiyip algan *dağların heybetini başımıza geçirip*
elbiz biz *giyen halkız, biz!*

Ak örgöönü kötörüp, Uлуу Toonun *Ak hörgüçlerini taşıyarak, Ulu dağın*
çokusuna ot ca *zirvesine ateş yakıp,*
cıldızdarga cakın caşap kelatkan *yıldızlara yakın yaşaya gelen*

bayırkı uluu Oguzdardın urpagıbiz *eski ulu Oğuzların nesliyiz;*
Kırgızdar *Kırgızlar!!!*

Şair, Tanrı dağlarının beyaz zirvelerini önce kalpağa benzetir, dağların yüceliğini kalpak ile Kırgız insanının başında taşıdığını ifade eder, şair. Tural Tanrı dağlarının, aynı zamanda göğü tutan dünyanın direği olduğunu ifade eder. Kırgız halkı ise Tanrı dağlarının zirvesinde yaşayan yüce Oğuz neslidir.

İncelediğimiz şiirlerde kültürel ve millî bir değer olarak kalpak, hürriyetin, hür düşüncenin ve vatanın sembolü olarak kullanılmaktadır. Kalpağın şiirlerde sembolize edilerek kullanılmasıyla, şairlerin ortak üslubunu oluşturduğunu göstermektedir.

III.3.3. Millî Temalı Şiirlerde “Bozüy” Kullanımı:

Kırgızlar yüzyıllardan beri sürdürdükleri göçebe hayat tarzına uygun olarak bozüylerde, doğmuş, büyümüş ve ölmüşlerdir. Kırgızların hayatlarını sürdürdükleri bozüy, Kırgız kültüründe önemli bir yere sahiptir. Bozüylerin iskeleti ağaçtan, örtüsü ise keçeden yapılır. Bozüyün kafesine *kerege*; bozüyün tepesinde, ışık girmesi ve duman çıkması için bırakılan yuvarlak pencereye *tündük*, tündüğü oluşturan ağaçtan yapılmış yuvarlağa *tündük çamgaragı*, keregeden tündük çamgaragina uzanan sıriklara *uuk*, adı verilmektedir.

⁴⁰⁶ Tural, *Ular Uçkan Toolor*, s. 7.

Kırgızlarda Bozüyle ilgili birçok gelenek yaşamaktadır. Yeni evlenene yeni bir bozüy yapılır, bozüy ailenin en küçük çocuğuna miras kalır. Yeni yapılan bozüy, komşular ve yakınlar çağrılarak düzenlenen toyla kutlanır. Biri öldüğünde iki bozüy kurulur ve birinde ölen kişinin cenazesi bekletilir, diğerinde ise taziyeler kabul edilir.⁴⁰⁷ Günümüzde dahi kırsal alanda bozüylerde yaşayan ve bu gelenekleri sürdüren Kırgızlar bulunmaktadır.

Bozüy Kırgız bayrağında da yer almaktadır. Kırgız bayrağında güneş dairesinin ortasında yer alan bozüy, bayrakta merkezi temsil etmektedir. Bayrakta yukarıdan görünüşüyle verilen bozüyün Kırgız kültüründeki anlamını E. Gürsoy Naskali “Çadırdan hayat sürdürdükçe, dirlik oldukça, ocak yanar ve ocaktan tüten duman tündük’ten yükselip çıkar. Bir pencerenin perdesi gibi, çadır halkı geceleyin uykuya çekildiğinde, bu delik bir keçe ile örtülür, aile kendi içinde kapanır. Kırgız bağımsızlığının bir başka sembolü olan Manas destanında dirliğin bozulması, yenilgi, yıkım, saldırılar, felâket ve halkın yok olması hep tündük’ün yere çalınması, yerle bir edilmesi şeklinde ifade edilir. Tündük yerli yerinde, ev halkının başının üstünde duruyor olmalı ve “hayattayız” dercesine dumanı tütmelidir...”⁴⁰⁸ şeklinde açıklamaktadır. Ayrıca Bozüy ve bozüyle ilgili terimler sözlü gelenekte çok kullanılmaktadır. Özellikle deyim ve atasözlerinde bozüyle ilgili terimlere sıkça rastlanmaktadır.

Naskali’nin yukarıda bahsettiği özelliklerden dolayı, yeni dönem Kırgız şiirinde bozüy ile ilgili birçok kullanım yapıldığını görmekteyiz.

Baydilda Sarnogoyev “Kalayık Kalkka Kayrıluu” (Sevgili Halkıma Söyleşi)⁴⁰⁹ adlı şiirinde, Kırgız halkının otağlarının önemini şu şekilde özetlemiştir:

Boz üylördö törölüp

Bozüylerde doğup

Boz üy bolgon borboru.

Bozüy oldu merkezi.

Şairin kısaca söylediği gibi, bozüy Kırgız Türkleri için, hayatın merkezidir. Aynı şiir içinde Sarnogoyev’in mısralarında:

Tuu karmap, tündük kötördük

Bayrak tutup, tündüğümüzü kaldırdık

⁴⁰⁷ Naciye Yıldız, “Somut ve Soyut Kültürel Miras: Bozüy”, **Modern Türklük Araştırma Dergisi**, Ankara, 2007, C.4, S. 2, s. 27.

⁴⁰⁸ Emine Gürsoy Naskali, “İstiklâl Marşımız ve Kırgızistan Bayrağı”, **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Konya, 2003, S. 13, s. 130.ç

⁴⁰⁹ Sarnogoyev, **Baydilda**, s. 350.

Düynögö kayra caralıp.

Dünyaya tekrar gelerek.

demektedir. Tündüğün kaldırılması imgesel anlamda, bağımsızlığın kazanılması, Kırgız devletinin kurulması anlamında kullanılmıştır.

Sooronbay Cusuyev Kırgız “Dagı Boz Üy Cönündö” adlı şiirinde Sovyet rejiminin yasakçı yaklaşımından otağın da nasibini aldığını ifade etmektedir:

Kırgızdın boz üyün kee biröölör

Kırgız'ın otağını bazı kişiler

Coyom dep, a birok coyo albadı.

Kaldırmak istedi ama kaldıramadı.

Adamday mert kalıp, boz üy söögün

İnsan gibi öldürüp, otağın iskeletini

Mürzögö catkırıp koyo albadı.

Kabre koyamaya muvaffak olamadı...⁴¹⁰

Cusuyev mısralarında bozüyü kişileştirerek vermektedir. Kırgız kültürünün önemli sembollerinden biri haline gelen bozüyeleri, SSCB döneminde Ruslar'ın, her millî değere yaptıkları gibi yasakladıklarını ve ortadan kaldırmaya çalıştıklarını söylemektedir. Ancak Ruslar, şairin dediği gibi bunda başarılı olamamışlardır.

Alik Akimaliyev “Kırgız Ölköm” (Kırgız Ülkem)⁴¹¹ adlı şiirinde bozüyün unsurlarını şöyle tasvir etmektedir:

Azatdeşet Kırgız ölköm egemen,

Hür derler, Kırgız ülkem egemen,

Tütün bulayt tündük, bekem keregeñ.

Duman tütürür tündük, sağlam keregen.

Tündükten dumanın tütmesi hayatın sürdüğünün bir göstergesidir. Keregenin sağlam olması ise vatanın düşmanlara karşı koruma altında olduğunu göstermektedir.

Manap Aliyev “Bolgun Kırgız, Sen Aman!” (Kırgız Sen Sağ Salım Ol!) adlı şiirinde, vatanın sınırlarını sembolize eden keregeyi şu şekilde kullanmaktadır:

ıntımagıñ arkanday

birliğini urgan gibi

keregeñe çyratıp,

Keregene ilıştırıp

“azoo cılkı” zamandın

“yabanî yılkı” zamanın

başına çalma salsañçı?!

Ayaklarına köstek vursana?!

Kırgız şiirinde kerege, dış tehditlere karşı kurulmuş kale suru gibi algılanmaktadır. Şiirde keregenin, halkın birliğinin güvencesi olduğunu görmekteyiz.

⁴¹⁰ Sooronbay Cusuyev, **Adamdar**, Bişkek: Kırgızstan, 1997, s.

⁴¹¹ Akimaliyev, **Handa Cok Baylık Manassiya**, s. 43-44.

“Balkim” (Belki)⁴¹² adlı şiirinde Esengul İbrayev, Kırgız dağlarının, Kırgız insanını çepeçevre sararak bir anlamda himayesi altına almasını, Kırgız çadırının yan duvarları olan keregeye benzeterek vermiştir:

Kök melcigen çokuların nur çalıp, Göğe uzanan zirvesini nur kaplayıp
Turgan toolor keregedey kurçalıp, Durur dağlar kerege gibi kuşatıp
Babalardın sepilidir ezelki Atalarımızın kalesidir geçmişteki
Özgö açık, catka turgan kulptalıp. Kendimize açık yabancıya kapalı.

İbrayev bu benzetme ile bir anlamda boz üyün de vatan olarak algılandığını göstermiştir.

Cediger Saalaye’v’in şiiri “Şaardagı Boz üy” (Şehirdeki Boz Üy) adlı şiirinde ise

Boz üy öziün cerin salgan Boz üy kendine yer edindi
Şaarga kayra carıyalap, Şehre kendini takdim etti
Turat kapıs kelip kalgan Durur öylece, yaklaşan
Ak çapançan kariyaday. Ak çapanlı ihtiyar gibi.

diyerek şehirlerde, bayram ve kutlamalarda tekrar kurulmaya başlayan boz üyü görmenin sevincini yansıtmaktadır. Mısralarda boz üyün tekrar kurulmaya başlaması bir anlamda bağımsızlığı temsil etmektedir.

Sonuç olarak boz üy, kalpak ve dağ kullanımı gibi bağımsız Kırgız vatanını ve hürriyeti sembolize etmektedir. Benzer duygu ve düşüncelerle şiirlerinde kullandıkları boz üy ve boz üye ait terimlerle şairler ortak bir şiir dili ve üslûp özelliği oluşturmuşlardır.

III.3.4. Millî Temalı Şiirlerde “Manas Destanının” Kullanımı

Kırgızistan’da bağımsızlık sonrasında, Sovyet dönemiyle birlikte unutulmaya yüz tutmuş kültürel değerler tekrar, Kırgız insanına tarih bilinci ve millî benlik kazandırmak amacıyla, sosyal ve kültürel faaliyetlerde kullanılmaya başlanmıştır. Sovyet döneminde uzun yıllar, yasaklı konular arasında olan “Manas Destanı”na, bağımsızlık sonrası dönemde, Kırgız millî benliği oluşturmada çok büyük anlamlar yüklenmiştir. Sovyet döneminde, Sovyetler Birliğini oluşturan tüm ülkelerde, siyasi ve ideolojik lider olarak

⁴¹² Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kırgız Edebiyatı II, s. 112.

her türlü eserde, bunların içerisinde özellikle edebi eserlerde atıfta bulunulan Lenin'in yerini, Manas almıştır. Başta Bişkek'te bulunan havaalanı olmak üzere birçok esere, bulvara, yapıya, Manas adı verilmiştir.

Bu durum bağımsızlık sonrasında yeni bir yön, yol çizmek isteyen Kırgız edebiyatında da kendini açık bir şekilde göstermiştir. Yazılan bir çok edebi eserde, millî kahraman ve lider olarak Manas'ın, birleştirici, kurtarıcı ve hürriyet sembolü olarak kullanılması göze çarpmaktadır.

Şiirlerde hürriyetin sembolü olarak kullanılan Manas, bunun dışında, millî ideoloji çerçevesinde de savunulmaktadır. Alik Akimaliyev bağımsızlık sonrası dönemde yayınladığı bir şiir kitabının adını "Handa Cok Baylık Manassiya (Handa Bulunmayan Zenginlik Manassiya)" vermiştir. Bu şiirlerden bazılarında, Manas'ın millî kahraman ve lider olmasının yanı sıra, onun Manas destanından damıtılacak fikirlerle millî ideolojiye dönüştürülmesi taraftarı olduğunu söyleyebiliriz.

Manas, bağımsızlık sonrası Kırgız şiirinde bir sembol halini almıştır. Millî bilincin ve tarih bilincinin kaybolmaya başladığını gören şairler, Manas'ın şahsiyeti çevresinde, yeni nesillere vatan, millet, millî birlik ve dil gibi millî mevzuları anlatmaya çalışmışlardır. Bu durum şairlerin şiir dilindeki kullanımlarıyla ortak bir üsluba dönüşmüştür.

Egemberdi Ermatov "Manas Atanın Kümbözü" (Manas Atanın Mezarı)⁴¹³ adlı şiirinde;

<i>Köktü közcöp duuldagan daraktar</i>	<i>Göğe doğru yükselen ağaçlar</i>
<i>Ne cönündö ayan kılat, neni ırdayt?</i>	<i>Ne hakkında telkin eder, neyi söyler?</i>
<i>Manas ata senin piriñ turganda</i>	<i>Manas ata senin pirin varken</i>
<i>Kırgız degen uluu darak cıgılbayt...</i>	<i>Kırgız denen ulu ağaç yıkılmaz...</i>

diyerek Manas'a atfedilen kutsallık açıkça görülmektedir. Manas'ın değerlerine sahip çıkılması durumunda, Kırgız halkının ve devletinin yaşayacağı ifade edilmektedir.

Baydılda Sarnogoyev "Kırgızıma"⁴¹⁴ adlı şiirinde Manas'ı şu şekilde kullanmıştır:

<i>Kılımdar açpay sabattı,</i>	<i>Yüzyıllar veremeyip eğitimi,</i>
<i>Karmabay kalem, kagazdı.</i>	<i>Tutmayıp kâğıt, kalemi.</i>

⁴¹³ **Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi**, Kırgız Edebiyatı, C. 32, Ankara, 2005, s.

⁴¹⁴ <http://www.kyrgyzweb.org/songsdetay.aspx?id=481>

*Karañğı bolup cürsöñ da, Kara cahil olup yaşasan da,
Mekendep türlüü taraptı. Vatan eyleyip türlü yerleri.
Men tuulgan doorgo cetkirdiñ, Benim doğduğum çağa getirdin,
Meeñe saktap “Manastı”. Beynine saklayıp “Manas”ı.*

Sarnogoyev, Manas destanının ve değerlerinin, okuma yazma bilmeyen Kırgız halkı tarafından, sözlü gelenekle bugüne kadar yaşatıldığını ifade etmektedir. Sonraki mısralarda şair;

*Tüptügöl bizge cetkirdiñ, Olduğu gibi bize ulaştırdın,
Tiliñe basıp “Manastı”. Dilinde koruyup “Manas”ı.*

demektedir. Şair için Kırgız halkının cahil olsa da, Manas destanını beyinde ve gönlünde saklaması övülecek bir başarıdır:

*Maktağım kelet kündö ele, Övmek isterim her günde,
Basıntıp özün süylöbö. Çekinip kendin söyleme.
Eposun oydo cat bilgen, Destanını ezbere bilen,
Elder az sendey düynödö. Halk azdır senin gibi alemde.*

Çünkü binlerce beyitlik destanı, sözlü gelenekte yaşatmak kolay değildir. Şair bu bakımdan Kırgız halkıyla gurur duymaktadır.

Sooronbay Cusuyev’in isminde de Manas adını kullandığı “Han Manas Tukumdarı Kaydasınar?” (Han Manas’ın Nesli Neredesiniz) adlı şiirinde;

*Kim azır han Manastın arbağı urup, Kimi Han Manas’ın ervahı vurup,
Kalkımdın kargışınan ölgüsü bar? Halkımın kargışıyla ölmek istiyor?*

demektedir. Cusuyev, Manas’ın ruhunun ihanet içinde olanları cezalandıracağına inanmaktadır. Şair için Manas ölmemişti, onun tüm değerleri yaşatılmaktadır. Sonraki mısralarda;

*Ar dayım ata curtka paydası bar, Her zaman ata yurda faydası var
Akılı, namısı bar, kayratı bar Akli, namusu var, gayreti var
Oylogon kırgız arın, kırgız kamın Kırgız arını, Kırgız gamını düşünen
Han Manas tukumdarı, kaydasıñar?! Han Manas’ın nesli neredesiniz?*

demektedir. Manas, aklın, namusun, millet ve vatan sevgisinin sembolüdür. Bu yönden şair, Manas’a lâayık olarak yaşayanlara seslenmektedir.

Ergeşbay Uzakbayev'in 1995'te kutlanan Manas Toyu'na ithafen yazdığı "Karkırada Bir Künü" (Karkıra'da Bir Gün)⁴¹⁵ şiirinde Manas şu şekilde sembolize edilir:

*Ezelten kırıgız sözü - "Manas" sözü, Ezelden Kırgız sözü; "Manas" sözü,
Erendin erdik, egeş, talaş sözü. Erenin yiğitlik, kavga, vuruşma sözü.*

Uzakbayev'e göre Manas, kahramanlık ve yiğitlikle özdeşleşmiştir. İlerleyen mısralarda;

*Çoñ aştı er Manastın tuusu astına, Büyük aştı er Manas'ın bayrağı altında,
Çogulup karı ötkön cer, caş ötkön cer. Toplanıp genci yaşlısı yaşadığı yer.*

Diyen şaire göre Manas, halkı birleştirici, bir bayrak altında toplayan bir değerdir.

Akbar Rıskulov "Kırgız Ulut Uraanı" (Kırgız Milli Parolası) adlı şiirinde;
Koldo bizdi, Bakay bababız, Kolla bizi, Bakay atamız,
korgo bizdi, Manas ababız! koru bizi, Manas babamız!
Kırgızımdı düynö taanısın, Kırgızımı dünya tanısın,
kılımdardı közdöp barabız! yüzyıllara uzanıp varırız!
diyerek, Manas'ın koruyucu özelliğini mısralara taşımıştır.

Sonuç olarak Manas, kültürel ve millî bir değer olarak, halkın birliğini, millî kimliği, kahramanlığı, vatan ve millet sevgisini sembolize eden, halkı koruyup kolladığına inanılan özelliklerle şiirlerde kullanılmaktadır. Manas kullanımıyla şairlerin millî temalı şiirlerde ortak şiir dili geliştirdikleri görülmektedir.

III.3.6. Millî Temalı Şiirlerde Diğer Kullanımlar:

Bağımsızlık sonrası eser veren şairler şiirlerinde, özellikle dil temalı şiirlerde Rusça'ya atıf yaparak bazı kullanımlar gerçekleştirmişlerdir. Bu durumu şiirlerinde en çok kullanan şairlerin başında Şayloobek Düşeyev gelmektedir. Düşeyev "Kıyanattık" (İhanet)⁴¹⁶ adlı şiirinde Rusça yer adlarının çok olmasından şikayet ederken Rusça kelimelerden faydalanmaktadır:

Kırgız ceri kırgızça emes, Kırgız yeri Kırgızca değil,

⁴¹⁵ERGEŞBAY UZAKBAYEV, **ÖMÜR KÜÜSÜ**, BİŞKEK: BİYİKTİK, s. 149.

⁴¹⁶DÜŞEYEV, **KAYDIĞERLIK**, s. 23.

*Serafimovka, Bistrovka, Orlovka,
Kırgız ceri kırgızca emes
Sosnovka, Pokrovka,
Çüydü dağı Pokrovka,
Köldö dağı Pokrovka,
Talasta da Pokrovka,
Pokrovka, Pokrovka, Pokrovka,
kırgızdın cerindegi tatiurovka!*

*Serafimovka, Bistrovka, Orlovka,
Kırgız yeri Kırgızca değil,
Sosnovka, Pokrovka,
Çüy'de bile Pokrovka,
Gölde bile Pokrovka,
Talas'ta da Pokrovka,
Pokrovka, Pokrovka, Pokrovka,
Kırgız'ın yurduna basılmış dövme!*

Görüldüğü gibi Düyşeyev Kırgız vatanında, yer adlarının Rusça olmasından şikayetçidir. Hatta Pokrovka ismi her şehirde ve bölgede bulunmaktadır. Bu durumun, Kırgız vatanına basılmış bir dövme olarak açıklamaktadır. Dövmenin deri altına kazınan ve çıkarılması zor olan özelliğinden faydalanarak Rusça'nın da Kırgızlar'ın içine sirayet ettiğini ve çıkarılmasının zor olduğunu ima etmektedir.

Şair aynı şiirinde Kırgızca insan isimlerinin, Rusça takılarla kısaltılmasını eleştirmektedir:

*Coloman Corik atka konup algan,
Toktobay Tolik atka konup algan,
ömürü uzun bolsun dep tileşip
ısmın Ömüraalı koyuşkandar
“umru” dep,
Umrali bolup algan!*

*Coloman Corik adına konu kaldı,
Toktobay Tolik adına konu kaldı,
ömrü uzun olsun diye dileyip
ismi Ömüraalı koyulanlar
“umru” diyerek,
“Umrali” oldu kaldı*

Görüldüğü gibi şair, Coloman'ın Corik, Toktobay'ın Tolik şeklinde kısaltıldığını belirtmektedir. Ömüraalı ismi ise, Türkiye Türkçesinde Ömür Ali'dir. Ömür ismi tüm Türklerde olduğu gibi, çocuğun uzun ömürlü olması için verilir. Bu ismin Rusça kısaltması ise “umrali” şeklindedir. “Umru” Rusça ölüm anlamına gelmekte, dolayısıyla kısaltma sonucu ismin koyulma amacının tam tersi bir anlama kaymaktadır.

Şair benzer kullanımları “Kaydıgerlik” (Kayıtsızlık) adlı şiirinde de göstermektedir:

*Koçkordu Koçkor debey
“Koçkorka” dep,
koygo aylanttik.*

*Koçkor'a Koçkor demeyerek
“Koçkorka” diyerek,
Koyuna dönüştürdük.*

Koçkor, Kırgız Türkçesinde koç demektir. Koçkor kelimesine dişil yapan Rusça –ka eki getirildiğinde, koçun taşıdığı erkeklik sıfatını bir anda tam tersine çevirerek anlamının kaymasına sebep olmaktadır. Düşeyev;

kırgızdı kırgız debey

Kırgız'a Kırgız demeyip

“kırgız” dedik.

“Kırgız” dedik.

Kırgız kelimesinin Rusça kırgız olarak telaffuz edilmesiyle, Kırgızların da Ruslaştırıldığını ifade etmektedir.

Millî temalı şiirlerde dikkatimizi çeken bir özellik olarak, millî değerlerin kutsallığını, yüreklerdeki yerinin yüceliğini anlatabilmek amacıyla dinî inançlara yönelik, özellikle İslâmî telmihlere sıkça başvurulmasıdır.

Genç şair Eran Cumagaziyev “Ata Curtka” (Ana Vatana) adlı şiirinde

Bereke, beypildikte çalkıp tursañ,

Bereket, refah ve huzur içinde olursan,

Beyiştin çıgar elem törünö men.

Ben cennetin başköşesindeyim.

diyerek vatanın maddî ve manevî bakımdan rahat olduğunda kendisini cennette hissettiğini belirtmektedir.

Şayloobek Düşeyev perestroyka döneminde yazdığı “Partiya Menen Süylöşüü” (Parti ile Söyleşi)⁴¹⁷ şiirinde;

İdeyañdı kuranday cattağandar,

İdeolojini Kuran gibi ezberleyenler,

İdeyañdı künü-tün kakşagandar

İdeolojini gece gündüz tartışanlar

Bügün nege

Bugün niye

Kaçıp catat?

Kaçmaktalar?

diyerek komünist ideolojiyi “kuran ezberler” gibi bilen ve savunanların, değişen şartlarla birlikte çark ettiklerini söylemektedir.

Düşeyev yine perestroyka döneminde yazdığı “Bölüngöndön Akırı Ölot Kırgız” (Bölünürse Ölür Kırgız) şiirinde inançları sömüren hocaları eleştirmektedir:

Moldolordu karaçı kişeneşken,

Mollalara baksana kişneyen,

Momun eldi meçitke iteleşken.

Mümin halkı camilere iteleyen.

Kursagı çoñ baylardı şaylaysıñ dep

Karnı büyük zenginleri seçsin diye

Kurandarın karmatıp tizeletken.

Kuranlarını tutturup diz çöktüren.

Şair eleştirirken Molla, cami ve Kuran gibi İslâmî kullanımlardan faydalanmaktadır.

⁴¹⁷ Düşeyev, **Kaydigerlik**, s. 4.

Alik Akimaliyev “Menin Üyüm” (Benim Evim)⁴¹⁸ şiirinde;

*İçkensiym zamzamdagi mürök suusun, İçmiş gibi olurum zezemin suyunu,
Kırgız curt, uurtap koysom bulagından. Kırgız yurdu, içerse pınarından.*

demektedir. Şair vatanın kaynak suyunu İslamî inanışa ait zemzeme benzetmektedir. Vatanın pınarından içeceği bir yudum su şaire zemzem içmiş gibi gelecektir.

Genç şair Manas Alımbayev “Kımız İç Dosum” adlı şiirinde ise Akimaliyev’in tersine zemzem yerine kımızı tercih etmektedir:

Tamşansañ kalat tañdayda. Severek içersen tadı damağında kalır.

Bal cıtı pay-pay, saabanın. Bal kokusu güzel tulumun.

Köökördö kımız keremet, Köökördö kımız harikadır,

Zamzama kursun kaabanın. Zemzem’i kurusun Kabe’nin.

Şair kımızın lezzetini överken mısralarına, zemzem ve Müslümanlığın merkezi Kabe’yi taşımıştır.

Kımız bilindiği gibi Kırgız Türklerinin kısrak sütünden yaptıkları mayalanmış içkinin adıdır. Kırgız kültüründe önemli unsurlardan biridir. Şayloobek Düyşeyev Kırgız toplumunda yaşanan ahlâkî çöküntüyü anlattığı “AraK Kırgız” (Rakı Kırgız) şiirinde;

karaçı kızdarıñdı, baksana kızlarına

kızdarıñ kırçınında talak kızların genç yaşta dul kalmış

bolgon, oluyorlar,

kımızıñ kımız emes çalap kımızın kımız değil ayran

bolgon, olmuş,

demektedir. “kımızın kımız değil ayran olması” göndergesel anlamda, herşeyin bozulduğunu ifade etmektedir.

Sonuç olarak Kırgız Türklerinin inanışları ve millî değerlerini yansıtan kelimeler şairler tarafından seçilip kullanılmasıyla şiir dili daha etkili hale gelmektedir. Şairler bu kelimelerden hareketle, millî duyularını aktarma yolunda ortak bir üslup oluşturmuşlardır.

⁴¹⁸ Akimaliyev, **Handa Cok Baylık Manassiya**, s. 45.

IV. BÖLÜM
ŞAİRLERİN MİLLÎ TEMALİ ŞİİRLERİNDEN ÖRNEKLER

1. ABDIRASUL TOKTOMUŞEV

KIRGIZ BEŞİĞİ

Cımindap cıldız töbödon,
Töröttün bolup kepili.
Cer - Ene töröp bölögön,
Ala-Too kırgız beşigi.

Kümüştöy közgö çağılğan
Kubulup kışta elesi.
Ak şalı cooluk salıngan
Ala-Too kırgız enesi.

Too kuşunday aylanıp,
Çıkkım kelbeyt canınan.
Tagdırım sağa baylanıp,
Bir cakka barsam sagınam.

Kör azap başka tüşkөndө,
Ömürgө kubat beresin.
Tolkundu cirep süzgөngө -
Kebelbes küçtüü kemesin.

Dayrası bar, toosu bar,
Başka cak sendey körünböyt.
Bilbeymin, balkim, içim tar...
Cat cerge meerim tögülböyt.

Ar kimdin öskön cer-suusu,

KIRGIZ BEŞİĞİ

Göz kırpar yıldızlar tepeden,
Doğumun olur şahidi.
Toprak ana doğurup belemiş,
Ala Dağ Kırgız'ın beşigi.

Gümüş gibi göz alan,
Kışta güzelleşir hayali,
Beyaz ipeklerle örtünen
Ala Dağ Kırgız'ın annesi.

Yırtıcı kuş gibi dolanır,
Koynundan çıkmak istemem.
Kaderim sana bağlanır,
Özlerim uzaklara gitsem.

Felâket başa geldiğinde,
Yaşama sevinci verirsin.
Fırtınalı bir denizde yüzen,
Batmaz büyük bir gemisin.

Dereleri olan dağları olan,
Başka yerler senin gibi görünmez.
Bilmiyorum belki içim dar...
Yaban elleri gönlüm çekmez.

Herkesin büyüdüğü toprağı-suyu,

Bötönçö bolup körünöör?!
Son-Köldün uçkan ak kuusu,
Son-Köldü karay bölünöör!

A... desin, meyli bu... desin,
Ala-Too sensiz künüm cok.
Acırap kalsam bilesin,
Can bağa turgan türüm cok.

Kerektüü nersem ömürgö,
üşerde gana barçılup,
İşenim berip könülgö,
Ala-Too közgö tartılat.

Cer beti köölgün turganda,
Kaymaktap ırıs-keşigi,
Düynögö kırgız tuulganda,
Bölöngön altın beşiği.

TÜRK BALASI BOLOBUZ
(Kırgız öküldörü Türküyaga
barganga maaşırkan)

Tüpkü atabız Türk bolot,
Til tabışsak kup bolot.
Danakerlep ıntımak,
Başıbızga bak konot.

Bolso eken çın ıntımak,
Sır çaşırbay kulpulap.-
Tolkup Kara-Denizdey,
Tolot ele küç-kubat.

Birge bizdin tilibiz,
Birge bizdin dinibiz.
Kiçüüsünö - agabız,
Uluusuna - inibiz.

İnsanın gözüne ayrı görünür?!
Son Köl'ün uçan beyaz kuğusu,
Son Köl'e bakarak ayrılır!

Şöyle desin, böyle desin,
Ala Dağ'sız günüm yok.
Ansızın ayrılırsam anlarsın,
Kendime bakacak hâlim yok.

Tek gerekli şey hayatım için
Sadecce burada yaşayıp,
Yaşamak güven içinde.
Ala Dağ tüter gözümde.

Yeryüzü berekete büründüğünde,
Kaymak bağlayıp bereketi.
Dünyaya Kırgız geldiğinde
Belenmiştir altın beşiği.

BİZ TÜRK ÇOCUKLARIYIZ
(Kırgız vatandaşlarının Türkiye'ye
gitmesine ithafen)

Atalanmız birdir,
Konuştuğumuzda anlarız.
Kurarsak birliği,
Başımıza baht konar.

Olur ise gerçek birlik,
Sır saklamadan, gizleyip.
Kara Deniz'in dalgalanışı gibi
Toplar idik güç dirlik.

Birdir bizim dilimiz,
Birdir bizim dinimiz.
Küçüğüne, ağabeyiz;
Büyüğüne, kardeşiz.

Bir - birine karı - çaş:
Ece, sindi, karındaş.
Tuugan tapkan, dos tapkan,
Mınday kündör tabılbas.

Kuday berdi kırgızga,
Süyünö ber, söz kıska.
Tübü birge koşulmak -
Bar emespi turmuşta.

Bişkek menen Stambul,
Türk uuluna kutman bul.
Kucak cayıp, kol sonup,
Birdik colun tutkan bul.

Bizge kelip azattık,
Kart ömürdü çaşarttık.
Banp, kelip turuuga -
Tozok colun tazarttık.

Biz baralı, kelgile,
Ala-Toonu körgülü!
Bulak ıldıy atılat,
Kün tiygende möñgügö.

Bişkek şaan canında,
Turat tüştük çağında.
Kel, köçürüp algıla,
Stambuldun canına!

Karagayлуу kalın çer,
Arca capkan artuu bel.
Çokusunan erte-keç,
Sogup turat atır cel.

Bir közüm da, bir kolum,

Birbirine yaşlı genç,
Abla, kız kardeş.
Akraba dolu, dost dolu,
Böyle günler bulunmaz.

Allah verdi Kırgız'a,
Seviniver, söz kıska.
Kökü bir olana birleşmek,
Elbet vardır hayatta.

Bişkek ile İstanbul,
Türk eline kuttur bu.
Kucak açıp, el uzatıp,
Birlik yolunu tutmak bu.

Bize gelince azatlık
Kart ömrü yeşerttik.
Gelip gidip durmaya,
Cehennem yolunu açtık.

Biz gidelim, siz gelin,
Ala Dağı bir görün!
Bulaklar aşağı atılır,
Güneş değince karlar.

Bişkek şehri yanında.
Durur güney tarafında.
Gelin, göçürün,
İstanbul'un yanma!

Köknar dolu büyük orman,
Ardıç dolu dağ geçidi.
Dağ sırtında her zaman,
Eser durur yeli mis kokan.

Bir gözüm bir kolum,

Türk balası bir boorum.
Baktılıumun dep bilem,
Seni menen bir boluum.

Kasieti dağı bir:
Kıyışpagan canı bir.
Tamırları teñ kakkan,
Antkeni anın kanı bir.

Örkünü ösüp batadan,
Öz betinçe çaşagan,
Türk balası bolubuz -
Bir ene, bir atadan.

Komuz çertip, ırdasak,
Toy tüşürüp cırgasak,
Kimdin kanday işi bar,
Kıyanattık kılbasak?

Kız berişip, kız alsak,
Kuda kelip, biz barsak,
Derzent körüp eki cak,
Mookumuna bir kansak!

Cazdın körköm ayınça,
Caşıl atça, kayınca,
En bir cakşı emespi,
El tamın cayılsa.

Koy da soyup, tay da soyup,
Ay tegerek nan koyup,
Uzayt bizdin meymandar
Peylibizge kark toyup.

Çakıp, naçar degizpey,
Biröögö cem cegizbey,
Birdik bolso, küç bolot

Türk oğlu bir bağrım.
Mutluluk sayıyorum,
Seninle birlikte olmayı.

Hasiyetleri dahi bir:
İhtişamlı ruhu bir.
Yürekleri bir atar,
Çünkü onların kanı bir.

Dualarla büyüyen,
Kendi halinde yaşayan,
Biz Türk çocuklarıyız,
Bir ana bir babadan.

Kopuz çalıp, şarkı söylesek.
Toy kurup eğlensek,
Kim ne diyebilir ki,
Hiyanetlik yapmazsak?

Kız verip kız alsak,
Dünür gelip, biz varsak,
Çocuğu olup iki tarafın,
Onun sevgisiyle kansak.

Güzel yaz ayları gibi,
Yeşil ardıç, kayın gibi,
En güzeli bu değil mi,
Halkın birliği yayılsa.

Koyun ve atlar soyup,
Ay gibi yuvarlak ekmek koyup,
Gider bizim misafirler,
Misafirperverliğimize tam doyup.

Yoksul fakir demeden,
Hiç kimseye hak yedirmeden,
Birlik olsa güç olur,

Narın, Kara-Denizdey.

Narın, Kara Deniz gibi.

ALA-TOO GİMNİ

Künöstüü Ala-Too do kırgız tuulgan,
Özündö öz biyliği bolup turgan.
Cer-suusun karagindey ıyık körüp,
Mertintip, san koldogon coosun kuugan.

Ukugun katuu caktagan,
Dostuktu bekem saktagan.
Ar-namıs --akıl, dem berip,
Ak coldon kayra tartpagan.

Adamdık parzıbizdi aktaganbız,
Körör kün, barar coldu taktaganbız.
Carıgı cer cüzünö teñ tüşün dep,
Azattık, akıykattı danktaganbız.

Eç kaçan taydıralbayt eş kim andan,
Al coldu kırgız eli tandap algan.
Kılımdar boroon-çapkın öçürö albay,
Tagdırdın bülbüldögön şamı cangan.

ALA DAĞ MARŞI

Güneşli Ala Dağlarda Kırgız doğdu.
Hürriyeti ellerinde oldu.
Suyunu toprağını gözbebeği gibi kutsal sayıp.
Ayaklandı, sayısız düşmanı yurdundan kovdu.

Adaleti yeğ tutar,
Dostluğa sahip çıkar.
Ar, namus, akıl; nefes verir,
Doğru yoldan hiç çıkmaz.

İnsanlık görevlerimizi yerine getirdik,
Görecek gün, gidecek yolumuzu belirledik.
Aydınlığı yeryüzüne eşit düşün diye,
Hürriyeti, hakikati gözledik.

Hiç kimse vazgeçiremez ondan bizi.
Kırgız halkı bu yolu tercih etti.
Yüzyıllar, felâketler söndüremez,
Kaderimizin hararetle yanan ateşini.

2. TÜMÖNBAY BAYZAKOV

KIRGIZ CERİ

Ala-Too ak kalpagın kiygen kezde,
Askası kök asmanga tiygen kezde -
Men dağı colgo ıgam tandı toso,
Kuaktaym oy-kırların nurga košo.

Uluusun, kırgız ceri, nurdan bütkön,
Suluusun kırgız ceri, ırdan bütkön.

Isık-Kl-cerdin közü, kırlar-kaşı.
Adılar -kkrg, tokoy-aı,
Dayralar - kan lamın, oku-taacı
Sebebi, topçuları - ar bir taşı...

Keñ tzd, gl denel - kırgız ceri,
Kn czd, berekel - kırgız ceri.

Cıldızdar kök betinen kn kezde,
arık nur cer camalın pkn kezde;
Kl alkıp,toolor koynun akan kezde,
Dil carkıp, tan klksn çaçkan kezde -

Krkn krk koşulat, kırgız ceri!
Sezilet ata meeri, ene meeri.

ALA-TOO

Ala-Too, ak okundan kağılayın,
Arzısam - gln bolup tağılayın.
Karındı kz otuna eriteyin,
Kgmd aşı bolup cağılayın.

Ala-Too, biyigine sıynayın,
Alooluu ilebin cılınayın.

KIRGIZ YERİ

Ala Dağ ak kalpağını giydiği zaman,
Doruğu gökyüzüne değdiği zaman -
Ben de yola çıkarım tanı karşılamaya
Kucaklarım vadisini, tepesini onunla.

Ulusun Kırgız yeri, yaratılmışınsın nurdan,
Güzelsin Kırgız yeri, yaratılmışınsın Őirden.

Işıık Gl toprağın gözü, kırlar kaşıdır,
Tepeler bedeni, ormanlar saıdır.
Nehirler damarıdır, dağ sırtları tacıdır,
Sedeften düğmedir her bir taşı.

Geniş düzlü, gl bedenli, Kırgız yeri,
Güneş yüzlü, bereketli, Kırgız yeri.

Yıldızlar mavi yüzünde sndğu zaman,
Parlak nur yer cemalini ptğu zaman;
Gl dalgalanıp, dağlar bağrını açtığı zaman,
Gönül alarak, tan gülümseyişini saçtığı zaman -

İhtişamina ihtişam eklenir, Kırgız yeri,
Hissedilir baba Şefkati, ana Şefkati.

ALA TOO

Ala Too beyaz doruğuna kurban olayım,
Yakışırsam iek olup üzerine takılayım.
Karlarımı kz ateşimle eriteyim
Karanlıkta mumun olup yanayım.

Ala Too, yüceliğine sığınayım,
Alevli ısın ile ılıyayım.

Kutmanduu kuağından ayrılğança,
Kırçınday kılıç tiygen kıyılayın.

Ala-Too, aydınına çömölöyün,
Askana arca bolup örölöyün.
Çaalıksafi - cügündü art, kötöröyün,
Çafıkasın - camgır bolup tögülöyün.

Ala-Too, maktanuuga körküm sensin,
Ala-Too, tögönbögön kençim sensin.
Bardıgın üyrötkönsün bala kezden,
Bir sözdüü, bir münözdüü erkim sensin.

Kutlu kuağından aynılmaktansa,
Keskin kılıç ile kıyılayım.

Ala Too, aydınında kalayım,
Tepelerine ardıç olup örüleyim.
Yorulursun yükünü art taşıyayım,
Susuz kalsın, yağmur olup döküleyim.

Ala Too, övülecek güzelliğim sensin,
Ala Too, tükenmeyen madenim sensin.
“Her şeyi öğrettin sen çocuk iken,
Bir sözlü, bir haysiyetli hürriyetim sensin.

3. SOORONBAY CUSUYEV

KIRGIZ CERİ

Kırgız ceri - biyik cer,
Kırda oynogon kiyikter.
Ar çokusun karasañ -
Ak kalpaktuu cigitter.

Kerek kezde çep bolgon,
Keremettey bek bolgon.
Aç köz duşman alalbay,
Alı ketip nes bolgon.

Kapsalañdan, açkadan
Kalkın aman saktagan.
Kalk köñülün tuyuntup,
Kalk müdöösün aktagan.

Caynap cañı zamanda,
Çagaldangan adamga
Berdi pahta, ak buuday,
Berdi cüzüm, ak alma.

Katıp catkan san kılım
Kalkka açıp sandığın,
Berdi kençin tügönbös,
Berdi sansız baylığın.

Suluulanıp şañdanat,
Suularınan şam canat.
Körktüü kırgız cergesin
Körgön alam tañ kalat.

KIRGIZ YERİ

Kırgız yeri yüce yer,
Kırda oynaşan geyikler.
Her bir zirvesine baksan
Ak kalpaklı yiğitler.

Gerekli anda sur oldu,
Sihirli bir kuvvet oldu.
Aç gözlü düşman alamadan,
Gücü tükenip beter oldu.

Tipilerden, açıklıktan
Halkını sağlam koruyan.
Halkın yüreğini rahatlatıp,
Halkın arzusunu karşılayan.

Açılıp yeni zamanda,
Caka satan adama
Verdi pamuk, ak buğday,
Verdi üzüm, ak elma.

Yüzyıllarca topladığı
Halka açıp sandığını,
Verdi tükenmez madenini
Verdi sayısız varlığını.

Güzelleşip açılır,
Sularında kandil ıştır.
Görkemli Kırgız yerini
Gören adam şaşırır.

TOOLOR CANA TOOLUKTAR

Kırgızdın beşiği - uluu toolor,
Irıskı-keşiği - uluu toolor.
Cazmışı tuş kılıp meken bolgon
Cay-kışı söölöttüü suluu toolor.

Coo kelse aykırıp: “Ceñem!” degen,
Kırgızdar too sinduu kebelbegen.
Abroyu too sımal biyiktegen,
Tamırı too sımal tereñdegen.

Bilbester koyuşsun tuyup munu:
Biyikte el çaşayt uyutkuluu.
Al elde - bektigi ar-namıstın,
Al elde - akıldın tunuktugu.

Tooluktar kindikten kan tamızgan,
Candarı birdiği baykalışkan.
Eköönün okşoşup kulk-münözü,
Tagdırı, taalayı aykalışkan.

Tooluktar toolordu ençilegen,
Bir bolup toolordun erki menen,
Toolorun satpagan, taştabagan,
Ar cakka tamtañdap, tentibegen.

Too ölsö kokustan coo kolunan,
Kaçpastan, cıbastan too boorunan,
Too menen koşo ölmök tooluk kalkım
Ayrılbay canı bir toolorunan.

HAN MANAS TUKUMDARI KAYDASIÑAR?

Akırı adilettik ceñdi mına -
Azattık Ala-Toogo keldi mına!
Özüñ caz, özüñ süylö öz tiliñde,

DAĞLAR VE DAĞLILAR

Kırgız'ın beşiği, ulu dağlar,
Rızkın ziyafeti, ulu dağlar.
Kader izin verince vatan olan
Yazı kışı muhteşem güzel dağlar.

Düşman gelse haykırıp “yeneceğim” diyen
Kırgızlar dağ yürekli, vazgeçmeyen.
Karakteri dağ misali yücelen
Kökü dağ misali derinleşen.

Anlamayanlar duysun bunu:
Yücelerde halk yaşar köklü.
O halkın, arı namusu sağlamdır,
O halkın, dupdurudur aklı.

Dağlılar göbek bağından kan damlatan,
Canları ve birliği fark edilen.
İkisinin benzeyip özelliği,
Kaderi, talihi birleşen.

Dağlılar dağları sahiplenen,
Özdeşleşip dağların hürriyetiyle,
Dağlarını satmayan, bırakmayan,
Bir yerlere çekip gitmeyen.

Dağ ölse aniden düşman elinden,
Kaçmadan, kıpırdamadan dağın bağrından,
Dağ ile birlikte ölmek ister dağlı halkım
Ayrılmayıp canıyla bir dağlarından.

HAN MANAS'IN NESLİ NEREDESİNİZ?

Sonunda adalet kazandı işte,
Hürriyet Ala Too'ya geldi işte!
Özün yaz, özün söyle, öz dilinde,

Özüñ kaz özüñ tapkan kendi mına!

Köz salıp kудay senin köz çaşıña,
Ee bolduñ emi kыргыз öz başıña.
İlgeri iş alparar işenimdüü
İderlüü uuluñdu koy köç başıña.

Ulanıp ulam önüp tukumubuz,
Zamandan ubay körör uçurubuz.
Tilektin büt bardığı orundalar
Tiygen kez kolubuzga ukugubuz.

Öspösök al ukuktan paydalanıp,
Öksüybüz, birkıranıp, maydalanıp.
Tüz coldon türtüp iyse bölüp-caruu,
Tüşöbüz tuñguyukka taygalanıp.

Kuuratıp turgan kezde kaatçılık,
Kuturgan ittey ürdü caatçılık.
Arsaytıp azuuların, arabızga
Anı kim koyo berdi taap çıgıp?

Kim tigil bölünöm dep sırañdagan,
Uruuga bölüp-carıp tırañdagan?
Ört koyup, eki aranı öçöştürüp,
Özünün elin özü kıralbagan?

Kan cutup kыргыз mögdöp basınganda,
Katıgım berip Manas katılгanga,
Bütögön kыргыз kıyrap bülüngöndö,
Cıynagan kыргыз tarap, çaçılгanda.

Kim azır kayra elimdi bölgüsü bar,
Kızıl kan tögülgönün körgüsü bar?
Kim azır han Manastın arbagı urup,
Kalkımdın kargışınan ölgüsü bar?

Özün çıkar bulduğun madeni işte!

Nazar edip Allah senin gözyaşına,
Sahip oldun artık Kыргыз, өз başıña.
Geleceğe iş yürütecek güvenilir
Kudretli oğlunu koy göçün başıña.

Geleceğe uzayıp gelişip neslimiz,
Bu devirden şefkat görme vaktimiz.
Dileğın tamamı yerine gelir
Geçtiği zaman elimize hakkımız.

Büyümezsek o haktan faydalanarak,
Zayıflarız, bölünüp parçalanarak.
Doğrudan rahatsız etse bölmek yıkmak,
Uçurumdan ineriz yuvarlanarak.

Baş belası olduğu zaman fukaralık,
Kudurmuş it gibi ürüdü bölücülük.
Keskinleştirip azılarını, aramıza
Onu kim koydu bulup çıkarıp?

Kimdir birileri ayrılmaya niyetlenir,
Boylara bölüp ayırmaya amaç edinir?
Ateşe verip, iki tarafı kızıştırıp,
Öz halkını özü kıramayan?

Kan yutup Kыргыз pusup kaldığıнда,
Destek verip Manas saldırdığıнда,
Bütün Kыргызlar parçalandığıнда,
Toplanan Kыргыз dağıldığıнда.

Kim şimdi halkımı bölmek istiyor,
Kızıl kanın aktığını görmek istiyor?
Kimi Han Manas'ın ervahı vurup,
Halkımın kargışıyla ölmek istiyor?

Kim kaalayt bıt-çıt çıgıp bılçıraştı?
Kim kaalayt dağı kañduu ikkilaptı?
Turalı arabızdı danakerlep
Tuu kılıp birimdikti, intımaqtı!

Ar dayım ata curtkı paydası bar,
Akılı, namısı bar, kayratı bar
Oylogon kırıgız arın, kırıgız kamın
Han Manas tukumdarı, kaydasıñar?!

DAGI BOZ ÜY CÖNÜNDÖ

Kırıgızlar boz üydö törölüşüp,
Eneler beşigin termetişken.
Çıyrıgıp boz üydün suuguna,
Çıdaşıp, çıyralıp er cetişken.

Boz üydö taptaza aba cutup,
Kuunak da, çak bolgon könüldörü.
Car süyüp, mal bağıp, tüysük tartıp,
Büt ötkön boz üydö ömürlörü.

Kaysı bir ata-ene şaardayı
Ömürdö boz üydü körgözbögön
Baldarı tan kalıp ak örgönü
Körüşkön müzeyden, körgözmödön.

Kırıgızdın boz üyün kee biröölör
Coyom dep, a birok coyo albadı.
Adamday mert kılıp, boz üy söögün
Mürzögö catkırıp koyo albadı.

Çakşına boz üydü caraşıktuu
Cay kelse kırıgızdar tigip catat.
Bügün da söölöttüü örgölordün
Keregi büt curtkı tiyip catat.

Kim ister suyu çıkana dek ezilmeyi?
Kim ister bir daha kanlı inkılabı?
Aramızı daima düzgün tutalım
Bayrak edip birleşmeyi, birliğı!

Her zaman ata yurda faydası var
Akılı, namusu var, gayreti var
Kırıgız arını, Kırıgız gamını düşünen
Han Manas'ın nesli neredesiniz?

YİNE OTAĞ HAKKINDA

Kırıgızlar otağda doğup,
Analar beşiklerini sallamış.
Pişerek otağın soğuşunda,
Dayanıp, pekişip yiğitleşmiş.

Otağda taptaze hava soluyup,
Hem neşeli, hem sevecen gönülleri.
Yar sevip, mal bakıp, cefa çekip,
Otağda geçer tüm ömürleri.

Şehirdeki herhangi bir ana baba
Ömründe otağı göstermeyen
Çocukları şaşırıp güzelim otağa
Görürler müzelerden, sergilerden.

Kırıgız'ın otağını bazı kişiler
Kaldırmak istedi ama kaldıramadı.
İnsan gibi öldürüp, otağın iskeletini
Kabre koyamaya muvaffak olamadı.

İyilere otağın çok yaraşır
Zamanı geldiğinde dikilir.
Bugün dahi gösterişli otağların
Gerekliliğı tüm halkça bilinir.

Boz üydü körböğön şaardıktar
Ölgön son üy barkın sezıp catat.
Cenöördö karañğı mürzösünö
Boz üygö bir tünöp ketip catat.

Boz üydü öltürmök bolgondordun
Mezgili teskeri cılıp catat:
Özü ölüp, a boz üy tirüü kalıp,
Öz söögü boz üydön çıgıp catat...

NAALAT!

Caynap kızgılt, ak güldörü
Baş kalaada bak güldödü,
A men çünçüp cüdödüm.
Közgö kooz gül sezilbey,
Köktön tiygen kün sezilbey,
Köñülüm suz cürömün.
Kalk menen kalk çabışkanga,
Kağışıp, kan agızganga
Kanap turat cürögüm...

Bir dayranın suusun tatkan,
Bir dastorkon tuzun tatkan,
Coldoru bir toomdoş,
Talaaları caykalışkan,
Tagdırları aykalışkan,
Te bayırtan doorloş,
Cayıttarda malı birge,
Canaş öskön bağı birge
Kalk elek go boordoş.
Bular ınak el ele go,
Bir-birine dem ele go,
Küçtüü kılğan Mekendi.
Anan nege kuturuşup,
Izırınıp, cutunuşup,
Bir-birine kekendi?

Otağ görmeyen şehirliler
Ölünce otağ kıymetini anlar.
Giderken karanlık kabrine
Otağda bir gece gidip yatar.

Otağı öldürmek isteyenlerin
Zamanı tersine işler durur:
Kendi ölüp, otağ sağ kaldığında,
Cesedi otağdan çıkarılır...

LANET!

Açılıp rengarenk, çiçekleri
Başkente bahçeler çiçeklendi,
Ben ise güçsüz düştüm.
Gözüme güzel güller görünmez,
Gökten yükselen güneş görünmez,
Canım sıkın dururum.
Halkın halkla kavgasına,
Dövüşüp kan akıtmasına
Kanar durur yüreğim...
Aynı nehrin suyunu tadan,
Aynı sofranın tuzunu tadan,
Yolları aynı kavşakta,
Toprakları bir uzanan,
Kaderleri birleşen,
Ta ezelden aynı çağda,
Otlaklarda malları bir,
Yan yana yetişen bağı bir
Halk idik aynı nesilden.
Bunlar dost halk idi hani,
Birbirlerine nefesti hani,
Güçlü yapan Vatani.
Sonra niye kudurup,
Hiddetlenip, saldırıp,
Birbirine kinlendi?

Kimder mintip taymaştırdı,
Kimder mintip kayraştırdı
Intimaktuu eki eldi?

Özbek, seni arbap süylöp,
Kırgız, seni aldap süylöp
Kim özünö imerdi?
Köñüldörgö uunu bürküp,
Koltuktarga suunu bürküp,
Kim tukurdu silerdi?
Kim eköñdü ayabastan,
Azap-tozok aralaşkan
Orgo türtüp ciberdi?

Kur berilip kur namıska,
Kusamattuu bul kağıta
Kimiñ kimdi ceñdiñer?
Börüdöy cep paralardı,
Bölüp-cargan arañardı
Buzuktardı el biler...
Aldap türtkön azap-şorgo
Siler kaysıl mansapkorgo
Kural bolup berdiñer?..

Arañarda cürüştü alar,
Ayttı zıyan ügüttü alar
Akılduusup, tınsınıp.
Alar eldi otko türttü,
Acal attuu okko türttü
Aykırıp da, kıykırıp.

Kanduu ,katscal baştap koyup,
Kayra eki eldi taştap koyup,
Kalıştı alar tımpıyıp...
Sezimine urunsa da,
Kulağına ugulsa da
Iy, muñ, koşok, ökürük,

Kimler böyle ortalığı kızıştırdı,
Kimler böyle ortalığı karıştırdı,
Bir yaşayan iki halkı?

Özbek sana kötü söyler,
Kırgız sana yalan söyler
Kim kendine benzetti?
Yüreklere zehir akıtıp,
Aranıza fesat sokup,
Kim kışkırttı sizleri?
Kim ikinizi acımadan,
Felaketle dolu olan
Kuyuya itip gönderdi?

Boşuna anlamsız bir inatla,
Husumet dolu bu kavgada,
Hanginiz kimi yendi?
Kurt gibi yiyip rüşvetleri,
Bölerek açtı aranızı
Hainleri halk bilir...
Aldatıp içine çeken belanın derdin
Sizler hangi makama mevkinin
Silahı olup kullanıldınız?..

Aranızda dolaştı onlar
Söyledi zararlı öğüdü onlar
Akıllı, olgun geçinerek.
Onlar halkı ateşe attı,
Ecel adlı kurşuna tuttu
Bağırıp çağırarak.

Kanlı isyan başlayıp,
Tekrar iki halkı bırakıp,
Onlar geriye çekilerek...
Hisseder gibi olsa da,
Kulağına çalınsa da
Ağlayış, hüzün, ağıt, pişmanlık,

Kan tökköndör eldi buzup,
Tamilcip cep paloo, çuçük,
Takır koyboy ökünüp,
Canı cay taap bacırayıp,
Catkan çıgar madırayıp
Par cazdıka köşülüp...

Alardı tez tappaganda,
Bet pardasın açpaganda,
Erteñ kayra çır salat.
Cırtkıç bolup köpköndörgö,
Cırtkıçtay kan tökköndörgö
Boluu üçün bir sabak
Alar katuu cazalansa,
Alar cerden tazalansa,
Anan eki el tıñ alat!

AZATTIK CÖNÜNDÖ

Azattikka çıkkanbız dep aldanıp
Köpkö cürdük kötörülüp mardayıp.
Azır anık açılğanda közübüz
Attiñ dedik ökünüp da, ardanıp.

Azır kırgız öz baktısın tapkan kez,
Tarihiniñ cañı betin açkan kez.
Abalkıday azgırılбай cel sözgö,
Azattıktın nagız daamın tatkan kez.

Birok da bar böödö kaygı cegender,
Tili menen buuday kuurgan “berender”
“Kırgız kantip bolup ceke mamleket,
Özün özü başkara alsın” degender.

“Alduu ölkö, küçtüü ölkö başkarıp,
Al köngön el caltaptap da, cazganıp.
Calkoo, ışkoo, calakay el,- deyt alar,

Kan dökenler halkı karıştırarak,
Yayılıp yiyip pılav, sucuk,
Hiç de pişman olmayarak,
Huzur bulup, neşelenerek,
Yatıyorlardır bebek gibi
Kuş tüyü yastıkta kösülerek...

Onlar tez elden bulmazsa,
Yüzlerindeki perde açılmazsa,
Yarım yine kavga çıkarır.
Yırtıcı hayvan olup kabaranlara,
Yırtıcılar gibi kan akıtanlara
Bir ders olması için
Onlar sert cezalandırılrsa,
Onlar topraklardan arındırılrsa,
Böylelikle iki halk barış bulur!

HÜRRİYET HAKKINDA

Hürriyete kavuştuk diye aldanıp
Uzun süre dolaştık havalanıp.
Şimdi tam açılınca gözümüz
Vay be dedik, hüzün ile utanıp.

Şimdi Kırgız'ın kaderini çizdiği zaman,
Tarihiniñ yeni sayfasını açtığı zaman.
Evvelki gibi kapılmayıp boş sözlere,
Hürriyetin hakiki tadını tattığı zaman.

Fakat halâ var boşuna kaygı duyanlar,
Dili ile buğday kavuran “kahramanlar”
“Kırgız nasıl olur bağımsız devlet,
Kendi kendini yönetebilir” diyenler.

“Kuvvetli ülke, güçlü ülke yönetip,
Ona alışmış halk, sırnaşıp ve yaslanıp.
Tembel, miskin, uysal halk, der onlar,

Canın ayap, cayrap tınat aç kalıp”.

Anday bolso, kırgızdı kim el desin,
Azattıkka çıkkın asıl cergesin
Abat kılıp akıl menen başkaruu
Anın kantip öz kolunan kelbesin.

Tatsa dağı kalkım tagdır kasabın,
Tartsa dağı turmuşun oor azabın.
Aç, cılañaç bolso dağı al azır,
Artık köröt azattıkta çaşaarın.

KEÇEE

Kataal, tataal mezigilderge kez kelip,
Kanday gana kıyındıkka könbödük.
Köp nerseni sezip turup, sezbedik,
Köp nerseni körüp turup, körbödük.

Anıgına dil tursa da manbay,
Arsar oydu çınday aytçu oozubuz.
Kańça bassak, bir orundan cılabay,
Kıyırısak da uulçu emes dooşubuz-.

Beker aldap özübüzdü özübüz,
Bet kızartar nerselerge maktandık.
Iza küçöp, cürök öyüp ökünüç,
Iylay turgan nerselerge şattandık.

Bargan sayın peyil tarıp, kuruşup,
Kańça muras, tarihtardı tangańbız.
Abalkının baarın capırt unutup,
Açık aytsak, mańkurt bolup kalgańbız.

Özüne acıyıp, ölür kalır aç kalıp”.

Öyle ise Kırgız’a kim halk desin,
Hürriyete kavuşan asıl vatanını
İmar edip akıl ile yönetmek
Onun nasıl kendi elinden gelmesin.

Tatsa da halkım kaderin gazabını,
Çekse de hayatın ağır azabını.
Açbılaç olsa dahi o şimdi,
Yeğ tutar hür şekilde yaşamayı.

DÜN

Katı, zor devirlere zaman gelip,
Nice zorluklara alışmadık.
Birçok şeyi hissetsek de hissetmedik,
Birçok şeyi görsek de görmedik.

Bu tür şeylere yüreğimiz inanmasa da,
Şüpheli fikri gerçek gibi söyledi dilimiz.
Ne kadar yürüsek de yol alamadan,
Haykırarak da duyulacak gibi değil sesimiz.

Boşunu aldatıp kendi kendimizi,
Yüz kızartan şeylerle övündük.
Hüzün büyüyüp, yürek dağlayıp acımız,
Ağlanacak şeylerle neşelendik.

Özelliklerimiz silinip yok oldukça,
Nice mirasımızı, tarihimizi inkar ettik.
Geçmişimizin hepsini hemen unutup,
Açık söylersek, mankurt olup kaldık.

TAGDIRI BİR EKİ KALK

Bir coldo özbek, kırgız bara catıp,
Cölöşkön bir-birine karalaşıp.
Ak kalpak, ala topu boordoştor
Abaltan bir çaşagan aralaşıp.

Intımak-ıraşkerlüü el arası
Bolgon soñ bölünbögön cer arası.
Eki eldi çooçurkatpay, çooçundatpay
Ezelten bolgon emes çek arası.

Kırgızga özbek barsa koyun soyup,
Asteydil dilin koyup, oyun koyup,
Özbekke kırgız barsa ızattagan
Ardaktap paloo demdep, koon soyup.

Eki kalk birin-biri koldop kelgen,
Kastardan birin-biri korgop kelgen.
Kılımdar oolaktabay, kınalışıp,
Kız alıp, kız berişıp, toylop kelgen.

Abaltan zamandaşpız, doordoşpuz.
Koñşubuz, canı cakın boordoşpuz.
Dostuktan kubat alğan deñiz sınduu
Kemibes, böksörülbös, soolbospuz.

Bir bizdin şamalımız, camgırımız,
Közdöybüz bir maksattı bardıgımız.
Bir coldon taygılbaybız, ayrılбайbız -
Birikken tübölökkö tagdırımız.

ALA-TOO SAKÇILARINA

Ala-Toonun oyu menen kırına
Azattık nurun çaçkan çak.
Azattıktın daamın
Kalkımız büt tatkan çak.
Ala-Toonun kalkının

KADERİ AYNI İKİ HALK

Aynı yolda Özbek, Kırgız yol alıp,
Destek olmuşlar birbirine dayanıp.
Ak kalpaklı, alaca topulu kardeşler
Evvelden birlikte yaşamışlar, karışıp.

Güven ve huzurlu halkın arası
Olunca ayrılmamış toprakları.
İki halkı ürkütmeden, korkutmadan
Ezelden beri olmamış sınırları.

Özbek Kırgız'a gitse koyun kesip,
Candan davranıp, fikredip,
Kırgız Özbek'e gitse izzet göstermiş
Hürmetle pilav pişirip kavun kesip.

İki halk birbirlerini kollamışlar,
Düşmandan birbirlerini korumuşlar.
Çağlar boyu uzaklaşmayıp yakınlaşmış,
Kız alıp kız verip toy kurmuşlar.

Evvelden aynı zaman, aynı devirdeniz.
Komşuyuz, candan yakın kardeşleriz.
Dostluktan kuvvet alan deniz misali
Eksilmeyiz, eskimeyiz, solmayız.

Aynıdır bizim rüzgarımız, yağmurumuz,
Hedefleriz bir maksadı hepimiz.
Aynı yoldan çıkmayız, ayrılmayız
Birleşmiş ebediyete dek kaderimiz.

ALA TOO BEKÇİLERİNE

Ala Too'nun düzüne bayırına
Hürriyet ışığını saçtığı çağ.
Hürriyetin tadını
Halkımızın tattığı çağ.
Ala Too'nun halkının

Azattığın saktayt dep,
Ar-namısın aktayt dep
İşengenden, silerdi
Ayabayt dep akıl menen cigerdi,
Ak dilinen ak batasın berişip,
Ata-eneñer askerdikke ciberdi.

Özübüzdün elden çıkkın taymanbas,
Siler küçtüü,
siler kıraan çaşsınar.
Özübüzdün ceribizdi,
Özübüzdün kenibizdi,
Özübüzdün çegibizdi
Küzötkö alıp sak turar,
Ayay turgan,
Tayay turgan,
Koldoy turgan,
Korgoy turgan

Azattığın, tınçtığın
Ala-Tooluk el menen bir baktınar,
Ata curtun aldında
Karız men parızdı
Azır aktaar keziñer
Ar namıstuu Ala-Tooluk sakçılar!

Kördük ötkön apaatta
Örttü keçken kırgızdın
Siler öñdöö miñ-sandagan çaştarm.
Ok camgırday caasa da,
Köralbadık biz birook,
Aldan artka cılışıp,
Suu cüröktük kılışıp,
Alar coodon kaçkanın.

Azır siler cookersiñer
On segizde çaş baldar.

Hürriyetini korur diye,
Ar namusunu aklar diye
Güvendiğinden, sizleri
Esirgemez diye akıl ile ciğerini,
Tüm yüreğiyle hayır dua edip,
Ananız babanızı askere gönderdi.

Kendi halkımızdan çıkan çekimez,
Sizler güçlü,
Sizler çevik gençsibiz.
Kendi topraklarımız,
Kendi zenginliğimizi,
Kendi sınırmızı
Gözetleyip sak durur,
Esirgeyen,
Destek olan
Kollayan,
Koruyan

Hürriyetin, barışın
Ala Too halkı ile aynıdır bahtımız,
Ata yurdun önünde
Borcunu ve farzını
Şimdi ödeme zamanınız
Arlı namuslu Ala Too'lu bekçiler!

Gördük geçmiş afette
Ateşi geçtiğini Kırgız'ın
Sizler gibi binlerce gençlerin.
Kurşun yağmur gibi yağsa da,
Göremedik biz fakat,
Önden arkaya kayıp,
Tavşan yüreklilik yapıp,
Onların düşmandan kaçtığını.

Şimdi siz askersiniz
On sekizindeki genç çocuklar.

Attiñ, birok, arañarda
Coldu kıyşık baskan bar.
El aldında,
Ene-atanın aldında
Çoñ künöögö batkan bar:
Anttı-şertti unutup,
Ala-Toonun bir burçunan -
Bir burçuna kaçkan bar.

El-curtuñar, ene-atañar silerdi
Sakçımız dep maktasa,
Kiyimiñer büpbütün,
Kursagiñar açpasa,
Kerebette catsañar
Ak şeyseptüü, taptaza,
Opaasız kas mañdaydan
Ok caadırıp atpasa,
Ot-calındı çaçpasa...
Anan nege kaçasıñar askerden
Özüñördün ceriñerdi,
Özüñördün eliñerdi korgoboy?
Kaçkın bolup tıñ çakta,
Kordoysuñar özüñördü,
Kordoysuñar ata-eneni
Östürüşkön keziñerden torbodoy.

Siler cañı muunsuñar -
Nebere da, uulsuñar -
Biz silerge atabız.
Kara coltoy “Kaçkın!” atka konsoñor,
Kaygı daamin tatabız,
Biz silerge naarazıbiz, kapabız.
Kaynap tursa kaarıbiz,
Kaydan tiysin batabiz?!
Kap, uşul iş ulanıp,
Kaçkıdıktan koybosotñor uyalıp,
Siler üçün biz uyalıp catabız!..

Fakat yazık ki aranızda
Yolda yamuk giden var.
Halkın önünde,
Ana babanın önünde
Büyük günaha batan var:
Andını şartını unutup,
Ala Too'nun bir kenarından-
Diğer kenarına kaçan var.

Halkınız insanınız, ana babanız sizlerle
Bekçimiz diye övünse,
Giyimleriniz tastamam,
Kursağınız tok olsa,
Yataklarda yatsanız
Ak çarşafılı, tertemiz,
Baskınla düşman karşıdan
Kurşunlar yağdırmasa,
Ateş alev püskürtmese...
O zaman niye kaçıyorsunuz askerden
Kendi yerinizi,
Kendi insanınızı korumayıp?
Kaçak olup barış zamanında,
Aşağılıyorsunuz kendinizi,
Aşağılıyorsunuz ana babanızı
Büyüten ufacık zamanlarınızdan.

Sizler yeni nesilsiniz,
Torunlarsınız, oğullarsınız,
Biz sizlere babayız.
Kötü itibar “Kaçak!” adını alırsanız,
Kaygınızı duyarız,
Biz sizlerden razı değil, üzgünüz.
Artarken kahrımız,
Nasıl etkili olsun hayır duamız?!
Tamam, bu iş uzayıp,
Kaçmayı bırakmazsanız utanıp,
Sizin adınıza biz utanıp yaşarız!..

4. ERGEŞBAY UZAKBAYEV

AZATTIK

Eçen kılım agıp kelip toktolboy,
Eki ortodo kumga siñip çok bolboy.
Eñsegege emi cetken elibiz,
Erkindiktin tuusun tutup koş koldoy,

Öz üyünün eesi bolup özü emi,
Öydö karap süylöp turgan kezegi.
“Ceti atanın ceri için!..” - dep, al turgay,
Celpinebiz cerge koyboy keseni.

Öz suusunun özü tıñşap agımın,
Öz kölünün özü karmap balıgın.
Örgö çapçıp turgan kezi öröpküp,
Öz toosunun özü tartıp tamırın.

Türkün tüstüü düynö elinin közünçö,
Tündüğünön tütün bulap özünçö.
Tüşkö kiret ötköndördün elesi,
Tündö catıp tattuu uykuga köşülsö.

Birde buzsak, birde kayra casaştık,
Birde taamay, birde kayra caza attık.
Ontop catkan kezder boldu bir dalay,
Oñoy menen kolgo tiybey azattık.

Azattık dep kan tögüşüp, candı da,
Bergen kezder tee alista kaldı da.
Azattık - bul terdep içken çay emes,
Arbın-arbın tüşük turat aldıda.

Ceñil bolor ceter cerge kol sozuu,
Oñoy bolbos asman-cerdin ortosu.
Özü bışıp, köktön tüşö kalgıday,

BAĞIMSIZLIK

Yüzyıllar boyu akıp gelip durmadan,
İki arada kuma sinip yok olmadan.
Arzuladığına yeni ulaştı halkımız,
Hürriyetin sancağını tutup iki koldan.

Öz evinin sahibi olup kendisi şimdi,
Yukarı bakıp konuşmanın vakti.
“Yedi atanın yeri için!..” diye, ayrıca,
Atılırız yere düşürmeden kaseyi.

Öz suyunun özü dinleyip akışını,
Öz gölünün özü tutup balığını.
İleri koşturup atılmanın zamanıdır,
Öz dağının özü bulup damarını.

Türlü renkli dünya halkının gözünde,
Tündüğünden duman tütüp kendince.
Düşe girer geçmişlerin hayali,
Gece yatıp tatlı uykusuna çekilince.

Bir bozduk, bazen de tekrar yaptık,
Bazen isabetli, bazen de yine boşa attık.
Cefa çektiğimiz nice zamanlar oldu,
Kolayca elimize geçmedi bağımsızlık.

Bağımsızlık için kan akıtıp, canımızı da,
Verdiğimiz zamanlar kaldı çok uzakta.
Hürriyet bu, demleyip içilen çay değil,
Nice nice engeller durur karşımızda.

Kolay olur ulaşılan yere el uzatmak,
Kolay olmaz gök ile toprağın ortası.
Kendi pişip, gökten düşmüşcesine,

Arzan bolbos azattıktın sorposu.

Azattıktın cırgalınan azabı,
Arbin belem, kıynap turat bazarı.
Muzga askanday dımy tüştü bir pasta,
Kalıñ curtun kaynap catkan kazanı.

Çar tarabıñ turgan kezde eñiştöp,
Çama cetse çarçoo kerek köp iştep.
Cetimiş cıl cıynagandı kaşıktap,
Ceti kündö tögüp aldık çömuçtöp.

Catkan kezde küçöp turmuş tolkunu,
Künöö bolor kün çubaktap olturuu.
Murunkunu kiyinkige kaltırbay,
Muun parzı - böksörgöndü tolturuu.

ALLADAN TİLEYLİÇİ ESEN-SOOLUK

... Kökölöp kündön-küngö bazar baası,
Köönördü başta börk, butta maası.
Melmildeyt süzüp öt dep turmuş kölü,
Mezgildin katuu belem tartkan caası.

Asmandap aydan-ayga caşoo narkı
Akçanın sanatı arbıp, kemip barkı.
Küyünüp içten tütöp turgan uçur,
Künübüz ne bolot dep mından arkı.

Caşooño “bazar” degen söz carmaştı,
Bazarıñ bar-coguñdu eske almakpı!
Elibiz unutabı içpey-cebey,
Emiten ayran-süttü, beşbarmaktı?!...

BUL EMNEBİZ?

Örnök bolor salt-kaadabız köp deybiz,

Ucuz olmaz bağımsızlığın çorbası.

Hürriyetin sefasından çok cefası,
Fazla mı, zora sokuyor pazarı.
Buza asılmış gibi dondu kaldı bir an,
Kalabalık halkın kaynamakta olan kazanı.

Dört tarafın dururken yokuşla,
Tükenene dek çok çalışmak gerek.
Yetmiş yıl toplananı kaşıkla,
Yedi günde saçtık kepçeyle.

Hayatın dalgası güç kazandığı zamanda,
Günah olur güneşi seyredip oturmak.
Öncekini sonrakine bırakmadan,
Neslimizin farzı, eskiyeni doldurmak.

ALLAH'TAN DİLEYİLİM SAĞLIK

... Artarak günden güne pazar pahası,
Eskidi başta börk, ayaklarda mesi.
Sakin durur yüz de geç diye hayat gölü,
Dönemin sert mi ki gerdiği yayı.

Göge çıkıp aydan aya yaşam ederi,
Akçanın sanatı artıp, eksilip değeri.
İçten içe yanıp tüttüğü devir,
Günümüz ne olacak bundan sonraki.

Hayatına “pazar” denen söz yapıştı,
Bu Pazar var veya yokluğuna bakmaz ki!
Halkımız unuttur mu içmeyip yemeyip,
Bundan sonra ayranı, sütü, beşparmağı?!...

BU DA NEYİMİZ?

Örnek olacak örf adetimiz çok deriz,

Özübüzdü özgölördön çekteybiz.
Öñgösün koy, öçöşkösüp cazmıška,
Ölüktö da tabak tartıp, et ceybiz.

Aşka, toygo kim kadayça kütündü,
Akmalaybiz mordon çıkkan tütündü.
Kılımdardım tübün türö añtarıp,
Kırgız bolup kalğanıbiz üçünbü?

Ce dağı bir barbı başka sebebi?
Cete saltı, coto saltı dep emi,
Öpkölöybüz öktö kılıp ötköngö,
Özübüzdön oolaktatıp cemeni.

Dep aytkanday: “Ayta berse arman köp”,
Degi munu kim tögündöyt calgan dep.
Murçuyabız balta kespey murdubuz,
Munun baarı murunkudan kalgan dep.

Bayırkının buzulbasın ordo oynu,
Barktap-baalap baba colun coldoylu.
Birok al col kıysık ketip baratsa,
Bir cagına tüzöp koysok bolboybu?!

Kark altınga tolgon öñdüü koynubuz,
Aştı arbitıp, ötköröbüz toydu cış.
“Gumcardam...” dep kurcun tosüp turganda,
Kimgе cagat “kandı buloon” oynubuz.

Bilgin, kalkım, ne bir kıyın kün keçtiñ,
Nesi caman bilbegendi bil deştin.
Aşa çapmay ala öpkölük cagınan,
Kirbesek deym Kitebine Ginnesstin.

**KOY SOYUP, KONOK KÜTÜP
ALBAGAN SOÑ**

Özümüzü özgelerden ayırırız.
Başkası bırak, kafa tutup kadere,
Ölü evinde de tabak dolusu et yeriz.

Aşı, toyu kim ne kadar bekledi,
Aklarız bacadan çıkan dumanı.
Yüzyılların dibini alt üst edip,
Kırgız olarak kaldığımız için mi?

Yoksa başka bir sebebi var mı?
Soy adeti, sop adeti diye şimdi,
Kabarırız övünürüz geçmişimizle,
Kendimizden uzak tutup eleştiriyi.

Söyler gibi: “Söylemeye arzu çok”,
Söyle bunu kim ispat eder yalan diye.
Kocaman olmuş burnumuzu kıvırırız,
Bunun tamamı geçmişten kalmış, diye.

Eskinin bozulmasının ordo oyunu,
Değerini bilip turalım baba yolunu.
Fakat o yol çıkmaza gidip varırsa,
Bir tarafını düzeltip koysak olmaz mı?

Has altınla dolmuş gibi koynumuz,
Aşı artırıp, toy yaparız tam teknil.
“BM yardımı...” diye çuval açıp durunca,
Kim hoşlanır “kandı buloon” oyunumuz.

Anla halkım, nasıl zor günler geçirdin,
Neresi kötü bilmediğini bil demenin.
Atıp tutma boş konuşma bakımından,
Girmesek derim kitabına Guinness'in.

**KOYUN KESİP, MİSAFİR
BEKLEMEDİKTEN SONRA**

Ak kalpak, aylanayın, kırgız kalkım,
Atıña tuura kelip turmuş şartıñ.
Köp cakşı caktarıñ bar köñülgö töp,
Denege kanday tarap kay bir saltın.
Aytalı, meyman kelse bata tartıp.
Mal muuzdaş bayırtadan baba narkıñ.

Uşul nark urpaktarga muras kalgan,
Ulanıp kelatkanı emes calgan.
Biröö bar coktu oozanbayt, barga batıl,
Biznesmen... ce kızımatker aylık algan.
Kolu açık, konoguna koy orduna,
Koondoy kısır emdi taydı cargan.

Da biröö çirenbesten baylığına,
Çek koyup, çenep çaşayt aylığına.
Tañdan keç kulça kuurap iştese da,
Tapkanı arañ cetet çaylığına.
Kol kısa, konok kelse soyoruna.
Koy tügül, koyon bakpayt ay-cılına.

Köz artpayt başkalarđın mal-canına,
Köñülü töp kelişpeyt al cagina.
Öröpküp öñgölördü tuuray berbeyt,
Özünün ölçöp basat salmagına.
Kokustan konok kelse, koy orduna,
Kompoyot “ak moyundan” çalganına.

Tayanbayt alda kimdin cardamina,
Taarımbayt dos-tuugandıñ bardarina.
Suktanbayt biröölördün keşigine,
Suranbayt, adis emes al cagina.
Koy soyup, konok kütüp albagan soñ,
Koomaysıyt kırgız bolup kalganına.

Ak kalpak, kurban olayım, Kırgız halkım,
Adına yaraşır yaşayıp hayat şartını.
Birçok güzel yanların var gönlü okşayan,
Bedene sinip kalmış bazı adetlerin.
Söyleyelim, misafir gelse dua edip,
Mal kesmek ezelden beri ata geleneğın.

Bu geleneğın nesillere miras kalan,
Devam edip gelmesi değıl yalan.
Biri var yoğı söylemez, varı yalan
İş adamı... ya da işçi aylık alan.
Eli açık, konuğuna koyun yerine,
Kavun gibi iki yaşında tayı yaran.

Başka biri güvenmeden varlığına,
Sınır koyup, hesapla yaşar aylığına.
Sabahtan akşama köle gibi çalışsa da,
Bulduğı zar zor yeter çayına.
Kol kısa, konuk gelse mal sunmaya.
Koyun değıl, tavşan da bakmaz aylar yılar

Göz dikmez başkalarının malına canına,
Gönlü izin vermez bu yanına.
Ağzını açıp başkalarını eleştirip durmaz,
Kendi haddini bilerek yaşar durur.
Aniden konuk gelse, koyun yerine,
Gururlanır “ak boyundan” bıçak vuruşuna.

Dayanmaz birilerinin yardımına,
Kıskanmaz dost akrabanın varlığına.
İmrenmez birilerin mal mülküne.
Dilenemez, alışmamış o yanına.
Koyun kesip, konuk ağırlayamayınca
İnanamaz nasıl Kırgız olduğuna.

KARKIRADA BİR KÜNÜ

(“Manas” mayramı)

Ay-cıldar kete beret, kele beret,
Ar kimge öz ençisin bere beret.
Tompok Cer tegirmendin taşı sımıl,
Toktolboy öz ogunda tegerenet.

Zamandar kele berdi, kete berdi,
Zakımdap kuştay sızıp öte berdi.
Tüpöktüü nayza uçunda kırgız sözü,
Tüpkürdön tündü türüp cete keldi.

Ezelten kırgız sözü - “Manas” sözü,
Erendin erdik, egeş, talaş sözü.
Bülüntpöy büt kırgızdı, san muundu,
Saktağan ar baleeden kalas sözü.

Keñ peyil, kalıs, sınçıl bololu da,
Keleli uşul sözdün oroluna.
Toktolboy aga berip, tuura miñ cıl,
Toluptur babalardın comoguna.

Altı san ala-tooluk kırgız dürböp,
Aalamga aygay salıp kündöp-tündöp,
Atadan balaga ötkön sözübüzgö,
At koyduk mına bıyıl “Manas - 1000” dep.

Ar cerde “Manas” toyu küçkö kirdi,
Alardın baarın aytpay, aytam birdi.
Köl başı Karkırada keçee bir kün,
Köldüktör mayramdaştı “Manas - 1000di”.

Karkıra - Kökötöydün aşı ötkön cer,
Kaldaygan kalıñ çırdın başı ötkön cer.
Çoñ aştı er Manastın tuusu astına,
Çogulup karı ötkön cer, caş ötkön cer.

KARKIRA’DA BİR GÜN

(Manas Bayramı)

Aylar yıllar geliverir geçiverir,
Herkes hakkını taksim ediverir.
Yuvarlak değirmen taşı misali,
Durmadañ aksininde dönüverir.

Zamanlar geliverdi geçiverdi,
Kuş gibi hızla uçup gidiverdi.
Tuğlu mızrak ucunda Kırgız sözü,
Kökünden geceyi dürtüp yetti geldi.

Ezelden Kırgız sözü; “Manas” sözü,
Erenin yiğitlik, kavga, vuruşma sözü.
Böldürmeyip Kırgız’ı, sayısız nesli,
Saklamıştır her beladan güçlü sözü.

Açık yürekli, adil, tenkitçi olalım da,
Gelelim bu sözün zamanına.
Durmaksızın akıverip, tam bin yıl,
Dolmuştur atalarımızın masalına.

Altı boy Ala Too’lu Kırgız heyecanla,
Aleme nida salıp gece gündüz,
Babadan oğula geçen sözüümüze,
Ad koyduk bu yıl “Manas 1000” diye.

Her yerde “Manas” toyu güçlü başladı,
Hepsini değil, anlatacağım birini.
Göl başında Karkıra’da geçen bir gün,
Göllüler bayram yaptı “Manas 1000”i.

Karkıra Kökötöy’ün aşının olduğu yer,
Çok büyük kargaşanın başladığı yer.
Büyük aştı er Manas’ın bayrağı altında,
Toplanıp genci yaşlısı yaşadığı yer.

5. CALİL SADIKOV

ALA TOO

Ak möngülüü aska, zoolor, talaalar
Elibizdin canı menen barabar.
Sansız kılım Alatoosun mekendep,
Saktap keldi bizdin ata-babalar.

Bayırtadan бүtkön münöz elime,
Dostoruna dayar dilin berüügö.
Bul intımak el birdigin şiretip,
Beykuttuktu beret kırgız cerine.

Atkarılıp eldin ümüt tilegi,
Celbiredi erkindiktin celegi.
Bizge cetken ata saltın, murasın,
Iyık saktap, urpaktarga bereli.

Algalay ber kırgız el,
Azattıktın colunda.
Örkündöy ber, ösö ber,
Öz tagdırıñ kolunda.

İR BÜTSÖ

Tarıhta, kırgız neçen çaçılıptır,
Tarıhta, kırgız neçen basılıptır.
Sürülüp birde beri, birde narı,
Sürdügüp toogo-taşka çaşınıptır.

Zamana uu çeңgelin batırıptır,
Mokotup ötkür mizin capırıptır.
Antse da, dalaylarga “tuzday tatıp”
Dalaydın külün kökkö sapırıptır.

ALA TOO⁴¹⁹

Ak buzlu yalçın kayalar, ovalar,
Halkımızın ruhu ile beraber.
Yüzyıllarca Alatoo’sunu mekân edip,
Koruyup geldi bizim ata babalar.

Ezelden vardır halkımın benliğinde,
Dostlarına amadedir gönül vermeye.
Bu akit, halk birliğini pekiştirip,
Bahtiyarlık verir Kırgız yerine.

Yerine gelip halkın ümidi dileği,
Dalgalandı hürriyetin sancağı.
Bize ulaşan baba geleneğini, mirasını,
Kutsal tutup, verelim nesillere.

İleri atıl Kırgız halkı,
Hürriyet yolunda.
Serpiliver, gelişiver,
Öz kaderin kolunda.

ŞİİR BİTERSE

Tarihte, Kırgız nice defa dağılmıştır,
Tarihte, Kırgız nice defa yağmalanmıştır.
Sürülerek bir oraya bir buraya,
Sürünerek dağa, taşta saklanmıştır.

Zaman zehirli kancasını takmıştır,
Kör, paslı bizini batırmıştır.
Öyle yapsa da, birçoğuna “tuz tadı” vermiş,
Birçoğunun külünü göğe savurmuştur.

⁴¹⁹ Kırgız Millî Marşı: Sözlerini Calil Sadıkov ve Şaban Kuluyev yazmıştır.

Ceñiptir... Ceñiliptir... Çabışıptır,
Karmaşıp kandı suuday agızıptır.
Ceñişi ırğa aylap, -Manas bolup,
Ceñilse, - küü bozdotup kalışıptır.

Coo kelse, curt talaptır, mal talaptır
Kıylasın nayzalatıp, baltalaptır...
Bekerdən oşol kündör ırğa aylanıp,
Bekerdən birden miñge tarkabaptır.

Suurulup neçen kılıç calañdaptır,
Er başı kancıgada salañdaptır...
Oşolor kıyla bülük salgan menen
Kırgızdın ırın tartıpalalbaptır.

Çekse da neçen kaygı, neçen azap,
Kırgızdar körgön emes ırsız çaşap.
Bayırtan baskan colu, şattık-munu,
Baykasañ, baarı, baarı ırda catat.

Andıktan süysö ır menen küyüp-tütöp.
Ölgöngö koşok koşup ümüt üzöt...
Emese, ır - kırgızdın canı dep bil,
ır bütsö, kırgızdardın künü bütöt!

KORKUNUÇTUU BİR SUROO

Artta kalıp abiyir menen parasat,
Adamdardan ıyman kaçıp baratat.
Aga dalil, arak içken çaştardın,
Açuu sözü cürögüñdö kanatat.

Çaştar deseñ, kempir içip, çal içip,
Kelin-kezek, üydögünün baarı içip.
Şımı cırtık böböktörgö karabay,
Şımalana capırtı kettik kirişip.

Yenmiştir... Yenilmiştir... Vuruşmuştur,
Kavgaya girip su gibi kan akıtmıştır.
Zaferi şiire dönüşüp, - Manas olup,
Yenilgisi, - ağıt olup yakılmıştır.

Düşman, halkı yağmalamış, malı yağmalamış,
Çoğunu mızraklamış, baltalamış...
Boşu boşuna o günler de şiire dönüşüp,
Boşu boşuna birden bine dağılmamış.

Nice kılıç kınından sıyrılmış,
Er başı terkide sallanmış...
Onlar birçok baskın yapsalar da,
Kırgız'ın şiirini elinden alamamış.

Çekse de nice kaygı, nice azap,
Hiçbir zaman Kırgızlar şiirsiz yaşamamış
Ezelden geldiği yol, neşesi, kederi
Farkedersen, hepsi, hepsi şiirde kalmış.

Bu sebepten severse şiir ile yanıp tutuşur,
Ölene ağıt yakıp, ümit keser...
Öyle ise, şiiri Kırgız'ın canı olarak bil,
Şiir tükenirse, Kırgızların da günü bitti demektir.

KORKUNÇ BİR SORU

Eskilerde kaldı vicdan ile feraset,
İnsanlarda inanç yok olmakta.
Buna delil, arak içen gençlerin,
Acı sözü yüreğini kanatmakta.

Gençler desen, bay bayan yaşlılar da içiyor,
Gelin kaynana, evdekilerin hepsi içiyor.
Donu yırtık bebeklere bakmayıp
Yüzüstü kapandık kaldık aniden.

Oygo kelbeyt üydö sınık nan barbı,
Kim toyuntat aç, cılañaç baldardı?
İçken caktan orus menen çukçadan,
Bizdin el da kem kalıspay kalganbı?

Akla gelmez evde bir parça ekmek var mı,
Kim doyurur açbılaç çocukları?
İçtiği için Rus'la birlikte büyük kupadan,
Halkımız da onlardan eksik kalmamış mı?

6. BAYDILDA SARNOGOYEV

DAREGİM - DANEGİM

Kırgız elim, kıybas elim, can elim,
Too cüröktüü, too suusunday şar elim,
Irçıları ırdan öñşör caratkan
Sansız comok, sancıra⁴²⁰ bay elim.

Kırgız elim, kımbat elim, can elim,
Kılımdardan murda tuulgan karı elim.
Oktyabrdın nuru menen oozanıp,
Kayra köktöp, cigit bolgon cañı elim.

Menin egiz közümdögü karegim,
Meniki emes, senin bergen karegiñ.
Menin koldo koykondogon kalemim
Menin emes, senin bergen kalemiñ.

Kırgız elim kızıl güldü caz ayım,
Bul karekke elesiñdi katayın.
Ömür boyu özüñdü ırdap kelatam,
Ölsöm kördö Kırgızım dep catayın.

Ölbös-öçbös, ömürgö bay can elim,
Sen dep cazıp, sende kalaar kalemim...
Bul dünyögö kelbedimbi, keldimbi,
Senden gana tabılmakçı daregim,
Sensiñ menin önüp, öskön daregim!

TİLDER CANA ENELER

Orus tili ekinçi ene tilibiz,
Oşon üçün maktap, cattap cürübüz.
Köp elderdin ortosunda köpürö,

DURUMUM - ÇEKİRDEĞİM

Kırgız halkım, kıymaz halkım, can halkım
Dağ yürekli, dağ suyu gibi çağlayan halkım
Ozanları şiiirden dağlar yaratan
Sayısız masal ve şecereye zengin halkım.

Kırgız halkım, değerli halkım, can halkım,
Yüzyıllar önce doğmuş köklü halkım.
Ekim devriminin nuru ile canlanıp,
Tekrar yeşerip, yiğit olmuş can halkım.

Benim çifte gözümün bebeği,
Benim değil, senin verdiğin gözbebeğin.
Benim elimdeki kocaman kalemim
Benim değil, senin verdiğin kalemdir.

Kırgız halkım kızıl güllü yaz aylarımsın,
Bu bakışa senin hatırını katayım.
Ömür boyu kendini şiiire anlatıyorum,
Ölürsem mezarda Kırgız'ım diye yatayım.

Ölmez, sönmez, yaşam dolu can halkım,
Sen diye yazarım, sende kalır kalemim...
Bu dünyaya gelmedim mi, geldim mi,
Sadece sende bulunur adresim,
Sensin benim yeşermiş çınar ağacım!

DİLLER VE ANALAR

Rus dili ikinci ana dilimiz,
Bu sebepten övüp, bilip yaşarız.
Birçok halkın arasında köprü,

⁴²⁰ Sancıra; şecere anlamına gelir ve Halk Biliminde bir tür olarak geçmektedir.

Uşul tildin uluulugun biliñiz.

Orus ene dağı ekinçi enebiz,
Ak emgegi, ak süttü bar çenegis.
Andan çıkkan akılmanı düynönün,
Anan kanday cat enedey köröbüz?!

Biz Kırgızdar kölçük elek köl bolduk,
Bul mezgilde deñiz menen teñ bolduk.
Calgız ene, calgız tildüü can elek,
Eki enelüü, eki tildüü el bolduk...

Kim barktasa öz enesin, öz tilin,
Barktay bilet düynö elinin köp tilin,
Ar uluttun enesi uluu, tili uluu
Öydö, ıldıy dep ayta albaybız eç birin.

Ukkun meni uul, kızım, çaştırım!
Uşul sözüm cadıbalday cattağın.
Tildi tilge, ene menen eneni
Çataştırbay öz-özünçö barktağın,
Törtönün teñ tazalığın saktığın.

MENİN BÜTPÖS IRIM

Kırgızım- bütpös ırımsıñ,
Kıyarbas kızıl tuumsuñ.
San cagıñ çakan bolso da,
Sapatıñ menen uluusuñ

Dosuña toodoy bel bolup,
Toñdurgan kışta ciluusuñ.
Kasıña kayra erigis,
Kadimki tündük uyulsuñ.

Kırgızım- kızıl tuumsuñ,
Körör kün, ičeer suumsuñ.

Bu dilin büyüklüğünü anlayınız.

Rus ana da ikinci anamız,
Büyük emeği, ak süttü var hesapsız.
Ondan doğmuştur dünyanın bilgini,
Böyleyken nasıl yad ana gibi görürüz?!

Biz Kırgızlar gölcük idik göl olduk,
Bu dönemde deniz ile denk olduk.
Tek analı, tek dilli insanlardık,
İki analı, iki dilli halk olduk.

Kim hürmet ederse öz anasına, öz diline,
Değerini bilir dünya halklarının dillerinin.
Her milletin anası ulu, dili ulu,
Yüksek, alçak diyemeyiz hiçbirine.

Duyun beni oğlum, kızım, geçlerim!
Bu sözümü güzelce ezberleyin.
Dili dil ile, anayı ana ile
Çatıştırmadan başlı başına sayın,
Dördünün de temizliğini koruyun.

BENİM SONSUZ ŞİİRİM

Kırgız'ım, bitmeyen şiirimsin,
Solmayan kızıl sancağımsın.
Sayın çok az olsa da,
Vasıflarımla ulusun.

Dostuna dağ gibi geçit olup,
Dondurucu kışta ılıksın.
Dostu için hiç erimeyen,
Ezelki kuzey kutpusun.

Kırgız'ım, kızıl sancağımsın,
Görececek günüm, içecek suyumsun.

Ulgayıp kayra çaşargan,
Uluu da, kiçüü muunsuñ.

Enebiz uşul cerdegi,
Teñesem saga emneni.
“Manastay” epos caratkan,
Bar beken sendey el degi.

Tübölük batpas nur bolup,
Tübölük bütpös ır bolup,
Eskirip eski kılımday,
Caşay ber cañı cıl bolup.

CAÑI KÖÇMÖNDÖRGÖ

Türlü bulak bir özöngö kuyganday
Tili başka, dini başka tuugandar,
Kırgızdardın suusun içip, nanın cep
Kırgızstan ölkösündö turgandar.

Siler bizge eriş-arkak, bel bolup,
Siler bizge kücürmön küç-dem bolup,
Caşasañar calpı üyübüz cañırat
Öñüp, öskön ölkölörgö teñ bolup.

Ketet bir kün itke mingen kedeylik,
Kelet bir kün pilge mingen kenendik...
Törkün-töşsün köp sağıngan kelindey
Ana ketem, mına ketem debeylik.

Ata-curttu ança kabıl albağan
Ketekenderden kelgender köp kayradan.
Bir kezderde bizdi köçmön deşçü ele
Bu silerdın köçüñörgö tañğalam.

Eçkim buzbayt uluttardın ukugun,
Körö elekmin kodulagan uçurun.

Yaşlanıp tekrar tazelenen,
Hem eski hem genç soyumsun.

Annemizsin şu topraklardaki,
Neye denk tutabilirim seni.
“Manas” gibi destan yaratan,
Var mı başka bir millet sen gibi?

Ebediyen sönmeyen güneş olup,
Ebediyen bitmeyen şiir olup,
Geride kalıp eskijen yüzyıllar gibi,
Yaşamaya devam et yeni yıl olup.

YENİ GÖÇMENLERE

Türlü bulağın bir dereye aktığı gibi
Dili başka, dini başka akrabalar.
Kırgızların suyunu içip ekmeğini yiyip
Kırgızistan ülkesinde yaşayanlar.

Siz bizlere destek dayanak olup,
Siz bizlere büyük güç kuvvet olup,
Yaşarsanız ortak evimiz aydınlanır
Gelişen, büyüyen ülkelerle eşit olup.

Gider bir gün ite binen fakirlik,
Gelir bir gün file binen ferahlık...
Akraba, hısmımı özleyen gelin gibi
İşte giderim, bak giderim demeyelim.

Ata yurdu o kadar kabullenemeyen,
Gidenlerden gelenler çok tekrardan.
Bir zamanlar bize göçmen derlerdi
Bu sizin göçünüze şaşırırım.

Hiç kimse bozamaz milletlerin dostluğunu
Daha görmüş değilim hakir olduğunuzu

Urmat kılıp uluu kalk dep sıylaybız
Kim tarattı uşak sözdün uçugun?

Erk silerde çındı kalpka bursañar,
Erk silerde bizge koñşu tursañar.
Kudurettüü kудay dele caktırbas
Momun kalktı camanattı kılsañar.

Egemendüü ölköbüz dep turabız,
Siler menen bolsok deybız bir egiz.
Kırgız tilin bilse degen bir tilek,
Andan başka nede bizdin künöbüz?!

KOMUZUM⁴²¹

Çeberdin tiyse kol uçu,
Çer cazgan mukam dobuşu.
Çertilip keldin bayırtan,
Çeçen til Kırgız komuzu.

Ünüdü ır da, ıy da bar,
Üşkürük, arman, mun da bar.
Özöktü öyüp ırğagın
Ötköndön beret min kabar...

Kılımdın kozgop ar cılın,
Kubulcup çıkkın kayırğıñ.
Kuralıp bütökön ceri okşoyt,
Kubanıç menen kaygının.

İlgerki kezın comoktop,
Iylasañ keede şoloktop.
Iylağım kelip menin da
İçim iç emes, bolot çok...

Hürmet edip büyük millet diye sayarız
Kim yaydı bu asılsız dedikoduyu?

Erk sizlerde gerçeği yalana çevirirseniz,
Erk sizlerde bize komşu olursanız.
Kudretli Allah dahi hoşlanmaz
Mümin halkın adını lekellerseniz.

Egemen ülkeyiz der dururuz,
Sizler ile ikiz gibi olsak deriz.
Kırgız dilini bilseler tek dilek,
Ondan başka nerde bizim suçumuz?!

KOMUZUM

Ustanın değerse elinin ucu,
Rahatlatır makamın sesi.
Eskiden beri çalarsın,
Hatip dilli Kırgız komuzu.

Sesinde şiir de, kader de var,
Islık, istek, keder de var.
Ezgilerin iliği kadar geçer
Geçmişten verir binlerce haber...

Yüzyılın her yılını hatırlayıp,
Uzun hava çıkar seslerin.
Tam ulaştığı yeri galiba,
Sevinç ile kaygının.

Geçmiş zamanı masal edip,
Gözyaşı dökerek bazen ağlarsın.
Ağlayasım gelip benim de
İçim iç değil, olur köz...

⁴²¹ Komuz; kopuz, Kırgızların milli çalgısıdır.

Boldu emi komuz, bozdo,bo,
Boyuña muñdu toptobo.
Sayrasañ şañduu küülör köp,
Bozdoogo sende cok çolo!

Azırkı keziñ anıktap,
Atkarsañ küügö salıp tak,
Asmandap uçup cürgönsüym,
Ak şumkar bolup çabıttap.

Udaalaş koştóp kıl kıldı,
Uyutat kulak kurğurdu...
Uksam da ulam tamşanam...
Üç kılın kılıbı... bulbulbu?!

Termetip boydu kozgoysuñ,
Degdetip oydu koştöysuñ.
Cığaçtan büttü dep cürsöm,
Cüröktön bütkön okşoysuñ.

Başka cer, başka ayılda,
Seni estey kalgan çağımda,
Tüptügöl boydon tuugan el,
Turgansıyt kelip canımda.

Ala-Too kaysı, el kaysı...
Ak kalpak kaysı, sen kaysı...
Siler bar cerde men erke,
Siler cok kezde men cartı.

Taalayluu uşul zamana,
Taptadı, berdi sağa baa...
Ceñişin dañktap ölkönün,
Cer turgay köktü arala.

Kosmosko cakin konuşuñ,
Köp elge cetti dobuşuñ.

Yeter artık komuz, sızlama,
Üzerine kederleri toplama.
Öteceksen şanlı ezgiler çok,
Sızlamaya sende çare yok!

Şimdiki durumunu belirleyip,
Çalarsan ezgiye katarak,
Göklerde uçmuş gibi olurum,
Ak şahin olup yükselirim.

Arka arkaya durur tellerin,
Uyutur kulak zavallıyı...
Dinledikçe dinleyesim gelir...
Üç telin tel mi...bülbul mü?!

Sallayıp bedeni uyandırırısın,
Heyecandırıp düşüncelere bırakırısın.
Ağaçtan yapıldı diye biliyordum,
Meğer yürekten yapılmışa benzersin.

Başka yer, başka köyde,
Seni hatırladığım anda,
Tamamen halktan doğmuş gibisin,
Yanıma gelip durmuş gibisin.

Ala Dağ hangisi, halk hangisi...
Ak Kalpak hangisi, sen hangisi...
Sizin olduğunuz yerde ben rahatım,
Sizin olmadığınız zaman ben yarım.

Talihli işte bu zamanda,
Tavladı, verdi sana değer...
Zaferini överek ülkenin,
Yer değil gökleri arala.

Uzaya yakın konağın,
Bir çok halka duyuldu sesin.

Toktoboy dayım tañşiy ber,
Torgoy til tooluk komuzum!

ACAL ALAARDA

Kaygırsan kay bir ubakta
Kayrat kıl, ottoy canıp al.
Kaygını içten çıkarçu
Katkırık degen darı bar.

Küyüttü bolson köp ele
Küypöytüp koymoy cagı bar.
Küyüttü içten çıkarçu
Külkü-şat degen darı bar.

Alaarda acal tutkundap,
Anı men abdan mıskıldap.
Denesi kolgo urunsa
Teep, süzüp, muştumdap.

Kara neet şumpay şümşökkö
Kaytalap şıldıñ sözdü men...
Kayratım cıynap akırkı
Katkırıp ölsöm dep cüröm.

Kim dele bolso kutulbayt
Kuu tırmak acal keskidin.
Küçümdü cıynap akırkı
Külüp ölsöm dep cüröm.

SOPU BOLDUM KARGANDA

Koy kaytarıp köp cürüp,
Koy cıttandım bir kezde.
Uy kaytarıp köp cürüp,
Uy cıttandım bir kezde.

Durmadan sesini duyurmaya devam et,
Turgay dilli dağ misali komuzum!

ECEL ALMADAN ÖNCE

Kaygıya kapılırsın bir zamanlar
Gayret et, ateş gibi bir parla.
Kaygıları içten çıkaracak
Kahkaha denen ilaç var.

Kedere çok kaplanırsan
Yakacak gibi hali var.
Kederi içten çıkartacak
Gülmek, eğlenecek denen ilaç var.

Ecele bağlayıp almadan önce,
Onunla dalga geçerek
bedeni eline geçerse
Teperek kafa atıp yumrukla.

Kötü niyetli bu zavallıya
Tekrardan alay edeceksin...
Son kuvvetimi toplayıp
Kahkahayla ölürüm diyorum.

Kim olursan da kurtulamazsın
Çirkin tırnaklı ecelin keskisinden.
Son gücümü toparlayıp
Gülerek ölürüm diyorum.

SOFU OLDUM YAŞLANINCA

Koyun peşinde çok gezdim,
Koyun koktum bir zamanlar.
İnek güdüp çok gezdim,
İnek kokarak bir zamanlar.

Arak içip akşındap
Uu cıttandım bir kezde.
Uy da, koy da cıttanğan
Urmat eken, bark eken.
Arak, vino cıttanğan
Adamdardın artı eken.
Bir künü ooru, bir kun soo
Bütün emes cartı eken.

“Ak moldonun”⁴²² ayınan
Añgek, carga takaldım.
Körböy carık düynönü
Közdüü turup kaşaydım.
Eldik akın atanbay
“Eldik alkaş” atandım.

Köp ırımdı güldötçü
Köp cıldarım kuru ketti.
Tüz columdan adaşıp,
Tumşuğuma suu cetti.
Esine kel Bake - dep
Emi turmuş üyröttü.

Ömür ötüp armanda...
Okşop cürüp aybanğa,
“Soolukturçu cayım” cok
Sopu boldum karğanda.
Taaazim kılıp cürömün
Tattuu tamak, ayrıanğa.

ALTIMIŞ DEGEN BELDEMİN

Anıktap aytsam cön-cönün,
Ar çaşka çıgıp körgömün.
Ayaktay taşka çaşınıp,

Rakı içip eğlendim
Zehir koktum bir zamanlar.
İnek de, koyun da kokmak
Hürmetmiş, değermiş.
Rakı, şarap kokan
Adamlardan daha iyiymiş.
Bir gün hasta, bir ayık
Bütün değil yarymış.

“Ak molların” yüzünden
Çukur, yara düştüm.
Görmeden aydın dünyayı
Gözüm varken kör oldum.
Halkın ozanı adımı unutturup
“Halk ayaşı” adımı aldım.

Çok şiirimi gül açtıracak
Çok yıllarımı kaybettim.
Düz yolumu kaybedip,
Ağzıma kadar suya battım.
Kendine gel Bake- diye
Şimdi hayat yaşamayı öğretti.

Ömrümü keşkelerle yaşayıp...
Benzeyerek hayvana,
“Ayılacak bir yerim” yok
Sofi oldum yaşlanınca.
Şükür ediyorum şimdilerde
Tatlı yemek, ayrıana.

ALTIMIŞ DENEN GEÇİTTEYİM

Her şeyin doğrusunu söylecek olursam,
Her tarafı gezerek gördüm.
Ayak kadar taşta saklanarak,

⁴²² Ak moldo; Halk arasında içkiye verilen addır.

Ak baraň atıp köngömün.
Andağı kırçın kez ketip,
Al-küçtön bir top mögdödüm.
Azır men boroon çapkınduu,
Altımış degen beldemin.
Kögörgön aydın köldü estep,
Kök konuş, güldüü tördü estep.
Kögüçkön moyun çaştık kez,
Köksögön menen kelbes dep.
Könümüş adat çoğolup,
Köçödö cürböy delbektep.

Kelin, kız menen koştoşup
Kempirçem kaldım ermektep!
Közdörüm birok kırğıyday,
Könülüm dale cılğınday.
Kök, kızıl köynök kızdardı,
Köpsök-dep turat tındırbay...
Köpkülön arsız üçöönön,
Könülüm kaldı miň kurday.
Kögöndöp ele koymokmun,
Kozu, ulak bolso cıldırbay.
Estüü can estüü karıyt-dep,
El aytkan eken nağız kep.
Kelinden, kızdıan til uğup,
Kalcirep cürgön maňız köp,
Çamasın bilbey alcığan
Çaldan da aňgi çalış köp.
Kün sayın üç maal calınam,
Kudayım toktoo karıt dep.

Oylorum menen sırdaşmın,
Ömürdö dalay ır cazdım.
Kalemim menen bir catıp,
Kalemim menen bir bastım.
Kargaça keede karkıldap,
Bulbulça keede ün kattım.

Tüfek kullanmışlığım var.
O zamanlardaki gençlik giderek,
Halden, güçten baya düştüm.
Şimdi ben boranlı, fırtınalı,
Altmış denen geçittem.
Masmavi güzel gölü hatırlayıp,
Göge benzer ev, güllü başköşe akla gelir.
Güvercinli gençlik çağım,
İstemekle geri gelmez diyorum.
Alışılmışlıklar kaybolup,
Sokakta aylak gezmiyorum.

Gelin, kız ile yan yana olmayıp
Hanımımıla keldim baş başa!
Gözlerim halâ şahin gibi,
Gönlüm halâ çılgın gibi.
Mavi, kırmızı gömlekle kızları,
Görsem diye için rahat etmiyor.
Kabaran arsız üçünden,
Gönlüm kaldı bin kere.
Sadecce üzerine konardım sinek gibi,
Kuzuların, oğlakların üzerine konan.
Akıllı can akıllı yaşlanır, diye,
Halk söylemiş gerçekleri.
Gelinden, kızdıan söz duyup,
Delirenler aramızda çok,
Yaşlandığının farkına varmadan
İhtiyarlardan da deli çok.
Her gün üç kere yalvarırım,
Allah'ım ağır başlı yaşlılık ver diye.

Düşüncelerimle sırdaşım,
Ömrümde bir çok şiir yazdım.
Kalemimle birlikte yatıp,
Kalemimle birlikte yürüdüm.
Karga gibi bazen gakladım,
Bülbül gibi bazen şakıdım.

El bileer cakşı, camanın,
Eesimin bir top cıynaktın.

Özgöçö baalap öz elin,
Özgöçö baalap mekenin.
Orgugan kaynar bulaktay,
Oylordun oylop neçenin.
Keremet ırğa aylantıp,
Keñ meynin, tokoy, özönün.
Orusmun, Orusiyam dep
Ötüptür Sergey Yesenin.

Sergeyden Baken kem beken,
Sestenip kalçu men bekem!
Aralaş öskön eldenbiz,
Akıl-es çağı tenme-teñ.
Akındık caktan öydödür
Aga emi kaydan tendeşem...
Al okşop men da ergiymin.
Ata-curt tuugan el desem.
Kez-kezde turup, tañ azan,
Kök çelgen toonu karasam,
Koş kanat bolup koş kolum,
Kosmosko barıp canaşam.
Kıyalım uçkul bolso da,
Kırçın çak kelbes samasam...
Kırgız-dep ırdap çaş kezden,
Kırgız-dep karıp baratam.

Bolgondo caykı saratan,
Boy sergiyt toonu karasam.
Kol bulgap, kel-dep catkansıyt,
Koynunan akkan araşan.
Toypoçdop öskön bala çak,
Tolgonup kelbes samasam...
Toolor-dep tolkup çaş kezden,
Toolor-dep karıp baratam.

Halk bilir iyisini, kötüsünü,
Sahibiyim birçok eserin.

Ayrı değer verip öz halkına,
Ayrı değer verip öz vatanına.
Durmadañ akan pınar gibi,
Düşüncelerini düşündüm nicelerin.
Harika şiire dönüştürdüm,
Geniş ovasını, ormanını, nehrini.
Rus'um, Rusya'yım diye
Yaşamış Sergey Esenin.

Sergey'den Baken'in neyi eksik,
Susarak kalacak ben miyimişim!
Birlikte büyüyen halklardanız,
Akıl-us yönünden denk gelen.
Akınlık yönden yukarılardadır
Ona şimdi nasıl denk gelirim...
Onun gibi ben de ilhama kapılırim.
Ata vatanım, halkımı düşündükçe.
Bazen uyanarak tan şafakta,
Göklere dayanan dağa baktığımda,
Çift kanat olup çift elim,
Kosmoza uçarak yanaşırım.
Hayallerim hep uçarsa bile,
Hırçın gençliğim geri gelmez...
Kırgız, diye gençliğimde şiirler söyledim,
Kırgız, diye yaşlanıyorum şu anda.

Olunca yazın tam ortası,
Serinliğe kapılırim dağa bakarsam.
El sallayıp gel diyormuşçasına,
Dağ yamacında akan dere suyu.
Dertsiz büyüyen çocukluk,
Geri gelmez çağırsam...
Dağlar, diyerek heyecanlırdım gençlikte,
Dağlar, diye yaşlanıyorum şu anda.

Kadırluu deşse karını,
Kadırga Baken bayıdı.
A birok, tüştü üç tişim,
Alar da mendey karıbyı...
Buldurttap süylöyt eken - dep,
Bir çaldın erke zayıby,
Küybögön cerim kül kılıp,
Küygüzüp cüröt canımı.

Babay-deyt meni çaş baldar,
Bayke-deyt kırktan aşkandar.
Baydıke-deşip kol beret,
Eldüünün daamin tatkandar.
Kelinden dağı kezdeşip,
Cügünüp mağa catkan bar.
Kurdaş-dep aytat bir gana
“Kök caldan” sokkon arstandar.

Ançalık biyik debedim,
Altımış aşuu degenin.
Cetimiş degen aşuuğa,
Ceteermin...şaşpay cönöyün.
Arı cakta seksen, tokson bar,
Anı da baykap köröyün.
Kudayım bergen ömürdü,
Kubanıp çaşay bereyin.

KALAYIK KALKKA KAYRILUU

Kırgız, Kırgız bolgonu,
Kırgız atka kongonu.
Biyik cerde bir öskön,
Bürküt menen toodoğu.
Boz üylördö törölüp
Boz üy bolğon borboru.
Kılımdardan belgilüü

Kadirli derse yaşlılığa,
Kadire zengini oldu Baken şu anda
Fakat düştü üç dişim,
Onlar da benim gibi yaşlı mı...
Tam konuşamıyormuş, diye,
Bir ihtiyar adamın hanımı,
Yanmayan yerlerimi kül edip,
Çok yaktı canımı.

Baba, diyorlar beni çocuklar,
Ağabey, diyorlar kırkın üzerindikiler.
Baydıke, diye el verip,
Halkın arasında adı duyulanlar.
Gelinler var önüme çıktıklarında,
Saygıdan hep eğiliyorlar.
Arkadaşım, diyen bir tek
“Kök Cal’dan” esen aslan yeller.

O kadar yüksek demedim,
Altmış denen geçit.
Yetmiş denen geçide,
Ulaşırım... acele etmeden yürüyeyim.
Ötesinde seksen, doksan var,
Onları da bir göreyim.
Allah’ımın verdiği ömrü,
Sevinerek yaşamaya devam edeyim.

SEVGİLİ HALKIMA KONUŞMA

Kırgız Kırgız olduğundan beri,
Kırgız adımı aldığından beri.
Yüce yerde birlikte büyüdü,
Kartal ile dağlardaki.
Boz üylerde doğup
Boz üy oldu merkezi.
Yüzyıllardan besbelli

Kıyın kezen coldoru.
“Kıramın” dep kırılğan,
“Kum” çaynaşkan cooloru.

Kırgız, Kırgız bolğonu,
Kırgız atka koğonu,
Kıraandıñın köp körgön
Kıtay, kalmak, moğolu.
Kız alışıp, kız berip,
Kuda tüşkön çondoru.
Çınbı, kalppi... Çıñgızhan
Ceen okşoyt bolcolu...
Er Manastın tuşunda
El ekenbiz ordoluu.

Kırgız, Kırgız bolgonu,
Kırgız atka kongonu,
Kańça cerdi cay kılıp,
Kayda gana bolbodu...
Ene sütü cıttanat
Ene-Saydın boyloru.
Ata cıtı cıttanat
Altay, Sayan tooloru.
Altın beşik Ala-Too
Al baktıbiz koldoğu!

Feodalizm doorunda,
Biy, boluşu bir bolup,
Bay, manaptan zapkı cep
Baş iykedik tim bolup.
Caattaşıp uruular
Casaştı go min coruk...
Erkindikke cete albay
Erkegibiz kul bolup.
Uluپ uńşup çaş töktü
Urgaaçıbız küñ bolup.

Zorlu geldiğı yolları.
“Yok ederim” deyip yok olan,
“Kum” çiğnedi düşmanları.

Kırgız, Kırgız olduğundan beri,
Kırgız adını aldığında beri,
Çevikliğini çok gördü
Kıtay, Kalmuk ve Moğol’u.
Kız alıp, kız verip,
Dünür oldu büyükleri.
Gerçek mi yalan mı... Cengizhan
Yeğenimiz olur tahmini...
Er Manas’ın zamanında
Halk imişiz şhirli.

Kırgız Kırgız olduğundan beri
Kırgız adını aldığında beri,
Nice yeri mekân edinip,
Nerelerde olmadı...
Ana sütü kokar
Yenisey boyları.
Baba kokusu kokar
Altay, Sayan dağları.
Altın beşiktir Ala Too
O bahtımızdır elimizdeki.

Feodalizm devrinde,
Hakimi, yöneticisi bir olup,
Beyden, zenginden azar işitip
Baş salladık sessiz kalıp.
Boy adlarını ezberleyip
Yaşadılar uzun uzun...
Bağımsızlığa kavuşamayıp
Erkeğimiz köle oldu.
Uluyarak ağlayıp yaş döktü
Hanımlarımız da köle oldu.

Kapitalizm doruna
Kalaar cakta kaptalıp,
Közgö saysa körüngüs
Köödöy tündü, kak carıp.
Kalıñ elge car saldı
Kaykıp uçkan ak carık:
Kan sorğuçtu kuuratom,
Karıptardı cırğatam,
Kapitalisttin üstünön
Atta - dedi, attadık.

Şookumduu al ak carık
Sotsializm dooru eken.
Oyun birge oyloştuk,
Oysuz emes, oyluu eken.
Caş, karıbiz köp okup,
Cañılıktar boldu eçen.
Colun birge basışık
Colsuz emes, colduu eken.
Kol caratıp köp cerge
Kösöp saldı toonu eçen...

“Şermin” - degen al doordu
Sel dele kaptap ketpedi.
Cılan dele çakpadı,
Cılkı dele teppedi.
Cetimişti celkelep,
Seksen caşka cetpedi.
Anday-mınday degiçe
Acal cacka bettedi.
Kommunistter kıldı beym
Özdörünö özdörü...

Esil kayran doorum dep
Ökürdük da, eskerdik.
Cakşı, caman caktarın
Köp tüşünüp, köp kördük.

Kapitalizm devrine
Tam kaplanıp kalırken,
Göz gözü görmez
Karanlık geceyi aydınlatıp
Kalabalık halka ilan etti
Yüksekte uçan aydınlık.
Kan emiciyi yok ederim,
Garıbanı rahat ettiririm,
Kapitalistin üzerinden
Atla, dedi atladık.

Şüpheli bu aydınlık
Sosyalizm devriymiş.
Düşüncelerini birlikte düşündük,
Düşüncesiz değil, düşünceliymiş.
Genç, yaşımız çok okuyup,
Birçok yenilikler oldu.
Yolunu birlikte yürüdük
Yolsuz değil, yolu açkımış.
Kolarımızı uzattık birçok yere
Kazıdık birçok dağı...

“Aslanım”, diyen o devri
Sel bile kaplamadı.
Yılan bile ısırmadı,
Yılkı bile tekmelemedi.
Yetmiş yılı geçip,
Seksen yaşa gelmedi.
Şöyle böyle deyinceye dek
Ecele doğru yöneldi.
Komünistler yaptı herhalde
Kendilerine kendileri...

Zavallı devrim diyerek
Ağlayarak hatırladık.
İyi, kötü yönlerini
Çok anlayıp çok gördük.

Kommunizmdi bat ele
Körsötöt go dep keldik.
Ayta bersek ayla cok,
Attap ötkön doorgo,
Azır kayra kez keldik.

Biz çaşağan bul doordo
Kimder kaday küülöndü...
Kapitalist boluunu
Kay bir kırgız üyröndü.
“Bırcıbaydı tam bastı”
Kimder bildi, kim kördü!..
Baçım ele özgörüp
Bay, kedeyi ırgeldi.
Kayrattanıp kayran el
Öz aldınça kün kördü.

Mañday terden, emgekten,
Bay, kedeyi ırgelse ee.
Kalk baylığın sorğondor
Kargış tiyip süyrölsö ee.
Calkoo kay bir kıkemder
Catıp alıp küülönsö ee...
Cerdi kaday bakkandı,
Cerdi kaday tapkandı.
Cok degende, koñşubuz
Dunğandardan üyrönsö ee.

Cañı ölköbüz-caş bala,
Caşı cetip tolso eken.
Bir cıgılıp, bir turbay
Iyılanın koyso eken.
Estüü çığıp, el süygön
Er-azamat bolso eken.
Kalktan bezip cokçuluk
Kalktı aralap tokçuluk,
Bardık cağı cetiştüü

Komunizmi çarçabuk
Gösterir diye geldik.
Söyleyerek çare bulamayız,
Atlayarak geçmiş devire,
Şimdi tekrar döndük.

Bizim yaşadığımız bu devirde
Kimler nasıl hızlandı...
Kapitalist olmayı
Bazı Kırgızlar öğrendi.
“Bırcıbay’ın üzerine ev yıkıldı”
Kimler bildi, kim gördü!..
Çok çabuk değışerek
Zenginiyle fakiri seçildi.
Kuvvetlenip zavallı halk
Kendince gününü yaşadı.

Alın terden, emekten,
Zenginiyle fakiri seçilse,
Halkın zenginliklerini emenler
Bedduayla ezilsin.
Bazı tembel Kırgızlar
Yatarak hızlansa...
Toprağa nasıl bakmayı,
Toprağı nasıl kazanmayı,
En azından komşumuz olan
Dunganlardan öğrensın.

Yeni devletimiz - genç çocuk,
Uzun yıllar yaşasın.
Bir düşerek bir kalkarak
Ağlamayı bıraksın.
Akıllı, halkını seven biri çıkıp
Er azamet olsa keşke.
Halktan korkup yokluk
Halkın içine girip tokluk,
Bütün yönüyle gelişmiş

Bay ölkö atka konso eken!

Üç doordun teñ kerektüü
Ülgü bolçu cağı bar.
İyman, dostuk, birimdik,
TINÇTIK, teñdik dağılar...
İrgep çıksak tabılar.
Orundalsa oyubuz
Maksat, namıs, arı bar
Caş ölköbüz cañırar.
Bal-bal canıp tübölük
Bak-taalayğa malınar.

Akın bolboyt talantsız,
Moldo bolboyt sabatsız.
Sooda bolboyt sanaksız,
Soldat bolboyt caraksız.
Kalem bolboyt kağazsız,
Kayık bolboyt kalaksız.
Tulpar bolboyt tuyaksız,
Şumkar bolboyt kanatsız.
Dal oşondoy Kırgız da
Danktuu bolboyt Manassız!
Kulaalını kuş kılıp
Taptagan kim boldu eken?
Kuramanı curt kılıp
Barktağan kim boldu eken?
Başka elsiñ dep bölöktü
Kakpağan kim boldu eken?
El dostugun eñ ıyık
Saktağan kim boldu eken?
Ayköl, baatır atağın
Aktağan kim boldu eken?
Al babañ Manas, kalayık,
Manas dep uraan salalık!
Arbagı koldop, Kırgızdar
Ak şumkarday taranıp,

Zengin ülke adını kazansa keşke!

Üç devrin de gerekli
Örnek olacak tarafları var.
İman, dostluk, birlik,
BARIŞ, eşitlik ve diğerleri...
Araştırsak bulunur.
Düşüncemiz gerçekleşse
Maksat, namıs, arı var
Genç devletimiz gelişir.
Parlayarak sonsuza dek
Bahta, talihe dolar.

Akın olmaz yeteneksiz,
Molla olmaz okuma yazmasız.
Ticaret olmaz hesapsız,
Asker olmaz silahsız.
Kalem olmaz kâğıtsız,
Kayık olmaz küreksiz.
Yürük olmaz toynaksız,
Şahin olmaz kanatsız.
Aynı bunun gibi Kırgız'ın da
Değeri olmaz Manas'sız!
Yavru kuşu şahin yapıp
Tavına getiren kim acaba?
Dağılmış halkı toplayıp
Değer veren kim acaba?
Başka halksın diye yabancıya
Kötü söylemeyen kim acaba?
Halkların dostluğunu kutsal
Kılan kim oldu acaba?
Mert, bahadır adını
Kazanan kim acaba?
Atandır Manas, halkım,
Manas diye nida atalım!
Ervahı korusun, Kırgızlar
Ak şahin gibi dolaşıp,

Tuu karmap, tündük kötördük
Düynögö kayra caralıp.
Baatırdın eldik erdigin,
Akılman, ayköl kendigin,
İşibiz ketsin ilgeri
İdeya kılıp alalık!

Çaşasın marksizm dep
Cay kaldı şanduu olturçu.
Çaşasın Leninizm dep
Kep kaldı ooz tolturçu.
Aykeli barat, çok bolup
Ar şaarda bizge kol sunçu.
Eköo teñ ketti, el kaldı,
El menen Manas şer kaldı.
Markstın emi orduna
Manasizm bolsunçu!

Öskön el dayım salmaktap
Ötkönün barktap esteşet.
Öspös el cüz cıl murdağı
Öçtörün oylop kekteset.
Altı duban Kırgızdın
Abiyрін saktap, tökpösök...
Biriksek bir tüp çınarbiz
Min cıldap dağı köktösök...
Bölünsök kökcal börü emes
Böltürük, çöö da cep ketet.

Tündükümün dep elirbey,
Tüşükümün dep köbürböy,
Ortosunan oñ, soldun
Men çıkkam dep sögünböy,
Adigine, Tağaydın
Alardan arkı babamdın
Baldarı başsız dedirbey,
Uruum da Kırgız dep,

Bayrak tutup, tündüğümüzü kurduk
Dünyaya tekrar gelerek.
Bahadırın halkı için yaptıklarımı,
Akıllı, mertliğini,
İşimiz iyi yönde ilerleyip
Düşünce yolumuz olarak alalım!

Yaşasın Marksizm diye
Çağ kaldı gerilerde.
Yaşasın Leninizm diye
Söz geride kaldı ağızımıza dolduracak
Heykeli gittikçe kayboldu
Her şehirde bize el sallayan.
İkisi de gitti halk kaldı,
Halkla Manas aslan kaldı.
Marks'ın yerine şimdilerde
Manasizm olsun inşallah!

Gelişmekte olan halklar
Geçmişine değer verip hatırlar.
Gelişmez halk, yüz yıl önceki
İntikamlarıyla yaşayan.
Altı vilayet Kırgız'ın
Kutsallarını kaybetmezsek...
Birleşsek aynı çınarın budaklarıyız
Bin yıllar gene yeşersek...
Bölünürsek boz yeveli kurt değil
Kurt yavrusu hatta çakal yer bizi.

Küzeyliyim diye kabarmadan,
Güneyliyim diye kabarmadan,
Ortasından sağın ve solun
Ben çıkmışım diye küfür etmeden,
Adigine, Tagay'ın
Onlardan önceki babamın
Evlatları öndersiz dedirtmeden,
Boyum Kırgız diye,

Ulutum da Kırgız dep,
Cürölükçü bölünböy.
Açuu, tattuu mezgilder
Artta kaldı, meyliçi...
Arça bürün tütötüp
Alas, alas⁴²³ deyliçi.
Ar baleeden, kırsıktan
Kalas, kalas deyliçi.
Kuday işti oñdosun,
Manas atam koldosun,
Manas, Manas deyliçi.
Urpaktarımın uraanın
Uga bersin cer cüzü!

BİR CAKADAN BAŞ ÇIGAR

Kırgız elin öz elim dep aytçular,
Kırgız cerin öz cerim dep başçular,
Bıtırandı uruularga bölünböy
Bir cenden kol, bir cakadan baş çıgar!

Uzak mezigil siñip kelgen sezimge
Uruk, uruu kerek çıgar kezinde...
Başında oy maydalanıp baratsa
Manas degen babañ tursun esinde.

El baalağan, el şaylağan cakşılar
Eldin mülkün op tartpasın alkıñar...
Tak cürsöñör, ak cürsöñör ar işte
Dal oşonço kötörülöt barkınar.

El baylığın ne kılsam da özümdö...
Alam degen, culam degen kezinde,
Cañı gana beşke çıkkın ölköbüz
Caş balañday dayım tursun esinde.

Milletim Kırgız diye,
Yaşayalım bölünmeden.
Acı ve tatlı zamanlar
Geride kaldı boşver...
Çam yaprağı tütüleyip
Alas, alas diyelim.
Her beladan, felaketten
Uzak dur diyelim.
Allah işimizi rast getirsin,
Manas babam kollasın,
Manas, Manas diyelim.
Nesillerinin nidasını
Dinlesin tüm yeryüzü!

BİR YAKADAN BAŞ ÇIKART

Kırgız halkını öz halk diyecekler,
Kırgız topraklarını öz toprağım diyenler,
Darmadağın boylara bölünmeden
Bir yenden kol, bir yakadan baş çıkart!

Uzun zamanlardır sinmiş sezilere
Boy, kabile gerekli zamanda...
Onların birlikleri kopmaya başlarsa
Manas denen baban dursun aklında.

Halkın değer verdiği, seçtiği büyükler
Halkın mülkünü boğazından geçirmesinler
Halklı ve gururluysanız her işte
Tam o zaman değeriniz yükselir.

Halkın zenginliklerini ne yapsam da elime
Geçirsem, koparsam dediği anda,
Daha yeni beş yaşımı dolduran devletimiz
Yeni doğan bebek gibi aklınızda olsun.

⁴²³ Alas; tütüleme geleneğinde söylenen söz

Emgekçi el. El içinde başçılar
Kay biriñ kart, kay biriñer çaşsıñar.
Iyman menen, ızat menen, iş menen
Bir cenden kol, bir cakadan baş çığar!

MUHTAR ŞAHANOVGO

Atamız bir, üyü birge egizim
Akıl, maksat, dili birge egizim.
Açuu, tattuu künü birge egizim
Acıraşpas tili birge egizim
Almatıdan ansap kelseñ men üçün,
Atım dayar, aşım dayar sen üçün.

Dosum debey boorum dedim obolu,
Dosum kelse törümö ötsün çoğoru...
Kırgız üyü öz üy, ölöñ töşögüñ,
Ken oturup, kep uçugun çoyolu.
Kazak akın Tair ağa aytkanday
Öz üyüne kişi meyman bolobu?

Kazak, Kırgız biribizge biribiz
Kam körüşkön ağabız da inibiz.
Ezelmeden eriş-arkak çaşagan
Elibizdin saltın saktap cürübüz.
Oşol salttay obolosun canırtıp
Boorum degen, baurım degen ünübüz.

Kazak, kırgız önüp-öskön çağıbız,
Kanı birge okşoş bardık çağıbız.
Eçen kılım too, talaada cürsök da
Enekebiz ketirbeptir cañılış...
Degi bizdin okşoş emes cer barbı
Sen da akın, men da akın-sarıbız?!

Ken talaanday keñ peyildüü tuuğanım,

Emekçi halk, Halkın içinde yöneticiler
Bazıların yaşlı, bazıların gençsiniz.
İman ile, izzet ile, iş ile
Bir yenden kol, bir yakadan baş çıkart!

MUHTAR ŞAHANOV'A

Atamız bir, evi aynı ikizim
Akıl, maksat, iç dünyası aynı ikizim.
Acı, tatlı günü aynı ikizim
Ayrılmaz dili aynı ikizim
Almata'dan arzulayıp geldin benim için,
Atım hazır, aşım hazır senin için.

Dostum demeden ciğerim dedim ilk başta
Dostum gelse başköşede yeri hazır...
Kırgız evi öz evi, kendi evidir,
Rahat oturup söze saza geçelim.
Kazak akın Tair ağanın dediği gibi
Öz evine kişi misafir olur mu?

Kazak, Kırgız birimiz diğërimize
Destek çıkan ağabeyiz, kardeşiz.
Eskilerden yan yana yaşayan
Halkımızın geleneklerini yaşatırız.
İşte bu gelenekler gibi yücelsin
Ciğerim diyen, bağrım diyen sesimiz

Kazak, Kırgız gelişmiş çağımızdayız,
Kanı aynı benzer her şeyimiz.
Nice yüzyıl dağda, ovadaysak da
Analarımız yanlış iş yapmamış...
Bizim benzemeyen taraflarımız var mı?
Sen de akın, ben de akın?!

Geniş ovaların gibi bol gönüllü kardeşim

Kelçi beri, moyundaşıp cırgayın!
Söz menen söz, tüş menen tüş şireşken,
Sözüm menen, tüşüm menen sıylayın.
Sen Kökçödöy... kuçağıma sıybağın
Men Manastay... kuçağına sıybayın!

KIMBATSIÑAR

Az emes düynö cüzündö,
Ala-Too sendey cerler köp.
Az emes düynö cüzündö,
Isık-Köl sendey köldör köp.

Peyzajı suluu senden da,
Men kördüm neçen cerlerdi.
Tunugu tunuk senden da,
Men kördüm neçen köldördü.

Birok, sen maga, Ala-Too,
Kımbatsıñ tuugan enemdey.
Birok, men seni, Isık-Köl,
Süyömün boordoş ecemdey.

Antkeni sende, Ala-Too,
Men öskön çınar-kırgız bar.
Süyömün seni, Isık-Köl,
Süyüşkön üçün kırgızdar.

KIRGIZIMA

Bayırtan bolgon bilimi,
Bayırtan bolgon ilimi.
Elderdi maktap özüñdö,
Alardın kılba kiyini.

Kılımdar açpay sabattı,
Karmabay kalem, kagazdı.

Gelsene bir kucaklayıp hasret gidereyim!
Söz ile söz, kucak ile kucak birleşen,
Sözümle kucakla saygı göstereyim.
Sen Kökçö gibisin...kuçağıma sığmayan
Bense Manas gibi kuçağına sığmayayım!

DEĞERLİSNİZ

Az değil dünya üzerinde,
Ala-Dağ senin gibi yerler çok.
Az değil dünya üzerinde,
Isık-Göl senin gibi göller çok.

Peyzajı güzel senden de,
Ben gördüm nice yerleri.
Duruluğu duru senden de,
Ben gördüm nice gölleri.

Fakat, sen bana, Ala-Dağ,
Değerlisin anam gibisin.
Fakat ben seni Isık-Göl,
Severim öz ablamın yerine.

Çünkü sende, Ala-Dağ,
Benim büyüdüğüm çınar -Kırgız var.
Severim seni, Isık-Göl,
Sevdiği için Kırgızlar.

KIRGIZIMA

Eskiden varmış bilimi,
Eskiden varmış ilimi.
Diğerlerini överek, kendini
Onların en iyisi yapma.

Yüzyıllar aşmadan cehaleti,
Tutmadan kalem, kâğıdı.

Karañgı bolup cürsöñ da,
Mekendep türlüü taraptı.
Men tuulgan doorgo cetkirdiñ,
Meeñe saktap “Manastı”.

Ezeldep açpay sabattı,
Eç bilbey kalem, kagazdı.
Koy menen koşo cürsöñ da,
Konuştap türlüü taraptı.
Tüptügöl bizge cetkirdiñ,
Tiliñe basıp “Manastı”.

Maktagım kelet kündö ele,
Basıntıp özüñ süylöbö.
Eposun oydo cat bilgen,
Elder az sendey düynödö.

Karanlıkta bile yaşasan,
Çeşitli yeri meskan edinip.
Benim doğduğum devire ulaştırdın,
Beynine saklayıp “Manas’ı”.

Eskiden okuma yazmasız,
Hiç öğrenmeyip kalemi ve kâğıdı.
Koyun peşinde yaşasan da,
Her tarafı meskan edindin.
Tamamını bize ulaştırdın,
Dilinde saklayıp “Manas’ı”.

Her gün övmek isterim,
Vurgulayıp konuşma.
Destanını ezber bilen,
Halklar çok az senin gibi dünyada.

7. BARKTABAS ABAKİROV

KIRGIZ ÜNÜ

Ata konuş Ala-Toobuz kabuldu,
Altın şoola kün nuruna cuundu.
Kılım köçün ceteleşti, bel aştı,
Kırgız ünü büt düynögö uguldu.

Kırgız kelet köz caş, teri tamçılap,
Kıynoo, azap köp ötkördü alsırap.
Erööl kezde eçen suunu keçti beym,
Erdik, kayrat argımagın kamçılap.

Ak kalpakçan neçen çıktı küröşkö,
Cıgılıp da, cıgıp kelet küröştö.
Çolponbayday uuldarı ok tosıp,
Tañ kaltırdı erdik, erki cüröktö...

Ayköl Manas arbagına sıyındı,
Kırgız degen carıp süylöyt cıyındı.
Buga kübö ay, cıldızdar köktögü,
Kırgız ünü cer şarına uguldu.

At tızgini arı, beri buruldu,
Ak kalpaktar ay-aalamga uguldu.
Düynödögü tüptü eldin biri biz,
Düñgürötkön, düñgürötöt kılımdı...

KIRGIZ'IN SESİ

Babalar mekânı Ala Too'muz yeşerdi,
Altın huzme güneş ışığıyla yıkandı.
Yüzyıl göçünü ilerletti, geçit aştı,
Kırgız'ın sesi bütün dünyada duyuldu.

Kırgız gelir gözü yaşlı, teri damlayıp,
Çok zorluk, cefa çekti halsiz düşüp.
Yokluk içinde nice sular geçti mi derim,
Yiğitlik, gayret yürük atını kamçılıyıp.

Ak kalpaklı nice defa çıktı güreşe,
Bir yıkılır, bir yıkar gelir güreşte.
Çolponbay gibi oğulları kuşuna siper olup,
Hayrete düşürdü yiğitlik, erki yüreğinde...

Yüce Manas ervahına sığındı,
Kırgız olan yarıp söyler lafını.
Buna şahit ah, yıldızlar gökteki,
Kırgız'ın sesi tüm dünyada duyuldu.

Atın dizgini ileri geri çevrildi,
Ak kalpaklılar tüm alemde duyuldu.
Dünyadaki köklü halklardan biri biziz,
Sarsmıştır, sarsacaktır bu yüzyılı...

8. KAÇKINBAY ARTIKBAYEV

EY, TÜRKÖR!

Ey, türktör! Es-akılga kelgileçi,
Biriñe biriñ cardam bergileçi.
Baştaldı kıyın turmuş baarımızga,
Intımak, birdik mene ceñgileçi.

Ey, türktör! Bolso dağı tegiñ birge,
Bolso da diliñ birge, tiliñ birge.
Orustun padişası bıtratıp,
Cürdüñör kelişe albay calpı tilge.

Özübüz özübüzdü düşman tuttuk,
“Panislamist”. Bul sözdü korkup uktuk.
Türk eli biriget dep künöö koyup,
Musulman dese çoçup, neni uttuk.

Birigip türk elderi kerpesin dep,
Sooyuzsuz maksatına cetpesin dep,
Cürgüzüp sayasattı eñ bir kıldat,
Ulutçul desek korkup sezdesin dep.

Uşunday amal işke aşkan eken,
Ceñgelde turupturbuz çıkpaz bekem.
A kokus cakındaşsa emne bolot? -
Degendi surabadık korkup neçen.

Mına emi öz aldınça bolo baştap,
Soyuzdu ketken cokpuz takır taştap.
Kızmattaş bolsok desek Turkiyaga
Catışat “birikti” - dep ulam kakşap.

Misalı, başkır, tatar, uygur, hakas,
Özbekter, balkar, türkmön, kırgız, kazak,
Kızmattaş boluşsa emne bolot ele?

EY TÜRKLER

Ey, Türkler! Aklınızı başınıza alsanıza,
Birbirinize yardım etsenize.
Başladı zorlu hayat hepimiz için,
Birlik beraberlik ile yensenize.

Ey, Türkler! Olsa da soyunuz bir,
Olsa da yüreğiniz bir, diliniz bir.
Rus’un padişahı parçalayıp,
Yaşadınız geçemeyip ortak dile.

Özümüz özümüzü düşman belledik,
“Panislamist” sözünü korkarak dinledik.
Türk halkları birlik olur diye suçlayarak,
Müslüman dense ürküp, neyi elde ettik?

Türk halkları birlik olmasın diye,
Sovyetsiz maksadına yetmesin diye,
Siyasetin en sinsisini işletti
Milliyetçi desek korkup çekinsin diye.

Böylelikle emelleri amacına ulaşmış,
Dört bir yandan kuşatılıp yaşamışız.
Bir ihtimal yakınlaşırsa ne olur?
Sorusunu korkumuzdan hiç sormamışız.

Yenice kavuşmaya başlayıp hürriyetimize,
Soyuzu da tamamen bırakmış değiliz.
Ortak iş yapalım desek Türkiye ile
“Birleşti” suçlamasına maruz kalırız.

Mesela, Başkurt, Tatar, Uygur, Hakas,
Özbek, Balkar, Türkmen, Kırgız, Kazak,
Birlik içinde ortak iş yapsa ne olur ki?

Bul özü türk emeske bolobu azap?

Ey, türktör! Kişen salgan mezgil öttü,
Tagdırıñ özüñ çeççü kezek cetti.
Ötsönör akırındap bir tamgaga,
Oşondo utmaksınar ukmuş köptü.
Andıktan birimdүүлük öto kerek
Bagıttap tuura colgo emki köçtü.

TOOLOR MENEN SIRDAŞUU

-Toolorum,
aytkılaçı sır çaşırbay
Bayırkı kırgızdarıñ kanday bolgon?
-Caltanbas babalarıñ cooker ele,
Katılğan duşmandarın kılğan oyron.

-Toolorum,
aytkılaçı, bay bolgurlar
Kırgızdar momun bolgon kaydan cürüp?
-E, balam,
“it külügün tülkü süyböyt”
Köp colu küçtüü duşman kırgzn sürüp.

-Toolorum,
aytkılaçı, kantip kırgız,
Oşonço kırgındardan aman kalgan?
-Namıstı az bolso da aldırbağan,
Cana da öz koynuma kalkalagam.

-Toolorum,
aytkılaçı, kantip, kaydan
Az eldin köbü ırçı bolup kalgan?
-Köp körgön kırgın-sürgün, azaptarın
Uksun dep küñgürötp ırğa salgan.

-Toolorum,

Türk olmayan için kötülük mü bunu yapmak?

Ey, Türkler! Prangaya vurulma zamanı geçti,
Kaderini kendinin belirleyeceğin günler yetti.
Geçseniz yavaş yavaş bir ortak alfabeğe,
O zaman kazanırsınız birçok şeyi.
Bu sebepten birlik beraberlik çok gerekli,
Hedefleyerek doğru yola şimdiki göçü.

DAĞLAR İLE SÖYLEŞİ

- Dağlarım,
Söyleyin sır saklamadan
Eski Kırgızların nasıl idi?
- Babaların gözüpek savaşçıydı,
Karşı duran düşmanı perişan ederdi.

- Dağlarım,
Söyleyin, zengin olasıcalar
Kırgızlar nerde sessiz sakin idi.
-E, oğlum,
“İtin hızlısını tilki sevmez”
çok kere güçlü düşman kırdı, sürdü.

- Dağlarım,
Söyleyin, nasıl Kırgız,
O kadar kırımlardan sağ kurtuldu?
- Şerefini bir nebze olsun kaybetmedi,
Ve öz koynumda gizledim.

- Dağlarım,
Söyleyin, nasıl, nerden,
Az halkın çoğu böyle şair oldu?
- Çok çekti, kırım ve sürgün azaplarını
Duyulsunsun diye şiire döktü.

- Dağlarım

babalardın ömürlörün,
Tagıraak kaydan bilem, keñeş berçi?
-Tabarsıñ balkim anı, ötkön eldin
izinen attarının izdep körçü.

Atalarımın yaşayışını
Daha iyi nasıl öğrenirim, bir akıl ver?
- Bulursun belki onu, geçmiş halkın
atlarının izinde, ara da gör.

9. ESENGUL İBRAYEV

KAYDA ELEK?

Ana!
Kommunizm köründü,
Kamday bergin körümdük.
Az-az cılda AKŞdan
Aşabız dep köbürdük.
Aşmak tügül aştık çok
Az-az cerden nan cetpey,
Ay s-seni dep sögündük!

“Aytkanıñız tuura!” dep,
Aykayladık baarıláp.
Koşmo Ştat da bir kokuy
Koyo turbay biz cetkençe
Alda cıldı arılap.
Izabızga çıdabay,
Ötö-öm,
Ozo-om, uta-am-dep,
Uraañ cazdık cañılap.

Börtö-börtö ayırıp
Bözgö cazdık urandı
Bözgö batpay kalganda
Toonun taşın tomkorup
Töşkö cazdık uraandı
Maktanıp da magdırıp,
Degele
Köpkö cazdık uraandı
Birok kurgan uraanıñ
Bilbey koydu ubaldı.

Eki iredüröndü
Egebiz - dep umtulduk,

NEREDEYDİK?

Aha!
Komünizm göründü,
Hazırlayıverin görümlük.
Çok az yıl sonra ABD’yi
Geçeriz diye köpürdük.
Geçmek bir yana yemek yok
Az az derken ekmek yetmeyip,
Ah seni diye sövdük!

“Söyledikleriniz doğru!” diye,
Nara saldı hep birden.
Birleşik Devletler de bir garip
Biraz beklemeyip biz yetişine dek
Öne geçti uzaklaşıp.
Üzüntümüze dayanamayıp,
Geçeriiiim,
Gelişiriiiim, yeneriiiim diye
Haykırdık yeniden.

Şişe şişe ayırıp
Beze yazdık nidayı
Beze sığmayınca
Dağın taşını kazıyıp
Döşüne yazdık nidayı
Hem övünüp hem gevşeyip,
Hatta
çok yere yazdık nidayı
Fakat batası nidan
Anlamadı hali.

İki defa tohumu
Ekeceğiz diye hareketlendik,

Eki cüz kozu cüz koydon
Bere-ebiz!- dep culkunduk.
Eköö tögül birö çok,
Es oogondo ulutunduk.

Şımalanıp culkungan
Şıluundarga toy boldu.
Cüröktördü tüşürdü
Cüyür tuuyt dep koylordu.
Öñdö tögül, oy tob-bo-o
Tüşkö kirbes oy boldu.
Culkunbaylar koçkorsuz
Koy tuubasın oyloybu?!

Uluu, uluu söz süylöp,
Ubadanı uyuttuk.
“Beş-on cılda seni!” - dep,
Birok,
Bere albadık turuştuk.
Capa tırmak tebelep,
Cayıttardı kuruttuk.
Eptep-septep düköndön
Eki-üç cılda bir körüp,-
Ettin öñün unuttuk.
Şatırata kol çaptık,
Şalpıktardı körgöndö,
Balbal cangan ordender
Batpay kalıp köödöñgö,
Tayake, ceenin iliktıp,
Ikım aldık bölgöngö,
Tirüüsündö unçukpan,
Tak uşunu körmök! dep,
Talap kirdik ölgöndö:
Oluya! dep maktadık,
Olturganda üstöldö,
Kıñır işin baykadık
Kızmatınan tüşköndö,

İki yüz kuzu yüz koyundan
Veri-riz! Diye niyetlendik.
İkisi bir yana biri yok,
Akıl şaşınca iç çektik.

Ciddiyetle uğraşan
Asalaklara toy oldu.
Yürekleri sızlattı
Sık sık doğurur diye koyunları.
Bu bir yana, ah tövbe
Düşe girmez fikir oldu.
Cılkunbaylar koçsuz
Koyun doğmayışını mı düşünür?!

Büyük büyük söz söyleyip,
Vaatleri uyuttuk.
“Beş on yılda seni!” diye,
Fakat,
Sebat gösteremedik.
Hep birlikte tepeleyip,
Otlakları kuruttuk.
Ara sıra dükkandan
İki üç yılda bir görüp,
Etin yüzünü unuttuk.
Şakırdatıp alkışladık,
şaşkınları görünce,
Parıldayan madalyalar
Sığmaz olup göğse,
Dayısı, yeğenini arayıp
Maharet gösterdik bölmeyi,
Sağken ses çıkarmayan,
Tam da bunu görmek! diye,
Talan edip girdik ölürlen:
Evliya! deyip methettik,
Otururken masada,
Yanlı işini farkettilik
Hizmetten gittiğinde,

Tıtıp kirdik tıbtıtay,
Tırıytı eçak bütköndö!

Tirüüsündö kemtigin
Tık aytalbay korkokpuz.
Tart degende şart kesken
Coybolottoy moysokpuz.
Somdogongo ustabız-ov,
Korgogongo çorkokpuz.
Büksüp catkan işterge
Biröö, eköö üçöö, emes...
Büt baarıbiz ortokbuz.

El sözündö: - Tayaktın
Eki uçı bar - delet.
Talıp catkan cıldarda
Taza bele-eek, şal belek?
Tük tüşünböym,
Anda biz,

Tirüü belek, bar belek?
Aytıkılaçı, tuugandar,
Tirüü bolsok kayda elek?!

Tiftmeye başladık tiftik gibi,
İş işten çoktan geçince!

Sağlığında eksiğini
Düz söyleyemeyen korkağız.
Çek deyince şart tutan
keskin olmayan çelik gibiyiz.
Tav vermekte ustayız ah,
Korumada beceriksiziz.
Dumanı tüten işlere
Biri, ikisi, üçü değil...
Hepimiz ortağız.

Halk sözünde: Dayağın
İki ucu var, denir.
Uyuşuk yıllarımızda
Temiz miydik, bitkin miydik?
Hiç anlamam,
O zaman biz,

Sağ mıydık, var mıydık?
Söyleyin lütfen, kardeşler,
Sağ isek neredeydik?!

10. OMOR SULTANOV

ATA-MEKEN

Al ubakit bir tartılgan cebedey
Ata-Meken ıyık - calgız enedey.
Al ayaluu kan cügürtkön cüröktöy
Süyüü kerek eç nersege teñebey.

Süyüü kerek cayı menen kıştarın
Tüşkö kirgen şaar, cayloo, kıştağın.
Anan dağı Isık-Kölün, Ala-Tooñ
Cürögünö katş alıp büt baarın.

Ata-Meken calgız Alla Taaladay
Mañdayında küygön carık paanaday.
Kaytpas anın kargışı bar suusunda
Kara sanap oylop koysoñ baalabay.

Könüü kerek anın sürdüü erkine
Çıdoo kerek suuguna, örtünö.
Berüü kerek al-küçüñdü akırkı
Anda gana çıgat Meken körkünö.

KURBUMA KAT

Anda kurbum artka karap kayrılğın
Ataganat, köp nersedan ayrıldık.
Caştık kezdin cakşı uçuru boşko ötüp
can saktoonun bakır curtun cay kıldık.

Can saktoo dep calganı köp düynödö
Can talaşıp karbalastap cürgöndö,-
Caştık ketip cilt dep uçkan cıldızday
Cakşılup bir bul ömürdü sürgöngö,-

Ubakit cok, bolso ubakit - şart bolboy,

ANA VATAN

Bu vakit çekilmiş ok ucu gibi
Ana vatan kutsal, tek ana gibi.
O değerli kan pompalayan yürek gibi
Sevmek gerek hiçbir şeyle kıyaslamadan.

Sevmek gerek yazı ile kışlarını
Düşe giren şehir, yayla, kışlağını.
Dahası Isık Köl'ün, Ala Too'n
Yüreğine sığdırarak tamamını.

Ana Vatan tek Allahu Teala gibi
Alnında yanan aydınlık fener gibi.
Geri dönülmez kargışı var suyunda
Kötülük düşünüp değer vermezsen.

Alışmak gerekir onun heybetli erkine
Dayanmak gerekir soğuşuna, ateşine.
Vermek gerekir gücünü sonuna dek
O zaman ulaşır vatan görkemine.

ARKADAŞIMA MEKTUP

O zaman arkadaşım geriye bir bak
Aman tanrım, çok şeyden ayrıldık.
Gençlik çağın güzel anları boşona geçip
Yaşamamın akışına kapıldık.

Yaşım diye yalanı çok dünyada
Can havliyle uğraşırken,
Gençlik gitmiş parlayan yıldız gibi
Güzelce bir bu hayatı yaşamayı,

Vakit yok, varsa vakit-şart olmadan,

Cazgı kıyan buzup ketken coldordoy,
Buzup ketti oydu turmuş cetelep
Ayta da albay bolgon işti bolgondoy,-

Uşul küngö uşalanıp cetippiz
Uurusu köp kulpularday bekippiz.
Şamaal oynop kökürögüm boş turat
Üygö okşoşup terezesiz, eşiksiz...

Birok çaşoo, ömür uloo salt eken
Cakşılıktı arkalagan şart eken,-
Kanday gana işençü elek kıyalda
Kommunizm degeniñ da kalp eken.

Kalp bolso da tattuu işenip alçu elek
Oktyabрге tuu kötörüp barçu elek.
Azır baarı işenimden ketiştı
Andan körö paydaluu dep bal çelek.

Maş boluşup alıp kayra satarga
Mas boluşup baldar on üç çaşar da,-
Cakşılıkpı, camandıkpı - bilbeymin
Calpı çıgıp ketip kaldı el bazarga.

Bar ce, cogun bilbey buga künöömün
Bassam-tursam basırınıp cürömün.
Al monçoktoy möltürögön karındaş!
Tagdırına saygılaşat cürögüm.

Uçur deşet uturumduk kıynalğan
Uşul deşet köp kemçilik cıynalğan.
Oşondoydur dep özümdü soorotom
Birok senin köz çaşındı ıylagan -
Kanday cakşı boloor ele körböşöm
Kanday cakşı ünüñdü uksam ırdagan.

El-cerlerge bölünüşüp öz deşip

baharda su almış yollar gibi,
Bozdu düşünceleri hayat yedekleyip
Söyleyemedem olmuş işi olmuş gibi,

İşte bugünde ufalanıp gitmişiz
Hırsız çok kilitler gibi kapanmışız.
Rüzgâr oynayıp göğsüm boş duruyor
Eve benzeyip penceresiz, kapısız...

Ama ömür ve yaşa devam etmek adetmiş
İyiliğin peşinden gitmek şart imiş,
Nasıl da inanırdık hayallerde
Komunizm dediğin de yalanmış.

Yalan da olsa tatlı bi şekilde inanırdık
Ekim bayramına bayraklarla giderdik.
Şimdi herkes inançlarını kaybetti
Bundan arı kovanı daha faydalıdır diyorlar

Alışarak satın alıp yeniden satmaya
On üç yaşındaki çocuk da sarhoş,
İyilik mi, kötülük mü bilemem
Halkın tamamı pazara çıkmaya başladı.

Var ya da yok olduğuna şüpheliyim
Ne yaparsam yapayım düşünüyorum.
O nazar boncuğu gibi güzel kızın
Kaderine yüreğim sızlıyor.

Zaman diyorlar gıcı sıkıntıları olan
İşte bu diyorlar çok toplandığı yanlışların.
Böyledir diye kendimi avuturum
Fakat senin ağladığın gözyaşlarını
Ne kadar güzel olurdu görmezsem
Nasıl da güzeldi sesini dinlesem şarkımın.

Halk yörelere bölünerek benim diyor

Er-cigitter tekşi mansap közdöşüp,-
Ceter menen cep iyişken erguldar
Ir uguşpayt, ır - akça emes, söz deşip.

Cep kirişet koy dey turgan kişi cok
Eldin açka, togu menen işi cok.
Moskvadan murda korkup turçu ele
Alarda azır Moskvañın işi cok.

Caandan soñ çıkkan kozu karınday
Cugumu cok cuka alkındı samınday -
Partiyalar çıkkan bolup catışat
Paydası cok koldun tırmak agınday.

Een süylöp egemendüü elbiz deyt
Ezelkibiz Yegipetke teñbiz deyt.
Keçeeke ele kedeydegen partkuldar
Demokrat - biz el-curtka belbiz deyt.

Atasına altı cüz cıl murda ötkön
Aş beriştı bozo, arakka toyuşup.
Enesine eki cüz cıl murda ölgön
Et beriştı eki cüz bee soyuşup.

Kütürögön kayda cılkı, kayda mal?
Çegirtkeçe kunu bolboy mayda mal,-
Samolettop çetke satıp catışat
Kommersanttar casap ar kıl ayla-amal.

Malçı kaldı malsız süyröp tayagın
Karay albay bala-çaka ayalın.
Mal sagınıp keçke bir maal it ulup
Cayloolordun körkü ketip bayagı.

Kalktın malı mına uşintip talandı
Kayran elim dagı elesiñ karañgı.
Kantem calgız, men öñdüülör köp emes,

Yiğitlerin tamamı yönetmeye talip olup,
Koltuklara ulaştığı an ceplerini doldurur
Şiir dinlemezler, şiir-para değil, söz diye.

Yemeye başlarlar, dur diyecek kimse yok,
Halkın aç veya tok olduğundan habersizce
Moskova'dan önceleri korkarlardı
Onların şimdilerde Moskova'da işi yok.

Yağmurdan sonra çıkmış mantar gibi
Etkisi olmayan yuka sabun misali
Partiler açılmaya başladı
Faydası yok bir elin turnağı kadar.

İstedğini söyler, egemen halkız der
Tarihimiz ezelki Mısır ile eşit der.
Daha dünkü yoksul denen komünistler
Demokratız, halka yurda direğiz der.

Altı yüz yıl önce geçmiş babasına
Anma aşı verdiler rakı, bozayla doyurup.
İki yüz yıl önce geçmiş anasının anısına
Et verdiler iki yüz beygir keserek.

Sürü sürü yılkı nerde, mal nerede?
Yiyenlerin yemesine bile yetmedi,
Uçakları yabancılara satıyor durmadan
Tüccarlar her çaresini bularak.

Çoban kaldı malsız elinde değenekle
Bakamadan çoluk çocuğuna, hanımına.
Sürüyü özleyip günde bir kez köpek ulur
Yaylaların görkemi gitti eskiden parlayan.

Halkın malı böylece talan edildi
Zavallı halkım halâ karanlık içerisinde.
Ne yaparım yalnız, benim gibiler çok az,

Kalğan baarı açıp salsa araandı.

Maykandaşıp bilermendar bilişti
Mal-puldu koy altın uurdap kirişti.
Çogu turup, çogu catıp, çogu cep
Çoñ kazanga kuygan süttöy irişti.

Kelgen öñdüü çet cakadan karakçı
Kazınanı çap-çak tüştö talaştı,
Toktop turat işkanalar, zavoddor
Tomsoruşkan cumuşçu eldi karaçı?!

Elestetip uktay albay erteñdi
Emneni oyloyt boldu eken deym men teñdüü?
El musapır bolgondugun körgönçö
Erte candı kıyıp salıp bersembi?!

Degen şumduk oylor kelet kee birde
“Ölöp ketip baratsañar cegile!”
Birok emi baka, baştuu çigitter
Antpegile, ar namıska kelgile.

Ayal-erkek, çaş ulan-kız, karıbiz
Uşul elge ömür menen karıbiz.
Uşul cerde arbağı bar atanın
Ata-curtka mildettübüz baarıbiz.

“Eliñ senin ezelki el eñ ele
Er kırgızdın kayratı bar” - deer ele.
Sayakbaydın uşul sözün estesem
Kayratımdan canbayın deym men dele.

Cok canbayın, kayratımda turayın
Kalkımdan da mına uşunu surayın.
Karıga ınsap, çaştarga abiyir buyursa
Kamdap bereer bir cakşılık kudayım.

Geride kalanlar açıyorsa kapılarını.

Yağ yiyerek bilirim diyenler bildiler
Malı, pulu bırak altını çalmaya başladılar.
Birlikte yaşayıp, yatıp, yiyenler
Koca kazana konulan süt gibi bozuldular.

Gelmiş gibi yabancı ülkelerden talancılar
Hazineyi tam öğle saatinde talan ettiler,
Durarak iş yerleri, fabrikalar
Sessiz duran işçilere bir baksana?!

Yarımı düşünerek uyuyamadım
Neyi düşünüyor benim yaşımdakiler?
Halkın misafir gibi olduğunu görmektense
Canıma erken mi kıysam iyi olur mu?!

Denen aşırı düşüncelere kapılırim bazen
“Ölmek üzere olsanız bile yiyin!”
Fakat koca kafalı yiğitler
Böyle yapmayın biraz insafa gelin.

Kadın erkek, genç oğlan ve kız, yaşlımız
İşte bu halka ömrümüzle borçluyuz.
İşte bu yerde ruhu var babalarımızın
Ata vatana ödeyecek borcumuz hepimizin.

“Senin halkın en eski halklardadır
Yiğit Kırgız’ın kuvveti var” derlerdi.
Sayakbay’ın bu sözlerini hatırladığımda
Kuvvetten vazgeçmeyeyim diyorum ben bile.

Yok vazgeçmeyeyim, kuvvetimde olayım
Halkımdan işte bunu isteyeyim.
Yaşlıya insaf, gençlere namus buyursun
Armağan eder bir iyilik Allah’ım.

NOORUZ

Mayramdardın ordu bugün boş kaldı
Nooruz senden başka işeniç çok kaldı.
Cakşı tilek -carım ırıs turbaybı
Cami curtun tileginde ot candı.
Nooruz! Nooruz! Kütön küdör cakşılık
Koy, elimdin köñülün bir şat kılıp.

Kılımdardın munarası uragıs
Baba muras - seni musap kılabiliriz.
Karıga ınsap, caşka namıs-ar bergin
Saga güldöy caş ümüttü sunabiliriz.
Aç közdördön, arsızlardan saktagin
Cazdı uturlap cakşılığa baştagın.

Sümölögün⁴²⁴ külazıktay, sür ettey
Es-akılga tüşkön eski süröttöy.
Urpaktardan urpaktarga kerezsiñ
Ölböstükkö tamçılğan müröktöy
Kara cömsöö kapırlardı colotpo
Kalk baylıgın uurularga tonotpo.

Kalğan elbiz körbögönü kör bolup
Kaygı-muñu kalap cakkan köñ bolup
Kayra tartıp alsak eken tezireek
Kalbagaybız tayızdangan köl bolup
Er-cigitter çıkpagaybız cönüröök
Estüübüzdön es cogubuz köbüröök.

Ana aldıda uzargan col munarık
Ata-saltın ant colunda uladık.
Ar calgızdık moyundagı şart eken
Al şart emes - caşoo calañ suranıp.
Nooruz! Nooruz! Ber elime baylık ber

NEVRUZ

Bayramların bugün yeri boş kaldı
Nevruzdan başkaya inancımız kalmadı.
İyi dilek - yarı rızık diyorlar
Cami yurdun dileğine ışık kondu.
Nevruz! Nevruz! Beklediğimiz iyi günler
Yapma, halkın gönlünü bir kere neşelendir

Yüzyılların yıkılmaz minaresini
Babaların mirası seni koruruz.
Yaşlıya ınsaf, gençliğe namus ve er ver
Sana çüçekli genç ümidi sunarız.
Aç gözlerden, arsızlardan sakla koru
Yazı bekleyip iyiliğe yol göster.

Sümölögünü yemek ve et yerine sür
Hatırlanan eski resim yerine.
Nesilderden nesillere geçersin
Ölümsüzlüğe damlayan su gibisin
Kara niyetli kâfirleri yaklaştırma
Halkın zenginliğini hırsızlara aldırma.

Kalmış halkız görmediğimiz tek mezar kalmış
Dert tasayı tezek yerine yakmış olup
Tekrar yerimize yerimize kavuşsak
Kalmayalım sığlaşmış göl olarak
Er yiğitler daha sağlam olalım
Akılsızlardan akıllılar daha çok.

İşte orada uzayan yol belirsiz
Atalarımızın yolunu yeminle takip ettik.
Her yalnızlık boynumuzdaymış
Başkalara gitmemiz de şart değil.
Nevruz! Nevruz! Ver elime bolluk, ver,

⁴²⁴ Sümölök; Nevruz bayramında yapılan tatlı.

Ordun toltur, cogotkonun kayrıp ber.

Yerini dolduri, kaybettiklerimi geri ver.

**AZAMATSIÑ TOLKUP
CATKAN KÖL ÖNDÜÜ**

Nursultan Nazarbaevge

Taalayı keñ kalıñ curttun aruu uulu
Tañkı nurday mañdayıñdın carıgı.
Beldi aşırıp bedel bolup bersin dep
Berdi eliñe seni kazak tarıgı.

Teñ kelbegen deñizdegi tereñder
Bul düynögö kelgen eçen berender.
Cañırtuuga kelgen eski tagdırdı
Eldin süygön bir uulusıñ kemenger.

Bul düynödö köp kösemder töröldü
Dalay ölüm ömür menen tölöndü.
Külsö külüp, ırdasa ırdap, car süygön
Azamatsıñ tolkup catkan Köl öñdüü.

Kılaası bir Egey, Kızıl deñizdey
Kırgız-Kazak uyalaştay, egizdey.
Kaçan bolso kan-can menen birgebiz
Kayda bolso eki başka el degizbey.

Al andıktan cakşılar teñ eki elge
Akılmandı, akındardı bekerge
Kazak, Kırgız azdek menen sıylabayt
Men da eki elge ortok kösöm ekem de.

Nurekeñ dep tursa kazak asmanı
Nuragam dep turat kırgız çaştarı.
Naristeler kırgız kelin törögön
Nursultan dep ismiñdi ala baştıdı.

**YÜCESİN DALGALANAN
GÖL MİSALİ**

Nursultan Nazarbayev'e

Talihi bol büyük halkın saf oğlu
Şafaktaki nur gibi alınına gelen.
Geçidi geçip destek çıksın, diye
Verdi halkına seni kazak bahadırı.

Denk gelmez denizlerin derinlikleri
Bu dünyaya gelmiş nice erenler.
Yenilemeye gelmiş eski kaderi
Halkın sevdiği bir oğlusun düşünen.

Bu dünyada nice bilgiler doğdu
Nice ölüm ömürle ödendi.
Gülirse gülüp, şiir söyleyip, yar seven
Yücesin dalgalanan göl misali.

Suyu aynı Ege ve Kızıl deniz misali
Kırgız ve Kazak yuvalaş ikiz misali.
Ne zamandır kanımız canımızla birlikteyiz
Nerde olsak da iki ayrı halk dedirtmeden.

Bu yüzden büyükler iki halka da aynıdır
Bilgesi, akınları boşuna
Kazak, Kırgız saygıdan vazgeçmez
Ben de iki halka ortak bilgeymişim de.

Nursultan derse Kazakların gökyüzü
Nur ağam der Kırgızların gençliği.
Bebekler Kırgız gelini dünyaya getiren
Nursultan diye ismini vermeye başladı.

Baybiçeler tel uulunday körüşöt
Kariyalar batasin teñ bölüşöt.
A suluular! O alarga ayla cok
Can eñsetip sürötüñdön öbüşöt.

Ala-Tauga, Ala-Toogo karaan bol
Kayda bolso, kaçan bolso aman bol.
Bul dünüyö köönö, kekse dünüyö
Men akındın kaalaganı saga ak col.

TURASIÑAR BİLEM

AZIR KIYNALIP

Tarığıñdı cüktöp cüröm moynuma,
Al tagdıñıñ uktasam da oyumda...
Capırt kirdi caman-cakşı, caş-karı,
Şayloo degen kumarpozdor oynuna.
Amaldanıp coylogondor köp cüröt
A silerge biz küybösök kim küyöt?!
Cakşı oylonup koluñardı koygula.

Deputattık atasınan kalganday,
Ömür boyu bolup körgön ar kanday,-
Abışkalar üzö baskan şımdarın
El közünö körünüşüp şamdagay,-
Balança cıl kızımat iştep ketkem dep,
Cardam kılam un, talkandan, etten dep,
Bayağı ele aldamayı aldamay.

Arasında kişi öltürgön şımdar bar,
Aram iştep akça-pulga tungan bar.
Oozunan emçek sütü ketelek
Deputat dep derdeñdegen ulandar,-
Seni turat tuş-tuşuñdan kıstaşıp,
Kol koybosıñ çır-çıgarat muštaşıp,
Iymanı cok kудay-teñir urgandar.

Yaşlı kadınlar ilk evladı gibi görürler
Yaşlı adamlar hayır duasıyla paylaşır.
Ey güzeller! Onlara çare yok
Canı isteyip resminden öperler.

Ala-Tau, Ala Too'ya destek ol
Nerede ve ne zaman olsa da esen ol.
Bu dünya köhne, geçici dünya
Ben şairin dileğidir sana, açık yol.

BİLİYORUM ŞİMDİ

ZORLANIP YAŞIYORSUNUZ

Tarihini alıp yaşıyorum boynuma,
O kaderin uyusam da aklımda...
Aynı anda girdi iyi kötü, genç yaşlı,
Seçim denen kumarcıların oyununa.
Hile düşünen bir sürüsü dolanıyor
Sizler için biz yanmazsak kim yanar?!
İyi düşünüp imzanızı atınız.

Milletvekillik babasından kalmışçasına,
Ömrü boyunca her şeyi denemiş olan,
Yaşlı adamlar pantolonlar eskitmiş
Halkın önündö çevik gözükerek,
Bu kadar yıl hizmet ettim diyerek,
Un, yarma, etten yardım ederim diye,
Bildiğimiz aldatmaktan başka bişey değil.

Aralarında insan öldürmüş caniler var,
Haram işleyip akçe-paraya doyan var.
Ağzından ana sütü henüz gitmeyen
Milletvekili diye kabaran oğlanlar,
Seni her taraftan sıkıştırır dururlar,
İmzanı atmazsan kavga gürültü çıkartır,
İmanı yok Huda-Tanrı'dan kaçanlar.

Algandarin teñ bölüşö çeşkensip,
Elge emgegi alkımınan ötkönsüp,-
Parakorlor cıl on eki cutungan,
Paydalanıp kalgısı bar uçurdan.
Mansabınan şıpırılıp kalgañdar,
Aytkılaçı andan kanday cardam bar?
Maani berip saktangıla uşundan.

Munu aytkanım men ünüñö ün bolom,
Obonduu ırday acırabay bir bolom.
Al antkeni akını çok el bolboyt,
Elsiz akın condo ulugan bir boroon,
Eger maga sırt salsañar karabay,
Enesinen ıza körgön baladay,
Az taarımıp kek saktabay tim bolom.

Kek saktabay ak köñüldö calcayp,
Siler menen mal caysañar mal cayıp,-
Tigilerdey aram düynö cıynabay,
Birge bolom karcalsañar karcalıp,
Bar maksatım - alakanday cerimdin
Kedeylengen bir uuç baykuş elimdin
Kötörsöm deym kökölötüp arbagın,

Turasıñar bilem azır kıynalıp,
Çıdap koysok bir tilekke cıynalıp.
Tagdır bizdi kuru koygon emestir
Koygon çıgaar bir cakşılık ıygarıp,
Bar küçümdü men al üçün üröymün,
Baarıñarga amançılık tileymin,
Canıñarga car bolsun deym ıymanın.

Cañı cılda caydarıraak sözübüz,
Cer karabay el karagan közübüz,-
Alıs karap aykölrök, akıldıu
Arakette bolo turgan kezibiz
Aylanayın Ala-Too eken atabız

Aldıklarını eşit paylaşıp yiyenler,
Halka emeği boğazından geçmişcesine,
Rüşvetçiler her yıl on iki kere yutmuşlar,
Faydalanmak isterler bu durumdan.
Menfaatinden ayrılıp boş kalanlar,
Söyleyin ondan nasıl yardım beklersin?
Anlam verip saklanın bunun gibilerden.

Bunu diyerek ben sesine ses katarım,
Ezgi ile şarkı gibi ayrılmaz parça olurum.
Sebebi akını olmadan halk olmaz,
Halksız akın dağda esen bir borandır,
Eğer bana sırt çevirirseniz bakmadan,
Anasından azar işitmiş çocuk misali,
Az küserek intikam beslemeden susar.

İntikam beslemeden iyi gönlüyle gülerek,
Siz sürüye bakarsanız ben de bakarım,
Ötekiler gibi haram dünya toplamadan,
Birlikte olurum harcanırsanız harcanırım,
Bütün maksadım - avuç kadar toprağımın
Yoksullukla boğuşan azıcık halkmın
Kaldırısam derim yücelterek ruhunu,

Biliyorum zorluklarla yaşıyorsunuz,
Dayanırsak aynı dilek uğurunda.
Kader bizi boş bekletmezdir
Bırakmıştır bir iyilik adayıp,
Var gücümü onun için harcarım,
Hepinize esenlikler dilerim,
Yanınıza yar olsun derim imanın.

Yeni yılda gülümsesin sözümüz,
Yere bakmadan halka baksın gözümüz,
Ufuklara bakıp mertçe, akıllıca
Hereket etmenin tam zamanı
Kurban olayım Ala-Dağ imiş babamız

Aa batpasak anan kayda batabız,
Cardam berçü - özübüzgö ÖZÜBÜZ.

Ona sığmazsak sonra nereye sığarız,
Yardım edecek- kendimize kendimiz.

BÜGÜNKÜ KÜNDÜN UURULARINA

Ebin taap cürösünör sayrandap
El erteñin eç oyloboy tayrandap
Ce cañıdan, ce eskiden cuk koyboy
Eptep eldi tonoduñar kayrandar.

Uurdap salgan, uurdap algan üyünör!
Cerge kirsin antip körgön künüñer
Özüñördü körböysünör özüñör
Kör uurdagan uuruga okşoyt türünör.

Caşırınıp kurup algan daçañar
Candan çıkkın pul emes da, baççagar!
Sergek kılбай eldi senek kıldıñar
Sezbey anı cürösünör kaçañar.

Kaznadan altın uurdap aldıñar
Kayran baldar, kantip aga bardıñar?!
Azap tartıp ötöt ukum-tukumun.
Al altındın ana oşondoy antı bar.

Az gana top az kündö ele toyduñar
Aram pulga tolup ketti koynuñar.
Körüp turup, bilip turup antse da
Köpçülüktü mukuratıp koyduñar.

Eliñerde bar sıyaktuu kegiñer
Erdemsingen akimiñer, begiñer...
Talaada ele kangıp basıp kalgıla
Tamın tamday, malın malday cediñer.

Cegen sayın kelet eken cegiñer
Ce silerdin ayban beken teginer?!

BUGÜNÜN HIRSIZLARINA

Yolunu bulup eğlenerek yaşıyorsunuz
Halk yarınını hiç düşünmeden eğlenir
Yeni veya eskiden bir şey bırakmadan
Hileyle halkı soydunuz zavallılar.

Çalarak kurduğın, çalarak aldığın evlerin!
Toprağa batsın böyle gördüğün günlerin
Kendinizi göremezsiniz kendiniz
Kör hırsıza benziyor şekliniz.

El altından kurduğunuz yazlık eviniz
Cebinden çıkmış para değil ki, yaramaz!
Ayık değil uykuya daldırdınız halkı
Sezmeden dolaniyorsunuz niceleriniz.

Hazineden altın çalıp aldınız
Zavallılar buna nasıl gönlünüz razı oldu?!
Azap çekerek yaşar nesliniz.
O altınların böyle bir yemini var.

Azıcık toplayıp az günde doydunuz
Haram parayla doldu kucağınız.
Görerek, bilerek bütün bunları
Kalabalığı çaresiz bıraktınız.

Halkınızda var mıydı intikamınız
Göğsü kabaran valiniz, beyiniz...
Issız yerde yolunu kaybedesiniz
Evi ev, malı mal olarak yediniz.

Yedikçe yemek istiyormuşsunuz
Yada sizin kökünüz hayvana mı dayanır?!

Biröñdün da sanaa tartkan türün cok
Kursak alıp, coonoyuuda beliñer?!

Keler bir kün düynö tarıp, cer tarıp,
Tuş-tuşña tuyuk kamoo caralıp.
Art cagında eñ ıplas col kalıp
Aldı cagıñ kör-tuñguyuk kararıp.

Catar kün bar kaşkulaktay kapkanda
Sar sanaanın colun kezip kap-kayda.
Erkindikte kıyal gana çabıttap
Eç tabılbay ökünüüdön başka ayla.

ALTINDI CEGENDERGE

Cep alsañar çın ele eldin altının
Iyman cugun, ıriskısın calpımın.
Anda siler.....ele cegile
Ayttım sözdü ırı menen Barpımın.

Uurdasañar çın ele eldin baylıgın
Bey-beçara, mayıptardın aylıgın.
Anda siler aşagıla

A sen alsañ menin inim, cerdeşim
Ata-eneñdin, tuugandardın teñgesin.
Andan körö kaptap algın oozuña
Bazarda aytçu Baydıldanın termesin.

Aramdıkka barsañ uulu Talastın
Arbağı urat kasiyettüü Manastın.
Kökötöydün sözü menen aytkanda
Oozuñ menen andacanaşkın.

A sen alsañ balası Oştun, Narındın
Aş kıla albay arbak urup carılgın

Birinde de pişmanlık çektiğiniz görmedik
Göbek salıp, büyüyor beliniz?!

Gelecek bir gün dünya ve yer daralıp,
Her taraftan çıkmaz sıkıştırılmalar çıkararak.
Gerisinde en pis yol kalarak
Ön tarafın belirsizce kararır.

Yatacak gün var avlanmış hayvan gibi
Düşünceler âleminde çaresiz.
Bağımsızlıkta tek hayal ile ilerleyip
Hiç bulamayıp pişmanlıktan başka çare.

ALTINI YİYENLERE

Yemişseniz gerçekten halkın altınını
İman ve rızığını kalabalığın.
O zaman siz.....sadece siz yiyin
Söyledim sözü şiiriyle Barpı'nın.

Çalmışsanız gerçekten halkın zenginliğini
Fakir, yoksul, engellileri maaşını.
O zaman siz aşılayın.....
Söyledim burada Midin'in bir mısrasını.

Sen almışsan benim kardeşim, hemşehrim
Ana-baba, akrabaların parasını.
En iyisi kaplayıp al ağzına
Pazarda söylenen Baydılda'nın şiirini.

Haramlık yaparsan Talas'ın oğlu
Ervahı vurur kutlu Manas'ın.
Kökötöy'ün sözüyle söyleyince
Ağzınla orada.....yanaşsın.

Sen almışsan Oş ve Narın'ın oğlu
Aş yapamadan ervah vurup patlayan

Kuyruçuktun sözü menen aytkanda
Kusuruñdu.....uşu baarıñdın.

Kuyruçuk'un sözüyle söylendiğinde
Nazarını.....buradaki hepinizin.

11. ERNİS TURSUNOV

ENE TİL

Köçüp cürüp çamgaraktuu üy menen,
Köçmön kırgız kırgız tilde süylögön.
Ene tilde tuyungan da sıyınan,
El - el bolup bayır algan düynödön.
Ene sütün emizip-
Ene tilge oozandırgan eneler,
Kırgızdarbız! - degizip,
Kıraandardı uluu curtka teñegen.
Ene tilim - kutman til!
Ene! - degen sözdü tuñguç ukkan til,
Egizimdey özögümön çıkkın til,
Eki caat karmaşarda kaçça bir.
Er namısın utkan til,
Eñgezerdey dö-şaalardı cıkkın til.
Ene tilim bayırkı,
Enebizdey, atabızday kayırluu -
Cürögümdö-canımda,
Cürüp turgan kanımda -
Ene tilim azırkı!
Çooçun tildi alsa bolot üyrönüp,
Çoguluşa, forumlarda düynölük.
Ene tilim tabiygy,
Emgektödön, kaz turgandan süylönüp,
Köp çeçilet kep menen.
Kerbez cigit uyañ kızga üylönüp:
- Sürdöp turam, canbirgem,
Süygöndüktön tübölük! -
(Süybösöñ da, süysöñ da,
Süylöy körbö büdömük.)
Orus tili ozuypasın atkarat:
Konstruktsiya, Avtomat,
Transkriptsiya, Anketa,
Aerovokzal, Raketa,

ANA DİL

Göç eyleyip sııklı eviyle,
Göçebe Kırgız, Kırgız dilinde konuşmuş.
Ana dilinde hissedermiş, ibadet edermiş,
Halk, halk gibi yaşar imiş dünyada.
Ana sütünü emdirip,
Ana dili taddıran anneler,
Biz Kırgızız! dedirtip,
Yiğitleri büyük vatan için hazırlarmış.
Ana dilim; kutlu dil!
Ana! Kelimesini ilk duyan dil,
İkizim gibi özümdey çıkan dil,
İki tarafın nice mücadelelerinde.
Yiğidin gururunu yenen dil,
Kocaman devleri yıkan dil.
Anadilim önceki,
Anamız gibi, babamız gibi hayırlı;
Yüreğimde, canımda,
Dolaşan kanımda;
Anadilim şimdiki!
Yabancı dil öğrenmek mümkündür,
Uluslararası toplantı ve forumlarda.
Anadilim tabii,
Emeklemeyle, ilk adımlarla başlayıp
Meseleler çözülür söz ile.
Mağrur yiğit nazlı kızla evlenip:
- Heyecanlıyım, birtanem,
Sevdiğim için ebediyete dek!
(Sevsen de sevmesen de,
Emin değilsen söyleme.)
Rus dili vazifesini yerine getirir:
Konstruktsiya, Avtomat,
Transkriptsiya, Anketa,
Aerovokzal, Raketa,

Bilingivizm, Genetika, Element-
Bilip alsañ bilbegeniñ teylenet.
Söz bar mınday elde bir:
- Tiliñ menen cerge kir!
- Ur! Sok! Çap! Coy!
Bol! Tez! Tap! Soy!
A başkaça cay da bar,
Al eneler kayda bar;
- Meenetiñdi alayım,
Cürögümdü çabayın!
Me! Ce! İç! Kiy!
Kel! Al! Cür! Süy!
Ettin daamı mayda bar,
Ene tildey kayda bar!
Caya degen söz kaldı,
Caya caman tamakpı?
Maya degen söz kaldı,
Maya altın sabaktuu.
Midin menen Raykan tili kuykumduu,
Dayım akçan uykunu:
“Vospaleniye Iyogkih - Osmonaalı Löküy”,
Oşentpesin, kokuy, kotormoçu Nekiy!
Ene tilim - Manas tili batırdık,
Ecigeydey tañdayıma tatırlık.
Puşkin, Dante, Corc Bayrondu kotorup,
Nekrasovdu “katırdık”.
Mına bul til - ene til:
Artsan, Pil,
Kekilik, Çil,
Añkığan Gül - munu bil!
Eger ene tilimdi,
Tıyıp koyso süylötpöy,
Ulutumdu anda men,
Unutmakmın baldarıma üyrötmöy,

Bilingivizm, Genetika, Element;
Öğrenirsen bilmediklerin pekişir.
Halkımızda şöyle bir söz var:
- Dilin ile toprağa gir!
- Vur! Sapla! Patlat! Yok et!
Haydi! Çabuk! Bul! Kes!
Başka bir yönü daha var,
O analar nerede var;
- Dertlerini alayım,
Yüreğimi dağlayayım!
Buyur! Ye! İç! Giy!
Gel! Al! Yaşa! Sev!
Etin lezzeti yağda var,
Anadil gibisi nerede var!
Caya⁴²⁵ şeklinde söz kaldı,
Caya kötü yemek mi?
Maya şeklinde söz kaldı,
Maya altın öğütlü.
Midin ile Raykan’ın dili is kokulu,
Her zaman açar uykunu:
“Vospaleniye Iyogkih - Osmonaalı Löküy”⁴²⁶,
Öyle yapmasın, yazık, çevirmen Nekiy!
Anadilim, Manas’ın kahramanlık dilidir,
Peynir gibi damağımda lezzettir.
Puşkin, Dante, Corc Bayron’u çevirip,
Nekrasov’u “gizledik”.
İşte bu dil, anadil:
Aslan, Fil,
Keklik, Çil,
Mis kokan Gül - bunu bil!
Eğer anadilimi,
Yasaklasa konuşurmadan,
Milletimi o zaman ben,
Unuturdum çocuklarımı öğretmeden.

⁴²⁵ Caya: Bir yemek türünün adıdır.

⁴²⁶ Şair, bu mısradaki, ciğerlerin üşütmesi anlamına gelen Rusça “Vospaleniye Iyogkih” sözüne, ses olarak benzeyen Kırgızca “Osmanaalı Löküy” demiştir.

Kaltırmakpız bardıgın,
Kayran eldi örkündötpöy, güldötpöy,
Kırgızbız! - dep süylötpöy.
Til bar üçün biz barbız,
Til çok bolso -
Caldıragan candarbız,
Ene tilim - ıyık Til!
Erdik kılsañ eki tildi kıyım bil!
Eki turgay eçen tildin sıрын bil,
Ene tildi saktap alçu, barktap alçu,
Eñ bir kımbat kılım bul!

Terk ederdik hepsini,
Güzel halkın gelişip yeşermesine izin vermeden,
Kırgızım! bile dedirtmeden.
Dil olduğu için biz varız,
Dil yok ise,
Zavallı insanlarız,
Anadilim, kutsal Dil!
Yiğitlik yapacaksan iki dili çok iyi bil!
İki bir yana birçok dilin sıyrını bil,
Anadilin korunacağı, değer verileceği,
Çok önemlidir bu devir!

12. ESENGUL ÇOPIYEV

BOLOBUZBU MASKANA?

Biröbüz iştep, cetöbüz
Natrycada kütöbüz...
Can saktasak kuulanıp,
Sezimibiz kulanıp,
İşti kaçan bütöbüz?
Arakeçtik adatka
Kançağa çıdap tütöbüz?
"özöktön çıkkan ört caman,
özdön çıkkan cat caman".
Cardam kütüp başkadan
İştebegen baş caman.
Cürögün adat cüdötüp,
Solup kala cazdagan
Karı da caman, çaş caman.
özümdükü degende
ölüp kete cazdagan,
baylık kütüp araktan
aňgilikti caktagan,
arsız işti maktagan,
bir orundu taptagan
arsızdar çıktı kayaktan?

Maksatiñ şoola çaçpasa,
Tileğni işke aşpasa,
Caşoogo köñül tolobu?
Den sooluktu cogotup,
Akıl-esti korotup,
Masçılık kandı sorobu?
Tamaktın tandap mayluusun,
Kımızdı barktap sıylagan,
Maksımdı⁴²⁷ maktap ırdagan,

OLACAK MIYIZ MEYHANE?

Birimiz çalışıp, yedimiz
Netice bekleriz...
Can derdinde kurnazlıkla,
Duygularımız kaybolup,
İşi ne zaman tamamlarız?
İçki içme adete
Ne zamana kadar dayanırız?
"Damardan çıkmış yangın kötüdür,
Özden çıkmış yabancı kötüdür".
Yardım bekleyip başkadan
Çalışmayana insan kötüdür.
Yüreğini adet zorlayıp,
Soluyacakmış gibi olan
Yaşlı kötü, genç kötü.
Kendisine gelince
Ölecekmiş gibi olan
Zengin olmuş içkiden
Çapkınlığı beğenen,
Arsız işi öven,
Bir koltuğu hazırlayan
Arsızlar nereden çıktı?

Maksadın herkes için olmazsa
Dileğni yerine gelmezse
Yaşamaya gönül doyar mı?
Sağlığı kaybedip,
Aklı usu harcayıp,
Sarhoşluk kanı içer mi?
Yemeğni yağlısını seçerek
Kımıza değer veren
Maksım'ı överek şiir söyleyen,

⁴²⁷ Maskım; Kırgızların yarma tarzında bir içeceği adır.

Bozogo toyso cırgagan,
Kırızım, kıkıl candusuñ.
özüñö Kuday egedir,
akırkı kezde negedir
atañ da mas, eneñ mas,
agañ da mas, ceñeñ mas,
uuluñ da mas, kızıñ mas,
tayakeñ mas, ceeniñ mas,
oynoşuñ mas, carıñ mas,
koyuñ da mas, kozuñ mas,
niyetiñ mas, ditiñ mas,
cada kalsa itiñ mas...
massalık mas könümüş
körünüşkö aylandı.
Bolobuzbu maskara,
Kırızstan maskana...

Bozaya doysa keyif alan,
Kırız'ım, ekşiden yanasın.
Kendine Allah sahip çıkar,
Son zamanlar niçindir
Baban da sarhoş, anan sarhoş,
Ağan da sarhoş, yengen sarhoş,
Oğlun da sarhoş, kızın sarhoş,
Dayın sarhoş, yeğenin sarhoş,
Oynaşın sarhoş, yârin sarhoş,
Koyunun da sarhoş, kuzun sarhoş,
Niyetin sarhoş, dikkatin sarhoş,
Bu da yetmeyip itin sarhoş...
Herkes sarhoşluğa alışmış
Sıradan bir hale dönüşmüş.
Olacak mı herkese,
Kırızistan meyhane...

13. KAMBARALI BOBULOV

KOMUZ BAYANI

Komuz uksam: bayan beret baraktarı,
Kart tarihtin katal aşuu, bağıttarı.
Kan tögüşkön baatırları, karıptarı,
Köz aldından çuurup ötöt baarı-baarı.

Komuz uksam: eske tüşöt eski tarih,
Babaların kan tögüşkön çabuuldarı.
Kırgız kıyrap, karmaşuuda can kararıp,
Kolgo tüşkön suluu kızdar, ayaldarı.

Komuz uksam: eñ aldında Manas cüröt,
Kırk cigiti kılıç suurup atırlat.
Kan meydanda kaarın tögüp, coonu süröt,
Ala-Tooado adam kanı sapırilat.

Komuz uksam: kıyın kezde kırgızdarım,
Kımızdık cep şor tartıptır, kün körüptür.
Arasında kılım emes, miñ cıldarın,
Tar aşuuda taalay izdep ötkörüptür.

Komuz uksam : küülöründö sırlar catat,
Köküröktö muñga tolgon ıylar catat.
Mezgil cılat, tañdar atat, kündör batat,
Keleçekten bülbüldögön ümüt canat.

Bizdin doorgo komuz cetti bozdop-bozdop,
Karmaşuuda erk talaşıp, elin korgop.
Azattıktın küüsün çertip, colun coldop,
Tosup çıktı er kökürök baatırğa okşop.

2

Tolkundaymın komuz küüsün ukkanımda,
Kanday sır bar komsoo turgan kıldarında?

KOPUZ BEYANI

Kopuz duysam; dile gelir yaprakları,
Eski tarihin zorlu geçitleri, yolları.
Kan döktüler batırları, garipleri,
Gözlerimin önünden geçer tamamı.

Kopuz duysam; aklıma düşer eski tarih,
Babaların kan döktükleri savaşıları.
Kırgız parçalanıp, mücadelede canhıraş,
Ele geçmiş güzel kızları, kadınları.

Kopuz duysam; en önde Manas yürür,
Kırk yiğidi kılıç çekip atılır.
Kanlı meydanda hiddetle, düşmanı sürer,
Ala Dağda insanların kanı savrulur.

Kopuz duysam; zor zamanda Kırgızlarım,
Ot yiyip, acı çekmiş, gün geçirmişler.
Arasında yüz yıl değil, bin yılların,
Dar geçitte kader arayıp geçirmişler.

Kopuz duysam; nağmelerinde sırlar yatar,
Göğsünde dertle dolu yakarışlar yatar.
Devran döner, tanlar atar, günler batır,
Gelecekte usul usul ümit yanar.

Bizim devre kopuz geldi ağlayıp sızlayarak,
Mücadele edip erk için, halkını koruyarak.
Hürriyetin nağmesini çalar, yolunu tutarak,
Karşılardı er yürekli bahadır gibi.

2

Coşarım kopuzun nağmesini duyduğumda,
Ne sırlar gizlidir sade uzanan kıllarında.

Kırgız eli eçen kılım muñ bölüşüp,
Saga işengen eñ bir ıyık sırlarında?

Komuz küüsü muñduu ıgıat ukkanımnda,
“Sıngan bugu”, “Kököy kesti” büt kanımnda.
Simfoniaday ugulat kulagıma,
Közüm cumup, köñül cuuşap catkanımnda.

Komuz küüsü erktüü ıgıat ukkanımnda,
Kanday küç bar şıdır ketken ırgagında?
Gül azıktay ümit bergen keleşekten,
Toktoguldun eñ azaptuu cıldarında.

Komuz küüsü şañduu ıgıat ukkanımnda,
Ava cirep asman menen uçkanımnda.
Niyazalı, Atay, Musa bozdop tursa,
Böksörgönsüyt cürök ezgen armanımnda...

Komuz küüsü sırduu ıgıat ukkanımnda,
Ukmuş barbı Tumanovdun barmagında?
Kırgız kalkım alkış aytıp, tük unutpayt,
Dayım sıylap karıyanın arbagında.

Tolkundaymın komuz küüsün ukkanımnda,
Kanday sır bar komsoo turgan kıldarında?
Kırgız eli eçen kılım muñ bölüşüp,
Saga işengen eñ bir ıyık sırlarında!

3

Çert Samara Toktoguldun küülörün,
Arman aytıp bozdop ıylap cürgönün.
Taş kazganda tirek kılıp komuzdu,
Erdik menen kara bulut sürgönün.

Çert Samara Kara-Moldo küülörün,
Şańkıldatıp komsoo kıldın ündörün.
Bir kılımda bir caralğan can ele,

Kırgız halkı asırlardır acılarını paylaşıp,
Sana inandı daima en kutsal sırlarında.

Kopuz nağmesi hüznü çıkardığımda,
“Kırık Buğu”, “Kököy kesti” hep kanımnda.
Senfoni gibi duyulur kulağıma,
Gözümü yumup, içim rahat yattığımda.

Kopuzun sesi hürce çıkardığımda,
Nasıl bir güç var ahenkle giden melodisinde?
Gül azıktay ümit verir gelecekten,
Toktogul’un en çileli yıllarında.

Kopuzun sesi şanlı çıkardığımda,
Havayı yarararak gökyüzü ile uçtuğumda.
Niyazalı, Atay, Musa ağlayıp durur,
Boşalır gibi olur yüreğimi ezen hasretim de...

Kopuzun sesi gizemli çıkardığımda,
Büyü mü var Tumanov’un parmağında.
Kırgız halkım alkışlar, hiç unutmaz,
Daima saygı duyar ihtiyarın ruhuna da.

Ürperirim kopuzun sesini duyduğumda,
Ne sırlar gizle sade duran tellerinde.
Kırgız halkı nice asır kederlerini paylaşıp,
Sana inandı en kutsal sırlarında!

3

Çal Samara Toktogulun nağmelerini,
Hasret çekip, ağlayarak gezdiğini.
Taş kazana direk edip kopuzu,
Erlik ile kara bulut sürdüğünü.

Çal Samara Kara Moldo nağmelerini,
Döktürüp sade telin sesini.
Bir asra bir kez gelen can idi,

Körkün açkan üç kıl komuz önörün.

Çert Samara komuzuñdu muñkatıp,
Cürögüñdön calın çaçıp, ot canıp.
Eger bugün tirüü bolso Toktogul,
Bata bermek önörüñö kubanıp.

Çert Samara komuzuñdu şańkıldap,
El közüñçö tiygen ayday carkıldap.
Kara -Moldo tirüü bolso, daanışman,
Kubangandan özü turup kol kısmak.

Çert Samara komuzuñdu kol oynop,
Kırgızımdın saltanatın bir toylop.
Kulduğum bar: önörüñö baş iydim,
Eger kokus törölbösöñ ne bolmok?

Çert Samara tagdırımdı, süyüümdü,
Çiyesi köp miñ bir katar tüyündü.
Kee bir kezde tapkım kelet atayı,
Küü tolgotkon ıyık senin üyüñdü...

Çert Samara carkın cüzüñ köröyün,
Körsöt maga: kaysı senin tügöyüñ?
Iraazımın ursa bıçak, iç tarıp,
El közüñçö koluñ cıttap öböyün!

4

“Arman köp” ömür boyu tirüü canda,
Ökünöm komuz çertip kalbaganga.
Erte - keç ermek kılıp oturmakmın,
Sırşarın cürögümdün küügö sala.

Komuzum birge cürmök caş çağımda,
Kürüldöp kirgen suuday taşkanımda.
Miñ türkün küüsü çıkmak kıldarınan,

Namını çıkararı üç telli kopuz hünerinin.

Çal Samara kopuzunu hüznüñlü,
Yüreğinden alev saçıp, ateş yanıp.
Eğer bugün sağ olsaydı Toktogul,
Dua verirdi hünerine sevinip.

Çal Samara kopuzunu gür sesle,
Halk gözünde doğan ay gibi parlayarak.
Kara Moldo sağ olsaydı, danışman,
Sevincinden kendisi kalkıp elini sıkardı.

Çal Samara kopuzunu, ellerini oynatarak,
Kırgızımın saltanatını kutlayarak.
Minnettarım, hünerine baş eğdim,
Ya doğmamış olsaydın ne olurdu?

Çal Samara kaderimi, sevgimi,
Çözülmesi zor bin sıralı düğümü.
Bazen özellikle aramak isterim,
Nağme doğurtarı senin kutsal evini...

Çal Samara parlak yüzünü göreyim,
Göster bana; hangisi senin eşin?
Razıyım vurursa bıçak, kıskanıp,
Halkın önünde elini koklayarak öpeyim!

4

Hasret dolu ömür boyu insanda,
Üzülürüm kopuz çalamadığım.
Sabah akşam oyalanır dururdum,
Sırlarını yüreğimin nağmelere dökerek.

Kopuzum berber olurdu gençliğimde,
Gürleyen su gibi taştığımda.
Bin türlü nağmeler çıkardı tellerinden,

Cetelep süygön kızdı baskanımda.

Komuzum cölök bolmok but tayganda,
Kapıstan kuyşkanım kıyşayganda.
Kögörüp süygön carım or kazganda,
Kün körüp cürgönümdö buşaymanda.

Komuzum kayrat bolmok kaygırganda,
Cüröktün caraları cañırganda.
Baarınan köñül kalıp, cerim tarıp,
Eñ cakın dostorumdan cañılğanda.

Komuzum keñeş bermek kayrılğanda -
Apakem döölötümdön ayrılğanda.
Küülörü kudurettüü kubat bolmok,
Cabırkap çaş baladay muñ alganda.

Komuzum teñtuş bolmok kubanganda,
Kayradan kül - kükümdön kuralğanda.
Sır berbey çımırkanıp turalğanda,
Asmandan kün carkırıp nur alganda.

Oşondo men çertmekmin Kambarkandı,
Soorotup carası bar küygön candı.
Komuzda cürögüñdün muñu catsa,
Adamga andan cakşı cırgal barbı?

Arman köp : ömür boyu tirüü canda,
Ökünöm komuz çertip kalbaganga.
Attiñay! - köñül burup çaş çağımda,
Samara şakirt kılıp albaganga!

Yanımda sevdiğim kız ile gezdiğimde.

Kopuzum dayanak olurdu ayağım kaydığında,
Aniden kuskunum devrildiğinde.
İnatla sevdiğim kuyu kazdığında,
Gün geçirdiğimde pişmanlıklarla.

Kopuzum sabır olurdu dertlenince,
Yüreğin yaraları yenilenince.
Her şeyden usanıp, yerim daralınca,
En yakın dostlarımdan ayrılınca.

Kopuzum akıl verirdi danıştığında,
Anacığım, devletimden ayrıldığımda.
Nağmeleri kudretli kuvvet olurdu,
İstirap çekip çocuk gibi kederli kaldığımda.

Kopuzum arkadaş olurdu sevincimde,
Yeniden parçalardan kurulduğumda.
Hissettirmeden kendime geldiğimde,
Gökyüzünden güneş açıp nur alınca.

O zaman ben çalardım Kambarkanı,
Teselli ederdim yarası olan yanan canı.
Kopuzda yüreğinin kederi yatarsa,
İnsana ondan fazla mutluluk var mı?

Hasret çok, ömür boyu diri canda,
Üzülürüm kopuz çalamadığıma.
Ah! Gönül verip gençliğimde,
Samaranın öğrencisi olamadığıma!

14. KUDAYBERGEN CUMANAZAROV

ERKİNDİK İRİ

Kılımdardın şamalı kıyrın baskan,
Ala-Toonun üstündö köpkök asman.
Akkulanın ay tuyak izi tüşüp,
Aşuuların kırgızdın köçü aşkan...

Asabası asmandap Kün çığıştan,
Kündü tosup baratkan Kırgızstan!

Kızgaldaktay albırgan kızıl tañı,
Erkindigin korgogon Kırgız hanı.
Türmөktөlgön buluttar Kөгүndөгү,
Şeyit ketken erlerdin ıyık canı...

Asabası asmandap Kün çığıştan,
Kündü tosup baratkan Kırgızstan!

Peyli taza elinin suularınday,
Kөөnү körkөm gülbulak tulañınday.
Öz bedelin tüşürböy biyik karmap,
Özgө eldi barktagan tuğanınday.

Asabası asmandap Kün çığıştan,
Kündü tosup baratkan Kırgızstan!

BAĞIMSIZLIK ŞİİRİ

Yüzyılların rüzgarıdır etrafında oynaşan,
Ala Too'nun üstünde masmanvi asuman.
Akkula'nın ay ayağının izi kalıp
Kırgızların göçüdür geçitlerini aşan.

Sancağı gökyüzünde dalgalanıp doğuda,
Güneşi karşılayıp gitmekte Kırgızistan!

Laleler gibi atmıştır kızıl tanı,
Hürriyetini korumuştur Kırgız hanı.
Toplanan bulutlar gökyüzündeki,
Şehit olan yiğitlerin kutsal canı.

Sancağı gökyüzünde dalgalanıp doğuda,
Güneşi karşılayıp gitmekte Kırgızistan!

Yaradılışı temiz halkının suları gibi,
Gönlü görkemli çiçekli bağları gibi.
Değerini kaybetmeyip yüksek tutup,
Özge halklara saygı gösterir yakını gibi.

Sancağı gökyüzünde dalgalanıp doğuda,
Güneşi karşılayıp gitmekte Kırgızistan!

15. SÜYÖRKUL TURGUNBAYEV

ABADAGI IR

Ugup turam ubakıttın bir ırın
tıñşap turam uluu küünün bir kılın
bu adamıñ unutkanbı tarihın
bilgen bolup tiriliktin büt sırnı?
Aba carıp akuş aytat büt alam
miñ dobuştuu, miñ bir obon, miñ ündü
arasınan ugup turam bir ırdı
al abaga sap-sap bolup tizildi:
“Şıñgır, şıñgır, şıñgıragan
oo kılım,
şıñgıragıñ şıralcına urgunuñ
bu adamdın cetesinde tamırın
selt ettirip sergek cakka burgunuñ.
Motor minip düñgürögön oo kılım,
motoruñdan bir az cerge tüşkünüñ
pendezattın niyetine nazar böl
ibilistin kiyip kaldı şüykümün”.
Çın ele biz ibiliske baş ursak
bilalbaybiz kim küyüp, kim utkanın,
azgırılıp ala kanat düynögö
calmap bütöt adam bardık ınsabın.
Lenindi da Lenin kıla albadık
teñ tirlikti tüzsöm degen can dili
elüü cıldan kiyin kayra zar bolup
erdigine çögölöörbüz bir künü.

2.

Lenindi tebelessek bugün biz,
Tebeleybiz erteñ anda Gandini,
Hristostu dagı tepsep ketebiz -
Mukambetti esepteybiz candimi.
Buddanı da buytap ötöt adam - cin,
bulduruktap bilbey kalat öz cönün

HAVADAKI ŞİİR

Duyuyorum zamanın bir şiirini
Dinliyorum büyük ezginin bir telini
Bu insanın unutmuş mu tarihini
Bilmiş olup yaşamın tüm sırrını?
Havayı yarıp söylüyor bütün alem
Bin sesli, bin bir ezgi, bin sedalının
Arasından duyuyorum bir şiiri
O Havaya sırasıyla dizildi:
Şıngır şıngır şıngırdayan
Ey yüzyıl,
Şıngırdayan seslere vur
Bu insanın damarına yetecek
Ayılıp uyanacak kadar yap.
Motorluya binip kabaran ey yüzyıl,
Motorludan bir an için yere in
İnsanoğlunun niyetini bir dinle
İblis'in şekline girerek geldi”.
Gerçekten de biz İblis'e başvursak
Bilemeyiz kim yandığını, kimin kazandığını
Aldanarak alaca kanatlı dünyaya
Yiyip bitirir insanoğlu tüm insafını.
Lenin'i de Lenin edemedik
Eşitliği sağlamak için çabalamıştı
Elli yıl sonra tekrar onu arayıp
Yiğitliğine bir gün şaşırırız.

2.

Lenin'i çiğnersek bugün biz,
Çiğneriz yarın biz Gandi'yi,
Hristos'u da çiğner geçeriz
Muhammed'i kötü yere koyarız.
Budda'yı da atlayarak geçer insanoğlu,
Konuşamadan kendini bile unuttur

alkımın da, napsisin da tıyalbayt
bir körsötüp koysoñ közün düynönün.
Cerden çıgıp, topuraktan cuurulup
cıldızgaçe cetemin deyt culkunup
içegisi cerge tursa baylanıp,
cıldızga anı kantip çoyot zım kılıp?
Bu pendeñin araketi tamaşa
“Kantet bu”? - dep cıldızdar da
Karaşat
Kursagı anın cerge tursa baylanıp
kantip anan cıldızdarga canaşat?
Anı bilbey moturaygan cap-caş muun
İbiliske eşik açıp külüñdöyt
Birok közün kim cabalmak Teñirdin
körüp turup erteli-keç al irgeyt.

KALPAKÇAN CİĞİTKE

Ey, kalpakçan!
Kaykayıp kalpak kiyip
Karsıldap el aldında süylöp catsañ
Ar sözüñ oozdon çıkkan
Söz bolsun kalpağıña kup caraşkan,
Calını, otu bolsun
Carkıtıp köñüldörgö çırak cakkan.

Ey, kalpakçan!
Kalpak kiyip, kız candap kele catsañ
Aldıñdan biröo çıksa kıl çaynagan -
Kıñk etpey kına kirip,
Kıygaç bassañ,
Kalpagın tüşüp baştan
Kızıñdı taştap kaçsañ -
Kıybey kal sen kalpaktı,
Aylangın sen kalpaktan!

Ey, kalpakçan!
Sen boz atçan

Boğazını da, nefsinde de durduramaz
Bir kere gösterirsen gözünü dünyanın.
Yerden çıkıp topraktan oluşan
Yıldıza kadar ulaşırm, der duramadan
Bağırsağı yere bağılyken bile,
Yıldızlara nasıl çeker tel edip?
Bu insanoğlunun hareketleri şaka gibi
“Bu ne yapar?” diye yıldızlara da
Bakarlar
Karnı onun yere bağılysa bile
Sonra nasıl yıldızlara yanaşır?
Bunları bilmeden suçsuz genç kuşak
İblis’e kapılarını açıp gülümserler
Fakat gözünü kim kapatabilir Tanrı’nın
Görerek sabahtan akşama kadar.

KALPAKLI YİĞİDE

Ey, kalpaklı!
Dimdik kalpak giyip,
Bağırarak halkın önünde konuşursan,
Her sözün ağzından çıkan,
Söz olsun kalpağına yaraşan,
Alevi, ateşi olsun
Aydınlatıp gönüllere kandil yakan.

Ey, kalpaklı!
Kalpak giyip, kızın yanında gelirsen,
Önüden biri çıkarsa ne yaptığımı bilmeyen,
Gık çıkarmadan kınına girip,
Yolunu değıştirirsen,
Kalpagın düşüp başından
Kızını bırakıp kaçarsan,
Giymes ol o kalpağı,
Kurban ol sen kalpağa!

Ey, kalpaklı!
Sen boz atlı

Kaldayıp kalıñ tapto kele catsañ
Kara ılaacın demi ursun karaanıñan,
Kanat baylap,Şam canıp kabagıñan
Kancıraluu kayıp çık taymaştardan.

Ey, kalpakçan!
Nasip buyrup alıskı kıyırlardan
Kokus bir düynö kezip colgo çıksañ -
Aralap ayanttardı el caynagan
Rimde, Tokiodo, ce Londondo
Kaykayıp kalpak kiyip kele catsañ -
Türüñdön urup tursun toonun sürü,
Sözüñdön kelip tursun toonun demi
Közüñdön cansın toonun kasıyeti.
Kalpagıñdı azdekte kadırın bilip,
Kayda bolso kiybe anı avaz körüp,
Sen başıña cön gana kiyim kiybey

Bilgin dayım
Cürgönüñ too kötörüp.
Kalpak kiyip baratsañ sen zıñkıyıp
Kanattansın körgöndün közü kurçup,
Too aybarın saktagan baş kiyimiñden
Tursun tunuk
Karmalbas nurlar uçup.
Eldin şondo urunup nazarına
Al kiyimdin arzıysıñ nak baasına,
Caraşasıñ kup gana sen kalpakka -
Caraşat saa kup gana kalpagıñ da.

Sallanıp kalabalıkta gelirsın,
Kar şahin demi çarpsın karaltını,
Kanat bağlayıp, ışık saçıp çehrenden
Parçalanarak çık savaştardan.

Ey, kalpaklı!
Nasip olur da uzaktaki uçlardan
Ansızın dünyayı gezip, yola çıkarsın,
Dolaş meydanları halkın dolup taşıdığı
Roma'da, Tokyo'da ya da Londra'da
Dik dik kalpak giyip gelirken,
Haline bakıp dağın heybeti çarpsın,
Sözünden gelmeli dağın demi
Gözünde ışısın dağın kudsiyeti.
Kalpagımı çok sev, değerini bil
Nerde olsa giyme onu hakir görüp,
Sen başıma sadece giyim giymiyorsun

Daima bil,
Dağı taşıdığımı.
Kalpak giyerek gidiyorsın sen yaraşıklı,
Kanatlınsın görenin gözü kamaşıp,
Dağ heybetini saklayan baş giyiminden
Durusun berrak,
Tutulmaz nurlar uçarak.
Halkın o zaman nail olursun nazarına,
O giyimin ulaşırsın gerçek değerine,
Yaraşırsın sen tam kalpağa,
Yaraşır kalpağın sana da.

16. NADIRBEK ALIMBEKOV

MEKENDEŞ CERGE BEKEM BOL

(Cer cönündö myzam çykkandan kiyin 1993)

Baştağiday cıyın cok,
Partiya degen kıyın cok.
Çoguluşka kim kelet,
Çöntögündö tıyın cok.

Baştağı baylık bıyıl cok,
Bardığın bilgen uyum cok.
Oylonot ar kim öz başın,
Oşon üçün cıyın cok.

Başkarmanın barkı cok,
Başkarganga şartı cok.
Kol kötörüp talkuulap,
Koldop bereer kalkı cok.

Küyüüçü benzin - mayı cok,
Kücürmön eldin cayı cok.
Öz ölkösün baguuga,
Ökmöttün şayı cok.

Calpı curttun başçısı,
Cakşılardın cakşısı.
Kenedey cerdi bölgönçö,
Ketip catat şaştısı.

Mençikti alat neçen kol,
Mekendeş, emi bekem bol!
Ençiñe tiygen cer menen,
Etiyat bolgun, esen bol!

Ökmöt berbes, tıyın cok,

HEMŞERİM TOPRAGA SAHİP ÇIK

(Toprak kanunu kabul edildikten sonra 1993)

Baştaki topluluk yok,
Partiya adlı büyük yok.
Toplantıya kim gelir,
Cebinde kuruşu yok.

Önceki varlık bu yıl yok,
Her şeyi bilen kurum yok.
Düşünür herkes kendini,
Bunun için topluluk yok.

Yöneticilerin kadri yok,
Yönetmeye takati yok.
El kaldırıp, tartışıp,
Kollamaya halkı yok.

Yakmaya benzini-yagı yok,
Çalışkan halkın hali yok.
Kendi ülkesine bakmaya,
Hükümetin kuvveti yok.

Bütün halkın yöneticisi,
İyiler içinde en iyisi.
Bir avuç yeri bölene dek,
Yitirir neredeyse aklını.

Özel mülkü alır nice el,
Hemşerim, şimdi sağlam ol!
Hissene düşen toprak ile,
İhtiyatlı ol, esen ol!

Hükümet vermez kuruş yok,

Özüñdön bölök kıyın çok.
Ceriñdi satpa, işetkin,
Ceriñden başka sıyıñ çok.

CURNALİSTTERGE KAYRILUU

...Köp işter bütpöyt uluksuz,
Kölökö tüşpöyt bulutsuz.
El- curtun dartın kozgoso,
Ekran beti bir ukmuş...

...Köböytpöy ayıñ, uşaktı,
Körsötsök elge uzaktı.
Köygöydü ança kozgoboy,
Köp cazsak ıyman-ızattı...

STAMBUL

Uçup keldim Stambulga tüş çende,
Tübü birge, dili birge türktörgö.
Tagdırıma dağı boldum ıraazı,
Tarihka bay cerdi basıp tüşkögö.

Boylop cürdüm Marmar deñiz suluunu,
Andan suluu, Altın-Müyüz buluñu.
Bosfor catat - deñizderdin kindigi,
“Keldiñbi dep Ala Toonun kulunu?”

Ortodo suu, eki tarap öyüzdör,
Oy-döñü köp, körünbödü tegiz cer.
Suu boyunda Sultandardın sarayı,
Suktandırat suluuluk, körk-beyiş cer.

Köçö sayın közgö urunat munara,
Körköm, biyik meçitter köp suraba.
Kararıñkı imarattar tünörüp,
Uzatkanday köp kılımdı kubara.

Kendinden büyük bilgiç yok.
Toprağı satmayın, işletin,
Topraktan başka kadrin yok.

GAZETECİLERE RİCA

... Büyük işler bitmez ulusuz,
Gölge düşmez bulutsuz.
Halka yurda derman olsa,
Ekranın yüzü kusursuz...

... Çogaltmayıp boş sözü, dedikoduyu,
Göstersek halka uzakları.
Kargaşa üzerinde çok durmayıp,
Çok yazsak imanı izzeti...

İSTANBUL

Uçtum geldim İstanbul'a gece vakti,
Kökü bir, dili bir Türkler'e.
Talihime bir daha şükrettim,
Tarihi zengin yere geldigime.

Boyunca gezdim güzel Marmara denizini,
Ondan da güzel Altın Boynuz körfezini.
Fosforlanmış denizlerin göbek bağı,
“Geldin mi diyerek Ala Too'nun tayı?”

Ortada su, iki tarafında koylar,
Tepesi, ovası görünmedi hiçbir yer.
Su boyunda Sultanların sarayı,
İmrendirir güzellik, görklü cennet yer.

Her sokakta göze çalınır minare,
Görkemli, büyük camiler çok, sorma.
Heybetli imaretler kurulup,
Uğurlamış gibi yüzyılları hasretle.

Anadolu azır türktün mekeni,
Adır tooluu arasında özönü.
Tuuganbız dep toskonuna ırakmat,
Kuçak cayıp çoñ İstambul közölü.

OKUU

Köp minse arık tura töö baykuş,
Köp cürsö karıp tura cöo baykuş.
Tüşünböy türk tilinde okup cürüp,
Tüyşölüp köp çarçadı mee baykuş.

Tüşünsök baş iykeştik “añladık” dep,
Bilbesek üyrönügö argañı izdep.
“Kardeş” dep, tuugan bolup til tabıştık,
Kantsek da türköy bolup kalbadık köp.

Cakşı dep, aytış üçün “güzel” dedik,
Oñ koldu cürökkö alıp işen dedik.
Tübü bir kırgız degen kanday dese,
Cakınga canın bergen tüz el dedik.

Köp uktuk kep-keñeşti akıldaştık,
Köp işin körüp kayttık, makuldaştık.
Keteerde tilmeçi cok mayekteşip,
Köñöldön, dildi koşup cakındaştık.

ÖLKÖ CANA EL

(90 cıdar)

Ala-Too koynun cerdegen,
Ar türkün ulut el menen,
Ataldı kırgız ölkösü,
Aytilip murda körbögön.

Anadolu şimdi Türk’ün vatanı,
Tepeler dağların arasında vadisi.
Akırbayız diye karşılamana teşekkür,
Kucak açıp büyük İstanbul güzeli.

OKUMAK

Çok binilse zayıflar zavallı deve,
Çok gezse yaşlanır zavallı yaya.
Anlamadan Türk dilinde okuyarak,
Çözemeyip çok yoruldu zavallı kafa.

Anlayınca baş salladık “anladık” deyip,
Bilmediklerimizi öğrenme yolu arayıp.
“Kardeş” deyip, akraba olup anlaştık,
Ne yapsak da yabacı olmadık çok.

İyi demek için “güzel” dedik,
Sağ eli yüreğe koyup inan dedik.
Kökü aynı Kırgız nasıl deseler,
Yakını için can veren dürüst halk dedik.

Çok dinledik sözü sohbeti akıl danıştık,
Çok iş görüp döndük, anlaştık.
Dönerken çevirmensiz sohbet edip,
Gönülden yürek katıp yakınlaştık.

ÜLKE VE HALK

(90’lı Yıllar)

Ala Too’nun koynunda yaşayan,
Çeşitli milletler, halklarla,
Anıldı Kırgız ülkesi,
Daha önce söylenip görülmeyen.

Ölkö dep naamın korgogon,
Özünçö minday bolbogon.
Talamın eldin koldogon,
Tarihta minday bolbogon.

Özgördü turmuş bilip kör,
Ökmöt kıldı ümütkör.
Bagabız deyt kor kılbay,
Başçı bolgon cigitter.

Aldıga basıp baylıktı,
Aradan çıktı bay, mıktı.
Teñgesi toodoy üyülsö,
Teñ keleer eken kay mıktı?

Cer sırm cakşı bilbegen,
Cerdeşter tolo mindegen,
Kırkılıp cerler ketet dep,
Kırızdar azır dürbölöñ.

Kalaada köp önör cay,
Kalk üçün baylık berer cay.
İştegen anda kırız az
İşine çıdap köñö albay.

Sooda-satık mekeme,
İris go bütkön çekege.
Al cakta kırız kem okşoyt,
Ar-namıs küçtüü ötü ele.

Koldo bar uşul ırıs-kut
Koy bakkan caktan duruspuz
Kalgan cagın taktasak,
Kalkıbız çını cumuşsuz.

Ötkönün esteyt kee biröö,
Köçkönün esteyt kee biröö.

Ülke olarak namını koruyan,
Kendince bu şekilde olmayan.
Talebini halkın kollayan,
Tarihte bu şekilde olmayan.

Değişti hayat iyi anla,
Hükümet ümit verdi.
Bakarız der hakir etmeden,
Başımızdaki yiğitler.

Artarak malı mülkü,
Aradan çıktı, zengin, güçlü.
Parası dağ gibi yığılsa,
Denk olabilir hangi güçlü?

Toprağın sırrını iyi bilmeyen,
Hemşeriler dolu binlerce,
Kırkılıp yerler gidecek diye,
Kırızlar şimdi kargaşa halinde.

Şehirde birçok işhaneler,
Halka zenginlik veren yerler.
Orada çalışan Kırız az
İşine alışıp dayanamayarak.

Ticaretin hukuğu,
Rızktır doğan herkese.
Bu bakımdan Kırız eksik gibi,
Arı namusu güçlü oldukça.

Elimizdeki bu varlık, kut
Koyunculuk yönünden başarılıyız
Geri kalana bir bakarsak,
Halkımız gerçekten işsiz.

Geçmişini hatırlar bazıları,
Göçtüğünü hatırlar bazıları.

Köp elden artta kalıppız,
Kim aytat kırgız bey künöö.

Aldıda cañı kuruluş,
Aldıda çukul buruluş.
Ayıbı bar nemedey,
Apkaarıp nege turubuz.

Aşuusı biyik kır barbı?
Açılbay turgan sır barbı?
Azırkı şarttı tüşünüp,
İşteşe tabaar cırgaldı.
Ökünüp kalıp cürböylük,
Ötkörüp iyip kırdaldı.

KELGİN NOORUZ

Kıyın eken, adaşkandan oñoluu,
Kımbat eken tögülgöndün tolooru.
Nooruz keldiñ, unutulup ketti eleñ
Aydan aman, cıldan esen bololu.

Caz mayramı tooluk elge salamdaş,
Cakşılıkka bolup bergin talamdaş.
Bayırlay ber babalardın mayramı,
Baldarıma boloruñ çın zamandaş.

Camgır tögüp kara cerge çöp çıksın,
Celin teep süt şorgolop köp çıksın.
Köp köcö içip köçö tolup oynoşsun,
Kıştı ceñgen çıt kursaktar kök muştum.

Baldar üçün ısıq ıyman suraylı,
Çaldar körsün baldarıman ıymandı.
Baar taap bargan cerden kızdarı,
Enelerden oolak bolsun muñ-kaygı.

Kelgin Nooruz, elimdin bol konogu,

Birçok halktan geri kalmışız,
Kim diyebilir Kırgız günahsız diye.

Önünde yeni bir oluşum,
Önünde keskin dönemeç.
Suçu bulunanlar gibi,
Başımızı eğip niye dururuz.

Geçilmesi yüce kır var mı?
Açılmadan kalan sır var mı?
Şimdiki şartları anlayıp,
Çalışsalar bulurlar mutluluğu.
Sızlanarak öylece kalmayalım,
Boşuna geçirip akan zamanı.

GEL NEVRUZ

Çok zordur hatanın düzelmesi,
Değerlidir dökülenin dolması.
Nevruz geldin, unutulup gitmiştin
Aydan salim, yıldan esen olalım.

Bahar bayramı dağ halkına selamdır,
İyilikleri talep edenlerden olun daima.
Yayılıver atalarımızın bayramı,
Zamandaş olacağın gerçek, çocuklarıma.

Yağmur döküp kara toprakta ot bitsin,
Kesesı dolsun süt çoşarak çok çıksın.
Çok köcö içip sokaklarda oynasın.
Kışı yenen tok kursaklar güçlensin.

Çocuklar için gönülden şefkat isteyelim,
Yaşlılar görsün çocuklarından merhameti.
Gittikleri yerde mutlu olsun kızları,
Annelerden uzak olsun tasa kaygı.

Gel Nevruz, ol halkımın konuğu,

Koldo bardı ortobuzga koyolu.
Cıl acırap, cırgal k nd r k p bolup,
Aydan aman, cıddan esen bololu!

Elimizde olanı ortaya koyalım.
Yıllar geçip neşeli günler çok olup,
Aylardan sağ yıllardan esen olalım!

17. ANATAY ÖMÜRKANOV

KIRGIZ BAYKUŞ

Çagaldanıp, köñülü açık, kolu açık,
Cat biröögö colukkanda sülküldöyt.
Kabak tüyüp, kabışçu itçe karaşıp,
Canbooruna cakındasa zirkildeyt.

Kırgız baykuş kırgızdarga asmandayt,
Közündö ogu bolso atçuday çakçañdayt.
Bir-birine or kazışat, kör kazat,
Közdörü ala: “Öz öltüröt, cat calgayt!!!”

Orgo tüşsöñ kol sunganga carabayt,
Tukuruşsa öz agasın karalayt.
Başka uluttu basıntıp kör-can beret,
Kırgız baykuş kırgızdı ursa tabalayt.

Ulut bolboy uruk kuup ilgaysıñ,
Catındaştan cattı katuu sıylaysıñ.
Kancıgaga baylap koyup başıñdı
Kırgız üçün ne kıykırıp turbaysıñ?!

Ne kırgız dep kızıl ottoy küyböysüñ,
Küymök tursun, küyüglük söz süylöysüñ?!
Coboloñduu kököy kesti kündö sen
Cok boloruñ emne üçün bilbeysıñ?!

Şor katırar şoykomduu kün tigine,
Tiktep turat cetemin dep tübüñö.
Camı curtum, bar, cok bolçu apaatta
Candı canga, dil biriktir diliñe.

Atpay curtum akılga sal, abayla,
Keçir baarın, cañı başta, karayba.
Çimirilip kete elekte düynödön

ZAVALLI KIRGIZ

Alını açık, gönlü açık, eli açık,
Yad birisine denk geldiğinde durulur.
Kaşlarını çatıp, ısırarak it gibi bakar
Yanına yaklaşıp içi ısınmaz.

Zavallı Kırgız, Kırgızlara gökten bakar,
Gözünde kurşun olsa atacakmış gibi yapar
Biri diğerine çukur kazar, mezar kazar,
Gözlerinde: “Öz öldürür, yad yer!!!”

Çukura düşersen el uzatmaya yaramaz,
Gaz verilerse öz ağabeyini kötüler.
Başka ulusa baskı yapınca canını verir,
Kırgız zavallı Kırgıza vursa sevinir.

Millet olamadan boyculuk yaparsın,
Kardeşten daha çok yabana değer verirsin.
Başını canını feda ederek
Kırgız için niye sesini çıkartmazsın?!

Neden “Kırgız” için ateş olup yanmazsın,
Yanacağın yerde alaycı konuşursun?!
Yolunu her gün kısaltıyorsun sen
Yok olacağının neden farkına varmazsın?!

Dert getirecek dertli gün işte önünde,
Dik bakıyor görürüm diye senin dibini.
Tüm yurdum, git, yok ol afette
Canı cana kat, dilleri birleştir dillerle.

Bütün yurdum akılla düşün, dikkat et,
Affet her şeyi, yeniden başla, kararma.
Uçarak gitmeden bu dünyadan

Çil boor bol, uşul soñku can ayla...

AYTÇI KAÇAN?

Oo, Kırgız tilim bay - dep,
tarıhım tereñde - dep
mañçırkagan
sen nege tiliñ menen tarıhıña
tatıktuu bolalbaysıñ büt cagıman?!

Babañ baatır emes bele?!
Sen emnege
koyondoy kol kuuşurup
eleñdeysiñ: -Ey - dese?!

Bilem zadiñ ay-aalamga
zereger, ayköl cana mırza.
Birok, birok
özüñdögü töönü körböy
cattın capıs çöbün körgön,
catka - kul,
özünö - biymin degen,
ulut debey uruk deşip
birin biri kurttay cegen
kutulasıñ
aytçı kaçan
uşunday pas
majstikten?
Aytçı kaçan kutulasıñ
cambaş tırmap uktap catkan
carı zili başka çıkan
uluu tumoo sıyaktanıp
eliñ kırıp kele catkan
calkooluktan?..
... Korosun şıpırbagan
dubalı şıbalbagan
kırgızdın üyün körsöm

Kendine sağlam ol, bu son çaredir...

SÖYLE NE ZAMAN?

Ah, Kırgız dilim zengin diye,
Tarihim derinlerde, diyerek
Kendini yüksekte tutan
Sen neden dilinle tarihine
Her taraftan sahip çıkamazsın?!

Atan batur değıl miydi?!
Sen neden
Tavşan gibi ellerini kavuşturunur
baş eğırsin: Hey, dense?!

Bilirim zatın âleme
Duyulmuş, huyun mert ve beyler gibi.
Fakat, fakat
Kendindeki deveyi görmeden
Başkasının alçak otunu görür,
Yabancıya köle,
Kendine bey olan,
Bunlar bir millet değıl bir boy
Biri diğeri kurt gibi yiyen
Kurtulursun
Söyle ne zaman
Böyle alçak
Bir ünvandan?
Söyle ne zaman kurtulursun
Yan yatarak hep uyuyan
Kanın yarısı kafasına sıçrayan
Büyük grip misali
Halkını kırmakta olan
Tembellikten?..
Avlusunu süpürmeyen
Duvarı sıvalmayan
Kırgız'ın evini görsem

cer karaym uyalgandan.
Mas bolup üyün tappay
teñselip süylöy albay
özü tursa ölgüm kelet
namısımdan.

Oo, cetesiz,
aytkan akıl
kulagınan agıp kalgan,
aytkanın kayra tangın -
aytsañçı emi kaçan
tiliñ menen tarihıña
tatıktuu bolalasıñ büt cagınan?!

Aytçı kaçan?..

KIRGIZDI KEMSİTKEN BİRÖÖGÖ

Atıñ emes cıtıñ cökto bul cerde
kırgız çaşap kelgen süylöp kırgızça -
oşol tili emi kayra süylötsö,
kan işçüdöy karşılaştıñ ne mınça?!

Ce cumuşka ce okuuga baratıp
calañ gana orusça söz ugamın,
can cagımda calañ orus adaşıp
cürgönsüymün şaarında Rossiyanın.

Uşul dağı kalıstıkpı teñdikpi,
adilettik uşul bele biz kütökön?!
Eç nersege ee bolalbay keldikpi
tentip tarap ketçü küngö el-cerden?!

Öltürsöñ da sözün aytam çındıktın.
Öydö bolup össö eken dep kırgızga
emne berdiñ

tanıp tilin, tarihın

Yere bakarım utancımdan.
Sarhoş olup evini bulamayıp
Dili dolanıp konuşamayan
Birini görsem ölmek isterim
Namusumdan.

Oo, nesilisiz,
Söylenen akıl
Bir kulağından girip diğlerinden çıkan,
Vermiş olduğu sözü tutmayan
Söylesene şimdi ze zaman
Dilin ile tarihine
Her taraftan sahip çıkarsın?!

Söyle ne zaman?..

KIRGIZLA ALAY EDEN BİRİSİNE

Adın değil kokun yokken buralarda
Kırgız yaşardı konuşarak Kırgızca
İşte o dili gene konuşturursa,
Kan içecekmiş gibi karşıladın niye böyle?!

Ya işe yada okula giderken
Sadece Rusça kelime duyarım,
Rusların arasında yolumu kaybedip
Rusyanın şehrinde geziyormuşum gibi.

Bu da hak mı, eşitlik mi?
Adelet bu muydu bizim beklediğimiz?!
Hiçbir şeye sahip olamadan geldik mi
İlden, yurttan aylak aylak gidecek güne?!

Öldürsen de sözünü söylerim gerçeğin.

Yükseklere ulaşsın diye Kırgız için

Ne verdin

Tanıyıp dilini, tarihini

aylandırdıñ dostuğnu kuldukka.

Kulday körbö kuttu eldi, oroyum
toygonuña torsolondop köppögün.
Tarihtı oku, kuluñ bolso boloyun
Senikinen caman bolso ötkönüm.

A bolboso kileñdebe,
basıntpa,
bizdin çondor kızmatı üçün barına
çıdayt, çıdayt
birok el-curt çıdabayt
seldey kaptayt tiye berseñ kaarına.

KURUGAN DÜYNÖ

Tordo tuylap turgan balık -
kanday bolso tak oşondoy,
tak oşondoy

Erkindigim.

Emne bolot erteñimde
ezelmeden kelgen tilim!

Öz cerimde, öz elimde:
“Ene tiliñ carabayt dep
carabayt dep ökmöt tilge -”
kelekelep kemsintkenge
kantip çıdaym,
çıdaym kantip?!

Çırkırıp tüşüp çokko
beremin kaysı sotko?!
Eerçitip barsam eger
uşulardı Leninge
emne dep aytar ele?!
Akıl menen tarihtı elep:
- Cer - elsiz

Dönüştürdün dostluğunu köleliğe.

Köle gibi görme kutlu halkı, kabacığım
Doyunca şişerek havalara girme.
Tarihi oku, kölen olayım
Senikinden kötüyse geçmişim.

Yoksa şımarma,
baskı yapma,
bizim büyükler hizmeti için herşeye
dayanır, dayanır
fakat halk dayanmaz
sel misali kaplar yarasına dokunursan.

BATASI DÜNYA

Ağda çırpınıp duran balık,
nasılsa tam da öyle,
tam da öyle

Hürriyetim.

Ne olacak geleceğimde
Ezelden beri gelen dilim!

Öz vatanımda, öz halkımda:
“Ana dilin işe yaramaz diye
yaramaz diye devlet diline”
aşağılayıp hakir görenlere
nasıl katlanırım,
katlanırım nasıl?!

Çırpınıp düşüp ateşe
veririm hangi mahkemeye?!
Yanımda götürsem gitsem eğer
bunları Lenin'e
ne söylerdi acaba?!
Akıl ile tarihe dayanıp:
- Vatan, halksız

El - tilsiz bolboyat demek!

Anda nege bgnklr:
az el tili
kmt tili bolalbayt dep
oozun keret,
oozun kerip tim bolboston
oyo tiktep

oozum keret?!

Tışım bütün

içim tütün,

kılıç çappay,

mıltık atpay

tilin sonun dep baykatpay
anan oşol tildi suuruş
ın dostukka catat beken?!
uşul dağı kalıstıkpy
ce teńdikpi biz eńsegen?!
uşu dağı maselebi
baş oorutup eip ber?!

Uyat emespi,

republika bolup turup

kırđız tili ökmöttük til

bolalabı deştin z?!

Ne berbedik,

ne albadıń

bergen mart emes alđan mart

emi ene tilim alsań

emnem kalat?!

emnem kalat?!

Azayđan elegimdey,
azayđan balığımday
azayđan Ene tilim-
bütöbü içer suuń
bütöbü krr knń?!

Halk, dilsiz olmaz, derdi!

O zaman niye şimdikiler:

az halkın dili
devlet dili olmaz deyip
ağızlarını açarlar,
ağızlarını açıp bırakmaz
dik dik bakıp

ağzımı kapatırlar?!

Dışım tam

içim duman,

kılıç sallamadan,

tüfek atmadan,

dilin güzel diye çaktırmadan
sonra o dili yok etmek
gerçek dostluğa sığarmı?!
bu da bir vefa mıdır
yoksa eşitlik midir istediğimiz?!
bu da bir mesele midir
baş ağrıtp karar verilecek?!

Ayıp değil mi,

cumhuriyet olmuşken

Kırđız dili devlet dili

olabilir mi demenin bile kendisi?!

Neler vermedik,

neler almadın,

veren mert değil alan merttir;

şimdi ana dilimi alsan

neyim kalır?!

neyim kalır?!

Azalan eleğim gibi,
azalan balığım gibi
azalan ana dilim;
bitiyor mu içecek suyun
bitiyor mu görecek gnń?!

Öz tilibiz özübüzgö
too, köl menen süylöşüügö
buyurbasa
çaşap ne bul ömürgö...
.....
Kurugan düynö...

KIZIM MENEN SÜYLÖŞÜÜ

- Körgöndördü tañ kaltrış üçünbü,
nege mınça zañğıratkan bul üydü?
- Mansaptuular darılançu cay uşu,
kabil albayt katardagı kişini.
- Emne üçün kabil albayt?!
- Antkeni,
ce raykom, ce deputat belgisi
boluş kerek, al bolboso colotpoyt
eç-eç kimdi, eç kimdi!
- Sizdi dagı colotpoybu, atake?
- Colotkuday men çoñ belem bir cerde? -
- Baarıbızga ukuk birdey dep koyup
bul emnesi bölgönü bay, kedeydey?
- Ok, anday dep aytpayt bala
cindi bolup ketkensıñbi sen emne, ey?!
- Aytış kerek aytpagandı
ak süylöönün keldi mına zamanı.
- Aytkandıñ da cönü bar da,
munu biröö ugup kalsa
menin künüm kıyrabaybı
tiygen okşop aynek taşka?!
- Atake, al kün başka,
bul kün başka,
korkunun da ebi bar da...
Korkpoçu kölököñdön,
taştaçı münözündü
degendin bardığına kulday köngön.
Andan körö kıykır, çıñır

Öz dilimiz özümüze
dağ, göl ile söyleşmeye
izin vermezse
yaşamak ne lazım bu ömürü...
Batası dünya...

KIZIMLA SOHBET

Görenleri hayrete düşürmek için mi,
niye bunca heybetli dikilmiş bu bina?
- Önde gelenlerin tedavi edildiği yer burası,
kabul etmezler sıradan bir kişiyi.
- Niye kabul etmezler?!
- Bunun sebebi,
ya bürokrat ya vekil özelliği
olması gerek, yoksa içeri almazlar
hiç, hiç kimseyi, hiç kimseyi!
- Sizi de mi almazlar babacığım?
Alacak kadar büyüğü müyüm bir yerin?!
- Hepimize eşit hukuk diyerek
bu ne böyle, bölmek zengin, fakir diye?
- Sus, öyle söylenmez çocuğum
delirdin mi sen yoksa, hey?!
- Söylemek gerek söylenilmeyenleri
doğruyu konuşmanın işte geldi zamanı.
- Bir adabı var konuşmanın da,
bunu birisi duyup kalsa
benim başım belaya girmez mi
değmiş gibi taş aynaya?!
- Babacığım, o gün başka,
bu gün başka,
Bir adabı var korkmanın da...
Korkma artık gölgenden,
bırak bu özelliğini
denilen herşeyi köle gibi kabullenen.
Aksine bağır, çığır

cıylbagan cıynalıştın,
toktolbogon toktomuna:
- Çoñgo bölök, bizge bölök
oorukana kurbagıla.
Bolgula de baarıñ birdey,
çoñdor bizge çirenişpey
cürsün de cöpcönököy
Lenindey.
- Aytayınbı, üşüntüp...
aytalambı?!
- Aytalasız!
- Kurgan turmuş
kanday ukmuş!
kanday ukmuş!

CER ALDI KIRGIZ BALDAR

Mamleket,
mamleket
baş tamgada cazılğan bir baleket
abadan başka berbey
büt baardığın alğan eelep...
Süyüngömün
cer alğan kedeylerge
cıyrmançı cıldarı.
Azır emne
ceri cok cüröt dale
oşolordun baldarı,
bul kimlerdin kılğanı?

Öz cerine
özü ee
bolalbagan,
kanday caman,
kanday caman...
Otko tüşüp kuykalanğan
balapanday kuykalanam.

toplanmayan topluluğun,
kanunlaşmayan kanununa:
- Büyüğe farklı, bize farklı
hastahane yapmayın.
Hepiniz bir olun de,
büyükler bize üstün bakmayıp
yaşasın de oldukça sade
Lenin gibi.
- Böyle mi söyleyeyim...
söyleyebilir miyim?!
- Söyleyebilirsiniz!
- Batası hayat
nasıl da garip!
nasıl da garip!

TOPRAK ALAN KIRGIZ GENÇLERİ

Memleket,
memleket
baş harfte yazılan bir felaket
havadan başka vermeden
hepsini almış üstüne konup...
Sevinmişim
toprak alan fakirlere
yirmili yıllarda.
Şimdi nasıl
topraksız yaşıyorlar halâ
onların çocukları,
bu kimlerin yaptığı?

Öz toprağına
kendi sahip
olamayan,
ne kadar kötü,
ne kadar kötü...
Ateşe düşüp kavrulan
kuş yavrusu gibi kavrulurum.

... Cer aldı Kırgız baldar
cıyırmançı
 cıldardagı atasınday
kuduñdaşıp
 ır ırdaşıp
şlyapasın kökkö ırgıtıp
 kuçaktaşıp
öz cerinde
 cürgön ele
üylörü çok - kayırçiday
ay, kудay ay,
cer aldı kırgız baldar
alçuusun alalbagan
cer karagan
 kırgız baldar
cer alıştı.
Keregi çok şamalga üydün
bularga üy kerek eken
çaşaybız deyt sendelbesten.

Oo, kırgız baldar,
 kırgız kızdar
icarada çaç agartıp
icarada boygo yetken.
Silerdin künüñördü oylop koyboyt
biyликтin tegirmenin tegetken
başıñ baş,
 bagalçağıñ kara taş dep
üyünö kirip ketken ülül okşop
portfeline kirip ketken.

... Oo, kiçine el tagdırıñ ay,
kaysı cerde
 bolbo kanday “izmde”
büt tagdırıñ tamaşaday
künkor bolup böypölöndöp

... Toprak alan Kırgız gençleri
yirmili
 yıllardaki babası gibi
şakalaşıp
 şarkı söyleyip
şapkasını göğe savurup
 kucaklaşıp
kendi toprağında
 yaşarlardı
evsiz barksız, dilenci gibi
hey Allah’ım hey,
toprak alan Kırgız gençleri
alacağını alamayan
yere bakan
 Kırgız gençleri
toprak sahibi oldu.
Gereği yok rüzgara evin
bunlara ev gerekliymiş
yaşarız derler sendelemeden.

Ah, Kırgız gençleri,
 Kırgız kızları
icarda saç ağartıp
icarda büyüyen.
Sizin geleceğinizi hiç düşünmez
yönetimin değirmenini döndüren
başım baş,
 geçimliğin kara taş deyip
evine girip yerleşen salyongoz misali
çantasına girip yerleşen.

Ahh, küçücük halk kaderin ah,
hangi yerde
 olma hiçbir “izm”de
tüm kaderin şaka gibi
bugününü düşünüp çabalayan

küçtüü elge köz karamay
bagarı çok, kararı çok
curtta kalgan çaş baladay
caltañdamay...

... Cer aldı Kırgız baldar
cıyrmançı
cıldardagı atasınday
Koş tilip koñtorulgan
ceri örülüp calt-cult etet
sır çaşırğan
iorıglif cazuusunday.

güçlü halka boyun eğmeden
bakanı yok, koruyanı yok
yurtta kalan küçük çocuk gibi
yalpalamadan...

... Toprak alan Kırgız gençleri
yirmili
yıllardaki babası gibi
ikiye ayırarak parçalayan
toprağı sürülüp parıldar
sır gizleyen
hiyeroglif yazısı gibi.

18. ÖMÜRBEK DÖÖLEYEV

TÜRK ATANIN BALDARIBIZ

Toop kılıp toonun suusu, taşına,
Asmanına, otko sırım çaşıra.
“Tirüülüktö ölüm barın ak sez” dep,
Kınsız kılıç karmap düşman başına.
Türk atabız, adildikti kaltırgan,
Nurday urdak, kündöy biyik atına.

Kança koom östü cana toktodu,
Ulam door tukumdardı kozgodu.
Çaçılsa da Türk atanın muunu,
Asmandagı cıldızdarga okşodu.
Bul düynönü turat körktöp cılıtıp,
Kün çığıştın tabı uluu ottoru.

Babam menin tüpkürdöğü kün gana,
Camp turat turmuşuna tür sala.
Türk tukumu adamzattın çegeesi,
Tüpkü tegiñ kara cana süy, baala.
Kılımdardın özögünön calganıp
Ömür barda çaşay beret Türk ata.

Atabızdı “Kün” desek, -biz nurubuz.
Atabızdı “Too” desek, -biz, suusubuz.
Baldarımız bababızdın sıymıktuu,
Este, al okşop nanıbiz da, tuzubuz.
Celbiregen ar kay cerden carkırap,
Cer şarında Türk atanın tuusubuz.

SEN BELEÑ,

DATKA KURMANCAN?!

Kün çökkön toolor-Alimbek menen aykaşkan,
Sen beleñ, Datka Kurmancan?!

TÜRK ATANIN ÇOCUKLARIYIZ

Tavaf edip dağın suyunu, taşını,
Göğüne, ateşine sırrını gizler.
“Hayatta ölümün varlığını hak bil” diye,
Kınsız kılıç tutarak düşman başına.
Türk atamız adelet bırakmış,
Nur gibi parlak, güneş gibi yüce adına.

Nice toplum çıktı ve battı,
Devirler nesilleri salladı.
Dağılsa da Türk atanın nesli,
Gökyüzündeki yıldızlara benzedi.
Bu dünyayı ihtişamıyla ısıtır,
Doğunun kızgın ulu ateşi.

Benim ilk atam sadece Güneş,
Parlar durur hayatına renk vererek.
Türk soyu insanlığın merkezi,
Soyunu bil, sev ve koru.
Yüzyılların akışıyla gelerek,
Dünya döndükçe yaşar Türk soyu.

Atamız Güneş ise biz nuruyuz,
Atamız dağ ise biz suyuyuz,
Atalarımızın çocuklarıyız gurur dolu,
Hatırla, onlar gibi ekmeğimiz, tuzumuz.
Dalgalanan her yerde parlayarak,
Yeryüzünde Türk atanın tuğuyuz.

SEN MİYDİN

KURMANCAN DATKA?!

Güneş batan dağlar; Alimbek ile kavuşan,
Sen miydin Kurmancan Datka?!

Gül tökkön toolor-cay, kışı miñ tür baykaltkan
Sen beleñ, Datka Kurmancan!?
Acaldı bettep, kılçaybay corgo caykaltkan,
Sen beleñ, Datka Kurmancan!?
Ornogon toodoy biylikti kalçap, çaykaltkan,
Sen beleñ, Datka Kurmancan!?

Kün menen Cerdey, Ay menen Tündöy çarkıgan,
Sen beleñ, Datka Kurmancan!?
Intımak-dostuk, uyutku tapkan kalkınan,
Sen beleñ, Datka Kurmancan!?
Musulman attuu eerçigen colduu artınan,
Sen beleñ, Datka Kurmancan!?
Uluu curt tügöl, ulangan dayım saltı ulam,
Sen beleñ, Datka Kurmancan!?

Akılın eldin, turmuşun eldin añdagan,
Sen beleñ, Datka Kurmancan!?
Akıykat, çındık, adildik colun karmagan,
Sen beleñ, Datka Kurmancan!?
Ömürüñ Kırgız cerine, elge arnagan,
Sen beleñ, Datka Kurmancan!?
Can booru cazdım bolso da kalpıs barbagan,
Sen beleñ, Datka Kurmancan!?

Oyloru Çolpon, oylontkon Orusiyanı,
Sen bele Datka Kurmancan!?
Küröşkö çıkkın, “kokus dep tiyet ziyanı”,
Sen beleñ, Datka Kurmancan!?
Kaysı ulut bolsun, töp kelgen coruk-kıyalı,

Sen beleñ, Datka Kurmancan!?
Bürküttöy, biyik Alayda cüz cıl uyaluu,
Sen beleñ, Datka Kurmancan!?

Ir tökkön cürök-cakşılık kılğan eline,

Sessiz çiçek açan dağlar, kışı bin türlü görünen,
Sen miydin Kurmancan Datka?!
Ecel karşında, arkana bakmadan at koşturan,
Sen miydin Kurmancan Datka?!
Yüce dağ gibi hakimiyeti sarsıp, sallayan,
Sen miydin Kurmancan Datka?

Güneş ile dünya gibi, ay ile gece gibi parlayan,
Sen miydin Kurmancan Datka?!
Dostluk, kardeşlik, mayalanan halkından,
Sen miydin Kurmancan Datka?!
Müslüman adlı yolu yanında taşıyan,
Sen miydin Kurmancan datka?
Ulu vatan tamamıyla, devam ettiren geleneği,
Sen miydin Kurmancan datka?

Akılın halkı, hayatın halkı yaşayan,
Sen miydin Kurmancan datka?
Hakikat, gerçek, adalet yolunu tutan,
Sen miydin Kurmancan Datka?
Ömrünü Kırgız yerine, halkına adayan,
Sen miydin Kurmancan Amaca?
Yüreği acısa da başka yola sapmayan,
Sen miydin Kurmancan Datka?

Fikri çoban yıldızı, düşünceye salan Rusya’yı,
Sen miydin Kurmancan Datka?
Güreşe çıkan, “aniden değer ziyanı”,
Sen miydin Kurmancan Datka?
Hangi millet olursa, uygundu hayali,

Sen miydin Kurmancan Datka?
Kartal gibi, yüce Alay’da yüz yıl yuvalı,
Sen miydin Kurmancan Datka?

Şiir yazıp yürekten iyilik yapan halkına,

Sen beleñ, Datka Kurmancan!?
Biylikti kırk cıl, töp turgan karmap kerile,
Sen beleñ, Datka Kurmancan!?
Alayday süygön adamdın baarın berile,
Sen beleñ, Datka Kurmancan!?
“Baş koşsun, kalk!” dep, dem koşkon ulam
demine,
Sen beleñ, Datka Kurmancan!?

Ar biylik başı argasız kelip taanıgan,
Sen beleñ, Datka Kurmancan!?
Kurç akıl Piriñ, çaşıñdan Kıdır daarıgan,
Sen beleñ, Datka Kurmancan!?
Curt baştap, andan aldığa çıkkın baarınan,
Sen beleñ, Datka Kurmancan!?

Kılımdar ötsö, kılımdap sırı açılğan,
Sen beleñ, Datka Kurmancan!?
Düynögö tarap, cıldızday köktö çaçılğan,
Sen beleñ, Datka Kurmancan!?
Biyikti aysak-oşonço biyik akılman,
Sen beleñ, Datka Kurmancan!?
Bir kelip ketken, aalamda seyrek asılcan,
Sen beleñ, Datka Kurmancan!?

CALGIZ COOP

Azamat Altay, Kудay bergen Kocomberdi uluna

Kan küyüp cerde, köktö çıçaladay,
Ört kaptap, acal candı kuusa kaday?
Al Barbı, arga barbı, erkiñden tış,
Baykoosuz karmap ketse kısa karmay.
Künöölü beleñ, boorum tak oşondo?

Korduktu it körbögön körüp dalay,

Sen miydin Kurmancan Datka?
Hakimiyeti kırk yıl, adaletle tutan gururla,
Sen miydin Kurmancan Datka?
Alay gibi seven insanların hepsini yürekten,
Sen miydin Kurmancan Datka?
“Birleşsin Halk!” diyerek, nefes katan
nefesine,
Sen miydin Kurmancan Datka?

Her yöneticinin çaresiz gelerek kabul ettiği,
Sen miydin Kurmancan Datka?
Genç yaşında yüce akıllı Pirin, Hızır'ın şifa ,
Sen miydin Kurmancan Datka?
Yurdu yönetip, öne çıkıp herkese lider olan,
Sen miydin Kurmancan Datka?

Yüzyıllar geçse, sırrını yüzyıllar boyu taşıyan,
Sen miydin Kurmancan Datka?
Dünyaya dağılıp, yıldız gibi gökte saçılan,
Sen miydin Kurmancan Datka?
En yüce ne ise, o denli yüce akıllı,
Sen miydin Kurmancan Datka?
Aleme nadir gelen asil insan,
Sen miydin Kurmancan Datka?

YALNIZ CEVAP

Azamat Altay, Kудaybergen Kocomberdioğlu'na

Yerde kan kokusu, gökte her tarafı
Alev kaplayıp ecel canı kovalasa nasıl?
Hâl var mı, çare var mı, erkinden dışarı,
Hissettirmeden yakalasa sıkıca karmayıp?
Suçlu muydun kardeşim işte o zaman?

İtin görmediği birçok horlanmayı gördün,

Tirüülük kımbat, tentip, daabay.
Kıdırıp üç ölkönü kıyndıktan,
Kırgızdı anda özüñden bölüp salbay.
Künöölüü beleñ, boorum tak uşunda?

Kırgızdın cerin, elin ala cürdün,
Künündön tilin, dilin kara kündün.
Çalkıdñ östöp alıp Isık-Köldöy,
Vaktısın cogotpoduñ bala kündün.
Künöölüü beleñ, mında asıl boorum?

Ceme ugup camandan da, cakşıdan da,
Sen küyüp, ümütüñ da kakşığında.
Cerdeşterdin cetesiz kemçiligini,
Tike ayttñ Germaniya, AKŞnan da.
Künöölüü beleñ, mında asıl adam?

Tutkunu frantsuzdun, nemisterdin,
Künkoru Koşmo Şattın-berip erkin,
Bolupturup AKŞdan da miñ bir ese.
Kırgızga künkor boluu eldik kesir.
Künöölüü beleñ, mında aykel adam?

Kele albay tuulgan cerge ak kuusunday,
Tübölük elge peyli ak, buzulbay.
Örttönüp kusalıkka küyüp bütüü,
Ömürgö kerek bele tak uşunday?!
Künöölüü beleñ, mında zalkar adam?

Ene öttü beşik ırın ırday albay,
Ata öttü ak kalpagın ırgay albay.
Künöölüü: soğuş, senbi, koom bele,
Armanbız bilip turup ılgay albay.
Soğuşka batgan üçün künööñ bardı?

Azamat kırgız degen tübü altaylık,
Asmanı açık cıldız, küñü, ay kalkıp.

Hayat mücadelesi değerli, boş yaşamadan,
Gezerek üç ülkeyi zorluktan,
Kırgız'ı o zaman kendinden ayırmadan.
Suçlu muydun kardeşim işte bunda?

Kırgız'ın yerini, halkını korudun,
Güneş gibi dilini, kültürünü, kara günden.
Çalkalandın düşünerek Isık Göl gibi,
Bahtını kaybetmedin bala, günün.
Suçlu muydun bunda asil kardeşim?

Kem söz duydun kötüden de iyiden de;
Sen yanıp, ümidin de tükendiğinde.
Vatandaşlarının eksikliklerini,
Doğrudan söyledin Almanya'da, ABD'de.
Suçlu muydun bunda asil insan?

Esiri Fransız'ın, Almanlar'ın,
Bahtsız Amerika'nın, verip bağımsızlığını,
ABD'den de bin bir defa fazla.
Kırgız'da zulüm görmek halk geleneği
Suçlu muydun bunda büyük insan?

Gelemeden doğduğun yerlere ak kuğu gibi,
Kutsal halk için kişiliği sağlam, bozulmadan.
Yanıp tutuşarak hasretle tükendi bitti,
Hayat için gerekli miydi bu durum?!
Suçlu muydun bunda sen büyük adam?

Analar geldi geçti ninnisini söyleyemedin,
Babalar geldi geçti kalpağını giyemedin.
Suçlu; savaş mı, sen mi, toplum muydu?
Arzuyuz bilip fakat yerine getirilmeyen.
Savaşa katıldığın için suçun var mı?

Azametli Kırgız'ın kökü Altay'lı,
Gökyüzü açık, yıldızı, güneşi, ayı üstünde.

Altaylık kırgız eldin uyutkusu,
AKŞda al-sancıra, miñ ay aytıp.
Kırgızdı dañktooçuga künöö bardı?

Özdü cat sanap kelse önbös cerge,
Ne bolot cürse köp cıl ördök çöldö.
Sagınç cetimiş cıl boto bolup,
Bozdoodo cüz atası körbös cerde.
Oo bootum, opsuz caza kaysı künööñ?

Armaniñ Ala-Toodoy turaar, sezem,
Emgegiñ elge imarat kuraar neçen.
Kırgızga, türkiy elge sendey kızmat
Casagan, baş katkandan çıgaar beken?
Boorum, künööñ senin uşul bele?

Iy menen Isık-Kölün közgö casap,
Irgagin cürögünün özgö atap.
Cülünü kuykalangan kusalıkka,
Azaptuu adam... “Tutkun” sözgö takap.
Künöösü eñsegendin bolçu bele?

Cañırat cañısı da, kılım toktop,
Künöölüü künöösüzdü sottop-sottop.
Kudaa aldı künöölüü emes Kudaybergen
Calgız coop: Cok-cok, cok-cok! Cok cok, cok!
Künöölüü calgız soguş, eç kim emes!

Altaylı Kırgız halkın yücesi,
ABD’de şecereyi bin ay söyleyip.
Kırgız’ı övende suç var mı?

Kendini yabancı sayıp gelse yabancı ile,
Ördek yaşarsa ne olur uzun yıllar çölde.
Özlem yetmiş yıl boyunca artıp boto gibi,
Ağlatmakta yüzlerce atası uzak yerlerde.
Ah kardeşim, bu büyük ceza hangi suçun için?

Arzun Ala Too gibi duruyor, biliyorum,
Emeğin halka nice bina yapmakta.
Kırgız’a, Türk halklarına senin gibi hizmet,
Eden, baş koyan çıkar mı acaba?
Kardeşim senin suçun bu muydu?

Göz yaşınla Isık Göl’ü gözüne yerleştirdin,
Yüreğinin sesini kendine adayıp.
Hasretle ciğeri parçalanan,
Dertli adam “esir” kelimesine takılıp.
Suçu özleyenin miydi?

Yankılanır yenisi de, yüzyıl durdurup,
Suçluyu suçsuzu yargılayarak.
Allah’ım suçlu değil Kudaybergen,
Yalnız cevap: Hayır, hayır! Hayır, hayır!
Suçlu sadece savaş, hiç kimse değil!

19. TURGUNBEK BEKBOLOTOV

KALKIM AY

Ançalık emne bolup ketti degi,
Kayranım, hansınabı, beksinebi?
Kaşayıp kayış tondon ötpöy kaldı,
Karaylap kaliñ curttun öksügönü.

Kuykalap cürögümdün carattarın,
Kökürök tütöp küyüp, canat calın.
Kalkım ay, kayda ketip baratasıñ,
Kötörüp azırkının manaptarın?

Sınıp çındık, kalıstık uurdalğanın,
Ukkan sayın ızaga uulangamın.
Katar turup, kaygıñdı bölüşalbay
Kanday kılam, aksılık tuugandarım?

Bütö turgan iş ele cakşılıkça,
Ok atılıp kapilet aksılıkka.
Ala- Toonu aralap cüröt okşoyt,
Arbaktarı aylanıp ak bulutka.

Kantıp attıñ , katıgün, öz eliñdi?
Örtödübü ökünüç özögüñdü?
Kaşaygır ay, kaşayıp kalgırdıkı,
Ata-eneñe avtomat kezediñbi?

Kanga boyop Bospiyek, Kerben cerin
“Atkıla “ dep buyruktu bergender kim?
Calgan kuran ayının on cetisi -
Biylik üçün tarihta şermende kün.

AH HALKIM

Bu kadar ne oldu sanki,
Garibim, han mısınız, bey misiniz?
Eskiyip kayış giyimden geçmez oldu,
Bakarak kalabalık yurdun zayıflaması.

Kurcalayıp yüreğimiz yaralarımı,
Ciğerim yanıp tüter, çıkar yalını.
Ah halkım, nereye gitmekteisin,
Yüceltip günümüzün manplarını?

Gerçeğin kırılıp, özverinin çalındığını,
Duyar duymaz üzüntüye zehirlendim.
Birlikte yaşayıp kaygıya ortak olamayıp
Nasıl yaparım, Aksı’lı kardeşlerim!

Bitebilecek bir işi güzellikle,
Kurşun sıkılıp bilinmezden Aksı’lılara.
Ala Too’nun içinde dolaşır gibi,
Ervahları dönüşüp ak buluta.

Ne yaptın, felaket günü, öz halkını?
Ateşe verdi mi bu acı ciğerini?
Ah körolası, körolup kalası,
Anana babana makineliyle taradın mı?

Kana boyayıp Bospiyek, Kerben yerini
“Ateş” emrini verenler kim?
Calgan Kuran ayının on yedisi;
İktidar için tarihe geçen kara gün.

Alar dele kaalagan baş amandı,
Bir az ele cakşıraak çaşagandı.
Kan kakşagan kalk ünün ukpagandar,
Kuday bersin silerdin cazañaradı!

IRIM - MENİN PİKETİM

Uktabay, ulut bolsoñ oygonsoñçu,
Kıçine mee iştetip oylonsoñçu.
Kart tarih kılımdardın tüpküründö,
Kırgızdı “kırgız” atap koygon bolçu.

Kırgızbız, kır elderi atalganbız,
Kıtayga kılıç şiltep, bata alganbız.
Kokuy ay, kurup bara catpaybızbı,
Kursakka kul bolobuz kaçanga biz.

Carışıp caadan uçkan cebe menen,
Urumdu tulparlarıñ tebelegen.
El elek emne bolup baratabız,
Birinin başın biri cölöböğön.

Baykabay barar coldon keçikkenin,
Köödön boş, köküröktö oçup demiñ.
Abiyiriñ ayran bolup tögülüüdö,
Çukulup bir-biriñe köçüktörüñ.

Bilbeymin kim emnege tayanganın,
Cazılıp calgan tarih, bayandarıñ.
Köynöksüz köçöcürüş baştap cüröt,
Acaandar armiyası - ayaldarıñ.

Biylikke kumar bolgon közöldörüñ,
Bilgizbey satıp koet öz el - cerin.
Kırgızıñ kırılsa da kıl kıyşaytpas,
Kudaydan cöö kaçkan bul bezerleriñ.

Onlar da isterlerdi
Az da olsa iyi yaşamayı.
Kan kusan halkın ününü duymayanlar,
Allah versin sizlerin cezanızı!

ŞİİRİM - BENİM SESİMDİR

Uyumadan, millet isen uyansana,
Birazcık beyni yorup düşünsene.
Yaşlı tarihin yüzyıllarının dibinde,
Kırgız’a “Kırgız” diye ad vermişti.

Kırgız’ız kır halkı adını almışız,
Çin’e kılıç sallayıp, dua almışız.
Aman tanrım, kuruyup gitmiyor muyuz,
Karın tokluğuna ne zaman köle olmuştuk?

Yarışıp yaydan kopan okla,
Rum’u yürüklerinin toynakları çiğnerdi.
Halktık şimdi neye dönüştük,
Birini diğeri destek çıkmayan.

Fark etmeyerek yoldan geciktim,
Göğüs boş, bağrımda ateşin sönmüş,
Namusun ayran gibi dökülmekte,
Kazıyarak birin diğeriñin çukurunu.

Bilmem kimin nereye dayandığını,
Yazılıp yalan tarih, beyanların.
Gömleksiz sokakta aylak gezer,
Yüzsüzlerin ordusu olmuş kadınların.

Yönetmeye kumarlanan büyüklerin,
Çaktırmadan satar öz yerini, yurdunu.
Kırgız’ın kırırma uğrasa da kılını kıpırdatmayan
Allah’tan yaya kaçmış bu kaçkınların.

“Kalkım” dep kanım küyüp, tütöp turgan,
Özöktü örttöp calın, küçöyt ulam.
“Oygongun elim!” degen uraan taştap,
Oyrotko ırım menen piket kuram!

“Halkım” diye kanım kaynayıp,
İliği yakıp alevi, gittikçe alevlenir.
“Düşün halkım!” diyen nida atıp,
Kalabalığa şiirimle seslenirim!

20. ŞAYLOOBEK DÜŞEYEV

KAYDIGERLİK

Kaydıgerlik degen eme
Karakçıday kaytarıp özübüzdü,
kaydıgerlik degen emne,
kaşaytıp közübüzdü,
ayttırbay sözübüzdü
bıçaksız kanap büttük,
kaydıgerlik degenden biz
taptakır tacap büttük!
Kaydıgerlik degendin
kapkanınan çıkpay cürüp,
camanın da,
cakşısın da,
gülün dağı,
külün dağı
bir cerge kamap büttük.

Calgızdık başka tüşsö aşar kılıp,
atanı - üy,
balanı - bazar kılıp
biz tikken darak kana?
Sıylagan kiçüülörün,
uluusun urmattagan adat kana?
Caşoodo ıydı kördük,
sıydı kördük,
cıldızsız cılmañdagan tündü kördük,
cırgaldan köz açılбай
cıgılıp catkan cerde Kündü kördük,
turguzbadık!
Kaydıgerlik!
Kaydıgerlik!
Taş bolup katıp kalğan
taş boor,
meres candı kördük,

KAYITSIZLIK

Kayıtsızlık denen şey
Haydut gibi yönlendirip özümüzü,
kayıtsızlık denen nedir,
belertip gözümüzü
söyletmeyip sözümüzü
bıçaksız kanayıp bittik,
kayıtsızlık denenden biz
tamamen usandık tükendik!
Kayıtsızlık denilenin
sınırlarından çıkamayıp,
kötüsünü de,
iyisini de,
gülünü bile,
külünü bile
aynı yere kapatıp bitirdik.

Yalnızlık başa düşse imeceyle,
babayı - ev,
balayı - pazar edip
diktiğimiz ağaç nerede?
Saygı gösteren küçüklerin,
büyüğe hürmet etme adeti nerede?
Hayatta ağlamayı gördük,
saygıyı gördük,
yıldızsız gülümseyen geceyi gördük,
mutluluktan göz açılmadan
düştüğü yerde güneşi gördük,
kaldırmadık!
Kayıtsızlık!
Kayıtsızlık!
Taş gibi kaskatı kesilmiş
taş bağırlı,
meres insanı gördük,

unçukpadık,
kaydıgerlik,
kaydıgerlik!

Cerdi oyloboy,
itibiz ürüp tursa,
işibiz cürüp turat dep oyloduk,
eldi oyloboy,
ebin taap içip-cemey adat boldu,
es tartkan ulanıñdın
eşikke çıgar zamat
es-dartı arak boldu.
Esteligi çok degi tarih barbı?
Tarihı çok estelik estelikpi?
Esteligi,
tarihı çok
el uşul dep,
aytabız kaysıl eldi?
Dzerjin gülzarında -
Mihail Vasiliyeviç
kılıçın kına salıp
atına minip turat.
Dzerjin gülzarında
Feliks Edmundoviç
muştumun tüyüp turat.
Kızıl taş kıyla estelik
kırgızdın borborunda
Küyüp turat.
Karaçı esteligin Toktoguldun?
Ak tañday akına emes,
ot cerge koyun cayıp
olturgan çapanga okşoyt,
tübü menen kazıp kelip
asfaltka oyo salgan karagaylar,
tünü menen şaşıp kelip
kızmatka salgan adamga okşoyt.

ses çıkarmadık,
kayıtsızlık,
kayıtsızlık!

Vatanımızı düşünmeden,
itimiz ürümeye devam etse,
işimiz yolunda diye düşündük,
halkı düşünmeden,
bir yolunu bulup yemek içmek adet oldu,
ergenliğe adım atan oğlunun
dışarıya çıktığı zaman
aklı fikri arak oldu.
Heykeli olmayan tarih var mı?
Tarihi olmayan heykel heykel midir?
Heykeli,
tarihi olmayan
halk bunlar diyerek,
hangi halkı kastediyoruz?
Dzerjin gülzarında,
Mihail Vasiliyeviç
kılıcını kınına sokmuş halde
atının üzerinde duruyor.
Dzerjin gülzarında
Feliks Edmundoviç
Yumruğunu sıkılmış duruyor.
Sanat eseri nice heykel
Kırgızlar'ın başkentinde
Parlayıp duruyor.
Baksana heykeline Toktogul'un?
Söz ustadı bir şaire değil,
yeşillik yere koyunlarını yayıp
oturan çobana benziyor,
köküyle sökülüp getirilip
asfaltta oturtulan ardıç ağaçları,
gece vakti aceleyle gelip
çalışmaya bırakılan insana benziyor.

Kıpkızıl askalardın arasında
ıylap turam
“kırgızdar,
tarıh muzeyine tam bergile?” - dep,
kırgızdar,
tarıhıñarga kan bergile?” - dep.

Aytkılaçı,
estelik turguzganga
emne cetpeyt,
taş cetpeybi,
bolboso
baş cetpeybi?
Aytkılaçı?
Eki metr böz ketken Alıkulga,
eki metr cer ketken Alıkulga
kañça taş ketet ele?
Estelik turguzganga -
Toktogulga,
estelik turguzganga -
Kocomkulga
özünün taşı özüne cetet ele.

Kalk murasın
kagazga kaalaganday özgörttük büt,
köynöktü özgörtköndöy
cer-suunun attarın da
özgörttük büt.
Cayloonu colgo aylanttık,
Koçkordu Koçkor debey
“Koçkorka” dep,
koygo aylanttık.
Tokmoku “Takmak” dedik,
akılsızdı akılman dep,
akılmandı akmak dedik.
Kiybegendin barısın kiydik dedik,
bilbegendin baarısın bildik dedik,

Kıpkırmızı kayalıkların arasında
ağlar dururum
“Kırgızlar,
tarıh müzesine bina verin lütfen?” diyerek,
Kırgızlar,
tarihinize kan verin lütfen?” diyerek.

Söyleyin lütfen,
heykel dikmek için
ne yetmiyor,
taş mı yetmiyor
yoksa
baş mı yetmiyor?
Söyleyin lütfen?
İki metre bez giden Alıkul’a,
iki metre yer giden Alıkul’a
kaç taş gider idi?
Heykelini dikmek için
Toktogul’un,
heykelini dikmek için
Kocomkul’un
kendi taşın kendine yeter idi.

Halk mirasını
kâğıtta istediğimiz gibi değıştirdik tamamen,
gömlük değıştirir gibi
yer ve akarsuların adlarını da
değıştirdik tamamen.
Yaylayı yola dönüştürdük,
Koçkor’a Koçkor demeyerek
“Koçkorka” diyerek,
Koyuna dönüştürdük.
Tokmok’a “Takmak” dedik,
akılsızı bilge diyerek,
bilgeye ahmak dedik.
Giymediğimiz her şeyi giydik dedik,
bilmediğimiz her şeyi bildik dedik,

kıyratıp salgansıp biz
kırgızdı kırgız debey
“kırgız” dedik.

- Bul kaysı bazar? - deseñ,
- Bu degen bazar emes
“Dardañbay kaşar” deşet.
- Bul kaysı balık? - deseñ,
- Bu degen balık emes
“Dardañbay arık” deşet.

Dardañbay,
Dardañbaylar,
kayda barsañ Dardañbaylar tolup algan,
Dardañbaylar dardayıp toyup algan,
daarat algan cerine da
cada kalsa öz attarın koyup algan!

Kaydıgerlik,
kaydıgerlik!
Batkakka batkan canday
biz saga kaydıgerlik
battık go belçebizden,
togolonup baratsañ eñkeyişten
toktotup kalmak tursun
togolonup ketse eken dep kerkeyişken,
ıylap tursañ arka öyüzdön,
ırsañdap cırgap turgan
berki öyüzden,
kişige okşop candar çıktı.
Ce bolboso
emdelbey kabıldagan,
elp etken celdi körsö
etegi cabıldagan,
elin satkan,
cerin satkan,

yerle bir edercesine biz
Kırgız’a Kırgız demeyip
“Kırgız” dedik.

- Bu hangi Pazar? diye sorsan,
- Bu bildiğin Pazar değil
“Dardañbay⁴²⁸ çit” derler.
- Bu hangi balık? diye sorsan,
- Bu bildiğin balık değil
“Dardañbay zayıf” derler.
Dardañbay,
Dardañbaylar,
nereye gidersen git Dardañbaylar doldurmuş,
Dardañbaylar kösülüp karnını doyurmuş,
taharet giderdiğin yere de
hatta kendi adlarını koydurmuş!

Kayyıtsızlık,
kayyıtsızlık!
Bataklığa batan insan gibi
biz sana kayyıtsızlık
battık ya bel boyu,
yuvarlanıp düşsen yokuştan
durdurmak bir yana
yuvarlanıp gitse keşke diye iç geçiren,
ağlasan dursan arka tepeden,
şarkılarla neşe içinde yaşayan
beriki tepeden,
insana benzer varlıklar çıktı.
Yoksa
sualsiz kabul eden,
hafif esen rüzgâr görse
eteği sallanan,
halkını satan,
yerini satan,

⁴²⁸ Dardañbay: Düyşeyev’in şiirinde kullandığı bu kelime, vurdumduymaz insan tipini temsil eden isimdir.

koynunda erin satkan,
ermektep denin satkan,
turuksuz maksat çekken,
tuup salıp taştap ketken
soykular kaydan çıktı?
Közdön çaş,
köküröktön arman çıktı.
Aytkılaçı,
Kol sunsañ arılagan,
tuura emes darılagan,
eñ cönököy ooruga da
dart belgisin koyo albagan,
eñ cönököy oorunu da
coyo albagan,
cılaanday çala öltürgön,
nariste bala öltürgön,
vraçtar kaydan çıktı?
Oşolor oorukana degenge
kantip kiret?
Ak halâttı uyalbay
kantip kiyet?
Kantip,
kantip degender uyku berbey
meemde kalkıp cüröt.
Ömürdün kaydan bilsin barkın bular
oo Gippokrattın antı urgurlar
el içinde uyalbay
kantip cüröt!

Ak koydu öltürdüñ dep tultuktaybız,
adamdı öltürgöngö unçukpaybız!
Kaydıgerlik!
Kaydıgerlik!

Cıynalıştı kayra kuru,
aykındık dep lakıldaybız!
a birok,

koynunda erini satan,
uğraşıp bedenini satan,
mesnetsiz maksat edinen,
doğurup bırakıp giden
soysuzlar nereden çıktı?
Gözden yaş,
bağırdan dert çıktı.
Söyleyin lütfen,
El uzatsan uzaklaşan,
yanlış tedavi eden,
en basit hastalığa da
sebebini teşhis edemeyen,
en basit hastalığı da
iyileştiremeyen,
yılan gibi çarpıp öldüren,
yeni doğmuş bebeği öldüren,
doktorlar nereden çıktı?
Onlar hastane denilen yere
nasıl giriyor?
Beyaz önlüğü utanmadan
nasıl giyiyor?
Nasıl,
nasıllar uyku yüzü göstermeyip
beynimde dolaşılıyor.
Hayatın nerden bilsin değerini bunlar
ah ah Hipokrat yemini çarpacasılar
halkın içinde utanmadan
nasıl dolaşırlar!

Beyaz koyunu öldürdün diye sorgularız,
İnsan öldürene ses çıkarmayız!
Kayıtsızlık!
Kayıtsızlık!

Toplantılarda yeni düzen,
açıklık diye lak lak ederiz!
fakat,

özübüzdün başımızda töönü körböy,
biröönün közündöğü köönü körüp,
bakıldaybız!
Ak-say, Arpa arıp barat,
Alay, Çatkal karıp barat,
Isık Köl, Soñ Köl kündö bayıp barat,
caykalgan çöptör kıyrıp
cayıttar cıldan-cılga tarıp barat,
aga bolboyt
asfalt coldo maşınalap,
temir coldo vagon menen,
teñiz coldo barja menen,
ündördü ukpay
- tokto! - degen,
ündördü ukpay
- kayda? - degen,
tonna tonna azottordu
köldü közdöy alıp barat,
köldü közdöy akır-çikir
köz çaş bolup ağıp barat...
Kaydıgerlik!
Kaydıgerlik!
Aytkılaçı,
emne cetpeyt
baarısı bar?
Kooroñdo maşınanın cañısı bar,
közüñdö köz aynegiñ,
oozuñda çaynagan sağızıñ bar,
aytkılaçı,
emne cetpeyt
baarısı bar.

Carılıp kalgan üçün korston bolboy,
can bağıp cürgön üçün artsan bolboy,
adam bol dep çatpaybı süygön cardı,
adam bol dep çatpaybı bilgen candı,
çötögüñ kabat kabat bolgon menen

kendi başımızdaki deveyi görmeyip,
başkasının gözündeki çapağı görüp,
Söyleniriz!
Ak Say, Arpa zayıflamakta,
Alay, Çatkal yaşlanmakta,
Isık Göl, Soñ Göl hergün zenginleşmekte,
adam boyu otlar yok olup
otlaklar yıldan yıla azalmakta,
bununla da yetinmeyip
asfalt yolda arabayla,
demiryolunda vagon ile,
denizyolunda gemi ile,
sesleri duymayıp
- dur! diyen,
sesleri duymayıp
- nereye? - diyen,
tonlarca azotu
göle doğru taşıyorlar
göle doğru yavaş yavaş
göz yaşı olup akıyorlar...
Kayıtsızlık!
Kayıtsızlık!
Söyleyin lütfen,
ne yetmiyor
her şey var?
Bahçende arabanın yenisi var,
gözünde güneş gözlüğün,
ağzında çiğnediğın sakızın var,
söyleyin lütfen,
ne yetmiyor
her şey var.

Patlayıp kaldığı için sevinmeden,
yaşayabilmek için aslan olmadan,
insan ol demiyor mu sevdiği yâri,
insan ol demiyor mu bildiğın insanı,
cebin kabarık olsa bile

düynöñ cardı,
düynöñ cardı,
düynöñ cardı...

Tügönüp catsak dağı
tügöylek dep,
şaşılбайыз,
örttönüp catsak dağı,
öçürüp koygula dep,
çakırбайыз
öltürüp catsa dağı,
ölölök dep şaşılбайыз,
kaydıgerlik,
kaydıgerlik
katıp kalgır katıp turat,
kara taştay
üstübüzdön basıp turat!..

KAYDIGERLİK-2

Kaydıgerlik degen
neme,
Kayran eldi
karaktap soyobu deym,
Kanı-canın kakşıtıp
sorobu deym,
Kalkan bolor bürkütsüz kalktın
közün
Karga-kuzgun kaşaytıp
Oyobu deym.

Kaydıgerlik degen neme,
Kayran eldi
Çokuga çababı deym,
Kara colgo karegi agabı deym,
Comok colbors coloyu cooş eldin
Conun tilip tamgasın salabı deym,

dünyan yoksul,
dünyan yoksul,
dünyan yoksul...

Tükenmekte olsak bile
tükenmedik daha diye,
telaşlanmayız,
yanıp dursak bile,
söndürüverin diye,
çağırмайыз
öldürseler bile,
daha ölmedi diye telaşlanmayız,
kayıtsızlık,
kayıtsızlık
taş kesilesice taş kesilir,
kara taş gibi
üzerimizde bir ağırlık basar durur!..

KAYITSIZLIK 2

Kayıtsızlık denen
şey
Mazlum halkı
haydut gibi kesiyor mu derim,
Kanını canını sıkıp
somuruyor mu derim,
Kalkan olur kartalsız halkın
gözünü
Kargalar, kuzgunlar kızartıp
Oyuyor mu derim.

Kayıtsızlık denen şey,
Mazlum halkı
Yere çalıyor mu derim,
Kara yola gözünün karası akıyor mu derim,
Masaldaki uysal kaplan gibi halkın
Yolunu kesip mührünü basıyor mu derim,

Cok kılıp alabı deym.

Karaanı kart tarihtın betin kaptap,
Kańça bel,
Belesterden ötkön eldin,
Kayratı taş küygüzgön örttön eldin,
Kamçısın çağılganga aylandırıp,
Kańgayga kara boroon tökkön eldin,
Kayıksa Bakay bolup başın cölöp,
Kayıssa Manas bolup köpkön eldin,
Kaalasa kaalaganday öskön eldin...

Kaydıgerlik degen neme,
Kanatsız kalgandığın
Tuyup turat,
Kaptaldan karışkırday
Uluup turat,
Kaydıgerlik degen neme,
Abıke-Köböş bolup,
Acalın sunup turat,
Kaynatpay köçüğüñö
Karanday suunu kündö
Kuyup turat,
Karasañ mañdayıñda
Kalk emes, kırgız emes,
Kaşaygan duduk turat!

Kaydıgerlik degen neme,
Kayış tonun camınıp
Turup turat,
Kalp ele ugup turat,
Kayıktay çökkön eldi,
Karegi öçkön eldi,
Kayradan kan Alookey kaptagansıp,
Karbıp-terbip Altayga köçkön eldi,
Kara cemsöö çoñdorun kargap-şilep,
Catıp alıp üyündö sökkön eldi,

Yok edip alır mı derim.

Silueti eski tarihin yüzüne
Nice geçit,
Tepelerden geçen halkın,
Gayreti taşı eriten ateşten halkın,
Kamçısını yıldırıma dönüştürüp,
Düşmanına kara boran dökken halkın,
Bayılsa Bakay olup başını sılayıp,
Eğilse Manas olup çoşan halkın,
İsterse arzu ettiğı gibi büyüyen halkın...

Kayıtsızlık denen şey,
Kanatsız kalman
Hisseder durur,
Yamaçtan kurt gibi
Ulur durur,
Kayıtsızlık denen şey,
Abıke ve Köböş olup,
Ecelini sunar durur,
Kaynatmayıp çizmesine
Azıcık suyu her gün
Döker durur,
Baksan alınına
Halk değıl, Kırgız değıl,
Sırıtan samıt durur!

Kayıtsızlık denen şey,
Kayışlı giysisini ardınıp
Dikilir durur,
Yalandan dinler durur,
Kayık gibi batan halkı,
Feri kaçan halkı,
Tekrar han Alookey basmış gibi,
Aceleyle Altay'a göçen halkı,
Rüşvetçi büyüklerine lanet edip,
Evinde yatarak söven halkı,

Canına kele kalsa,
Calımp öpkön eldi.

Kaydıgerlik degen neme,
Karap turat,
Katığı kança kaldı,
Akırın sanap turat,
Dalay kılım baskan eldi,
Daregin kaada-saltka katkan eldi,
Dañkına dart colotpoy,
Dayraday cer üstündö akkan eldi,
Kaganı kalıstıktan tayıganda,
Kazıktay kara cerge
Kakkan eldi.

Kaydıgerlik degen neme,
Karap turat,
Kalp ele kabak bürköp,
Ayap turat,
Kasiyeti
Başınan kaçkan eldi,
Kalem talday kızdarı köçö boylop,
Kaşattan ıldıy cagın satkan eldi,
Tükürünüp tün boyu çoñdoruna,
Tüpküç bolup ertesi catkan eldi,
Tülkü bolup kubulgan mastan eldi.

Kaydıgerlik,
Kaydıgerlik,
Kalk elek go,
Kalktardın dañkı elek go,
Karañdagan düynönü kezip turgan,
Kara cerdin töbösün beşik kılğan,
Irkırışkan it bolboy бүgүnkүdөy,
Intımaqtı, Irıstı keşik kılğan,
Karıları balpayıp tördö olturup,
Kancıgada baktısın sezip turgan,

Yanına geldiğinde,
Yalakalanıp öptüğü halkı.

Kayıtsızlık denen ne,
Bakar durur,
Erzakı ne kadar kaldı,
Gizliden hesap eder durur,
Çağları deviren halkı,
Özünü örfüne âdetine sindiren halkı,
Şanına dert bulaşmadan
Nehir gibi yeryüzünde akan halkı,
Kağanı adaletten yanılınca
Kazık gibi kara toprağa
Çakan halkı.

Kayıtsızlık denen ne,
Bakar durur,
Yalandan surat asıp,
Kollar durur,
Haysiyeti
Kendinden giden halkı,
Kalem boylu kızları sokak boyu,
Belden aşağısını satan halkı,
Tükürerek gece boyu büyüklerine,
Ertesi kullanılmış halde yatan halkı,
Tilki olup dönüşen canavar halkı.

Kayıtsızlık,
Kayıtsızlık,
Halk idik ya,
Halkların övüncü idik ya,
Kalabalık dünyayı gezip dolaşan,
Kara toprağın tepesini beşik edinen,
Hırıldayan it olmayıp bugünkü gibi,
Birliği, bereketi talihi edinen,
Büyükleri gururla başköşede oturup,
Terkide bahtını hissedip duran,

Karıp-miskin çıgarbay kayran elden,
Kadırına kalkının cetip turgan,
Kapkan buzup, cip üzgön şıluundardın
Kara taşın kamırday ezip turgan,
Kasam içip kalp aytkan kalak bettin,
Kara başın çamgırday kesip turgan,
Kalıstıkka kelgende kayran kırgız
Kara canın sadaga etip turgan,
Kalk elek go,
Kalktardın dañkı elek go!..

Kaydıgerlik,
Karaçı emne kıldı,
Kargı tagıp moynuña
Teñge kıldı,
Kayırçını bilbegen kırgızdardı
Kara kursak, kañgı baş
Pende kıldı,
Kañgay kılbas kargıştı
Elge kıldı,
Kaada-saltın meesinen kağıp alıp,
Kaamıt kiygen kaçırday
Delbe kıldı,
Kaysarıñdı körüngön dinge tığıp,
Kalpağıñdı ırğıtıp,
Selde kıldı,
Kaydıgerlik,
Karaçı, emne kıldı?

Kalk elek go,
Kalktardın dañkı elek go,
Otton түшүп kazanı tögүlbögön,
Oyrotto da cik-cikke sögүlbögön,
Ottoboston oy-toonu işin kılıp,
On segiz miñ aalamdın ogunda da,
Ortosunan ekige bölünbögön,
Meesi cogun eki öyüz tizip alıp:

Garip miskin çıkaramayıp zavallı halktan,
Halkının hürmetine nail olan,
Kapandan kurtulup zincir koparanları
Kara taşını hamur gibi ezip duran,
Emin edip yalan söyleyen yüzsüzün,
Kara başını deri gibi yüzerdi,
Sadakat denince güzel Kırgız
Kara canını kurban edip duran,
Halk idik ya,
Halkların gururu idik ya!..

Kayıtsızlık,
Bir bak ne yaptı,
İplik takıp boynuna
Para kazandı,
Dilenci nedir bilmeyen Kırgızlar'ı
Boş kursak, düşüncesiz başlı
Kul yaptı,
Düşmanın etmeyeceği kargışı
Halka etti,
Örf âdetini beyninden söküp alıp,
Boynuzluk takılan katır gibi
Hamal etti,
Karaktersizleri gördüğü dine yöneltip,
Kalpağını fırlatıp,
Sarık yaptı,
Kayıtsızlık,
Bir bak ne yaptı?

Halk idik ya,
Halkların gururu idik ya,
Ateşten düşüp kazanı dökülmeyen,
Başkaldırıda da parçalanmayan,
Başboş dolaşmadan işini yapan,
On sekiz bin âlemin okunda da,
Ortasından ikiye bölünmeyen,
Beyinsizin iki yakaya dizerek:

“Me, menikin cegin!” dep sögünbögön.

Kaydıgerlik,
Kaydıgerlik,
Karaçı,
Kaydıgerlik bögüp turat,
Kargaşası karañdap
Çögüp turat,
Ayıl menen kıştaktı aralasañ,
Ar kiminin içinde it ölüp turat,
Ala Toonun ar kaysıl koktusuna
Abil biyer uusun seep örüp turat,
Akırette ayrılıp bölünbögön
Adigine-Tagaydın urpaktarın,
“Akcol” menen “Atcolgo” bölüp turat,
“Atcoluna” ar kimdin taştandısın,
“Akcoluna” asfaltın tögüp turat!

Kaydıgerlik,
Kaydıgerlik,
Karaçı, kız-uuluñdu
Namtıgıp baylık menen biyliğine,
Nasıpten kirdep turgan,
Namıs-narkı,
Napsisi cindep turgan,
Naker kılçu kırgızdı
Naadan kılıp,
Namiyandın üstündö biylep turgan?!

A düynöñ,
Bu düynöñ da akça deşip,
Akıldı tuldap turgan,
Abiyir menen uyattı,
Puldap turgan,
Közün boyop kırgızdı
Kökmeye kılıp,
Körkanañdın üstündö

“İşte, benimkini yiin!” diye sövmeyen.

Kayıtsızlık,
Kayıtsızlık,
Bak,
Kayıtsızlık dolup taşıyor,
Kargaşası karartıp,
Çöküp durur,
Köyleri, mezraları dolaşsan,
Herkesin içinde it ölür durur,
Ala Too’nun her bir yerinde
Abil beyler ağını serpip durur,
Ahrete göçüp bölünmeyen
Adigine, Tagay’ın neslini,
“Akcol” ile “Atcol”a bölüp durur,
“Atcol”una herkesin dışkısını,
“Akcol”a asfalt döküp durur.

Kayıtsızlık,
Kayıtsızlık,
Bir bak, kızını oğlunu
Kör olup varlığı ile gücüne,
Nasıpten kirlenmiş durumda,
Namusu arı,
Nefsi delirmiş durumda,
Asker olacak Kırgız’ı
Hain kılıp,
Her şeyi oyun gibi gösterir?!

Öteki dünyan,
Bu dünyan da para diyerek,
Akli yerinde tutan,
Utañ ile namusu,
Paraya satan,
Gözünü boyayıp Kırgız’ı
Düşünmez beyin kılıp,
Körlerin hanesinin üstünde

Kuunap turgan?

Kaydıgerlik,
Kaydıgerlik,
Karaçı, kız-uuluñdu,
Tim ötkörböy şayloonu bulgap turgan,
Tigi düynö, Kundaydı urbas turgan,
Tirüülördün kirgizbey tizmesine,
Tirüülörün “ölgün” dep kıynap turgan?

Karaçı,
Kız-uuluñdu,
Şaytan minip şayloodo celip turgan,
Şatalasın çıkarıp ceñip turgan,
Öbö-döbö körünön süyröp kelip,
Ölgöndördün dobuşun berip turgan?

Partiyanın “paştetin” cep azandan,
Pay-çay körçü caktarga belet algan,
Payda boldu camınıp “parancısın”,
“Parlament karmannıy” dep atalgan.

Kök dekabr köz carıp ara coldo,
Kör ookatka attandı ala coldo,
Payda boldu oşentip deputattar,
Kaalaganda çöntökkö sala koymo,
Kaalaganda çöntöktön ala koymo.

Kaydıgerlik,
Kaydıgerlik,
Kayran eldi aylantpay şoola kalkka,
Kap köktögön aylanttık şoona kalkka,
Cabiş üçün cırtıktı, Kıtaylardın
Satıp turgan “cırtışın” sooda kalkka,
Alakanday kör üçün akça berip,
Akiminen kepinin doola kalkka,
Oozunda sözü da, özü da cok,

Oyun oynayan?

Kayıtsızlık,
Kayıtsızlık,
Baksana oğluna kızına,
Rahat geçirmeden seçimleri bulandırır,
Öteki dünya, Allah’ı bile tanımayan,
Canlıların listesine bile almadan,
Canlıları bile “öl” diye zorlayan?

Baksana,
Oğluna kızına,
Şeytan binip seçimde koşturur,
Çaresizleri yerden yere vurur,
Tepeden çukurdan sürükleyip getirip,
Ölenlerin oylarını kullanmışlar?

Partinin “yemeklerini” yiyerek,
Gelir getiren yerlere bilet almış,
Fayda gördü sararak “sarıkları”,
“Cep meclisi” diye ad kazanmış.

Çetin aralık ayı ara yoldan çıkıp,
Zor geçimin derdine düştüler,
Ortaya çıktı böylece milletvekilleri,
İstediginde cebine indirerek,
İstediginde cepten alacak oldular.

Kayıtsızlık,
Kayıtsızlık,
Güzel halkı zengin etmeden,
Fakirliğe doğru sürükledik,
Kapatmak için yırtığını Çinlilerin
Satıyoruz onların “yırtmalarını”,
Avuç kadar mezar için para verip,
Valinin kefenini halktan aldık,
Ağzında sözü da, özü da yok,

“Ooba” dese cogor cak “ooba kalkka”,
Şoykomu köp koygo okşoş momun eldin,
Şor dağı köp ezelten ooma kalkta!

Kaydıgerlik,
Kaydıgerlik,
Çıyırdıñ çındap bugün
Çıñırıp arman tuudu,
Çımından balban tuudu,
Çındıktan calgan tuudu,
Çıñgızhan töröyt deseñ,
Çınığı dardañ tuudu!

- Bul kaysıl mazar?-deseñ,
- Bul degen mazar emes,
Dardañbay bazar,- deşet.

- Bul kaysıl vampir deseñ,
- Bul degen vampir emes,
Dardañbay bankir,- deşet...
Dardañbay, Dardañbaylar,
Kayda barsañ Dardañbaylar tolup algan,
Dardañbaylar dardayıp toyup algan,
Dañgıtka da dañk kitep cazdırttırıp,
Daarat algan cerine da
Öz attarın koyup algan!

Kaydıgerlik,
Kaydıgerlik,
Celpinip cerdi satıp,
“Cer oy!” dedik,
Celmoguzdu çakırıp,
“Kel oy!” dedik,
Cegen sayın cegiçti
“Ce goy!” dedik,
“Net,cebe!” degenderdi,
Nemistey tamga takap,

Derse üsttekiler “evet” “halk evet” der,
Anlayışıyla sessiz halkın
Eskiden beri eziyet çekmesine baktık!

Kayıtsızlık,
Kayıtsızlık,
Çıyırdı’ın gerçekten bugün
Çığlıkla “keşkeleri” doğurdu,
Sinekten pehlivan doğdu,
Gerçekten yalan doğdu,
Cengiz Han doğrur dersin,
Gerçekten kayıtsız doğurdu!

Bu hangi mezar? Dersen,
Bu gördüğün mezar değil,
Kayıtsızların pazarı, derler.

Bu hangi vampir? dersin,
Bu vampir değil,
Kayıtsız bankacı, derler...
Kayıtsızlar, kayıtsızlar,
Nereye gidersen git hep kayıtsızla dolmuş
Kayıtsızlar karınlarını doldurmuşlar,
Köpeklere de kitap yazdırmışlar,
Taharet alınan yerlere bile
Kendi isimlerini koymuşlar!

Kayıtsızlık,
Kayıtsızlık,
Havalara girip toprak satıp,
“Toprak” dedik,
Cadıları çağırıp
“Gel” dedik,
Yedikçe yiyenlere
“Ye” dedik,
“Hayır yeme” diyenleri,
Birer Alman gibi duvara dayayıp,

“Nemoy” dedik,
Ken çıkkan cerdin baarın,
“Cepşteyn, Menşteynge”,
“Me goy!” dedik,
Her oydu,
“Geroy!” dedik!..
Kaydıgerlik,
Kaydıgerlik,
Karında catkanda ele talak tuubay,
Kalkına kanat tuugan,
Kanıkey, Kurmancanday sanat tuugan,
Kayda eneler,
Abıke-Köböş tuubay,
Asili bölök tuubay,
Manas tuugan?
Kayda eneler,
Suur emes sultan tuugan,
Kaçır emes,
Kalkına tulpar tuugan,
Karga tuubay,
Kadimki şumkar tuugan
Kayda eneler?!

EGEMENDÜÜ EŞTEK

İi, Eştekte bayke,
Oşentip ötköndü da,
ketskendi da estep bolduñ,
ESENG’i içindegi
egemen Eştekte bolduñ.
Cayıñ kanday?
Kıçırıp elet kayra,
kır-kırğa kar tozoñun elep kayra,
kış degen erteñ ele kelet kayra.

“Susacaksın” dedik,
Maden çıkan yerlerin tümünü,
“Cepşteyn, Menşteyn’e”,
“Al bunları” dedik,
Korkağa
“Kahraman” dedik!..
Kayıtsızlık,
Kayıtsızlık,
Bebeği karnındayken hayırsız yapmadan,
Halkı için birer kanat doğuran,
Kanıkey, Kurmancan gibi iyilik doğuran,
Nerede anneler,
Abıke, Köböş doğurmadan,
Asilini ayrı doğurmadan,
Manas doğuran,
Nerede anneler?
Köle değil sultan doğuran,
Katır değil
Halkı için küheylan doğuran,
Karga doğurmadan,
Eskiden şahin doğuran
Nerede anneler?!

EGEMEN EŞTEK⁴²⁹

Ah, Eştekte aga,
Böyle geçmişi de,
gideni de hatırlar oldun,
SNG⁴³⁰ içindeki.
Egemen Eştekte oldun.
Halin nasıl?
Zorluk çekip taşra tekrar,
kırdı bayırda kar tozarak tekrar,
kış denen erkenden geldi tekrar.

⁴²⁹ Eştekte: Bir Kırgızca isim olmakla beraber, vurdumduymaz insan tipini temsil etmektedir.

⁴³⁰ SNG: BDT ülkeleri

“Bıltır da kömürüm çok,
candan aşa keçkim keldi” degen eleñ.
Bıyıl da kömürüñ çok,
şıyraktı caga turgan mezgil keldi.

Eştekte bayke,
çiyedey baldarıñ bar,
kızıñ bar çırakka okşop küyüp turgan.
Kışıñ bar ceti ay boyu,
kıcınıp kirip turgan.
Karzıñ bar ömür degen,
dartıñ bar kömür degen
cürögümdü bıçaksız tilip turgan.

Eştekte bayke,
kee sözdü oylonboston cön aytçu eleñ,
“kuuray culup caksam da çıgam kıştan”
degendi köp aytçu eleñ.
Tur emi,
kuuray cul, şıbak culgun,
kuu kazan debesin el.
Öçürböy oçoguñdu,
kuuragan bul zamanga çıdap turgan.

Uyalba Eştekte bayke,
kızañdap barmagıñdın başı çıgıp,
kırgızıñ büt körüngön çokoyuñdan.
Eşegiñdi tokun da oçorulgan,
tektirden tezek terip,
terek kıy tokoyuñdan.

Unuñ çok uypalanıp,
un alganga
puluñ çok kuykalanıp turgan kezde,
ayalıñ, baldarıña

“Geçen yıl da kömürüm yok,
canımdan geçesim geldi” demiştin.
Bu yıl da kömürün yok,
şıyrak’ı⁴³¹ yakmanın zamanı geldi.

Eştekte ağa,
ufacık çocukların var,
kızın var çırağa benzer yanıp duran.
Kışın var yedi ay boyu,
sert bir şekilde hüküm süren.
Borcun var ömür denen,
derdin var ömür denen
yüreğimi bıçaksız dilip duran.

Eştekte ağa,
bazı sözleri düşünmeden öylece söyledin,
“kuru ot yolup yaksam da çıkarım kıştan”
diye çok söyledin.
Kalk artık,
kuru ot yol, çırıpı yol,
boş kazan demesin çevren.
Söndürmeden ocağın,
Bu felaket zamana dayan.

Utanma Eştekte ağa,
Kızarıp parmağının ucu çıkıp,
tamamen görünür çizimden.
Eşegini hazırla da yola koyul,
yükseklerden tezek toplayıp,
ağaç kes ormanından.

Unun yok saçılmış,
un almaya
paran yok, düşünceli durduğun dönemde,
hanımına, çocuklarına

⁴³¹ Şıyrak: Hayvanların ayakları.

aş katık bolor balkim
too piyaz, tekey terip,
cegidey çöp-çar tapsañ taşıp alğın,
keregi tiyet Eşteki
kemirçek kazıp alğın.

Egemen zaman keldi
törünön körü kenen.
İş tappay katınıñ tur,
balañ tur çöbürögön...

Bölbüröp karap turu cooş ulanıñ,
kızıñdın kiygisi kelip turu
köynöktün cakşıraağın,
ötüktün koozuraağın,
Közüñdü aç Eşteki bayke,
bul kündün doosu kalıñ.
Canı bolbos pendenin cata bergen,
darı bolbos özüñö osuragıñ.

Ey Eşteki bayke,
azırkı bizdin baylar
kembagaldın közüñdöğü körböyt caştı.
Azırkı bizdin baylar
kembagaldı körböyt cakşı.

Azırkı manaptardın
ay karañğı tündö dağı
küyüp turat Küñü degen.

Azırkı manaptardın
ayılda, köldö da, şaarda dağı
alıp koygon üyü belen,
salıp koygon deñizi bar.
Dal oşol deñiz menen

aş, katık olur belki
dağ soğanı, tekey⁴³² toplayıp,
yenebilecek ot bulsan toplayın,
işe yarar Eşteki
kemirçek⁴³³ kazıp çıkarın.

Egemenlik zamanı geldi
töründen körü geniş.
İş bulamazsın, kadının durur,
çocuğın durur çevrende dönen...

Gözünün içine bakar genç oğlun,
kızın giymeyi arzu eder
gömleğın daha iyisini,
çizmenin daha güzelini,
Gözünü aç Eşteki ağa,
Bu günlerin derdi kocaman.
Yatıp duran adamın canı olmaz,
osuruğın kendine ilaç olmaz.

Hey Eşteki aga,
şimdiki bizim zenginler
Fukaranın gözündeki yaşı görmez.
Şimdiki bizim zenginler
fukarayı iyi gözle görmez.

Şimdiki zenginlerin
aylı karanlık gecede dahi
ışır durur güneşi.

Şimdiki zenginlerin
köyde, gölde, şehirde bile
satın aldığı evi ne ki,
oluşturduğu denizi var.
İşte o deniz ile

⁴³² tekey: Yenilebilir bir ot türü.

⁴³³ kemirçek: Yenilebilir bir bitkinin adı.

martaba kütöt alar,
mapsaptuu manaptarga
kuda-söök tüşöt alar.
Azırkı manaptardın
kiyimderin
asıl, asıl taştan tokuyt.
Azırkı manaptardın ulan-kızı
asıl, asıl kiyim kiyip
alıs, alıs caktarda okuyt.
Ey egemen Eştekte bayke,
kay zaman bolso dağı
alardın otun deñiz
dürüldöp çağıp turat,
dal oşol deñiz menen
baylıgım, biyligin da tartkan keme
bayma-bay ağıp turat.

Azırkı manaptardın
kunun saga tölöş kayda?
Alardın mürzösü da bölök cayda.

Sen ölsöñ kem-karç tappay,
kepin tappay aşığışaar,
bir cerge eptep-septep çaşırışaar.
Alardın mürzösün da bölök kamdap,
alardı mürzögö da kömöt tandap.

Ey Eştekte bayke,
kudaa, kudaa, kudaa deysiñ,
kudaa bir kün ılaacı kilaar deysiñ.
Künügö beş maal namaz okusañ da
kulaarıñ car...
Azırkı manaptardın koldop turgan
cin-şaytan munarı bar.
Telegey tegizi bar,
çalkıgan deñizi bar.
Anan senin tülögön taylakka okşop,

mertebe umar onlar,
sözü geçen zenginlere
dünürücü olur onlar.
Şimdiki zenginlerin
giysilerini
değerli değerli taşlardan dokur.
Şimdiki zenginlerin oğlu kızı
değerli değerli giysiler giyip
uzak uzak yerlerde okur.
Hey egemen Eştekte ağa,
Ne zaman olsa da
onların ateşini deniz
alevle yakar durur,
işte o deniz ile
varlığını, dirliğini götüren gemi
kesintisiz gider durur.

Şimdiki zenginlerin
cezasını sana ödemek nerede?
Onların kabirleri de farklı yerde.

Sen ölsen kum harç bulunmaz,
kefen bulunmaz acele ederler,
bir yere iyi kötü demez gömerler.
Onların kabirlerini de farklı hazırlar,
Onları kabre de seçerek gömerler.

Hey Eştekte ağa,
Allah, Allah, Allah dersin,
Allah bir gün hak ettiğini verir dersin.
Her gün beş vakit namaz kılsan da
yuvarlanacağın yer yar...
Şimdiki zenginlerin kollayıp durduğu
cin şeytan büyüsü var.
dört dörtlük her şeyi var,
çırpınan koca denizi var.
Sonra senin boy atan taylaga benzer,

cüdügön sandal kiygen
cüdügön balañ menen ne işi bar?

Özü ele payda bolboyt bulut Eşteket,
ölümdü unutkanday
kömürdü unut Eşteket.
A körö terip-tepçip koldo barın,
aylıñda ötüp catkan 100 cıldık,
1000 cıldık
dep car salgan toygo kamın.
Tolgoy basıp ötüktü maytıgınan,
toy degende ketçü eleñ cantıgıñan.

Ukkandırsıñ bıyıl küzdö
uluu şaardın bolot toyu
mansapkor manaptardın bolot colu.
Al toygo sen sıyaktuu eştekterdin
koşumça koşo turgan bolot somu.
Koşkurtup cılkı muuzdap,
koşoktop soyo turgan bolot koyu,
kızıktı kelip Eşteket körüp ketkin
kılıkdap kırgızdardın tolot çoñu.

Emi sen bayagı emes,
egemendüü mırza Eşteksiñ.
Tuuñ bar. Gimniñ bar,
tört klass bolgon menen bilimiñ bar,
somuñ bar çöntögüñdö cok bolso da,
etiñ cok bolgon menen ciligiñ bar.

Emi sen bayagı emes,
başkarma cemelegen,
egemen mırza Eşteksiñ
erkindik celelegen.
Başıñdı eköö kılıp,
balañdı ot caktırıp kösöö kılıp,
eç ketpe et bışırgan kemegeden.

gösterişsiz sandal giyen
gösterişsiz oğlun ile ne işi var?

Bulut kendiliğinden peyda olmaz Eşteket,
ölümü unuttuğın gibi
kömürü unut Eşteket.
Hiç olmazsa derle topla kolla hepsini,
köyünde gerçekleştirilen 100 yıllık,
1000 yıllık
diye duyurulan kutlamaya hazırlan.
çizmesini arkasına basarak yalpalayarak,
toy var denildiğinde kendinden geçen.

Duymuşsundur bu yıl güzün
büyük şehrin olacak kutlaması
çıkart düşkünün zenginlerin olur işi.
O kutlamaya senin gibi eşteklerin
vardır ayrıca vermesi icap eden somu.
Yakalayıp yılkı boğazlayıp,
yanında olur kesmesi icap eden koyunu.
tantanayı Eşteket gel de bir gör
Kırgızlar'ın oraya dolar birçok büyüğü.

Artık sen eskisi gibi değil,
Egemen bey Eşteksin.
Bayrağın var. Marşın var,
dördüncü sınıftan olsa da ilmin var,
somun var cebinde yok olsa da,
etin yok olsa da iliğın var.

Artık sen eskisi gibi değil,
yöneticileri tekdir eden,
egemen Eşteket beysin
hürriyeti takip eden.
gururla havalanıp,
oğluna ateş yaktırıp gelberi yapıp,
hiç ayrılma et pişirdiğın taburenden.

Kerbezderge tör tiyse eşik artaar,
kembagal eştekerge eptep-septep
alardan keşik artaar.
Keşik artsa,
ala ketpes kötörüp anı baarı,
carılğança kursaktı toyguz eştek,
Cardımın bir toygonu,
carım cıl bayıganı,

**KÜT EMİ EŞTEK BAYKE,
KÜTKÜN DA CATA BERGİN**

Eey,
Eştekek bayke?
Uşnitip tügönördö öçüp-cangan
ömürdün soñuna da keldiñ cetip.
Kel emi,
kıyşaktabay,
kolhozuña daakısı tüşüp turgan,
kayra-kayra kılçaktabay,
kel emi,
üyüñö kel?
Kutulduñ bardıgınan
türmödön kutulğanday süyünö ber?..

Başıñdı tokmok kılıp,
karuuñdu kazık kılıp
kañça cıl
ögüzdöy öküröñdöp cer aydadıñ?
Kimden sen
kem aydadıñ?
Eştekek bayke?

Casagan işiñ menen

Ukalalara mevki verilse kapı önü kalır,
fukara eşteklere şöyle böyle
onlardan yemek artığı kalır.
Yemek artığı kalsa,
alıp götürmez onu hepsi,
patlayana dek karnımı doyrur eştek,
Yoksulun doyması,
yarım yıl zengin olması,

**BEKLE ARTIK EŞTEK BAYKE,
BEKLEYİN DE YATIVERİN**

Hey,
Eştekek ağa?
Böylece tükenmekte olan yanıp sönen
Ömrün sonuna da ulaştın.
Gel şimdi,
Sallanmadan,
Tüyü dökülmüş kolhozuna⁴³⁴,
Tekrar tekrar sallanmadan,
Gel artık,
Evine gel?
Kurtuldun herşeyden
Hapisten kurtulmuşçasına sevine bilirsin?

Başını tokmak yaparak
Gardını kazık yaparak
Ne kadar yıl
Öküz gibi böğürüp toprak sürdün?
Kimden sen
Eksik sürdün?
Eştekek ağa?

Yaptığın işinle

⁴³⁴ Kolhoz; Sovyetler döneminde devlet çiftliklerine verilen ad.

catka da caktiñ Eşteki!
Camandık-aramdıktan
caa boyu kaçtıñ Eşteki!
Başkarma kayda aydasa
oşol cakka
başmaldağ attıñ Eşteki!

Sen oylođuñ:
başkargandar başkargandan,
eşteki eşteki eşteki taralgan dep,
başkargandar başkarişka,
baldarı tameki üzboý
Isık-Köldün kumunda kaktarışka,
ayalı kurortton kurort tandap maktarışka,
eşteki eşteki
baş kötořboý suu şugarıp,
talaada akkan küngö kaktalışka
caralgan dep...

Sen oylođuñ:
başkargandar başkargandan,
eşteki eşteki eşteki taralgan dep,
başkargandan
çıkpayt takır camandar dep,
başkargandar
ökmöttük adamdar dep,
eşteki söz süylöboý söğüü ukkañga,
başkargandar,
bakırıp söğüü üçün caralgan dep

A sen kimsiñ?
Ökmötkö ögöysüñbü?
Ce eç nerse sezbegeñ dödüysüñbü?
Et-betiñden ketip cürüp
tamekiden,
pahta menen ak koydon tapkanıñdı,
eçender ebin taap aşap turat,

Yada da kendini sevdirdin Eşteki!
Kötülükten haramlıktan
Hep uzaklara kaçtın Eşteki!
Patronun nereye gönderse
Oralara
Beklemeden gittin Eşteki!

Sen düşündün:
Yönetenler yönetmekten,
Eşteki eşteki eşteki geliyor diye,
Yönetenler yönetmeye,
Çocukları tütün toplamayıp
Isık-Köl'ün kumsalında güneşlenmeye,
Hanımı tatilden tatil seçip övünmeye,
Eşteki eşteki
Başını kaldırmadan tarla sulamaya,
Tarlada akan güneşe güneşlenmeye
Yaratılmış diye....

Sen düşündün:
Yönetenler yönetmeye,
Eşteki eşteki eşteki geliyor diye,
Yönetmekten
Hiç kötüler çıkmaz diye,
Yönetenler
Devletin adamı diye,
Eşteki eşteki eşteki söylemeden küfür duymaya,
Yönetenler,
Bağırıp küfür için yaratılmış diye

Peki sen kimsin?
Devletin üvey evladı mısın?
Yada hiç bişey anlamayan deli misin?
Bir deri bir kemik kalıncaya dek
tütünden,
pamuktan ve koyundan bulduklarını
çaresini bulan niceler ceplerini atıyor,

eşteker bolgon üçün
ökmötüñ çaşap turat,
Eşteker bayke!

Mal kütsöñ
maani kütpöy,
kızañdap cürdüñ Eşteker,
kız-uuluñ boy cetkençe
Kıyaldın kızuusunda cürdüñ Eşteker.
Bakitka kıyal menen cetse egerde,
Sei Eşteker iri aldıda
cetet eleñ cetpegenge.

Eştekerdi tañgaltıp kızık kılğan,
terezesin tordotup temir menen,
eşiklerin somdotup bışık kılğan,
muzdak suusu çorgolop bir cagıman,
ısıq suusu bir caktan ısıp turgan,
colu maycol dañgıran,
tam salam dep kança cıl kıyaldandıñ
başkarmanın tamınday
zañgıran...

Kırk cılı murda salğan
tamiñdan darman ketip,
cer tapsañ
taş tabalbay,
taş tapsañ,
kış tabalbay
turganda aylañ ketip
teñelip ne kılasıñ başkarmaga
üstündö üyü dayar,
üşüsö künü dayar.

Başkarganga
Eşteker bayke,
eşteker emes plan kerek,

eşteker var olduğı için
devletin hayatta kalıyor,
Eşteker ağa!

Mal edinsen
Anlam veremeyip,
Düşünmeden gezdin Eşteker,
Kızın ve oğlun büyüyünceye dek
Hayallerinle gezdin Eşteker.
Mutluluğa hayalle ulaşılsaydı eğer,
Sen Eşteker en önden
Ulaşırdın ulaşılamayana.

Eştekerleri şaşırtıp kendine çeken,
Penceresini demirle kapattıran,
Kapılarını zırhla sağlamaştıran,
Bir taraftan soğuk suyu akan,
Diğer taraftan sıcak suyu akan,
Bereketli bir yol izleyen,
Ev kurmanın hayaliyle yaşadın
Yöneticinin evi gibi
Koskocaman...

Kırk yıl önce yapılan
Evinin hali perişan,
Arsa bulsan
Taş bulamayıp,
Taş bulsan,
Tuğla bulamayıp
Çaresiz beklerken
Yöneticiye niye özeniyorsun
Üzerinde evi hazır,
Üşürse

Yönetmeye
Eşteker ağa,
hiçbir şey değil plan gerekir,

eştek emes,
eşektey kara küçüñ,
gezit-kitep oku dese kuzguñ kelgen
karañgi türköylügüñ,
anan dağı
kıynalsa kayıl bolup
baarına könö bergen
kırgızça iman kerek.

A sende
bar uşular,
at orduna karmangan kaçırıñ bar,
aş içseñ,
azın-oolak katıgıñ bar,
başıñdı çukak kılбай
butak kılıp,
çuburtup tuup turgan katınıñ bar.

Antse da Eştek bayke,
deñiz buta bolboyt tura,
ögüz buka bolboyt tura,
belenge könüp öskön baldar akır
teriñdi kayış kılıp,
beliñdi mayıştırıp,
taşınıp-tapkanıñdı
bet keldi
tögüp-çaçıp kordoyt tura!

Azır da
ayıldığı ayılınan,
şarıdğı şaarınan kelip-ketip,
ceegiñdi celeleşip,
celkeñden tebeleşip,
celdettey ulan-kızıñ
cem ceseñ cebe deşip,
celbegey basıp turat
“ke-le-leşip...”

hiçbir şey değıl,
Eşek gibi kaba gücün,
gazete, kitap oku dense kusmak istersin
kara cahilliğın,
sonra da
zorlanınca tepki göstermeden
herşeye baş eğen
Kırgız’da gibi iman lazım.

Sendeyse
Var bunlar,
At yerine tuttuğın katırın var,
Aş içsen,
Az çok nasibin var,
Başını eksik etmeden
Destek çıksın diye
Arka arkaya doğuran hanımın var.

Böyle olsa bile Eştek ağabey,
Denizden bile su içilmezmiş,
Öküzden boğa olmazmış,
Bedavaya alışıp yetişen çocuklar sonunda
Derini kayış yaparak,
Belini zorlayarak,
Zarzor kazandıklarını
Rasgele
Etrafa saçıp hor görürmüş!

Şimdi de
Köylüsü köyünden,
Şehirlisi şehrinden gidip gelerek,
Kumsalında güneşlenip,
Ensedem çiğneyerek,
Emirlerini yerine getiren oğlun kızın
Yem yesen yeme diyerek,
Üzerinde baskı kurar
“Dalga geçip....”

Eey,
Eştekte bayke,
ezeli tördö oturup,
çer cazıp küldün beken ömüründö,
Kerzi ötüktön başka dağı
but kiyim
kiydiñ beken ömüründö,
dem alış degen dağı küñ boloruñ
bildiñ beken ömüründö?

Çılımga çılagansıp
murutuñ iş cıttanat,
Murundu cöölöp ötsöñ bütökön boyuñ
“bur” etip kık cıttanat,
közdörüñ kamı katkañ çak tüşkö okşoyt,
koldoruñ curtta kalgan attişke okşoyt...

Çeçin emi,
eneñden tuulgandan beri karay
Dırday bolup,
çeçingen emestirsiñ
mınday bolup?
Çeçin bayke,
ketipsiñ kıcıp-kıcıp,
monço degen beyiş uşul
arkañdı bereyin bir cışıp-cışıp...

Kezinde Eştekte bayke,
mıkmin dep dardayçu eleñ.
Mık eleñ,
köp mıkka okşop
kağılgan taktaydağı,
körüngön kelip-ketip
tesep turgan kapkaydağı,
Dat degen mıgıñdı da kübüdü go,
camgır cep,

Eey,
Eştekte ağabey,
Hep baş köşede oturarak,
İstedigin kadar gülmüş müydün hayatında,
Kayş çizmeden başka
Ayakkabıyı
Giymiş miydin hayatında,
Dinlenecek günün olduğundan
Hiç haberin oldu mu hayatında?

Tütünün içine batmışçasına
Bıyığın is kokuyor,
Burnumun dibinden geçtiğinde
Her tarafın tezek kokuyor,
Gözlerinde kan uyuşmuş gibi,
Ellerin terkedilmiş penseye benzer...

Soyun artık,
Anadan doğma gibi
Çırılçıplak,
Soyunmamışsındır
Hiç böylesine?
Soyun ağabey,
Pislenmişsin kirlenmişsin,
Hamam dediğin cennet gibidir
Sırtını iyice bir sıvazlayayım

Zamanında Eştekte ağabey,
Mih gibiyim diye böbürlenirdin.
Mih gibiyidin,
Aşırı miha benzeyip
Çakılmış tahtadaki,
Her gelen geçen
Kullandığından
Paslanmış mihini da kırdılar ya,
Yağmur yeyip,

şamal kaysap
taktaydın çiridi go Eştekte bayke?

Kezinde Eştekte bayke,
börküdü kunduz kılıp,
mıktardın arasınan
özüdü cıldız kılıp
taktayga kadagan kol
suurup alıp
karabay muñ-zarıña,
ırgıtıp taştadı go
karılık gülzarına...
Küt emi,
Eştekte bayke,
kütköndöy kudayıñdan camgır-caandı,
elüü somgo ceteer-cetpes pensiyañdı
cana da Moskvadan
cakında
katıñña bere turgan
“Baatır Ene” degen naamdı.
Baarın kütüp cata bergin,
bastırmaday camañ tamda başıñdı tırmap koyup,
balkim keç,
balkim erte
ceteer kezek
ce ÜYGÖ,
ce ÖLÜMGÖ...

ENE TİLİN UNUTKANDAR

Çırıldagan iştin da çatışı bar,
çındıktın da çığışı, batışı bar,
çıtırmandıñ kудayı pil ele emes,
çımındın da çaşoogo akısı bar.

Saydın dağı baştagan başatı bar,

Rüzgar eğerek
Tahtan da çürüdü ya Eştekte ağabey?

Zamanında Eştekte ağabey,
Baş giyisini kürkten yapıp,
Mıhlarnı arasından
Kendini yıldız yapıp
Tahtaya yerleştiren el
Çekerek alıp
Bakmadan pasına-masına,
Çekerek attı ya
Yaşlanmışlığın bağına...
Bekle artık,
Eştekte ağabey,
Beklemişçesine Allah’ın yağmurunu,
Elli soma yeter yetmez emekli maaşınla
Bir de Moskova’dan
Yakında
Hanımına verecek olan
“Bahadır Ana” adlı ünvanını.
Hepsini bekleyip yan gelip yat,
Alçak tavanlı evinde kafanı tırmayarak,
Belki geçtir,
Belki erken
Sıra gelir
Ya EVE
Ya ÖLÜME...

ANA DİLİNİ UNUTANLAR

İyi giden işin de bir sonu var,
gerçeğin de doğuşu, batışı var,
sineğin Allah’ı fil değildir
sineğin de yaşamaya hakkı var.

Çayın bile başladığı kaynağı var,

sayapkerdin saktagan takası bar,
öröndögü kenedey özöndün da
öz tilinde çardagan bakası bar.

Kırgızın deysiñ maga
kıyşaktap biylep turup,
kırgızın deysiñ maga
tamekiñdin tütünün üylöp turup,
Kırgızın deysiñ maga
kırgızça arañ süylöp turup.

Kırgız emes kırgızdı cıdıtkandar,
kılım kezgen tarihin unutkandar,
kırgız emes kıyşaytıp kalpak kiyip
kaada-saltın kalkının unutkandar!

Til cogolboyt,
cogolso, cogolot dil,
uuluñ dagı,
kızıñ da
cogolot bil!
Til cogolboyt
cogolso aylanasiñ
kolu-butuz muncuga togolok bir!
Isıgıña,
suuguña toñbogondor,
ırısın cep ır-küüñdü kordogondor,
kırgız emes kırgızdı törtkö bölüp
kılındaşıp tülküdüoy coylogondor!

Men azır misal kılıp,
Murat degen cigit cönün aytkım kelet,
Murat mintet:
“Eneke,
enekebay,
özüñdü tüşünsöm da,
sözüñdü tüşünböymün,

seyislerin sakladıgı takası var,
Havzadaki küçücük derenin de
kendi dilinde bağırın kurbağası var.

Kırgız’ım dersin bana
sırıtıp dans ederken,
Kırgız’ım dersin bana
sigaranın dumanını üflerken,
Kırgız’ım dersin bana
Zar zor Kırgızca konuşurken.

Kırgız değildir, Kırgız’ı hor görenler,
yüzyıllar deviren tarihini unutanlar,
Kırgız değildir eğerek kalpak giyip
halkının gelenek göreneğini unutanlar!

Dil yokolmaz,
yokolsa, yok olur ruh,
oğlun bile,
kızın bile,
yok olur bil!
Dil yok olmaz
yokolsa dönersin
elsiz ayaksız bir bedene!
sıcağına,
soğunda donmayanlar,
rızkını yiyip şarkını şiirini aşağılayanlar,
Kırgız değildir kırgızı dörde bölüp
sinsice tilki gibi dolananlar!

Ben şimdi örnek olarak,
Murat adlı bir genci anlatmak isterim,
Murat şöyle der:
“Anne,
anneciğim,
seni anlasam da,
dediğini anlamıyorum,

tuugan el keçir, keçir,
tuz-nanına tükürböymün,
a birok emne kılam,
enemdi tüşünsöm da,
ene til degenge men tüşünböymün.
Tüşünböymün
ırıñdı,
makalıñdı,
Koşoyuñ, Bakayıñdı?
Başka kalktın tarihin bilgen menen
bilbeymin Manasıñdı?
Tuugan el kelatamın
sındırıp kabırğañdı,
sızdatıp cülünüñdü,
culdurup kanatıñdı!
Sen kimsiñ?
Çoñsuñbu,
kiçüüsüñbü,
balasıñbı?
Men Muratmın,
dostorum Murik deşet,
Murik emes,
Muratmın men,
orustardın arasında - “durakmın” men,
kırgızdardın arasında - “kelesoomun”!

Ay Murat, Murat, Murat
bir boorum kagılayın,
Tili bar bolgon menen
til katıp ündöy albay,
tili bar bolgon menen
kañçalar sen sıyaktuu duduk boldu
ene tilin
tilmeçsiz süylöy albay?

halkım beni affet, affet,
tuzuna ekmeğine tükürmem,
fakat ne yapabilirim,
annemi anlasam da,
ana dil denileni ben anlamıyorum.
Anlamıyorum
şirini,
atasözünü,
Koşoy’unu, Bakay’ını?
Başka halkın tarihini bilmeme rağmen
bilmiyorum Manas’ını?
Halkım yaşıyorum
yakarak yüreğini,
parçalayıp ciğerini,
kırarak kanadını!
Sen kimsin?
Büyük müsün,
küçük müsün,
çocuk musun?
Ben Murat’ım,
dostlarım Murik der,
Murik değil,
Murat’ım ben,
Rusların arasında “durak”⁴³⁵ ben,
Kırgızların arasında “salağım”!

Ah Murat, Murat, Murat
ciğerim benim, kurban olayım,
dili olmasına rağmen
dile gelip konuşamadan,
dili olmasına rağmen,
niceler senin gibi dilsiz kaldı
ana dilini
çevirmensiz konuşamadan?

⁴³⁵ Durak: Rusça’da deli anlamına gelen kelimedir.

Kalaylık keçir meni,
koygum çok men künöönü,
til için calgız gana Murat emes
sen künöölü,
sen künöölü!

Börk al dese başından kan alışkan,
bödnödöy böcöndöp can bağışkan,
ene tilin unutup mansap için
eh kaçalar mañkurtka aylanışkan.

Cırgalıñdın baarı ele turmuş emes,
“cıld” etkendin baarı ele cıldız emes.
Bilebiz dep töştörün kakkan menen
bilbegender öz tilin kırgız emes!

Kaldaygandın baarı ele kanat emes,
kabılandın baarı ele Manas emes,
kalkın çangan, kalkının tilin çangan
han bolso da kırgızdın balası emes!

Til cogolboyt,
cogolso, cogolot dil,
tukumuñ da,
tuuruñ da
cogolot bil!
Til cogolboyt,
cogolso ayanasñ
kolu-butuz muncuga togolok bir...

KIYANATTIK

Tarih menen tagdırdı kezseñ bolot,
tarih menen taştı da ezseñ bolot,
tarihsiz kalk taptakır tamırsız kalk,
tarihsiz kalk cer menen ceksen bolot!

Halkım affedin beni,
suçlamak değildir niyetim,
dil için yalnız Murat değil
sen suçlusun,
sen suçlusun!

Börk al deseler başını alan,
bıldırcın gibi ürkek canına bakan,
ana dilini unutup makam için
Ah niceleri var mankurt olan.

Sevincinin tümü hayat değildir,
göz kırpan her şey yıldız değildir.
biliyoruz diyerek böbürlenmesine rağmen
bilmiyenler öz dilini Kırgız değildir!

Yayılanın hepsi kanat değildir,
kaplanların hepsi Manas değildir,
halkını küçümseyen, dilini küçümseyen
han olsa da Kırgız oğlu değildir!

Dil yok olmaz,
yok olsa, yok olur ruh,
neslin de
vatanın da
yok olur bil!
dil yok olmaz,
yok olursa dönersin
elsiz ayaksız bir bedene!

İHANET

Tarih ile kaderi gezsene olur,
tarih ile taşı da ezsen olur,
tarihsiz halk tamamen köksüz halk,
tarihsiz halk yer ile yeksan olur!

Tarih degen tıyın emes sandıkta cata bergen,
tarih degen buyum emes körüngöngö sata bergen,
tarih degen taştandı çekek emes,
taştasa ele akır-çikir bata bergen,
tarih degen töö emes
buylalagan cagıña basa bergen!

Kırgız cerim
kızıñ cokpu?
kıynalıp turganıñda kırçooñdo apalagan?
Kırgız cerim
balañ cokpu,
başıña iş tüşkündö atalagan?
Kırgız cerim
atıñ cokpu?
Atıñ kana?
Ata-babañ kaltırgan,
ata-babañ?

Cer atarın özgörtüp kıyamattık,
cerge-suuga casadık kıyanattık!
Caman emne,
cakşı emne ılgabadık!

Cakşıbızdı cıga çaap dumbaladık,
özgölördü öntölöp sıylaganday
özübüzdü özübüz sıylabadık!
Kırgızım-ay kılğırtıp turup berdiñ
kırgızça attın baarısın burmaladık!

Kırgızım ay,
tüzüñdön kıygaçın köp,
külçü işiñden ökürüp ıylaçuñ köp,
balık karmap olturgan çal arızdansa
Balıkçıñdı özgörttüñ “RİBAÇİYE” dep.

Ketmen-Töbö, Kenen Çüy çalkıgan cay,

Tarih denen pul değıldir sandıkta bekleyen,
tarih denen eşya değıl görüğüne satılıveren,
tarih denen eskiyen kova değıldir,
bırakılınca yavaş yavaş batıveren,
tarih denen deve değıl
Çektiğın tarafa gidiveren!

Kırgız yerim
Kızın yok mu?
zorlandığında arkanda anam diyen?
Kırgız yerim
balan yok mu,
başına iş düştüğünde babam diyen?
Kırgız yerim
adın yok mu?
Adın nerede?
Atanın babanın bıraktığı,
Atanın babanın?

Yer adlarını değıştirip sonsuza dek,
toprağın suya ihanet ettik!
Kötü nedir,
iyi nedir önemsemedik!

İyimizi devirene dek vurup mahvettik,
özgelere ihtimamla hürmet gösterir gibi
kendimiz kendimize hürmet göstermedik!
Kırgızım ay parılısı gibi duruverdin
Kırgızca isimlerin hepsini değıştirdik.

Ah Kırgız’ım,
düzünden ziyade eğrin çok,
neşeli işinden ziyade bağırıp ağlaman çok,
balık tutup oturan ihtiyar arzuhal yazsa
Balıkçı’yı değıştirdin “RİBAÇİYE” diye.

Ketmen Töbö, geniş Çüy uzanan yerler

Kemin, Oşuñ, Keñ-Koluñ, Karkırañ bar.
A birok aşuularıñ, cazuularıñ
atınan ayrılıbagan kaysı cay bar?

Caman emne,
cakşı emne ılgabadık?
Basa kılıp çındıktı culmaladık,
körüngöngö kalpaktı belek kılıp,
körüngöngö koldu biz bulgaladık,
kırgızım ay,
cer tiktep turup berdiñ,
kırgızça attın baarısın burmaladık!

Kırgızım ay,
“caratkan bir kудay” dep,
kудay izdep, “kim kудay?”, “kim kудay?” dep,
kara kırgız tarihın çiyip taştap
Karakoldu özgörttüñ PRJEVAL dep.

Narın dayra, Arstanbap daragıñ bar,
Ak-Say, Çatkal, Suusamır, Alayıñ bar,
a birok ayıldarıñ, kıştaktarıñ
atınan ayrılıbagan kayagıñ bar?
Cadagalsa cakşınakay
Gülcan degen atın çangan
Gulya degen ayalıñ bar!

Coloman Corik atka konup algan,
Toktobay Tolik atka konup algan,
ömürü uzun bolsun dep tileşip
ısımın Ömüraalı koyuşkandar
“umru” dep,
Umralı bolup algan!

Caman emne,
cakşı emne ılgabadık,
calgan işke çırıldap ıylabadık,

Kemin, Oş’un, Keñ Kol’un, Karkıra’n var,
Fakat geçitlerinden, ovalarından
adından ayrılmayan neresi var?

Kötü nedir,
iyi nedir önem vermedik?
Gerçeğin üstüne atılıp yolduk,
gördüğümüze kalpak hediye edip,
gördüğümüze biz el salladık,
ah Kırgız’ım
başın önde yere bakakaldın,
Kırgızca adların hepsini değıştirdik!

Ah Kırgız’ım
“yaradan bir Allah” diye,
Allah arayıp, “Allah kim?”, “Allah kim?” diye,
kara Kırgız tarihini üstünü çizip atıp
Karakol’u değıştirdin PRJEVAL diye.

Narın nehrin, Arstanbap ormanın var,
Ak Say, Çatkal, Suusamır, Alay’ın var,
fakat köylerin, kışlakların
adından olmayan neren var?
Sadece bu değıl hoşça
Gülcan denen adını beğenmeyen
Gulya denen hanımın var!

Coloman Corik adına konu du kaldı,
Toktobay Tolik adına konu du kaldı,
ömürü uzun olsun diye dileyip
ismi Ömüraalı koyulanlar
“umru” diyerek,
“Umralı” oldu kaldı

Kötü nedir,
iyi nedir önemsemedik,
yalan işe hiçkırarak ağlamadık,

carma casap içkenge korston bolup
can oorutup meebizdi kıynabadık!
Mansap üçün el-cerge kayıl bolup
maydasın da, çokuñ da burmaladık!

Kırgızım ay,
caldurup koldoguñdu,
kötör dese kötörüp koldoruñdu,
Bişkek degen atıñdı küm-cam kılıp,
FRUNZE dep özgörttüñ borboruñdu!

Cer tütün cıttaganın
çöptön kördük,
baktan kördük,
güldön kördük,
cetimder köböygönün
karañğı tündön kördük,
cer-cemiş cetpey catsa
künöönü Kündön kördük,
uraalap kıyırğandan,
uraandı kooz cazgandan
başka eçteke üyrönbödük!

Kırgız ceri kırgızça emes,
Malinovka, Kalinovka, İvanovka,
Kırgız ceri kırgızça emes
Zagotzerno, Novo-Rossiyka, Molozavod,
Kırgız ceri kırgızça emes
Mihaylovka, Klyuçevka, Konezavod!

Kırgız ceri kırgızça emes,
Serafimovka, Bıstrovka, Orlovka,
Kırgız ceri kırgızça emes
Sosnovka, Pokrovka,
Çüydö dağı Pokrovka,
Köldö dağı Pokrovka,
Talasta da Pokrovka,

yarma yapıp içmeye mahkûm olup
dişimizi sıkıp beynimizi zorlamadık!
Mevki için halka yurda razı olup
Ufağını da irisini de değıştirdik!

Ah Kırgız'ım,
kaptırıp elindekini,
kaldır dese kaldırıp ellerini,
Bişkek denen adını ufalayarak,
FRUNZE diye değıştirdin başkentini!

Yerin is kokmasını
ottan bildik,
bağdan bildik
gülden bildik,
yetimlerin çoğalmasını
karanlık geceden bildik,
toprak yiyecek yetişmese
suçu Güneşten bildik,
nara atıp bağırmaktan,
etkili nara atmaktan
başka hiçbir şey öğrenmedik

Kırgız yeri Kırgızca değıl,
Malinovka, Kalinovka, İvanovka,
Kırgız yeri Kırgızca değıl,
Zagotzerno, Novo Rossiyka, Molozavod,
Kırgız yeri Kırgızca değıl,
Mihaylovka, Klyuçevka, Konezavod!

Kırgız yeri Kırgızca değıl,
Serafimovka, Bıstrovka, Orlovka,
Kırgız yeri Kırgızca değıl,
Sosnovka, Pokrovka,
Çüy'de bile Pokrovka,
Gölde bile Pokrovka,
Talas'ta da Pokrovka,

Pokrovka, Pokrovka, Pokrovka,
kırgızdın cerindegi tatiurovka!

Kırgız cerim
kızıñ cokpu?
kıynalıp turganıñda kırçooñdo apalagan?
Kırgız cerim
balañ cokpu,
başıña iş tüşkondö atalagan?
Kırgız cerim
atıñ cokpu?
Atıñ kana?
Ata-babañ kaltırgan,
ata-babañ?

PARTİYA MENEN SÜYLÖŞÜÜ

Sogot şamal
Oñ caktan,
Sol caktan da.
Sogot şamal.
Közdörümö kuyun batpay,
Köödönümö sıırım batpay,
Özüñ menen süylöşüügö keldim bugün
Kökürökkö bugum batpay...

Kompartiya
El üçün, cer üçün dep
Cürögüñ sokkon menen baştağıday,
Tilegiñ el üçün dep
Töşün otko toskon menen baştağıday,
Kompartiya koluñdu elge
Sozgon menen baştağıday
Karabay katarıña,
Kommunistter nege senden azayuuda?

Kompartiya,

Pokrovka, Pokrovka, Pokrovka,
Kırgız'ın yurduna basılmış dövme!

Kırgız yerim
Kızın yok mu?
zorlandığında arkanda anam diyen?
Kırgız yerim
balan yok mu,
başına iş düştüğünde babam diyen?
Kırgız yerim
adın yok mu?
Adın nerede?
Atanın babanın bıraktığı,
Atanın babanın?

PARTİ İLE SÖYLEŞİ

Vurur rüzgâr
Sağ taraftan,
Sol taraftan da.
Vurur rüzgâr.
Gözlerime kuyun sığmaz,
Bedenime sıırım sığmaz,
Seninle konuşmaya geldim bugün
Yüreğime acım sığmaz...

Kompartiya
Halk için, vatan için diyerek
Kalbin atsa da eskisi gibi,
Dileğın halk için diyerek
Bağrını ateşe siper etsen de eskisi gibi,
Kompartiya elini halka
Uzatsan da eskisi gibi
Umursamayıp seni,
Sendeki komünistler neden azalmakta?

Kompartiya,

Öz katañdı taktap özüñ,
Aykındık kayra kuru degenderdi baştap özüñ
Başında kalaylıktın tursañ dağı,
İşenbey tüyşüğüñö,
Azabiña,
İşnebey İliç bergen atagiña,
Emne üçün kündön küngö katarıña,
Kelgender azayuuda?

Kıynaldım coobun tappay,
Lenindin üstünön sot kılıp catkandar bar,
Lenindin süröttörün
Teşkilep ok kılıp catkandar bar,
Lenindin esteliğın
Tepkilep top kılıp catkandar bar,
Lenindin muzeyin,
Emgekterin
Cok kılıp catkandar bar!

Kompartiya calgan debe?
Çındıktın calgan kezi,
Çındık izdep adamdardın
Çırıldap Kremlge bargan kezi
Calgan bele?

Tomuktay buyum alsa tutulgandar,
Tonnalap tonoso da kuturgandar,
Mansapka baarın satıp,
Abiyirin, canın satıp
Saga ötüğö cutungandar
Calgan bele?

Kompartiya,
Cürögü tazalardı talkalagan
Cüzü kara adamdardı
Belet menen kalkalagan
Calgan bele?

Hatanı farkederek kendin,
Açıklığı, yeniden yapılanmayı başlatıp kendin
Halkın başında dursan bile,
İnanmayıp yaptıklarına,
Azabına,
İnanmayıp İliç'in verdiği adına,
Her ne sebeple günden güne safına,
Gelenler azalmakta?

Zorlandım cevap bulamayıp,
Lenin'in üstünden mahkeme kuranlar var,
Lenin'in resimlerini
Parçalayıp ateş edenler var,
Lenin'in heykelini
Top gibi tepenler var,
Lenin'in müzesini,
Emeklerini
Hiçe sayanlar var!

Kompartiya yalan deme?
Gerçeğin yalan zamanı,
Gerçeği arayıp insanların
Bağırarak Kremlin'e gittikleri zaman,
Yalan mıydı?

Ufacık eşya alsa tutkunlar,
Tonlarca donatsalar da kuduranlar
Mevki için hepsini satıp,
Vidanını, ruhunu satıp
Sana geçmek için yutkunanlar
Yalan mıydı?

Komparti,
Yüreği temizleri sarsanlar
Yüzü kara adamları
Bilet ile ayartanlar
Yanla mıydı?

Sen nege unçukpaysıñ?
Keçee ele katarıñda çebelenip,
Kamgaktay tegerenip,
Cötölsöñ cölögöndör,
Tayisañ tayagandar,
Tak üçün,
Biylik üçün
Tamaniñdi öpkülöp calagandar,
Bügün nege
El menen üñdöşalbay,
El menen süylöşalbay
Koltuguna başın katıp,
Koñuldan baykap turat,
Bügün nege,
Koynuna taşın katıp
Közdörün kibiñdatıp
Söz menen caykap turat?

Sen nege unçukpaysıñ?
Keçee ele,
Köödönüñön cel aylanıp,
Közüñdün ağı menen teñ aylanıp
Körünöö maktagandar,
İdeyañdı kuranday cattağandar,
İdeyañdı küñü-tün kakşagandar
Bügün nege
Kaçıp catat?
Keçee seni satpagandar
Bügün nege
Satıp catat?

Kompartiya
Kıynaldım coop tabalbay,
Emne üçün eldi kaptap azap bugün,
Essizdik es-akıldı basat bugün,
Ezelten tıñ çaşagan elder mintip
Emne üçün bir-birinin üyün örttöp,

Sen niye konuşmuyorsun?
Daha dün etrafını çevirip,
Ceviz gibi yuvarlanıp,
Öksürsen öksürenler,
Azalsan azalanlar,
Taht için,
İktidar için
Tabanını öpüp yalayanlar,
Bugün niye
Halk ile anlaşamayıp,
Halk ile konuşamayıp
Başını koltuğuna kıştırıp,
Gizlice izler durur,
Bugün niye,
Koynuna taşını saklayıp
Gözlerini kırıştırıp
Kelimeler ile oynar durur?

Sen niye konuşmuyorsun?
Daha dün,
Bedeninde yel dolaşıp,
Gözünün akıyla bir dolaşıp
Ortalıkta övenler,
İdeolojini Kuran gibi ezberleyenler,
İdeolojini gece gündüz tartışanlar
Bugün niye
Kaçmaktalar?
Dün seni satmayanlar
Bugün niye
Satismaktalar?

Kompartiya
Dara düştüm cevap bulamayıp,
Niye halkı azap kapladı bugün,
Şuursuzluk şuuru akılı ezer bugün,
Ezelden barış içinde yaşayan halklar böyle
Niye birbirlerinin evini ateşe verip,

Emne üçün biri-birin atat bugün?

Kompartiya,
Emne üçün el tozoktu körüp catat,
Eenbaştar eldi elden bölüp catat,
Emne üçün beyitterdi kuçaktaşıp
Eneler kayra köz çaş tögüp catat?
Emne üçün eç nerseni tüşünböstön
Eleyip naristeler ölüp catat?

Kompartiya,
Sen kayradan
Üşügön üygö kirip cagılbasañ,
Sen kayradan cañırbasañ,
Baarın körüp partiyadan,
Baarın körüp ölgöndördön,
Seni kalktan acıratıp bölgöndördön
Arılbasañ,
Kayda senin kenendigiñ?
Kayda senin baarın bilgen
Tereñdigiñ?

Küröş gerek!
Kalk sınına toluş üçün,
Kayra baştan sen dooruñdun
SIYMIGI da,
AR NAMISI
Cana AKILI boluş üçün
Kayra baştan
Küröş gerek!

KIRGIZBAY MENEN KIRGIZGÜLDÜN BAYANI

Kalaanın Kızıl-Asker cagındagı çekesinde,
orustun caldap kirme

Niye birbirini vurmakta bugün?

Komparti,
Niye halk cehennemi yaşıyor,
Kocakafalılar niye halkı bölüyor,
Niye mezarları kucaklayıp
Analar yine göz yaşları döküyor?
Niye sanki hiçbir şeyden habersiz
Bir bir bebeler ölüyor?

Komparti,
Sen tekrar
Üşümekte olan eve girip yanmazsan,
Sen tekrar canlanmazsan,
Hepsini bilip partiden,
Hepsini bilip ölenlerden,
Seni halktan ayırıp bölenlerden,
Arınmazsan,
Nerede senin büyüklüğün?
Nerede senin hepsini bilen
Derinliğin?

Mücadele gerek!
Halkın hoşuna gitmek için,
Tekrar baştan sen çağının
GURURU da,
AR NAMUSU
Ve AKLI olman için
Tekrar baştan
Mücadele gerek?

KIRGIZBAY İLE KIRGIZGÜL'ÜN HİKÂYESİ

Şehrin Kızıl Asker tarafındaki kenarında,
rustan kiralayıp girdikleri

küpködöy bir kepesinde
Kırğızbay degen cigit,
Kırğızgöl degen kelin turak kılat.

Kırğızbay bugün mına kırka çıgıp,
kocoyke kempirine enekelep;
- Maşa ene bugün bir az,
kazanga aş kılıuga,
katuurak süylöp bir az katkıruuga,
ayıldan agam-ceñem kelište ele,
bir tüngö meyman kılıp katkıruuga,
ruksat bolobu?
dep surap turat.

Kırğızbay degen cigit,
Kırğızgöl degen kelin
bul şaardı turak kılat.
Kırğızbaydın bütük köz terezesin ülüñdötüp
onunçu çırak turat
Kırğızbay kırkka çıgıp,
kız-uulu “atakelep”,
kuttuktap cetine albay
“Maşa ene uruksat berse eken” dep
çıdap turat...

...Cıyırma cıl murun munun
can küyör caktaşı çok,
calañ iş,
andan başka maksatı çok,
canında cartı tıyın akçası çok,
Kırğızbay kirip kelgen kırğız şaarga
kılıt etme,
kuuduñ-şuuduñ maskası çok.

Cıyırma cıl murun munuñ
kırçınday cigit ele,
kıyalı kızdar tiyse,

küçücük bir kulübede
Kırğızbay degen yiğit,
Kırğızgöl adlı gelin yaşıyor.

Kırğızbay bugün kırk yaşına girip,
ev sahibesi yaşlı kadına anneciğim diyerek;
- Maşa anne bugün biraz,
kazanda aş pişirmeye,
sesli konuşup kahkaha atmaya,
köyden abimle yengem gelecekler de,
bir gecelik misafir edip yatırmaya,
ruhsat var mı?
diye izin ister.

Kırğızbay adlı yiğit,
Kırğızgöl adlı gelin
bu şehri mesken tutacaklar.
Kırğızbay’ın ışsız odasını aydınlatıp
onuncu kandil durur
Kırğızbay kırk yaşına girip
oğlu-kızı “babacığim” deyip,
kutladılar ama yetinmediler
“Maşa anne izin verse keşke” deyip
sabırla onlar bekler durur...

...Yirmi yıl öncesinde bunun
gönül alıcı bir sözü yok,
sadece iş,
bundan başka maksadı yok,
yanında yarım kuruş parası yok,
Kırğızbay’ın göçüp geldiği Kırğız şehrine
kımıldama,
kurnazlık, şeytanlıkla işi yok.

Yirmi yıl önce o
atmaca gibi yiğit idi,
hayâline kızlar girse,

şıngırıp kümüş ele,
kıynalbay iştep alsa
Kırgızbay kırgızına
ne degen ümüt ele?

Zavoddor sımık-sunuk tetiklerin
Kırgızbay menen kadap,
zavoddor mayda-çüydö teşiklerin
Kırgızbay menen camap
ayına elüü somdon üçtü ırgıtıp,
“çıyt” tükürüp
Kırgızbaydın ömürün turgan sanap
kündön beri
“cıl” dep cıl, ay
cıyırma cıl ötkön eken.
Kırgızbay tam algança
kırgızdın borborunan
kıyla cıl ötkön eken.

“Altın baş” adis emes Masköödön
koldoo körgön,
Afgandık cooker emes coodon kelgen
Kırgızbay kırgız ele karapayım
kırgızdın borboruna toodon kelgen.

Kızıl-Asker taraptagi
küpködöy bir kepede
çıraktın çögöt nuru,
Kırgızbay kırka çıgıp bugün bir az
tögöt bugün...

Kırgızbay ırısı cok,
kıykırıp kılıçı cok
kışka çıktıñ,
kızımtal bolup alıp
kee künü tışka çıktın?
Kırgızbay kimge işendiñ

daima gülümserdi,
zorlanmadan çalışsa
Kırgızbay Kırgız için
nasıl bir ümit idi?

Fabrikaların parçalanmış malzemesini
Kırgızbay ile onarıp
fabrikalar ufak tefek deliklerini
Kırgızbay ile yamayıp
her ay önüne elli somdan üç tane atıp,
“çıyt” tükürüp
Kırgızbaydın devamlı ömrünü hesap eder
o günden bu yana
“pırrı” diyerek yıllar, aylar
yirmi yıl geçmiş gitmiş.
Kırgızbay ev alana dek,
Kırgız’ın başkentinden
nice yıl geçmiş gitmiş.

“Altın baş” uzman değil Moskovadan
kanat gerilen,
Afganistan gazisi değil savaştan gelen
Kırgızbay sıradan bir Kırgız idi
Kırgız’ın başkentine dağdan gelen.

Kızıl Asker tarafındaki
ufacık bir kulübede
mumun ışığı yayılır,
Kırgızbay kırk yaşına girip bugün biraz
kafasını dağıtır...

Kırgızbay’ın rızkı yok,
haykırıp kılıcın yok
kışa çıktın,
yüzünü kızartıp
bazı günler dışa çıktın?
Kırgızbay kime güvendin

kılıcıyıp iştey berip kırka çıktıñ?

Kırk çaşka çikkıçaktı
kısılıp açılalbay,
kıynagan turmuşuñdu,
kıyşaygan kalpagına çaşıralbay,
kıştaktan atañ kelse,
kıştaktan eneñ kelse
kıyılıp icaraña batıralbay,
kırk çaşka çikkıçaktı
kırgızça üygö meyman çakıralbay
balañdın tıñşap turduñ basıgın bek,
“kocoyun uruşpasın,
akırın,
aylaynayın akırın?” - dep...
Kırızbay turak-cayıñ
kırk çaşka çikkıçaktı
kılaygan alkak boldu,
kısılgan burçta çaşap
kız-uuluñ caltak boldu.

Kırızbay taanıştarıñ:

- İşiñ barbi? - dep suraşpay,
- Kişiñ barnı? - dep suraşat.
Meeni közdöp mezigil uçat,
“kişi,
kişi,
kişi...” degen,
“gorİSPOLKOM,
BTİ...” degen.

Kırızbay gezitti açsa,
“cakında çoñ kızmatçı bir cubanga
tört bölmö tam beriptir iti menen”.

durmaksızın çalışarak kırka çıktın?

Kırk yaşına girene kadar
büzülp açılamadan,
zorlayan hayatını,
yan duran kalpağına saklayamadan,
kışlaktan baban gelse,
kışlaktan annen gelse
için yanıp evinde yatıramadan,
kırk yaşına girene kadar
Kırız gibi evine misafir çağıramadan,
oğlunun yürümesini bile dinledin durdun,
“ev sahibi kavga etmesin,
yavaş,
kurban olayım yavaş?” diye...
Kırızbay yaşadığın evin
kırk yaşına girene kadar
ulaşılmaz hayâl oldu,
büzülp bir köşede yaşayıp
kızın oğlun ürkek oldu.

Kırızbay tanıdıkların:

- İşin var mı? diye sormadan,
- Adamın var mı? diye sorarlar.
Beyni hedef alıp zaman uçar,
“Adam,
adam
adam...” denen,
“Belediye hizmetleri,
BTİ⁴³⁶” denen.

Kırızbay gazeteyi açsa,
“yakında üst hizmetlerden bir subaya
dört odalı ev vermişler itiyle birlikte”.

⁴³⁶ BTİ: Belediyenin teknik konularda verdiği hizmetler.

Şaardı aralasañ
kapkara taygandarın sülküldötüp,
kaptalın bülküldötüp
katar-katar kabat tamdan
sülüktöy baldar tüşöt
sümbödöy kızdar tüşöt
sülküldöşüp.
Alar şaarga iti menen uzap çıgıp,
gazonga alıp kelip uşattırıp,
gülbaktın sayasında böpölöşüp,
Gülzardın arasında ceteleşip
itin alar
üşüsö kiyintişip,
ısısa vanasına
kündö bir maal kirintişip,
balanan artık körüp
bapestep üç bölmönün
birinde alıp catsa
dastorkonun çetin kerip
kolbosa, etin berip,
calasa betin berip
calbarıp bağıp catsa,
Kırgızbay,
Kırgızgüldör
cay kılar cay tabalbay,
tayanaar tal tabalbay,
kök tütün köödönünön agıp catsa,
ar cıl sayın
körüngön Maşalardın
köpkölön döböttörün ırıldatıp,
körüngön Saşalardın
eşiğin çırıldatıp
kağıp catsa,
Kırgızbaydın monço turgay
taranar tarağı çok,
kolbasa, eti turgay
tabağı çok,

Şehri dolaşsan
simsiyah tazılarını peşine takıp,
göbeğini sallandırıp
sıra sıra çok katlı evlerden
sülün gibi oğlanlar çıkar,
selvi gibi kızlar çıkar
Süzülerek.
Onlar şehri itleriyle gezip,
yol kenarındaki çimlere işettirip,
parkların gölgesinde oynatıp,
gül bahçelerinde gezdirip,
köpeğini onlar
üşüse giydirip
sıcaklarsa banyoya
günde bir defa girdirip
çocuktan üstün tutup
okşayıp üç odanın
birinde baksa
sofranın kenarına oturtup
sucuk ve etinden verip,
yalasa yüzünü uzatıp
yalvarır gibi baksa,
Kırgızbay,
Kırgızgüldör
yerleşecek yer bulamayıp,
dayanacak dal bulamayıp,
gri duman bedeninin akıp dursa,
her yıl
bilinen Maşalar'ın
kocaman köpeklerini hırıldatıp,
bilinen Saşalar'ın
kapısını tıkırdatıp
vursa dursa,
Kırgızbay'ın monço bir yana
taramaya tarağı yok,
sucuk ve eti bir yana
tabağı yok,

naristesin toyguzaar tamagı cok
beş çiyedey balsın ceñden süyröp
köçödö kalıp catsa,
Kırızgöl, Kırızbayga car bolboso,
Kırızgöl gül açkıday
töründö cay bolboso,
Kırızgöl, Kırızbaylar
bay bolboso,
Kırızgöl, Kırızbaylar
Kırızga tukum ulap tütin bulaar,
elinde nark bolboso,
astında iş,
a üstündö tam bolboso...

Kırızgöl, Kırızbayda bark bolboso,
Kırızgölün ceñe kılaar
cerinde şart bolboso,
Kırızgölün kırızga ene kılar
elinde nark bolboso,
Kırızgöl, Kırızbaydın
tagdırın oyloy turgan kalk bolboso.

Kır-kırda koy dep cürüp,
Kırızgöl, Kırızbayda tiş kalbasa,
kıynalgan turmuşunan
kırızga iz kalbasa,
Kırızgöl, Kırızbaydı
“kele goy” dep,
kalaada işke albasa,
kantip anan
Kırızbaylar
cerinen bakıt tappay,
cem izdep Ata Curttan,
tuuganıñdan
cer kezip cönöbösun!

Kantip anan

sabisini doyuracak yemeği yok
küçücük beş çocuğunu yeninden sürüyüp
sokakta yaşasa,
Kırızgöl Kırızbay’a yâr olmasa,
Kırızgöl açan gül gibi
yerinde rahat olmasa,
Kırızgüller ve Kırızbaylar
zengin olmasa,
Kırızgüller ve Kırızbaylar
Kırız’ın soyunu sürdürüp ocak tüttürür,
halkında kıymet olmasa,
önünde işi,
üstünde çatı olmasa...

Kırızgöl, Kırızbay’ın değeri olmasa,
Kırızgöl’ün yenge yapar
toprağında şart olmazsa,
Kırızgöl’ünü Kırız’a ana yapar
halkında değer olmasa,
Kırızgöl, Kırızbay’ın
kaderini düşünüp duran halk olmasa.

Kırda bayırda koyun güdüp,
Kırızgöl, Kırızbay’da diş kalmasa,
zorlandığı hayatından
Kırız’a bir iz kalmasa,
Kırızgöl, Kırızbay’ı
“gele dur” diye,
şehirde işe almasa,
sonra nasıl
Kırızbay’lar
toprağından talih bulamayıp,
aş arayıp Atayurt’tan,
akrabalarından
yer gezip durmasın!

Sonra nasıl

Kırgızgüldör
elinen bakıt tappay
esi çok,
aybançalı ş uuldarından
eri çok töröbösün!

Kantip anan
Kırgızbay, Kırgızgüldör
cay tapkan cagin közdöy baş kalkalap
candarın saktabas.

Kantip anan
Kırgızbaylar
kör ookat azabı için
körüngön caktı közdöy kaçışpasın!

Kantip anan
Kırgızgüldör
apappak denelerin
akçaga satışpasın!
Ey kırgızdın
kızmatı çoñ,
üyü çoñ,
daçası çoñ,
aylığı çoñ, basıp koygon baylığı çoñ ulandarı,
Uluu Kıtay çebine okşop
duuldagan dubaldarı,
Kırgızbaydı kıcıntıp akmak kılbay,
Kırgızbaydı şaarına kattattırbay,
Kattattırsañ eşigin kantoruñdun
militsiyaña tosturup attattırbay,
Kırgızbaydın cürögü sızdaganın
ugup turduñ çalkalap sen kalaañda,
ulup turdu it bolup el talaañda,
kıyla cıldar kenebey kete berip
Kırgızbaylar aylandı narkomanga,
Kırgızgüldör aylandı cel tamanga.

Kırgızgül'ler
halkından baht bulamayıp
şuuru yok,
hayvanvari oğullarından
beyi yok doğmasın!

Sonra nasıl
Kırgızbay, Kırgızgüller
rahat ettiğı yere başını sokup
canlarına bakamaz.

Sonra nasıl
Kırgızbaylar
geçim derdi için
Gördüğü yere doğru kaçmasınlar?!

Sonra nasıl
Kırgızgüller
bembeyaz bedenlerini
Paraya satmasınlar!
Ah Kırgız'ın
hizmeti büyük,
evi büyük,
villası büyük,
aylığı büyük, üstündeki aylığı büyük oğlanları,
Büyük Çin seddine benzer
uzanan duvarları,
Kırgızbay'ı
Kırgızbay'ı şehrine sokmadan,
Sokarsan ancak sok kapısına karakolun
polisinle adım attırtmayıp
Kırgızbay'ın yüreğinin sızlamasını
işittin durdun dolaşarak sen şehirde,
uludu durdu it olup halk alanda,
nice yıllar aldırılmayıp gidip
Kırgızbaylar dönüştü eroınmana,
Kırgızgüller dönüştü hafifmeşrebe.

Ey kırızdın
üyü çoñ,
daçası çoñ,
aylığı çoñ,
basıp koygon baylığı çoñ ulandarı,
Uluu Kıtay çebine okşop
duuldagan dubaldarı.

Kıyırına kıçırıp zavod tolup,
Kırızbaydın kıçırıp camı ot bolup,
Kırızbayga bu da çok, a çok bolup
Kırızbayıñ kıynalıp tam algança
kañça ideyañ çok boldu mamont bolup,
kañça balañ boldu abort bolup!..

BÖLÜNGÖNDÖN AKIRI ÖLÖT KIRGIZ

Tüzdön-kırdan sanap cıygan eliñdi,
Türkük bolup Talas cıygan eliñdi
Tündügüñdö tüşürö çaap kul kılıp
Tügötöördö Manas cıygan eliñdi.
halkını.

Coldon izdep samap cıygan eliñdi,
Condon izdep Talas cıygan eliñdi.
Colbun ittey tentip ketip düynödön
Cok bolordo Manas cıygan eliñdi.

Kuramadan kurap cıygan eliñdi,
Kudayıñdan surap cıygan eliñdi
Kulduk urup kul bolordo Kokongo
Kurmancanıñ ulap cıygan eliñdi

Kör camınıp ölüp cıygan eliñdi,
Közdön çaşın tögüp cıygan eliñdi
Şayıñ ketip şaldıragan keziñde

Ey Kırız'ın
evi büyük,
villası büyük,
aylığı büyük,
üstündeki varlığı büyük oğlanları,
Büyük Çin seddi benzer
uzanan duvarları.

Kenarında her yere fabrika dolup,
Kırızbay'ın yüreğine ateş dolup,
Kırızbay'a o da yok, bu da yok oldu,
Kırızbay'ın zar zor ev sahibi olana dek
nice idealin yok oldu mamıtlar gibi,
nice oğulların kürtaajla yok oldu!...

BÖLÜNÜRSE ÖLÜR KIRGIZ

Ovadan kırdan sayıyla topladığın halkını,
Destek olup Talas'a topladığın halkını
Tündüğünde indirip döverek köle yapıp
Tükenmek üzereyken Manas'ın topladığı

Şevkle yollarda arayıp topladığın halkını,
Yanlarında arayıp Talas'ta topladığın halkını.
Sahipsiz itler gibi ölüp gidip dünyadan
Yok olurken Manas'ın topladığı halkını.

Parçalardan kurup topladığın halkını,
Allah'tan isteyip topladığın halkını
Kölelik yapıp köle olurken Hokant'ta
Kurmancan'ın el uzatıp topladığı halkını

Mezara kapanıp ölürlen topladığın halkını,
Gözlerinden yaş dökerek topladığın halkını
Takatsız düşüp çaresiz kaldığın sırada

Şabdan baatır körüp cıygan eliñdi

Bogoozdoruñ çıktı go otko bölgön,
Boordoştoruñ çıkgı go dosko bölgön.
Boz baldardın şıbırap kulagina
Bokmurundar çıktı go Oşko bölgön.

Alsızdarıñ çıktı go küngö bölgön,
Arsızdarıñ çıktı go üygö bölgön.
Ala-Toogo kagılğan şınaaga okşop
Akmaktarıñ çıktı go Çüygö bölgön,

Essizderiñ çıktı go enge bölgön,
Eenbaştariñ çıktı go elge bölgön.
Eçkimdi ukpay eletten aykırışıp,
Eşekteriñ çıktı go cerge bölgön.

Künöösünö battık go talaştın biz,
Künöö kılsak keçet dep Manastın biz
Kümbözünö kurandı okup turup,
Elin böldük kücöldöp Talastın biz.

Karataman kalkıñdı buzçu bolgon.
Kayran el ay mansapka upçu bolgon.
Kalk buzarlar bir cerde saruu bolup,
Kalk buzarlar bir cerde kuşçu bolgon.

Kara cemsöö çoñdorgo tamak bolgon,
Kayran el ay, mansapka tayak bolgon.
Kalk buzarlar bir cerde Sarbagış dep,
Kalk buzarlar bir cerde Sayak bolgon.

Momun eldi teridey kerip koygon,
Momposuyun sorguzup berip koygon.

Şabdan Batır'ın görüp topladıǵı halkını.

Dostların çıktı ya ateşe bölen,
Arkadaşların çıktı ya dostları bölen.
Üfürüp yeni yetme gençlerin kulaǵına
Bokmurunlar çıktı ya Oş'u bölen.

Güçsüzlerin çıktı ya güneşi bölen,
Arsızların çıktı ya evi bölen.
Ala Too'ya saplanmış kütük gibi
Ahmakların çıktı ya Çüy'ü bölen.

Şuursuzların çıktı ya enine bölen,
Koca kafalıların çıktı ya halkı bölen.
Hiç kimseyi duymayıp köyden anırıp,
Eşeklerin çıktı ya topraǵı bölen.

Günahına battık ya tartışmanın biz,
Suç işlesekk effeder diye Manas'ın biz
Türbesinde Kuran okuyup durup,
Halkını böldük ufalayıp Talas'ın biz.

Kara tabanlı halkını bozan oldu.
Zavallı halk kuvvetliye mahkûm oldu.
Halkı karıştıranlar bir yerde Saruu⁴³⁷ oldu,
Halkı karıştıranlar b ir yerde Kuşçu⁴³⁸ oldu.

İştahı açık büyüklere aş olan,
Zavallı halk ah, menfaate dayak olan,
Kötü niyetliler bazen Sarbagış⁴³⁹ deyip,
Kötü niyetliler bazen de Sayak⁴⁴⁰ olurlar.

Mumuin halkı deri gibi germişler,
Sessizlik için şekerini aǵzına vermişler.

⁴³⁷ Saruu; Kırgızların bir boyunun adıdır.

⁴³⁸ Kuşçu; Kırgız boylarından biridir.

⁴³⁹ Sarıbagış; Kırgızların bir boyunun adıdır.

⁴⁴⁰ Sayak; Kırgız boylarından birinin adıdır.

Tıñçı kılıp karözgöy aybandarın
Tıñımseyit, Moñoldor, Çerik bolgon.

Karañgının kayradan kunu bolgon,
Kayran el ay, mansaptın kulu bolgon.
Közöldördün artınan erçiybiz dep
Köldü bölüp ekige Bugu bolgon.

Aram oyun aldirtan kılıp cürgön,
Abil biydey akırın cılıp cürgön.
Arasında Kırgızdın aybandar köp,
“Arkalık” dep arkañdan şılıp cürgön.

Tümön oyun tütötüp kıncıp cürgön,
Tütün sayın tügöldöp cılıp cürgön.
Türü buzuk, kırgızda, aybandar köp,
“Tüştüktük” dep kün sayın bılıp cürgön.

Kayran el ay, kayran el karañdagan,
Kazı-karta körgözsö calañdagan.
Karuusuna kamçı ilgen çoñ kelatsa
Kalpağına çaşınıp alañdagan.

Kayran el ay, kayran el karañdagan,
Karanday çay şimirip malañdagan.
Şıluundarga culdurup şıbagasın
Şıltoo tappay közdörü alañdagan.

Kayran el ay, kayran el karañdagan,
Kat bilse da bilimge kana albagan.
“Arağ berem şaylasañ!” degenderge
Ayban bolup bergenden ayanbagan.

Casus edip kötü niyetli hayvanların
Tıñımseyit, Moñoldor, Çerik⁴⁴¹ olmuşlar.

Tekrardan karanlığın parası olmuş,
Zavallı halk, menfaatin kulu olmuş.
Gözlerin peşinden gideriz diyerek
Göl’ü⁴⁴² ikiye ayırıp Bugu⁴⁴³ olmuş.

Haram düşüncesini eskiden yürüte gelen,
Abil bey gibi sessizce iş yürütmüş.
Arasında Kırgız’ın hayvanlar çok,
“Arkalık”⁴⁴⁴ diye peşinden küfür edenler

Nice oyunları göstermeden oynayan,
Her ailede hazırlananlar bile var.
Türü bozuk, Kırgız’da hayvanlar çok,
“Güneyli” diye her gün küfür eden var.

Zavallı halk hep zavallı kalmış,
Kazı karta⁴⁴⁵ gösterse iştahı açılmış.
Eline kamçı almış büyüklerden biri gelirse
Kalpağına saklanıp gözleri parlamış.

Zavallı halk hep zavallı kalmış,
Koyu çay verse ona razı olmuş.
Gözü açıklara elindekileri kaptırmış
Sebebini bulamayıp gözleri parlamış.

Zavallı halk hep zavallı kalmış,
Yazmayı bilse bile ilme doyamamış.
“Rakı veririm beni seçersen!” diyenlere
Hayvanlaşıp oyunu ondan yana kullanmış.

⁴⁴¹ Tıñımseyit, Moñoldor, Çerik; Kırgız boylarının adlarıdır.

⁴⁴² Göl; burada Isık-Köl vilayetinden söz edilmektedir.

⁴⁴³ Bugu; Kırgız boylarından biridir.

⁴⁴⁴ Arkalık; Kuzey Kırgızları için söylenen söz.

⁴⁴⁵ Kazı karta; At etinden yapılan sucuk.

Kayran el ay, kayran el karañdagan,
Kara canın tıñıraak bagalbagan.
“Samın berem şaylasañ!” degenderge
Sadagaga ketkenden ayanbagan,

Kayran el ay, kayran el karañdagan,
Kara küçtön başkaga tayanbagan.
“Kant beremin şaylasañ” degenderge
Kara başın satkandan ayanbagan,

Uuldariñdı karaçı, sanap koygon,
Akıldeşip Ak Üydön ayap koygon.
Azap tartkan kırgızdı baksa eken dep
Akim kılıp aylına tayap koygon.

Uuldariñdı karaçı, ayap koygon,
Urmat kılıp biylikke tayap koygon.
Ötüktörün törgö ilip bugün alar,
Öz eline özdörü manap bolgon.

Uuldariñdı karaçı dayın bolgon,
Uruk-caatı özünçö ayıl bolgon.
Boorgo basıp can kıybas cakındarın,
Bozdop turgan eline kayıl bolgon.

Uuldariñdı karaçı algır bolgon,
Uzun kısa coldoru dañgır bolgon.
Öz bilgenin kılışıp bugün alar
Öz eline özdörü aygır bolgon.

Urap turgan tamıña ustun bolboy,
Uuldariñdı karaçı kuzgun bolgon.
Ulak tartıp biylik dep ölüp-talıp,
Uyalbastan uruuga bölüp carıp,
Öz eline özdörü muştum bolgon,
Uuldariñdı karaçı kuzgun bolgon!

Zavallı halk hep zavallı kalmış,
Kendine bile bakamamışlar.
“Sabun veririm beni seçersen!” diyenlere
Sadaka için kendini satan varmış.

Zavallı halk hep zavallı kalmış,
Kaba küvetten başkaya güvenmemiş.
“Şeker veririm beni seçersen” diyenlere
Kendi kafasını satanlar olmuş.

Oğullarına baksana, sayısı çıkartılmış,
Danışarak iyi hizmetlere onları almamış.
Zorlanan Kırgız’a baksa diyerek
Muhtarlık yapsın diye köylere vermiş.

Oğullarına baksana, sayısı çıkartılmış,
Hürmet edip yönetime yükseltmişler.
Çizmelerini başköşeye asarak şimdi onlar
Kendi halkına kendileri bey olmuşlar.

Oğullarına baksana hazırlanmışlar,
Akrabaları koskoca bir köy olmuşlar.
Bağrına basmış can ciğer yakınlarını,
Ağlamakta olan halkına hiç bakmamışlar.

Oğullarına baksana çevik olmuşlar,
Uzun kısa yolları düpedüz olmuş.
Kendi bildiklerini yaparak şimdi onlar
Kendi halkının aygırları olmuş.

Harap olan evinin utsunu olmadan,
Oğullarına baksana kuzgun olmuşlar.
Çekişerek koltuk için ölümü göze alıp,
Utanmadan boylara ayırmışlar,
Kendi halkına kendileri yumruk olmuşlar,
Oğullarına baksana kuzgun olmuşlar!

Kayran el ay, kayran el karañdagan,
Kaatçılıktan kabagı salañdagan.
Kalktı bölüp catışkan kara better
Kas ekenin bilişpey alañdagan.
Kalkan bolup kalkına turalbastan
Kancıgaday bölüngön taram-taram,
Kayran el ay, kayran el karañdagan!

Bölöt, bölöt koktuga solop, kırgız,
Börü-kuzgun etine toyot, kırgız,
Bölöt dağı bir-birden karmap alıp
Bölöt dağı közüñdü oyot, kırgız!

Börtüp, börtüp köz caşñ agat, kırgız,
Böksölördö söök-saagiñ kalat, kırgız.
Bötön koldon acaldı izdebe sen,
Bölüngöndön acalın tabat, kırgız!

Bölök, bölök alparıp bölöt, Kırgız,
Bölöt dağı özüñdü kömöt, Kırgız.
Bötön koldon ölümdü izdebe sen,
Bölüngöndön akırı ölot Kırgız!

Baldarıñdı- karaçı, bañgi bolgon,
Çaldarıñdı karaçı mañgi bolgon.
Baylarıñdı karaçı alıp-cutup,
Öz eline özdörü añgi bolgon.

Moldolordu karaçı kişeneşken,
Momun eldi meçitke iteleşken.
Kursagı çoñ baylardı şaylaysıñ dep
Kurandarın karmatıp tizeletken.

ARAK KIRGIZ

Etin cep,
söögü kalgan balık sıñar,

Zavallı halk hep zavallı kalmış,
Yokluklardan dolayı yüzü hiç gülmemiş.
Halkı bölmekte olan yüzüzler
Düşman olduklarının farkına varmamışlar.
Kalkan olup halkını korumadan
Parça parça ayrılanlar,
Zavallı halk hep zavallı kalmış!

Ayrı ayrı vadiye ayrılmış, Kırgız,
Kuşun kurdun etine doymuş, Kırgız,
Bölerek tek tek ele geçirir
Bölerek gözünü oyar, Kırgız!

Bol bol gözyaşın akar, Kırgız,
Sonunda sadece kemiğin kalır, Kırgız.
Başka elden arama eceli sen,
Bölünenden ecelini bulur Kırgız!

Ayrı ayrı götürüp böler, Kırgız,
Bölerek kendini gömer, Kırgız.
Yad ellerden ölümü arama sen,
Bölünürse sonunda ölür Kırgız!

Çocuklarına baksana, yaramaz olmuş,
Yaşlılarına baksana düşünmez olmuş.
Zenginlerine baksana doymaz olmuş,
Kendi halkına kendileri tecavüzcü olmuş.

Mollalara baksana kişneyen,
Mümin halkı camilere iteleyen.
Karnı büyük zenginleri seçsin diye
Kuranlarını tutturup diz çöktürmüşler.

RAKI KIRGIZ

Etini yiyip,
Kemiği kalmış balık misali,

ce bolboso,
cetimiş cıl süyröp cürüp
ırgıtkan çarık sıñar,
bayoo, momun, calkoo Kırgız
caaldangan bir tolkunga
carıldıñ kayak sımal...

Anıñ cın,
tak talaşkan uuldarıñ talap-tonop,
tıtıp-cep tügötüştü.
Kamçıların örüp alıp,
kazınañdı bölüp alıp,
kökölöp uçkandardı
kömüskö cerden turup
közgö urup cıgaarıñdı körüp alıp,
anan senin çittan tikken
calgız eski ıştanıñdı sögüp alıp
tarı aylangan kuzgundarday
emi mintip,
tak töböñdö aylanuuda...

Erinin kırça tiştep
el eptep karmanuuda,
erkekter eerden tayıp
arbayıp-tarbayuuda,
karılar kaçır bolup,
katındar karcaluuda.

Manabı köp elde dayım dal uşuntip,
mayışkan adamına karabastan
mansapkor mamsapkorun cölöp turat.
Manası çok elden dayım dal uşuntip
öz elin özü cegen
Abıke, Köböş çıgat.
Kanıkeyi çok eneler dal uşuntip

ya da,
Yetmiş yıl sürükleyip
Atılmış çarık gibi,
Uysal, mümin, tembel Kırgız
Kopmuş bir dalgayla
Yarıldım bir kayak gibi...

Dediğin doğru,
Taht için dalaşan oğulların talan edip,
Her şeyi darmadağın ettiler.
Kamçılarını örerek,
Hazinesini bölüştüler,
Yükseklere uçanları
Gözlerden uzak yerden
Gözünden vurdular,
Bir de kumaştan dikilmiş
Yapa yalnız pantolonunu çıkartarak
Leş etrafında dönen kuzgun misali
Şimdi böyle
Tam tepende dönerek uçuyorlar...

Dudağını ısırarak
Halk zar zor kendini tutmaktadır,
Erkekler eyerden sallanıp
Çekilmez bir hale düştüler,
Yaşlılar katır olup,
Kadınlar harcanmaktadır.

Beyi çok olan halkta her zaman böylece,
Zor durumda olana yardım etmeyerek
Menfaatçiler biri diğerine destek çıkar.
Manas'ı olmayan halktan hep böylece
Kendi halkını kendisi tüketen
Abıke, Köböş⁴⁴⁶ çıkar.
Kanıkeyi gibi anası olmayan hep böylece

⁴⁴⁶ Abıke ve Köböş; Manas destanında Manas'a tuzak kuran Manas'ın üvey kardeşleridir.

kayrımı çok baldardı töröp turat.
Köödönüñ kör ookat dep dodo bolup,
közdörün şorolonup,
küñdö massıñ arak Kırgız
körüngön köçögö oonap togolonup.

Karaçı, zañ buzuldu.
Ulan köp uypalanıp içip catkan,
kan buzuldu,
kızdar köp iç köynögu kötörülüp
köçödö kusup catkan,
kişi köp birin-biri
çak tüştö buzup catkan.
Can çoktoy çaşaym degen ak iş
kılıp,
oolugup Calalabat, Oşuñ mas
oozunan ak it kirip,
kara it çıgıp...

Kalcañdap Karakol mas,
baldarın kayra-kayra
kamokko alıp kirip...
Kögörüp beti başı Atbaşı, Narınıñ mas,
köçügünö kıtaydın kök tor şımın,
butuna noskisi çok çarık kiyip...

İçkırın carıştırıp,
ılcañdap Çüyüñ mas, Talasıñ mas,
ıstakan kağıştırıp...
Ah, kırgız,

arak kırgız,
aylanaña köz salçı karap kırgız?
Ne kaldı sen içpegen,
baarın içtiñ,
bagalbay cayıt-cayıt malını içtiñ,
bak-şağı güldöp turgan tamını içtiñ.

Hayırsız evlatları doğurur.
Yalnız bugününü düşünüp deli olup,
Gözlerine yaş gelip,
Her gün sarhoşsun Rakı Kırgız
Her sokakta yuvarlanıp yere serilmişsin.

Baksana, kurallar bozuldu.
Oğlan kendinden geçip içki içiyor,
Kan bozuldu,
Kızlar çok içi giysisi gözücüüp
Sokakta kusmakta olan,
Kişi çok bir birini
Tam öğle saatinde bozmakta olan.
Can yokmuş gibi yaşamak isteyen ak işle
Uğraşmak isteyen,
Böbürlenip Calalabat, Oş'un sarhoş
Ağzından iyi söz girip,
Kötü söz çıkan...

Kendinden geçip Karakol sarhoş,
Çocukların tekrar tekrar
Bakkala getirip...
Morarıp yüzü başı Atbaşı, Narın'ın sarhoş
Üzerine Çin'in kotunu geçirip,
Ayağına çorapsız ayakkabı giydin...

Uçkurunu yarıştırıp,
Gülümseyip Çüy'ün, Talas'ın sarhoş,
Kadehlerini tokuşturun...
Vah, Kırgız,

Rakı Kırgız,
Etrafına bir göz gezdiresene Kırgız?
Ne kaldı sen içmeyen,
Hepsini içtin,
Bakamadığın yayla dolusu malını içtin,
Bağı, dalı çiçek dolu evini içtin.

Atañdın kanın içken arak kırgız,
agañdın kanın içtiñ!

Kızdarıñ kızıl etin cabalekte,
kızañdap özüm satıp dalaktaşat.
Kırgızıñ kışkaç oylop tabalekte
“kırgızdın aragı” dep arak casap.

Özüñdü özüñ moysop,
ölümdün kurtu başta oynop turat.
“Özübüz az içebiz” degen calgan
ölüktü koyup catkan cerden dağı
ölö mas bir kırgızıñ
ökürüp soylop çıgat.

Karaçı,
köz aldında kör turmuş köçüp catır,
keçke cetpey cakkan ot öçüp catır.
Keçke cetpey kartayıp şuruçan kız
şuu-şuu etip ömürüñ ötüp catır.

A sen bolso ali dale
alay-dülöy tüşüp turgan,
ay-cıldın esiñ cetpey esebine,
aybanday cetelenip baratasıñ
araktın cetegine...

İçpe dese,
kuday deysiñ.
İşte dese,
kuday deysiñ,
kuday bir kün ılaacı kılar deysiñ.

Kuday kılssa emgiçe kılbayt bele,
kuday kılssa bir ak üy kurbayt bele,
kut tögülüp üyüñdö turbayt bele?
Kuday kılssa kurmuşu kiygen uuluñ

Atanın kanını içen rakı Kırgız,
Ağanın kanını içtin!

Kızların daha büyümeden,
Kendilerini satıp kendinden geçiyor.
Kırgız’ın penseyi daha icat etmeden
“Kırgız Rakısı” diye rakıyı icat edildi.

Kendini kendin harcaıyıp,
Ölümün kurdu kafanda oynadı.
“Kendimiz az içeriz” demek yalandır
Ölüyü toprağa verirken bile
Ölünceye dek bir Kırgız’ın
Gürültü kopartıp sarhoş çıkar.

Baksana,
Göz önünde kör hayat göç ediyor,
Akşamı bulmadan ateş sönüyor.
Akşam olmadan yaşlanan akikli kız
Su gibi akıp hayat geçiyor.

Sen ise halâ ısrarla
Karman çorman düşerek,
Aydın ve yılın hesabını tutamayıp,
Hayvan gibi yedekleniyorsun
Rakımın yedeğinde...

İçme derse,
Huda dersin.
Çalış derse,
Huda dersin,
Huda bir gün yardımcı olur dersin.

Huda yardım etseydi şimdiye dek ederdi,
Huda yapsaydı bir beyaz ev yapmaz mıydı
Evine kut konmaz mıydı?
Huda yardım etseydi oğlun elbisesiz oğlun

kursagımdı toyguz dep ıylayt bele?

Karnımı doyrur diye ağlar mıydı?

Bilesiñbi?

Biliyor musun?

Bay adamlar,
cardının közündöğü
körböyt cazdı.

Zengin insanlar,
Yoksulun gözlerindeki
Parıltıyı görmezler.

Bay adamlar,
cardının közündöğü
körböyt caştı.

Zengin insanlar,
Yoksulun gözlerindeki
Yaşı görmezler.

Bay adamlar,
Cardını
körböyt cakşı.

Zengin insanlar,
yoksulu
Hiç sevemezler.

Alardın çak tüştö da
tiyip turat Künü degen,
alardın ayıldan, şaardan dağı
alıp koygon üyü belen,
salıp koygon deñizi bar,
alardın eki-üç doorduk katığı bar,
alardın eki-üç cerde katını bar.

Onlar tam öğle zamanında bile
Parlayan güneşi diye bilir,
Onların köyden, şehirden de
Edinmiş oldukları evi hazır,
Kurmuş oldukları denizi var,
Onların iki, üç devirlik hazırlığı var,
Onların iki, üç yerde kadını var.

Dal oşol deñiz menen
martaba kütöt alar
mansaptuu adamdarga suzöt alar,
mansaptuu adamdarga
kuda-söök tuşöt alar.

Tam işte o deniziyle
Mertebe beklerler onlar
Menfaatli insanlara yüzerler onlar,
Menfaatli insanlara
Dünür olurlar onlar.

Alardın kiyimderin asıl-asıl taştan tokuyt,
alardın uul-kızdarı
asıl-asıl kiyim kiyip
alıs-alıs caktarda okuyt.

Onlar değerli taşlardan giyinirler,
Onların oğulları ve kızları
Değerli giysiler giyerek
Uzak uzak yerlerde okurlar.

Kay zaman bolso dağı
alardın otun deñiz dürüldöp cagıp turat.

Nasıl bir gün düşse de
Onların ateşini deniz alevlendirir.

Dal oşol deñiz menen
baylıgın, biyligin da tartkan keme
bayma-bay agıp turat.

Alardın kunun saga tölöş kayda,
alardın mürzösü da bölök cayda.
Sen ölsöñ kem-karç tappay,
kepin tappay aşığışaar,
bir cerge eptep-septep çaşırışaar.
alardın mürzösün da bölök kamdap,
alardı mürzögö da kömöt tandap.

Alarıñ arıp-açıp ezilişpeyt,
alarıñ para çeşet, kesilişpeyt.

Cadagalsa kursakta balasının
işi bar, kızmatı bar,
alarıñ boş boluşpayt,
cok boluşpayt,
alarıñ kılmiş kılsa sottoluşpayt.

Oşondoy arak kırgız,
aylanaña köz salçı karap kırgız?
Alardın kudayı bar,
deñizi bar.
Anan senin
tülögön taylakka okşop,
cüdögön şırimal kiygen,
cıdıgan sandal kiygen balañ menen,
cırtılğan baypak kiygen kızın menen
ne işi bar?

Karaçı çaldarıñdı,
kızıp alıp taltañ-taltañ,
karaçı baldarıñdı kızıp alıp
körüngögö tiyişip arsañ-arsañ,
karaçı kızdarıñdı,

Tam işte o denizle
Zenginliğini, koltuklarını çeken gemi
Sapa sağlam akar gider.

Onların günlüğünü bile karşılayamazsın,
Onların mezarlığı bile ayrı yerde.
Sen ölsen harçlık bulamayıp,
Kefin bulamayıp zorlanırlar,
Bir yere zorla kapatırlar.
Onların mezarını bile ayrı hazırlayıp,
Onları mezara bile hazırlayıp gömerler.

Onların aç susuz ezilmezler,
Onların rüşvet yerler, kesilmezler.

Bununla kalmayıp karındaki bebeğinin
İşi hazır, hizmeti vardır,
Onların boş olmazlar,
Yok olmazlar,
onlar suç işlese de yargılanmaz.

Böyledir rakı Kırgız,
Etrafına bir göz gezdirsene Kırgız?
Onların Huda'sı var,
Denizi var.
Bunların üzerine
Tüyünü döken deve yavrusu gibi,
Tüyü dökülen giysi giymiş,
Tüysüz ayakkabı giymiş oğlunla,
Yırtık çorap giymiş kızın ikisinin
Ne işi var ki?

Baksana ihtiyarlarına,
İçki içmişler eğri böğrü yürüyorlar
Baksana çocuklarına içmişler
Önüne gelenle sataşıyorlar,
Baksana kızlarına,

türktördün sagızınan arzan-arzan,
karaçı naristeñdi,
mektebin taştap salıp, gezit satıp
çurkap cürgön “alsañ-alsañ”.

Caraatıñ irip-çirip kögörüüdö,
cankeçti kırgız caştar köböyüüdö.

Calcaktap cata kalgan töşöktördön
carım can muncu baldar törölüüdö.

Kööp algan cigitteriñ arak sasıp,
közün da, meesin dağı arak basıp,
köçömö köçölörgö arak satıp,
cılañaç duuldagan,
cittangan, cuunbagan,
kırgızdın bul kılımı akıldan
adaşkanday,
sompdorun,
soodagerin,
körnöktörün,
soykulardın battaşkan köynöktörün,
apırık, sapırığın,
sögüngön kişilerin,
tükürük, kakırığın,
ulutun, ruhun da ARAK degen
zor acıdaar
akırın sorup ketip baratkanday!...

KÖK BÖRÜ GİMNİ

Altay Toodon, Alatoodon, adırdan,
Ak kalpakçan kırgız ünü cañırgan.
Şuuldağan buruttardın urpağı
Şumkar bolup köktön cerge sayılğan.

Türklerin sakızından daha ucuz,
Baksana bebek yaşındaki çocuklarına,
Okulunu bırakarak gazete satıyorlar
Etrafta durmadan koşturarak.

Yaran gittikçe büyümekte,
Canımı hiçe sayan Kırgız genci çoğalıyor.

Düşünmeden atladıkları döşeklerden
Yarı canlı sakat bebekleri doğurmakta.

Böbürlenen yiğitlerin rakı kokarak,
Gözünü de beynini de rakı kaplayıp,
Her sokakta rakı satarak,
Çırılçıplak koşturan,
Kokan, yıkanmayan,
Kırgız'ın bu asrı akıllardan
Uzaklaşmış gibi,
Somlarını⁴⁴⁷,
Tüccarlarını,
Uyanıklarını,
Kötü kadınlardan bulaştıklarını,
Abartılmış savrulmuşunu,
Küfür eden kişilerini,
Tükürük, hapşırığını,
Milletin, ruhun da RAKI diyen
Kocaman ejderha
Yavaşça çekerek yutmasına benziyor!...

KÖK BÖRÜ MARŞI

Altay dağından, Ala Dağından, yamaçtan,
Ak kalpaklı Kırgız sesidir yankılanan.
Rüzgâr gibi Burutların⁴⁴⁸ nesilleri
Adeta şahin olup gökten yere saldıran.

⁴⁴⁷ Som; Kırgızistan'ın para biriminin adıdır.

⁴⁴⁸ Burut; Kırgızlara yabancıların verdikleri adıdır.

At minse arstan Kırgız,
Aalamga batkan Kırgız.
Kök astı, Cer üstündö
Kök Börü tartkan Kırgız.

Şaa Atanın arbağı bar kan-canda,
Şaabız cetet namıs barda, ar barda.
Kök Börügö düñgürötüp cer şarın
Kökölötö kötöröbüz aalamga.
Kökcaldan kalgan Kırgız,
Köödönü arman Kırgız.
Kömülüp cok bolordo
Köktögön kayran Kırgız.

Kökcal Kırgız Teñirdegi, köktögü,
Köküröktön kan akkanda özdörü.
Taştabastan taşka cazıp tarihin
Talaa-tüzdö tartıp kelgen Kök Börü.

Asmandan balbıdaybız,
Asılsa kalbırlaybız.
Acalga ayrılısak da,
Attan biz ayrılбайbız.

Kan Manastın urpaktarı turasıñ,
Kalkta kalgan babalardın murasın.
Kırgız barda Kök Börünü buruttar
Kılımdardan kılımdarga ulasın.

Colborstor tartkan Kök Börü,
Cogotpoy kelgen Er Kırgız.
Coo kelse Atamekenge
Colotpoy kelgen Er Kırgız!

Ata binse aslan Kırgız,
Aleme sığar Kırgız.
Gögün altında, yerin üzerinde
Kök-Börü çeken Kırgız.

Atalarının ervahı var kanında, canında,
Gücümüz yeter namus varken, ar barken.
Kök-Börü gürültüsü dünyayı kaplayıp
Yüceltiriz göklere, yükseklere, aleme.
Bozkurttan kalan Kırgız,
Bağrı ateşle dolu Kırgız.
Gömülüp yok olacakken
Göklere yükselen Kırgız.

Bozkurt Kırgız Tanrı dağındaki, gökteki,
Gögüsten kan akarken kendileri,
Bırakmadan taşta yazıp tarihini
Ovada, düzlükte hep oynardı Kök-Börü.

Göklerde parlarız,
Asılırsa elekten geçiririz.
Ecele ayrılısak da,
Attan biz ayrılmayız.

Han Manas'ın neslinden geliyorsunuz,
Halkın arasında kalmış babaların mirası.
Kırgız varken Kök-Börü'yü Buruttar
Asırlardan asırlara devam ettirsin.

Kaplanlar çeken Kök-Börü,
Kaybetmeden geldi Er Kırgız.
Düşman gelirse ata vatana
Yaklaştırmadı Er Kırgız!

AT MENEN TAANI DÜYNÖNÜ

Mayramda ulak tartalbay,
Masköödön korkup caltañday.
Manastan kalgan bul oyun
Maanisi ketken baykalbay.

Bir kezde ulak tartalbay,
Biylikten korkup caltañday.
Abaltan kalğan bul oyun
Akıldan ketken baykalbay.

Eesi cok elde kulduk go,
Eşeyip eçen tunduk go.
Erengce cetken er Kırgız
Eşekke cetpey turduk go.

Erkindik algan kündö emi,
Eşekti taştap üygö emi.
Ayköldün bolsoñ urpağı
At menen taanı düynönü.

Uluular keçken dayradan,
Ulansın köçüñ kayradan.
Ulandar keldi batañ ber
Ulakka canın arnağan.

Demine demöör koşolu,
Demitken elden ozolu.
Kök Teñir berçü kılımdı
Kök börü menen tosolu.

ESİNE KEL

Toolordun Kantka cetpey
toktigon uç cagında,
Nijne-Serafimovka dep

AT İLE TANI DÜNYAYI

Bayramda ulak tartamayıp,
Moskova'dan korkarak
Manas'tan kalan bu oyun
Anlamını yitirdi farkına varmadan.

Bir zamanlar ulak tartamayıp,
Yönetimden korkup
Evvelden kalan bu oyun
Unutuldu farkına varmadan.

Sahipsiz halk içinde kulduk ya,
Nice cefalar çektik ya.
Savaşta koşan yiğit Kırgız
Eşeğe dahi binemedik ya.

Bağımsız olduğumuz günde şimdi,
Eşegi bırakarak eve şimdi.
Yüce Manas'ın nesli isen gerçekten
At ile tanı dünyayı.

Büyüklerimizin geçtiği nehirde,
Devam etsin göçün yeniden.
Gençler geldi hayır duanı ver
Ulak için canını feda eden.

Nefesine nefes ekleyelim,
Destekleyen halkla uçalım.
Gök Tanrı'nın bahşettiği yüzyılı
Gökbörü ile karşılayalım.

KENDİNE GEL

Dağlardan Kant'a gelmeden
Önümüze çıkan bir uçta,
Nijne-Serafimovka diye

Atalgan
kırgızdın kıştığında,
bul düynödön bölüp salgan
dubal turat temir-beton
Tabıtka okşop ölük salgan.

Taş dubal arcagında
daraktar asta şamal ünün
koştop,
mayıptar cılat asta
döñgölökçön
Camgırdan kiyinki bir
ülülgö okşop.

Bul düynödön bölüp salgan,
dubal turat temir beton
tabıtka okşop ölük salgan.
Taş dubal arcagina
gülün dart kübüp bütkön,
kanın dart şimip bütkön,
söögün dart kacap bütkön
munculardı apkelişet
dokturdan da,
kudaydan da
tacap bütkön...

Taş dubal arcagina
adamdar az kelişet
başı bütün,
tagdırı,
taşı bütün,
kazanda aşı bütün.

Taş dubal arcagında
baldarın erkeletip keçki
iñirde,
bapırap bata berip,

Adlandırılan
Kırgız'ın köyünde,
Bu dünyadan ayrı kalmış
Duvar duruyor demir betonlu
Ölü konan tabuta benzer.

Taş duvarın ötesinde
Ağaçlar rüzgar sesine
Eşlik eder.
Engelliler yavaşça ilerler
Tekerlekleriyle
Yağmurdan sonraki bir
Salyangoza benzer.

Bu dünyadan ayrı bırakılmış,
Duvar duruyor demir beton
Ölü konan tabuta benzer.
Taş duvarın ötesine
Çiçeklerini dökmüş
Kanını emerek içmiş,
Kemiklerini dert bitirmiş
Sakatları getirirler
Doktordan da,
Allah'tan da
vazgeçenleri...

Taş duvarın ötesine
İnsanlar az gelirler
Başı sağlam,
Kaderi,
Taşı sağlam,
Kazanda aşı hazır.

Taş duvarın ötesinde
Çocuklarını şımartarak güneş
Batımında,
Gür sesle dua ederek

balpayıp tördö olturar
mezgilinde,
kuu tumşuk atalışıp,
kuulgan teñirinen,
kuulgan kız-uulunan,
kelininen
karıgan kempir cüröt,
karıgan çaldar cüröt.
başpaanek tappay koygon,
baldarı bakpay koygon.

- Talasım,
Talasım, - dep,
Talasın köralbay bir,
Tamagı, tartibine könalbay
bir,
Talasın beş maal tilep
Kudayınan,
Talastın topuragında ölbay
bir,
Talasta cürgöndögü dımağı
cok,
talastık kempir cüröt,
carıktık ay,
bir çöögün çaydan başka zıyanı
cok!

Tam, mülkün talap alıp,
talaaga kuup salgan
cakındarı,
kuuragır,
kuuday kılıp çaçın dağı,
özü cuup öz kaygısın
başındağı,
talastık kempir cüröt
paygambar caşındağı.

Mutlu mutlu başköşede oturacak
Zamanında,
İşe yaramaz ada konarak,
Kovulmuş Tanrısından,
Kovulmuş oğul, kızından,
Gelininden
Yaşlı kadın dolaşıyor,
Yaşlı adamlar dolaşıyor.
Başını sığdıracak yer bulamayıp,
Evlatları bakmadan bırakmış.

-Talas'ım,
Talas'ım diye,
Talas'ın bir kere bile göremeden,
Yemeğine, tarzına alışmadan
Hiç,
Talas'ını günde beş kere dileyip
Allah'ından,
Talas'ın toprağında ölemeyip
Bir,
Talas'ta yaşarkenki gücü
yok,
Talas'lı yaşlı kadın dolaşıyor,
Aman Allah'ım,
Bir çaydanlık çaydan başka zıyanı
Yok!

Evini, mülkünü talan edip,
Sokağa atıvermiş
Yakınları,
Kuruyasicalar,
Saçını da bembeyaz yaparak,
Kendisi yıkayıp kendi kaygısıyla
Başındağı,
Talas'lı yaşlı kadın dolaşıyor
Peygamber yaşındağı.

Başbağıp kalsañ kokus,
beyçeki cürğön can dep
sanabastan.
beytaamış ekenime karabastan,
- Menminbi? -
menminbi, - deyt,
- Alıp ketçü balamsıñbı,
sen, sen kimbi? - deyt,
çın ele Talasıma,
Talasım, Talasıma
alıp ketkeni keldiñbi? - deyt.

Kalayık,
kağılayın,
kalkıña Talas batkan,
kanıkey, Manas batkan,
kalkıña kırgız batkan,
kadimki Çıñgız batkan
bir kempir batkan cokpu?
bir kempir batkan cokpu?

Kör kıldı go
köñüldü azır zaman,
köçüp barat közümdön
akır zaman, tarihında kırgız
el cok ele go,
ata-enesin kız-uulu
batırbagan!

közüñdü kim
kör kılıp budalagan,
kaysıl şaytan
kargışın dubalagan,
kaçan kırgız kakşatıp karıp
kılıp
karıların it öñdüü
kubalagan?!

Düşünmeden içeri girersen aniden,
İşsiz güçsüz birisi diyerek
İnsan yerine koymazlar.
Yabancı olmama bile bakmadan,
- Beni mi arıyorsun?
Beni mi arıyorsun, der,
-Alıp götüreceğ oğlum musun,
Sen, sen kimsin? Der,
Gerçekten Talas'ıma,
Talas'ım, Talas'ıma
Götürmeye mi geldin? Der.

Halkım,
Kurban olayım,
Halkına Talas sığmış,
Kanıkey, Manas sığmış,
Halkına Kırgız sığmış,
Bildiğimiz Cengiz sığmış
Bir yaşlı kadın sığmadı mı?
Bir yaşlı kadın sığmadı mı?

Kör ettiler ya
Gönlümüzü şimdiki zaman,
Göç ediyor gözlerimden
Ahır zaman, tarihinde Kırgız
Halkı yoktu ya,
Anasını, babasını oğlu kızı
Sığdırmayan!

Gözlerini kim
Kör edip görmez etti,
Hangi şaytan
Lanetle dua etmiş,
Ne zaman Kırgız ağlatarak gariban
etmiş
Yaşlılarını köpek gibi
Kovalardı?!

Cıgaçtı kurt cegendey,
kişini dart cegendey,
meemdi,
oy cep kelet kañgıgan bir,
bul cerde kempir cüröt
At-Başının
Akmuz degen aylınan bir,
At-Başı caktı bilem,
Akmuzdu cakşı bilem,
a birok,
Körgöndön soñ,
baguusuz kalgan calgız
kempirdi men
cüröktü taş baskanday
bastı künöm!

Too batkan At-Başıga,
tokoy batkan,
At-Başıga,
Almambet, Koşoy batkan,
bir kempir batkan cokpu?
asil cer aylanayın,
bir kempir batkan cokpu?

Kuurayday arıktagan,
kuuragir,
kuurap turat,
denesin karmanalbay
bülküldöp ıylap turat:
- Karıganda taykı boldu
baktım nege,
kaygının kargışına battım
bele,
ce mañdayga ketpes şor cazdıñ
bele,
özümdün catınımdan çıkkın

Ağacı kurt yemiş gibi,
İnsanı dert yemiş gibi,
Beynimi,
Bitmeyen düşünceler yiyor,
Burada yaşlı kadın dolaşiyor
At-Başı'nın
Akmuz denen köyünden,
At-Başı tarafları bilirim,
Akmuz'u iyi bilirim,
Ama,
Gördükten sonra,
Bakımsız kalmış yalnız
Yaşlı kadını, benim
Kalbime taş oturdu
Şüpheler doldu!

Dağ sığmış At-Başı'ya,
Orman sığmış,
At-Başı'ya,
Almambet, Koşoy sığmış,
Bir yaşlı kadın sığmadı mı?
Asil toprak kurban olayım,
Bir yaşlı kadın sığmadı mı?

Çubuk gibi zayıflamış,
Kurumayası,
Kurumuş duruyor,
Bedenini tutamadan
Durmadan ağlayarak duruyor:
-Yaşlılıkta kötülük geldi
Bahtım neden,
Kaygının kargışına batmış
mıydım?
ya da alnıma keder yazmış
mıydın?
kendi karnımdan çıkan

kızdı,
özümdü kuup çüksın dep baktım
bele?

Sendelip basıp kalgan,
seksenden çaşı nebak aşıp
kalgan,
kempir cüröt Tyan-Şandık,
keypinen azıp kalgan,
cüröktö ayıkpagan caram bar
deyt,
üyüm bar Tyan-Şandın
Ottugunda,
üyümdön kuup çıkkan kelinim,
balam bar deyt.

Ömürdü öçöründö muz kılbay
deyt,
özümdü öz uuluma muş kılbay
deyt,
kuday ay alıp tınsañ bolot ele,
kuuragan kündü maga tuş kılbay
deyt.

Maal cetse uşul cerden ölot
deşet,
mal ölüp kalgan öndüü köröt
deşet,
eki-üçöö teleşkaga salıp
barıp,
traktor menen çukup kömöt
deşet.
Mezgildin
metall kiygen
colunda kuyundagan,
agızıp catat cıldar
kıştaktın ıyın magan,

kızı,
kendimi kovsun diye bakmış
mıydım?

Yavaşça yürüyen,
Seksen yaşı çoktan
Aşmış,
Yaşlı kadın dolaşıyor Tyan-Şan'lı,
Durumu pek iç açmayan,
Yüreğimde iyileşemeyen yaram var
der,
Evim var Tyan-Şan'ın
Ottuk'unda,
Evimden kovdu gelinim,
Oğlum var diyor.

Ömür sönerken buz etmeden
der,
Kendimi kendi oğluma yumruk etmeden
der,
Allah'ım alıp rahat etsen keşke,
Kederli günleri bana nasip etmeden
der.

Zamanı geldiğinde burada ölür
Derler,
Mal ölmüş gibi görüyorlar
Derler,
İki üç kişi el arabasına koyup
Götürerek,
Traktörle çukur kazıp gömer
Derler,
Zamanın
Metal giydiği
Yolda hızla ilerlerken,
Akitiyor yıllar
Köyün gözyaşlarını bana,

kokustan erteñ alar köz
cumuşsa
kindik kan tamgan cerden
topurak buyurbagan,
çaldardı ata kılıp alıp
kalganga,
kempirdi ene kılıp alıp
kalganga,
kağılayın kırıgız el ay,
kıştağıñ, aylıñan bir,
can adam çıkpaganga
ardıgam bir!..

Iymanımız bezip barat
bozdop arı,
ırısız ketip barat
koştóp anı,
Kayran el
Berilebey arıladıñ,
Etke mal tapşırkansıp,
Köldö da,
Çüydö da,
Oşto dagı
Tapşırıp catat bugün
karıların.

Kız-ulanı uluusun barktaçu
ele,
Kıyanattık işterge baspaçu ele,
Kıyın kezde itin da
taştabagan,
Kırıgız kaçan karısın
taştaçu ele?

Karaçı,
Kañçalagan GESiñ kurup,
Karaylap çırak cakkan

Aniden yarın onlar vefat
Ederlerse
Doğmuş olduğumuz topraktan
Toprak buyurmamış,
Yaşlı adamları baba edinmeye
yetişerek,
Yaşlı kadını ana edinmeye
yetişerek,
Kurban olayım Kırıgız halkım,
Köyünden, kasabandan birer
Can sevenler çıkmadıgına
Ağlıyorum ben!

İmanımız kaçıyor
Ağlayarak öteye,
Riskımız gidiyor
Onun peşinden,
Zavallı halkım
Beri gelmden öteye gittin,
Et için mal vermişçesine,
Göl'de de,
Çüy'de de,
Oş'ta da
Teslim ediyorlar bugün
Yaşlılarını.

Kızı oğlu büyüğüne değer verir
İdi,
İhanet işleri yapmaz idi,
Zor zamanda köpeğini bile
Bırakmayan,
Kırıgız ne zaman yaşlısını
Bırakır idi?

Baksana,
Nice Elektrik Santralini kurup,
Parlatıp ışık yakan

kıřtađıñdı,
Karaçı, kabırılğan iç
cagıñdı,
Kırız kamaş bolgon
Tış cagıñdı!

Karaçı, uuldarıñdı,
Koluna biylik berseñ,
korsoñdop öz eline manap
bolgon,
karaçı kızdarıñdı,
kızdarıñ kırçımında talak
bolgon,
kımızıñ kımız emes çalap
bolgon,
baldarın taştaganı az
kelgensip,
emi bizde,
atasın taştamay da,
apasın taştamay da adat
bolgon.
Kaalaysıñbı,
kırızdın kem boluşun,
karañğıdan çıkpastan cem
boluşun!

Oozuñ kana degenge murdun
aytıp,
kaalaysıñbı cer menen cer
boluşun!

Kaalaysıñbı
kırızdın şal boluşun
karıların cogotup zar
boluşun,
uşul kezde elge okşop düynö
bilbey,

Köyüne,
Baksana, karışan iç
Taraşına,
Kırız'ı kamaş olmuş
Dış taraşını!

Baksana oğullarına,
Ellerine yöneticilik versen,
Kaba saba bey oldular öz
halkına,
Baksana kızlarına
Kızların genç yaşta dul kalmış
Oluyorlar,
Kımızın kımız değil ayran
Olmuş,
Çocuklarını bırakmaları az
Gelmişçesine,
şimdi bizde,
Babasını bırakmak da,
Anasını bırakmak da adet
Olmuş.
İster misin?
Kırız'ın eksik olmasını,
Karanlıktan çıkamayıp yem
Olmasını!

Ağzın hani diyene burnunu
Gösterip
İster misin toprakla toprak
Olmasını!

İster misin?
Kırız'ın sakat olmasını
Yaşlılarını kaybederek çaresiz
Kalmasını,
şu anda dünya halkını
bilemeden,

ulan-kızı caldırap mal
boluşun!
Kırğızdar toktogula,
atasın taştandı,
enesin taştandı
el-curtka koşpogula!

Kırğızdar toktogula,
Toktobosoñ
kaygı-muñ kaptayt bir kün,
kanıñdı kaktayt bir kün,
enesin taştandı,
erteñ ele,
Başıña azap tüşsö
elin da taştayt bilgin,
atasın taştandı,
ata Curtun
taştayt bilgin!

Oğlan kızı bön bön bakıp mal
Olmasını!
Kırğızlar durun,
Babalarını bırakanları,
Analarını bırakanları
Halkın arasına almayın!

Kırğızlar durun,
Durmazsan
Kaygı dert kaplar bir gün,
Kanını kurutur bir gün,
Anasını bırakanlar,
Hemen yarın,
Başıña azap düşerse
Halkını da bırakır bil bunları,
Babasını bırakanlar,
Ata yurdunu
Bırakır bil bunları!

21. TURABAY COROYEV

NOORUZ

Bügün Nooruz, cıl cañırgan caz ayı,
Bardık cerde çaşaruunun ırları.
Caz degen bul can düynödö cañıruu
Caz degen bul, tirüülükütün cırgalı!

Nooruz bolso, anın altın eşigi,
Niyet-dildi aruulakka baştagan.
Ötkön kezdin esep-çotun kaksam da
Nooruz menen keleşekke aştalam.

Sümölöktön daam tatıp sıymıktuu,
Sıy-urmattı zamandaşka aytabız.
Caratılış dağı bizge cadırayt
Nooruz künü tögöröktü baykañız.

Demek bugün musulman-türk mekeni
Dal cañı cıl, mayram künün tosuuda
Ak dilderden kaaloo-oylor aytılp
Asıl oylor alga karay ozuuda.

Bizdin tilek, kuttuu bolusun Nooruz kün,
Cazdı baştap, ömür-dildi çaşartkan
Antkeni bul, caz mayramı - cañı ömür,
Süyüü otu köküröktö cagat şam.

Ölbögön can caz daamın tatkanday,
Carkıp tursun, caynap tursun ak mañıday!
Bardık cerge beykutçuluk uyalap
Caşoo bolsun, Nooruz tañı atkanday!

NEVRUZ

Bugün Nevruz, yıl tazeleyen bahar ayı,
Her yerde yeşerme şiirleri
Bahar demek, ruhun yenilenmesi
Bahar demek, canlılığın neşesi!

Nevruz ise onun altın kapısı,
Niyeti, gönlü temizliğe açılan.
Geçen zamanın hesabını tutsam da
Nevruz ile geleceğe yönelerim.

Sümelek'in tadını tadıp gururla,
İzzeti, hürmeti anlatırız çağdaşa.
Bize saadet veriyor tabiat da
Bakınız çevrenize Nevruz'da.

Demek bugün Müslüman-Türk'ün yurdu
Tam yeni yılı, bayramını karşılamakta
En içten dilekler, düşünceler söylenip
Asil düşünceler öne doğru koşmakta.

Bizim dilek kutlu olsun Nevruz günü
Baharı başlatıp hayat ve gönülleri yeşerten
Çünkü bu, bahar bayramıdır, yeni hayattır,
Sevgi ateşi, göğsüne yakar bir mum

Ölümsüz can bahar tadını tatmış gibi,
Parlasın dursun, parlansın ak alın!
Tüm yerlere mesutluk yuva kursun
Hayat olsun, Nevruz şafağı atmış gibi!

22. EGEMBERDİ ERMATOV

MANAS ATANIN KÜMBÖZÜ

Nasip buyrup, basıp cürgön coldorum,
Alıp keldi kümbözünö Manastın.
Uluu köçtü emne ekenin oylodum,
Mezgil menen, tagdır menen talaştım.

Taptım tunuk başatımdı manızdı
Şıngır etip ağıp catkan tereñde.
Anın şan cürökkö ot tamızdı,
Kanatı çok pende bekem, men emne?!

Uşul cerde dooron sürgön ruhum,
Dubaldardan kupuya ün ugulat.
Kırka toolor, akkan dayra, uçkan kum
Manas atam canı bolup tuyulat.

Çanı asmanga uyulgugan doorlor
Uyup kalgan sıyaktanat bu cerde.
Çeksizdikke karap turam boolgop,
Baylanışıp büt can - düynöm teñirge.

Köktü közcöp duuldagan daraktar
Ne cönündö ayan kılat, neni ırdayt?
Manas ata senin piriñ turganda
Kırğız degen uluu darak cıgılбайt...

ATÇAN CURT

Aalamdın bir burçunan bir burçuna,
Kıpkızıl meteoritte uçup ötüp,
Efir bolup kanınar ketti beken
Tambastan boz talaaga kızıl çekit.

Kün içip suu orduna ışık çöldün, ay

MANAS ATANIN MEZARI

Nasip etti, dolaştığım yollarım,
Alıp geldi mezarına Manasın.
Ulu göçün ne olduğunu düşündüm,
Zaman ile, kader ile tartıştım.

Buldum berrak kaynağımı özümü,
Şırıldayarak akan derinliğe.
Onun akıntısı yüreğe ateş yaktı,
Kanadı yok kul muyum, ben niye?

Burada devran sürdü ruhum,
Duvarlardan esrarlı sesler duyulur.
Sıra dağlar, akan derya, uçan kum,
Manas atamın canı olup duyulur.

Tozu gökyüzünde dolaşan devirler,
Yığılmış gibi görünüyor buraya.
Sonsuzluğa bakıyorum tereddütle,
Bağlanır bütün dünyam tanrıya.

Göğe doğru yükselen ağaçlar
Ne hakkında telkin eder, neyi söyler?
Manas ata gibi senin pirin varken
Kırğız denen ulu ağaç yıkılmaz...

ATLI YURT

Alemin bir ucundan öbür ucuna,
Kıpkızıl meteor gibi uçarak gidip,
Kanınız yoksa eter mi oldu
Damlamıyor bozkıra kızıl nokta.

Güneşi içen su yerine sıcak çölden ay,

Ay içip, cildiz içip kuduktağı,
Attan tüşpöy kökkö uçup kettiñerbi,
Kötöralbay cerdegi azaptardı?

Katılıp kayda catat çapayı ünüñ
Çağılganda, şamalda, dayradabı?
Kaydan tabam sarganp küngö küygön
Kum menen çañ aralaş ırınardı?

Otrarda Çingiskandın atı epsep
Cürögüñdü maydalap taştadı?
Kokustan tagdırındı bilgen bolso
Taş bolup katıp kalmak Al-Farabi.

Aalamdın bir burçunan bir burçuna
Kıpkızıl meteoritteý uçup ötüp,
Kıpçaktar kayda kettiñ, aloolonup
Bir küyüp, bizdin uluu cerdi bezip?..

Ay içer, yıldız içer kuyudaki,
Attan inmeden göğe mi uçup gittiniz,
Kaldıramayıp yerdeki çileleri.

Saklanıp nerde yatar vahşi ses,
Şimşekte, rüzgarda, deryada mı?
Nerden bulurum sararıp güneşte yanan,
Kum ve toz karışmış şarkınızı?

Otrarda Cengizhan'ın atı çiğneyip
Yüreğini un ufak mı etti?
Eğer kaderini bilseydi,
Taş gibi katılaşırdı El - Farabi.

Alemin bir ucundan öbür ucuna,
Kıpkızıl meteor gibi uçarak gidip,
Kıpçaklar nereye gitti, alevlenip
Bir kez yanıp, bizim yüce yerden bezip?...

23. AKBAR RISKULOV

NASIYKAT

Bul nasıykat maga kalgan,
bul nasıykat saga kalgan,
kalgan kereez babalardan,
öttü nasıykat
toolordon talaalardan.
Ay kaşkanı azanatıp,
at çalına kazan asıp,
kelgen eldin tilegi bul,
uluu tarihtin
çokton ısık ilebi bul.
...O, mezgildin öktömdüğü, ıldamdığı!
Kanday kezde caraldı eken “Sıngan bugu”?
Komuz kılın birindetip,
Dirildetip nasaat ir kaldı.ı.
Appak maral ırı canırdınbı sen,
appak maral, kayra tabıldınbı sen,
appak maral tuyak kagat,
curt kotorgon sıyaktanat,
karan küngö, maral, kabıldınbı sen?
Karan küngö, maral, kabıldınbı sen,
konuşundan ürküp canıldınbı sen,
möltüldöp akkan bulak kayda,
moyundaş öskön ulak kayda,
kadirimi curttu sagındınbı sen?
Ey, appak maral, ey!
Artından saya tüşüp cebe kelet,
közündö cer aylanat, tegerenet,
cebe kelet, cönö demek!
Çurkaçı, ak maral, cügürüp sen,
turbaçı, ak maral, tüñülüp turba,
cebe cetpeyt, çurka tüyülüp sen.
Appak ak maral, appak maral çeñilbeçi,
batat, batabı, batıp barat ömür keçi?

NASİHAT

Bu nasihat bana kalmış,
bu nasihat sana kalmış,
kalan bu yadigâr atalardan,
geçti nasihat,
dağlardan tepelerden.
Ay akıtmalı atı hırslandırıp,
at üstüne kazan kurup,
gelen halkın dileği bu,
ulu tarihin
közden sıcak yalazı bu.
...Hayret, zamanın kuvveti, çabukluğu!
Hangi zamanda yaratıldı acaba “Kırılan Bugu”
Kopuzun tellerini bir bir,
Titreterek çalan nasihat şarkısı kaldı mı?
Apak maral şiiri yeniden mi yaratıldın sen,
apak maral, tekrar bulundun mu sen,
apak maral toynağını yere vurur,
halk göçmüş gibi görünüyor,
felaket güne, maral, kaldın mı sen?
Felaket güne, maral, kaldın mı sen,
kaldığın yerden kaçıp kayboldun mu sen,
parıldayarak akan bulak nerede,
yan yana büyüdüğün oğlak nerede,
kadirli yurdu özledin mi sen?
Hey, apak maral, hey!
Ardından yaydan çıkan ok kovalar,
gözünde dünya dört döner,
okun geliyor bu kaç demek!
Koşsana, ak maral, hızla sen,
durmasana ak maral, bezmiş gibi durma,
ok yetişemez, koş toparlanıp sen.
Apak ak maral, apak maral yenilmesene,
batar, batar mı, batmakta hayatın akşamı?

Cebe kelet, cönö demek,
çurkaçı ak maral
cetticebe...
çurka tüyülüp sen.
Ey!
Canıp ötöbü, cebe cetebi,
tagdır çırkırayt, tamir zırkırayt,
maral kubulup,
kayıp bolup ket emi!
Appak maral, maral tuyak kagat,
cebe cetpeyt, cetet sıyaktanat.
Ümüt öçöt, ümüt kayra canat.
Bul nasıykat maga kalgan,
bul nasıykat saga kalgan,
kalgan kereez babalardan:
kanat baylap ömürgö,
karşı turgan ölümgö,
kanlardan sancıra
appak maral cönündö.
Talıbayt eldik ümüt,
kanbayt eldik ırlar.
Appak maral nege külüñdödüñ,
cakşılıktan astı tüñülbödüñ!

KIRGIZ ULUT URAANI

Ezelden ıntımakka ıktagan,
erööldördö eer cazdanıp uktagan,
ereğişte, er eñište çıyralgan
elibizdin kayratına suktanam!

Azır kırgız başkalarga ten bolup,
Ala-Toodo altı duban el bolup,
Erkin Kırgız mamleketi tüzüldü,
elibizdin keleşegi keñ bolup.

ok geliyor, bu kaç demek,
koşsana ak maral
yetişiyor ok...
koş toparlanıp sen.
Hey!
Değip geçer mi, ok yetişir mi,
kader ağlar, damar sızlar,
maral gizlenip,
ortadan kaybol şimdi!
Apak maral toynağını yere vurur,
ok yetişemez, yetecekmiş gibi görünür,
Ümit söner, ümit tekrar yeşerir.
Bu nasihat bana kalmış,
bu nasihat sana kalmış,
kalan bu yadigâr atalardan:
kanat bağlayıp ömre,
karşı duran ölüme,
ihtiyarlardan şecere
apak maral hakkında.
Tükenmez halkın ümidi,
eskimez halk şarkıları.
Apak maral niye gülümsedin,
İyilikten hiçbir zaman ayrılmadın!

KIRGIZ MİLLİ PAROLASI

Ezelden birliğe alışmış olan,
siperlerde eyer üstünde uyuyan,
Çekişmeyle, er eñište⁴⁴⁹ pekişen
Halkımızın gayretine hayranım!

Şimdi Kırgız başkalarıyla eşit oldu,
Ala Too'da altı sancak halk oldu,
Hür Kırgız devleti kuruldu,
Halkımızın geleceği açıldı.

⁴⁴⁹ Eñiş: At üstünde oynanan geleneksel Kırgız oyunu.

Kır-kırlarda kızgaldadı kulpunat,
kız-ulanı ar-namıska umtulat.
Kuralıbiz: üç kıl Kırgız komuzu,
uraanıbiz: “İris aldı-ıntımak!”

Koldo bizdi, Bakay bababız,
korgo bizdi, Manas ababız!
Kırgızımdı düynö taanısin,
kılımdardı közdöp barabız!

OYLON, KIRGIZ!

Oyunda bir aramı çok,
kolunda bir carağı çok,
salıp koygon tam-taşı çok,
sayıp koygon daracağı çok,
üydö baatır, Çüydö baatır,
çetke çıksa caramı çok,
bal kımızga toygon kırgız,
bal uykudan oygon, kırgız!

Koy oozunan çöp albagan,
çöp alsa da köp albagan,
dogun artıp kelgenderdi
dos, duşman dep bölö albagan,
öngölördü sürösö da,
öz külügün körö albagan,
bal kımızga toygon kırgız,
bal uykudan oygon, kırgız!
Bağlan kozu soygon kırgız
bazar baasın oylon, kırgız!

Katuu aytsam keçiresiñ,
kay arıña esiresiñ?
Öz eliñe tirek bolgun,
öz ceriñe - özüñ eesiñ.

Kırda bayırda laleleri açılır,
Kızları oğulları ar namusa uzanır.
Silahımız: üç kıl Kırgız kopuzu,
parolamız: “Talihin öncesi Birlik!”tir.

Kolla bizi, Bakay atamız,
koru bizi, Manas ağamız!
Kırgızımı dünya tanısin,
yüzyıllara uzanıp varırız!

DÜŞÜN, KIRGIZ!

Fikrinde bir haramı yok,
elinde bir silahı yok,
üst üste koyduğu taşı yok,
dikili bir ağacı yok,
evde batır, Çüy’de batır,
dışa çıksa yarayışı yok,
bal kımızga kanan Kırgız,
Bal uykudan uyan Kırgız!

Koyun ağzından ot almayan,
ot alsa bile çok almayan,
dava sürüp gelenleri
dost, düşman diye ayıramayan,
başkalarını taşısa da,
kendi yürüğünü köremeyen,
bal kımızga kanan Kırgız,
bal uykudan uyan Kırgız!
bir yaşında kuzu kesen Kırgız
pazar pahasını düşün Kırgız!

Sert konuşursam affedersin,
ne yüzle taşkınlık edersin?
Öz halkına direk olun,
Öz yerine, sahıpsin özün.

Kurgatsañçı közdün çaşın,
cırgatsañçı özüñü özün!

Bal kımızga toygon kırgız,
bal uykuñan oygon, kırgız!
Bağlan kozu soygon kırgız,
bazar baasın oylon, kırgız!
Boloçoguñ kanter eken,
keleçeğiñ kanter eken,
Oylon, kırgız!
Oygon, kırgız!

KIRGIZ KALKI

Köp nerseni kulak ugup,
köp nerseni köz körüp,
köönö zaman bara catat özgörüp.
Ögünü bir öktöm cigit kez kelip,
öñgölördü sestendirip,
özü dağı kara küçkö sesteniip:
“Eger kırgız erkindikti eñsese,
erkindikke kalat,-deyt,-oy, tepse-elip!
“Kırgız özün bağalbayt,
kokon tıyın tabalbayt...”
aytor, kalcıñ sözdörü
kur namıska sayılğan
kancar sınduu calañdayt.
Tokto, dedim, öktöm cigit,
köpkön cigit, toktogun,
sendey, mendey mañkurtardı aşatıp,
künöögö cık, sottogun,
birok, elge til tiygizbe,
elge karşı şiltenebi tokmoguñ?
Kara canıñ kaşaysa da,
karalaba kalkıñdı,
baştı tömön iye berbey,
başkaları süyö berbey,
biyik sakta öz kadırın, barkıñdı!

Kurutsana göz yaşını,
sevindirsene kendini kendin.

Bal kımızga doyan Kırgız,
bal uykudan uyan Kırgız!
Bağlan kuzu kesen Kırgız,
pazar pahasını düşün, Kırgız!
Olacağıñ ne olacak acaba,
geleceğiñ ne olacak acaba,
Düşün, Kırgız!
Uyan, Kırgız!

KIRGIZ HALKI

Çoğu şeyleri kulaklar duyup,
çoğu şeyleri gözler görüp,
eski zaman gitgide değışip.
O gün bir cesur yiğit denk gelip,
başkalarına gözdağı verip,
kaba kuvvetle gözdağı verip
“Eğer Kırgız hürriyeti arzularsa,
Hürriyete ulaşır, der, inat edip!
“Kırgız kendine bakamaz,
Hokant kuruş bulamaz...”
kısacası, boş sözleri
kuru namusa saplanan
hançer misali yanıp söner.
Dur dedim, cesur yiğit,
heyecanlı yiğit, durun,
senin gibi, benim gibi mankurlara sövüp,
günah dolu, yargılayın,
fakat, halka dil uzatma,
halka doğru mu sallanır tokmağın?
kara canın acısa da,
karalama halkını,
başını öne eğmeden,
başkalarını sevmeden,
kutsal tut öz kadrini, değırini!

Kırgız kaçan başkalardan kem ele?!
Küröşkondö küröşüp,
tireşkende tireşip,
teñi menen teñ ele,
tündügünön tütün bulap,
tüptüü curttu bağıp kelgen kemege.
Sen naarazı bolosuñbu,
eer cazdanıp, el korgogon Babana,
oçoktogu ottu bakkan Eneñe?!
Cemeleseñ, mına, meni cemele,
til tiygize körbö Umay Eneñe,
karalasañ, mına, meni karala,
karşı çıkpa kasiyettüü Babaña!

Bababız:

uyutkuluu uluu curttu ulagan,
Uluu Kırgız kaganatın kuragan,
Kökteñirden kert baş emes,
elinin
erkindigin, esendigin suragan.

Bababız:

at calında kün keçirgen, tañ atkan,
akıl kalçap, ar önördü caratkan,
Ene-Saydan Yevropaga çeyin al
ene tilde alfavitin taratkan...
Erkindikke cetken kezde biz emi
başkalarga bağınbay,
babalarga büksök bolor tizeni!
Kart tarihta kança kalktar cayradı,
kelgiçektı teñçilikтин mayramı.
“Iris. İyman. İntımak!” -
bolgon dayım babalardın bayrağı.
Bakit koştop, taalay bizdi cıloolop,
babalardın oy-tilegi ulandı-
urpaktarı birimdikte turaldı,
köp uluttar ala-Toonu cerdegen
Kırgızstan kalkı bolup kuraldı.

Kırgız ne zaman başkalarından eksikti?!
Güreş gerektiğinde güreşip,
mücadele gerektiğinde mücadele edip,
dengi ile denk idi,
tündüğünden duman yükselip,
köklü yurdu bakıp gelen tandır.
Sen razı olmaz mısın,
eyere yaslanıp, halkını koruyan Babana,
Ocaktaki ateşe bakan Anana?!
Aşağılarsan işte, beni aşağıla,
dil uzatma sakın Umay Anana,
karalarsan işte, beni karala,
karşı çıkma haysiyetli Babana!

Babamız:

köklü ulu yurdu devam ettiren,
Ulu Kırgız kağanlığını kuran,
Gök Tanrıdan kendi başının değil,
halkının
hürriyetini, esenliğini isteyen.

Atamız:

at üstünde gün geçirmiş, tan attırmış,
akıl edip, hünelerini göstermiş,
Yenisey'den, Avrupaya kadar o,
ana dilinde alfabetini yaymış...
Hürriyete ulaştığımızda biz şimdi
başkalarına boyun eğmeden,
atalarımızın önünde kırsak olur dizimizi!
Eski tarihlerde nice halklar dağıldı,
gelene dek eşitliğin bayramı.
“Talih. İman. Birlik!”
oldu daima atalarımızın bayrağı.
Bahtımız açılıp, kader bizi güldürüp,
atalarımızın fikri, dileği yerine geldi;
torunları birliğe ulaştı,
birçok millet Ala Too'yu mekân tuttu
Kırgızistan halkı olup kuruldu.

Ar başkaça bolso dağı tilibiz,
ar başkaça bolso dağı dinibiz,
biz - tirekpiz
biribizge biribiz,
okşoş capırt peyilibiz,
okşoş capırt dilibiz,
okşoş köktön tiyip turgan Künübüz,
okşop ketken ümütübüz, süyüübüz,
oşonduktan oydo-toodo tileybiz
keregesi
keñ bolso dep üyübüz!

Tagdırlaşpız,
kadırlaşpız, kurdaşpız,
tamırlaşpız,
cabırlaşpız, sırdaşpız
biribizdin muñubuzga muñdaşpız
biribizdin kaygıbızga biribiz
kaydıgerlik menen karap turbaspız
bir kalk bolup birikpeybiz eç kaçan
uluu sezim,
cılıu sezim,
urmatsız,
oşonduktan baarıbızga teñ ortok
Kırgızstan
degen üydü kurmağpız!
Ar türdüüçö bizdin kıyal-coruktar,
ar adamda ar başkaça coruk bar,
“sen” katarı,
“men” katarı-calkıbiz,
el katarı-calpıbiz,
birdey bizdin cutkan aba, içken suu,
birdey tatkan tuzubuz da, kantıbiz,
bir asmandın adlında
birdey çaşoo-şartıbiz,
birimdeşsek-bütünüz,
bölünüşsök-cartıbiz,

Başka başka olsa dahi dilimiz,
başka başka olsa dahi dinimiz.
biz, direğiz,
birbirimize,
benzer tıpatıp karakterimiz,
benzer tıpatıp yüregimiz,
benzer gökte ısıtan Güneşimiz,
benzemiş ümidimiz, sevgimiz,
bu sebepten düzde bayırda dileriz
keregesi
geniş olsa diye evimiz!

Kaderimiz aynı,
kadrımız aynı, yaşımız aynı,
kökümüz aynı,
cefamız aynı, sırrımız aynı
birbirimizin üzüntüsüne ortağız
birimizin kaygısına birimiz
kayıtsız öylece bakıp kalmayız
bir halk olarak birikmeyiz hiçbir zaman
ulu hissiyat,
sıcak hissiyat,
hürmetsiz,
bu sebepten hepimize eşit, ortak
Kırgızistan
adlı evi kuracağız!
Türlü türlü bizim hayallerimiz,
her insanda başka başka hikaye var,
“sen” yerine,
“ben” yerine herbirimiz
halk yerine, hepimiz
aynı bizim yuttuğumuz hava, içtiğimiz su,
aynı tattığımız tuzumuz da suyumuz da,
aynı göğün altında
aynıdır hayat şartımız,
birleşirsek bütünüz,
bölünürsek yarımız,

kaytalangıs can katarı calkıbiz,
kaytalangıs kalk katarı calpıbiz.
Adil bolsun antibız:
biz-baarıbiz
Kırgızstan kalkıbiz!

AZATTIK IRI

Aziyada at oynotkon eldenbiz,
azaptı da, tozoktu da ceñgenbiz.
Asabañdı biyik kötör, kırgızım,
azattıkta caşoo üçün kelgenbiz!

Tarbiyasın babalardın körgönbüz,
tarihtı biz taşka cazıp kelgenbiz,
kasıbizdı Ata curtka colotpoy,
dosubuzga tördön orun bergenbiz!

Ala-Tooğo altı duban el bolup,
algaladık başkalarga teñ bolup,
Azat Kırgız mamleketin kurabız
Ata curttun keleşegi keñ bolup!

Caştarıñ namıs karmasın,
calının elge arnasın,
kalkımdı korgop,
calpıñdı koldop,
Caratkan özü calgasın!

KIRGIZ IRI

Kırlar barbı kırgız söögü catpagan,
kırgın barbı kırgız kanı akpagan,
kırıskı barbı kırgız kızı tartpagan,
kılıç barbı kırgız uulu çappagan?!
Kañgay, Altay, Teñir-Toodon çogultup,
kırk uruusun Manas baatır saktagan!

tekrarlanmaz can olarak her birimiz,
tekrarlanmaz halk olarak hepimiz.
Adil olsun andımız:
biz hepimiz
Kırgızistan halkıyız!

BAĞIMSIZLIK TÜRKÜSÜ

Asya'da at koşturan halklardanız,
azabı da, tozoğu da yenmişiz.
Sancağını yüksek tut, Kırgız'ım,
Bağımsızlığı yaşamak için gelmişiz!

Babaların terbiyesini almışız,
tarihi biz taşa yazıp gelmişiz,
yağıları Ata yurda bastırmamış
dostumuza başköşeyi vermişiz!

Ala Too'da altı sancak halk olup,
ilerledik başkalarına denk olup,
Bağımsız Kırgız devletini kuracağız
Ata yurdun geleceği açık olup!

Gençler namusu pek tutsun,
ateşini halkına adasın,
halkımı koruyup,
hepinizi kollayıp,
Yaradan kendi saklasın!

KIRGIZ TÜRKÜSÜ

Kırlar var mı Kırgız naaşının yatmadığı,
kırım var mı Kırgız kanının akmadığı,
felaket var mı Kırgız kızı çekmediği,
kılıç var mı Kırgız oğlunun çekmediği?!
Şangay, Altay, Tanrı Dağında toplanıp,
kırk boyunu Manas batır'ın sakladığı!

Kızıl tuusun biyik karmap kırmızı,
kız-ulanı işenimdi aktagan,
Kırgız ölköm cıyırmançı kılımda
kızgaldaktay kulpurganga dañktanam!

Külük barbı kırgız uulu minbegen,
ümüt barbı kırgız kızı bilbegen,
tarih barbı kırgız taşka cazbagan,
carık barbı kırgız üçün küybögön,
taalay barbı kırgız eli tappagan,
bakıt barbı kırgız eñsep süybögön?!
Kırgızstan kalkı bolup baş koştı
köp uluttar köp tilderde süylögön.
Tañı carkın keçeegiden kırgızdın,
tatıktuu col taap barat düynödön!

OYGON, OYLON!

Dal tuşunan eşiktin
daana dabış eşittim:
“Tursañ bolo, oo, balam,
tışta - kırgın, koogalañ!”

Azga başım boldu mañ...
Atıp turdum orduman.
Oyloym, tündö kim keldi?
On altınçı cıl keldi!

Özüm tapkan coobuman
özüm muzdap, soolugam.
Denemdegi kaltırak
dir-dir etip al turat.

Tüştön çoçup oygondum,
türkün sanaa oylondum.
Dale bilbeym dalaydı,
dale közüm alaydı.

Kızıl bayrağını yüce tutup kırmızı,
kızları oğlanları inancını korudu,
Kırgız ülkem yirminci asırda
laleler gibi açmasına göğsüm kabarrı!

Yürük var mı Kırgız oğlunun binmediği
ümit var mı Kırgız kızının bilmediği,
tarih var mı Kırgız'ı taşa yazmayan,
ışık var mı Kırgız için yanmadığı,
kader var mı Kırgız halkını bulmadığı,
baht var mı Kırgız'ın hasretle sevmediği
Kırgızistan halkı olarak birleşti
birçok milletin birçok dilde konuştuğu.
Tanı aydınlık dününden Kırgız'ın,
uygun bir yol bulup yol alır dünyadan!

UYAN, DÜŞÜN!

Tam dışından eşiğin
net bir ses işittim:
“Kalk artık, hey, balam,
dışta, kırım, kargaşa!”

Az da olsa başım döndü...
Atılıp durdum yerimden.
Düşünürüm, gece kim geldi?
On altıncı yıl geldi!

Kendi bulduğum cevaptan
kendim soğur, uzaklaşırım.
bedenimdeki titreme
tir tir edip o dururum.

Düşten korkup uyandım,
türlü fikirlere boyandım.
Halâ bilmiyorum çoğu şeyi,
halâ korkarak bakarım.

... Töşögümö oonagam,
Tük sezilbeyt koogalañ.
Altündö kim çakırdı:
“Oygon, oylon, oo, balam!”

KEREGİ NE?

Kırızga kırız tildin keregi ne?
Kızhatta carabasa keregiñe,
bilimdin bara albasañ biyigine
ilimdın kire albasañ tereñine-
kırızga kırız tildin keregi ne?

Kırızça tüşündürüp nan albasañ,
Kızartka kuttuktoo kat salalbasañ,
Kazarman, Oş, Tokmokko cönöyün dep,
kassadan cöndöp belet alalbasañ,
kurultay, cıyındarda söz süylöböy,
kokustan cañılam dep alañdasañ-
kırızga kırız tildin keregi ne?

Kırızça cumuşçular oylonboso,
kaşkabaş filosoftor tolgonboso,
kaada-salt, kız oyunu mınday kalıp,
kazırkı tuulgan kün toylonboso,
kıtaçça, anglişçe zakaz alıp,
kaşaygır kooperativ koldonboso,
kokustan sınıp kalsa “Moskviçin”,
kañçalık kakşasañ da oñdolboso-
kırızga kırız tildin keregi ne?

Kuduñdap kurbuñ menen körüşpösöñ,
kuttuktap kubanıçın bölüşpösöñ,
kıcırıñ kaynap tursa köp işke sen
kırızça mookuñ kana söğüşpösöñ-
kırızga kırız tildin keregi ne?

Yatağında dört döndüm,
Hiç hissedilmez kargaşa.
O gece kim çağırdı:
“Uyan, düşün, ey, balam!”

GEREKLİLİĞİ NE?

Kırız’a Kırız dilinin gerekliliği ne?
İş hayatında yaramaz ise bir işine,
bilimin ulaşamazsan yükseğine
ilmin giremezsen derinine;
Kırız’a Kırız dilinin gerekliliği ne?

Kırızca anlatıp ekmek almazsan,
Kutlama mektubu gönderemezsen,
Kazarman, Oş, Tokmok’a gideyim deyip,
vezneden doğru bilet alamazsan,
kurultayda, toplantıda konuşmadan,
bir anda yanılırim diye çekinirsen;
Kırız’a Kırız dilinin gerekliliği ne?

Çalışanlar Kırızca düşünmezse,
tanınmış filozoflar kafa yormazsa,
örf adet, kız oyunları unutulup,
şimdiki doğum günlerinde oynanmazsa,
Çince, İngilizce ruhsat alıp,
kör olası kooperatif kollanmazsa,
bir anda bozulursa “Moskoviç’in”,
ne kadar sövsen de tamir olmazsa;
Kırız’a Kırız dilinin gerekliliği ne?

Şakalaşıp arkadaşınla görüşmezsen,
kutlayıp sevincini bölüşmezsen,
sinir olduğunda birçok işe sen
Kırızca rahatça sövemezsen
Kırız’a Kırız dilinin gerekliliği ne?

Kırgızça azır caştar çoçubasa,
külböso, korunganday çoçulasa,
“Assalomu-aleykum!” dep uçuraşsañ,
alañköz baldar kaçıp topurasa,
kıynalıp cazgan kımbat ırlarındı
kızdarıñ ulandarıñ okubasa-
kırgızga kırgız tildin keregi ne?

Kazırkı çilistender çeçip cüröt
kandayça dıñıldaarın kaşka çımın,
karasak televizor tüşünböybüz
kay tilde süylögönün pahtaçımın,
komuzda kol oynotkon küülör ukşa,
kızdarı kısıñışat At-Başımın,
kırgızdar, kırgız tilii unatkula,
kırgızça mektep açuu-nakta çıgım!

Ters tolgoo eşitkende elim menden,
tersayak debegile teñir bergen,
özöktü örttöp cürgön sözümdü ayttım,
ört çıkpayt, bilesiner, tegin cerden:
enenin sütündöy ak ene tilde
beşik ır eşitpesek kelinderden-
kırgızga kırgız tildin keregi ne?!

Kupşundap surap turat debegile,
kur namıs tartpayt bekem men emine?
Kursak tok, kiyim bütün bolso boldu-
kırgızga kırgız tildin keregi ne?

CELTOKSON

OKUYASIN ESTEGENDE

Kanatım bolso kaykıp ketsem emne
kandaşım kazagıma cetssem emne’
Kayışat kazır dagı kabırgabız

Gençler günümüzde Kırgızca korkmazsa,
gülmezse, sıkışmış gibi korksa,
“Selamünaleyküm!” diye selamlaşsan,
iri gözlü gençler rahatsız olsa,
güç bela yazdığın değerli şiirlerini
kızların oğulların okumasa
Kırgız’a Kırgız dilinin gerekliliği ne?

Günümüz büyükleri karar vermekte
nasıl vızıldayacağını sineğin bile,
baksak televizyona anlamayız
hangi dilde konuştuğunu pamukçunun,
kopuzla çalınan ezgiler duysa,
kızları sıkılır At Başı’nın,
Kırgızlar, Kırgız dilini unutun,
Kırgızca okul açmak büyük harcama!

Kötü eleştiri duyunca halkım benden,
ters ayaklı demeyin Tanrı’nın verdiği,
ciğerimi dağlayıp varolan sözümü söyledim,
ateş çıkmaz bilirsiniz güvenli yerden:
ananın sütü gibi ak ana dilde
beşik türküleri işitmezsek gelinlerden;
Kırgız’a Kırgız dilinin gerekliliği ne?

İmalı sorular soruyor demeyin,
gereksiz evham mı yapıyorum ben yoksa?
Karnı tok, giyimi tam olsa yeter
Kırgız’a Kırgız dilinin gerekliliği ne?

CELTOKSON

OLAYLARINI HATIRLAYINCA

Kanadım olsa da uçup gitsem ne olur
kandaşım Kazak’ıma yetsem ne olur
Sızlar bugün bile yüreğimiz

Almatı okuyasın estegende!

Kordoydon kor bolboston ötsöm emne,
Kolbindi kırgızçalap söksöm emne
cetimiş ceti tamır saygılaşat
Celtokson okuyasın estegende!

Sezgende kanduu karmaş baştalanın,
sezbeşmin karegimden çaş tamganın...
Kaydasıñ, kalemdeşim Yesengali,
kayakta kara boor kaşkaldagıñ?!

Celtokson okuyasın estegende
cel menen kuştay uçup cetsem emne!
Uguldu Ulukbektin “Zamanayı”
Semeyde, Türkestanda, Öskemende.

Attigin, özögümdö bar armanım-
anda men Almatıga bara albadım.
Baykadım, biroq, oşo boroşodo
başımda kara çaçım agarganın.

Biz menen birge çaşap ötür ümüt,
bizdin da urpaktarga ceteer ümüt!
Kırgızda elçi cüröt Muhtar akın
kazır da kan basımı kötörülüp.

Sözümdün aytsam eger tok eterin,
teñ körgön toyu menen tobokelin
tüşündük Celtoksondo
kazagıma
kırgızdan cakin tuugan cok ekenin!

Almatı olayını hatırladığımızda!

Zorluktan hâkir olmadan geçsem ne olur,
Kolbin'e Kırgızca sövsem ne olur
yetmiş yedi damar saplanır
Celtokson olayını hatırladığımızda!

Hissedince kanlı mücadelenin başladığını,
hissetmemişim gözümden yaş damladığını...
Nasılsın, kalemdeşim Esengali,
Nerede kara bağırılı kaşkaldagıñ?!

Celtokson olayını hatırladığımda
yel ile kuş gibi uçup yetsem ne olur!
Duyuldu Ulukbek'in “Zamana”sı
Semey'de, Türkistan'da, Öskemen'de.

Ah keşke, içimde uhtem kaldı
O zaman Almata'ya gidemedim.
Ama fark ettim o kargaşada
Başımdaki siyah saçlarımın ağardığını.

Ümit dediğin bizimle yaşar gider,
Ümit bizim çocuklarımıza da ulaşır!
Kırgız'da elçi var Muhtar akın
Hala hatırlayıp kanı kaynıyor.

Söylersem sözümün özünü,
denk görüp toyu ile tevekkülün
anladık Celtokson'da
Kazak'ıma
Kırgız'dan yakın kardeş olmadığımızı!

24. MARKABAY AAMATOV

OT BOYUNDAGI OYLOR

Büttü, cetet, teñçilikke keleli,
Teñdik bolboy dalay iret şorloduk.
Oygon sezim, oylon kırgız el emi
Koy artman ketelekte koy bolup.
Büttü, cetet kalıstıkka keleli,
Kalıstık cok keldik dalay dal bolup.
Ardan sezim, ardan kırgız el emi
Mal artman ketelekte mal bolup.
“Aşa çaptın, tizgin tartıp iyemen!” - deer,
ak oyumdu dağı biri maytarıp.
Eegin maylap et cegendi bilgiler
Eerçip körsün koydu bir kün kaytarıp.
Kıçıraşıp moda tandap kiygender
Karayt saga teñsinbesten tandanıp.
May cegendi, süt içkendi bilgiler
Mal artıman körsün bir kün sandalıp.
Kündör öttü küügüm çalğan tüngö ese,
Cıldar öttü uykubuzdu açpagan.
Uluu curttun uluu otu küybösö
Karangılık kaptaganı kaptagan!

Kataal tagdır iye basıp beldi da,
Karamança kağılansıp turduk ay,
Kırgız uulu kıyır bolup keldiñ - aa,
Eliñ turup, eliñ saga buyrubay!
Mışık kılıp colbors alar erdi da,
Mıyzamdarga beldi bögüp, sındık ay,
Kırgız uulu, ögöy bolup keldiñ - aa,
Ceriñ turup, ceriñ saga buyrubay!
Küç zor ele toktotuuçu seldi da,
Bir kудaydan zor öñdönüp “bir kудay”.
Kırgız uulu, süylöy albay keldiñ - aa,
Tiliñ turup, tiliñ saga buyrubay!

ATEŞİN KENARINDAKİ DÜŞÜNCELER

Bitti, yeter, eşitliğe gelelim,
Eşitlik olmadan kaç kere kötü olduk.
Uyan his, düşün Kırgız halkı şimdi
Koyun ardından koyun olup gitmeden.
Bitti, yeter artık vicdana gelelim,
Adalet olmadığında dal olup geldik.
Utan his, utan Kırgız halkı şimdi,
Sürü ardından sürü olup gitmeden.
“İleri gittin, dizginleri çek!” diyecek,
İyi fikrimi yine biri köreltir.
Çenelerini yağlayıp et yemeyi bilenler,
Ardından gitsin koyunların bir göreyim.
Şık, moda deyip seçerek giyinenler,
Bakar sana hor görüp hayretle.
Yağ yemeyi, süt içmeyi bilenler,
Sürü peşinden gitsinler bir gün sendeleyip.
Günler geçti, karanlık geceye denk,
Yıllar geçti uykumuzu açmayan.
Ulu yurdun ulu ateş yanmazsa,
Karanlığın kaplaması muhakkak!
Çileli kader eğerek basar bele,
Kahraman gibi çakılmış gibi durduk ah.
Kırgız oğlu uç olarak geldin ah,
Halkın dururken, halkın sana nasip olmadan.
Kedi etti kaplan avlayacak eri de,
Nizamlara beli büküp, kırıldık ah.
Kırgız oğlu, üvey olup geldin ah,
Yerin varken, yerin sana nasıl olmadan.
Güç büyüktü durdurdu seli de,
Bir tanrıdan büyük gibi görünüp “bir tanrı”.
Kırgız oğlu, konuşmadan geldin ah,
Dilin varken, dilin sana nasip olmadan.

Buyrukçulduk zaman menen arbaştın,
Kanatın çok uçalbadın talpına.
Canı eken dep camı baann almaştın
Saltın turup ee bolalbay saltına.
Otubuz bar, ot alige öçö elek,
Ottoy köröt kırgız tuulgan balasın.
Kör işenim kete berbey cetelep
Karangılık, karangılık tarasın!

Elim dale momun boydon kelesiñ
Eelik kılbay baylıgına, mülküñö.
Alam debey, ber degenin beresiñ
Adat bolup kulday iştep, müñküröö.
Kanday koldo keldi senin tagdırın
Belgilüübüü kanday coldo turarın?
Agat dale agın suuday altının,
Agat dale kümüş, surma, sımabın.
Karıp sınar anp colgo taştaldı,
Kıyın alda tuugan ceriñ - ıyığın.
Beker berip tamekiñdi, pahtandı
Çöntögüñdö kalbayt sokur tıyımın.
Kanday ali karangılık taralmak,
Bilbey tursañ abalındı, alındı.
Can algıçtay kelip dooçuñ calañdap :
“Ber” - dep tursa, beresiñbi canındı?

Emreden zaman ile çarpıştın,
Kanadın uçamadın çırpınarak.
Yeni diye her şeyi değıştirdin
Örf adetin varken sahip çıkamadın bunlara!
Ateşimiz var, hâlâ sönmedi,
Ateş gibi görür Kırgız doğan yavrusunu.
Körü körüne inanç alıp gidemez,
Karanlık, karanlık dağılsın!

Halkım hâlâ sessiz sakın gelirsin,
Sahiplik etmeden varlıgına, mülküne.
Alacağım demeden, ver deneni verirsin
Adet oldu köle gibi çalışmak, acizlik.
Nasıl bir elde geldi senin kaderin,
Belli mi nasıl bir yolda duracağın?
Akar hâlâ akan su gibi altının,
Akar hâlâ gümüş, bor, cıvan.
Yaşlı gibi yarı yolda bırakıldı,
Zor halde yerin kutsalın.
Bedava verip tütününü, pamuğunu
Cebinde kalmaz bir kuruşun.
Şimdi nasıl karanlık dağılsın,
Bilmezsen halini, ahvalini.
Azrail gibi gelir alacaklın kızarak,
“Ver” dese verir misin canını?

25. GÜLCAMİLA ŞAKİROVA

KIRGIZ DEGEN EL CAŞAYT!

Adır tüzü ayırmasız kilemden,
Alatoosu asmanına tirelgen.
Aziyada eñ bayırkı eldenbiz,
Ar-namısı akılına şirelgen.

Can düynösü biyiktikti közdögön,
Erkindigin tutup akıl-es menen.
Ukkan candı uñgusuna uyutup,
Uluuluktı ulap turgan söz menen.

Közdögöngö cetmeyinçe koybogon,
Köktügü bar köp nerseni oylogon.
Namıska bek, narktuu ölkö bolsok, - dep,
Ömürüñdö tilep elim oyonom...

Cigitteri möröy utkan,
Kızdarı kıraan çıkkan.
Nasili uluu elibiz,
Namısın biyik tutkan.

Erkeletip kızdarın Nur Kız degen,
Uuldarın köktögü Cıldız degen.
Bar düynösün cayılıp meymanına,
Baspagandı butuna turguz, - degen
Kırgız degen elim bar, Kırgız! - degen.

Arkar-kulca askadan tügöldögön,
Asman sırım çetinen bilem! - degen.
Ak boz üyün cayloogo tigip alıp.
Cer caynagan maldarı tümöndögön,
El çaşagan, baylığın ünömdögön.

KIRGIZ ADLI HALK YAŞAR

Tepeleri ovası farfsız kilimden,
Ala Too'su gökyüzüne yükselen.
Asya'da en eski halklardanız,
Şanı şerefi akılı ile birleşen.

Ruh dünyası yüceleri gözledi,
Hürriyete sahip çıktı akıl ile.
Duyanları özelliğine hayran bırakıp,
Ululuğu mihenk etti söz ile.

Muradına ermeyince bırakmadı,
Kökleri dağımık çok şeyi düşünen.
Şerefi sağlam, saygın ülke olsak, diye,
Halkım, uzun ömür diler, düşünürüm...

Yiğitleri zafer kazanan,
Kızları çevik çıktı.
Nesli ulu halkımız,
Şerefini yüce tuttu.

Severek kızlarını Nur Kız diyen,
Oğullarını gökteki Yıldız diyen.
Var olan her şeyini misafirine ikram edip,
Yürüyemeyeni ayağa kaldır, diyen
Kırgız denen halkım var, Kırgız! Denen.

Dağ keçisi kayalarda dolaşan,
Gök sırlarının tamamını bilirim! Diyen.
Ak boz evini yaylaya kurarak.
Her yeri hayvan sürüsü kaplayan,
Halk yaşardı zenginliğini gösteren.

Oşol eldi Kırgız! - dep süröttöybüz,
Tulparlardı özgögö sürötpöybüz!
Kanı bölök kaygırbayt ölsöñ eger,
Kırgız gana Kırgızga tirek - deybiz!
Kırgız sırım Kırgızdar bilet deybiz!

Bilbegendi deerinde cektor - deybiz,
Elden çıkkın esirgen toptor! - deybiz.
Cok kılıuga Kırgızdı dayar turgan,
Coo katarı atılğan oktor! - deybiz.
Can düynöñdü örttögön ottor! - deybiz.

Can-canınan düşmanı çıgıp turgan,
Cakasına köö bolup cugup turgan,
Kırgız degen el çaşayt, Kırgız! - degen,
İşeençektik şorunan kurup turgan.
Kurusa da, düşmanga aş sunup turgan,
Kırgız degen El çaşayt, Kırgız! - degen.

KIRILIP KALSA DAGI, KIRGIZGA KÜYBÖYT ALAR!

Tübü kırgız emester,
Kırgızdın buzguları kelet narkın.
Ketirip abiyir, kutun, asıl barkın!
Rossiyanı ata-ene kılıp alıp.
Orus menen çıgargısı kelet dañkın!
Tübü kırgız emes bar, bilgin kalkım!

Kırgızdı süyböyt alar,
Kırılıp kalsa dagı.
Kırgızga küyböyt alar!
Dilin bilip iybeyt alar!

Kırgızga küyüş için,

İşte o halka Kırgız, deriz,
Yürüklere ayrı değer veririz!
Kanı ayrı düşünmez ölsen bile,
Sadece Kırgız Kırgız'a destek çıkar, deriz!
Kırgız'ın sırrını Kırgız bilir, deriz!

Bilmeyne temelinde yok, deriz,
Halktan çıkmış atılmış toplar! Deriz.
Yok etmeye Kırgız'ı hazır olanlar,
Düşman yerine atılan oklar! Deriz.
Can dünyanı yakan ateşler! Deriz.

Her yandan düşmanı çıkan,
Yakasına is kurumu bulaşan,
Kırgız denen halk yaşar, Kırgız! Denen,
Çabuk inanma derdinden çok çeker.
Kurusa da, düşmanına aşını uzatır,
Kırgız denen halk yaşar, Kırgız! denir.

KIRIMA UĞRASA BİLE KIRGIZ İÇİN YANMAZ ONLAR!

Kökü Kırgız olmayanlar,
Kırgız'ın değerlerini bozmak isterler.
Giderip saygısı, kutunu asil değerini!
Rusya'yı ana baba edinerek
Rusla dünyaya tanınmak ister!
Kökü Kırgız olmayan var, bil halkım!

Kırgız'ı sevmez onlar,
Kırımı uğrasa bile.
Kırgız için yanmaz onlar!
Ruhunu bilip sevmez onlar!

Kırgız'a yanmak için,

El-cerdi süyüş gerek!
Ene-tildin tüp nuskasın,
Eñ-akılga tüyüş gerek!
Baylığın elge ençilep,
Kartasın çiyiş gerek!

El üstünön güldögöndör,
Eldi közgö ilbegender.
Ene-tildi bilbegender,
Kırgız sözdön cadadık-dep.
A körökçö: Orus menen anglis
tilin bil-degender,
Tübü alardın kırgız emes!
Dal oşol, “kırgız eles”,
Kırgızdın asmanında.
Cagalmay bolup kaykıp,
Dembe-dem çet ölkögö barıp kaytıp.
Közünön çet ölkönün akçası uçup,
Basıntıp kırgızdardı, HİPKti aytıp.
Keleşek cok bizde-dep, “tupikti” aytıp,
Ölkönü cogotkusu kelet alar.
Ceñ içinen soodalap,
Özgölörgö tonotkusu kelet alar!

Kırgızça söz süylösöñ,
Çüyryüyüp ukkusu cok.
Kırgız tilin tübölökkö,
Til kılıp tutkusu cok!...
Abalın eldin surap,
Ayılga çıkkısı cok!
Aytışat: “Kerek bolso,
Kırgızdın işti cöndör mıktısı cok!”
Oşentip ulut üçün, uluu colgo
çikkısı cok!
Kırgız tegin, bilbeyt alar,
Uluttu bir kançaga bölüp turup.
Uruuçul akmaktar!-dep tildeyt alar!

Halkını, yurdunu sevmek lazım!
Ana dilini her şeyini,
Her şeyi ezbere bilmesi gerek!
Zenginliğini halkına vererek,
Haritasını çize bilmek lazım!

Halkın üzerinden zenginleşenler,
Halkı gözüne bakmayanlar.
Ana dilini bilmeyenler,
Kırgızca kelimelerden bıktık, der.
Bunun yerine Rus ile İngiliz
Dillerini öğren diyenler,
Kökü onların Kırgız değil!
Tam işte o “Kırgız görüntüsü”,
Kırgız’ın göğündedir.
Şahin olup göklerde uçar,
Arka arkaya yabancı ülkelere gidip gelir.
Gözünden yabancı paralar uçar,
Baskılayıp Kırgızlar’ı, İMF’i anlatır.
Bizim geleceğimiz yok, diye “çıkamaz” anlatır,
Ülkeyi yok etmek isteyenler onlar.
Gözükmeden pazarlayıp,
Başkalara talan ettirmek isterler onlar!

Kırgızca söz söyleyen,
Dönüp duymak istemez.
Kırgız dilini ebediyen,
Dil diye tutmak istemez!
Halkın halini sorarak,
Köye gidesi yok!
Söylerler: “gerekli olursa,
Kırgız’ın iş yapacak iyisi yok!”
Böylece millet için büyük olan
Yola çıkması yok!
Kırgız’ın kökünü bilmez onlar,
Milleti parçalara bölerler onlar.
Boyucu ahmaklar! Diye küfür eden onlar!

Aşatıp alar sökkön,
Akılman asıl sözdör, bizge cetken.
Ket Buka, Asan kaygı, Ata tekten,
Kalıgul, Moldo Niyaz, Arstanbekten.
Batış cetet túbünö urpaktın-dep,
Ar biri zar kakşanıp aytıp ketken.
Bilseñer bolo, oşol baaluu kepten!
KırGız, baarın, deerinde tuyup sezgen,
Deer menen deñgeeldep, işti çeçken!
KırGızstan! Atalgan ölköbüzgö,
Aç közdüğü aşingan, adebi cok.
Batıştı tuuroonun, adebi cok,
Namıs bilbey, dalay er maydalanıp.
Nark-nuskasın tügötüp ata-tekti,
Turuksuz bet kılıştı, kırGız betti.
Tübübüzgö eerçime adat cetti!
Tübü kırGız emester, başka tepti,
Başñ barda oylongun, emki kepti...
KırGızdın kızığına batkandarga.
Tüp başattı ılaylap catkandarga,
“Men kirgizmin, kirgizmin”⁴⁵⁰ -
demiş bolup,
kırGızdı biri-birine,
duşman kılıp satkandarga.
Men kırGızımın!-degender bereli coop:
Özgölördü keçkele uga berip,
Ömürdü kıskartpaylı, sebebi cok.
Önügüş kerek, kırGız colu menen,
Özübüzdün tüp başattan tereñi cok!
Ar nersege şaşılбай kalıs turup,
Aç-közdük, aramdıktan alıs turup.
Sıyınıp Ruh-başattın tuyumuna,
Kayrılıp Kök-Teñirdin ıyığına.
Önügüş kerek, KırGız-Colu menen!

Aşırı küfür edenler onlar,
Akıllı asıl sözler bize kadar ulaşmış.
Ket Buka, Asan Kaygı, Ata teginden,
Kalıgul, Moldo Niyaz, Arstanbek'ten.
Batı neslin sonunu getirir, diye,
Her biri çok anlatmıştı.
Bilin artık, işte bu değerli sözleri!
KırGız, her şeyi eskiden beri bilir,
Akılla dengeleyip işi çözerdi!
KırGızistan denen ölkemize,
Aç gözleriyle bakan edepsizler.
Batı'yı taklit etmenin edebi yok,
Namus bilmeyip, nice erler parçalandı.
Değerini tüketip babaların,
İki yüzlü etti KırGız yüzünü.
Kökümüze yedeklenme adet yetti!
Kökü KırGız olmayanlar, başımıza tepti,
Başın varken düşün, sonraki sözleri...
KırGız'ın iyiliğini düşünün.
Pınarın kaynağını bulandıranlar,
“ben KırGız'im, KırGız'im
Demiş olup
KırGızları birini diğerine
Düşman ederek satanlar vardır.
Ben KırGız'im! Diyenler verelim cevap:
Yabancıları hep dinleyerek,
Ömrümüzü kısaltmayalım sebepsiz yere.
Gelişmek lazım, KırGız yoluyla,
Kendi öz kaynağımızdan başka derinlik yoktur.
Her şeye acele etmeden adilce
Aç gözlülükten, haramlıktan uzak durup.
Dua edip Ruh kaynağına,
Başvurup Kök-Tanrı'nın kutsalına.
Gelişmek lazım, KırGız-Yolu ile.

⁴⁵⁰ KırGız; Rus kültüründe yetişen KırGızlara verilen addır.

TEÑİRDEN SURANUU

Boo tüşüp Atacurttun asmanınan,
Boz bulut nege aylanıp ketpey turat?
Kıynalğan darametke akıl koşoor,
Kırgızga kırgız deer cetpey turat.

Uluttun uypalaşıp can-düynösün,
Batiştı barktagandar sezbey turat.
Kıraaki kıldat karap baamdagiç,
Kırgızga kırgız cürök cetpey turat.

Çırkırıp bakıt kütüp bul çaşoodon,
Baldarı kembagaldın ıylap turat.
Batiştın açközdüğü baştarga ornop,
Kırgızdın ayköldüğü kıyrap turat.

Köödöndö can-düynönün ıyık otu,
Köşöörüp, aloolonup öçpöy turat.
An sayın öçöşkönsüp kir buluttar,
Ala-Too asmanınan köçpöy turat.

Ot bolup el düynösü kete elekte,
Oo şamal aydap ketçi bulutuñdu.
Tek cayın bilbey cürgön teksizderge,
Teñirim, tebeletpe ulutumdu!

TANRIDAN İSTEMEK

Bağ düşüp Ata yurdun göğünden,
Boz bulut neden üzerimizden gitmiyor?
Zorlanmış durumlarda akıl verecek,
Kırgız'a Kırgız demek eksik kalıyor.

Milletin ruhunu parçalayan,
Bati'yıya değer verenler sezmiyorlar.
Sın gözlerle dikkat edenler,
Kırgız'a Kırgız yürek eksik kalıyor.

Feryat koparıp talih umduğu bu yaşamdan,
Çocukları yoksulun ağlıyorlar.
Bati'nın açgözlülüğü başlara yerleşti,
Kırgız'ın mertliği param parça durumda.

Göğüste ruh dünyasının kutsal ateşi,
Direnerek alevlenip sönmeden durur.
Buna karşın inatla kirli bulutlar,
Ala-Dağ'ın göklerinden uzaklaşmıyor.

Ateş olup halkın dünyası daha gitmeden,
Yalvarırım rüzgâr, götür bulutunu.
Kökünü bilmeyen köksüzlere,
Tanrım, çiğnetme Kırgız'ımı!

26. MAYA OSMONKULOVA

ATA CURTKA ALGAÇKI IR

Saga degen eň algaçkı ırımdın
Eň algaçkı sabin çiyip olturam.
Es tartkanı tereňinde sezimdin
Saga degen süyüü catat toltura.

Tolup-taşıp dayra bolup çaminbay
Ösüp kelet бүчүр bay lap timizin.
Kaçandır bir mildet alıp özüňdön
Uzak sapar colgo çığam bir uzun.

Oşol coldo, oşol ıyık saparda
Oşol süyüü birotolo cetilet.
Tize бүгүп aytpay ketken antımdın
Biyiktigi oşol coldo sezilet.

Ömürümdün ayagina çikkıça
Bir tagdırım alda-neni keçiret.
Oşondo da arka tutup özüňdü
Ar kadamım özüň menen çeçilet.

Koldoy körgün urpagındı, Ata-Curt,
Namızına kir cuguzbay ötömün
Kayrat alıp, kubat alıp özüňdön
Kayra özüňö bir çoň kızmat ötöyün.

Kalsın düşman esin cıyıp-cıyalbay,
Kala bersin zor süyüügö taň kalıp.
Olku-solku bolup cürgön oyunda
A dostorum colgo çıksın ardanıp.

Turpagındı carsın dübürt ceniştüü,
Senin küñüñ mayram bolup бүтпөгөн.
Zor işterge түтпөй calañ cürөгүн,

ANA VATANA İLK ŞİİR

Sana adadığım ilk şiirim
İlk satırımı karalıyorum.
Kendimi bildim bileli derininde duygunun
Sana adanmış bir dolu sevgi yatar.

Coşun akan nehir gibi atılmadan
Büyümekte filizlenip yavaştan.
Bir süredir görev bilip kendime
Seferi uzun bir yola çıkarım.

O yolda, o kutsal seferde
O sevgi oldukça gelişir.
Diz kırıp söyleyemediğim yeminimin
Yüceliği o yolda hissedilir.

Hayatımın sonuna yaklaşınca
Tek olan kaderim neleri affeder.
O zamanda destek görüp seni
Atacağım her adım senin ile seçilir.

Kolla daima neslini, Anavatan,
Namusuna leke bulaştırtmam.
Gayret alıp, kuvvet alıp senden
Tekrar sana hizmet ederim.

Kala kalsın düşman aklını toplayamadan,
Bu büyük sevgiye şaşırırsın kalsın.
İyi kötü devam eden bu oyunda
Dostlarım ise namus için yola çıksın.

Toprağımı yarsın zafer nidaları,
Günün bayramlarla doludur senin.
Büyük işlere doymayan yüreğin,

Colk-colk etip sogup tursun büt deneñ.

Heyecanla titresin tüm bedenin.

AKBARANIN KÖZ CAŞI

Börülügüm ıras, birook enemini,
Böödö kırsık basıp dayım kelemin.
Aytkandarı çın bolso eger kanakey,
Adamdardın “aalam çeksiz” degeni?

Türdüü coruk dürkürötüp deneni,
Cok degende ayaşpaybı eneni.
Künöösü cok böltürüktör ele go,
Köz aldımında ölüp catkan beregi.

Moyun sunbay tagdırıma egerim,
Moyun-Kumdan kaçıp kelgen sebebim.
Koyunu kenen kasiettüü Isık-Köl,
Koltuguna katıp alaar degenmin.

Ayban elem, birook cırtkıkıç bolbogom,
Bolgon aybım-tukumumdu korgogom.
Aylam kurup ay talaada kalaarda,
ADAM uulun bagayın dep oylogom.

Al tilek da ara coldo taş kaptı,
Alar nege balanı attı, meni attı?
Adam-Kuday amirinin küçünön
Aalam tarıp, asman tüşüp kelattı...

AKBARA’NIN GÖZYAŞI

Kurt olduğum doğru ama anneyim,
Daima felketlerle mücadele ederim.
Dedikleri doğru çıksa keşke, nerede,
İnsanların “alem sınırsız” dedikleri?

Birçok olay titretir bedenimi,
Hiç değilse acımazmı anneyi.
Günahsız kurt yavruları gibidir,
Gözümün önünde ölen zavallı.

Boyun eğmeden kaderime inan ki,
Moyun Kum’dan kaçmamın sebebi.
Koynu geniş, kutsal Isık Göl,
Kucağına alacak mı demiştim beni.

Hayvan idim ama yırtıcı olmadım,
Tek günahım, neslimi korudum.
Çaresizce boş kırlarda kalacakken,
İnsanoğlunu yetiştirmeyi düşündüm.

Bu arzum kısa sürede yok oldu,
Onlar niye çocuğu ve beni vurdu?
İnsan, Allah’ın kudretinden
Alem daralıp, gökyüzü çöktü...

27. BAYAS TURAL

TURAN CERİ

Sır-Darıya Uлуу Toodon baştalat,
Suular agat askalardan çubalıp,
Biz Turandan kelatabız bayırkı,
Biz Turanga baratabız ulanıp!

Bul aymakta kırk uruu el çaşagan,
Bir zamanda at oynotup alptarı!
Bul cer tüptön ata curtu Kırğızdın,
Bul Kök tüptön Oguzdardın asmanı!

Mobul talaa köçmön elder kılıkdap,
Mobul çöldör karşı-terşi ötkön çöl.
Mına bul too - sıyngan too oguzdar,
Mına bul Köl - cıldız caynap çökkön köl...

Kün çaçırıp çıkkın cerge cetçü ele,
Bayırkı oguz elderinin mekeni.
Kün batışı Karpat menen mekeni.
İndiya ele, İnan ele etegi!

Kança baatır babalardın kanı aktı,
Uşul cerdi korgop catıp ürölüp...
Turan bizdin tüpkü ata curtubuz!
Turan bizdin mekenibiz tübölük!

Sır-Darıya Uлуу Toodon baştalat,
Suular agat askalardan çubalıp,
Biz Turandan kelatabız bayırkı,
Biz Turanga baratabız ulanıp!

TURAN BAATIRLARI

Turandın alp denelüü baatırları,

TURAN YERİ

Sır Derya Ulu Dağ'dan başlar,
Sular akar kayalardan uzanıp,
Biz Turan'dan geliyoruz en eski,
Biz Turan'a gidiyoruz devam edip!

Buralarda kırk boylu halk yaşamış,
Bir zamanlar at koşturup alpları!
Bu toprak köklü ata yurdudur Kırğız'ın,
Bu gökyüzü köklü vatanıdır Oğuzlar'ın!

Bu bozkırdır, göçebe halkların göç ettiği,
Bu çöllerdır, dört bir yanından geçilen.
Bu dağdır, Oğuzların tapındığı,
Bu göldür, yıldızların parlayıp battığı...

Güneş parlayıp doğduğu yere ulaşırdı,
En eski Oğuz halkının vatanı.
Batıdan Karpatlar ile sınırlayıp
Hindistan idi, İnan idi etegi!

Nice bahadır ataların kanı aktı,
Bu yerleri göğsüyle korumaktan...
Turan bizim ezelden ata yurdumuz!
Turan bizim vatanımız ebediyete dek!

Sır Derya Ulu Dağ'dan başlanır,
Sular akar kayalardan uzanıp,
Biz Turan'dan geliyoruz en eski,
Biz Turan'a gidiyoruz devam edip!

TURAN BATURLARI

Turan'ın alp cüsseli baturları,

Tüpkü ata-babalardın saltın saktap,
Çokuga başın cölöp çarçaganda,
Es algan aşuulardı çıkanaktap.

Turandan Misirge alar kirip bargan,
Bir doordo bülük salıp bütün elge.
Attardın tuyagınan uçkan dañkan,
Kayrılıp tüşküçöktü kayra cerge!

Tikteşip nayzaldın uçu menen,
Süylöşüp kılıçtardın mizi menen.
Aylanıp cürgön alar Aziyanı,
Bayırkı babalardın izi menen.

Teñirge sıyınışkan alar baarı,
Nur tolgon uluu Köktün sırn açıp.
Kün çıgıp kelatkanda tuu çokudan,
Aldınan tosup turgan uçuraşıp.

Turandın alp denelüü baatırları,
Tüpkü ata-babalardın saltın saktap.
Altayga başın cölöp çarçaganda,
Es algan Gimalaydı çıkanaktap!

ARGIMAK AT

Ceerde kaşka tulpar atım,
Tüsüñ - kızıl kanımday.
Sapırılğan calıñ senin,
Calbırttagan calınday!

Ata-baba colun ulap,
Alp çepterdi buzalı.
Altın cügön salgan atım,
Aydı közdöy sıızalı.

Külkü çaçıp eki közüm,

Eski ata babaların geleneklerini koruyup,
Zirveye başını yaslayıp yorulduğunda,
Dinlenirdi geçitlerde dirseğine dayanıp.

Turan'dan Mısır'a onlar girmiş,
Bir devirde hâkim olup bütün halka.
Atların toynağından sıçrayan taşlar,
Yeniden düşünceye kadar yere

Bakarlardı mızrakların ucundan,
Konuşurlardı kılıçların keskinliğinden.
Dolaşıp gezerdi onlar Asya'yı,
Eski atalarımızın izinden.

Tanrıya iman etmişler onların hepsi,
Nurla dolu ulu Gök'ün sırrını çözüp .
Güneş doğarken tam zirveden,
Önüne çıkıp karşılayıp selamlaşıp.

Turan'ın alp cüsseli bahadırları,
Eski ata babaların geleneklerini koruyup.
Altay'a başını yaslayıp yorulduğunda,
Dinlenirdi Himalaya'ya dayanıp!

YÜRÜK AT

Akıtmalı al tulpar atım,
Rengin-kızıl kanım gibi.
Savrulan yelen senin,
Alevlenen ateş gibi!

Ataların yolunu devam ettirip,
Büyük surları yıkalım.
Altın dizgin takan atım,
Aya doğru uçalım.

Gülerek iki gözüm,

Güldöp tursun kucağım.
Kümüş cügön salgan atım,
Kündü közdöy uçalı.

Seni körüp duşmandardın
Öçsün öñü ker-sarı.
Dübürtüñdön deñiz tolkup,
Titiresin Cer şatı!

Aziya elin aralap,
Kün Batışka baralı.
Babalardın izi menen
Bayırkı Ottu cagalı!

Atçan elder kelatat dep,
Ayıp kabar bereli.
Çü! Canıbar argımagım! -
Cerdi aylanıp keleli!

ATÇAN EL

Tee bayırtan at üstüne kongon el
kaysıl coldo kelatat?
Uluu Turdun urpaktarı kim ekenin kim bilet?
Alar uşul Turandan attanışıp çıktı ele,
dağı dele alar uşul Turanda cürüşöbü,
ce emne?
Ce Aziyaga kelattı bele, men körgöndö
oguzdar?
Bul bayırkı el cönünde emne bilet
başka elder?
ce başka elder bilgendey bilebizbi
özübüzdün al babalar cönünde?
“Oguz eli cok bolgon” dep aytışat.
Anda mobul türk elderi kaydan keldi
bul cerge?

Çiçek açsın kucağım.
Gümüş dizgin takan atım,
Güneşe doğru uçalım.

Seni gören düşmanların
Beti benzi sap sarı.
Ayak sesinden deniz dalgalansın,
Titresin Yer yüzü!

Asya halklarını gezip,
Güneşin battığı yöne gidelim.
Ataların iziyle
Eski kutsal ateşi yakalım!

Atlı halklar geliyor diye,
Söyleyip haber verelim.
Haydi! Hızlı yürüğüm!-
Yer yüzünü dolaşıp gelelim!

ATLI HALK

Ta ezelden at üstüne konan halk
böyle nereden gelmekte?
Ulu Tur'un torunları kimdir kim bilir?
Onlar şu Turan'dan atlanıp çıkmışlardı,
daha halâ onlar şu Turan'da mı yaşıyor,
yoksa neredede?
Yoksa Asyaya mı geliyordu, gördüğümde
Oğuzlar?
Bu eski halk hakkında ne bilir
başka halklar?
yoksa başka halkların bildiğini mi biliyoruz
o öz atalarımız hakkında?
“Oğuzlar yok oldu” diye söylerler.
Öyleyse bu Türk halkları nereden geldi
buraya?

Ce camgırğa aylanıp, tüşüşkönbü
Zevske okşop Asmandan?
Tüşüşkönbü ce köktön kök Börüdöy
kögüş nurga aylanıp?
Tamırı çok darak öspöyt,
Tüpkü tegi bolbos el kayaktan caralat?
Mobul kıya coldor menen at bastırıp,
töö cetelep kelatışkan oguzdar
kaysıl cakka ketişken?
Cok bolgonbu, özgörgönbü emne bolgon
alarga?

Mobul Uluu Toolordun
arasında bir uluu el çaşooçu ele bayırtan,
Kırğızdarbı, ce kimder oşol eldin urpağı?
Aziyaga atın bergen bayırkı eldin
urpaktarı kaysılar?
Kimder Uluu Turandı negizdegen
Uluu Turdun urpağı!?

KIRGIZ ÖLKÖSÜ

Uluu Toonu mekendegen “Kırğız” degen
atı bar
men bayırkı Kün elinen taragan bir
uruumun.
Kırğız bolup törölgönüm üçün men
sıymıktuumun, uluumun!

Uluu Talaa bütkön cerden Uluu Toolor baştalat.
Uluu Kazak bütkön cerden
baştalat Uluu Kırğız ölkösü!

Kırğızstan - çokuları kök tiregen
Teñir-Toonun mekeni!
Aziyanın asmanın turat uşul Uluu Toonun
çokuları kötörüp.
Menin dağı boyum biyik toogo okşop.

Yoksa yağmur olup mu indiler
Zeus gibi gökyüzünden?
İndiler mi yoksa gökten bozkurt gibi
gümüş ışığa dönüşüp?
Damarsız ağaç büyümez,
Kökü olmayan halk nasıl ortaya çıkar?
İşte bu sarp yollardan at koşturup,
deve çekip gelen Oğuzlar
Hangi yöne gittiler?
Yok mu oldu, değıştiler mi, ne oldu
onlara?
Bu Ulu Dağların
arasında bi ulu halk yaşardı eskiden,
Kırğızlar mı, yoksa kimler o halkın torunları?
Asyaya adını veren eski halkın
Torunları hangileri?
Kimdir Ulu Turan’ı kuranlar
Ulu Tur’un torunları?!

KIRGIZ ÜLKESİ

Ulu Dağı mekân tutan “Kırğız” denen
adı olan
ben eski Güneş halkından yayılan bir
boyum.
Kırğız olarak doğduğum için ben
gururluyum, mutluyum!

Ulu ovanın bittiği yerden Ulu Dağlar başlar.
Ulu Kazak’ın bittiği yerden
Başlar Ulu Kırğız ülkesi!

Kırğızistan; zirveleri göğü delen
Tanrı Dağının mekânı!
Asyanın göğünü şu Ulu Dağın
zirvesi taşır.
Benim dahi boyum yüce dağ misali.

Oşonduktan aşuulardan aşıp bara catkanda
ötöm dayım eñkeyip.
Menin elim - Uлуу Turdan taragan
bayırkı eldin urpagı.
Anın uluu maksattarı erteñderge
turat meni çakırıp.
Bul Uлуу Too kırlarında şaa müyüzdüü
topozdor çaşaşkan cer bayırtan.
Bul öröändör alp denelüü colborstor
kamaştardın arasınan suurulup,
coldon ötüp bara catkan saygaktardı kubalap,
oyun salıp cürgön cer,
Kırgızstan kündün nuru tögülgön
kızgaldaktuu adırlardı mekeni.
Saylarınan küü agıp, asmanında
ırlar uçup cürgön cer.
Kırgızstan -epostordun, ulamaştardın,
baatırlardı ölkösü.
“Erdik casoonu oylobogon cigit dağı cigitpi?”-
dep aytat tooluk kırgızdar.
“Men toolukmun! Toodoy işterdi iştöö için
kelgenmin bul düynögö!” dep ırdayt tooluk
cittter.
Menin cerim Süyüü menen Erdiktin
ruhunan caralğan.
Menin elimdin oyloru ötkön doordun
duhu menen şirelip,
Uлуу baatır babalardı dañkı menen
kurçup turat dayıma.
Menin elim az bolso da köp elge tete bolup
çaşap kelet bayırtan.
Al antkeni azamatka tolgon eldi
ceñşe albayt eç kaçan.
Akılmanga bay eldi çok kıla albayt
eç bir düşman batnıp.
Ak kar baskan çoku bolup körünöt
ak kalpakçan karıyalardı baştarı.

Bu sebepten geçitleri aşarken
geçerim daima eğilip.
Benim halkım, Uлуу Tur’dan yayılan
köklü halkın nesli.
Onun ulu maksatları yarınlara
çağırır durur beni.
Bu Uлуу Dağı kırlarında çift boynuzlu
Camaşların yaşadığı yer ezelden.
Bu vadiler alp heybetli kaplanlar
sazlıkların arasından sıyrılıp,
yoldan geçen yabani koyunları kovalayıp,
oyun kurduğu yer,
Kırgızistan güneş nurunun döküldüğü
Gelincikli ovaların mekânı.
Derelerinden ezgi akıp, göğünde
Şarkıların uçuştığı yer.
Kırgızistan, destanların, efsanelerin,
Baturların ülkesi.
“Yiğitlik yapmayı düşünmeyen yiğit midir?”
diye söyler dağı Kırgızlar.
“Ben dağlıyım! Dağ işlerini yapmak için
geldim bu dünyaya!” diye şarkı söyler dağı
yiğitler.
Benim vatanım Sevgi ve Yiğitliğin
Ruhundan yaratılmıştır.
Benim halkımın fikri geçmiş devrin
yüreği ile mayalanıp,
Uлуу batur ataların şanıyla
Sivrilir durur daima.
Benim halkım az olsa da çok halklara denk
yaşar gelir ezelden.
Çünkü bu, yürekli adamı bol halkı
yenemezler hiçbir zaman.
Bilgesi çok olan halkı yok edemez
hiçbir düşman göze alıp.
Ak karın kapladığı zirveler gibi görünür
Ak kalpaklı ihtiyarların başları.

“Bul çokuga çıkkandar Kündün kaydan
çıgarın,
cana kayda batarlığın körö alat!”
Orus kalkı Tokoyu menen atı çıkkan düynögö.
Kırgız eli düynögö Tooloru menen belgilüü.

Uluu Toodyoy tübölökkö çaşasın
Uluu Kırgız ölkösü!
Uluu Toonun uuldarı
turalı biz Elibizdin Asmanın
töböbüzgö kötörüp!

KÖÇMÖN DOOR

Birin biri eerçip kelgen soguştar,
O, Kırgızdar, alsıratı, tuş tarapka
çaçırattı eliñdi.
Kańça toolor, talaalar kaldı bölök elderdin
kol aldında.
Biz - Kırgızdar kılımdardı aralap,
köçüp cürüp oturduk,
Kańça Olcastın ısımdarı kaldı bizge cetpesten.
kańça Nazım, Muktarlardı, Çingızdardı cogottuk...

Kańça-kańça baş aylantkan kıyadan öttük
tündö şamı cok.
Adamzattın keregine caray turgan oylordu
ketti şamal uçurup.
Orhon cana Enesaylar emneni ırdap aktı ele?
Otko tolup küyüp turgan uluu Kırgız oçogun
kimder suu seep öçürgön?
Kılıç menen caanın tilinde süylöybüz
dep köçmөndör,
kańça Mahmud Kaşkarini, Cusup menen
Babırlardı cogottuk...

Kayda kaldı köçmөndördü erdikke ündöp

Bu zirveye çıkanlar Güneşin nereden
“doğacağını,
ve nerede batacağını görebilir!”
Rus halkı ormanı ile ünlüdür dünyada.
Kırgız halkı dünyada Dağlarıyla ünlüdür.

Ulu Dağ gibi ebediyen yaşasın
Ulu Kırgız ülkesi!
Ulu dağın oğulları
yaşayalım biz halkımızın göğünü
Tepemizde taşıyıp!

GÖÇEBE DÖNEM

Birbirini izleyip devam eden savaşlar,
Ah, Kırgızlar, zayıflattı, dört taraf
Dağıttı halkını.
Nice dağlar, kırlar kaldı başka halkların
Ellerinde.
Biz Kırgızlar yüzyılların içinden
göçüp konup yaşadık,
Nice Olcasların ismi kaldı bize ulaşmadan.
nice Nazım, Muhtar, Cengizleri kaybettik...

Nice nice baş döndüren geçitlerden geçtik
Gece ışığı yok.
İnsanoğlunun işine yarayacak fikirleri
rüzgar uçurup aldı gitti.
Orhun ve Yenisey hangi şarkıyı söyleyip aktı?
Ateş dolu yanıp duran Kırgız ocağını
Kimler su serpip söndürdü?
Kılıç ve yayın dilinde konuşuruz
diye göçmenler
nice Mahmud Kaşkarıyı, Yusuf ile
Babürleri kaybettik...

Nerede kaldı göçmenleri erliğe çağırıp

çakırğan dobulbasta andağı?
Topon suuday Cerdi kaptap baratkan
kalıñ dübürt kayda citip çok boldu?
Kayda siñip ketiştı külüktördün cer çapçıp,
kişeneşken ündörü?!
Dagı dele düynönün kop elderi
bilbeyt Kırgız kaday el, kaysıl cerde çaşarın?
Olimp, Sinay, Fudziyama çokuları sıyaktuu
ugula elek Han-Teñirdin ısımı
büt aalamga dañktalıp!

TOO CANA TOOLUKTAR

Menin ata-babalarım Küнге toobo kılışkan,
Ayga toobo kılışkan!
Canım saktap kalğanı için
suukta sıyınışkan Ottorgo,
Alıstıktı tikteşip, bürküt uçkan Toolordun
çokusuna sıyınğan.
Bulaktardın közünö, calgız öskön
Daraktarga sıyınğan.
Başkaça bir Tabiyattın küçtörünö işenip,
KökTeñirge sıyınışkan babalar.
Toodon toogo kotorulup tooluktar
köçüp cürgön Suluuluktu, Biyiktikti izdeşip.

Közü menen köröt adam közgö körünüp turgandı.
Menin ata-babalarım Toolordu
cürögü menen körüşkөн.
Erdikteri menen dañkka bölöp çaşaşkan
öz Mekenin.
Balık için kaday maanige ee bolso muhitte,
Kırgız için dal oşondoy maanige ee bul Toolor.

Talaalardı körüügö bolot alakanga salganday.
A, Toolordu mümkün emes antip açık körüügö.
Babalardın münözü okşoş ele münözünö

Çalınan savaş davulları o zamanki?
Su altında bırakan seller gibi giden
gümbürdeyen nal sesleri yitip yok oldu?
Nereye sindi gitti savaş atlarının yer kazarak
kişneme sesleri?!
Daha halâ dünyadaki birçok halk
Bilmez Kırgız halkını, nerede yaşadığını?
Olimpos, Sina, Fujiyamaların zirvesi gibi
daha duyulmadı Tanrı Dağının ismi
Tüm alemde şan alıp!

DAĞ VE DAĞLILAR

Benim ceddım atalarım Güneşe tövbe etmiş,
Aya tövbe etmiş!
Canlarını koruması için
soğukta sığınmışlar dağlara,
Uzaklara bakıp, kartal uçan dağların
Zirvesine sığınmışlar.
Kaynağın gözüne, yalnız yetişen
Ağaçlara sığınmışlar.
Farklı olan Tabiatın güçlerine inanıp,
Gök Tanrı'ya sığınmışlar atalarımız.
Dağdan dağa geçip dağlılar
Göçmüşler devamlı Güzelliği, Yüceliği arayıp.

Gözüyle görür insan gözle görülebileni.
benim ceddım atalarım Dağları
Yürekleriyle görmüşler.
Yiğitlikleriyle şanlandırıp yaşamışlar
öz Vatanlarını.
Balık için ne manâ taşıyorsa denizler,
Kırgız için aynı manâyı taşır bu Dağlar.

Ovalar görülebilir avuç içine konmuş gibi.
Ama dağları mümkün değil böyle açık görmek.
Ataların seciyesi benzer idi seciyesine

toolordun.

Al antkeni, toolor özünün münözü menen
tarbiyalagan alardı.
Toolor özünün Biyiktigi menen
taasir bergen alarga.

Añ-sezimin cogotso Aybanga okşop kalat
Adam zamatta.
Biyiktiksiz Too özünün tüp mañızın cogotot.
Uluu Toodyoy biyik, kooz bolgun” dep,
aytat tooluk kariya baldarının baldarın
baştan sılap oturup!

KIRGIZDAR CANA TOOLOR

Men emne üçün toonu cakşı körömün?
Too antkeni Biyiktiktin simvolu!
Biyiktikti kim süyböyt?
Capız duhtu caman köröm başıman.
uluu Toogo teñelsem dep, çaşaimın men
Kündü tiktep umtulup!

Uluu Toonun biyiktigi , suluulugu suktandırıp,
tartat meni özünö.
Sabır tutup, oor boluunu baalayt alar
baardığıman cogoru.
Kanı kaynap cini kelip tursa da,
anısmın al başkalarga bildirbeyt.
Alar sırın saktayt dayım içine.
A, çınında Toolor - içki kontrastardın mekeni.

Men emne üçün toolordu cakşı körömün?
Al antkeni, başın iyip çögölöp, çaşagandı
bilbeyt alar çaşınan.
Duşman basıp, topon kaptap kelse da,
tikesinen tikturgan boydon cok bolot

dağların.

Çünkü dağlar özünün seciyesi ile
Terbiye etmiştir onları.
Dağlar özünün Yüceliği ile
Etkilemiştir onları.

Sezgilerini kaybetse hayvana bezer kalır
İnsan zamanla.
Yüce olmayan Dağ öz anlamını kaybeder.
“Ulu Dağ gibi yüce, muhteşem olun” diye,
söyler dağlı yaşlı adam oğullarının oğullarını
Oturup başlarından okşayarak!

KIRGIZLAR VE DAĞLAR

Ben niye dağlardan hoşanırm?
Çünkü dağlar yüceliğin sembolüdür!
Yüceliği kim sevmez?
Alçak ruhtan hoşlanmam baştan.
ulu dağla denk olmak için yaşarım ben
Güneşe göz dikip hedef edininip!

Ulu dağın yüceliği, güzelliği imrendirip,
çeker beni kendine.
Sabır edip, vakur olmayı sever onlar
herşeyden daha fazla.
Kanı kaynasa, delisi gelse de,
bunu o başkalarına hissettirmez.
Onlar sırını saklar daima içinde
Gerçekte, Dağlar, iç uyumların mekânı.

Ben niye dağlardan hoşanırm?
Çünkü, baş eğip çöküp yaşamayı
bilmez onlar baştan beri.
Duşman basıp, dört bir yandan sarsa da,
ayakta dik bir şekilde yok olurlar

alar çok bolso.
Namısı menen Sıymıgın tebeletpeyt
Biyik toolor eç kimge.
Kırgızstan - toolordun mekeni, biyiktiktin
mekeni!
Kün elinin urpaktarı çaşagan cer
Kırgızstan bayırtan.
Kırgızdar da okşoş özünün tuulup öskön
cerine! -
Toolorgo okşop biyik cana cönököy.
Toolorgo okşop bay içki ruhiy düynösü.
Asman menen Cerdi alar biriktirip turuşat.
Oşol üçün toolordu men cakşı köröm baarınan.

TOO CANA SOĞUŞ

O Uluu Too! Sen soğuştun emne ekenin bilesiñ?
Saga emi keregi çok soğuştun.
Emi eç kaçan tagdır anı körsötpösün kaytalap.

Bir ubakta adamdardın küçtüüsü
kordop turgan alsızın.
Beçaralar eptep-septep kün
körgön kölöködö cürüşüp.
Eki ayıldın itteri talaşışıp ketkendey,
URUU URUU boluşup, uruşuşup turuşkan
bir ubakta tooluktar.
Emi eç kaçan tagdır anı körsötpösün kaytalap.
Erte küzdö ele agarıp kalgan çokuları toolordun.
Soğuştun ayınan
enelerdin çatları agarıp kalgan erte ele.
Emi eç kaçan tagdır anı körsötpösün kaytalap.

O, Uluu Too, kaçça colu tarttırıp,
kaçça colu düşmandan tartıp algam men seni!
Miñ-miñdegen baatırlardın başı ketken
korgop catıp silerdi!

yok olurlarsa.
Namusu ile saygısını ayaklar altına aldirtmaz
Yüce dağlar hiç kimseye.
Kırgızistan; dağların mekânı, yüceliğın
mekânı!
Güneş halkı neslinin yaşadığı yer
Kırgızistan ezelden.
Kırgızlar da benzer doğup büyüdükleri
yere!
Dağlar gibi yüce ve sade.
Dağlar gibi zengin ruhi dünyaları.
Gök ile yeri birleştirip yaşarlar.
Bu yüzden herşeyden çok dağlardan hoşanırm.

DAĞ VE SAVAŞ

Ah Ulu Dağ! Sen savaş nedir bilirsin?..
Sana artık gereği yok savaşın.
Artık onu kader göstermesin tekrardan.

Bir zamanlar insanların güçlüsü
Hor görürdü güçsüzü.
Biçareler zar zor güneş
Gören gölgede oturarak.
İki köyün itlerinin dalaşı gibi,
Boy boy bölünüp savaşıp dururlardı
Bir zamanlar dağlılar.
Artık onu kader göstermesin tekrardan.
Kışın başında ağaran zirveleri dağların.
savaş yüzünden
Anaların saçları ağarıverdi erkenden.
Artık onu kader göstermesin tekrardan.

Ah Ulu Dağ, kaç defa elimden aldırıp,
Kaç defa düşman elinden çekip aldım ben seni!
binlerce baturun başı gitti
Korurken sizleri!

Saga emi keregi cok soguştun.
Al antkeni sen soguştun emne ekenin bilesiñ.
Emi eç kaçan tagdır anı körsötpösün kaytalap.

Sana artık gereği yok savaşın.
Çünkü artık sen savaşın ne olduğunu bilirsin.
Artık onu kader göstermesin tekrardan.

28. BİRİMKUL ALIBAYEV

İNTİMAK İRİ

İntımağı çok elden
İris kaçat, kut kaçat.
Uçat kelgen bakıt da
Barktap, bağıp turbasak.

İrısıkğa şerik ay
İntımakka kelip ay,
Bir maksattı arkalap
Birikkile elim ay!

İntımak menen bizdin el
Tündüğün, üyün kötörgön.
Birimdik bolso elimde,
Bir da iş çok bizde bütöpögön.

İntımak menen bizdin el
Önükkön, öskön elge teñ.
İntımak bolso-ırıs bar!
İntımak bolso-düynö keñ!

İntımak, ırıs-birdikte,
İntımak, ırıs-birlikte!
Eç düşman bizdi ceñe albayt,
Aylansak eger bir küçkö.

İntımak-ırıs turbaybı!
İntımak ırın ırdaylı!
Colunan kırgız elinin
Coğolsun, ketsin muñ-kayğı!

BİRLİK ŞİİRİ

İttifağı olmayan halktan,
Rızk kaçar, kut kaçar.
Uçar gelen baht dahi
Değerini bilip, bakmazsak.

Rızka ortak ah
İttifak kur ah,
Bir maksatı omuzlayıp
Birleşin halkım ah!

İttifak ile bizim halk
Tündüğünü, evini kurmuştur.
Birlik olsa halkımın içinde,
Bizde bitmeyen hiçbir iş yoktur.

İttifak ile bizim halk
Gelişmiş, büyümüş halklara denk.
İttifak olursa rızk var!
İttifak olursa dünya geniş.

İttifak, rızk ve birliğe
İttifak rızk birlikte!
Hiçbir düşman bizi yenemez,
Buluşursak eğer bir güçte.

İttifak rızk değil midir?!
İttifak türküsünü söyleyelim!
Yolundan Kırgız halkının
Yokolsun, gitsin hüznün elem!

Intımak cana ıntımak!
Intımak bizge-küç-kubat!
Intımak bolso, o elim,
Ölköbüz ösüp, kulpurat!

İttifak ve ittifak!
İttifak bize güç verir!
İttifak olursa, hey halkım,
Ülkemiz, büyür, gelişir.

29. ALİK AKİMALİYEV

KIRGIZ CURT

Baladay ene cıtıñ kusa kılğan,
Cıttasam cıpar monçok tulañından,
İçkensiyim zamzamdagı mürök suusun,
Kırız curt, uurtap koysom bulagından.

Kırız curt!

Mazarım sen duba kılğan,
Nanından, suu, tuzundan ıbaa kılgam.
Algansıym kırk baatırdın küçün boygo,
bedenime,
Bir colu iskep koysom şıbagından.

Kırız curt!

Sen dep ergiyim cabırkasam,
Cürögüm teep sogup kabırgadan.
Supsuluu - zaar tildüü cılanıñ da,
Közümö tatinakay çaar bakañ.

Kırız curt!

Canga carık kubatıñdan,
Tamçıñdan çoktoy ısıq caratılgam.
Ter bolup mañdayından çıbırçıktap,
Ir bolup ağıp turam caraatından...

KIRGIZ ÖLKÖM

Kıyal, tüyşük, sanaa baskan sen ölköm,
Men aldıñda oynop cürgön bala ekem.
Kırız cerim, küküm nan taap cesin dep,
Kumurskanın butunan ööp cönötöm.
Azır çaşooñ kendiriñdi cok kesken,
Ay çapçıgan tulpar colun ok kesken.
Birok, curtum, cıybay esiñ, baş-ayak,

KIRGIZ YURDU

Çocuk gibi ana kokusuna hasret çeken,
Koklarsam güzel ot,
İçmiş gibi olurum zemezmin suyunu,
Kırız yurdu, içersem pınarından.

Kırız yurdu!

Mezarım sensin dua eden,
Ekmeğınle, suyunla, tuzunla büyüdüm.
Almış gibi olurum kırk batırın gücünü

Bir kere koklarsam kır pelininden.

Kırız yurdu!

Seni düşünerek düzelirim sakatlansam,
Yüreğım çıkacak gibi atar kaburgamdan.
Çok güzel zehir dilli yılanın bile,
Gözüme hoş görünür alaca kurbağın.

Kırız yurdu!

Cana ışık veren kuvvetinden,
Damlandan köz gibi sıcak yaratılmışım.
Ter olup alında tomurcuklanır,
Şiir olup yarandan bile akarım...

KIRGIZ ÜLKEM

Hayal, engel, düşünce basmış sana ülkem,
Ben önünde oynamakta olan bir çocuk idim.
Kırız yerim, bir sokum ekmek yesin diye,
Karıncanın bile ayağından öpebilirim.
Şimdi zaman hayatına bent çekti,
Aya yolalan tulparın yolunu ok kesti.
Fakat, halkım, derlenip toparlanmayıp,

Küyüp çıgıp baratasıñ kaysı örttön?!
Kecigeñdi mıkçıp turgan mansap go,
Kerek, iras, kamduu tirlik, can saktoo.
Birok, ölköm, tukum kurut bolçuday,
Calbirt etip arak-benzin çaçsa otko.
Azat deşet Kırız ölköm egemen,
Tütün bulayt tündük, bekem keregeñ.
Ar kılbaybız ne arıgan Atadan,
Uyalbaybız un suragan Emeden.
Azamatıñ akmaktarga kor boldu,
Döölötün pas, dödüylörtüñ zor boldu.
Çañırğıday çatak uçur kelatat,
O, bir Kuday, kayırmduu kıl çoñdordu?!
Baydıkeñder kirse çıkıs taşkorgon,
Atalar mayo, baldar üşüp, aç toñgon.
Eski poçtamt, kassaların sagalap,
Eneñ cüröt közdörünö caş tolgon...
Opuzadan kol kuuşurgan corgolop,
Okeñdin⁴⁵⁵ da patirine korgolop.
Kezder öttü, cerim kaçan cem bolboy,
Elim kaçan, eptüü, küçtüü el bolot?!
Abaylaçı kışın ızgaar, tünün suuk,
Kerek sagan ısıq bolor birimdik.
Kubattansa kırız ayap kırızdı,
Kumurskanday kötörüşök cügün büt

AYAZDAGI OT

Ne degen col!
Köz ölçömüm cetpegen.
Ne degen şık, -
Köküröktü örttögön?
Halturşıkter çıgıp catat astıga,

Yanıp kavrulmaktasın hangi ateşlerde?!
Enseni sıkıştırın menfaattir herhalde,
Çok gerekli, güzel yaşam, geçinmek.
Fakat ülkem, kökünü kurutacak gibi,
Bir anda arak, benzin serpilse ateşe.
Hür derler, Kırız ülkem egemen,
Duman tütürür tündük⁴⁵¹, sağlam keregen⁴⁵².
Ar etmeyiz ne zayıf düşen Babadan,
Utanmayız ne de un isteyen Anadan.
Kudretliler ahmaklara hakim oldu,
Devletliler aşağı, budalalar güçlü oldu.
Bağıra çağıra kargaşa dönemi gelmekte,
Ah, bir Allah, vicdanlı kıl büyükleri?!
Baydıkeñlerin⁴⁵³ girip çıkamadığı taşkorgon⁴⁵⁴,
Babalar çaresiz, çocuklar üşür, açlıktan donan.
Eski postaneleri, vezneleri gözetleyip
Analar dolaşır gözlerine yaş dolan...
Tehditten boyun eğip önüne çıkıp,
Rusların evinde kiracı olup.
Zaman geçti, vatanım ne zaman yem olmayıp,
Halkım ne zaman olur, bilinçli, güçlü bir halk?!
Bir düşün kışların zemheri, gecelerin soğuk,
Gerek sana sıcak tutacak birlik.
Kuvvetlense Kırız Kırız'ı tutarak,
Tüm yükü karıncalar gibi birlikte taşısak!

AYAZDAKİ ATEŞ

Nasıl bir yol?!
Bakışlarımın bile yetişmediği.
Nasıl bir yetenek,
Göğsümü ateşe veren?
İhmalkarlar öne çıkmaktadır,

⁴⁵¹ Tündük:

⁴⁵² Kerege:

⁴⁵³ Baydıke: Şair Baydılda Sarnogoyev.

⁴⁵⁴ Taşkorgon: Şairlerin uğrak yeri olan bir yer.

⁴⁵⁵ Okeñ: Kırız Türkçesinde Rusları kasteden bir kısaltma türüdür.

Klassikter menen kelem artta men.

O, miñ cıldık Lirikteri Çığıştın,
Otuz caştar, keñ murastar uyutkum.
Ok mizinde oylop eldin tagdırın,
Erk talaşkai mizinde albars kılıçtıñ!

Ata Curtum, bul maksatka coldogon,
Baskan sayın batman cügüñ oorlogon.
Köksöp kelem köz ölçögüs sapardı
Örttöp kelem macestikti bolbogon,

Türköylüktör can oorutup, öñ, azdı.
Tüşünböstük, merezdikten ayazduu,
Çıyırıkkandın içi-koynun cılıtıp,
Ottuu saptar cireyt karday kagazdı..

El-cerde bar turmuştuk ır miñ sanat,
Ergip izden, tagdırı bar çılık talant!
Kalem menen kapkaluu şaar bagıntsañ,
Kanduu kılıç, ok cañcalı tıñç alat.

Kızık akın kılım katkan sırdı açat,
Kırgızına kızıl calın ır çaçat!
Bors-bors külöt cıлуу cerden cazgıçtar,
Boroon bozdop, bettep cürsöm burganak.

Carmaç ırlar caynayı curnal, gezitte,
Cazmakerler calañdaşıp kezikse,
Kelcirek söz, çağım kepten ardanıp,
Eh! Asınıp ölgüñ kelet eşikte.

Kaydıgerlik kalçıldatıp cürögüm,
Karözgöygö tükürdüm da, tütödüm.
Köp keçikti, kaçan çıgat bilbeymin,
Köktömdögü kızgaldaktay kitebim?!

Kar çaçsañ da, calımın bar öçpögön,

Klasikler ile gelirim peşlerindeyim ben.

Ah, bin yıllık lirikleri Doğu'nun,
Otuz Yaş'lar, Genç Miras'lar mayalarım.
Okun ucunda halkın kaderini düşünmüşler,
Savaşmışlar albastının kılıcıyla!

Ata Yurdum, bu amaca yollayan,
Her hareket ettiğinde yükün ağırlaşan.
İsteyerek gelirim ulaşılmayan seferleri
Yakarak gelirim ateşimi olmayan.

Kötülükler can ağrıtıp, rengim soldu.
Anlamazlık, yüzsüzlükten daha soğuk,
Üşüyenin içini kucağını ısıtıp,
Ateşli mısralar savurur kar gibi kağıdı.

Halkta var hayatın şiiri, çok sanat,
İlhamla arayıp, kaderi var dolu yeteneğe!
Kalemle surlu şehri ele geçirirsen,
Kanlı kılıç, ok kavgası bitecek.

İyi şair asrın sakladığı sırrı açar,
Kırgız'ına kırmızı ateşi şiirini sunar!
Kahkaha atar sıcak yerden yazarlar,
Fırtına uğuldayıp, rüzgara karşı yönelsem.

Sıradan şiirler dolu gazete, dergilerde,
Yazarlar bir araya toplandıklarında,
Anlamsız söz, dedikodudan ar edip,
Ah! Asılıp ölmek ister kapı girişinde.

Kayıtsızlık sıkarak yüreğimi
Kötülere tükürdüm ve çok kızdım,
Çok geç kaldı ne zaman çıkar bilmem,
Bahar açan laleler misali kitabım?!

Kar saçsan bile ateşim var sönmeyen,

Karcalsam da kayratım bel çeçpegen,
Talanttuular atıp çıksın astıga,
Camakçılar kalsın samsıp artta cön.

Meyli, talant tagdır degen çok basat,
Saadi sinduu san kenç açsam köp çaşap.
Belgisizde, -
Ayazdağı ot küyöt!
Bet aldımında, -
Köz ölçögüs col catat!

YA OTÇİZNU DAL NOVOE NAZVANİYE...

Mojno pokoryat zvyozdı,
Mojno pokoryat kosmos.
Mojno pokoryat Aytmatovskuyu verşinu,
No trudno pokoryat deviče serdtse,
İ duşu naroda,
Na eto sposoben tolko poet...

YA otçiznu dal novoe nazvaniye,
Ne Kırğızskaya Respublika,
Zaçerknu eti slova.
Ot Urala do Vladivostoka,
Do Kitaya, do Rusi,
Mesto Vengrii, Turtsii,
Naşa dercava ruha,
İmperiya duha,
Nazıvaetsya MANASSİYA...

ÇIRAK

Adamdın çırığı - Kün,
Anı bilem, a birok kırk cetige kelgende men,
Tacadım şaytan, acıdaar kişilerden,
Kündüz ele çırak çağıp,

Harcansam bile gayretim var tükenmeyen,
Yetenekliler öne çıksın seçilerek,
Sıradan şairler geride boş kalsın.

Razıyım, yetenekle kader ateşe basar,
Sadi gibi yetenekler bulsam çok yaşayıp.
Belirsizlikte,
Soğuktaki ateş yanar!
Göz önümde,
Göz ile ölçülemeyecek yol yatar!

VATANIMA YENİ BİR AD VERDİM

Yıldızlar da keşf edilir,
Kosmoz da keşf edilir.
Aytmatov'un geçitleri de keşf edilir,
Ama kız yüreğini keşf edemezsiniz,
Ve halkın ruhunu
Sadece şair keşfedebilir....

Vatanıma yeni bir ad verdim,
Kırğız Cumhuriyeti değil,
Bu sözlerimi bir yere yaz.
Ural'dan Vladivostok'a kadar,
Çin'den Rusya'ya kadar,
Macaristan'dan Türkiye'ye,
Bizim ruhumuzun imparatorluğudur
Ruhun imparatorluğudur,
Onun adı MANASSİYA...

KANDİL

İnsanın kandili, Güneş,
Anladım, ama ancak kırk yediye gelince ben,
Usandım şeytan, ejder kişilerden,
Gündüz vakti kandil yakıp,

Çırak karmap,
Kirip bardım şaarga men...
Men adamdı izdeym, izdeym.

“Adamzaada kördüñörbü?” - dep suraymın
Arı ötköndön,
Beri ötköndön,
“Cok” - deşet.
Çıyt tüküröt bir şpana,
“Kündüz ele çırak cagıp,
Kelesoo okşoysuñ, bratan sen?!”
Aga bolboy karadı elem,
Adamzaada bar beken - dep.
İzdedim ne acayıp kitepterden,
Ukmuş ele
İdealmy kişiler süröttölgön.
Cok eken adam degen,
Comoktorgo aylanıp ketken deşet,
Adam degen adamdardın içinde eçak ölgön,
Adamdı emi
Esil kayran, tapsakpı körüstöndön.
Deşti maga: “Adam degen adamdardın içinde
Eçak ölgön!”

Adam kayda?
Adam kayda?
Ketkenbi ce arız aytıp kudaylarga
Ketkenbi ce hram, meçit saraylarga,
Tappaysıñ deşti anı mobu turgan,
“Tsarskoye selodon” da.
Ce çoñ taş col Arçabeşik,
Tököldöştön ılay keçken,
Ce zıñgırap Kök üydön
Zıñgırap köktü çelgen!..
Adam kayda?

Kandil tutup,
Vardım girdim şehre ben...
Ben insan arıyorum, arıyorum.

“İnsanoğlu gördünüz mü?” diye sorarım
Bu yana geçenden,
O yana geçenden,
“Yok” derler.
Birden tükürür bir holigan,
“Gündüz vakti kandil yakıp,
Avanaksın herhalde, kardeş sen?!”
Ona aldırılmayıp baktım,
İnsanoğlu var mı ki, diye.
Araştırdım nice farklı kitaplardan,
İlginçti
İdeal kişiler tasvir edilen.
Yok imiş insan denen,
Masallara dönüşüp gitti derler,
İnsan denen insanların içinde çoktan ölen,
İnsanı şimdi
Asil mağrur, bulur muyuz kabristandan.
Dediler bana: “İnsan denen insanların içinde
Çoktan ölen!”

İnsan nerede?
İnsan nerede?
Gittiler mi yoksa arz edip Allahlara
Gittiler mi yoksa kiliseye, camilere,
Bulamazsın dediler onu buradan,
“Çar mahallesinden”⁴⁵⁶ bile.
Ya da taş yollu Arçabeşik,
Tököldös’ten çamur geçer,
Ya da güzel mavi evden
Gökdelene göğü delen!
İnsan nerede?

⁴⁵⁶ Çar mahallesi; bağımsızlığı kazandıktan sonra zenginlerin kendileri için Bişkek’in kenarında yapmış oldukları mahallenin adıdır.

Adam kayda?
Coop çok Kудaydan da.
Kудay özü bekinip çaşırınıp,
Milliard cıl cürgön bolso,
Men kimden suraym anda.
Kayrılıp kördüm
Teñir paygambarga
İsus Hristos,
Buddaga,
Muhambetke,
Cana coop bere albadı
Ayup,
Musa,
Danışman
Azireti, Sulayman da...
Zamandan şapke kiygen,
Koom baratat üç col menen:
Kuu sayasat, kılmişkerlik, prostitutsiya,
Çoçko oonagan öñdönüp ılaylarda,
Erkekter içip ketken küyütünön,
Baktısızdar,
Baktısızdar
Taştandı zirek baldar - çürök kızdar,
Buzulgan bulganıç köz cubaylar da,
Cügönü çok oozduksuz,
Oydologon, oynop ketken
Ne demeksiz cubandarga.

Azır baarı esepitelgen,
Abiyiriñ da, uyatıñ da, ıymanıñ da,
Casagan iş, mamile, sıylarıñ da,
Aşıkça eç nerse çok,
Süylöşöbüz:
Akça, rubl, yevro, dollar menen.
Ayanıçtuu karap turam,
Parijdik gamenderdey,
Gavroştoy ata-enesiz,

Adam nerede?
Cevap yok Çinliden de.
Tanrı kendisi saklanıyorsa,
Milyar sene geçse de,
Ben kimden sorarım bunları.
Başvurdum
Tanrı ve peygamberlere
Kutsal İsa'ya,
Budda'ya,
Muhammed'e,
Onlar da cevap veremediler
Ayup,
Musa,
Danışman
Hazreti Süleyman da...
Zamandan şapka takınan,
Devir üç yolla ilerliyor:
Kurnaz siyaset, suç işleme, fuhuş,
Domuz dolanan çamur gibi,
Erkekler dayanamayıp içkiye sardılar,
Bahtsızlar,
Bahtsızlar
Sahipsiz zeki çocuklar, güzel kızlar,
Yoldan çıkmış gelinler de,
İpini koparan gemsizler,
Oyundan başkanı düşünmeyen
Gelinlere ne diyebiliriz.

Şimdi her şeyin hesabı var,
Namusun da, utancın da, imanın da,
Yapılan iş, muamele, saygın da,
Fazladan hiç bir şeyi yok,
Konuşuruz:
Akçe, ruble, evro, dolar ile.
Acıyarak bakıyorum,
Paris'li Gamen gibi,
Gavroş gibi annesiz babasız,

Uyasız balapandarga.
Nan suragan baldarga men,
Kantsem eken? Kantet elem?

“Kantkende adam uulu adam bolot,
cürgön uluu, uluu talaş ezelteden”,
Degen Aytmatovdun özü da,
Adam beken dep selt etem.
Kırgızstanda adam kalgan çok turbaybı
Dep şektenem..

Karaçı, bazarlarda, karala-torala
El kıcıldayt cünün cegen,
Urganı çok Acoñdu da, Kocoñdu da,
Ökmötüñdü.
Baarı ele özüm degen.
Añdışat karışkırday, reketterdey,
Karakçı ment zöökürlör.
Katındın işin kılrat samsı, sagız,
Kitep satıp,
Er cigitter kücüldögön.

“Deği adam kördüñörbü?”
Dep suraymın
Arı ötköndön...

Cer - Türmö sıyaktanat,
Cok zamanda
Baarı ele turat caynap,
Kulağı bar kereñderge,
Tili bar duduktarga,
Közü bar sokurlarga,
Cürögü bar ölüktörgö,
Carığı bar karañgıga,
Karap turup can kıcaalat.
Bet çıdabayt,
Oşonduktan akırkı küçtü cıynap,

Yuvasız yavru kuşlarına.
Ekmek isteyen çosuklara ben,
Ne yapsam? Ne yapardım?

“Ne zaman insanoğlu insan olur,
Sorusu eskiden beri sorulur”,
Demiş Aytmatov’un kendisi de,
İnsan mı diye şaşırarak bakarım.
Kırgızistan’da insan kalmamış
Diye şüphelenirim..

Baksana pazarlarda ter içinde
Kalabalık bir birini yiyor,
Cumhurbaşkanına da hocana da bakmayan
Hükümetine de.
Hepsi sadece kendini düşünür.
Hepsi pusuda kurt gibi, çete gibi,
Eşkiya kabadayı polisler.
Kadının işi olan yemek satar,
Kitap satar,
Hali vakti yerinde yiğitler.

“Hiç insan gördünüz mü?”
Diye sorarım
Oraya geçenden...

Toprak hapis gibi geliyor,
Gereksiz anda
Hepsi hazırolda,
Kulağı var sağırlara,
Dili var dilsizlere,
Gözü var körlere,
Yüreği var ölülere,
Işığı var karanlıklara,
Bakarak üzüldürüm.
Yüzüm dayanmaz,
O yüzden son gücümü toparlayıp,

Kılıçtay Diogendin sözü menen,
Men silerge, -
Baratam
Uluu İran akını
Rumidey çırak karmap!..

CUSUP BALASAGIN

Parasat kayda bolso uluuluk şondo,
Bilim kayda bolso, biyiktik şondo.
Kılıç erdi küzöyt,
Kalem erdi tüzöyt.
Naadanga tördön orun tiyse, kor körör,
Daanışmanga bosogodon orun tiyse, tör körör.
Til bosogodo catkan arstan,
Baykabasañ başıñdı ceyt.
Dostoşuu oñoy, sıylaşuu kıyın,
Coolaşuu oñoy, caraşuu kıyın.

Cakşı atıñ çıkısa, alkış alaarsıñ,
Caman atıñ çıkısa, kargış tabaarsıñ.
Caralgandın baardıgı muñduu deçi,
Muñ bilbes caratkan calgız özü.

Tagdır kataal bolboyt deseñ özüñö,
Tiliñ tiştep, sak bolgunuñ sözüñö.
Açuu ceñse, akıl kaçat özüñdön,
Açuuulu can akılı kem körgö teñ.
Açuu-duşman, akıl-dos adamga,
Açuulansañ oroy, osol sen anda.

Ayköl bol, bakıt degen aynıma azap,
Bügün tursa canıñda, erteñ kaçat.
Baktılıum! Dayım colduu çaşaym deseñ,
Cakşı işterdi caratıp cürgönüñ cön!

Tobo kıl caratkanga momun adam,

Diojen'in kılıç gibi sözüyle,
Ben sizlere,
Gidiyorum
Ulu İran şairi
Rumî gibi ışık tutup!

YUSUF BALASAGUN

Dikkat nerdeyse ululuk oradadır,
Bilim neredeyse yücelik oradadır.
Kılıç yiğidi öldürür,
Kalem yiğidi büyütür.
Namerde başköşedeysen hor görür,
Danışman kapı önündeysen bile değer verir
Dil kapı önünde yatan kaplandır,
Dikkat etmezsen başını yer.
Dost olmak kolay, saygı göstermek zor,
Düşman olmak kolay, barışmak zor.

İyi ad kazanırsan alkış alırsın,
Kötü ad kazanırsan kargış alırsın.
Yaradılanın tümü dertli desene,
Dert bilmez yaradanın ta kendisi.

Kader zor gelmez dersin kendine,
Dilini ısıtıp dikkatli ol sözüne.
Sinir yenerse, akıl kaçır kendinden,
Sinirli insan akılsız mezara denktir.
Sinir-düşman, akıl-dost insana,
Sinirlenirsen kaba insan sensin.

Mert ol, mutluluk dediğin deşikendir,
Bugün yanındaysa yarın kaçır.
Hep mutlu yaşamak istiyorsan,
Güzel işler yapman gerekir!

Tövbe et yaradana mumin insan,

Cüz ese payda alasıñ özüñ andan.
Cakşılık kıla kelgen cakşı adamdar
Alardın adamzatka meeri tamar.
“Camanga dabaa cok” deyt bayırkılar,
Koomgo - cat, elge - cut can uşular.

Cakşılık - özü cakşı, baası kımbat,
Andan da anı casoo kımbatıraak.

Camandar bolbos işke kegin saktayt,
Cakşının atın bulgap uşak taştayt.
On nerse er cigitke kerek degen:
Közü kurç, kulağı sak, cürögü keñ.
Akılduu, kelişimdüü, suluu, çeçen.
Bilimdüü, estüü, toktoo, işke bekem.

MEKEN SAGA CAÑI AT BERDİM

Altın şilep zookañ teşken bulağı,
Tamırda agat, taştan bışkan suuları.
Tulku boyum sen okşoysuñ, Mekenim,
Tuptunuk ır calgız özüñ tuuraluu.

Açuulansam, burganaktuu kar okşoym,
Caş tökkön kök nöşöründöy şoloktoym.
Turpagından öydö turup bölünüp,
Tuulgan cer, basıp ketken Sen okşoym.

Şonduktanbı, çaşım açuu ermendey,
Köñülüm nazik adırıñda güldördöy.
Turpagıña kayra ketsem, Mekenim,
Urpaktarıñ tuuluşat dal mendey.

Sanaañ tuman,
Sagınıç talaañ, çöldördöy,
Albuuttansam ala-buurul köldördöy,
Bötön caktan körüp kalsam bir kırgız.

Yüz kat daha çok fayda görürsün.
İyilik eden iyi insanlar
Onların insanlara iyiliği dokunur.
“Kötüye dava açılmaz” derler eskiler,
Yurda yabancı, halka açlık getiren bunlar.

İyiliğin kendisi iyidir, değeri yüksektir,
En zoru da onu yapmak en zorudur.

Kötüler olmadık işe kin bslerler,
İyinin adını kirletip dedikodu yapar.
Yiğitler için on tane öğüt vermiş:
Gözü keskin, kulağı dikkatli, yüreği bol.
Akıllı, yakışıklı, güzel, söz ustası.
Bilimli, zeki, sakın, iş bitiren.

VATAN SANA YENİ İSİM VERDİM

Altınları yalayıp kayaları deşen bulağı,
Damarda akar, taştan çıkan suları,
Selvi boylum sensindir Vatanım
Dupduru şiir sadece senin hakkında.

Hiddetlensem tipiye dönüşen kara benzerim,
Yaş döken gök dolusu gibi ağlarım.
Toprağından uzaklara gidip ayrılıp,
Memleketim basıp gittiğim sana benzerim.

Bu yüzden mi yaşım acı ermen gibi
Gönlüm zarif ovandaki çiçekler gibi.
Toprağına tekrar ulaşısam vatanım,
Nesiller doğar yine aynı ben gibi.

Düşüncelerin dumanlı,
Özlemim kırların, çöllerin gibi,
Dalgalansam rengarenk göller gibi,
Başka yerde görüdüğümde bir Kırgız.

Süyüngönmün Kırgızstanga kelgendedey.

Eki kırgız başı kaçan biriget?..
Dal oşondo “ölgön ulut “ tirilet!
Kursak üçün mekensizder Mekende,
Meni tepsep cürüşköndöy sezilet.

Alar üçün: biz ıpılas, belen üy,
Kızık emes, çooçun ölkö, bölök üy.
Başkalarga ne kılábız tıñsınıp,
Sen birinçi bala-çakañ, maga küy!

Kıyın çakta kıykırık bar, kılıç cok,
Öz cerinde el musapır, konok şok.
Kıyındarıñ, kana, kırgız ardangan?!
Meken degen meni menen saga okşoş...

Menin emes, senin kerek atagıñ,
Meerim körböy, köörüm tögüp catamın.
Uu cutkansıym oylop kıyın tagdırıñ!
Ubayımduu kırgız Meken - vatanım.

Ceñ, Inkılap 24üm namıstuu,
Celbiretsek kızıl, kögüş, çaşıl tuu.
“Manassiya” dep atalgan biz tüzgön
Köröm : Ruh Derjavamdı alıskı...
Cetet emi! Men uşunça çıdadım,
Kana, eerçiğen patriottor, çıgaanıñ?!
Saydım baştı Poeziya, Ruh dep,
Eç ayoosuz salgılaşka çıgamın...

KIYIN ÇAKTA

Kıkeñ turat,
Karap kıyal - çokudan,
Kılça payda cok nerseni okugan.
Keleçekte ne bolmoksun, Kırgız curt?!

Sevinirim Kırgızistan’a gelmiş gibi.

İki Kırgız’ın başı ne zaman bir olur?...
İşte o zaman “ölen millet” dirilir!
Menfaatleri için vatansızlar vatanda,
Beni aşığılıyorlar gibi sezilir.

Onlar için; biz kirliyiz, hazır ev,
İlginç değil yabancı ülke, başka ev,
Ne yapalım başkalarına acıyıp,
Sen birinci çoluk çocuğuna, bana yan!

Zor dönemde haykırmak var, kılıç yok,
Öz vatanında hayret halk misafir, konuk.
Kudretlilerin nerede Kırgız, namuslu?
Vatan denen senin ile bana benzer...

Benim değil senin şanın gerekli,
Şefkat görmeden, kahrımı dökmekteyim.
Ağu içmiş gibiyim düşünüp zor kaderini
Dertli Kırgız ülkem, vatanım.

Yen, 24 Mart İnkılabı namusunla,
Sallayalım kızıl, gök, yeşil sancakları.
“Manassiya” adında kurduğumuz
Görürüm Ruh imparatorluğumu uzakta...
Yeter artık! Ben bunca dayandım,
Nerede, vatanseverler, yiğitlerin?!
Adadım başımı Şiir, Ruh diye,
Çekinmeden vuruşmaya çıkarım...

ZOR ZAMANDA

Kıkeñ durur,
Bakıp hayal; tepeden,
Kıl kadar faydası olmayan şeyleri okuyan
Gelecekte ne olacaksın, Kırgız yurdu?!

Kenebes el - tagdırıñdan çoçulaym.
Kıyalıña karaym çıñdık sotunan,
Kılım boyu keçtiñ tozok otunan.
Cok zamanda ne bolmoksıñ Kırgız curt?!
Cooş elim, tagdırıñan çoçulaym.

Aman çıktıñ kıyoolordun örtünön,
Alda Kuday özü saktap keldi beym.
Cañcal çakta can tilintken, Kırgız curt?!
Cakır elge boorum açıyt peyli keñ.
Calooruba, sen közüñdü çaş kılıp,
Taştap ketti zaman cok da, aç kılıp.
Biyik, ıyık boloruñ çıñ, Kırgız curt?!
Biri - birine kırgız kılsa cakşılık.

Zapkı ceysiñ tak talaşkan çoñdordon,
Döölörü pas, dööylörü mañ bolgon.
Erk köksögön o, kuldardın ölkösü,
Es-akıl kir, alakanı çor bolgon.

Kördöylörün kösömdörün tebelep,
Köñdöy, arsız, kaday caman el elek?!
O, calkooluk, köralbastık, türköylük,
Şondon cañı geniy ösüp çığa elek.

Iyındı cut, öydö kılçı başıñdı,
Iрім menen tattuu kılısam açuundu.
Aç boroondo üşüp tursan., Kırgız curt?!
Cılıtalsam demim menen akırkı...

Köküröktön calın bürküp, çaçılam...
Köygöy, korduk köp nerse öttü başıñan.
Kıyın çakta ne bolmoksıñ, Kırgız curt,
Kıybas elim, tagdırıñan çoçulaym.

Vurdumduymaz halk, kaderinden korkarım.
Hayaline bakarım gerçek mahkemesinden,
Yüzyıl boyu geçtin cehennem ateşinden.
Yoklukta ne olacaksın Kırgız yurdu?!
Uyuşuk halkım, kaderinden korkarım.

Sağ çıktın felaketlerin alevinden,
O zaman Allah korudu mu yoksa derim.
Kötü devirde canı acıyan, Kırgız yurdu?!
Fakir halka yüreğim acır, gönlü geniş.
Hüzünlenme, sen gözlerine yaş alıp,
Çekti gitti devir yoklukta, aç bırakıp.
Yüce, kutsal olacağı gerçek, Kırgız yurdu?!
Birbirine gösterirse Kırgız dostluk.

Azar işitirsın koltuk düşkünü büyüklerden,
Devletlileri aşağı, budalaları deli olan.
Bağımsızlık isteyen kölelerin ülkesi,
Aklı kirlenmiş, elleri yara olmuş.

Büyüklerini, bilgelerini çiğneyip,
Boş, arsız, ne kadar kötü halktık?!
Tembellik, çekemezlik, kabalık,
Bu yüzden bilgiler meydana çıkmıyor.

Üzüntünü gösterme kafanı dik tut,
Şiirimle tatlıya bağlarım sinirini.
Fırtınada üşüyorsan, Kırgız yurdu?!
Son nefesimle ısıta bilsem keşke...

Göğsümden ateş püskürüp, dağılırım...
Sorun, çile çektim, çok çektim bu başımla.
Zor durumda ne yapardın, Kırgız yurdu,
Kıyamadığım halkım, kaderden korkarım.

ARDANUU

Düynö bizdi büt bilet dep düngüröp,
Keremet dep cey berebiz kelcirep.
Kıyın çıkmañ eşek tuşoo çeçebi,
Bolor-bolbos iygilikter keçeegi,
Makoolordu mas kılçuday ergitet.
Kıstalak - ov, mıcıp Biylik oturat,
Kıkeñderdin tagdırınan çooçulap,
Kılım kıyrın şektüü tikteym titirep...

Biz da mürgüp, başka saldıq cügöndü,
Kaçkan handan kiyin arga tügöndü.
Caştar naadan boluştu Viy, tebenek,
Akıl-eske, cüröktörgö sebelep,
Cakşı oy menen kaçkan elek üröndü,
Çırak çındık tirek bolor stimül,
Çırıldagan Atacurtka cakır kül.
Çıkkan menen mıyzam zeki, cañı pul
Çıgat kaçan canı miñ-miñ Alıkul!!!
Aytkan sıñar oluyabız Kalıgul:
“Azır dayın! Ar erteñiñ kümöndüü...”

Til-Prezident!

Singan ölkö işteri,
Uç muun öldü boldu asılıp, içkeni.
Kańça çıgaan acal okko çarpılıp,
Çıpalaktay, kılday büdür cakşılık,
Kıldık beken kırgız üçün biz degi?!

Şıldıñ bolduk, Mazaktaldık köp iret,
Çoçko, eşekter başka çıgıp, tüküröt.
Baatır elek, biz han körgön curt elek,
Baykuş bolduk kulday, küñdöy bücüröp.
Pıl münözdüü, arstan sinduu kabelteñ
Kırgızstandı kıla turgan Gülmeken,
Kaçan bolot üçünçü alp Prezident?

ARLANMAK

Bütün dünya bizi bilir diye hava atıp,
Çok güzelmiş diye yemeye devam ederiz.
İleri gelenlerin eşegin ipini bile çözer mi,
Daha dünkü olur olmaz başarılar,
Hastaları sarhoş edecek kadar rahatlatır.
Kıpırdamadan yaramaz Yönetim otoruyor
Kırgızların geleceğinden korkarak,
Yüzyılın ilerisine şüpheyile bakarak...

Biz de uyup başımıza geçirdik yuları,
Kaçan handan sonra çaremiz tükendi.
Gençler namert kavgacı oldu,
Akla usa, yüreklere serpererek,
İyi düşüncelerle ekilen seçilmiş tohumlar,
Parlayan ışığı, direk olacak yere
Ağlayan Ata vatana kül oldular.
Çıkartılmasına rağmen kanun, yeni para
Ne zaman çıkar binlerce Alıkullar!!!
İlerisini gören Kalıgul'un dediği gibi.
“Bugünün belli! Yarının şüpheli...”

Dil-Cumhurbaşkanı!

Dışleri kırılmış ülke,
İçki içeni, asılmışı ile üç kuşak gitti.
Nice ileri gelenler kurşunla gitti,
Parmak kadar, kıl kadar iyilik,
Yaptık mı biz Kırgız için?!

Bize güldüler birkaç kere,
Domuz, eşekler üzarimize çıktı.
Bahadır idik, hanımız olan yurt idik,
Zavallı köle gibi çaresiziz.
Fil huylu, aslan heybetli
Kırgızistan'ı gül mekânına dönüştürecek,
Ne zaman olur büyük 3. cumhurbaşkanı?

Kırgız curtuñ cazmışıñan çooçulap,
Kılım kıyrın tikteym şektüü, titirep..

CAMAN KİŞİLER

kuunak cakırlardın tagdırı ce duh
kötörülüşünün tsunamisi
tuurasında poema

I çı bap

Emes alar suluu Ayım, uluu, Şer,
Atak-dañsız çaşayt cakır uşul el.
Biz “Caman” dep teñsinbegen bereegi,-
Turmuştağı cöpcönököy kişiler.
Kurat alar Han takşaardı zañkaytıp,
Caş ölüşöt mezgil erte kartaytıp,
Turmuş sıgıp balık kılıp tuzdagan,
Bir kezde Apa törösö da balkaytıp.
Kılmış kılıp türmölördö ce catat,
Bomcsuñ dep içse mentter kamatat.
Caşoo alardı caman kılğan karaytıp,
Bir kezde ene baksa dagı apappak.
Casalgalap bay üylörün sırdaşat,
Eski, tıtık matratsta uktaşat.
Biz tirlikte caman degen kişiler,
İçet, çeget, ırdayt, ıylayt, muştaşat.
Cer şaarının carmın tüzgön kalkalar,
Planetti karmap turgan alp alar.
Camandardı köksüt kılıp tartışıp,
Kaymagın ceýt köpös, moldo, padişalar.
Sogup sanayt mayda sarı akçanı,
Urup içet “çaşık” arak, vodkanı.
Okuyt Berne, Esenindi, Midindi,
Kura bilet cıluu bala bakçanı.
Ergigende akın sınduu tolkuşat,
Eşik salıp, aynek keset, pol cuuşat.
Uuru kılát, birook, uşak aytışpayt,

Kırgız yurdu yazmışından korkarak,
Yüzyılına bakar oldu şüpheyle..

KÖTÜ KİŞİLER

Neşeli yoksulların kaderi ya da ruh
İsyanının Tsunamisi
Hakkında poem

I. bölüm

Onlar güzel hanım, büyük Şer değiller,
Şanşöhretsiz yaşar fakir bu halk.
Bizim “kötü” diye küçümsediğimiz onlar,
Hayattaki sıradan kişilerdir.
Onlar güzel başkentler kurarlar,
Genç ölürlere erken yaşlanıp,
Hayat sıkıştırıp balık gibi tuzlayan,
Bir zamanlar ana doğursa sevinerek,
Suç işleyip hapislerde ya da
Berduşsun diye polis içeri alır.
Hayat onları kötü yerlere sürüklemiş,
Bir zamanlar ana bakmışsa bile tertemiz.
Süsleyerek zenginler evlerini boyarlar,
Eski, yırtık yataklarda yatarlar.
Bu hayatta kötü diyen kişiler,
İçer, çeker, şarkı söyler, ağlar, dövüşür.
Yer küresinin yarısını onlardan oluşur,
Dünyayı elinde tutan alp onlar.
Kötüleri yağsız süt gibi yaparak,
Kaymağını ise tüccar, molla, padişah yer.
Paraları sayarak saklarlar,
Kolilerle votka, rakıyı içerler.
Berne, Esenin, Midin’i okurlar,
Tek başına kurabilirler çocuk kreşini.
İlham gelince birer şair kesilirler,
Kapı diker, cam yerleştirir, ev temizlerler.
Hırsızlık yapar ama dedikodu yapmazlar,

Uyalıſat, ubaldan da korkuſat.
Kıyal alkıp, can-düynösün tazartat,
Kiinekey süyünükö köönü ſat.
Özü cetpes baylıktardı kep kılıp,
Kuuraktay suluularga köz artat.
Videolordon körot kumar seksti,
Cek körsö da uſak, soguſ, betsizdi.
Kuuragırday kuunak caman kiſiler,
Aarak ise, akın bolup ketiſü.
Aalar momun, calkanaak da aldasa,
Könö beret ıymanı bar taptaza.
Degelegoy caman murdun kötöröt,
Derdeñ deſet kiine ele maktasa.
oñoyuſat balaaktan tokmok cep,
Sesteiſet, kulunaktay ürkönök.
Camandardın emes, meni “cakſısın”
Kuulduk-ſumduk, ıplastığı ciyirkentet.
Kırgız ını 3 maanide caman deyt,
Erkeletet, kıyın, ukmuſ adam deyt.
Cakſım degen maanisi bar camandın,
A “cakſılar” körgülüktü körsötöt.
Koldon kelse cakırlardı kamduu kıl,
Özün e bir “caman” debes mañkurt kul.
İçindeki uyat-abiyir kıynasa,
Baymın degen selt ettirgen konduktır.
Ömür boyu caman aytpaym kiſige,
Aramdık oy turbayt kılday iime.
Bar bolgula, baykuſ caman pendeler,
Men silerdin akınıñar kiine!..
Camandar bu kurat Altın taktını,
Tüſtöründö mırza, prints, aſ suluu.
Öndöründö kara turmuſ keypi suuk,
Uktasa ce ölkö gana baktıluu!
ınında alar oor tagdır körüſöt,
Baylar, oñdor aldap, çaylar sögüſöt.
Bir boorlorum baykuſ caman kiſiler,
Hagenske da “belekk” bolup beriſet.

Utanırlar, vebalden de korkarlar.
Hayal edip can dünyasını temizlerler,
Küçücük sevince bile sevinirler.
Kendisi büyük zenginlikleri konuſur,
Kukla gibi kızlara bakarlar.
Videolardan bakarlar kumarı, seksi,
Nefret etse de dedikodu, savaſ, yüzsüzden
Kuruyası neſeli kötü kiſiler,
Rakı iseler hemen akın oluverirler.
Onları mumin, çekingen biri bile kandırsa,
Razı olurlar imamı tertemiz olduğundan.
Bırak, burnunu yükseklere kaldırır,
Azıcık övgüye bile havalara uçarlar.
Çocukluktan beri dayak yiyerek büyürler,
Diken üstündeki taylar gibi ürkekler.
Kötülerden değil, beni “iyisin”
Gözü açıklığı, kirliliğı nefret ettirir.
Kırgız üç manada kötü der,
ſımartır, ilginç, müthiſ adam der.
İyi bir ſeyim denen anlamı var kötünün,
“İyilerse” gösterir göreceğini.
Elinden gelirse yoksullara destek ver,
Kendini hiç “kötü” demeyen mankurt kıl.
İçindeki vicdanın rahat vermiyorsa,
Zenginim diyen otobus muavini gör.
Ömrüm boyunca kötü laf etmem kimseye,
İime kıl kadar haram düşünce durmaz.
Var olun, zavallı kötü insanlar,
Ben sizin küçücük bir ſairinizim!
Kötüler hep kendilerini bir altın taht kurar,
Düşlerinde bey, prens, genç güzel.
Gerçekteyse ileli hayat sürerler,
Uyuduklarındaysa sadece ülke mutludur!
Gerçekte onlar ağır bir hayat görürler,
Beylerin, zenginlerin hepsi küfür ederler.
Kardeſlerim zavallı kötü kiſilerdir,
Olmadık ſeylere “hediye” olurlar.

Turmuş emne? Ömür emne? Süyüü emne?
Bakit emne? Cazmış emne? Muñ emne?
Barı-baarın cürök menen kabıdayt,
Baş iyişet Kudaytaala degenge.
Baarın caman akıl menen tüşünöt,
Koldo barın kiynet da, içinet.
Caşay bilet cupunu da eñ arzan,
Erteñderdi ümüt menen kütüşöt.
Odur-bodur sert, kageles,
Başka tüşsö soğuş-oyun, kep emes.
Kırılışıp boluşat zor kurmandık,
Baspayt alar dank çokusun Everest.
Dardan datıp kur şandanuu kubantkan,
Urta, Lenin, Stalin dep ır aytkan.
Neçen kıyın polkovodets, uçkuçtar,
Geniy çigat karataman bu kalktan.
Gitlerdi da ceñe kelgen karçı,
Kremlge cıkkan örttöp kara tuu.
SSSR degen dercavanın avtoru,
Bir gruzin ötükçünün balası,
Tartıp, sapat, bakubat bol elimdep,
Stalinden korkkon baarı dirildep.
Eki iyninde eki Arstan arkırap,
Uç kuraşkan turup Çerçill, Ruzvelt.
Batinkesi tamanının ceelgenin,
Bir kitel-şım, sıylık-namıs ölgönün.
Öz balasın generalga almaşpay,
Öz kızının camap bergen köynögün
Aytçu atam: “Stalindey tuulbayt!”
Dal oşondoy bolgon eken zaman, şart.
Al ölgöndö can atasın kömgöndöy,
Million, million el ıylaptır uñuldap.
Bekermanı ırdaşpagan “künüm” dep,
Atakedey meer çaçkan süyüüm dep.
Prezidentter ölsö egerde azırkı,
el katkıp, alakan çaap, süyünmök.
Prezident - til!

Hayat nedir? Ömür nedir? Sevgi nedir?
Mutluluk nedir? Kader nedir? Dert nedir?
her şeyi yüreğiyle hisseder,
Baş eğerler Allahu Taalaya.
her şeyi kötü akılla düşünür,
Elde olanı giyerler, içerler.
Yaşayabilirler sade ve ucuza,
Yarınları ümit ile beklerler.
Eğri böğrü sert bir hayat sürerler,
Başa gelirse savaş dediğini laf etmezler.
Kırıma uğrayıp kurban olurlar,
Basmazlar ünlü Everest zirvesine.
Küçük şeylere bile sevinirler,
Evet, Lenin, Stalin diyerek şiir söylerler.
Nice paşalar, pilotlar,
Bilgeler çıkar bu halkın arasından.
Gitler’i bile alt etmişler baksana,
Kreml’e bayrak yakarak çıkmış.
Sovyetler denen ülkenin kurucusu,
Bir Gürcü ayakkabıcının oğludur,
Tertip, kalite, sağlam ol halkım diye,
Stalin’den herkes korkmuş titreyip.
İki omzunda iki aslan güreleyip,
Üçlü kurmuşlar Çerçil, Ruzvelt ile birlikte
Ayakkabıları deliklerle dolmuş,
Bir pantolon ile ölmen övgüye değer.
Öz oğlunu generale değiştirmeyip,
Öz kızının elbisenini yamayla dikmiş
Desene: “Stalin gibisi doğmaz!”
Tam böyle olmuş zamanın şartları.
O öldüğünde babasını gömmüş gibi,
Milyonlarca halk hüngür hüngür ağlamış.
Boş gezenler bile şarkı söylemedi,
Bir baba gibi gördüğüm insan diyerek.
Şimdiki Cumhurbaşkanı ölürse
Halk alkışlayıp gülerek uğurlardı.
Cumhurbaşkanı-Dil!

A ökmöttün tişi çok,
Kulcebes cep, eliñ menen işi çok.
Barbı geniy, burup ketçü tarihtı,
Kana, el degen çıgaandarıñ patriot.
Bar cardık, bar soykuluk baleeñ bar-
Kılmışkerlik, mıkçıp erkin zaman zar.
Kaalaganday baş aylantkan,
El degen bu - baykuş caman adamdar.
Cok alarda baştagıday sıy-ızaat.
Salt, ruh da, işteş üçün uluuşart.
Bolboso eger militsiya ce armiya,
Birin-biri cep koygonu turuşat.
Brejnevdiñ zamanı çok keçeegi,
Tonolgon büt kıyrıp kırgız mekeni.
Türmölördö sasıp, çirip kañçası,
Samogondon ölüü alardıñ neçeni.

Çaçında emes, meesinde bar kakaçı,
Mañkurt, makoo, alıp-satar karakçı.
Karışkırđın közü menen tiktep zaar,
El-el emes, adam emes mıkaaçı.

Turmuşpu bul? Ulutpu uşu? Elbi uşu?
Kayda uçup ketken baktek boz kuşu.
Ubal-soobu kimge cetim-cesirdin,
Urat kimdi baktısızdar kargışı!!!

Barabız ne ideyanı etektep,
Çaşaybızba aba cutup, kebek cep.
Keremetin ketirdiñer ölkönün,
Ket Prezident! Ket, Prem'ber! Ket, Ökmöt!

Köngönsüñör çetölkögö ayıldap,
Ayla ketti Angliyanı kayındap.
Tentiylibi kazaktarday kayak saap,
Kana, akimder-başkarganıñ akıykat?!!

Hükümetin ise dişi yok,
Halkıyla hiç işi olmayan birisidir.
Varmı Bilge tarihi değıştirecek,
Hani, halkın arasından çıkan vatansever.
Yoksulluk, fuhuş gibi belalar var
Suç, hortumculuk hortalmış zaman oldu.
İstedikleri gibi baş döndüren,
Halk dediğın kötü insanlardır.
Eskisi gibi onlarda utnama, saygı kalmadı.
Gelenek, ruh, çalışmak kalmadı.
Polisle asker olmasaydı,
Biri diğeri yemeye hazır durumda.
Brejnev'in dönemi yok bugünlerde,
Kırgız ülkesi talan edildi.
Hapislerde niceler koku içerisinde çürüdü
İçkiden onların niceleri hayatını kaybetti.

Saçında değıl, beyninde var kirleri,
Mankurt, deli, alıp satar haydut oldular.
Kurdun gözüyle sert bakarak,
Halk halk değıl, insan insanlıktan çıktı.

Hayat mı bu? Millet mi bu? Halk mı bu?
Nerelere uçtu gitti kumru kuşları.
Vebali sevabı kime kalır yetim ile dulun,
Bahtsızların bedduası kimi vurur!!!

Gidiyoruz nerelere doğıru,
Yaşar mıyız hava yutup, kepek yiyip.
Keremetini giderdiniz ülkenin,
Git Cumhurbaşkanı! Git başbakan? Git
hükümet!

Alıştınız yabancı ülkeleri gezmeye,
Çare kalmadı İngiltere'yle dünür olup.
Kazaklar gibi yollara mı düşelim,
Hani, hakimler- yöneticilerin hakikatı?!!...

30. MANAP ALİYEV

BOLGUN KIRGIZ, SEN, AMAN!

Körünüp köktün betinen
ceti cıldız birigip,
birimdiği bilinip
intımak artıp bekigen,
ülgü bolup ün-sözsüz
ündöp çıgıp Cetigen⁴⁵⁷ ...

Müldö kırgız birigip
birimdiğiñ bilinip
Cetigenden köktöğü
cetilip ülgü alsañçı?!
intımağıñ arkanday
keregeñe ıyıratıp,
“azoo cılkı” zamandıñ
başına çalma salsañçı?!

köçkön curtta taştabay
intımağıñ öñörüp,
keleçek için kıl çaynap
erteñiñ oylop kögörüp,
... ara bök işten baştabay
köçüñ ulap ketseñçi?!
keleçekte umtulup
birimdikke ündögön
Cetigenge cetsençi!?

Tegi tektüü - Manastan
caralgansın kanatçan
azattığıñ algañça
başka tüşüp ar kan
özgö biylep özüñdü
ötüp turgan... ar zaman...

KIRGIZ SEN SAĞ SALİM OL!

Görünüp göğün yüzünden
Yedi yıldız birleşip,
Birliğı bilinerek
Birlik gittikçe güçlenen,
Örnek olup sessiz sedasız
Destek çıkıp Cetigen...

Bütün Kırgızlar bir araya gelip
Birlikteliğini gösterir
Cetigen'e gökteki
Ulaşıp örnek alsana?!
birliğini urgan gibi
Keregene iliştirip
“yabanî yilkı” zamanın
Ayaklarına köstek vursana?!

Göç ettiğın yurtta bırakmayıp
Beraberliğini yanında taşıyıp,
Gelecek için ip uzatarak
Yarımını düşünerek gelişene,
İşi yarımından başlamayıp
Göcünü devam ettirsene?!
Geleceğe ilerleyip
Birlikteliği seslendiren
Cetigen'e ulaşsana!?

Kökü derinlerde olan Manas'tan
Yaratılmışsın kanatlı
Hürriyetini almadan
Başa gelen her zaman
Başkaları yönetip kendini
Gerçekleşirdi... her zaman...

⁴⁵⁷ Cetigen; Yıldız topunun adıdır.

keldi bugün kezegiñ
bolgun kırgız, sen, aman!

“Özdön çıkkan cat caman
özöktön küygön ört caman”
tegin bilbes endeyge
temselegen el caman,
Teñir koldop bergenin
kezeğinin kelgenin
bark albagan ersinip,
Teñirge tete teñsinip
el akın cegen - er kaman!
El kamın oylop cürgöndün
bardıgınan dan çıkpay
köbü çıkkan “çöp-saman”,
Teñir berdi buyurup
baktıñ keldi kuyulup,
tartınbagın korunup
koltuguña suu bükkön
buzukunun sözünden,
cakşı işiñe telmirip
suk artkandın közünön...
azattıgıñ koluñda,
azaptanuu coluñda
suraganda atıñdı
kelgen - degin - kezeğim!
Kim degende tegiñdi
bergen - degin - Teñirim!

Tegiñ tektüü - Manastan
caralgansıñ kanatçıan
azattıgıñ algañça
başka tüşüp ar kaçan
özgö biylep özüñdü
ötüp turgan... ar zaman...
keldi bugün kezegiñ
bolgun kırgız, sen, aman!

Geldi bugün sıran
Kırgız sen sağ salım ol!

“Özden çıkan yad kötüdür
İlikten çıkan ateş kötüdür”
Kökünü bilmeyenlere
Sıradan gelen halk kötü,
Tanrı kollayıp verdiğini
Sırasının geldiğini
Kendinden küçük görüp,
Tanrı'ya kendini eşit tutup
Halk hakkını yiyen domuzdur!
Halkı düşünenlerin
Hiç kimseden bişey çıkmaz
Çoğundan otla saman çıkar,
Tanrı verdi buyurup
Bahtın geldi kuyulup,
Çekinmeden koru kendini
Sana kötülük isteyen
Kötü niyetin sözünden,
İyi birinin işine kanarak
Göz koyanın gözünden...
Azatlığın elinde,
Azaplının yolunda
Sorunca adını
Geldi de sıran!
Kökün kim deyince
Verdi de Tanrı'm!

Köklü kökün Manas'tan
Yaratılmışsın kanatlı
Hürriyetini kazanınca
Başa düşün her zaman
Seni başkaları yönetip
geçerdi....her zaman...
Geldi bugün sıran
Kırgız sen sağ salım ol!

MANAS KEREK

Kıyaldanıp bolbogondu bolturup,
eldi oylonup, sanaa tartıp olturup
sanarkaysıñ, kayran uşul eliñdin
algıñ kelip “tögülgönün” tolturup.

Ulamalap aytkan eldin kebi bar,
elden öönöp cegenderdin çebi bar:
el közünö çaşayt anda elpeksip
epçil bolup, kuulanganga ebi bar.

Çakşılıktı köktön, köktön izdebey
tuugan cerdin turpagınan izdegen:
kerec elge, Manas kerek! - oo, bugün -
özün koyup, elin süyüp “siz” degen.

KIRGIZ ATA CARALGANDA CARALGANBIZ BAARIBIZ-

Men Çaşoogo kelbey çatıp,
Kırız-Ata caralganda -
anı menen men da koşo caralıp, ebak ele,
bu Düynögö kelgendigim oyloymun:
Kırız-Ata caralgandan beri tartıp,
tegin, cotom, kubaarım, ata-babam
el-eldigin merçintpey saktaganga
içim cılıp dilimden kubanam da,
bügünkü uşu egemendüü bolup turup,
Kan Manastan kiyinki cetpey kelgen
Azattıktın barkın bilbes zamanga -
ırdaar - ırıñ, süylöör - sözüñ
cok öndönüp, ana senin şıñşiygen közdörüñdön
ak möñgülüü alp toolordu körsöm da,
senin diliñ asman çelgen toolorgo emes,
senin diliñ keñirsigen kayıñduu tüzdükkö okşoyt.

MANAS LAZIM

Hayal edip olmayanı gerçekteştirip,
Halkı düşününce dert çekerek
Düşünürsün zavallı bu halkın
Almak istersin dökülenini toparlayıp.

Halkın devam ettirdiği sözü var,
Halktan ayrı kalıp yiyenlerin kalesi var.
Halkın önünde iyi gözükersen
Hilekarlık yapmaya her zaman hazır.

İyiliği gökyüzünden aramayıp
Doğduğun topraklarda arayacaksın:
Halka lazım, Manas lazım! İşte bugün
Kendini bırakıp, halkı severek “siz” diyen.

KIRGIZ BABA YARATILDIĞINDA YARATILMIŞIZ HEPİMİZ

Ben yaşama gelmeden önce,
Kırız Baba yaraldığında
Onunla ben de birlikte yaratılmışım,
Bu dünyaya geldiğimi düşünüyorum:
Kırız Baba yaraldığından beri,
Köküm, en büyük atalarım
Halk olduğunu güzel yaşatmaya
İçim ısınıp heyecanla sevinirim,
İşte bugün bağımsızlığa kavuşan,
Han Manas'tan sonra ulaşamadığımız
Azatlığın değerini bilmeyen zamana
İcra edecek şiirin, söylecek sözün
Yokmuşçasına senin parlayan gözlerinden
Ak buzullu alp dağlara bakarak,
Senin ruhun gök direyen dağa değil,
Senin ruhun uzayan kayınlı ovaya benzer.

Küünün başı “Kambarkan” çertilgende,
Kırgız “sırır” arman ay, ketilgende
özdön çıkkan cat kuturup tuzga siyip esirgende
Taytorunu tölgö kılıp Kanıkey çapkan kezde
kübö bolgon bayırkı toolor kayda?!
Senin diliñ asman çelgen toolorgo emes,
senin diliñ kayıñduu tüzdükkö
okşop ketken menen
akır tübü tüz bolboşu - bul anık.

Antkeni sen, Kırgız-Ata caralganda,
sen da koşo bul Düynögö caralıp -
Küünün başı “Kambarkan” çertilgende,
Kırgız “sırır” arman ay, ketilgende
özdön çıkkan cat kuturup tuzga çırkap
esirgende
Taytorunu tölgö kılıp Kanıkey çapkan kezde
kübö bolgon toolordon ömür baştap,
ebak ele, bu çaşoogo kelgensiñ da:
kancıgaña mansap, baylık, tamak emes
kıyın kezde kıl çaynooçu namıs baylap,
öz narkıñdı, salt-sanaañdı saktaş üçün,
ene sütün, tatkan tuzuñ aktaş üçün caralıp
kılımdardın tüpkürünön zımırıp sapar alıp
kırgız bolup... kırgız bolup... çıkkansıñ!

**KEZİÑ KIRGIZ,
BOLBOSO EKEN, “UTTURGAN”**

Adamzatka sabak bolup Cetigen,
saltka aylanıp, sanat bolup bekigen:
ceti tıyın, ceti nanın belendep
sadagasın sanap berip cetiden,
özündögü ceti “cılçık” bardığın
ayıñ körüp, aytpay çaşap ekiden.

Adamzatka suu ömürü örnöktöy

Ezginin en eskisi “Kambarkan” çalınca,
Kırgız “sırır” giderildiğinde
Özümüden gelen kötü niyetliler
Taytoru’yu Kanıkey yarışa soktuğunda
Şahit olan eski dağlar nerededir?!
Senin ruhun göğe bakan dağlara değil,
Senin ruhun kayınlı ovaya
benzemişken
Sonunda düz olamayacağı bir gerçek

Çünkü sen Kırgız-Baba yaratıldığında
Sen de birlikte bu dünyaya yaralıp
Ezgilerin en eskisi “Kambarkan” çalınca
Kırgız “sırır” giderildiğinde
Özümüden gelen kötü niyetliler
kudurduğunda
Taytoru’yu Kanıkey yarışa soktuğunda
Şahit olan eski dağlarda hayatına başlayıp,
Çoktan bu yaşamı kazanmışsın:
Yanına menfaat, zenginlik, yemek değil
Zor zamanda namus için hazır duran,
Kendi değerini, geleneklerini korumaya,
Ana sütünü, tattığı tuzu için yaralıp
Yüzyılların kökünden uçarak yol alıp
Kırgız olup...Kırgız olup...çıkmışsın!

**DÖNEMİN KIRGIZ,
OLMASIN “KAYBETTİREN”**

İnsanoğluna ders olup Cetigen,
Geleneğe dönüşüp sanat olmuş:
Yedi kuruş, yedi ekmeğini hazırlayıp
Kurbanlığa sayarak verip yedişer,
Kendindeki yedi balçık hepsini
Ayı görüp, bahsetmeden yaşayan.

İnsanoğluna su ömür yerine geçer

ömürünün köbün tüzüp - özögün,
ünsüz ündöp coldo turgan körnöktöy
kuysañ tolup, kalpın kiyip közönün:
camgır bolup caap tüşüp kulagan,
bulak bolup darıyanı kuragan.

Kırız ceri oygo salıp - bu turgan,
cazda - caşıl, küzdö - sarı kulpurgan,
ünü birge ün alışıp tabışıp
dili birge uyumdaşıp umtulgan:
sayasattın “oyununan” ot çıgıp
keziñ kırız, bolboso eken, “utturgan”...

ÖZ TİLİN BOLSUN, İRİDE!

Kün çıgıp ünsüz, ubaysız
carıgın çaçkan dem bolup,
armanın bolup ayt pagan
bir tuzuñ turgan kem bolup -

ömürüñ öksüp, kubangan
kulkunga çaşap kul bolup,
kündölük tartkan tüyşüğüñ
körünüp közgö pul bolup,

kañça bir oyun işke aşpay
tilegiñ ölüp “taş kapkan”,
colooçu kezip ırlarıñ
coldogu üygö baş bakkan...

Akılıñ, ırın bir tıyın...
mansaptın cürüp araanı,
tüyşügün eldin kötörgön
bar beken erdin karaanı?!

Bayırtan kelgen salt eken:
“ötükçön suunu keçirip”,

Ömrün temelini oluşturup,
Sessiz seslenip yolda duran kova gibi
Kuyarsan dolup, kalıbını alıp kovanın:
Yağmur olup yere düşen,
Pınar olup deryayı oluşturur.

Kırız yerini hatırlatıp durur,
Yazın yeşil, güzün sarıya dönüşen,
Sesi aynen çıkıp buluşur
Ruhuyla aynı yere ilerler:
Siyasetin oyunundan ateş çıkıp
Zamanın olmasın “Kaybettiren”...

ÖNCELİKLE KENDİ DİLİN OLSUN!

Güneş açıp sessiz sedasız
Işığını saçarak destek çıkıp,
Söylenecek pişmanlık olmayıp
Bir şeyin eksik gibi durmasın,

Ömrün keşkelere olmayıp sevinerek
Tek boğazı için köle olup,
Her gün çeken dertlerin
Görünüp göze para olup,

Nice işlerin gerçekleşmeyip
Dileğin kalmayıp yerini bulan,
Yolculuk edip şiirlerin
Yoldaki eve uğrayan...

Aklın, şiirin bir kuruluşluk...
Menfaatin işi yürüyüp,
Halkın yükünü taşıyan
Var mıymış yiğidin biri?!

Eskiden kalmış gelenekmiş:
“Çizmeyle suyu geçmek”,

söz gana kalıp, başkası -
kalcırap, kalcıp-eskirip..,

oyundan çıgıp “kılıt” etip
mansabıñ koldun kiri de,
cölögün - eliñ bar bolup
öz tiliñ bolsun, iride!

AZATTIK

Azattık cegen nan emes,
adamga bergen can emes
küttürüp cürüp köp kılım,
kapıstan atkan tañ emes!

Miñ cıldap küsöp cetpegen
azattık - eldin tilegi,
ak calgap Manas koldosun,
azattık keldi, bileli!

Azattık keldi, bileli!
Bir ömür aga cetpegen,
kut konup kırgız cerine
oomatı tursun, ketpegen!

EL DEGEN KENÇİÑ - EL EKEN

Kıyılğan darak - kak bolup,
ayıkkan carañ - tak bolup,
ak cerden “küyüp” çalınıp
kamalğan caran - dak bolup..,

saydıkı sayga kuyulğan,
tuu çoku biyik tuyulğan,
tuurda konup çaşaysıñ
tuzuñdu tatıp buyurğan:

Sadece söz kalıp diğeri
Kuruyup yaşlanırmış....,

Oyundan çıkıp bir anda
Menfaatin elin kiri de,
Destekçin halkın var olup
Öz dilin olsun ilk önce!

AZATLIK

Azatlık yiyecek ekmek değil,
İnsana verilmiş can değil
Bekleterek çoğaltırım,
Aniden atmış tan değil!

Bin yıldır ulaşamayan
Azatlık halkın dilerğidir,
Halk isteyip Manas kollasın,
Azatlık geldi bilelim!

Azatlık geldi, bilelim!
Bir ömür buna yetmeyen,
Kut konup Kırgız yerine
Yolu açık olsun hep böyle!

HALK SENİN HAZİNENDİR

Kıyılan ağaç- kak olur,
İyileşen yaranda iz kalır,
Halkıyken haksız yere düşüp
Hapse düşen yaranda iz kalır...,

Derenin suyu dereye akar,
Zirveler uzak gözükür,
Tüneğe konup yaşarsın
Tuzunu tadıp buyurmuş:

aptap bar - cayda muunagan,
çilde bar - kışta zuulagan
ak diliñ ıstap kirdetip
turmuş bar - tışta uulagan,

süylösöñ ergip - söz çıkpay,
şilteseñ ırgıp - köz çıkpay,
kabılsañ kalıp baleege
kayışıp küyüp - öz çıkpay,

bardıkı - barman turbaybı,
coktuku - arman turbaybı,
“elim!” dep süylöp eritip
er sözü - calgan turbaybı...

El degen kençiñ - el eken!
El akın cegen - er eken.,
cakşı atıñ elge kaltırıp
mañdaydın tökkön - ter eken.

ÖTKÖNDÜN BELEGİ - TİLİBİZ KELEÇEKTİN CELEGİ - DİLİBİZ

Colborsbek Osmonovgo

Tarıhtagı atı kalıp,
zadı çok bolgon kança bir elder
koldon tüşüp cogolgon buyumday,
kiyinki dayın - daregi bilinbey
tuusu cıgılıp “tukum kurut” boluşkanın
oylop turup,
pendelik tükşümöldöbüz menen,
pendelik oy-tüşünügübüz menen
kebelbey turup kese aytabız:
“Cogoldu... büttü... kayra orduna
tölö berip kelbeyt!” dep.

Afitap var- yaz sıcağında,
Cemre var kışın soğuşunda
Ruhunu isleyip kirleten
Hayat var-dışarıda uğuldayan,

Konuşsan rahatlayıp -söz çıkmaz,
Sallarsan fırlayıp göz çıkmaz,
Kapılırsan yalan iftiraya
Destek çıkıp yakının çıkmayıp,

Herşey yalan imiş değil mi,
Yokluğun hali kötümüş,
“Halkım!” diye konuşarak
Yiğidin sözü yalanmış...

Halk dediğinin gönlü bolmuş!
Halkın hakkını yiyen yiğit olmuş.,
İyi adını halka bırakıp
Alından dökülmüş ter imiş.

GEÇMİŞİN HEDİYESİ DİLİMİZ GELECEĞİN SANCAĞI YÜREĞİMİZ

Colborsbek Osmonov'a

Tarihteki adı kalıp,
zadı kaybolan nice halklar
elden gidip kaybolan eşya gibi,
sonraki hali ahvali bilinmeden
bayrağı düşüp “tohumu kurumuş” olduğunu
düşünüp
kulluk acizliğimiz ile,
kulluk düşüncemiz ile
umursamaz tavırla boş konuşuruz:
“Yokoldu... bitti... tekrar yerine
ödenip geri gelmez!” diye.

A balkim, Caşoo çegi ölüm menen bütböstür...
Alar, balkim, cogolgon elder, biz oylogondoy
Caşoodon takır cogolgon emestir...
Ölüm menen Ömür, Kün menen Tün,
Isık menen Suuk - bular biri-birine
karama-karşı boluşkanı menen
Caşoonun tüpkü nasilinde:
bir bütündüktü kamtışıp,
balkim, birin-biri toluktaşıp turuşaar...

Atkan tañ menen koşo turam...

Tagdır maga buyurup,
mına menin “kolumdağı”
oy-sanaamda salmaktanıp,
mına menin dilimdegi:
Ötkönüm menen Keleçegim bolup,
kubanıçım menen kaygım bolup,
armanım menen köz caşım bolup
maadayıma calgız bütökön Kırgızımdı -
uşu mına “kolumda” karmap turup,
anın közü menen Carık -Düynönü körüp turup,
anın tili menen “çeçekeyim çeç” bolup
süylöp turup,
anın dili menen Kırgız-Atadan Manas-Ataga
çeyinki,
Manas-Atadan Dolon biyge çeyinki
Dolon beyden bügünkü küngö çeyinki aralıktı
can-dilimden ötkörüp bilip turup,
Kırgızımdı, Kırgız piri - Manasımdı.

Ak-Kula bolup alkınıp,
Ak şumkar bolup talpınıp,
Kuu taygan bolup coylogon,
Ak cilaan bolup soylogon

Belki, yaşamın sınırı ölüm ile bitmiyordur...
Belki yokolan halklar düşündüğümüz gibi
Yaşamdan tamamen kaybolmuş değildir...
Ölüm ile ömür, Gündüz ile Gece,
Sıcak ile Soğuk; bunlar birbirine
zıt olmalarına rağmen
Yaşamın esas anlamında:
bir bütünü oluşturup,
belki, birbirini tamamlıyordur...

Tan ile birlikte kalkarım...

Kader bana emredip,
işte benim “elimdeki”
zihnimde düşüncemde yer edip,
işte benim yüreğimdeki:
Geçmişim ile Geleceğim olup,
kıvancım ile kaygım olup,
hasretim ile göz yaşım olup
talihime düşen yalnız Kırgızımı;
işte böyle “elimde” kavrayıp,
onun gözü ile Aydınlık Dünyayı görerek,
onun dili ile “gözbebeğim açılıp”
konuşup,
onun ruhu ile Kırgız Ata’dan Manas Ata’ya
kadarki,
Manas Ata’dan Dolon beye kadarki
Dolon beyden bugüne kadarki zaman aralığını
ruhumla, yüerğimle anlayıp,
Kırgızım’ı, Kırgızın piri; Manasım’ı.

Ak Kula olup şaha kalkıp,
Ak Şahin olup kanat açıp,
Zavallı tazı olup mahfolan,
Ak yılan olup soyulan

Kırgızımdın koldooçularının koldogonun
Kırgızımdı kut basıp, oomadısı artıp,
azattıktın colunda zobolosu kötörülgöndüğün
uşu mına, cürögümdün toltosunan ötkörüp
tuyup turup,
Carık Kündün astında
Kırgız elim caralgandan el bolup

öz ömürün zorukturup tuyuk carga takabay
Kuday Teñir caratkan Zor Tabiyattın
teñdeşsiz KÜÇÜ -
cer aylanışı menen köp tabışmagın çaşırıp
katkan sırrına
ömürdü tattuudan tattuu kılıp arbagan
tirүүлük sıykırına
cana anın eç kaçan buzulqus çaşoo ırgagina -
oy-tilegi menen maksat müdöösün karşı
koyup çıkpay

Zor Tabiyatka cuuruluşup, ündöşüp -
köçmön turmuşun baştan keçip ötkörüp,
Ak dili menen Caratkan Egem,
Kuday-Teñirdi calgap,
Ak peyili menen çaşoonun içki ırgagın
özgö emes öz denesinen baykap,
Ak tüstüü Ak dili menen Ak peyline
öbökö körüp, bel tutup,
tübölüktüü coldoş sanap eş tutup,
Ak niyet işin Ak tūs menen baştap:
Ak boz beesin soyup turup,
Ak kiyizine orop turup,
Aco, kanın kötörüp -
Ak kalpagın kiygizip
Ak boz atın mingizip
Ala-Toosun teñir tutup
Kök-Asaba ıyık tuusun peyil tutup,
Ak kalpagın başındağı tüşürböy,
Kut tünögön üstündөгü
Boz üyün çeçip büktöböy,

Kırgızım'ın kollayıcılarının kolladığını
Kırgızım'a kut inip, kıymeti artıp,
bağımsızlık yolunda şan şerefi yükseldiğini
işte böyle, yüreğimin atşından geçirip
hissedip,
Aydınlık Güneş'in altında
Kırgız halkı yaratıldığında halk olup
ömrünü zora sokup uçuruma sürüklemeyen
Allah'ın, Tanrı'nın yarattığı Yüce Tabiatın
benzersiz GÜCÜ;
dünyanın dönüşüyle birçok sırrını gizleyip
sakladığı sırrına
ömrü tatlıdan daha tatlı edip kutsayan
dirilik sihrine
ve onunhiçbir bozulması imkansız ritmine
düşüncesi, dileği ile maksa azusu gayesini karşı
koymadan

Kocaman Tabiata karışıp, uyum içinde;
göçebe hayatını yaşayıp bilerek,
İyi niyetle Yaradan Sahibim,
Allah'ı, Tanrı'yı buyurup,
İyi niyetiyle yaşamın iç ritmini
özge değil öz bedeninden farkedip,
Ak siluetli, iyi niyetiyle, iyi kişiliğine
destek görüp, dayanak bilip,
ebediyete dek yoldaş sayıp, eş bilip,
İyi niyetle işine, iyi başlangıç yapıp:
kır renkli kırsağını kurban edip,
Ak keçeye sarıp,
Hanı, kağanı tahta çıkarıp;
Ak kalpağını giydirip
Ak boz atına bindirip
Ala Too'sunu Tanrı bilip
Gök Sancağını kutsal bayrağını yüce bilip,
Başındaki Ak Kalpağını düşürmeden,
Kut kaplayan üstündeki
Otağını çözüp katlamadan,

dilinen Ak tst caktırgan
Ak peylin ketirbey crp mına!
Bul zamanga cetkendigin krmn

Atkan tañ menen koşo turam...

gönlünden Ak silueti benimseyen
Ak kişiliğini kaybetmeden iş böyle!
Bu zamana yettiğini görürüm

Tan ile birlikte kalkarım...

31. ATANTAY AKBAROV

UBAKITKA CUURULUU

Mıkaaçılık cerdi kuy kalayt,
Adamdardın aşıp közünön.
Arbaktar da kaydan tınç alat,
Oktor tepçip tursa söögünön.

Uulanışkan çöptör endirep,
Uulup-unşuyt aba çalında.
Kıyamattan kaçıp bezildep,
Kıykırışat suular kanımda.

Atom zaman çiyip seni esten,
Atam zaman kelet casagım.
Atantaydan keede kelet men
Ot Anteyge ötüp çaşagım.

Karşıksanar tüşpöym ubayga,
Karegime arman tolturup.
Iyman molbu, cetem Kudayga
Irdan şatı casap olturup.

Taşboorduktu taktan kulatıp,
Tappasak deym cerden kara tak.
Başım menen oylop ubakit,
Butum menen basıp baratat.

ARILBAGAN UBAY-MUN

Baykalbagan kiyimdey kiygem ele,
Bilgen ele nerse eken, bilgen ele,
Oşentse da oozumdan Alam tüşüp,
Men tangalıp turamın birdemege.

Toolor toogo camandık etpeyt eken,

ZAMANA KARIŞMAK

Vahşet yer yüzünü yakar,
İnsanların gözü önünde.
Ataların ruhları nasıl rahat eder,
Oklar deliyorsa kemiklerini.

Zehirlenir otlar bile mayışarak,
Uğuldayıp seslenir hava ateşte.
Cehennemden kaçarak,
Çığlık atar kanımdaki su.

Atom devri silerek seni hatırdan,
Eski zamanlara geri dönmek isterim.
Atantay'dan gelir bazen bir istek
Ateş Antey'e geçip yaşamak.

Karşı çıkarsanız bile düşünmem,
Bakışlarıma kader doldurup.
İman çok mu, yetiştirim Allah'a
Şiirden merdiven kurarak.

Acımasızlığı tahttan indirerek,
Bırakmasak derim dünyada tek kara leke.
Düşününce, bu zamanımız,
Ayaklarımla yürüyüp gidiyor.

BİTMEYEN DERTLER

Gözükmeyen giysi gibiydi,
Bilinen bir şeymiş, bilinen,
Öyle olsa da ağızdan Alem düşüp,
Ben şaşırıyorum bir şeylere.

Dağlar dağa kötülük yapmaz imiş,

Cemişter da bir-birin çeşpeyt eken.
Adam kolu tiybase, adam kolu,
Bıçaktar da bir-birin kespeyt eken.

Bir-birine cılan da or kazbayt eken,
A ak kuular süyüsün satpayt eken.
Adamdardın nieti kuurabasa,
Mıltıktar da bir-birin aytpayt eken.

Erinimdi tişteym da cara kesem,
Kara karlar kargıştan ayan beken.
Topuk kılbay alparçu topon suuga
Cer üstündö bir gana adam eken.

Cok! Barbaybız kargıştuu bul col menen,
Küyöt cürök kızıl nur çaçıratıp,
Koyom cana kolumdun ciligindey
Cıyrmançı kilimdi kayçilatıp.

Oo adamzat! Arılbas ubay-muñum,
Cürök carıp vulkanday çıgaar bugum,
Kayrıy alsam men saga adamdığın,
Kaytara alsam Kudayga Kudaylıgın!...

Meyveler de biri birini yemez imiş.
İnsan eli değmezse, insan eli,
Bıçaklar da biri birini kesmez imiş.

Yılanlar da birbirine mezar kazmaz imiş,
Kuğular ise aşklarını satmaz imiş.
İnsanların niyetleri bozulmaz ise,
Tüfekler de birbirini vurmaz imiş.

Dudaklarımı ısırarak yaralarım,
Siyah karlar kargıştan mı gelmiş.
Tövbe demeden su kaplayan devre götürecek
Yer yüzünde sadece insan imiş.

Hayır! Gitmeyeceğiz bu kargaşalı yoldan,
Yanar yüreğim kırmızı ışık saçarak,
Koyarım elimin parçası gibi
Yirminci asrı parçalayarak.

Ah insanlık! Bitmeyen dertlerim,
Kalbimi yararak çıkar volkan gibi dertlerim,
Tekrar kazandırabilirsem ben sana insanlığını,
Tekrar verebilirsem Allah 'a yüceliğini!

32. ÇINIBAY TURSUNBEKOV (AKUN UULU)

CAÑILANUU

Üyübüzdün tört dubalın kötörüp,
Üstün dagı toluk caap bütöbüz.
Cakşı tilek, tattuu ümüt taşınıp
Bıyıl canı tamıbizga köçöbüz

Üzülbösün artı alıs, cakındın,
Ak dastorkon bolup elge açılın.
Kara niyetke cabık bolsun eşiğın,
Ak tilektüü bolso kenen açılın.

Kırgızlarda özü cakka tartmay köp,
Isıraptap düynö-mülkü çaçmay köp.
Suu suganp, ketmen çappay kerilip,
Çıyt tükürüp üy töründö catmay köp.

Eski oylordu üstübüzdön çeçebiz,
Bıyıl canı tamıbizga köçebiz.
Emgek ata, bakıt ene, Erkindik,
Kel, kelgile eşik açıp kütöbüz.

TİL

Köçöldördön, avtobustun içinen,
Buruu tildüü kırgızdarga kezigem.
Balkim alar tüşünüşpöyt meni ança,
Men da alardı çala-moñol tüşünöm.
Bolom çooçun el içinde cürgöndöy,
Çooçun tildi bir az, bir az bilgendey.
Alar dagı kalpaktı başına
Kızıkçılık üçün gana kiygendey.
Bir kişini körsöñ içten tildeysiñ,
Kir kiyimdi taza etiñe kiybesiñ.
Eki tildi eldir-seldirbilgençe,

YENİLENMEK

Evimizdin dört duvarın dikip,
Üstünü de tamamen kapatacağız.
İyi dilek, güzel ümitler ile,
Bu yıl yeni evimize taşınacağız.

Kesilmesin ziyareti uzak ve yakınların,
Bereketli sofrası gibi konuğa açılın.
Kötü niyetliye kapalı olsun kapın,
İyi niyetliye ise kollarını geniş açın.

Kırgızlarda kendi tarafına çeken çoktur,
İsraf edip dünya malını saçmak çoktur.
Tarla sulamadan, toprak kazmadan yayılıp,
Hiç bir şey yapmadan ev köşesinde yatan çoktur.

Eski düşünceleri aklımızdan sileceğiz,
Bu yıl yeni evimize taşınacağız.
Emek Baba, Mutluluk Ana, Özgürlük,
Gelin, buyurun kapı açık, bekleriz.

DİL

Sokakların, otobüslerin içinden,
Dili bozuk Kırgızlara rast gelirim.
Belki onlar beni yeterince anlamıyorlar,
Ben onları iyi kötü de olsa anlıyorum.
Sanki yabancı bir halkın arasındaymış gibiyim,
Yabancı dili iyi kötü biliyormuş gibiyim.
Onlar da ak kalpağı başlarına,
İlginç olduğundan giymiş gibiler.
Bir kişiyi görsen içinden küfredersin,
Kirliliği temiz bedenine giymezsın.
İki dili şöyle böyle bilmektense,

Tagdır maga bir cakşına til bersin.
“Ene tiliñ erten ölot dese ele,
Dayarının men bugün ölüp kötügö”
Degen sözün Gamzatovdun kayradan,
Salgım kelet ar bir adam esine.

ELİME

Kılımdardım tereñine çaşınan,
Koktularga cildiz bolup çaçılğan.
Senin ötkön tagdırındı çoğultup,
Tarih bolgum kelet cakşı cazılğan.

Kanat baylap kimbiz degen tilekten,
Kubat alıp bilim attuu tirekten.
Kumday bolup sapırılğan mezgilden,
Ömürüñdü tapkım kelet men ötkön.

Künüñ açık tiygen menen dayıma,
Basaar coluñ şıdır emes alı da.
Cakşılığın mañday cara süyüntüp,
Canlandığın batıp kelet canıma.

Tooloruña, öröñüñö, kölüñö,
Taazim senin tatınakay ceriñe.
Caşap catkan açuu-tattuu küñdördü,
Taazim sendey ak kalpaktuu elime.

ATA CURTTAN ALIS CÜRGÖNDÖRGÖ!

Siler bargan başka ölkönün asmanı,
Alatoonun asmanınday şańkaybas.
Azabına kayıl bolup çaşasañ,
Atacurttu süygön cürök kartaybas!

Kader bana güzelce bir dil versin.
“Eğer anadilin yarın ölecek deseler,
Hazırım ben bugünden ölmeye”
Dediği Gamzatov’un bu sözünü yeniden,
Hatırlatmak isterim her insana.

HALKIMA

Asırların derinliğine saklanan,
Kırlara yıldız olarak dağılan.
Senin yaşadığın kaderleri toplayıp,
Tarih olmak isterim güzelce yazılan.

Ümit bağlayıp biz kimiz dileğiyle,
Kuvvet alıp bilim adlı direktan.
Kum gibi savrulan zamandan,
Ömrünü bulmak isterim geçmişteki.

Havan daima güneşli olmasına rağmen,
Gidecek yolun daha açık değil.
İyiliklerin yüzünü güldürüp sevindirip,
Kötü günlerin canımı acıtır.

Dağlarına, ovalarına, göllerine,
Hürmet ederim güzel toprağına.
Yaşamakta olduğun acı tatlı günlere,
Hürmet ederim senin gibi ak kalpaklı halkıma.

ATA VATANDAN UZAKTAKİLERE!

Sizlerin gittiğiniz başka ülkenin gökyüzü,
Ala-Dağ’ın gökyüzü gibi parlamaz.
Azabına baş eğip yaşarsan,
Ata yurdu seven yürek yaşlanmaz!

Cülün muzdap, cürök sızdap turganda,
Öz ceriñdin kubatınday dem bolbos.
Aç kalsañ da, körkömünö çulgansañ,
Atacurttu süygön cürök kem bolbos.

Atacurttu süybögöndör mında da,
Tolup catat, dünüyökor, akmagı.
Alkımdarı akça körsö açılıp,
Arañ turat, toonu, köldü satkanı.

Andaylardı ursun cerdin kusuru,
Ayılın da baskınçıdan korubas.
Boordoşum, booruñ tartsa mekenge,
Çañkoo başçu bulaktarıñ soolubas.

El deminen, cer çeginen ayrılıp,
Alıs caktı cürösüñör cay kılıp.
Aman-esen bolğulaçı oorubay,
Atacurtka kelgiçektı kayrılıp...
Kaytaar kündü kütüp cürsöñ aman bol,
Meken cerdi süygön cürök oorubas...

İlikler soğuyup, yürek sızlamışken,
Öz topraklarının kuvveti gibi destek olmaz
Aç kalsan da görkemine teslim olursan,
Ata yurdu seven yürek eksik olmaz.

Ata yurdu sevmeyenler burada da,
Her tarafı doldurdular ahmağı, cimrisiyle.
Ağızları para görünce açılan,
Zor duruyorlar dağı, gölü satmaya.

Böyleleri vursun toprağın kusuru,
Köyünü bile basanlardan korumaz.
Kardeşim, ciğeri çekerse vatana,
Susuzluğu gideren pınarların solmaz.

Halkın desteğinden, yurdun sınırından ayrılıp,
Uzak yerleri vatan yapmışsınız.
Sağ salim olun hastalıktan uzak,
Ata yurdu geri dönünceye dek....
Dönecek günü bekleyerek esen kal,
Vatan yurdunu seven yürek hastalanmaz...

33. KOCOĞELDİ KULTEĞİN

OÑOLSUN ZAMAN IRAYI

Ak-kayıñdın uçu menen tamırı
alıstagan sayın - baktı, cañıruu!
Atacurt da bak-taalayga bölönöt
aalam kezse uul-kızının arımı!

Tıñtıkt tura - düynödögü uluguñ!
Tıñtıkt tabat tunuktuktun tunugun!
Erke karı bolup tıñtıkt kündörgö,
erisinde ölgüm kelet suluunun...

Ölködö azır özgöçölük, çıñaluu,
özgörsö eken zamandın bul ırayı -
kaçıp-ötüp... maşınaga urunbay
kalgan üçün katkırgan kız saparı.

Balaga aytkan sözdör menen calınıp,
babaga aytkan sözdör menen tabınıp,
kençten artık korgobosok ölkönü
ketet löktör tumar kılıp tagınıp...

PARTTURMUŞ

Bardık cerdi kaptaganday oştonup,
başka ubakta, birok, kayra çok bolup -
partiyalar soykularga okşoş ne
payda tabaar kezde gana toptolup?

Şalpıganı andan okşoş kaşayıp,
şaardan sırtta sandarı da azayıp...
Suroo-coopko çıgat dayım partlider
sutenerdoy calgız özü kakayıp.

Keyibes da partiya bar - kilteyip...

DÜZELSİN ZAMANIN DURUMU

Ak kayının ucu ile kökü
Uzaklaştıkça mutlu olur, yenilenir!
Ata yurdu da mutlulukla kaplanır
Alemler gezse oğlu kızı durmadan!

Barış imiş dünyadaki en ulu!
Barış bulur duruların durusunu!
Şımarık yaşlı olup barış dolu günlere
Bir güzelin kucığında ölmek isterim...

Ülkede şimdi yenilenmek ayrıcalık,
Ayrı bir havası varmış yenilenmenin
Kaçarak geçip... arabaya çarpmadan
Sevinen kızın zamanı bu aralar.

Çovuğa söylenen sözlerle yalvarıp,
Ataya söylenen sözlerle kendini bulup,
Zenginlikten daha iyi korumazsak ülkeyi
Başkaları boynuna takıp götürür...

PARTİ HAYATI

Her yeri kaplamışşçasına
Bazen ortaya çıkıp bazen kaybolup
Partiler hayat kadınlarına benzedi mi
Sadece para bulmak için toplanan?

Zayıf düştüğüne bir baksana,
Şehir dışında sayıları azaldı...
Soru cevaba çıkar partiler
Kadın pazarlamacısı gibi yapayalnız.

Dertsiz sefasız partiler de var,

kelet anda cegiçter büt çirkelip.
Galstuktan karmap kabil alışıp,
karapayım elden turat cirkenip.

Ayrımdardın ar tizmede ekeni -
al da çındık, arbısa deyt esebi.
Gezit, tele, radiodo partturmuş,
keziğişpeyt nak turmuşta neçeni...

KANCIGADAGI SAPTAR (TÜRMÖK)

Eki carık eki caktan kaptasa
endireysiñ eç nerseni köralbay.
Al-andıktan, Kırgızım,
Amerika, Orusiya degen bu
eki löktün carıgının adlında
cer sıypalap kalbaylı, cer sıypalap...

CETİGEN

I

Babalardın batası -
bak-taalaydın atası!
Ötköndördü unutup
keleçektin cazası!..

Cer üstündö baarıñın
cer astında tamırıñ...
...Suroo bolup top cıldız,
sunat küçtöp carıgım.

Ana oşol cetigen,
al emnege cetiden? -
Çıgarba dep catpasın
ceti atañdı esiñen!..

2

Törölelele urpaktar

Tüm yolsuzluk yapanlar toplanır.
Kravatından tutup kabul ederler,
Sıradan vatandaştan uzak kaçarlar.

Bazılarının farklı listede olduğunu
Bir gerçek, sayı eksilmesin diye göz yumarlar.
Gazete, tv, radyoda parti hayatı,
Ama gerçek hayatta hiç gözükmeyenler...

TORBADAKİ MISRALAR

İki aydınlık iki taraftan kaplarsa
Şaşırırsın hiç bir şeyi göremeden.
Bu yüzden de Kırgız'ım,
Amerika, Rusya denen bu
Eki büyüğün aydınlığı önünde
Yerimizi bulamadan kör olmayalım...

YEDİGEN

I

Ataların duası;
baht-talihin babası!
Geçmişleri unutup
geleceğın cezası!..

Toprak üstünde hepsinin
toprak altında kökün...
...Soru olup bir grup yıldız
Sunar güçlüce ışığıını.

İşte o yedigen,
o niye yedigen?;
Çıkarma diyor olmasın
yedi babanı aklında!..

2

Doğmamış nesiller

kanday ırktuu bul çakta!
El menen el coolaşmay,
es-akılga tunsak da.

Aydasa ar kim kayıgın -
tolkuyt suumun cayıgı...
...Suroo bolup top cıldız,
sunap küçtöp carıgın.

Ana oşol cetigen,
al emnege cetiden? -
Teñir özü kelse da
teñ bölünbös. ekige!..

3

Akkan dayra kayrılbayt,
anı eerçip say cılbayt...
Ene-tildin özönün
eñşeriltken san cıldı ay.

Enem deşip zayıbın,
eçendin bar ayıbı...
...Suroo bolup top cıldız,
sunat küçtöp carıgın.

Ana oşol cetigen, -
al emne üçün cetiden"? -
Ceti kündü ötkörböy
öz tiliñe cetip öl!..

Ene-tilge cetip öl...

KIRGIZDIN KIYBAS CERİ

Barkı çoñ,
meymandardın
kelgeni üçün,

Ne kadar şanslı bu çağda!
Halk ile düşman olmadan,
Akıl fikir sahibi olsak da.

Yönlendirse herkez kayıgını;
dalgalanır suyumun kenarı...
...Soru olup bir grup yıldız,
sunar güçlüce ışığını.

İşte o yedigen,
o niye yedi tane?
Tanrı kendi gelse de
eşit bölünmez. ikiye!..

3

Akan nehir geri dönmez,
onun peşinden yatağı gitmez...
Ana dilin mecrasını
Kurutan nice yıllar ah.

Anam deyip hanımına,
nicelerin var günahı...
...Soru olup bir grup yıldız,
Sunar güçlüce ışığını.

İşte o yedigen,
o niçin yedi tane?
Yedi günü geçirmeden
öz diline erip öl!..

Ana diline erip öl...

KIRGIZ'IN PAHA BİÇİLMEZ YERİ

Kıymeti büyük,
misafirler
geldiği için

barkı zor
ketkeni için
andan dağı...
Kırgızday kımbat elge kıldat cetip,
kırgızdın saltı menen
tüz ele
cılıu-cumşak törgö ötköndör
tübölük meyman bolup
batpay barat...

Tör degen
kimge bolso
törönün peyli berip salat okşoyt-
tördögü tigilerdin
uurtunda öktöm külkü,
öktöm talap...
Uuçunda ustukandar,
may tokoçtor,
uuçunda mömö-cemiş...
Uuçunda dastarkondun kırgız özü...
Unuldap eşik caktan şamal kirip,
urganda-tüptüz ele öpkögö organ
ulaga- kırgızdın bul turgan ordu...
Köçügün otun sayıp,
kölöçtü çëççü cakka sürülgönü-ay...

Kımbatım, kımbatım dep ırdaçu elek-
kırgızga
kırgız ceri
kımbattap bargan sayın başkaça bir,
kırgızga
kırgız ceri
kımbatka sattı argasız cer-cemişin
kımbatka sattı argasız üydü-caydı...
Kımbattın tarazasın basa alışpay
kısınıp
özülörün arzan sezgen

kıymeti fazla
gittiği için
ondan fazla...
Kırgız gibi değerli halka zorla ulaşır,
Kırgız'ın geleneği ile
doğrudan
sıcak, yumuşak başköşeye geçenler
ebedi misafir olup
sığmazlar...

Başköşe denen
kim olursa ona
törenin kişiliğini verir gibidir;
başköşedeki diğerlerinin
dudaklarında bitmeyen gülümseme,
bitmeyen istek...
Avucunda bardaklar,
yağlı ekmekler,
avucunda meyve, yemiş...
Ucunda sofranın Kırgız kendi...
Uğuldayarak kapıdan rüzgar girip,
vurduğunda doğrudan ciğere vuran
eşik, Kırgız'ın bu durduğu yer
kışına odunla dürtüp,
ayakkabının çıkarıldığı yere sürüldü ah...

Değerlim, değerlim diye türkü söyledik;
Kırgız'a
Kırgız yeri
değerlenir gün geçtikçe daha fazla,
Kırgız'a
Kırgız yeri
pahalya sattı çaresiz toprağın ürününü
pahalya sattı çaresiz evi, mekânı...
Pahalılık terazisini önleyemeyip
sinip
kendilerini ucuz sezen

kırgızlar caynadı anan...

Ooba çın-meyman kattap tursa gana
obolu kırgız özün tolukmun deer.

Alardı urmatı üçün
al turgay kısır uyu beret iyip...

Antse da

kırgız ceri -

ar dayım meymanga cık tolup turçu
atayın meymankana emes, mına,
atayın meymankana emes, kokuy!
Anake, meymankanañ altı kabat,
anake, meymankanañ ceti kabat!

A birok,

meymankana bolup turup,
alar büt ar kün sayın sayrap aytaar
“orun cok” degen sözdü
oo, nege...

nege aytalbayt kırgız ölkö?!

Nege aytalbayt...

2

Kırgızdın kıybas ceri
kırgız dep túbölökkö boorun berip,
kırgızdın şırdagının oyuusunday
bir-birin koldon algan,
bir-birin koltuktagan,

kuçaktagan

elderdi

ezelmeden ergip süyöt!

Kırgızdın kıybas cerin
kırgızdın şırdagının oyuusunday
bir-birin bötön tutkan,
bir-birin cirep süzgön
eki tús - eki çekke bölöbüz dep
bıçagın suurgandar da boldu birok...

Kırgızlar türedi sonra...

Evet gerçek misafir gelip dursa da
evvel Kırgız ben tamım derdi.

Onların hürmeti için
kısır ineği bile keser verirdi...

Böyle olsa da

Kırgız yeri;

her daim misafirle dolar taşardı
özel misafirhaneye değil, işte,
özel misafirhane değil, yazık!
İştecik, misafirhanen altı kat,
iştecik, misafirhanen yedi kat!

Ama,

misafirhane olunca,
onların hepsi hergün şakıyarak söyler
“yer yok” denen sözü
a aaa, niye...

niye söyleyemiyor Kırgız ülkesi?!

Niye söyleyemiyor...

2

Kırgız'ın şefkatli yeri
Kırgız diye ebediyete dek bağrını açıp,
Kırgız'ın keçesinin deseni gibi
birbirinin elinden tutan,
birbirine koltuk çıkan,

kucaklayan

halkları

ezelden beri çok sever!

Kırgız'ın şefkatli yerini
Kırgız'ın keçesinin deseni gibi
birbirini farklı tutan,
birbirini gözleyen
iki renge, iki tarafa böleceğiz diye
bıçaklarını sıyıranlar da oldu fakat...

Kılımdar...

kılımdardan kiyin dağı
kışastap talaşkandar çıkpaşa eken!
Kışastap talaşkandar çıkpaşa kokus-
kırgızdın kıybas cerin
kırçın-tal bala sınduu çırkıratıp,
biröösü /kırgız özü/ baştan alsa,
biröösü buttan culkup tartışar-ov!
Baarı bir alar anan
Padişa çeçip bersin dep kelişeer.

Padişa vazirge balta sunup
çataktı çañ ızgıtpay basış üçün
“Çapkın!..- deer,-
Çapkın da, teñ bölüp bergin!..”
Karegin calcıldatkan “Bala Cerden”
kan caya bererinde
kanatıp,
kağındırıp öz cürögün:
“Albaym men!.. - dep kıykıraar kayran kırgız,-
Al, meyli -
bütün turup, aman bolsun...”

Öh-h...

şondo... şonda dağı:
“Öksügön kırgız-akeñ
öz booru turbaybı, - dep, - uşu Cerdin...”-
esine keleer daroo padişa bir...
Enege öz balasın bergen öñdüü
ençilüü cerin
toluk
eesine bereer daroo padişa bir...
...Kemenger padişa aytsın keleşekke!...

Yüzyıllar...

yüzyıllardan sonra da
diş bileyip kavga edenler çıkmasa keşke!
Diş bileyip kavga edenler çıkarsa aniden;
Kırgız'ın paha biçilmez yerini
çalı çırpı misali ufalayıp,
birisi /Kırgız kendi/ başlatsa,
Birisi ayaklarından çekıştirir ahh!
Her halükarda onlar sonra
Padişah seçiversin diye gelirler.

Padişah vezire balta sunup
kargaşayı büyütmeden bastırması için
“Vurun!..., der;
Vurun da, eşit ikiye bölüverin!...”
Gözbebeği büyüyen “Bala yerden”
kan yayılmaya başlayınca
kanatıp,
yaralayıp kendi yüreğini:
“Almam ben!.. diye bağırir zavallı Kırgız,
Al, tamam;
bütün kalıp, sağ olsun...”

Off...

o zaman... o zaman bile:
“Zayıf düşen Kırgız ağa
kendi yakını değil mi, diye; bu Yerin...”
aklı başına gelir bir anda padişahın...
Anasına öz çocuğunu vermiş gibi
sahibi olduğu yerini
tam olarak
sahibine verir padişah aniden...
... Devletli padişah söylesin geleceğe!...

34. CEDİGER SAALAYEV

MOMUN KALK

Koy oozunan çöp albas momun kalk dep,
Koydoy cuuşap çaşagan sonun kalk dep,
Köp maktaşat kırgızdı kelgen-ketken
Biz ıraazı, aytpaybız munuñ kalp dep.

“Erdigi bar, esi cok”... kalk elebiz,
Elge-curtka baarınan mart elebiz.
Calgız kürmö, capcalgız şım kiysek da
Caşırabız “baybız” dep kalp ele biz.

Baylıktı biz meymanga körgözöbüz,
Beşbarmaktı⁴⁵⁸, et-maydı köldötöbüz.
Eñ akırkı eçkimdi soyup berem,
Meymanga bir keliniz ölbösönüz.

Meymanınan ayangan kırgız barbı,
Meymandos dep bilişet kırgızdardı
İşenbegin, egerde kimdir biröö
“Kırgız cardı, - dep, aytsa,-
kırgız cardı”.

Könülü tok “Bukarda pulum bar” dep,
Köptörü bar maktangan munum bar dep.
Koyun cayıp, a kırgız toodo cüröt,
Toodo cüröt mal bağıp, culunbay tek.

Ayıldarda biz antıp mal bagabız,
A şaardaçı, şaarda eptep can bagabız,
Aylık kütüp, baldarıñ aç kalsa da,
Calkoo dese biröölör ardanabız.

A çınında enkeyip taş albaybız,

MÜMİN HALK

Koyun ağzından ot almayan mümin halk diye,
Koyun gibi sakin geviş getiren güzel halk diye,
Çok överler Kırgız’ı gelen geçenler,
Biz razıyız, buna yalan diyemeyiz.

“Cesareti var, aklı yok”... halk idik,
El âlemin tümüne mertlik gösteririz.
Bir tek gömlekle pantolon giysek bile
Çaktırmayız “zenginiz” diye yalancıktan.

Zenginliği biz misafire gösteririz,
Beşbarmak’ı, eti- yağı ikram ederiz.
Elimdeki en son keçimi bile kesip yedirtirim,
Misafirliğe bir kere geliniz ölmezseniz.

Misafirinden çekinen Kırgız var mı?
Misafirperver diye bilirler Kırgızları
İnanma, eğer bazıları
“Kırgızlar fakir, derse, Kırgızlar.
yoksul” derse.

Gönlü tok “Cebimde param var, diye,
Birçok insan var övünen bunum var diye.
Koyunu otlatıp, Kırgız dağda gezer,
Dağda malına bakar, acele etmeden.

Köylerde böylelikle mala bakarız,
Şehirlerde zar zor hayat geçiririz,
Maaşı bekleyip, çocukların aç kalsa bile,
Tembel derse birileri kızarız.

Gerçeklerdeyse eğilip taşı bile kaldırmayız,

⁴⁵⁸ Beşbarmak; Kırgızları milli yemeğinin adıdır

Eki somdu⁴⁵⁹ çöntökkö katalbaybiz,
“Aydaganı beş eçki, ıskırığı
Taş carat” dep ayılğan makaldaybiz.

Bolmok. alar özüñdün tıñdığın̄da,
Beş eçkiñ da cok bugün çındığında,
Bay manap dep kulakka tartıp iygen
Babalardın suktanam tıñdığına.

Tört tülük cok, koyuñ cok biyiktegi,
Oyuñ senin dagele biyiktebi.
Aylañ altı ketti go azır çını
Akçası cok kırgızdın cigitteri.

Kıynagıñar kelbeyt eç canıñardı,
Bazar baası tüşüñbös anıñardı,
Baarı çurkap cürüşsö akça casap,
Kırgız uulu oyloboyt bayıgandı.

Kırgız uulu korunbayt cokton ulam,
Aydaş, bağış kelse da öz kolunan.
Artık körüp, al baarın satıp alat,
Bazardağı “çaar topu” dostonan.

Kırgızımdın zalkarday cigitteri,
Bolboyt keede silerdi bilip degi.
Açka cürüp askaga çıkkıñar bar,
Baylık menen biylikten biyiktegi.

Türköylükpü; ıymandın ayınanbı,
Baylık üçün iştoonun arı barbı?
Baylık degen baarına col açsa da,
Kırgız uulu caktırbayt bayıgandı.

Biröö çaşayt ömürdö biylik samap,

İki som’u cebimize indiremeyiz,
“Önünde beş keçi ama ıslığının
Sesi taş patlatır” atasözündeki gibiyiz.

Bu bile kendinden emin olduğunu gösterir,
Gerçekten beş keçin bile yok bugünlerde,
Zengin bey diye sürgüne gönderilmiş
Babalarımızın yaptıklarına şaşırırım.

Malların yok, koyunların yok yükseklerde,
Düşüncen bari yükseklerde mi?
Gerçekten çaren kalmadı gibi duruyor
Parası yok Kırgız’ın yiğitleri.

Zorlamak istemezsiniz canınızı,
Pazar gerçekleri hiç düşünmez bunları,
Herkes para peşinde koştururken,
Kırgız halkı düşünmez zenginleşmeyi.

Kırgız oğlu elinde olmadığı için korunmaz,
Elinden her şey gelse bile.
Fala görüp her şeyi satın alır,
Pazardaki alaca şapkalı dostlarından.

Kırgız’ımın yakışıklı yiğitleri,
Sizlerin ne yapacağınız bilinmez.
Aç gezerken yükseklerle çıkmak istersiniz,
Zenginlik ile beylik çok yüksektir.

Cahillik mi, imanın gücünden mi?
Zenginlik için çalışmanın arı var mı?
Zenginlikle her şeye ulaşılsa bile,
Kırgız oğlunun hoşuna gitmez zengin olmak.

Birisi yaşar ömürde koltuk için,

⁴⁵⁹ Som; Kırgızistan’ın milli para birimi

Biröö çaşayt ömürdö baylık samap.
Maksat emes al eköö, a birok da
Cırgal emes çaşaş da aylık sanap.

Alıp-satıp çaşoonu namıs körüp,
Aarak satkıç künügö barıp-kelip
Cürgön cerge biz cetpey olturabız,
At-Başınday ayıldı alıs körüp.

Kaalaganda bir cakka bara albasañ,
Kaalaganıñ ce satıp ayaa albasañ.
Caşoo beken oşol da çekeñ cılıp,
Ce baldardı tıñıraak bagalbasañ?

Açka kalıp baldarıñ ıylap tursa,
Akça tap dep alğanın kıynap tursa,
Caşap körçü ey kırgız, canıñ cırgap
Sınay karap bir köpös ırdap tursa..

Kün da keldi kızdarıñ denin saktan
Kün da keldi kızarbay cerin satkan,
Düköndörgö, çaçtaraç, işkanaga
Koşup turup kün keldi elim satkan.

Kırgız kalkım çınında sonun kalk dep,
Koy oozunan çöp albas momun kalk dep.
Maktanar çak ötköngö baratkansıyt
Oygon kalkım, salyut bol, atıl cark dep.

Bazar baası kelatat acidaarday,
Alı cektor kaçsa da canı kalbay.
Op tartuuda. Oo emi, kantet kırgız,
Özü kalgan - baştağı malı kalbay.

Alıp catat bardıgın başkaları,
Kırgız turat koldo cok akçaları,
“Ne bolso da köp menen körörbüz”-dep,

Birisi yaşar ömürde zenginlik için.
Maksat değıl bu ikisi de, fakat
Sadece maaş beklemek de rahat değıl.

Alıp satarak yaşamayı ayıp görüp,
İçki satan her gün gidip gelir
Onun yürüdüğüne biz yetişemeyiz,
At-Başı gibi köyü uzak görüp.

İstediginde yerlere gidemezsen,
İstedigini ya satarak harcamazsan.
Bu da yaşamak mı rahat edip,
Bir taraftan çocuklarına bakamazsan.

Aç kalıp çocukların ağlıyorsa,
Hanımın para getir diye zorluyorsa,
Yaşa bakalım rahatlık içerisinde
Sın gözle bakarak tüccar şarkı söylüyorsa..

Gün da geldi kızların kendini satan,
Gün da geldi yüzü kızarmadan toprağını satan,
Dükânlar ile, berber ile, iş yeriyle
Birlikte halkını satan gün geldi.

Kırgız halkım gerçekten de güzel halk diye,
Koyun ağzından ot almayan mumin halk diye,
Övünecek günler geri kaldı gibi duruyor
Uyan halkım, fişek ol parlayan.

Pazar fiyatları ejderha gibi geliyor,
Halsizlerin kaçmaya bile mecali kalmadı.
Yutuyor, şimdi ne yapar Kırgız halkı,
Tek başına kaldı malsız cansız.

Her şeyi başkaları alarak
Kırgız duruyor elinde parası yok,
“Ne olsa da halkla birlikte görürüz” diye,

Cakşı körüp mal menen caş balanı.

Mezgil keldi oygonor ıkşooluktan,
Momun kalkka - momunduk bolgon duşpan,
Kıyındıkta çıyralgan kalk elek go,
Kırgız uulu oygonun, şıktan, şıktan!

Tört tülük az, koyuñ cok biyiktegi,
Oyuñ seniñ dagele biyiktebi?
Akçası cok ekeniñ oylono kör,
Akçası cok kırgızdın cigitteri!

ELİME

Kaydıgerlik, beydarektik, türköylük,
Kalsın emi, anday adat kütpöylük.
Kılım bettep kırgız tuusun kötörüp,
Kırgız curtun erteñkisin tüptöylük!.

Dep car salsam, tuyup köndüm banalday,
Ubadaköy er tacatkan ayalday;
El baykuştun esi bugün başkada
Erkindiği emy cangay “panarday”.

Ukpayt eç kim, uraan salsam “kırgızdap”,
Mezgil cılkı cerdi çapçıp ırğıştap,
Ala kaçat ar kay cakka ar kimin,
Alik albayt bir kıştakka bir kıştak.

“Emnegye el bolboybuz” dep ardanmak,
turgay kayra aldı-aldınan tal karmap.
Adatınça uruulaşıp, cekteşip,
Sayran kırgız turat bugün dardañdap.

Adegende baykap, çapan kürmösün,
Anan surap, uruu, baylık, düynösün.
Bayagıday “oozu kıyşık. bolso da

Severek mal ile birlikte çocukları.

An geldi uyanacak derin uykudan,
Mümin halka müminlik düşman olmuş.
Zor durumda kendimize gelen halk idik,
Kırgız oğlu kendine gel uyan artık!

Hayvanın az, Koyunun yok yayladaki,
Düşüncelerin hala yükseklerde mi?
Parası olmadığını düşünmeye başla,
Parası yok Kırgız’ın yiğitleri!

HALKIMA

Kayıtsızlık, kendini bilmezlik, cahillik,
Kalsın artık, böyle adet edinmeyelim.
Yüzyıllara doğru Kırgız bayrağını yüceltip,
Kırgız yurdunun yarınlarını sağlamaştıralım!

Dersem yalan gibi anlıyorsun,
Yalandan söz veren kadınlar gibi;
Zavallı halkın bugünlerde başkada
Bağımsızlığı fener gibi “parlasın”.

“Kırgız” diye nida atsam kimse duymaz,
Zaman ise yıllık gibi toprağı eşiyor,
Herkesi ayrı yerlere kaçırır gibi,
Selam vermez oldu köylerde.

“Neden halk olmayız” diye arlanmak
Yerine herkes eline sopa alarak
Adet olmuş kavga dövüş yaparak
Kalabalık Kırgız duruyor kabarıp.

Öncelikle üzerindeki giyimine bakarak,
Sonra kimlerden oluşunu, zenginliğini sorarlar
Eskisi gibi “Ağzı yamuk olsa da

meyli, murda baydın uulu süylösün”

degen zaman emi kayra kelgensiyt.
Kırgız ölköm anan kantip menmensiyt.
İlim, bilim, önör eesi kor bolup,
“Kızıl kulak” “çıyt” tükürüp, erdemsiyt.

Calgan düynö çımı menen calganday,
Cakşı buyum unut bolup kalganday
Bul kündörü çındap uraan çakıram,
Meyli meni tüşüngülö ar kanday:

“Kaydıgerlik, uruuçulduk, türköylük,
Kalsın emi, anday adat kütpöylük.

CAN DÜYNÖ KUDURETİ CE KUDAY İZDÖÖ

Assaloomu-aleykum, aziz insan!
Bismillahir-rahmanir rahim!
Allanın ısımı menen ırayımduu,
ırakımı artık!
Oo buradar, bugün men ır baştaymın..
İr baştaymın, Allanın ısımı menen!...

...O kalayık, açkıla közüñördü!
Oygongula,
Biz kayda. baratabız oylongula!...

...Aalamdı cañı açkanday:
“Allañ cok..” dep talaşkanday
bayagı dımagım cok.
Men emi çıdamım cok.
Caştar elek,
materialisttik filosofiya kanga siñgen,
Markstı, Lenindi catka bilgen.
Köküröktö aalam sıygan,

Zenginın oğlu önce konuşsun”

Denen zamana tekrar gelmiş gibiyiz.
Kırgız ülkesi nasıl kendine gelsin.
İlim, bilim, sanat sahibi zorluk çekerek
Yalancılar hayatını yaşıyor.

Yalan dünya gerçekten de yalan gibi,
Güzellikler unutulup kalmış gibi
Bu günleri gerçekten de eleştiririm,
beni yanlış anlarsanız bile:

“Kayıtsızlık, boyculuk, cahillik,
Kalsın şimdi, böyle adet edinmeyelim.

CAN DÜNYA KUDRETİ YA DA TANRIYI ARAMAK

Assaloomu-aleykum, aziz insan!
Bismillahir-rahmanir rahim!
Yüce Allah’ın adıyla
Yüceliği fazla!
Birader, bugün ben şiire başlarım
Şiire başlarım Allah’ın adıyla!

Kalabalık, aç gözlerini!
Uyanın,
Biz nerelere gidiyoruz!

Alemi yeni keşfetmiş gibi:
“Allah’ın yoktur” diye çekişecek
Eskisi gibi havan yok.
Benim de dayanacak gücüm yok.
Gençlerdik,
Kanına maddecilik sinmiş,
Marks’ı, Lenin’i ezberleyen.
Göğsümüze alem sığan,

bar ele iman...

Mezgil koydu sınağın
biz tüşpögön.
Aynektey birkıratıp inanımdar,
Aalamdın bir cerinen uçup tüşkön...

...Taanılbagan uçuuçu carandarga
tañırkagan cerdik büt adamdarday,
tañırkap karaym bugün dooruma men.
Elinin tilin bilbey, dilin bilbey,
El bilgen nerselerdin birin bilbey
uşul koomdo caraltan ayrımdarday
ukmuştardı,
tañ kalgan kezim azır koomuma men,
özümdü da kee künü taanıy albay....

Kalsak da cüdöp-bütüp,
Kayırden münöz kütüp,
Sözü bek turabız dep,
Adamdı sıylay turgan,
Bardığı cırgay turgan
keleçek kurabız dep,
“keleçek-Kommunizm!..” -
dep ırdap üröp candı
marş eken oşol kündör,
al kündör kayda kaldı?

Ölkö ele -
bizdin ölkö - tañdandırğan
düynönü.
Turmuştağı, üydögü
kıyındıkka çıday albay karanday,
içip ketken adamday
boyun taştap saldı, özünö karabay.

...Muhammed, keçir bizdi

Vardı imanımız...

Zaman geldi sınayan
Bizim görmediğimiz.
Cam gibi paramparça oldu inandıklarımız,
Alemin bir ucundan uçarak gelip..

Tanınmayan uçaklar gibi
Şaşırılmış insanlar gibi,
Şaşkınlıkla bakarım dünyaya.
Halkının dilini, ruhunu bilmeyip,
Halkın bildiklerinin birini bilmeyip
Bu hayatta yaratılan bazıları gibi
Harikaları,
Şaşıyorum şimdi ben hayatıma,
Kendimi bile bazen tanıyamam....

Zayıf düşsek de,
Hayırdan kişilik edinip,
Verdiğimiz sözü tutarız diye,
İnsana değer verecek,
Herkesin rahat edeceği
Gelecek kuracağız diye,
“Gelecek Komünizm!”...
diye şiirler yazarak
Havaymış o günlerimiz,
O günler nerelerde kaldı?

Ülke idi
Bizim ülke- herkesi şaşırğan
Dünyada.
Hayattaki, evdeki
Zorluklara dayanamayıp,
İçkiye veren adam gibi
Kendini bıraktı.

Muhammed affet bizi

El deseñ - biz eldeybiz,
A birok biz emi eç
Kommunizmge işenbegendey,
saga da işenbeybiz!...

...Oo Muhammed,
keçir bizdi!
Kenedeyden

biz saga akaarat kılıp köndük.
Eç: kim çıga elekte çıgıp kördük.
Kommunizmdi kuruuçunun moraldık

Kodeksin

cattap kördük.
Taktap kördük
seniñ da negiziñdi,
kütpögöndöy eç kaçan kelişiñdi,
cok dedik “tozoguñdu”, “beyişiñdi”.
birinen biri çıktı kıyık bolup...

...Başında turgan ele,
Cakşıga ündöp barın
Cakşı koom kurgan ele...
Tüşünböy kaldım bugün men elime
Teñdeşiz neçen erge,
tükürüp kemengerge,
akaarat kılışuuda
soopçuluk kılğan bizge - Leninge.

Turganın ar kay cerde köp körüşüp,
Kayırımduluk kontsertterin ötkörüşüp,
tabışkan akçasına,
karabay başkasına
kulatıştı eñ kayırımduu adamdın
esteligin.

Kulatışsa Lenindi,
cubatışsa ar nerse dep elimdi,

Halk dersen halk gibiyiz,
Ama biz hiçbir zaman
Komünizme inanmamış gibi
Sana da inanmayız!..

Muhammed,
Affet bizi!
Çocukluktan beri

Sana hakaret ederek alıştık.
Kimse çıkmadan biz çıktık.
Komünizmi kuran ahlak

Kanununu

Ezberledik.
İnceledik
Senin de aslını,
beklememiş gibi ne zaman geleceğini,
Yok dedik “cennetinle cehennemine”.
Birinden diğere öne geçti...

İlk başta
herkesi iyiliğe davet etmişti
Güzel toplum yetiştirmişti...
Anlamıyorum bugün ben halkımı
Adaletsiz nicelerini,
Bilgelere küfür edenlere,
Hakaret ediyorlar
Bize sevap işleyen Lenin'e.

Her yerde fazla görürler,
Bağış konserleri düzenleyenleri,
kazanmış paraları
Başkasına bakmadan
Devirdiler en hayırlı insanın
Heykelini.

Devirseler Lenin'i,
Halkımı her şeyle kandırsalar,

Mümkün bolso
işenimdin tez ele özrörörü”
anda mümkün eken da
erteñ ele
Kurandın da örttölörü...

...Kayakka baratabız,
biz kimge işenebiz?!
akıl kerek dooruma akıl kerek!
Can Düynögö “ıymanday agıp kirgen,
Can çıkkança carıgın çağıp cürgön
kıybas dostoy, ayattay ırlar kerek,
Muhammedey sıykırduu akın kerek!...

...Oo Muhammed,
bere kör ayanıñdı,
ır tokuuda özüñdün sabagındı!
Sürösündöy kurandın catka bilip
anı okusa umtulup caqşılıkka
bir tazarsın, elime soobu tiyip...

ŞAARDAGI BOZ ÜY

Köp körünbös şaar içinde
Karıyaday közgö süyküm.
Boz üy turat bag içinde
Darı okşop közgö sürtüm.

Kirseñ tosot kırgız kızı,
Sunup kımız, carma, nandı.
Keremet ay, mina kızık
Şaardın çuusu kayda kaldı?

Çakan boz üy - kudum cayloo,
Bal tatıgan kırgız daamı.
Cürgönbüz dep murun kayda,
Çıkpayt mınday eldin baarı.

Mümkün olsa
İnancın çok çabuk değıseceğı”
O zaman mümkün imiş
Hemen yarın
Kuran’ın da yakılacağı...

Nereye gidiyoruz,
Biz kime inanacağız?!
Akıl lazım devire, akıl lazım!
Can dünyasına” akıp giren,
Can çıkıncaya dek rahat olan
Vazgeçilmez dost gibi, ayet gibi şiirler lazım,
Muhammed gibi sihirli şair lazım!...

Muhammed,
Ver bir işaretini,
Senin derslerinden şiir yapacak!
Kurani ezbere bilip
Onu okuyunca iyiliğe
temizlensin, halkıma sevabı dokunup...

ŞEHİRDEKİ OTAĞ

Çok denk gelmez şehir içinde
İhtiyar gibi göze hoş gelen.
Otağ duruyor bahçenin içinde
Göze sürececek merhem gibi.

Girsen karşılar Kırgız kızı,
Sunarak kımız, yarma ve ekmeği.
Harika, çok ilginç
Şehrin gürültüsü nerede kaldı?

Küçük otağ bir yaylaya benzer,
Bal kokan Kırgız tadı.
Daha önce nerelerde yaşadık,
Böyle halk bir daha denk gelmez.

Bozo, kımız, kırgız carma...
Tatıp añ-tañ çet eldikter.
Boz üyünö kırgızdar da
Tañ kalışat çet eldiktey.

Tündüğü, uuk-keregesi⁴⁶⁰,
Casalgası - calañ nuska.
Kantip minday keremetti
Tiktik calgız camandıkka.

Boz üy özün cerin salgan
Şaarga kayra carıyalap,
Turat kapıs kelip kalgan
Ak çapançan karıyaday.

MAÑKURTÇULUK

- Ata bakçabızdağı baldardın baarı
öñü - kırgız, özdörü orus eken...
(Şaardık bakçadağı kırgız taypasına
bargan uulum Kayrattın sözünön).

“Öñü - kırgız, özü - orus...” uşul söz,
Alkımıma tikenektey tepçildi.
Ne bolmokpuz kelbegende uşul kez,
Kim künöölüü: özübüzbü, mezigilbi?

Bul suroomo coop bergenge carabay,
Başın katıp, ala kaçıp közdörün.
Bakçadağı til bilbegen baladay,
Baarısı teñ ak sanaşat özdörün.

Cöndü turgay, öñdü saktaar til belem,
Men özümçö cüröm baykap tañgalıp.
Kurbularday ene tilin bilbegen,

Boza, kımız, Kırgız yarması...
Tadar yabancı ülkeden gelenler.
Otağ evine Kırgızlar da
Şaşırırlar yabancılar gibi.

Tündük’ü, uuk keregesi
Desenleri ayrı bir sanat.
Nasıl bu kadar güzelliği
Kururız yalnız kötülükte⁴⁶¹.

Otağ kendini ifade eder
Şehre tekrar gelerek,
İstemeyerek gelmiş
Ak cepkenli ihtiyar gibi.

MANKURTÇULUK

-Baba bahçedeki çocukların tamamı
Yüzü Kırgız, kendileri Rus imiş..
(Şehir kreşindeki Kırgız sınıfına
Giden ulum Kayrat’ın sözünden)

Yüzü Kırgız, kendileri Rus imiş, bu söz
Boğazıma diken gibi saplandı.
Ne olacaktık bu devirler gelmeseydi,
Kim suçlu: kendimiz mi, devir mi?

Bu soruma cevap veremezler,
Başını göstermeden, gözlerin i kaçırırlar.
Kreşteki dil bilmeyen çocuk gibi,
Hepsi kendini suçsuz biliyor.

Durumu değil rengi koruyacak dil mi acaba,
Ben kendime şaşıyorum.
Arkadaşlar gibi ana dilini bilmeyen,

⁴⁶⁰ Tündük, uuk, kerege; otağın parçalarıdır.

⁴⁶¹ Not; şehirde yaşayan Kırgızlar vefat durumunda otağ dikerler, şair mısradaki bu durumu eleştiriyor.

Közdörü da karayt tetir aylanıp.

Mazñırayıp, Çıñgız cazgan mañkurttay,
Oozuñ karayt aytkan sözgö tüşünböy,
Öz attarın koygongo bir can çıkpay,
Mañkurt bolup ketken el bar bütündöy...
İvan, Oleg, Saşa... bolup ketpey büt,
Öz atıbız kalganga da şügür deym.

AK KALPAK

Kırğızdığın ar kaçan ayginelep
Ak kalpağım Ala-Toom okşop turat
Kalpak kiygen cigitter ayı kün ele
Öñdönüşüp, cergemdi koozdop turat.

- Koyçu, - debe - kalp ele kökölötpöy...
Meyli tandap kiygizbe kimisine,
Gülgö kongon kooz kanat köpölöktöy
Kup caraşat kırğızdım cigitine.

Kalpak kiygen cigit da gül öñdönüp,
Eñ tatına, acayıp boluu kerek.
Andaylardı men kündö cüröm körüp,
Kırğız uulu şayır da, oyluu kelet.

Ala-Toodoy ayköl da al cigitter
Şamal menen carışıp at calında,
Dal oşondoy oynuşup ar bir işte
Kup caraşıp turuşat kalpagına.

Kalpagınday peylinin aktığın ayt,
Ayalusun arnaşıp meymanına
Namıs üçün ölümdön tartınışpayt,
Kırğız uulu cürgöndö el kamında.

Gözleri de başka yöne bakarak.

Delirmiş, Cengiz yazan mankurt gibi,
Ağzına bakar söylenen sözü anlamadan,
Kendi adını koyamayan birisi çıkmayıp,
Mankurt olmuş gibi halkın tamamı...
İvan, Oleg, Saşa.. olmadan tamamı,
Kendi adlarımız kaldığına şükür derim.

AK KALPAK

Kırğız olduğunu her zaman ispat edip
Ak kalpağım Ala-Too'mo benziyor
Kalpak giymiş yiğitler her zaman
Renkleriyle yurdumu güzelleştiriyor.

-Yalandan şişirme, deme..
Tamam seçerek giydirme,
Çiçeğe konmuş güzel kanatlı kelebek gibi
Çok yakışıyor Kırğız'ın yiğidine.

Kalpak giymiş yiğit çiçek gibi
En güzel, harika olması gerekir.
Böyleleri her gün görüyorum,
Kırğız oğlu neşeli, düşünceli olur.

Ala-Too gibi mert olur yiğitleri
Rüzgarla yarışıp at üzerinde,
Tam böylece oynayarak her işte
Tam yakışıyor kalpagına.

Kalpağı gibi insanlığının beyazlığına bak,
En iyilerini misafirine verir
Namus için ölümden çekinmezler,
Kırğız oğlu halkını düşündükçe.

Keede anı kiybeybiz - ayıp ele,
Kalpak bizdin caşoonu koştóp turat.
Kırğızdıgım ar dayım ayginelep,
Ak kalpagım Ala-Toom okşóp turat.

Bazen onu giymeyiz, çok ayıp,
Kalpak bizim yaşamımızla aynıdır.
Kırğız olduğumu her zaman gösterir,
Ak kalpağım Ala-Too'mo benziyor.

35. ALTINBEK İSMAYİLOV

KANTİP AYTAM?

Eh, kırgızım, oylonçu, esti cebe,
Ene-atañdın aytkanın eski debe.
Tarihtı sen tars atıp salgan menen,
Tañdayıña sayılat eski cebe!

Kakşap kelem: doo ketip baldarıña,
Kargış sözgö kabulıp kalbagıla.
Burmamadık tildi dep kantip aytam,
Babalardın bayırkı arbagına?!

Uu çalkandı moynuma artam dağı,
Ulutumdu azabın tartam dağı.
Unuttuk dep tilimdi kantip aytam,
Urpaktarga uyalbay arkamdağı?!

Taştı sıgıp, tarihtı tökküm kelet,
Tilimdi men tuu tutup ötküm kelet.
Ene tilin esirip tangandardı,
Ene tilde aşatıp sökküm kelet!

Tilsiz eldin tukumu kurut bolgon,
Tilin saktap kalgan el ulut bolgon.
Ata saltın, murasın unutkandar,
Akır tübü tirüülöy duduk bolgon!

OYGONGULA

Kıykıram
Bügün dağı,
Uktagan
Kırgızıma.
Kıykıram
ünüm cañı,

NASIL SÖYLEYİYİM?

Ah Kırgız'ım bir düşün, delirme,
Ana babanın söylediklerine eski deme.
Tarihi sen bir kenara atıp bırakırsan,
O eski ok gelir saplanır damağına!

Kızarı söylenirim; suçlayıp çocuklarınıza
Takılıp kalmayın söylediğim bu kargışa.
Dilimizi bozduk diye nasıl söylerim,
Ezelki atalarımızın ervahına?!

Bunun sorumluluğu alırım ben de,
Milletimin azabını çekerim ben de.
Dilimizi unuttuk diye nasıl söylerim,
Utanmadan ardımdan gelecek nesillere?!

Taşı sıkıp, tarihi çıkarmak isterim,
Dilimi bayrak yapıp yaşamak isterim.
Şuursuzca ana dilini hakir görenleri,
Ana dilimde sövüp saymak isterim!

Dilsiz halkın tohumu kurumuştur,
Dilini koruyan halk millet olmuştur.
Baba geleneğini, mirasını unutanlar,
Sonunda yaşarken samit olmuştur!

DÜŞÜNÜN

Haykırırım
Bügün halâ,
Uyuyan
Kırgızıma.
Haykırırım
ünüm yeni,

Ukpagan
Kırgızıma!
Turgula,
Oygongula!
Tamtığı
Çığıp catkan
Turmuştu
Tüzötüünü
Oylongula
Oygongula!
Cetişet
Uşunça cıl,
Kuçaktap
Kur kıyaldı
Catkan keziñ.
Cetişet
Uşunça cıl,
özüñdü
öksük kılıp
Bakkan keziñ!
Cetişet
Uşunça cıl,
Söögüñdü
Otko kalap
Cakkan keziñ!

Bayandap
Baştan ayak
Aytıp turgan,
Kańça cıl
Katu azap
çekkeniñdi!
Baştapkı
Al küçünön
Kaytıp turgan
Çeç ırgıt
üstüñdöğü

Duymayan
Kırgızıma!
Kalkın
Uyanın!
Çirkefi
Çıkan
Hayatı
Düzeltmeyi
Düşün ün
Uyanın
Yeter
Bunca yıl,
Kucaklayıp
Boş hayali
Yattığın zaman.
Yeter
Bunca yıl,
kendini
eksiklenip
Baktığın zaman!
Yeter
Bunca yıl,
Kemiğini
Ateşe tutup
Yaktığın zaman!

Beyan edip
Baştan ayağa
Söyleyip durduğun,
Kaç yıl
Büyük azap
çektığını!
Başlardaki
O gücünden
Mahrum bırakan
çıkar fırlat
üstündeki

Çepkeniñdi!
Antkeni,
Aylap-cıldap
Akıykat
Azattıkka
Cetpediñbi!

Karaçı,
Kalpagıñdın
Kalbirday
Teşilgenin.
Karaçı
Sakalıñdın
Alganga
Çoloñ tiybey
Eşilgenin.
Karaçı,
Kantip aytam,
Kedeylikten
Kendirdin
Kesilgenin?!

Tur emi
Paydası cok,
Koruldap
Koñuruktu
Tartpagınıñ!
Tur emi
Aylası cok,
özgögö
öz cügüñdü
Artpagınıñ!
Ansız da
Ceriñdi
Bölüp carıp
Talagandan,
Eliñdi

kaftanını!
Çünkü,
aylar yıllar sonra
Hakikat
Azatlığa
Ulaşmadın mı?!

Bir bak,
Kalpağının
Kalbur gibi
Deşilmesine.
Bir bak
Sakalını
kesmeye
zaman bulamayıp
Eşilmesine.
Bir bak,
Nasıl söylerim,
Yoksulluktan
çaresiz
Kaldığımı?!

Kalk artık
Faydası yok,
Horuldayıp
Horlamayı
Artırmayın!
Kalk artık
Çaresi yok,
özgeye
öz yükünü
artmayın!
Böyleyken bile
Toprağını
Parçalayıp
Talan edenden,
Halkını

Carga takap
Kamagandan,
Al gana emes,
Akça üçün
“Arkardı”
Calagandan
Ayabay
Tacap büttüñ!
Arsızdar
“Ayrıp salgan”
Abiyiriñdi
Az-azdan
Argası çok
“Camap” büttüñ!
Unuttuñ,
“Kırgız” degen
Bayırkı
Atıñdı sen!
Unuttuñ,
“Kırgız” degen
Azırkı
Zatıñdı sen!
İştetçi
Kagılayın,
Kaldaygan
Başıñdağı
Akıldı sen!

Calkooluk
Cañsa dağı
Kara başıñ,
Toktolboy
Türtüüdösüñ,
Karañgı,
Türköylüktün
Arabasın!
A birok

Uçuruma sürükleyip
Tutmaktan,
Tek bu değıl
Para için
“Arkarı”
Yalamaktan
Oldukça
Bıkıp usandın!
Arsızlar
“Ayrıp bıraktığı”
Vıdanını
Az az
Çaresi yok
“Yamamaktan” usandın!
Unuttun,
“Kırgız” denen
Eski
Babanı sen!
Unuttun,
“Kırgız” denen
Şimdiki
Kişiliğini sen!
Çalıştır
Kurban olayım,
Kocaman
Başıñdaki
Aklını sen!

Tembellik
Döndürse de
Kara başını,
Durdurmadan
Sürmektesin,
Karanlık,
Farklılığın
Arabasını!
Fakat

Sobol tuulat,
ölköndü
Kötörgögö
özüñdün özöktöğü
Ugutuñ
Kantip ele
Carabasın?!

Kulağın
Asıp cürüp
Ukpagandar,
Kündüzü
Basıp cürüp
Uktagandar,
Kıykıram,
Kayra-kayra
Oygongula,
Közdörün
Açıp cürüp
Uktagandar!

Turgula,
Oygongula!
Tamtığı
Çığıp catkan
Turmuştu
Tüzötüünü
oylongula,
Oygongula!
Oygongula!

TÖÑKÖRÜŞ

Bayka kırgız, bir nerse baştaluuda:
“Batkak” keçken kadamdar taştaluuda.
Kara kursak kampayıp toygon menen,
Korkom, korkom, candüynöñ aç kaluuda!

Sual doğar,
ülkeni
Yükseltmeye
özünün başkasındaki
öğütünü
Nasıl
Yaramasın?!

Kulağın
Tıkayıp
Duymayanlar,
Gündüz
Gezip
Uyuyanlar,
Haykırırım,
Tekrar tekrar
Uyanın,
Gözleri
Açıkken
Uyuyanlar!

Kalkın,
Uyanın!
Çirkefi
Çıkan
Hayatı
Düzelتمeyi
düşünün,
Uyanın!
Uyanın!

AYAKLANMA

Fark et Kırgız, bir şeyler başlamakta:
“Bataklık” geçen adımlar atılmakta.
Kursağımız bir şekilde doysa bile,
Korkarım, korkarım, ruhun aç kalmakta!

Öyköp kündö ömürdü sürgön caman,
Öz canıñdı kamagan türmöñ caman.
Suu kaşektey bıķşıgan sezim menen,
Suluulukka suk artıp cürgön caman!

Bıķşıp küyböy, calındap cangan cakşı,
Bardık cerde taza kül kalgan cakşı.
Calgan sözdü camınıp çaşagança,
Caratkanga cılañaç bargan cakşı.

Ayıp emes kemdigıñ, uyañdıgıñ,
Ar nersenin asılın tuyalgıñıñ.
Aç-cılañaç ötköndön uyalbastan,
Adam bolboy kalğandan uyalgıñıñ!

Ala kuştı atınan ataş kerek,
Adamsıñbı, adamça çaşaş kerek.
Cakşı turmuş özü ele kelbeyt tura,
Candüynögö töñkörüş casaş kerek!

Bayka kırgız, bir nerse baştaluu da:
“Batakak” keçken kadamdar taştaluuda.
Kara kursak kampayıp toygon menen,
Korkom, korkom, candüynöñ aç kaluuda!

TAŞ KÜZGÜ

Kanadı
Sıngan kuştay
Karbalaştap,
Kaygının
Kayıgında
Çaypalamın.
Küzgüdön
Karap alıp
Kir cüzümdü,

İç çekerek her gün yaşamak kötü.
Öz canını zindana kapatmak kötü.
Islak otu yakınca tütmesi gibi duyguyla,
Güzelliğe imrenerek yaşamak kötü.

Tütmektense, alev alev yanmak güzel,
Her yerde temiz kül gibi kalmak güzel.
Yalan söze sarılıp yaşamaktansa
Yaradana çırılçıplak varmak güzel.

Suç değil eksikliğin, çekingenliğin,
Her şeyin gerçeğini hissetmeyi bilin.
Aç ve açıkta yaşamaktan utanmadan,
Adam olamamaktan utanamayın bilin.

Alaca kuşu adıyla anmak gerek,
İnsan isen insan gibi yaşamak gerek.
İyi hayat kendiliğiyle gelmez malûm,
Ruh dünyanda devrim yapmak gerek!

Fark et Kırgız, bir şeyler başlamakta:
“Bataklık” geçen adımlar atılmakta.
Kursağımız bir şekilde doysa bile,
Korkarım, korkarım, ruhun aç kalmakta!

TAŞTAN AYNA

Kanadı
Kırılmış kuş gibi
Yol bulamayıp
Kaygının
Kayıgında
Sallanırım.
Aynadan
Bakarak
Kirlili yüzümü,

İşenbey
Kayra-kayra
Çaykanamın!

Karaçı,
Taş küzgünü,
Kıynalğan
Kırgız cüröt.
Dal oşol
Kırgızdardı
Şıldıñdagan
“Cıltıldap”
Cıldız cüröt!
Bir sözdü
On söz kılıp
Tuuduruşkan,
Camandap
Cakşılardı
Cazıksız
Kuuduruşkan,
Uşakçı
Kempir, çaldar,
Çoñ muştum
Zöökür baldar,
Cana da
“Cırtañdagan”
Bir kız cüröt!

Kırgızça
Süylögöndü
Bilbey turup,
Orusça
Omuroolop
Sögüşköndör,
Köçödön
Ötköndördü
Közünö

İnanamayıp
Tekrar tekrar
Yıkanırım!

Baksana,
Taştan aynaya,
Zorluk içinde
Kırgız geziyor.
Tam o zaman
Kırgızlarla
Alay eden
“Parlayıp”
Yıldız geziyor!
Bir sözü
On söz edip
Çoğaltan,
Kötüleyip
İyileri
Suçsuz
Kovalaşan,
Dedikoducu
Yaşlı kadın ve adamlar,
Koca yumruklu
Kabadayı gençler,
Bir de
“Kahkahayla”
Bir kız geziyor.

Kırgızca
Konuşmayı
Bilmeden
Rusça
Üzerine gelip
Küfür edenler,
Sokaktan
Geçenleri
Gözüne

İlbey turup,
Magdırap
“Makuluktay”
Öbüşkөndör,
Kadimki
Koykoñdogon
Kem akıl
“Kөгүçкөндөр”,
Cürөгү
Sokkon menen
Tirүүлөy
Ölүşkөндөр,
Aralaş
Baarı cüröt,
Karası,
Agı cüröt.
Baldarı
Batırbagan,
Ce ölüp
Şum acalga
Atılbagan,
Kunarsız
Kaçıp kelgen
Eletterden.
Nan izdep
Colbun ittey
Taştandı
Çelekterden
Kayırçı,
Karıp bolgon
Biröönün
Carı cüröt.
Adaşıp
Unaalarda,
Caştardan
Kaguu cegen
Ak sakal

Almadan,
Umursamadan
“Hayvan gibi”
Öpüşenler,
Bildiğimiz
Kabaranlar
Eksik akıllarıyla
“Güvercinler”,
Yüreği
Atmasına rağmen
Diri diri
Ölenler,
Karışık
Hepsi geziyor,
Karası,
Beyazı geziyor.
Çocukları
Sığdırmayan,
Ya da ölüp
Acımasız ecele
Atılmayan,
Rengi solmuş
Kaçıp gelen
Köylerden.
Ekmek arayışında
Sokak köpeği gibi
Bırakılmış
Kovalardan
Dilenci,
Gariban olmuş
Birin
Eşi geziyor.
Kaybolmuş
Araçlarda,
Gençlerden
Kötü söz duyan
İhtiyar

Karı cüröt!

Et emes,
Nan algıday
Aylığı çok.
Eki kün
Can bakkıday
May, unu çok
Bazarda
Baypak satkan
Katındardan,
Eki sap
İrdan başka
Baylığı çok
Cazuuçu,
Akındardan
Miñ ese
Tıñ çaşagan
Soykular
Dağı cüröt!
Koy soyup
Koşomatka
Çebelengen,
Kaadaluu
Kocoyundun
Közün karap,
Parvana
Köpölöktöy
Tegerengen
Coypular
Dağı cüröt!

Enesin -
Tilin satkan,
Egemen
Dilin satkan,
Ezelten

Yaşlı geziyor!

Et değil,
Ekmek alacak
Maaşı yok.
İki gün
Canına bakacak
Yağı, unu yok
Pazarda
Çorap satan
Kadınlardan,
İki mısra
Şiirden başka
Zenginliği yok
Yazar,
Şairlerden
Bin kat
İyi yaşayan
Hayat kadınları
Da geziyor!
Koyun kesip
Yalakalığa
Girişen,
Saygılı
Sahibinin
Gözüne bakıp,
Pervane
Kelebek gibi
Dolanmış
Yalakalar
Da geziyor!

Anasının;
Dilini satan,
Egemen
Yüreğini satan,
Ezelden

Kele catkan
Ençilüü
Dinin satkan
Iymansız
Caştar cüröt!
Berilip
Çet ölkögö
Belimçi,
Añgi bolgon,
Berilip
Bötölkögö
Arakeç,
Bañgi bolgon
Ipılas
Mastar cüröt!

Kenedey
Taş küzgüdön
Körüngön
Köz aldıma,
Kıskası,
Baarı cüröt,
Baarı cüröt...

Tazalap
Taş küzgünü,
Sıydalap
Sürtüp turam.
Köbürgön
Samın menen
Aynalardı
Kögörüp,
Köküröktön
Bürküp turam.
A birok,
Özgörüü çok!
Tükürüp

Gelmekte olan
Özdeşleşmiş
Dinini satan
İmansız
Gençler dolaşır!
Satılmış
Yabancı ülkeye
Hayat kadını,
Kadın satar olmuş,
Kapılıp
Şişeye
Ayyaş,
Aylak olmuş
Pis
Sarhoşlar geziyor!

Kene kadar
Taştan aynadan
Görünen
Göz ününme,
Kısacası,
Hepsi geziyor,
Hepsi geziyor...

Temizleyip
Taştan aynayı,
Parlatıp
Siliyorum.
Köpüren
Sabunla
Aynaları
İnatla,
İçimden
Ağlayasım geliyor.
Fakat
Değişim yok!
Tükürüp

Turmuşuma,
Ayabay
Çünçüp turam!..

Kanatı
Sıngan kuştay
Karbalaştap,
Kaygının
Kaygında
Çaypalamın.
Küzgüdön
Karap alıp
Kir cüzümdü,
İşenbey
Kayra-kayra
Çaykanamın!

EMNEÑ BAR?

Bozorgon
Bopboz tuman,
Botodoy
Bozdop turat.
Bürkölgön
Bulut menen
Büdömük
Oylor menin
Buulukkan
Candüynömdü
Kozgop turat!

Kırgızım,
Kulak salçı?!
Bügün men
Seni menen
Sırdaşkım
Kelip turat.

Hayatıma,
Aşırı
Düşüncelere kapıldım!...

Kanadı
Kırılmış kuş gibi
Zorlanarak
Kaygının
Kaygında
Sallanırım.
Aynadan
Bakarak
Kirlili yüzümü,
İnanamayıp
Tekrar tekrar
Yıkanırım!

NEYİN VAR?

Rengi somuş
Boz duman,
Deve yavrusu gibi
Ağlıyor.
Kapanmış
Bulut ile
Belirsiz
Düşüncelerle
Sıkılmış
Ruh dünyamı
Rahatsız ediyor!

Kırgız'ım,
Kulak ver?!
Bügün ben
Seninle
Sırlarımı
Paylaşmak istiyorum.

Körgözüp
Kemçildigñ
Közgö sayıp,
Kalemdin
Uçu menen
Bezge sayıp,
Sındaşkıım
Kelip turat...

Kana aytçı,
Emneñ bar dep
Suroo salsam,
Cer karap,
Celkeñdi sen
Kaşıbagın.
“Eç nersem
Cok menin”,- dep
Bışaktap,
Kur namıska
Caşıbagın!

Baykasañ,
Bardık cerde
Bötölkö
Satıp cürgön,
Başına
Balır cazdap,
Batkakka
Catıp cürgön
“Bakayñ” bar!
Kalkalap kanatına
Çet ölkö
Katıp cürgön,
Çataşkan
Colgo tüşüp,
Çındıktan
Kaçıp cürgön

Gösterip
Eksiklerini
Gözüne gösterip,
Kalemin
Ucu ile
Saplayıp
Sınamak
İstiyorum...

Hani söylesene,
Neyin var diye
Soru yöneltsem,
Yere bakıp,
Enseni sen
Kaşıma sakın.
“Hiçbir şeyim
Yok benim”, diye
Ağlayıp
Boşuna
Yaşımı dökme!

Dikkat edersen,
Her yerde
Şişe
Satan
Başına
Ot yaslayıp
Bataklıkta
Yatan
“Bakay’ın” var!
Kanadıyla koruyup
Yabancı ülke
Saklayan
Karışık
Yola düşüp
Gerçekten
Kaçan

“Akayn” bar!

Biyликтin
Biligine
May bolup
Cagılışkan,
Böcöñdöp
Bödönödöy
Beş ubak
Cagınışkan,
Arzımat
Çaldarın bar.
Nan surap,
Arı-beri
Ötköndörgö
Aç kalğan
Kumurskaday
Cabılışkan
Kayırçı
Baldarın bar!

A birok
Ar bir künüñ
Mayram sımal.
Antkeni
“Kara suunu”
Borkuldata
Kaynatıp
İçip alçu
Kazanın bar!
Ilayga tökkön
Appak
Ayran sımal
Iymanı
Satıp alçu
Bazarın bar!
Tentiseñ

“Akay’ın” var!

Koltuğun
Fenerine
Yağ olup
Yananlar
Bücürler
Bildircın gibi
Beş kere
Yalakalık eden,
Arzımat
Yaşlıların var.
Ekmek isteyip,
Öteye beriye
Geçenlerden
Aç kalan
Karınca gibi
Kaplayan
Dilenci
Çocukların var!

Fakat
Her günün
Bayrama benzer.
Çünkü
“Kara suyu”
Fokur fokur
Kaynatıp
İçen
Kazanın var!
Çamura döken
Bembeyaz
Aryam misali
İmanı
Satın alan
Pazarın var!
Aylak gezersen

Tuş tarapka,
Korgolop
Baga turgan,
Argasız
Közün karap
Bara turgan,
“Ak köñül”
Orus menen
“Bir tuugan”
Kazagıñ bar!

Çolok şım,
Çolok köynök
Kiyip alıp,
Çet eldik
“Negrge” da
Nikesiz
Tiyip alıp,
Kün sayın
Töröp turgan
Kızdarıñ bar!
Öz atın
Cazalbagan,
İyne emes,
Kürök berseñ
Bilimdin
Kuduktarın
Kazalbagan,
Keleçek
Adisterdi
Dayardooçu
Sanı köp,
Sapatı cok
“VUZdarıñ” bar!

Cañılıp
Caratıñdı

Etrafta,
Koruyup
Bakacak
Çaresiz
Gözüne bakıp
Gidecek
“Mert”
Rus ile
“Kardeş”
Kazak’ın var!

Şort,
Kolsuz gömlek
Giyerek,
Yabancı
“Zenciye” de
Nikâhsız
Evlenen
Her gün
Doğuran
Kızların var!
Kendi adını
Yazamayan,
İğne değil
Kürek versen
Bilimin
Kuyularını
Kazamayan,
Gelecek
Uzmanları
Hazırlayan
Sayısı çok
Kalitesiz
Üniversitelerin var!

Yanılıp
Yaranı

Cañılagan,
Ce cakşı
Mayanaga
Carıbagan,
Ak halat
Kiygen menen
Argasız
Akça surap
Darılagan
Bilimsiz,
Çala sabat
“Vraçın” bar!
Argımak
Taskak salsa
Çañ çıkarıp,
Köralbay
Buttan tuşap
Cabuulagan,
Özüñö
Cetişpegen
Es-akıldı
Özgögö
Örnök kılıp
Tañuulagan
Aramza,
Kara mürtöz
“Kuu başın” bar!

İçkilik
İçkiñ kelse
Çamañ cetken,
Cer tırmap
Ömür boyu
Carmaga
Arañ cetken
Çor taman,
Çor ketpegen

Yenileyen
Ya iyi
Maşa
Konmayan,
Beyaz üniforma
Giymesine karşın
Çaresiz
Para isteyip
Tedavi yapan
Bilimsiz,
Cahil
“Doktorun” var!
Yürük
Yürürse
Toz kopartıp,
Göremeden
Ayaklarını bağlayıp
Üzerini örtüp,
Kendine
Yetişmeyen
Usu akılı
Yabancıyı
Örnek alıp
Kendini gösteren
Tembel,
Kötü niyetli
“Yedirmez” var!

İçki
İçmek istersen
İmkanın var,
Toprak işleyip
Ömür boyu
Yarmaya
Zar zor yeten
Ayaklarından
Yara eksik olmayan

Koldoruñ bar!
Camalğan
Çal-kempirdin
Dambalında,
Cadatma
Cırtık-teşik
Coldoruñ bar!
Celege
Tizgen tayday
Cılañaç
Soykularga
Batpay ketken,
Konoktor
Kelse kokus,
Ciyirkenip
Carım kün da
Catpay ketken,
Karoosuz,
Kir kaptagan
Borboruñ bar!

Burmalap
Ene tildi
Keskilegen,
Bayırkı
Tarih menen
Sancırañdı
Sandırak,
Eski degen
Çoñ kursak,
Kıyın çıkma
Çoñdoruñ bar!

Kırgızım,
Kırgızım ay,
Kaçan sen
Karañğıdan

Ellerin var!
Yamalı
Yaşlı kadınla adamın
Donu gibi
Bıktıran
Yırtık delik
Yolların var!
Halata
Bağlanmış tay gibi
Çıplak
Fahişelerle
Dolmuş,
Misafirler
Gelirse
Mide bulantısından
Yarım gün bile
Yatamayan
Bakımsız,
Kirli
Başkentin var!

Değitirip
Ana dili
Kesen,
Eski kadim
Tarihle
Secereni
Yıpranmış,
Eski diyen
Koca karınlı,
Kendini beğenmiş
Büyüklerin var!

Kırgız'ım,
Kırgız'ım,
Ne zaman sen
Karanlıktan

Arılasıñ?
Çıgat dep
Cañı “KÜNDÜ”,
Çığıştı
Tiktep kündö
Zarıgasıñ!
İç düynöñ
Tolgon ildet,
Cambaştap
Cata berseñ,
Cakında
Canar toodoy
Carılasıñ!

Suroomo
Coop ber emi?
“Eç nersem çok”
Dep aytsañ,
Anda sen, cañılasıñ!..

Bozorgon
Bopboz tuman,
Botodoy
Bozdop turat.
Bürkölgön
Bulut menen
Büdömük
Oylor menin
Buulukkan
Candüynömdü
Kozgop turat!

ÜŞKÜRÜK

Dirildep
Calbıraktar
Terektegi,

Çıkarsın?
Çıkar diye
Yeni “günü”,
Doğuya
Her gün bakıp
Beklersin!
Ruh dünyan
Hastalıkla dolu,
Yan yatıp
Yatmaya devam edersen,
Yakında
Volkan dağı gibi
Patlarsın!

Soruma
Cevap ver şimdi?
“Hiç bir şey yok”
Dersen,
O zaman yanılırsın!..

Rengi somuş
Boz duman,
Deve yavrusu gibi
Ağlıyor.
Kapanmış
Bulut ile
Belirsiz
Düşüncelerle
Sıkılmış
Ruh dünyamı
Rahatsız ediyor!

OF ÇEKME

Titreyip
Yapraklar
Ağaçtaki,

Tınımsız
Tömön közdöy
Tüşüp turat.
Turmuştu
Körgön sayın
Elettegi,
Titirep
Tulku boyum
Üşüp turat...

Tüyşölüp
Kündögüdöy
Bügün dağı,
Kötördüm
Kök celkeme
Kılımdın
Köygyü köp
Cügün dağı!
Üldüröp
Arañ ıgıt,
Ümütsüz
Üşük urgan
Ünüm dağı!

Mınakey
Köz aldımda,
Kuçaktap
Calbırsız
Kuu daraktı,
Kırgızım,
Turasıñ sen,
Kulkunga
Kuyup alıp
Uu araktı!

Köödönüm
Tuz kuyganday

Durmadan
Aşağıya doğru
Düşüyor.
Hayatı
Her gördüğünde
Kırsaldaki,
Titreyip
Tüm bedenim
Üşüyorum...

Düşünceler içinde
Her gün olduğu gibi
İşte bugün de,
Kaldırdım
Tam sırtıma
Yüzyılın
Sorunu çok
Yükü de!
Zar zor
Alçak çıkar,
Ümitsiz
Üşümüş
Sesim bile!

İşte bu
Göz önümde,
Kucaklayıp
Yapraksız
Tek ağacı,
Kırgız'ım,
Duruyorsun sen,
Boğazına
Koyarak
Zehirli rakıyı!

Bağırım
Tuzla doldurulmuş gibi

Açışuuda,
Körgöndör
Bezip senden
Caa boyu
Kaçışuuda!
“Kuday ay,
Kuday ay”-dep,
“Kırçınday
Kayran gana
Kurak ay”-dep,
Eneler
Baş çaykaşıp,
Başışuuda!!!

A saga
Baarı birdey,
Kenebeysiñ.
Murduñdu
Balta kespes
Nemedeysiñ!
Tolturup
Kusup salgan
Kalpagıñdı,
Tamtanıdap
Kayra-kayra
Tebeleysiñ!
Kuçaktap
Turgan oşol
Kuu daraktı,
“Oo katın,
Aarak tap”-dep
Cemeleysiñ!

İçpeseñ
İşiñ cılıp,
Özgödön
Alda kança

Acı çekmekteyim,
Görenler
Kaçarak senden
Uzакlara
Kaçışmakta!
“Tanrım,
Tanrım”, diye,
“İnanılmaz
Güzel
Günlerim, diye,
Analar
Başlarımı sallayıp
Yürüyorlar!!!

Sen ise
Her şeye kayıtsızsın,
Umursamazsın.
Burnunu
Bata kesmez
Birisi gibisin!
Doldurup
Kusan
Kalpagını,
Zor yürüyüp
Tekrar tekrar
Çiğniyorsun!
Kucaklayıp
Durmuş olduğun
Tek ağacı,
“Kadın,
Rakı bul” diye
Kızarsın!

İçmezsen
İşin yürüyüp,
Yabancılardan
Baya baya

Biyik cürdüñ!
İçkende
İçiñ cılıp,
Öböktöp
“At calına
Siyip” cürdüñ!
Cay-kışı
Cadabastan,
Cırtılsa
Camabastan,
Koñultak
Kerzi ötüktü
Kiyip cürdüñ!

Arakeç
Atalsañ da,
Atañdın
Kargışına
Arkansız
Matalsañ da,
Agargan
“Ak moldonu^{462c}
Kıyalbadıñ!
Tuugan el,
Tuugan cerden
Taptakır
Uyalbadıñ!!!

Karaçı,
Emi mintip
Bir kızık
Kebetege
Kelgen keziñ.
Kumar köz
Ayalıñdı

Yükseklerde yaşadın!
İçince
İçin ısınıp
Yatarak
“At sırtında
İşedin” durdun!
Yaz kış
Bıkmadan
Yırtılsa bile
Yamalamadan,
Kayıştan
Çizmeyi
Giydin durdun!

Ayaş
Adını taşısan da
Babanın
Kargışına
Halatsız
Bağlansan da,
Ağaran
“Ak mollayı”
Bırakamadın!
Öz halkın,
Öz toprağından
Bir kere olsun
Utanmadın!!!

Baksana
Şimdi böyle
Bir acayip
Durumlara
Düştün.
Güzel gözlü
Hanımını

⁴⁶² Ak Moldo; içki anlamına gelen bir deyim.

Kaygının
Taktayına
Kergen keziñ!
Büt ömür
Caştıgıñdı.
Cem-çöbüñ,
Baylık salçu
Baştıgıñdı,
“Can algıç”
Bötölkögö
Bergen keziñ!

Kırgızım,
Kırgızbayım,
Kıykırık
Kep-sözümdü
Ugasıñbı?!
Makuluk,
Mañkurt
Bolboy,
Butuña
Adamga okşop
Turasıñbı?!
Aşatıp adatıñça,
Ce meni
“Bok söz” menen
Urasıñbı?!

Üşkürük,
Üşkürüktör,
Üzülgön
Ümüttördü
Türtüp ulam
Ütüktöp turam
Ündü,
Üşügön
Maksattarga

Kaygının
Tahtasına
Sermiş haldesin!
Tüm ömrünü
Gençliğini
Yemini otunu,
Mücevherlerini koyduğun
Torbanı,
“Can alan”
Şişeye
Vermiş haldesin!

Kırgız’ım,
Kırgız beyim,
Haykırışımı
Lafımı sözümü
Dinler misin?!
Mahlük,
Mankurt
Olmadan
Kendi ayaklarına
Adam gibi
Durur musun?!
Durmadan söverek,
Ya beni
“Bok söz” ile
Vuracak mısın?!

Of çekme,
Of çekmeler,
Kopan
Ümitleri
Dürterek durmadan
Ütülüyorum
Sesi,
Üşüyen
Maksatlara

Bürküp ulam!
Bürküp ulam!!!

Dirildep
Calbıraktar
Terektegi,
Tınımsız
Tömön közdöy
Tüşüp turat.
Turmuştu
Körgön sayın
Elettegi,
Titirep
Tulku boyum
Üşüp turat!

Dirildep
Calbıraktar
Tüşüp turat...

Gönderip durmadan!
Gönderip durmadan!

Titreyip
Yapraklar
Ağaçtaki,
Duraksız
Aşağıya doğru
Düşüyor.
Hayatı
Gördükçe
Kırsaldaki
Titreyip
Tüm bedenim
Üşüyor!

Titreyip
Yapraklar
Düşüyor...

36. ELDAR ATTOKUROV

ZAAR ZAMAN

Kıyaldanıp kıyaldarga cetpeybiz,
Ümüt kılıp Uлуу köktü tikteybiz.
Köküröktö ıyık maksat bolso da,
Kör tirilik çaşoo menen epteypiz.

Ayrılışsak, cakın bolup coktoybuz.
Tirüülüktö katuu tiyip oktoybuz.
Noktosu cok azoolonboy obu cok,
Adam bolup kay ubakta toktoybuz?

Cogotkondu izdep kayra tappaybız,
Koldo bardı kayda, kantip saktaybız.
Babaların köröñgösün bayırkı
Batkak kılıp bardık cerge çaptaybız.

Biylik menen baylık toptop cüröbüz,
Eldi bölüp, cerdi bölüp çiyebiz.
Maksat kılğan biyiktikke cetkende,
Töböşünö aruuluktun siyebiz.

Kırız cürgön kır condordo basabız,
Tilibizden, dinibizden kaçabız.
Kırız üçün küyböy turat Kırızdar,
Kelet bir kün Caratkandan cazabız!

Bar nersege kayıl bolup cüröbüz,
Azap tartsa, kakşık aytıp külöbüz,
Bar künöönü türtö salıp zamanga,
Başımızdan aşır turat künööbüz!

Künü tiybey küçöp turat ızgaarı,
Köçö boylop özün satat kızdarı.
Ene - uluttun tübölüktüü türkügü,

ZOR ZAMAN

Hayal edip hayallere ulaşamayız,
Ümid edip ulu göğe bakarız.
Göğsümüzde büyük maksatlar varsa bile,
Gündelik hayatın akışına kapılırız.

Ayrılışsak yakınken uzak gibiyiz.
Hayatta ikin sert gelen kurşun gibiyiz.
Yuları yok vahşiler gibi olmadan
Ne zaman adam gibi oluruz?

Kaybolanı arayıp tekrar bulamayız,
Elde var olanı nasıl saklarız.
Babaların eski değerlerini
Çamur edip her yere sıvazlarız.

Beylik ile zenginliğe ulaşırız,
Halkı bölüp, yurdu bölüp çizeriz.
Maksat edindiğimiz yükselere ulaşınca,
Tepesine arılığın pisleriz.

Kırız'ın gezdiği kırlara basarız,
Dilimizden, dinimizden kaçarız.
Kırız için canını vermez oldu Kırızlar
Gelir bir gün Yaradandan cezamız!

Her şeye boyun eğerek yaşıyoruz,
Azap çekse alay edip gülüyoruz,
Tüm günahları çağımıza atfedip,
Başımızdan aştı günahlarımız!

Güneş değmeden güçleniyor kış soğuşu,
Sokaklarda kendilerini satar kızları.
Anne- bir milletin direğidir,

Cogolgonbu Kırgız kanın kızganuu?

Kara cerdin karşısına aylanıp,
Turat başta bütöp karız baylanıp.
Kazaktardın talaasında kançabız
Arsız bolduk azap tartıp çaynalıp.

Alsız bolup algır bürküt uçkanı,
Biyiktigin cerden capız taştadı.
Kögüçköndör çoñ kırmandı aylanbay,
Açka cüröt çımçık tügül, çıçkanı.

Uuluñ barbı uluu tilek aktagan,
Kan tögülgön karış cerin satpagan.
Babalardın osuyatın bayırkı
Kuran kılıp cazdıgında saktagan!

AKÇAGA

Çaldıgıp biz akça degen tumoogo,
Can düynöbüz cakırlanıp uroodo.
Cansız bolup turgan menen al kagaz
Adamzattın başın baylap sınıodo...

Sen köp cerde adam kılıp köp künöö,
Sen cok cerde açkaçılık, mögdüröö...
Kara köçtü kaktay sorup kaltırıbay,
Akıldı da biylep alıp köptüñ ee?!

Senin colun, bütör beken çektelip,
Can düynönün biyigine kez kelip?!
Adamzattın erkindigi carık eter
But aldıñda soolup catkan tepselip!..

70 CIL - SOÑU MİNTİP MIŞ BOLUP...

Az da bolso ordo kütüp oñolduñ,

Kaybolmuş muydu Kırgız kanını kiskanmak?

Kara toprağın çamuruna dönüşüp,
Duruyor başımızda borçlar bağlanıp.
Kazakların ovalarına nicelerimiz
Arsız olduk azap çekip çiğnenerek.

Halsız düşüp kartalın yükselmesi,
Yüksekliğini yerden alçak bıraktı.
Güvercinler büyük harmanı çevrelemeyip,
Aç geziyor kuşu değil sıçanı bile.

Oğlun var mı büyük umutlar besleyen,
Kanla kazanılan bir karış toprağını satmayan
Ataların eski vasiyetini
Kuran yerine koyup yastıgında saklayan!

PARAYA

Kapıldık biz para denen hastalığa,
Ruh dünyamız fakirleşiyor gittikçe.
Cansız duruyorsa bile bu kâğıt
İnsanoğlunun başını bağlayıp sınamakta.

Sen çok yerde birçok günah işleyip,
Sen yok yerde açlık, sefalet...
Kara göcü kak gibi emdin bırakmadan,
Aklımızı da yöneterek şımarıldın değil mi?!

Senin yolun biter mi sınırlanarak,
Ruh dünyasının hakimiyetine sıra gelip?!
İnsanoğlunun bağımsızlığı parlar
Tamamıyla ayaklarının altında çiğnenen!..

70 YILIN SONUNDA HAVAMIZI ALIP

Az da olsa başkente sahibi oldun,

Cetimiş cıl cerdi kazıp torolduñ.
Öz aldınça mına turup keteerde,
Ceti küngö cetpey catıp tonolduñ.

Koldo ketmen, catkan ceri “sız” bolup,
Cetimiş cıl çogultkanıñ tuz bolup.
Ortoluk, - dep elim cıygan çoñ baylık,
Amalduuga konup kaldı kuş bolup.

Düynö kezip ketti kırıgız taskağı,
Tirilik, - dep akça izdep tapkanı.
Çöntögüñö salsañ salgın, a birok,
Can-düynöñö sala körbö akçanı.

Yetmiş yıl yeri kazıyıp ayağa kalktın.
Ayaklarının üzerinde duracakken,
Yedi gün dayanamadan talan oldun.

Elde çapa, yattığın yer “yaş” oldu,
Yetmiş yıl topladığın tuz oldu.
Ortak mal, diye toplanan zenginlik,
Kurnaza konan bir kuş oldu.

Dünyada dolaştı Kırız her yeri,
Yaşamak, kazanmak için ekmeği.
Cebine indireceksen indir ama,
Düşünme parayı ruhuna indirmeyi.

37. MANAS ALIMBAYEV

ATAMIN UULUMUN MEN

Tizgindep albuuttangan suunu mingem,
Bulkuntup suudan cıkkan buunu mingem.
Antkeni argımağın ençilegen,
Atamdın kamçı saptuu uulumun men.

Maktansam toonu omkorup salganıma,
Ökünsöm sazga batıp alganıma.
Adamdar oşondo da topuk kılam,
Atamın uulu bolup kalganıma.

Kubanbaym dem alganga kenen-kenen,
Kubanbaym kursak toyo cegen menen.
Carandar, can tartuulap kubanamın,
“Atañın uulu ekensiñ !” degenge -men.

Can keteer dir-dir etip aksa kanı,
Can keleer cıldız canıp atsa tañı.
Men ketem, kötörö albay kalgan künü,
“Uulum”-dep, atam bergen ak batanı!...

TEÑİRDEN ÇABARMAN

Teñirden kelatat çabarmın,
Pegaska kamçısın üyrüböy.
Salam ber, ak kanduu ariyer,
Murçuyup murduñdu çüyrüböy.

Ay-Küngö togoşup tursa da,
Al özü ak urgan cupunu.
Kılımga ır bolup cañırat,
Al uluu kırgızdın tukumu.

Atası, babası çabandes,

BABAMIN OĞLUYUM BEN

Dizginleyip hızlı akan suya bindim,
Hızlantıp sudan çıkan buhara bindim.
Sebebi yürüğünü babadan almış,
Babamın kamçıya sap oğluyum ben.

Övünsem dağları devridiğimle,
Pişman olsam sazlığa battığıma.
İnsanlar, işte o zaman bile tövbe ederim,
Babamın oğlu olduğuma.

Sevinmem dolu dolu nefes aldığıma,
Sevinmem karınımı doyurup yediğıme.
Yarenler, canımla sevinirim
“Babanın oğluymuşsun!” diyenlere, ben.

Can gider tir tir titreyip akarsa kanı,
Can gelir yıldız parlayıp atarsa tañı.
Ben giderim kaldıramaz gün geldiğinde,
“Oğlum” diye babamın verdiğı hayır duasını!...

TANRININ HABERCİSİ

Tanrıdan geliyor haberci,
Pegas’a kamçısını sallamadan.
Selam ver, ak kanlı Ari ırkı,
Burnunu havaya kaldırmadan.

Aya, güneşe ulaşmışsa bile,
O kendisi ilk baştan sıradandı.
Yüzyıla şiir olup duyulur,
O ulu Kırgız’ın neslidir.

Atası, babası at cambazı,

Bul mintip Teñirge çabarman.
Eyfeldin başınan car salat,
Yevropa, Aziya dayardan.

Amerika, ukpadım dep cürbö,
Telmirip temirden boşoboy.
Teñirge baarı bir ugulbayt,
Sputnik, internet, “sotovoy”.

A körök künümdük turmuştan,
Boşonup biyikke çıkılı.
Teñirden çabarman ır okuyt,
Ukkula, büt aalam, ukkula!

CAŞIGANSIYT TEÑİRİM

Töktü camgır, boroon ulup, könöktöp,
Uluu kün da sur bulutka bekinip.
Teñirim ay, çaşıdıñ beym, adamdı
Deği kaydan carattım dep, ökünüp.

Carık kündün barkın seze albagan,
Men da adamdın çaşoosuna ardanam.
Kantip tütüp, kantip bizge çıdayt dep,
Oo, Teñirim, keñdigiñe tañ kalam.

Cerge köktön kelsek kerek degi biz,
Can kökkö uçup, cerde kalat denebiz.
Nege adamdar, bilbeym, özün mazaktap,
Maymıl deşet bizdin tüpkü tegibiz.

A men bilem, tegim- asman, denem-cer,
Taş oozuña! Atam maymıl degender.
Ansız dele adam narkı bulganıp,
Azayuuda Teñir uuldar - kemenger.

Ooba, adamdar, unutuuda Teñirdi,

İşte bunun için Tanrının habercisi.
Eyfel’in tepesinden ilan eder,
Avrupa, Asya hazırlan.

Amerika, duymadım deme,
Demirlerden kurtulmadan.
Tanrıya nasılsa duyulmaz,
Uydu, internet, cep telefonu.

Bunun yerine gündelik hayattan,
Ayrılarak yükseklere ulaşın.
Haberci Tanrıdan şiirler okur,
Dinleyin, bütün dünya, dinleyin!

AĞLIYORMUŞ GİBİ TANRI’M

Döktü yağmur, boran uğuldar gürültüyle,
Ulu güneş de bulutlara saklanır.
Tanrım, ağladı herhalde, insanı
Ya neden yaratım diye pişman oldu.

Aydın güneşin değerini sezemeyen,
Ben de insanoğlunun yaşamına küserim.
Nasıl dayanıp nasıl tahammül eder diye,
Tanrım, bol gönüllüğüne şaşkıyım.

Yere gökten gelmişiz biz,
Can göğe uçup, yerde kalır bedenimiz.
Niye insanlar, bilmem, kendiyle alay edip,
Maymuna dayarlar köklerimizizi.

Ben bilirim, köküm göktür, bedenim topraktır.
Ağzına taş dolası! Babam maymun diyenler.
Zaten insanımızın değerleri buzuldu,
Azalıyor Tanrının zeki çocukları.

Evet, insanlar, unutuyor Tanrıyı,

Kuday tutup akça, tezek - temirdi.
Bügün cerde ıymanduular arıktap,
Bügün cerde şaytanduular semirdi.

KIMIZ İÇ, DOSUM

Eh, dosum, nege dumçuktuñ,
Aراككا boyuñ çöktürüp?
A körök sıla kursaktı,
Saamalga içti köptürüp.

Tamşansañ kalat tañdayda.
Bal cıtı pay-pay, saabanın.
Köökördö⁴⁶³ kımız keremet,
Zamzamı kursun kaabanın.

Suusunduk kanday boloorun,
Üyrönsün batış kırıgızdan.
Azgırıp anan alcıtkan,
Aylansın arak kımızdan.

Ooba, dos, kımız cımsaldayt,
Betiñdin beş kat tırışın.
Babalar içken, sen tanba,
Teñirdin bergen ırısın.

Kımız iç, dosum, kımız iç,
Kızıl kan cürsün betiñe.
Kırıgızdın kızın sumsaytpa,
Kımızın sunsa ötünö.

Tapınarak paraya, tezege ve demire.
Bugün yeryüzünde imanlılar zayıflayıp,
Bugün yeryüzünde şeytanlılar semirdi.

KIMIZ İÇ DOSTUM

Vah Dostum, niye nefessiz kaldın,
Rakıya bedenini bırakarak?
Bunun yerine karnımı sıvazla,
Sağılan sütle karnımı doldurup.

Severek içersen tadı damağında kalır.
Bal kokusu güzel tulumun.
Köökördö kımız harikadır,
Zemzem'i Kabe'nin geride kalır.

İçeceğın nasıl olacağını,
Öğrensın Batı Kırıgız'dan.
Yoldan çıkarıp delirten,
Rakı kurban olsun kımızda.

Evet dostum, kımız pürüzsüz yapar
Yüzündeki beş katlı kırışıklıktan.
Atalarımız içmiş sen vazgeçme,
Tanrının verdiği rızığı.

Kımız iç, dostum, Kımız iç,
Kızıl kan dolsun yüzüne.
Kırıgız'ın kızını üzme,
Kımızını sunan eliyle.

⁴⁶³ Köökör; Kayıştan yapılan ve Kımız konan kap.

38. ERLAN CUMAGAZİYEV

ATA CURTKA

Cabırkap can düynönö bülük tüşö,
Caloorup baldarıñdan ümüt kütö.
Azapka batıp tursañ Ata curtum,
Anda men çıgalbasımın biyiktikke.

Asmandan salıp saga bulut surun,
Aramdar ılaylantıp tunuktuguñ.
Kuuralga çögüp tursañ Ata curtum,
Kurusun anda menin uluktugum.

Bilinbey ulam alga örüülögön,
Biyiktik, uluktugum seni menen.
Bereke, beypildikte çalkıp tursañ,
Beyiştin çıgar elem törünö men.

ANA VATANA

Istırap çekip can dünyan bozguna uğrarsa
Yalvarıp çocuklarına umut bağlayıp.
Azaba batıyorsan Ana Vatanım,
O zaman ben çıkamazımdır zirvelere.

Gök yüzünden asıp sana bulut suratını,
Haramzadeler bulanıklaştırıp duruluğunu.
Acıdan boğuluyorsan Ana Vatanım,
Yere batsın o zaman benim ulviliğim.

Sezdirmeden devamlı ileri yükselen,
Yücelik, ulviliğim seninledir.
Bereket, refah ve huzur içinde bulunursan,
Cennetin çıkardım baş köşesine ben.

39. BAKTIGÜL ÇINIBAYEVA

KIRGIZ ATIN COGOTPOYLU

Köktöm küngö başın iyip buralıp,
Kündön küngö aruu tilek kuralıp.
Kayra kelbes caştıgımdın elesi,
Köçüp catat, kerbenderdey çubalıp.

Caş künümdün canırığın kiyingen,
Cemiş bağı güldöp, mömö iyilgen.
Curtum üçün dayar turgan ömürüm,
Canı künüm, emgek üçün berilgem.

Cürögümdö caşap kelet sır sımal,
“Ulut” degen uluu sezim beregi.
Çakır bolso, meyli, ötsün bul kündör,
Cogotpoylu “kırgız” atın ezeli.

KIRGIZ ADINI KAYBETMEYELİM

Bahar güneşe baş eğip nazlanıp,
Gün be gün halis arzular uyanıp.
Dönüp gelmez gençliğimin silueti,
Göç ediyor, kervanlar gibi uzayıp.

Gençliğimin yankılarını kuşanmış,
Bağ çiçeklenmiş, meyveler sarkmış.
Halkım için hazırda duran hayatım,
Tüm zamanım, emeğime adanmış.

Yüreğimde yaşıyor bir sır misali,
“Millet” denilen yüce duygu seli.
Yoksul da olsa, mühim değil, geçsin bu günler,
Kaybetmeyelim “Kırgız” adını ebedi.

40. MİRLAN SAMİYKOCO UULU

MANAS ATA ARBAGIN KORGOGULA

Tagdırıbiz taybasın şatısınan,
Talkalanıp kalbasın kapısınan.
Tartuu kılğan taalayluu bul kündördö,
Col baştaylı biyiktik capısınan.

Corgobuz,biz çaşoonun coldorunda,
Caman emes cakşılık oylorumda.
Cakinga emes alıska saparıbiz,
Cerde emes namısım koldorumda.

KırGız degen ısım bar cürögümdö,
Caşap kelet ırımdın türmögündö.
Atım satıp koş cüzdüü bolgum kelbeyt,
Akçılanıp özgönün tünögündö.

Satpagıla suranam ceriñerdi,
Saktagıla Ak kalpak eliñerdi!
Sayıp berem başımdı kırGız için,
Salttı satpay satkıla teñiñerdi.

Satılbaymın kabatır bolbogula,
Kanım KırGız oşonu oylogula.
Bolot kılıç mizine moyubagan,
Nakta KırGız uuldarın koldogula.

Narktuu eldin namısın bekem karmap,
Manas Ata arbagın koldogula.

KAYRAN TİL

Kayratım kaçıp, kaltrık basıp denemdi,
Kadala tiktep, ekzamen alçu ecemdi.
Kürmöögö kelbey, buulup kaldı kayran til,

MANAS ATANIN RUHUNU KORUYUN

Kaderimiz şaşmasın yolundan,
Mahvolup kalmasın aniden.
Hediye eden talihli bu günlerde,
Yol gösterelim yüksekten ve aşağıdan.

Yorgayız, biz yaşamın yollarında,
Kötülük değil iyiliğin ovalarında.
Yakına değil uzaklara seferimiz,
Yerde değil namusum ellerimde.

KırGız denen isim var yüreğimde,
Yaşamaktadır şiiirlerimin içerisinde.
Adımı satıp çift yüzlü olmak istemem,
Yaşayarak başkasının gece kondusunda.

Satmayın yalvarırım toprağını,
Saklayın Ak kalpaklı milletini!
Adarım başımı KırGız için,
Geleneği değil emeğini sat.

Satılık değilim yanlış düşünmeyin,
Kanım KırGız işte onu düşünün.
Çelik kılıcın keskinliği kaybolmaz,
Gerçek KırGız oğullarını kollayın.

Büyük halkın namusunu sağlam tutup
Manas Atanın ruhunu koruyun.

ZAVALLI DİL

Cesaretim kaçıp, titreme bastı bedenimi,
Anlamsızca bakıp sınav yapacak öğretmenimi.
Tek kelime edemeden dolandı zavallı dilim,

Kulağım kereñ, eşitpey emne degendi.

Kolumda depter barağı sözgö toltura,
Ürgülöp barıp üstölgö kettim oltura.
Kısılıp ünüm kımbatka turdu söz aytuu,
Öz ene tildi almaşış kıyın bolçu da.

Kırız emes, orustan bolup ecekem,
Kırızca emes oruşca bolçu erecem.
Kıyılıp ketti, kıyılıp ketti kayran til,
Kımbatı mına çaşoodon algan eresem.

Kor bolot eken korkuta turgan pil dele,
Kusadar boloor kapasta kalgan çil dele.
Koruk da emes, kapasta emes keñdikten,
Korunat tura bilbese sözdü til dele.

URAANGA TÜŞ!

Kötör başı keyibe kemçilikke,
Kem emessiñ bul zaman teñilkte.
Keteer colum bütölüp kalganbı dep,
Kümön bolboy küülöngün küç birdikte.

Küyütümdü ceñem dep arak menen,
Uruşasıñ unçukpas darak menen.
Uulanganda açışıp aş kazanıñ,
Uydun cemin cep kirdiñ kalak menen.

Uluu sözgö bagınıp baylangın da,
Alkaş emes adamga aylangın da.
Şımı ayırık kursağı aç bozdop turgan,
Ayal, bala baarınan aylangıla.

Üy-bülöönün karcılap canın bakpay,

Kulağım sağır, işitmedim ne dediğini.

Elimde defter sayfası dolu sözlerle,
Çekinerek gidip oturdum sandalyeye.
Kısılıp sesim çok zor geldi söz etmek,
Kendi ana dilini başka dille değiştirmek.

Kırız değil, Ruslardandı öğretmenim,
Kırızca değil, Rusça oldu kurallarım.
Kıyılıp gitti, kıyılıp gitti zavallı dilim,
Değeri bu hayattan aldđım büyük dersimin.

Hakir düşermiş korkutucu fil dahi,
Hasret çeker kafeste kalan çil dahi.
Korunaktan değil, kafesten değil enginlikten,
Korunurmuş meğer bilmezse sözü dil dahi.⁴⁶⁴

NİDA ATMAYA BAŞLA!

Kaldır kafayı engelleri düşünme,
Eksik değilsin bu zamanın eşitliğinde.
Gidecek yolum kapanmış diyerek
Şüphe duymadan güçleri birleştirep ilerle.

Dertlerimi rakıyla yenerim diyerek
Kavga edersin ses çıkartmayan ağaçla.
Zehirlenince miden acı çekerek,
İneğin yemini yedin kürekle.

Büyük söze kulak verip
Ayaş değil adama dönüş.
Pantalonu yırtık, karnı aç ağlayarak,
Hanımının ve çocuğunun kurbanı ol.

Ailenin geçimini sağlamadan,

⁴⁶⁴ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi

Suuga malıp cegenge nanın tappay.
Arsız alkaş künügö içip cüröt,
Bötölkönün tübündö arın tappay.

Attiñ alkaş! - abiyiriñ agıp kaldı,
Appak arak alkımga cağıp kaldı.
Aldıdağı ak coluñ ılaylanıp,
Alkaş cürök arak dep kağıp kaldı.

Künüñ kündö kör turmuş azabında,
Otko cılıp kaynabay kazanıñ da.
Oozun açıp cem surap balapanday,
Balañ bolso baykuştun katarında.

Maksatıña cetpeysin mastık menen,
Maymıl bolup catasın caştık menen.
Oylon erte bul dartıñ ırbay elekte,
Uraanga tüş açuudan kaçtık degen!

Suya bandırıp yiyecek ekmek bulamadan.
Arsız ayaş her gün içki içer,
Şişenin dibinde arını bulamadan.

Keşke ayaş! - namusun akıtıyorsun,
Beyaz rakı boğazına tam oturdu.
Önündeki ak yolun çamur oldu,
Ayaş yürek rakı diye atmaya başladı.

Geçen her günün engellerinde,
Ateşe ısınamayan kazan gibi oldu.
Gagasını açıp yem isteyen yavru kuş gibi,
Çocuğun zavallıların sırasında.

Maksatına ulaşamazsın sarhoşlukla,
Maymun olup yatarsın gençliğinde.
Erken düşün bu derdin ilerlemeden,
Nida at acıdan uzaklaştık denen!

41. BARÇINBEK BUGUBAYEV

ADAŞPA, TÜRKÜN ULUTKA KIRGIZ!

Özüñdön özüñ bölündüñ kргыз,
Biriñe biriñ sögündüñ kргыз
Aldanıp akça coluna kргыз,
Biriñdi biriñ öltürdüñ kргыз.

Ata saltın unuttuñ kргыз,
Batıştın saltın pir tuttuñ kргыз.
Arakka özüñ aldırıp kргыз,
Özüñdü özüñ çok kılba kргыз!

Özüñdü özüñ cek kördüñ kргыз,
Biyliktüügö cüzdöndüñ kргыз.
Batıştan ülgü alamın dep,
Ar namıstı unuttuñ kргыз.

Ata-ene sıyloo çok boldu kргыз,
Balasın taştoo köp boldu kргыз.
Acıraşıp başkanı alıp,
Özüñön ketip, köptüñ sen Kırız.

Ceti atañdı unuttuñ kргыз,
Şaytandın colun tuu tuttuñ kргыз,
Adaşıp türkün ulutka kргыз,
Akırı barıp uu cutpa kргыз!

Uluulukta ak cürçü kргыз,
Özüñö özüñ sak cürçü kргыз,
Ata-tegin tak bilip kргыз,
Tuura colgo tüşölü kргыз.

Atıñ senin ıyık kргыз,
Saltıñ senin uluu kргыз,

DİĞER MİLLETLERE BENZEME KIRGIZ

Kendi içinde bölündün Kırız,
Birbirine sövüp saydın Kırız
Aldanıp paranın yüzüne Kırız,
Birbirini öldürdün Kırız.

Ata örfünü unuttun Kırız,
Batı'nın örfünü pir tuttuñ Kırız.
İçkiye kendini kaptırıp Kırız,
Kendi kendini yok etme Kırız!

Kendi kendini küçümsedin Kırız,
Güçlüye yalakalık ettin Kırız.
Batı'yı örnek alacağım diye,
Ar namusu unuttun Kırız.

Anaya babaya saygı yok oldu Kırız,
Çocuğu terk etme çoğaldı Kırız.
Ayrılıp başkasıyla evlenip,
Kendinden geçip, şımardın Kırız.

Yedi ceddini unuttun Kırız,
Şeytanın yolunu bayrak tuttuñ Kırız,
Ayrılıp türlü millete Kırız,
Sonunda varıp ağı yutma Kırız!

Ululuk için adil ol Kırız,
Kendine kendin sak ol Kırız,
Atanı ceddini tam bilip Kırız,
Doğru yola girelim Kırız.

Adın senin kutsaldır Kırız,
Örfün senin uludur Kırız,

Mından kiyin Kodayım koldop,
Cer cüzündö bar bolçu kırgız.

Atbız alıs ugulsun deyli,
İşibiz oñgo burulsun deyli,
Manas ata arbağı koldop,
Düynögö başçı bololu deyli...

Bundan sonra Allah'ım kollayıp,
Yer yüzünde hep var ol Kırgız.

Adımız uzaklara duyulsun diyelim,
İşimiz doğruluğa dönsün dileyim,
Manas Ata'nın ervahı kollayıp,
Dünyayı yöneten olalım diyelim.

42. MELİS RISPEKOV

TİL CÖNÜNDÖ

Orus tilin dayım ele suuday bil,
Coltoo bolup coluñ tosot aytçı kim?
Öz tiliñdi özün bilbey deldeyseñ,
Anda emese kırgızımın dep aytpay cür!

Kırgızına çın işense kim eger,
Adegende öz tiliñdi bilegör.
Uyat bolboy tak coobuñdu aytıp ber,
Ulutuñdu surap kalsa biröölör.

Ar bir ulut öz tilinde süylöşöt,
Acıratıp koyo albaysıñ bir münöt.
Kıyla curtka uyat bolup tilinen,
Kırgız nege orus tilde süylöşöt.

Başçılarıñ bapıldabay orusça,
Süylöp tursa oşoloruñ kırgızça.
Tili oñolso çopkut kiygen çoñdordun,
Çoñ taasiri tiygen turat kırgızga.

Eger alar süylöbösö kırgızça,
Anda aşpayt kırgız tili turmuşka,
Uuluñmun dep ulutmun dep ne kerek,
Urpaktarıñ ene tilin unutsa.

DİL HAKKINDA

Rus dilini daima su gibi bil,
Engelleyip yolunu keser kim?
Öz dilini özün bilmeyip boşversen,
O zaman ben Kırgız'ım diye gezme!

Kırgız olduğuna kim inanırsa gerçekten,
Öyle ise öz dilini iyice öğren.
Mahçup olmayıp hemen cevabını ver,
Milletini sorar ise birileri.

Her bir millet öz dilinde söyleşir,
Ayırıp alamazsın bir dakika.
Nice halka utanarak dilinden,
Kırgız niye Rus dilinde söyleşir.

Yöneticilerin homurdanmayıp Rusça,
Söyler durursa onlar Kırgızca.
Dili düzelirse çopkut giyen büyüklerin,
Büyük tesiri dokunur Kırgız'a.

Eğer onlar söylemezse Kırgızca,
O zaman geçmez Kırgız dili hayata,
Oğlunum dese, milletim dese ne gerek,
Nesillerin ana dilini unutursa.

SONUÇ

Kırgız Edebiyatı yüzyılların kültürel birikimini özümsemiş, asıl kaynaklarını sözlü gelenekten alarak Kırgız Türklerinin tarih boyunca yaşadığı olumlu ve olumsuz çeşitli olayları konu ve temalar bazında yoğurarak günümüze kadar olan süreçte kendine has bir tarz oluşturmuştur.

Kırgız Edebiyatına genel çerçevede baktığımızda özellikle ele alınan konuların, Rus egemenliği altında yaşanan dönemlerdeki siyasî duruma ve devirlerin sosyal hayatı derinden etkileyen özelliklerine göre büyük değişimler geçirdiğini açık bir şekilde görebiliriz. Kırgız Edebiyatı, Çarlık Rusya döneminde yazılı edebiyata henüz geçilmiş olmasından dolayı sözlü gelenekten ve bilhassa Manas başta olmak üzere çeşitli destanlardan; Sovyet Rusya döneminde Sosyalizmle ilgili unsur ve söylemlerden; bağımsızlıktan sonra ise millet, vatan, hürriyet gibi millî temalardan etkilenerek konularını belirlemiştir.

Edebiyatta konuların devirlere bağlı olarak değişim göstermesi durumuna, toplumsal hayatın her alanında yaşanan olayların yansımalarından edebî türler içerisinde ilk olarak etkilenen şiir türünde de rastlanması kaçınılmazdır.

Bağımsızlıktan sonra Kırgız Edebiyatı ve özellikle şiir türündeki eserlerin konu ve temalarının değişim sürecinin ilk temelleri Glasnost'tan sonra atılmıştır. Uzun bir süre Sovyet baskısının getirdiği kısıtlamalarla kapalı kalmış konuların ilk olarak bu dönemde tartışılmaya başlanması neticesinde şairlerin fikir ve hayal dünyalarını ifade edebilme alanları genişlemiş, bu da doğrudan tema ve konuların çeşitlenmesine olanak sağlamıştır.

Kırgız şairleri, hür düşünebilme ve muhayyilelerini olabildiğince geniş tutabilmelerini sağlayan bu yeni düzenin ardından bir de uzun süre sonra ilk defa bağımsız bir devlet sistemine kavuşmalarıyla birlikte şiirlerinde millî temalar kullanmaya hasretle sarılmışlardır.

Kırgız şiirinin bir nevi geçiş süreci olan bağımsızlık döneminin ilk yılları, millî romantizm eğiliminin had safhaya ulaştığı dönemdir. Uzun bir süre alışkanlık haline de gelmiş Sosyalist realizm yaklaşımı Kırgız şairlerince artık yavaş yavaş terk edilmeye başlanmıştır.

Bağımsızlık elde edildikten sonra Kırgız şiirinde kullanılan millî temalardan biri ‘vatan’dır. Şiirlerde dağ sembolüyle birlikte ifade edilen vatana yüce bir kutsiyet atfedilmiş, bazı şairlerce Kırgızistan topraklarıyla sınırlı bir vatan olgusu, bazılarında ise Türk boylarının tamamını kapsayacak denli geniş bir vatan anlayışı hâkim olmuştur.

Dönemin şiirinde etkili olan bir başka öge ‘millet’ temasıdır. Her ne kadar uzun süre Sosyalizm jargonunun getirmiş olduğu alışkanlıkla hâlâ birçok şiirde millet yerine halk (curt, kalk) kelimesi tercih edilmiş olsa da, Bayas Tural ve Ömürbek Döoleyev başta olmak üzere bazı şairlerin “millet” kavramını, Türklüğü ifade etme amacıyla kullandıklarını görmekteyiz. Millet temasının kullanıldığı şiirlerin büyük bir kısmı, kahramanlık teması ile birlikte destansı bir söylemle yazılmıştır.

Bu dönemin en önemli siyasî ve sosyal değişiminin, başka bir milletin egemenliğinden kurtulup bağımsız, hür yaşama hakkına kavuşulması olması nedeniyle şiirde en sık kullanılan temalardan biri ‘hürriyet’ teması olmuştur. Hürriyet temalı şiirlerle millete, yabancı olduğu bu kavramın derin anlamı öğretilip alıştırılması gaye edinilmiştir.

Bağımsızlık sonrası Kırgız şiirinde sık kullanılan temalardan biri de ‘dil’ temasıdır. Bu temayla yazılan şiirlerin önemli bir kısmına bakıldığında, Kırgız Türkçesi’nin durumu ve geleceği ile ilgili birtakım kaygıların ve karamsarlığın olduğu göze çarpmaktadır. Dil üzerindeki Rusça hâkimiyetinin kırılmasına yönelik halkı bilinçlendirmek için birçok şiirde, Kırgız Türkçesinin güzelliğini yücelten ifadeler kullanılmıştır. Dil temasında yazılan şiirlerin önemli bir kısmı, dilin korunması ve kullanılmasını teşvik maksadıyla uyarı mahiyetinde ve realist bir tarzla yazılmıştır.

Bu dönemde yazılan şiirlerde Kırgız Devleti ve Kırgız halkını ilgilendiren sosyal ve siyasî bazı meselelerin kullanıldığını görüyoruz. Bu tür konuların şiirde kullanım şeklinin millî bir yaklaşımla olduğu göze çarpmaktadır. Toprak reformu, özelleştirmeler, altın madenlerinin işletilmesi hakkının yabancılara verilmesi, halkın

kendi içinde yarattığı bölgecilik, boy milliyetçiliği gibi siyasî ve sosyal meseleler, şiirlerde önemli ölçüde yer tutmaktadır.

Bağımsızlık dönemi şiirlerinde millî temalar, bazı sembollerle de ifade edilmiştir. Dağların, özellikle de Ala Too'nun vatan olarak sembolleştirildiği şiirlerin sayısı oldukça fazladır. Şiirlerde, baş giysisi olan “Kalpak” ve Kırgız çadırı olan “bozü” vatanı ve hürriyeti sembolize etmektedir. Kültürel ve millî bir değer olarak Manas ise şiirlerde; halkın birliğini, millî kimliği, kahramanlığı, vatan ve millet sevgisini sembolize eden, halkı koruyup kolladığına inanılan özellikleriyle kullanılmıştır.

Bağımsızlık sonrası millî temalı Kırgız şiirinin şekil ve yapı özellikleri ile ilgili olarak genel bir değerlendirme yapmak gerekirse şunları söyleyebiliriz: Şiirlerde nazım birimi olarak genellikle dördlük kullanılsa da, diğer nazım birimi örneklerine de rastlanmaktadır. Mısra sonu kafiyelerde genellikle yarım ve tam uyak kullanılmış, şiirlerde redifé çok başvurulmuştur. Kırgız şairlerinin kafiye oluşturma konusunda teknik bazı eksikliklerinin olduğu göze çarpmaktadır. Şiirlerde karşılaşılan bir başka özellik, Kırgız Türkçesinin yapısından da kaynaklanan, genellikle sert ünsüzler ile aliterasyon, yuvarlak ünlülerle asonans oluşturulmasıdır. Bu durum aynı zamanda şiirlere ahenk kazandırmaktadır. Bağımsızlık sonrası Kırgız şiirinde serbest ölçünün geçmişe oranla daha fazla kullanıldığı görülmektedir.

KAYNAKÇA

Aalam, Bişkek, 2007, S. 3, s. 4.

_____ Bişkek, 2007, S. 3, s. 12.

_____ Bişkek, 2007, S. 4, s. 12.

_____ Bişkek, 2007, S. 7, s. 11.

_____ Bişkek, 2007, S. 6, s. 14.

ABAKİROV, Barktabas. **Kırgız Ünü**. Bişkek, 1997.

Ak Bata, Bişkek, 1992, S. 2, s. 14.

AKBAROV, Atantay. **Argımak**. Frunze, Adabiyat, 1990.

_____ **Kudaydın İri**. Bişkek, 1999.

AKİMALİYEYEV, Alik. **Handa Cok Baylık Manassiya**, Biyiktik, Bişkek, 2008.

AKMATALİYEYEV, Abdıldacan. **Cengiz Aytmatov'un Dünyası**, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., 1998.

AKPINAR, Yavuz. "Kırgızlar", **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, İstanbul, Dergâh Yay., C. 5, 1982

AKSAN, Doğan. **Şiir Dili ve Türk Şiir Dili**. Ankara, Engin Yayınevi, 1995.

Ala Too, Bişkek, 1988, S. 10, s. 61.

ALIMBEKOV, Nadırbek. **İrdalıp Bütöpöyt Mahabat**. Bişkek, 1995.

Alibi, Bişkek, 2008, S. 37, s. 6.

_____ Bişkek, 2008, S. 66, s. 14.

ARTIKBAYEV, Kaçkınbay. **Kırgız Adabiyat Tarihi**, Frunze, Mektep, 1982.

_____ **Tandalmalar**. Frunze, Kırgızstan, 1984.

_____ **Talant Sırı**. Bişkek, Kırgız Ents. Başkı Redaksts., 1994.

_____ **Zamana**. Bişkek, Uçkun, 1994.

ASANALİYEYEV, Kengeşbek. "*XIX – XX Kılımdardagı Kırgız Kol Cazma Adabiyatı*", **Kırgız Edebiyatı**, Bişkek, Kırgızstan: 1996.

Ayıl Ökmötü, Bişkek, 2008, S. 9.

_____ Bişkek, 2008, S. 11.

AYTMATOV, Cengiz. **Gün Olur Asra Bedel**. İstanbul, Ötüken Yayınları, 2001.

Bağımsız Kırgızistan- Dügümler ve Çözümler, Derleyen: Emine Gürsoy Naskali, Ankara, Kültür Bakanlığı, Türk Dünyası Dizisi, 2001.

Bişkek Times; Bişkek, 2003, S.9

BANARLI, Nihad Sami. **Şiir ve Edebiyat Sohbetleri I**. İstanbul, Kubbealtı Neş., 1982.

_____ **Şiir ve Edebiyat Sohbetleri II**, İstanbul, Kubbealtı Neş., 1982.

BAYGAZİYEV, Sovetbek. “Kırgız Adabiyatı Soguşka Çeyinki Mezgilde”, **Kırgız Adabiyatı**, Bişkek, Kırgızstan, 1996.

BAYTEMİROV, Nasirdin. **Tandalmalar**. Frunze, Kırgızstan, 1988.

BİRAY, Nergis. “*Bir Sevda Masalı: Kırgızistan*”. **Türk Yurdu**, 2005, S. 215.

CİGİTOV Salican, **Akımdın Eki Ömürü**, Bişkek, Kırgızstan, 1998.

_____ “*Kırgızistan’da Diğer Pembe Devrimlere Benzemeyen Siyasi Ayaklanma*”, Temmuz 2005, S. 215.

_____ “*Kırgız Adabiyatının Tarihi Suroo-Cooptor Küzgüsündö*”, **Kırgızstan Madaniyatı**, Bişkek, 2003, S. 40.

CUSUYEV Sooronbay, **Adamdar**, Bişkek: Kırgızstan, 1997.

_____ **Kurbanalı Sadırov - Orto Caş**, Adabiyat, Bişkek, 1992.

_____ **O, Anda Köktöm Ele**. Bişkek, Biyiktik, 2004.

ÇETİŞLİ, İsmail. **Metin Tahliline Giriş/1 Şiir**. Ankara, Akçağ, 2004.

_____ **Batı Edebiyatında Edebî Akımlar**, Ankara, Akçağ, 2006.

DÜYŞEYEV, Şayloobek. “*Açılalek Sandıkta*”, **Agım**, 2006, S. 13.

_____ **Agım**, 2006, S. 87.

_____ **Arabadagı Ir 2**, Bişkek: Biyiktik, 2001.

_____ **Kaydıgerlik**, Bişkek: Adabiyat, 1991.

_____ **Süylöşköngö Çeyinki Söz**. Frunze, Adabiyat, 1989.

ESEN KIZI Aysuluu. “*Açık Sayasat*”. **Alibi**, Bişkek, 2008.

ERALİYEV, Süyünbay. **Süygöngö Kat**. Bişkek, Kırgızstan, 1994.

ERDEM, Mustafa. **Kırgız Türkleri Sosyal Antropoloji Araştırmaları**. Ankara, ASAM Yay, 2000.

- EROL, Ali. **Azerbaycan Şiirinde Millî Romantizm**. İzmir, Azerbaycan Kültür Derneği Yay., 2007.
- GAVAY, Sadık. **Tüpsüzdüktön Çeksizdikke Ketken Col**. Bişkek, Biyiktik, 2003.
- GÖMEÇ Sadettin. **Türk Cumhuriyetleri ve Topulukları Tarihi**. Ankara, Akçağ, 2003.
- İLGEN, Abdulkadir. “*Türkistan İzlenimleri: Kırgızistan*”, Temmuz 2005, S. 215.
- KALİBEKOV, Nurlan. **Tenirinsan**. Bişkek, Biyiktik, 2004.
- KARAKAŞ, Şuayip. “20. Yüzyıl Türk Dünyası Edebiyatı Üzerine Bir Deneme”, **Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi**, Ankara, S. 2.
- KARASAYEV, Huseyin, **Huseyin Naama**. Bişkek, Kırgızstan, 2001.
- KERİMCANOVA, B., “Kırgız Sovyet Adabiyatı Soguşka Çeyinki Mezgilde”, **Kırgız Sovyet Adabiyatı**, Mektep: 1986.
- KIDIRBAYEVA Raisa, “Kırgız Folkloru” Akt: Ali Abbas Çınar, **Türk Dünyası Halk Kültürü Üzerine Araştırma ve İncelemeler**, Muğla, Muğla Üniversitesi Matbaası: 1996.
- Kırgızistan Ülke Raporu**, (Haz: Selda ÖZDENOĞLU), Ankara, TİKA: 2005, s. 11.
- KOLCU, Ali İhsan. **Millî Edebiyat I - Şiir**. Erzurum, Salkımsöğüt Yay., 2008.
- _____ **Cumhuriyet Edebiyatı I Şiir**. Erzurum, Salkımsöğüt. Yay., 2008.
- _____ **Çağdaş Türk Dünyası Edebiyatı I-II**, Erzurum, Salkımsöğüt. Yay., 2006.
- KOMİSYON. **Kırgız Poeziyasının Antologiyası**, Kırgızstan Sooros Fondu, Bişkek, 2000, I. Cilt, 724 S.
- KOMİSYON. **Kırgız Poeziyasının Antologiyası**, Kırgızstan Sooros Fondu, Bişkek, 2000, II. Cilt, 473 S.
- KOMİSYON. **Kırgız Sovey Adabiyatının Tarihi 1**, Bişkek, İlim, 1987.
- KÖSE Nerin, **Araştırmalar II**, Ankara, Milli Folklor Yayınları, 1999.
- _____ **Araştırmalar III**, Ankara, Milli Folklor Yayınları, 1998.
- KULTEGİN, Kocogeldi. **Şamaldagı Ün**. Frunze, Adabiyat, 1989.
- _____ **Darbaza Colgo Açilat**. Bişkek, 1993.
- _____ **Bal Uurtam**. Bişkek, Biyiktik, 2002.
- MORAN, Berna. **Edebiyat Kuramları ve Eleştiri**. İstanbul, Cem Yay., 1994.

NASKALİ Emine Gürsoy. “İstiklâl Marşımız ve Kırgızistan Bayrağı”, **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Konya, 2003, S. 13.

_____ “XX. Yüzyıl Kırgız Edebiyatı– I. Bölüm 1920’li 1930’lu Yıllar ve İkinci Dünya Savaşı Dönemi”, Ankara, **Türk Dili**, S. 505.

_____ “XX. Yüzyıl Sovyet Kırgız Edebiyatı II. Bölüm (1945-1980 Yılları)”, Ankara, **Türk Dili**, 1994, S. 506.

_____ “Yirminci Yüzyıl Kırgız Şiiri” Ankara, **Türk Dili**, Türk Şiiri Özel Sayısı V., (Türkiye Dışı Çağdaş Türk Şiiri), 1996.

_____ “Sovyet Türk Edebiyatı”, Ankara, **Türk Dili**, 1996, S. 1 **Obon**, Bişkek, 2008., S.31.

ÖMÜRKANOV Anatay, **Asmansız Cıldızdar**, Bişkek: Kırgızistan, 2001, s. 25-26.

_____ **Cankise**, Frunze: Adabiyat, 1991, s. 26.

ÖMÜRZAKOV N.B., “Sooronbay Cusuyev’in Sonelerindeki Yenilikler ve Özellikleri Üzerine”, **Bilge Dergisi**, 2000.

ÖZBAY Hüseyin. “Kırgız Şiiri ve Süyünbay Eraliyev”, **Kardeş Kalemler**, 2008, S. 18.

RISKULOV, Akbar. **Kuduret**. Bişkek, Biyiktik, 2003.

_____ “Akıldın Azabın Tarttırgan Akındın Tagdırı Kurusun”, **Kırgızistan Madaniyatı**, Bişkek, 2002, S. 3.

_____ “Kunarлуу Söz Akındı Koldoyt Dayım”, **Kırgızistan Madaniyatı**, Bişkek, 2003, S. 4.

SAALAYEV, Cediger. **Argasızlık Irları**. Bişkek, 1993.

SADIKOV, Calil. **Ayköl Manas**. Bişkek, Ala Too, 1995.

SARAY Mehmet, **Kırgız Türkleri Tarihi**, İstanbul, Nesil Matbaacılık ve Yay: 1993.

_____ **Modern Kırgızistan’ın Doğuşu**, Ankara, TİKA: 2004.

SARNOGOYEV, Baydılda. **Baydılda**, Kırgızistan, Bişkek 1997.

SULTANOV Omor. **Can Bereli Süyüügö**, Bişkek: Akıl, 1996.

SÜREYYA Cemal. **Folklor Şiire Düşman**, Can Yay., İstanbul, 1992.

ŞAMŞIKEYEV Aybek. “El Baatırı Emne Deyt?”, **Alibi**, Bişkek, 2008, S. 66.

ŞERİYEV Ceenalı – MURATOV Abdikerim, **Kırgız Adebıyatı Termınderın Tüşündürmö Sözdüğü**, Bişkek, Kırgız Ensıklopedıyasının Başkı Redaktsıyası: 1994.

- TOKTOGULOV, Aman. **Taberik**. Bişkek, Kırgız Ensiklopediyası Başkı Redakstsiyası, 1997.
- TURAL, Bayas. “*Turan İdeologiyası*”, **Aalam**, 2005, S. 18.
- _____ “*Uluttuk İdeologiyanın Uñgusu - Uluttuk Til*”, **Kutbilim**, 2006, S. 2.
- _____ **Ular Uçkan Toolor**. Bişkek, Biyiktik, 2002.
- TURSUNOV, Ernis. **Acal Aytıp Kelbeyt**. Bişkek, Biyiktik, 2001.
- _____ **Avtoportret**, Bişkek, Şam, 2004.
- Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi**, Haz. Süleyman Kayıpov, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, Cilt 31, Kırgız Edebiyatı I, 2005.
- Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi**, Haz. Haz. Süleyman Kayıpov, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, Cilt 32, Kırgız Edebiyatı II, 2005.
- UZAKBAYEV Ergeşbay. **Ömür Küüsü**. Bişkek, Biyiktik, 2001.
- ÜKÜBAYEVA Layli, “*Çağdaş Kırgız Edebiyat Biliminin Güncel Sorunları Üzerine*” (Akt: Halit Avşar), **Kardeş Kalemler**, Ankara, 2007, S. 5.
- YILDIZ Naciye, “*Somut ve Soyut Kültürel Miras: Bozüy*”, **Modern Türklük Araştırma Dergisi**, Ankara, 2007, C.4, S. 2.
- ZAKİROV, S. “Er Töştük”, **Kırgız Sovet Ansiklopedisi**, Frunze, Kırgız SSR İlimler Akademisi: 1980, Cilt IV.
- _____ “Kocacaş”, **Kırgız Sovyet Ansiklopedisi**, Frunze, Kırgız SSR İlimler Akademisi: 1978, C. III.

Kullanılan İnternet Adresleri:

- <http://janyzak.narod.ru/kitep/rsbk/01.htm>
- <http://www.aktilek.com/Topic.aspx?BoardID=18&TopicID=678>
- <http://www.kabar.kg/kyr/constkyrg/20060727/1>
- <http://www.kyrgyzweb.org/songsdetay.aspx?id=481>
- http://www.news.org.kg/kitep/mns_alym/1.htm

ÖZGEÇMİŞ

1974 yılında Denizli ilinde doğdum. İlk ve orta öğrenimimi Denizli’de tamamladım. 1992 yılında Kırgızistan’ın başkenti Bişkek’teki Kırgız Devlet Üniversitesi, Kırgız Dili ve Edebiyatı bölümünde lisans eğitimine başladım. Aynı bölümden 1996 yılında mezun oldum.

1997 yılında Muğla Üniversitesi’nin Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümünde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaya başladım. Aynı bölümde 1998 yılında başladığım yüksek lisans programından 2002 yılında “Çağdaş Kırgız Şiiri ve Alıkul Osmonov’un Kırgız Şiirindeki Yeri” adlı bitirme çalışmamı tamamlayarak mezun oldum.

2002 yılında, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dünyası Araştırmaları Anabilim Dalı - Türk Dünyası Edebiyatları bilim dalında doktora öğrenimime başladım. Doktora öğrenimimi “Bağımsızlık Sonrası Modern Kırgız Şiirinde Millî Temalar” adlı tez çalışmamı tamamlayarak 2009 yılında mezun oldum.

1997-2002 tarihleri arasında Muğla Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümünde Araştırma Görevlisi olarak görev yaptım. 2002 yılından bu yana doktora öğrenimi için atandığım Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsünde Araştırma Görevlisi olarak görev yapmaktayım.

Evli ve bir çocuk babasıyım.

ÖZET

“Bağımsızlık Sonrası Modern Kırgız Şiirinde Millî Temalar” adlı çalışmada Kırgız şiirinin belirli bir döneme ait olan şiirlerinden, millî temada yazılanlarından örnekler verilmiş, bu örnekler doğrultusunda, Modern Kırgız şiirinin, bağımsızlık sonrası genel karakteristiği ortaya konulmuştur.

Bu amaçla çalışmanın “Giriş” bölümünde konuya hazırlık olması açısından Kırgız Türklerinin tarihî süreç içerisinde hangi dönemlerden geçtiği ve bu dönemlerin, Kırgız edebiyatı üzerindeki etkisi gösterilmeye çalışılmıştır.

“Birinci Bölüm”de bağımsızlığa kadar olan Kırgız şiirinin genel özellikleri ve tarihî gelişimi, sürecin siyasî ve sosyal özellikleri doğrultusunda ele alınmıştır.

Çalışmanın “İkinci Bölüm”ünde bağımsızlık sonrası Kırgız şiirinin, millî yaklaşımlar doğrultusunda izlediği yol belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca şairlerin hayatları ve sanatları ile ilgili değerlendirmeler sunulmuştur.

“Üçüncü Bölüm” de millî temalı şiirlerin tasnifinin yanı sıra, dönemin şairlerinin şiir dili ve üslubunda oluşturdukları ortak kullanımlar gösterilmiştir.

Şairlerin millî temalı şiirlerinden örnekler verdiğimiz bölümle çalışmamız sonlandırılmıştır.

Bağımsızlık sonrası, siyasî, sosyal ve ekonomik alanda görülen değişimlerin doğrudan Kırgız şiirini etkilediğini, şairlerin de yaşanan süreç karşısındaki duygu ve düşüncelerini, öğretici bir üslupla şiirlerine aktardıklarını tespit ettik.

ABSTRACT

Within this study, which is named as “National Theme in Modern Kirghiz Poem After Independence”, examples of Kirghiz poems including national themes of a particular period were given and moving from these examples the general characteristics of modern Kirghiz poems after independence was described.

On this purpose, in the Introduction part of the study the historical periods of Kirghiz Turks were given in order to formulate a background for the study and upon these periods the impact of historical processes on Kirghiz literature was tried to put forward.

In the First Part, the general characteristics and the historical evolution of Kirghiz poems till the independence were studied according to the political and social properties of the related era.

In the Second Part of the study, the post-independence path of Kirghiz poems including national nuances was tried to be determined. Additionally, the biographies and the analysis on the art of poets were mentioned.

In the Third Part, beside the classification of the poems including national themes, the common points in the poetry and style of the poets of that era were also taken place.

Our study was ended up by a last part including samples of poems including national themes.

Finally, we found out that the post-independence transition period affecting the political, social and economic life style of Kirghiz had a direct effect on Kirghiz poems and the poets didactically transmitted their impressions and ideas toward this process to their poems.